

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
PHIL. ET MEDIC. RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus
illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
sedulo pertractantur, discutiunturque

DE MORBIS MULIERUM.

PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLVIII.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

JO. TRAVERSUS SCARDONÆ
PHIL. ET MEDIC. RHODIGINI
A. P. H. O. R. I. S. M. I.
DE COGNOSCENDIS

E. T.
CURANDIS MORBIS

Ubertinis commentariis, ac de animalium
illorum

Quibus quæstiones singule, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
seculo pertractantur, diligenter

DE MORBIS MULIERUM.

PATAVIA, Typis Seminarii. MDCCCLXIII.
Apud Joannem Mansi.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

TRIUMVIRO LITTERARIO PRÆSTANTISSIMO
MARCO FOSCARENO

EQUITI, ATQUE ÆDIS DIVI MARCI
EX MERITO PROCURATORI.

Jo. Franciscus Scardona
F.

Quoniam vulgari, communique omnium consensu decretum est, eos qui scripta sua publici judicii aleæ committunt, posse eadem Egregiis Viris, quibus aut plurimum debent, aut quos summa veneratione prosequuntur dicando, commendandoque grati animi officia perfolvere, vel cultus, atque observan-

tia suæ diuturnitati consulere, & quantum fieri per eos potest ad immortalitatem producere, non immerito putavi fore, ut te unum præ cæteris deligerem, Senator Amplissime, cujus Illustri, ac Magno Nomini vigiliarum huncce mearum fructum inscribendo, utramque adimplere partem mihi liceret. Cultum, atque observantiam virtutibus tuis debeo præclarissimis, gratitudinem beneficiis. Hæc autem, aut illa percensere numerando, aut explicare dicendo eo libentius prætermitto, quod solius Nominis celebritate omnia in conspectum prodeant. Simul enim ac libro aperto Lectores in illud inciderint, alii continuo legationem Viennensem illam tuam commemorabunt, alii & Romanam adjungent, & alteram alii ad Sardinia Regem, quibus tibi ex Augustissimi Senatus Veneti Decreto commendatis, summa cum laude, & communi omnium adprobatione perfunctus es: alii & morum elegantiam prædicabunt tuam, sincerum Reipublicæ amorem, doctrinæ copiam, atque selectissimæ eruditionis, eloquentiam summam, litterarumque, quibus singularem in modum instrueris, & exornaris cultum insignem: ac testabuntur hisce de meritis Civium omnium studio Procuratoria dignitate insignitum esse, & Venetam Historiam (vetus jam tuæ Gentis decus, & ornamentum) scribere jussu, & gravissimos Magistratus indefinenter occupare, & maximam optimarum disciplinarum curam gerere: immo propter naturæ unionem, & virtutis de tuo quoque Genere recordabuntur, cujus Nobilitas in primordiis Reipublicæ latet, de Majoribus quoque tuis, qui nobilibus editis ingenii, & doctrinæ monumentis, qui pace, qui bello, qui religionis cultu clarissimi effecerunt, ut nulla prope Ætas non aliquo Foscarenorum exemplo floruerit. Me quoque fortunatum nuncupabunt, quod in tua me clientela esse facile intelligent, quæ quidem gloria non aliunde profecto, quam
ex

ex singulari humanitate tua originem duxit , propter quam
Nobilissimæ jam tuæ Domus Emphyteuta novissimo dominio
firmatus inter addictissimos tui servos benigne receptus sum,
cui propterea nulla re honorifica magis , ac decora perfrui da-
tum est , quam tua liberali protectione , favore , benevolen-
tia. Illud igitur abs te enixe obsecro , atque obtestor , ut
munus hocce meum , licet splendore , atque amplitudine
tua minus dignum , in qualecumque observantiæ erga te
meæ , summæque debitionis argumentum humaniter excipias ,
atque eo saltem minime despiciendum putes, quod tuo No-
mine decoratum. Vale , & Reipublicæ Venetæ , & Litteris
diu te incolumen serva.

Dat. Rhodigio idibus Novembris an. 1758.

AD LECTOREM.

UM in publica litterarum, & facultatum Academia Rhodigina non ita pridem Augustissimi Senatus Veneti Decreto confirmata, Praclarissimorum Praesidium, Sociorumque omnium consensu, Medicinam tradendi munus mihi sit demandatum, dissertationes habui quasdam de Mulierum morbis cum ob alias causas, tum ob hanc potissimum elaboratas, ut ineditum a me aliquod, quodque prae manibus hominum haudquaquam esset recitando, Audientium aures minus fatigarem. Hacce de re factum est, ut totam eorum Ethnologiam, ac Therapeiam trium fere annorum cursu penitus absolverim. Ubi id plerisque Amicorum innotuit, ut jam in aphorismos easdem digererem, eosque commentariis illustrarem eadem plane servata methodo, quam in editionibus aliorum librorum de morbis capitatum, & febribus adhibui, sicque prelo subjicerem, typisque committerem authores mihi fuerunt. En veterem illam cantilenam in scenam denuo, qua non gravium modorum, sed etiam levissimarum Scriptores uti solent: cui causae parcendum esse, quod eam nimis multi occuparint, & in fidei suspensionem adduxerint egregie nos admonuit eloquentissimus Jacobus Abbas Facciolatus; cujus quidem sententia nihil adhuc magnificentius dictum. (a) Altera est igitur assignanda, & quidem potior. Eam paucis habeto. Cum priorem Morborum editionem evulgarim, vidi in catalogo librorum, qui quot annis prodire solent in Trevoux memoriis ex Gallico in Italum sermonem traductis (b) animadversum, defectu aliquo rem mihi propositam laborare. Cum enim de morbis capitis, pectoris, & imi ventris agere pollicitus fuerim, nonnullorum ethnologiam silentio de industria praeteriisse visum fuit: speciatim affectionem hystericam, Chlorosim, Tympanitidem, ac propterea dictum affectionem hystericam aque ac hypocondriacam considerandam, Chlorosim esse delirii melancholici speciem, de quibus actum est: Quoad Tympanitidem vero spectat, quae atrocissima hydropis species est, cujusque causas quaerere non parum negotii subtilioris ingenii Medicis facescit, optandum esse, ut ejus tractationem unico capite comprehenderem, atque in eam spem facile adduci, me febrium, aliorumque morborum tractationi intentum (quod jam in priore editione declaraveram) posse tandem hominum curiositatem explere. Expleta jam erit propriis capitibus, ut videre unusquisque facile potest sequenti pagina: ac de Tympanitide speciatim loquendo, Capite septimo, in quo de tympanitico uteri hydrope agendo, insignem questionem de Tympanitidis causis generalibus ad trutinam, ut ajunt, revocavimus, & nostram, quaecumque fuerit, mentem aperuimus. His quoque addas velim in morbis medii ventris de Cordis palpitatione, de Syncope allatas ob causas minime egisse; in iisdem vero imi ventris, de celiaco fluxu, de ani haemorrhoidibus, aliisque,

(a) Jacobi Facciolati Orationes. Patavii 1729. Typis Seminarii. Ad Lectorem.

(b) Tomo 55. Parte 2. n. 218. pag. 94. In Venezia Appresso Antonio Groppo 1747.

ne verbum quidem; quibus morbis cum gravida praesertim Mulieres obnoxia fi-
ant, neque inutile prorsus, neque injucundum visum fuit eorum morborum cau-
sas, & remedia, & in non gravidis contemplari, ut inde nostram in gravidis sen-
tentiam afferremus. Qua sorte viderint alii. Illud interim abs te, Lector Opti-
me, oro, atque obsecro, ut cum nonnulli errores M. S. descriptionis defectu in
hanc editionem irrepperint, non prius ejusce lectioni te dedas, nisi aliquo modo
principuos saltem correxeris, ut in sequentibus correctionibus. Sic enim fiet, ut
quae nullo aut sermonis lepore, aut exquisitioris doctrina elegantia conscripta sunt,
minus tibi displiceant. Vale.

I N D E X C A P I T U M

Quæ in hoc Volumine continentur.

I.	De Menstruo sanguinis fluxu in genere.	I
II.	De Mensium suppressione.	12
III.	De uteri hæmorrhagia.	45
IV.	De fluore albo benigno, & virulento, & prolapsu uteri.	74
V.	De affectione hysterica.	102
VI.	De uteri inflammatione, ulcere, scyrrho, cancro.	130
VII.	De furore uterino, Chlorosi, uteri hydrope seroso, & tympanitico.	163
VIII.	De sterilitate, & molis veris, ac spuris.	194
IX.	De præcipuis quibusdam gravidarum morbis, & abortu.	234
X.	De partu difficili, foetu mortuo, & Secundina retenta.	274

N O I R I F O R M A T O R I

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Francesco Antonio Mantova Inquisitore Generale del Santo Ufficio di Padova, nel Libro intitolato: Jo. Francisci Scardone, *Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis Uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati, quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriâ, tum in praxim medicam cadunt hodie maxime illustres sedulo pertractantur, discutiunturque De Morbis Mulierum*; non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimenti per Attestato del Secretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Giovanni Mansfrè Stampatore di Venezia, che possa essere stampato, presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 25. Marzo 1758.

(Gio. Emo Proc. Ref.

(Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Ref.

Registrato in Libro a carte 33. al num. 271.

Giacomo Zuccato Segr.

Adi Primo Aprile 1758.

Registrato nel Mag. Eccell. degli Esecutori contro la Bestemmia.

Francesco Bianchi Segr.

APHORISMI

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

DE MORBIS MULIERUM.

CAPUT I.

De Menstruo sanguinis fluxu in genere.

I. Enstruus sanguinis fluxus feminis familiaris ut plurimum in secundo septenario critico quasi naturæ motu incipit, & desinit in septimo.

II. Solet autem eum præcedere in puellis præsertim nondum purgatis dolor lancinans, & distendens partium vicinarum ad lumbos, ad pubem, ad inguina, crurum lassitudo tensiva, & gravativa, arteriarum pulsatio, anhelitus gravis, insolita quædam motio in pulsu, & mammarum turgentia.

III. Comitatur vero in sanis Mulieribus sanguinis rubicundi, & floridi plus minus ad unciarum XX pondus excretio, quæ triduo plerunque absolvitur, citiusque, aut ocys pro temperamenti, regionis, victus, motus, & ætatis varietate revertitur, nisi gravidæ fiant, aut

A

lactan-

lactantes, in quibus aut plane desinit, aut mirum in modum minuitur.

IV. Hæc fere omnia evenire ob peculiarem quamdam plethoram in feminis elaboratam cum peculiari uteri, ejusque vaginæ constitutione conjunctam, qua sanguis ad capillaria hujusce, aut illius partis vasa majore impetu, atque velocitate feratur, eaque facilius distendantur, aperianturque facile judicaverim, cum probe noverim Aortam descendentem, omnesque inferiores partes latius patere in feminis, quam in viris, vasorum laxitatem insignem, & miram tortuositatem.

V. Si parem vasorum hæmorrhoidalium constitutionem, & habitum fortiantur viri, quid mirum si singulis fere mensibus & ipsi similem sanguinis excretionem patiantur?

COMMENTARIA ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS

DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS.

DE MORBIS MULIERUM

CAPUT I.

I. **M***Enstruus sanguinis fluxus feminis familiaris .]* Fluxus sanguinis ab utero singulis mensibus periodice emanans menstruæ potissimum purgationi nomen dedit , quæ a nonnullis etiam appellari solet , quod ejus ope feminarum corpora a superfluo , & inutili sanguine exonerantur . Earum quoque flores ab aliis dicuntur analogia egregie sumpta ab arboribus , quæ cum fructus non edant , nisi prius flores emiserint , ita Mulierem nunquam gravidam fieri , nisi menstruas purgationes , quasi flores habuerit , perhibetur . Quod autem solæ Mulieres peculiarem excretionem sanguinis per uterum , eamque magis opimam , quam simiæ aut alia Animalia patiantur , docere olim visus est Aristoteles . (a) Immo si Plinium audimus (b) solas feminas præ cæteris omnibus Animalibus menstruis obnoxias esse certo certius affirmare non dubitavit . Idque ita verum successu temporis visum est plerisque , ut nullum hac de re suspicioni locum reliquerint .

Ut plurimum in secundo septenario &c.] Quod menstrua in secundo septenario , seu decimo quarto anno puellis veniant , & desinant in septimo , anno scilicet 49. non ita constans est , ut naturæ lusus hac in re minime sequantur . Observationes tamen de virginibus novem aut decem annorum menstruatæ rarissimæ sunt , quemadmodum & illæ de Mulieribus , quarum menses ultra quinquaginta producantur . Quæ leguntur de menstruis in ætate annorum 62. & 65. in A. N. C. (c) 72. in Bartholino (d) 78. in Hildano (e) 81. in Kerkringio (f) 82. in Lanzono (g) 84. in Schenchio (h) 90. in A. N. C. (i) 103. in Saxonia (k) & Solenandro (l) parvi faciendæ , cum evacuationes , quæ ultra septimum septenarium , aut quinquagesimum quintum annum ut summum producantur mensium nomine insigniri nullatenus debeant , sed irregularem , quæ a morbo aliquo proficiuntur , quæque propterea sym-

A 2

pto-

- (a) *Hist. animant. lib. 9. cap. 2.* (b) *lib. 7. cap. 15.* (c) *Dec. 2. an. 1. obs. 165. Dec. 3. an. 5. 6. obs. 91.* (d) *Epist. Cent. 2. epist. 86.* (e) *Cent. 2. obs. 61.* (f) *Obs. anat. 88.* (g) *Animadvers. var. 33. p. 178.* (h) *Obs. lib. 4.* (i) *Dec. 2. an. 6. obs. 145.* (k) *Prælect. Patav. p. 3. cap. 23.* (l) *Cons. Med. sect. 15. n. 41.*

ptomaticæ sunt, ac illæ quæ vel ad menses, & annos plures perdurant nulla interposita mora, ut illius Mulieris profluvium, cujus mentio fit in Sacra Scriptura a Salvatore nostro per vim miraculi profligatum, ut præ cæteris cl. Mauriceau testatus est, (*m*) Qua in re sane quamvis sit probe consideranda cujusque mulieris idiosyncrasia, & temperamentum, unde pituitosæ, frigidæ, & melancholicæ serius hoc fluxu laborant, citius e contra salaciores, vegetioresque, concipere tamen oportet machinam hominis viventis, ejusque partes ita constructas, ut cum septenario numero notabilem semper, & illustrem interdum cum sanitatis periculo junctam mutationem subeant: hinc ter septima hebdomade fœtus sese in utero movet, sexies septima ad exitum paratus est, septimo mense dentire incipit, septimo ætatis anno dentes decidunt: vigesimo primo corpus debitam staturam acquirit, reliqui anni tantum ad ejusdem robur acquirendum, & animi perfectionem impetrandam inserviunt, in nono septenario senectus incipit cum virium languore, corporis macie, memoriæ debilitate, sensuum hebetudine cum dispositione ad chronicos morbos, ac mortis periculo: hinc etiam infantes septimo, & decimo quarto mense in magnum vitæ discrimen ob variorum dentium eruptionem adduci videmus: septimo anno lumbricis facilius laborare: annum vigesimum primum ad trigesimum usque quintum juvenibus valde infensum: ingravescentem ætatem, & decrepitam certis quibusdam morbis obnoxiam, ut de criticis diebus, sive decretoriis mentionem relinquam, qui mutationem quamdam in pejus, aut melius afferunt, & pari ratione septenario numero continentur. Quid igitur mirum videatur decimo quarto anno plerunque Menstrua puellis comparere, non secus ac in virilibus testibus semen generari incipit, easque ad generationem aptas reddi, unde maximam in toto corpore patiuntur alterationem, vel ex eo maxime conspicuum, quod non solum lanugo in Veneris monte apparet, vox gravior efficitur, mammæ turgent, & una cum sanguinis per pudenda excretionem libidinis æstu conflagrant: e contrario septimo septenario Mensium fluxum cum generandi impotentia cessare; unde iis morbis obnoxia fiunt, qui a perturbato motu sanguinis proficiscuntur. Cujusce causæ defensionem nolim credas ita me suscipere, ut aliquid efficaciam septenario annorum numero tribuam, quemadmodum Pythagoras arbitratus est, alique ipsum sequuti observationibus ducti septem esse planetas, septem metalla, septem ultra pedes hominem minime excescere, septem opus esse Mensibus, ut fœtus in utero Matris perficiatur; ut septem Græciæ Sapientes silentio præteream, septem Mundi admirationes, septem ludorum Circensium solemnitates, septem Duces conquiendis Thebis selectos, aliaque id genus a Varro-ne commemorata ad hanc ipsam sententiam confirmandam. Haud enim ignoro vim omnem, quæ mutationem in corpora inducit non a numero septenario, ut numero provenire, qui & forma caret, & ab omni materia abstractus nec agere quidquam potest, nec pati: multo minus ab Astrorum potentia, & malignorum planetarum conjunctionibus, præsertim Saturni, qui singulis septem annis ad quadraturam, vel saltem ad contrarium suæ naturæ signum pervenit, quæ futilia Astrologorum figmenta sunt nec ratione, nec experientia confirmata, sed a quadam mutatione, quæ necessario in corporibus per certum ac determinatum motum efficitur, quique motus

sal-

saltem sensibilis nonnisi certo ac determinato tempore absolvitur, voluitque Sapiientissimus rerum Conditor numero septenario adstringere. Hinc cum circa decimum quartum annum major alimenti copia ingeratur, atque in stomacho citius subigatur, & multo major copia sanguinis ingeneretur, quam quæ nutriendo corpori inserviat, solent plerunque Menses prodire: Cum circa quinquagesimum fibræ rigidiores evadant, minima capillarium vasorum oscula occludantur, atque oscillatio prompta vasorum languescat, a qua fluidorum motus, omnesque excretiones proficiscuntur, plerunque deficiunt. Sed hac de re si quis curiosius doceri velit Fridericum Hoffmannum adeat (n^o), qui argumentum sic pertractavit, ut omnem eruditionis aviditatem valeat explere.

II. *Solet autem eum precedere in puellis præsertim nondum purgatis dolor &c.* Nihil Astrorum potentiae, & malignorum planetarum conjunctionibus tribuendum esse paulo ante animadvertimus: idque utile quamprimis est, & necessarium ad confutandam illorum sententiam, qui cum Aristotele Menstrui fluxus periodos a Lunæ motu, ejusque actione, & dominio, quod habere creditur in corporibus humidis, cujusmodi fere est Muliebre, commenti sunt juxta vulgatum illud: *Luna vetus vetulas, juvenes nova Luna repurgat*: Præterquamquod non in ea rationum inopia versamur, ut non aliunde ad asserendum in Lunæ Phasibus refundendum non esse Menstruum sanguinis fluxum, argumenta conquirere valeamus. Si enim a Lunæ actione produceretur, omnes Mulieres eodem die afficerentur hoc fluxu, siquidem Luna eodem modo se haberet respectu ad omnes Mulieres hujus, aut illius Civitatis, & loci: quod tamen experientiae minime respondet, cum menstrui fluxus periodus in aliis sit quindecim dierum, in aliis viginti, in aliis triginta, quadraginta, & ultra. Deinceps qua ratione, aut modo dicamus Lunam agere in feminas, si pressionem velimus excipere a sua potissimum gravitate inductam, qua Maris æstus a plurimis explicatur? Verum tali hypothese admessa, ecquis explicare se posse credat, quomodo suppressis Menstruis, innumeris symptomatibus vexentur Mulieres, cum hæc solum tempore alterius Lunæ prementis favire deberent. Hisce adde Lunæ dominium in corporibus solum femineis admittere velle, nullum fere in viribus, & præcipue in iis, qui vitam agunt sedentariam, & quasi femineam, ridiculum esse. Quibus sane rite perpensis ex Recentioribus plerique Graafius, Bayleus, Etmullerus, quos ipse cl. Mauriceau sequutus est (o) eo facile adducti sunt, ut crederent menstruæ purgationis causam esse sanguinis fermentationem præter naturam auctam, qui velocius circulationem efficiens viarum uteri extrema ita distendat, ut eorum oscula aperiendo in uteri ipsius cavitatem tandem exoneretur: Fermentationem porro vi cujusdam liquidi ex sanguine in uteri partibus derivati excitari facile sibi in animum inducunt, quod a calore naturali, & intestino motu particularum, ex quibus constat periodice exaltatum, & vires idoneas adeptum ad sese insinuandum, altiusque vias sanguinis penetrandas, universam massam exagitat, perque vias uteri ad sese aperiendum aptiores exitum parat, ut in musto, aliisque fermentescentibus liquoribus experimur, qui fermentationis tempore ex debilioribus dolii partibus facile elabuntur. Perbellè concinnata hypothese omnia fere phænomena declarare nituntur. Neque arduum i-

psis,

psis, atque insolens visum unquam fuit explicare ope ejus fermenti, quomodo solæ Mulieres, non viri Menstrua patiantur, & quomodo periodice eadem recurrant, quia videlicet spatio unius Mensis idem fermentum ad eam turgescientiam pervenit, ut in sanguine eam valeat excitare fermentationem, qua vasa sanguifera aperiantur, & sanguinis sequatur expulsio. Ubi observationibus edoceantur impedita quacumque ex causa circa uterum excretionem sanguinem turgescientem periodice per nares, vomitum, pulmones, hæmorrhoides, mammas, aliaque loca prodire, ac Mulieres antequam Menstrua compareant, dolore lancinante, & distendente circa lumbos corripri, crurum lassitudine tensiva, & gravativa, arteriarum hypogastricarum tensione, aliisque supra enarratis symptomatibus, nec non eorum fluxum iis potissimum medicamentis cieri, quæ sanguinis turgescientiam, atque orgasmum concitant, uti sunt acria, salina, volatilia, valde amara, aloetica, aliaque id genus: deficere e contra, aut plurimum saltem retardari a viscidis acidis, aliisque, quibus sanguinis fermentatio cohibetur, in cacheticis, ac melancholicis sanguine ad turgescendum minus prompto præditis, aut penitus sisti, aut insigniter diminui, ita in opinione recreantur, foveantur, confirmantur, ut alias non facile amplexuros esse polliceantur. Cum ita res habeat, vereor ne quæ adversus Willisium, & Chymicos alibi attulimus (p) nullum in sanguine fermentationis vestigium apparere ostendentes deinceps ejus principia dubia adhuc esse, & controversa circulationem sanguinis maximo eidem esse impedimento, nullum demum ejus effectum, quantumvis connitaris conspici posse, eorum stomachum moveant, atque indignationem. Verum cum mihi potissimum propositum sit ea, quæ si vera non sunt (quænam autem ejuscemodi?) ad veritatem saltem propius accedunt, conjecturis persequi, cur iis blandiar nullatenus video. Nulla enim ratione tale speciale fermentum probatur, aut anatomice demonstratur, nec quid causæ esse possit, cur prægnantes, nutrices, & juniores puellæ fere nunquam purgentur, declaratur, ut alia plura mittam, quæ contra fermenta commentus est Charletonus (q), qui a curiosioribus consulendus. Utinam cum suam sententiam exponit non aliis præterea rationibus præter eas, quas ex Bayleō accepit, uteretur. Sic enim omnis eorum memoria evanisset, nec nobis liquor ille objiceretur, qui in glandulis uteri separatus, ac statim tempore turgescens, atque in velociorem motum adigens, & rarefaciens, uterique vasa plus æquo distendens viam Menstruis aperit, qui si rite ad trutinam, ut ajunt, revocetur, cum iis æque, ut egregie notat Freindius, a veritate abhorret, ideoque iisdem fere rationum momentis, quæ contra fermenta afferri solent ejiciendus. Sed ut omnia paucis complectar, symptomata quibus Menstruantes Mulieres exercentur ita ne nos in eas angustias compellant, ut secluso quocumque speciali fermento, aut liquore in utero genito explicare nullatenus valeamus? Nisi ob aliam causam aliter sentiant in eam spem facile adducor, ut credam, ubi aliam sententiam noverint, quam cum veram esse ratio evincit, tum anatomicæ observationes confirmant, in eam quoque priore relicta sint pedibus ituri. Sed hanc infra videbimus.

Comitatur vero in sanis Mulieribus sanguinis rubicundi, & floridi &c.]

Ga-

(p) *Aph. de cogn. & cur. mor. lib. 4. com. XI.*

(q) *Lib. de Catam.*

Galenus, aliique illum sequuti (r) in ea fuerunt opinione, ut crederent, sanguinem menstruum esse massæ sanguineæ excrementum, unde oriri existimarunt a caloris debilitate, qui cum in feminis minor sit, quam in viris, in illis propterea potius, quam in istis generari sunt arbitrati. Quod diligenter tenentes nonnulli Plinio addicti sanguine menstruo nil monstruosius haud dubie affirmarunt, quoniam solo ipsius vapore, aut contactu vinum recens acescere facile contingit, semina sterilia reddi, arborum germen perire, fructus exficari, molles plantas arefcere, speculorum crysalla solo feminarum aspectu fedari, cultri acutiem contundi, nitidas eboris opes vilefcere, apes emori, æs, ferrum derepente rubiginem contrahere, aerem infici, & Canes, qui eodem vescuntur, rabie corripì. Quæ sane omnia si vera essent, egregie conjicit laudatus Mauriceau futurum fore, ut homines ad feminarum consuetudinem, ac familiaritatem non tam facile, ut moris est, se adjungerent, excretionis, quæ fit ex utero impudicæ, ac celtica lue insigniter infectæ meretricis cogitatione, animus exhorresceret. Verum præterquamquod Veterum opinio ejici potest hoc uno, vel altero, quod si menstrui sanguinis generatio a calore debili copiose cumulante excrementa proficisceretur, aliqui etiam viri ipsis feminis frigidiores menstruo fluxu corripentur. Accedit præterea per se corruere observatione certa, constantique excreti sanguinis menstrui, qui non est pravis qualitatibus refertus, sed ejusdem plane conditionis in sanis Mulieribus, ac omnium venarum, & arteriarum, idest perfecte concoctus, subactus, & ad naturam puri sanguinis redactus, valde rubicundus, & floridus, & qualis, ut notat Hippocrates, (f) e vena secta victimæ recentem mactatæ cruor effluit, inquit: *Procedit autem sanguis velut a Victima, & cito congelatur, si sana fuerit Mulier, cum notum omnibus sit, planeque perspectum subitam sanguinis congelationem bonum esse sanitatis inditium, illudque Victimarum, quoniam ad sacrificia, quæ & bene valerent, & pulchritudine excellerent Animalia ab Antiquis adhiberi solebant, optimum erat, ut Aristoteles ipse testatus est. Quod si aliqua interdum in qualitate diversitas contingit, ut ad lympham propius, quam ad sanguinem accedat, aut si sanguinis formam adhuc retinet, prævus tamen sit, & vitio aliquo coinquinatus, & ferme inter venena referendus, ut Plinius præten dit, cur id potius non repetas ex admixtione nonnullarum sordium, quas secum trahit potissimum, cum in uteri cavitate aliqua de causa plus æquo moratur, atque vix ac ex propriis vasis effluit, minime excernitur, seu aliunde ducto contagio, ut viri cl. Mauriceau, Freindius, Hoffmannus aliique testati sunt.*

Plus minus ad unciam XX. pondus excretio, quæ triduo plerunque absolvitur &c.] Certa sanguinis periodice ex utero fluentis quantitas determinari nequit. Hippocrates, qui in Græcia scripsit, *Moderati*, inquit, (t) *sunt Menses in omni Muliere sana prodeuntes, ut duarum Heminarum Atticarum mensuram excedant, paulo plures, vel parciore. Cum hemina juxta Varandæum sit novem unciam pondus, cum quo ferme consentit Verheienius unciam circiter decem efficiens, patet ad unciam XX pondus sanguinem menstruum plus minus excerni. Idem Hippocrates loco citato triduo etiam plerunque absolvi statuit. Verum quemadmodum quoad quantitatem, ita*

quoad

(r) Lib. 2. de sem. & 14. de usu part. (f) Lib. 1. de morb. Mul. sect. 15.
 (t) De morb. Mulier. lib. 1. 5. 15.

quoad durationis tempus & recursionis varii interdum naturæ lusus solent contingere. Differentia potissimum desumitur a temperamento. Sanguineæ enim, & biliosæ plus sanguinis effundunt citiusque, quam obesæ, & frigidiores naturæ feminæ. Idem dicendum de iis, quæ calidiores regiones incolunt præ iis, quæ frigidiores: De iis quoque, quæ gulæ deditæ sunt, & otio liberius indulgentes præ iis, quæ tenui victu, aut multo exercitio utuntur. Si ætatis florem nondum adeptæ sint, eo major sanguinis quantitas evacuatur, quod magis ad ipsum properant, permanet æqualis florente ætate, ætate vero declinante sensim sensimque minuitur. Neque sane observationibus obest, quod cum rationibus firmis validisque minime consentiant. Cum enim in temperamentis sanguineis sanguinis motus placidus, & æqualis sit, neque plus æquo lentescens, aut vehemens, ipsius vero partes optime inter se mixtæ sint, ac temperatæ, fibræ vero mediocris tensionis, & duritiei, quid mirum si facile quoque secretiones omnes, excretionesque peraguntur? Multo vero facilius peragentur, si celerior, & vehementior sit sanguinis motus; ejus vero consistentia ad tenuitatem vergat, atque ad excellentissima quæque vasorum orificia pervadenda, aut subtilissimos quosque meatus, ac poros permeandos idonea, quod temperamentis biliosis solemne est, in quibus cum partes sulphuræ sint exaltatæ, & copiosæ, spiritus agiliores, acrioresque, salaces facile evadunt. Mulieres, bisque propterea in mense, ut observat Duretus (u) & aliquando absque sanitatis noxa purgantur. Quod æque affirmari non potest de obesis, & frigidioris naturæ feminis, in quibus cum vasa parva sint, fibræ vero teneræ, & laxæ, hinc tardior, & segnior sit sanguinis motus, humoresque crassi, viscidi, & lenti, difficilius quoque per meatus, & poros secretionibus, excretionibusque dicatos elaborantur, atque extra corporis confinia educi. Si de regione sermo sit, in qua aer calidus prædominatur, cum elasticæ humorum partes, ac præsertim aeræ ab exteriori aere, sibi contranitente parum comprimantur sese facile expandunt, agilius moventur, cæterasque commovent, exsolvunt, attenuant, dissipant, unde expanduntur, turgent, atque ea ratione agitantur, ut non solum subtiliores earum partes diffentur, sed crassiores etiam, & ipse sanguis per vasa facillime elaboratur. Si vero regio ea sit, ut frigidus aer eam claram faciat, humores densiores fieri perspicuum est, tardioresque ad motum, unde difficilior eorum excretio. Si de cibo opiparo loquimur, ecquis nesciat plus alimentitiæ substantiæ ingeri, quam ad solidarum partium attritionem, fluidarum absorptionem præcavendam spirituumque jacturam reparandam sit necessaria, ideoque plenius corpus nutriendo materiam sanguini ea ratione suppeditare, qua copiosius per vasa uteri excernatur? Quid si otio indulgeant mulieres, & vitam agant prorsus sedentariam, unde feri ipsius perspirabilis excretio plurimum imminuatur? Cum vero tenui victu utuntur, & quantum satis est ad vitam sustentandam, non ad satietatem, aut famem ipsam sedandam, an cumulari possit sanguis ea quantitate, ut copiosiori sanguinis excretioni impetum det, viderint alii. Quid si nimis exerceantur? Jam vero spiritus dissipari, partium robur infringi, fluidiores mitioresque humorum partes disperdi, hinc languescente fibrarum elatere, crassioribusque remanentibus humorum particulis non promptam, ac facilem eorum excretionem, sed congestiones potius, atque infar-

ctus

(u) In Holler. 255.

Etus uteri subsequi manifestissima res est. In ætate, quæ pubertatem sequitur, adolescentia nimirum, quæ ad vigesimum quintum annum extenditur, cum cordis impetus, & inde consequens sanguinis celeritas in dies singulos augeatur, quid mirum, si major quoque sanguinis quantitas evacuetur, quo magis ad juventutem properatur, in qua solet plerunque ea vis, atque impetus solidarum partium, atque inde consequens fluidarum motus fervari, qui in consistente ætate sensim, sensimque languescit, unde excretio quoque, quæ æqualis antea dictis de causis permanebat, paulatim diminuitur.

Nisi gravida fiant, aut lactantes in quibus &c.] Si Rodericum a Castro (x) Hildanum (z) Stalpartium vander Wiel (a) Columbum (b) Deventerum (c) Cummiu (d) Dionis (e) Mauriceau (f) aliosque eximios scriptores consulimus, exempla mulierum contemplanda Physicis exhibuerunt, quæ licet prægnantes interdum usque ad septimum mensem, & toto gravitationis tempore sanguinis fluxui obnoxie fuerunt, qui cum moderatus fuerit, nec ultra consuetos dies extensus nec matri, nec fœtui quidquam attulit detrimenti: unde Hippocratis aphorismus dicentis (g) *Si Mulieri utero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum*, ad eas Mulieres referendus videtur, quæ plenius, & uberius, quam par est menstrua patiuntur, ut facile principes ejusdem interpretes Hollerius, Heurnius, Valesius, De Gorter, Mauriceau, Dionis, De Graaf egregie ostenderunt. Quin imo si mulier multo sanguine abundet, & matri, & fœtui conferre supra laudati Mauriceau, de Gorter, nec non cl. Tozzi testati sunt, unde egregie conjicit cl. Pasta (h) Solenandri mulierem, quæ gravitationis tempore majorem sanguinis copiam, quam ante ejiciebat, quin de perturbata salute conquereretur in illum ordinem esse cooptandam. Quod enim cum multis ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus comper- tum est, clare aperit juxta ordinarias naturæ leges in gravidis mulieribus menstrua deficere, aut saltem tertio elapso mense non reperiri. Neque hujusce rei ratio in arduo posita. Cum enim conceptione peracta vasa uteri turgere incipiant, copiosioreque succum effundere, qui a calore loci motuque ad eam partium tenuitatem redigitur, qua sese in fœcundatum ovulum nulli uteri parti adhærens insinuare possit, atque ejus substantiam altius penetrando ipsum distendere, & augere, embryonemque in eo contentum nutrire, perspicuum est, quo major nutritii humoris quantitas ad uterum affluit, eo magis in universa sanguinis massa id ipsum deficere, quod cruentæ excretioni impetum dabat, sicque sanguine per turgida, ac distenta uteri vasa circulum suum libere conficiente menstruorum fluxum cessare, aut saltem eo usque solum diminuta progredi, dum ovulo in dies singulos increcente placentæ rudimenta conspicua fiunt, uteri capacitas ipsius mole impletur, tenuissima vascula ab utero ovulo circumquaque applicato admittuntur, & nutritus succus ab eodem transcolatus in fœtus umbilicalem venam transmittitur pro majore fœtus nutritione necessarius. Quæ si minus arrideant iis, qui nutritionem fœtus aliquam saltem magnitudi- nem

- (x) *De morb. Mulier. lib. 2. cap. 11.* (z) *C. 5. obs. 41.* (a) *Obser. cent. 1. obs. 76.* (b) *De format. fœt. l. 12.* (c) *De art. obstetric. p. 1. cap. 33.* (d) *Medic. sept. 37.* (e) *Traité des accouchemens liv. 2. chap. 12.* (f) *Tom. 1. lib. 1. cap. 20.* (g) *Sect. 5. aph. 61.* (h) *Discorso Medic. Chirur. n. 1.*

nem adepti a liquore Amnii, cui circumfunditur ore hausto, vi stomachi concocto, succisque bilioso, pancreatico, & intestinali in Chylum subacto per vasa lactea in sanguinem transeunte, reliquo in faeces lentas intestinorum motu ad anum usque propellendas abeunte repetunt, ii sane egregiis observationibus minime destituuntur, Graafii praesertim asserentis liquorem illum in membranis ovi diu ante conceptum existere, post factum conceptum accrescere, primis mensibus copiosorem esse, instante partu imminui, & interdum penitus absumi: nec non Heisteri in fetu aërophagum, & ventriculum eodem refertum vidisse haud dubie affirmantis: auctoritate demum Hippocratis, qui in libro de carnibus hæc habet: *Si quis, inquit, interroget quomodo hoc quis sciat, quod, fetus in utero trahit, & sugit, illi sic respondendum est: Pueri nascuntur stercus in intestinis habentes, & ubi nati fuerint, celerrime ventrem tum homines, tum pecudes exonerant, atque non haberent stercus, nisi in utero suxissent.* Quibus quamvis responderi posset, fetus interdum sine capite in lucem edi, & nonnullos infantes ore, naribusque obturatis, quo satis superque constat, fetum per os solummodo non nutriri, ut præclare notat Freindius; non est tamen cur multum pugnemus, praesertim cum & Harvæus & laudatus Graafius docentes huncce humorem in Amnio reperiri, antequam fetus & mingere, & sudare queat suspicionem de excrementitia ejusdem natura, ut Veterum plerique crediderunt, tollant omnem; At & illi mihi concedant quod volo necesse est, liquoris hujusce materiam ex universa sanguinis massa in vasa uterina derivari, præparari ibi, sensim ab utero per poros membranarum in cavum Amnii adigi, humorem ibidem contentum similem separare, vasa embrii replere, ampliare, extendere, donec membris organisque digestionis perfectionem nactis ab ore fetus hauriatur, ideoque deficiente ea sanguinis copia, quæ ad vasa uterina delata menstrua ciebat, eadem deficere. Idem plane dicendum de lactantibus. Quamvis enim Schenky, Pecqueti, Hoffmanni aliorumque opinionem libens complectar, qui lactis materiam non ex sanguine, sed ex Chylo derivari statuunt præclaris ducti observationibus, quibus compertum est eam lactis copiam a nutricibus emitti, quæ cum sanguinis dispendio conciliari vix potest, deinceps si non multo post a pastu calidus potus ab iisdem sumatur, insignis lactis ad mammas excursus sensum percipi, paucas vero horas a pastu optimum reddi, purgantia demum infantem purgare, crocum flavo colore chylum lacteum inficere, aliaque plura in cibis assumpta ad nutrum cum mammas deferri, cur iis tamen blandiar, cum ad credendum vehementer adducuntur, antequam Chylus sanguini commisceatur in subclaviis immediate per ramum ductus thoracici, qui non in subclavio canali, sed quasi furtim axillam versus inter Thoracis musculos divertens ad mammas tendit, illuc deferri, nullatenus video, cum res aliud monstret. Videmus siquidem omni alimento jamdiu in perfectum sanguinem mutato, nihilominus Lac in mammis generari ex inedia nutricum, & obsidionibus, ut Høgelandius testatus est: deinceps lacti sæpe sanguinem succedere, cum in nimia lactatione nutrices exsuguntur, argumento prope certissimo materiam lactis non per vias peculiare, sed una cum sanguine ad mammas deferri, ac consueta ratione per mammarias glandulas secretionis gratia a natura mirabili structura conditas separari. Cui quidem sententiæ vel ex eo plurimum ponderis accedit, quod Hippocrates: *Si Mulier, inquit, quæ nec peperit, neque*

neque gravida est lac habet, huic menstrua deficiunt. Cur enim deficient, nisi sanguis eidem materiam præbeat convenientissimam? Cum autem sanguis lacti materiam præbeat, quid mirum si in lactantibus ob insigne Chyli, & sanguinis dispendium, menstrua non reperiantur?

IV. *Hæc fere omnia evenire ob peculiarem quamdam plethoram &c.*] Quæ hætenus diximus apprime faciunt ad illorum defensionem, qui non aliam præter plethoram menstrui fluxus causam agnoverunt: quæ quidem doctrina novum inventum non est, cum Galenus in libro de venæ sectione adversus Erasistratum primus omnium, eandem medicis contemplandam reliquerit. Quoniam obscura, & mutila successu temporis subtilioris ingenii medicis visa fuit, in ea potissimum illustranda multorum voluntas non defuit, ac Pitcarnii (i) Hoffmanni (k) Boerhaavii (l) Freindii (m) solertia plurimum enituit. Et sane vix in oppositam ire poterit sententiam, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, sanguinem in feminis magis redundare, quam in viris, ac facilius in iis accervari: quod quidem suadere videtur longe mollior, ac laxior feminarum habitus, quam sit virorum, ut egregie docuit Hippocrates, (n) unde omnes cavitates, cellulæ, & vasa in his facilius distenduntur, replentur, humoresque aggregantur, ut idem alibi ostendit (o). Cujusce rei argumentum præclarissimum præbet membrana adiposa in feminis crassissima, ac citius earum incrementum, quam fiat in viris, non aliunde repetendum, quam ex majore liquidi copia, ex qua solidæ partes conflantur, ita ut minori tempore, æquale, vel æquali tempore amplius nutrimentum inde hauriri queat, ut idem Hippocrates arguit (p), ac luculenter demonstravit Pitcarnius (q). Quoniam vero fibræ quo molliores, laxioresque sunt, eo etiam minore efficacia sunt instructæ ad impellendum, quo vero magis firmæ, & solidæ, eo etiam ad impellendum sunt magis idoneæ, sequitur hinc, ut in feminis tardior sit, & languidior fluidorum progressio, ac propterea debilior, mollior, ac minor pulsus, quam sit in viris, ut ipse Galenus testatus est. (r) Quæ languida fluidorum progressio dici vix potest, quantum eorum copię aggregandæ tribuat, atque excretionum parcitati. Hanc autem parcitatem excretionum efficit etiam vasorum, quibus donantur mulieres, angustia. Qualis enim est vasis secretorii capacitas, talis est materiæ, & humidi consumptio; hinc cum major sit capillarium vasorum angustia, nil mirum videri debet longe minus perspirare mulieres, quam viros: Cum vero minus perspirent, longe majorem sanguinis, & humorum copiam aggregare Hoffmannus egregie animadvertit. Hisce addas velim mulieres minus corpus exercere solitas, quam viros, ideoque plethoram etiam ob hanc causam excitari, ut Hippocrates, & Galenus statuerunt, si Sanctorium (quem quis non audiat?) audimus (f) cujus experimentis compertum est exercitio corpora leviora fieri: solidæ enim partes robustiores fiunt, sanguinis, & spirituum motus augetur, hinc partes excrementitias ad cribra glandularum facilius expelli contingit, ibique separatas, præcipitatas, & a seroso latice absortas vel per urinam, vel per sudorem extra corporis

B 2

con-

- (i) *Obser. de fluxu menstruo.* (k) *Medic. sist. T. I.* (l) *Institut. Medic. de Menstr.* (m) *Emmenolog. Cap. 3.* (n) *De natur. puer. 5. 6.*
 (o) *De morb. Mulier. I. s. II.* (p) *Ibidem.* (q) *Loc. cit.*
 (r) *De caus. puls. 3. 21.* (f) *s. 5. 9.*

confinia educi, unde optime Hippocrates (t) labore aliquid humoris abduci adnotavit. Hisce igitur de causis ubi feminæ adeptæ fere terminum sui incrementi plus boni humoris conficere incipiunt, quam alendo corpori requiritur, magis etiam implent vasa uterina, distendunt, atque ea ratione afficiunt, qua sanguis ex ipsis in cavitationem stillat, lubricetur os uteri, laxetur, & eo usque profluat, quo diminuta ejus copia minus premantur, magis propterea sese contrahentibus vasis, sanguis retineatur, sola pars feri crassior dimittatur, tandem lymphæ lubricandis partibus a natura comparata, atque successu temporis majore sanguinis, & humorum copia aggregata in vasa semel dilatata deponatur, & hinc vario in variis tempore menstrua subsequantur, ut præ cæteris Boerhaavius opinatus est. Quod hæc plenitudo menstrui fluxus sit causa, præterquamquod ea omnia suadere videntur, quæ in explicatione quarundam affectionum, quæ menstruantibus mulieribus propriæ esse solent, supra attulimus, cur videlicet feminæ copiosius nutritæ, minus exercitatæ, macilentæ, & mollioris texturæ copiosiores sanguinis copiam fundant, contra vero obesæ, multum exercitatæ, & rusticæ parciores hujusmodi fluxum, quoniam scilicet minorem istæ præ illis congerant sanguinis copiam; cur incipiant plerunque Menses circa decimum quartum annum, quia videlicet hoc tempore plus sanguinis ingeneratur, quam nutriendo corpori inserviat, cessat circa quinquagesimum deficiente plenitudine cruentæ excretionis causa; cur gravidæ, & lactantes ut plurimum non purgentur, nisi sanguine plurimum turgeant, quod scilicet sanguinis plenitudinem efficiens in prolis alimentum impendatur, alia etiam in promptu sunt. Atque his quidem intelligi facile potest cur eæ, quæ largiores hæmorrhagias, longam inedia, puerperium, vel insignes evacuationes antea passæ sunt, aut quæ diuturniori morbo convalescerent, quibus omnis plenitudo tollitur, vel parcius, vel nihil omnino purgentur; cur retentus menstruus cruor dilatatis aliis vasculis varias sibi vias faciat, atque ex iis periodice exeat.

Cum peculiari uteri, & vaginæ constitutione conjuncta. Ex quibus canalibus utrum ex iis, qui ad uterum, an qui ad vaginam feruntur, sanguis menstruus affluat, lis est inter Medicos, & Anatomicos longe maxima. Questionem de medio omnem sustulisse sibi visi sunt olim Hieronimus Mercurialis, & Daniel Taurius, qui rem prorsus abditam, atque incertam esse affirmare non dubitarunt. Quibus tamen acquiescere non potuerunt scriptores magni, & docti, quorum alii sanguinem menstruum ab utero ejusque parietibus prodire sunt arbitrati, alii vero e vagina destillare rem satis claram, atque observationibus suffultam haud intuto pronuntiarunt. Priorem sententiam tenent Vesalius, Higmore, Spigelius, Graafius, Littrius, aliam vero Primerosius, Columbus, Ronfincius, Bonhius, Bergerus, Verducus, alique. Atque ii quidem concinne sibi dicere videntur, cum imaginantur fœtus nutrimentum, quod toto gestationis tempore a materno sanguine desumitur, per uterum potissimum percolari, eodemque ex loco illum ipsum sanguinem, qui post partum locorum nomine insignitur foras elabi, atque illum quidem ex vasis, quorum oscula in utero, non in vagina hiare compertum est. Quibus sane de rebus fieri facili negotio posse conjiciuntur ut instante menstruorum fluxu lumborum dolore Mulieres exerceantur, quem

(t) De morb. Mul. I. 12.

minime eo loco perciperent, si vasa vaginæ non uteri afficerentur. Cum Hippocratis aphorismum, quem supra attulimus (*Si mulieri utero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum:*) sedulo contemplantur, continere se vix ulla ratione possunt, quin abortus metum irrideant, quotiescumque sanguis in prægnantibus erumpit. Si enim menstrua ex vaginæ vasis evacuentur, tantum abesse existimant, ut fœtus periclitetur, ut dempta nimia sanguinis copia magis magisque in utero firmetur, ea prorsus ratione, qua matura venæ sectione in plethoricis mulieribus abortus præcavetur. Cum Morgagnium præclarissimum audiunt, (*u*) qui in Virgine menstruo sanguine profluente interempta, pluribusque aliis cadaveribus, quibus non ita pridem menstruus sanguis profluxerat accuratissima observatione instituta nihil in vagina, aut uteri cervice deprehendisse testatur, quod cruorem ex ejus parietibus prodiisse significaret: contra vero uteri fundum sanguineis maculis ita undique conspersum, ut mediocri expulsionem cruentas guttas elicere nihil prorsus negotii esset, cum vero id in vagina, aut uteri cervice pari prorsus ratione tentaretur, rem votis minime respondisse; aut Graafii (*x*) aut Sanctörini (*z*) observationes legunt, quin alia hujusce rei argumenta percurrant, fatis se habere sibi in animum inducunt, ut sanguinem menstruum ab uteri vasis tamquam rivulum a fonte promanare non ad suspicandum, sed ad credendum vehementissime adducantur. His vero quemadmodum explicandæ sint observationes illorum, qui contrariam sustinent opinionem, Columbi præsertim, qui (*a*) in anatome publice instituta cujusdam feminæ, cui menstrua fluebant, quod filium vita interfecerit capitis supplicio damnatæ, vasa omnia, quæ in uteri cervicem definunt sanguine plena, ac magis turgida, quam quæ ad uteri fundum deferuntur, deprehendit, viderint alii. Quid de Govey sentire possint (*b*), qui cum sustineat sanguinem menstruum ex sola vagina prodire, illud se in cadaveribus observasse scribit, plane non assequor. A vagina certe interdum stillare menstrua præclare ostendunt prægnantes mulieres, quæ periodice primis saltem mensibus purgantur, quæ cum sanguine abundant nullam non modo noxam percipiunt, nec ullam fœtui inferunt, sed melius, quam ante & ipsæ habere solent, & prolem erigere, ut supra animadvertimus. Periodicam hanc purgationem velim adversarii probe distinguant a sanguinis profluviis, quæ & multo copiosiora esse solent, & sæpe grumis, deliquiis, aliisque molestis symptomatibus comitata, quibus fit, ut toto gravidationis tempore, præsertim vero extremis ipsius Mensibus sint eadem discriminis plena, atque periculi. Illam enim non a fundo uteri erumpere censendum est, qui a placenta ipsius parietibus adhærente clauditur perfectissime (ut infra videbimus) sed a ramis quibusdam provido naturæ consilio a vasis spermaticis provenientiibus, quorum alter ad uteri fundum excurrit, ut menstruis gravida non existente muliere viam paret, alter vero in ipsius cervicem terminatur, ut concurrente simul aliquo alio ramo, qui a vasis hypogastricis proficiscens illuc deferretur gravidationis tempore plethorica existente muliere, eadem commode, & citra abortionis periculum erumpant, ut cl. Mauriceau, quem cl. la Molne, alii que gravissimi Scriptores sectati sunt, de-

(*u*) *Adv. Anat.* 1. pag. 4. 5. (*x*) *Eph. Nat. Cur. Cent.* 5. ob. 24.

(*z*) *Morg. adver. anat.* 4. p. 48. (*a*) *Lib. 6. Anat.*

(*b*) *Veritab. Chirurg.* p. 398.

demonstravit (c). Quæ cum dico facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat, atque Dionis præsertim, qui prædictos ramos a cl. Mauriceau commemoratos non solum libens minime concedit, verum etiam non omnibus uteri partibus, sed alterutri tantum adhærescere placentam, ut ipse Graafius testatus est, existimat, hinc sanguinem, si copia peccet ex iis ipsis vasis effluere posse, ex quibus menstruatim excernitur in non gravidis, quin fœtus ullum detrimentum patiatur, si moderate effluat, & per illam uteri partem, quæ omnino a placenta libera est, ad credendum vehementer adducitur. Cum tamen Derelincurtius (d) certis observationibus compertum habuerit internæ uteri superficiei chorium ubique adhærere viribus insigne, ut Littrius ostendit (e), nihil sane suppetit, cur priorem sententiam relinquam. Si enim in utero fiat sanguinis eruptio, fieri minus vix posse videtur, quin effusi in eodem sanguinis fluctuatio fœtum a placenta divellat, atque inde consequens succedat abortus. Atque hinc peti potest ratio cur periodice fluentibus mensuris in gravidis Mulieribus, quæ sanguine abundant minime abortiant, abortiant utique, & interdum in mortis discrimine prope certissimo constituentur, ut ipse Dionis ostendit, (f) si sanguinis profluviiis corripiantur, quoniam illam a vaginæ vasis, hæc vero ab uterinis demittuntur. Quæ omnia observationibus quoque Joan. Heurny (g) ita egregie respondent, ut pro singulorum opinionibus aperiendis fulciendisque necesse non sit argumenta repetere, quæ penes suos auctores satis exulta inveniuntur, sed ex iis, quæ in qualibet probabilia maxime sunt veritati propiorem eruere, atque citra ullius erroris suspensionem affirmare, cum plura ad uterum excurrant vasa, quam ad vaginam, & spermatica, quæ ovarium perreptant valde flexuosa sint, uberior quidem ex uterinis vasis, præsertim in iis, quæ pepererunt propter vias liberius patentes, sed ex vagina quoque uno eodemque tempore menstrua fluere posse, interdum ex sola vagina, ut egregii viri Mauriceau, Morgagnius, Vaterus, Heisterus, Freindius, Hoffmannus sunt arbitrati.

Qua sanguis ad capillaria hujusce, aut illius partis vasa.] Num vero ex arteriis, an ex venis prodeant ardua quoque, atque difficilis quæstio est. Si nonnullos audimus, qui arteriolarum evanescentium angustiam sedulo contemplantur, qua sanguinem in latera vehementius impelli contingit, ii ex arteriis potius, quam ex venis menstrua prodire arbitrantur, quæ latiores cum fiant, majus sanguini spatium ad excurrendum concedunt, quam ut eorum orificia recludant, hinc sanguis floridus, & rubicundus egreditur, quique ad apertas venas referri minus apte posse videtur. Alii e contra animadvertentes guttatim fluxum succedere, ex venis potius, quam arteriis deducunt, præsertim cum flatus venis uterinis immixtus in cavum uteri, & vaginæ impelli commodissime possit, & venarum tunicae facilius, quam arteriarum latera aperiuntur, ut Fantonus experimentis didicit (h). Quid hac in re sentiam pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen alii venas, alii arterias accusaverint, ex ipso fluxu, qui guttatim succedit, haud crediderim intuitum pronuntiare cum laudato Freindio ex capillaribus cer-

(c) Lib. 1. de morb. gravid. (d) De fœtu hum. chor.

(e) Mem. del' Acad. Paris. 1701. (f) Loc. cit. ch. 13.

(g) Com. lib. 5. aph. Hipp. 60.

(h) Anat. corp. hum.

te, non ex majoribus ramis propelli, nihil interesse judicans utrum venis, an vero arteriis sanguis foras egrediatur.

Majore impetu, atque velocitate feratur.] Sententia de menstruo sanguinis fluxu a plethora repetendo, quamvis & certis, & intellectu facillimis principiis sit innixa, suis tamen oppositionibus & ipsa non caret. Has præ cæteris labore, atque industria excogitavit Charletonus, ut suam conjecturam firmaret. Eæ autem sunt fere, quas trado. Menstruantur interdum profusa sanguinis evacuatione, interdum consueta macilentæ, & tabidæ, in quibus aut plenitudo infra mediocritatem consistit, aut plane definit, & si in nonnullis sit valde insignis, non solum impedimento ipsa sit, quo minus Menses emanent, sed nulla ratio sit, propter quam aliis hæmorrhagiis per vasa ventriculi, pulmonum, aliaque occasionem non præbeat. Ita rationes quæcumque excogitari possunt pro plethora videtur subvertisse. Verumtamen quamvis liceat ingenioso viro objicere primum ex iis, quæ in OEconomia Animali tradidit (i) magnam sibi contradictionem involvere, cum macilentos magnis venis, plurimoque sanguine donari docet, ideoque liberaliorem venæ sectionem ferre, Animalia vero fame enectæ, hominesque tabe consumptos plurimum sanguinis etiam post obitum in venis habere: dum historiam affert (k) ab Hippocrate relata de viro, qui morbo ad extremam usque maciem extenuatus, & in dies magis magisque tabescens repetita venæ sectione cum fructu fuit pertractatus: plethoram per se spectatam nequaquam Menses suppressere, sed tunc solum, cum aut vasa angustiora sunt, & majus proportionaliter impedimentum afferunt fluendo sanguini, unde segniter moveri cogitur, atque hinc lentescere ea ratione, qua tenuiores ejus partes cum crassioribus firmiter adhærescentes capillarium obstructionem pariant, vel quod lentior cum sit sanguis suapte natura, & ejus particule tenaciter inter se cohæreant, adeoque magnitudine excrescant, per ostiola capillarium vasorum minime traduci possit, unde eorum obstructio exoritur, atque hinc menstrui fluxus suppressio excitatur: ubi demum obstructio altas radices egerit, aut plus quam par est plethora increseat, sanguinem per alios canales puta ventriculi, narium, pulmonum viam sibi sternere: sed quoniam id muneris ab aliis Scriptoribus, præsertim vero a Freindio impletum est, alia volens prætermittere, atque cum ex allatis rebus constet sanguinem in feminis magis redundare, quam in viris, atque in iis facilius accervari, meæ debitionis potissimum esse sentio demonstrare, cur sanguis ad uteri vasa majore impetu, & velocitate feratur in feminis, quam in viris, & vasa facilius distendantur, recludanturque, quam cetera omnia inferiorum partium vasa. Ubi enim harum rerum rationes invenerimus, jam confecta res erit: difficultates, quæ contra plethoram afferri solent, aut subtilius excogitata Mensium causæ per se corrueant.

Cum probe noverim Aortam descendantem, omnesque inferiores partes latius patere in feminis, quam in viris &c.] Id autem me nulla meliori ratione assequi posse sum arbitratus, quam sedula contemplatione Aortæ descendantis, quæ multo amplior in feminis, quam in viris reperitur, pluresque in illis, quam istis habet ramorum divisiones provido quidem naturæ consilio, cum sanguinem ad uterum ferre debeat, quod in viris

non

(i) Exercit. 5. sect. 3. (k) Sect. 6.

non accidit, & ad reliquas circa ipsum, & infra ipsum partes, quæ in Mulieribus multo ampliores observantur. Si pelvis capacitatem inspicias, majorem eam facile deprehendes: os enim sacrum, & os cocygis latiora natura efformavit, & magis extrorsum porrecta, uti & ossa innominata, quæ a se invicem quoque remota sunt, & eminentiæ inferiores ossis pubis magis extrorsum vergunt. Si crura intuearis pro cæterarum partium ratione crassiora in feminis, quam in viris facile apparebunt. Quæ quidem omnia maximi esse momenti ad efficiendum, ut sanguis ad inferiores partes majore impetu, & velocitate feratur in feminis, quam in viris etiam metacente facile omnes intelligunt: impetu quidem quia majore copia ob plures ramorum divisiones sanguis defertur. Cum enim impetus sit massa multiplicata per velocitatem, ut alibi ostendimus, (1) liquido constat, quo major sanguinis copia ad inferiores partes velocius accurrit, eo etiam accurrere majore impetu: velocius autem eo fluida accurrunt, ubi minorem inveniunt resistantiam, quæ pro ratione capacitatis vasorum, & partium eadem prementium minuitur. Cum igitur Aorta descendens amplior sit, amplioresque partes omnes, quæ circa uterum, & infra ipsum locantur, velocitatem, quam per Aortam descendentem sanguis acquirit eundo, eandem fere semper æqualem servare, dum inferiorum partium vias remetitur manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quod si uteri vasa contempleris tam arteriosa, quam venosa ex spermaticis, & hypogastricis orta, quæ non recto cursu, sed varie contorta, curva, & quasi serpentinis ductibus perreptant, non solum eo saluberrimo naturæ artificio, ut in gravidis Mulieribus sensim utero crescente, uterus ipse sine vasorum disruptionis metu distendi possit, sed ut expeditus sanguinis regressus per venas non parum impediatur, cur ambigas, quin constituendum sit, uteri vasa præ cæteris facilius distendi, & aperiri oportere? Quid quod membranæ quæ internam, & externam uteri superficiem cingunt, & in quas vasa varie inferuntur, atque disseminantur adipe omnino carent, & crassitie, atque inde consequens omni fulcro destituuntur, quo validiori distensionis obstant, & difficilius aperiantur, ut cætera inferiorum partium vasa musculis munita, atque pinguedine, aut quorum extremitates libero aeri exponuntur? Neque silentio præteriri debet pendulum esse uteri situm, & ipsius venas valvulis carere, quibus sane ad credendum vehementer adducimur, quemadmodum omnem fluidi perpendicularem ascensum, ita sanguinis per longum venarum ductum varie contortum, & curvum ad superiores partes perpendiculari via cursum valde esse difficilem, & sicut a valvulis in aliis corporis partibus expeditior sanguinis progressus per venas cietur, ita per uterinas iis destitutas non parum impedi, atque hinc sensim sensimque in utero, aut vagina tamquam commodissimo diverticulo aggestum, eorum minima vasa sic distendere, ut aperiantur tandem, & viam ei sternant convenientissimam. Hinc nil mirum si instantibus Menstruis purgationibus dolor, calor, pondus persentiantur in lumbis ad pubem, ad inguina, febricula, aut insolita quædam motio in pulsu excite-
tur, ac demum turgeant mammæ. Hæc enim omnia ex vasorum uteri, & adjacentium distensione oriri, cum quibus mammaria vasa communionem habent adeo manifestum est, ut nil sit manifestius.

V.

(1) *Lib. 1. aph. cap. 9. com. x.*

V. Si parem vasorum hæmorrhoidalium constitutionem, & habitum sortiantur viri &c.] Qui plethoram menstruæ purgationis causam non esse pugnacissime sustinent, habent id etiam, quo eandem oppugnent, quod scilicet viri sani otiose, & opipare viventes obnoxii non fiant simili sanguinis excretioni per hæmorrhoides, & si deficiat excretio cur iisdem, vel consimilibus hæmorrhagiis, & malis non corripiantur, quibus feminæ afficiuntur, quæ consuetis temporibus non menstruantur, quas non per hæmorroides tantum purgari frequentius accidit, ut cl. viri Sennertus (m) & Bonettus (n) deprehenderunt, sed etiam per nares, per poros cutaneos, per urinam, per tussim, per pollicem, indicem, per digitos demum, ut Borrichius (o) Dolaus (p) Salmuthius (q) Hoecchstetterus (r) Platerus (s) Zacutus (t) Mercatus (u) aliique in philosoph. Transact. (x) certis observationibus compertum habuerunt. Qui quanta in obscuritate versentur vix explicari dicendo potest. Licet enim ab illis fuerim, viros otiosos, & opipare viventes hæmorrhoidalem fluxum interdum non pati, non tamen propterea omnino concefferim aliquam per certa intervalla plenitudinem minime habere, qua eorum corpora pondere augentur, quæ ut notavit eximius Sanctorius circa finem mensis per urinam copiosiores, & turbidiores solvitur, qua reddita & corporis lassitudo, & capitis gravitas, aliaque fluxum istum præcedentia sedantur. Paterquamquod deerunt ne exempla virorum, qui periodicis sanguinis profluviiis correpti fuerunt? Eximios testes profero Amatum Lusitanum (z) Bartholinum (a) qui per hæmorrhoides statam evacuationem adnotarunt, Salmuthium (b) qui non solum periodicæ hæmoptoe, & mictus sanguinei meminit, sed eodem prohibito virum in summam pectoris angustiam, & compressionem, maximamque spirandi difficultatem incidisse, eaque paucos intra dies extinctum esse testatus est. Quid quod periodica evacuatione in ejusmodi viris suppressa non modo sanitas pervertitur, sed eadem prorsus, ac quæ in feminis, quibus menstrua deficiunt mala excitantur, & si suppressio diutius persistat plane hysterici fiant, ut egregie animadvertit Freindius? Quapropter illud citra ullius erroris suspicionem cum Friderico Hoffmanno affirmari posse videtur, si viri laxiorem, flexiorem, ac molliorem fibrarum structuram, vasorumque exilitatem æque ac feminæ sortiantur, cum plus humoris conficiant, quam alendo, & nutriendo corpori requiritur, non solum juniores adhuc narium hæmorrhagiis obnoxios fieri, vel etiam ad hæmoptisim proclives, sed adultiores factos hæmorrhoidalem fluxum experiri, qui non minus largus, & frequens est, quam salutaris, si insignis sanguinis copia in vasis aggeritur, dummodo tamen ex prava viscerum Abdominis constitutione minime profiscatur, nec cachexiæ, malo hypochondriaco, aut hydropi superveniat, quo casu noxius sæpe esse consuevit.

C

CAP.

(m) *Prax. lib. 3.* (n) *Med. sept. 36.* (o) *Med. sept. 37.*

(p) 636. (q) *c. 3. obs. 36.* (r) *Dec. 2. cas. 6.*

(s) *Obs. Medic. lib. 3.* (t) *Prax. hist. 1. 3.* (u) *Morb. Mulier. 469.*

(x) *n. 171. & 272.* (z) *lib. 5. 3.* (a) *1. 3.*

(b) *cap. 2. 3. & 18. & cap. 3. 47.*

C A P U T I I.

De Mensium suppressione.

I. **Q**uemadmodum sanguine menstruo moderate fluente optima incolumitas feminarum exsurgit, ita eodem præternaturaliter deficiente, aut exeunte plurimi morbi præsto sunt.

II. Defici autem præternaturaliter contingit primo vitio sanguinis, si nimia copia peccet cum visciditate, & lentore conjuncta, vel si sola crassitie, visciditate, & lentore, vel contra etiam si fluidus, ac solutus acribus tamen, ac pungentibus particulis imbutus sit: deinceps vitio vasorum si obstruantur a materia crassa, viscida, & mucosa, ab acri nimis tenuique convellantur, comprimantur a tumore, nimia pinguedine, si coalescant, si plus æquo crassa & compacta sint, si laxitate peccent.

III. His porro occasionem præbent aer valde frigidus susceptus, immersiones corporis in aqua frigida, aquæ frigidæ copiosæ potio; e contra aer cloacarum, & paludum effluviis infectus, humidus, si sicciori præsertim assuetæ sint, ciborum acidorum, crassorum, viscidorumque abusus, exercitationes vehementes, & diuturnæ, somnus immodicus, subitus timor, mæror animi, tristitia, evacuationes quæcumque sanguinis, & humorum.

IV. Suppressis præternaturaliter mensibus floridus faciei color pallidus, & fœdus evadit, de doloribus vagis queruntur Mulieres, de pulsationibus in regione uteri primis saltem temporibus, de tumore, qui minime durus, nec valde extensus est, quemque interdum inferiorum partium tumores excipiunt, de respiratione anhelosa præsertim in Sclarum ascensu, cordis palpitatione, de lassitudine totius corporis, de mœrore, tristitia, caloris, & frigoris vicissitudine, aliisque symptomatibus, quæ in dies singulos augentur, quo diutius subsistunt menses.

V. Præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda: in hac enim & color plerunque naturalis servatur, & si nausea, aut vomitu, aliisque jam dictis symptomatibus vexentur Mulieres, in dies paulatim mitescunt, quo magis ad nonum accedunt mensem, dum interim & venter æqualiter attollitur, & in maximum durum tumorem elevatur, motus & situs infantis admota ad ventrem manu

sen-

fenfibiliter percipitur, & os uteri peritæ obſtetrici clauſum apparet.

VI. Si Mulierem videris carnoſam, rubicundam, atque opipare viventem, venis admodum diſtensis in fronte, brachiis, cruribus donatam, pulſum pleniorē habentem velocioremque cum dolore circa uteri regionem tenſivo, eam nimia plenitudine ſanguinis cum vaſorum tenacitate laborare certo certius tenendum: inanitate e contra ſi venis vix conſpicuis prædita, ſi contumaces morbos, diuturnam inedia, ciborum faſtidium paſſa fuerit.

VII. Si temperamenti melancholici, aut pituitofi ſit femina, eaque alvum ſtypticam habeat, urinas crudas, appetitum proſtratum, in ſomnum proclivitate, obtuſo capitis dolore vexetur, eam vitio ſanguinis craſſi, viſcidique ægrotare facile judicandum.

VIII. Temperamentum calidum, & ſiccum, æſtus inſignis corporis, urinæ ruſæ, crocæ, diarrhœæ bilioſæ, urentes capitis dolores, vigiliæ intenſæ, aliaque ejusmodi acredinem, ac fuſionem ſanguinis designabunt.

IX. Sputum ſanguinis, hæmorrhagia narium, hæmorrhoidum perturbatum ſanguinis motum patefacient.

X. Suppreſſio menſium ab externa aliqua cauſa tolli facilius plerunque ſolet, quam quæ ex mala ſanguinis conſtitutione, aut ſolidorum vitio enaſcitur.

XI. Ubi noveris nimiam vaſorum plenitudinem cum eorundem adſtrictione conjunctam, fomenta tepida ventri applicentur, balnea pedibus inſtituantur, eaque herbis, & floribus emollientibus alterata quatuor vel quinque dies ante conſuetum purgationis tempus, frictiones lenes, & humidæ coxis adhibeantur, clyſteres emollientes injiciantur.

XII. Si dolores urgeant, etiam venæ ſectio primum ex brachio, mox pede celebretur, nec non oleum amygdal. dul. s. i. r. e. ad ℥ 6. aut ad ℥ 1. quotidie exhibeatur. Idem faciendum ſi acres nimis, ſummeque tenues peccent humores.

XIII. Ubi e contra ex inanitate ſola nutrientia, atque corpus inſtaurancia adhibenda ſuaderem, neque ad alia deveniendum, niſi contumaci jam reddita ſuppreſſione aliquod aliud ſanguinis, aut ſolidorum vitium ſe prodāt.

XIV. Ubi ſanguis craſſitie peccet, viſciditate, & lentore, aut vaſa uteri a materia mucoſa ſint obſtructa, præmiſſa venæ ſectione ex brachio primum, mox pede, purgans ex tartar. ſolub. ℥ 2. rhabarb. el.

pul. 3 5. sacchar. rubr. q. s. ex jusculo tenerioris pulli exhibeatur : addito si fortiori opus sit dejectione diagrydio ad gr. X circiter . Infusio in hunc fere modum parata substitui potest. 24. Rhabarb. el. pul. 3 2. Tartar. solub. 3 1. aq. font. q. s. f. f. a. infusio : colaturæ addat syrup. rosat. solut. ad 3 2. vel 3. circiter .

XV. Sequentibus vero diebus decoctio theiformis ex radic. rub. tinctor. fenicul. petrosel. serpil. pule. dictam. cret. cum pulverib. ex arcan. duplicat. tartar. vitriol. sal. artemis. tamarisc. a 3 1. ad 3 5. addito syrupo capillor. vener. vel melius syrupo Fernel. cum rhabarb. per VIII. circiter dies quotidie horis medicis propinetur.

XVI. Tum prædicta infusio, aut pulveres purgantes repetantur, nec non successive alterantia pro secunda, & tertia vice si opus fuerit.

XVII. Hisce martialia succedant in substantia quidem aloeticis, & gummosis mixta cachexia vigente, & pulsus languore. E. G. 24. Limatur. mart. s. super lapid. porphyrit. lævig. 3 2. croc. optim. pul. 3 2. gum. sagapen. 3 3. alo. succotrin. 3 2. S. M. cum syrupo de cichor. cum rhabarb. q. s. f. pillulæ n. XXXX. dentur IIII. quotidie cum prædicta decoctione.

XVIII. Levior erit in gracilioribus tinctura martis tartariz. a 3 1. ad 4. ex aqua pule. vel capill. vener. ad Lib. s. purgando qualibet octava die pillulis de tribus cum rhabarb. vel electuar. de hiera cum croco.

XIX. Eorum loco si hystericiis spasms, aut hæmorrhagiis obnoxie sint Mulieres boli ex sal. volat. succin. borac. miner. a. 3 1. ex tract. fabin. 3 1. mane quotidie ad pondus semissæ dracmæ præscribantur, vel ex sapon. venet. 3 2. bulb. recent. ar. as. fætid. 3 5. f. pillulæ ad idem pondus exhibendæ superbibendo decoctionem theiformem artemis. centaur. baccar. juniper. addito syrup. artemis. aut capillor. vener. q. s. ad gratum saporem.

XX. Aquæ acidulæ in pertinaci morbo opportuno tempore præstantissimæ.

XXI. Hæc omnia penitus proscribenda, ubi acres nimis, summeque tenues peccent humores. Tunc enim præter oleum amygdal. dulc. & clysteres emollientes sola juscula alterata herbis refrigerantibus portulac. cichor. endiv. borragi. taraxac; Vere autem earum succi ex jusculo pulli, vel cum sero lactis destillati visa sunt convenire: Æstiva tempestate balnea aquæ dulcis, aquæ Nocerianæ, autumnali tandem

lac ex decoctione radic. chin. diu usurpandum opportunissima. In hoc casu cibi sint juscula avenacea, hordeacea, potus aqua simplex, vel fiti urgente succo limonum, ribesiorum, berberum alterata: vigiliis vero urgentibus emulsiones femin. quat. frigidor. & similia.

XXII. Si a tumore comprimantur vasa debitis remediis auferendus.

C A P U T I I.

De Mensium suppressione.

I. **Q**uemadmodum sanguine menstruo moderate fluente optima incolumitas feminarum exsurgit &c.] Quamdiu moderato, & libero sanguinis motu per vasa aptum redditur humanum corpus ad actiones omnes obeundas, tandiu sanum reputatur, ut propterea sanitas ea corporis constitutio, qua actionum omnium integritas conservatur definiiri jure merito possit. Hinc quo liberior, & moderatior est sanguinis circuitus, non solum felicius, alacrius, & promptius functiones omnes exercentur, sed sanguis ipse ad munera sua edenda, & ad vitam conservandam per suum huncce [circularem motum idoneus redditur, quatenus scilicet ejus particulæ variis virium momentis novum continuo motum acquirunt, nifum, rotationem, nec non attritionem, attenuationem perpetuo patiuntur, atque inter se homogeneæ maxime evadunt; unde totius massæ fluiditas, calor mitis, & benignus, rubicundus color, atque ea tenuitas emergit, qua omnibus vasis accommodari queat, capillaribus præsertim quæ vel levi quacumque de causa ob mutuam particularum sanguinis concretionem obstruerentur ea prorsus ratione, qua sanguinem e venis eductum, licet nil ei deesse sinamus, quod antea habebat, cessante cordis, & arteriarum motu concrefcere, atque in teterrimam putredinem abire deprehendimus. Liber autem sanguinis circuitus cum a certa proportionem inter sanguinis ipsius quantitatem, & vasorum, ac fibrarum robur dependeat, ita quidem, ut si nimis ille abundet, hæ plus æquo distrahantur, atque propterea eidem regendo, ac debita velocitate pellendo pares non sint, si vero nimium deficiat ob spirituum inopiam motrices fibræ ita languescant, ut fluidorum motus ferme sistatur, perspicuum est, si prædicta proportio per superflui sanguinis evacuationem in feminis menstruantibus servetur, earum quoque sanitatem se bene habituram, ut Galenus supra laudatus adversus Erasistratum scribens testatus est, inquiens: *Nonne natura ipsa Mulieres cunctas evacuat sanguine superfluo singulis Mensibus foras effuso? quippe muliebre genus, quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, neque sub claro sole viveret, & propterea quamplurimos humores coacervaret, oportebat, opinor evacuationem hujusce plenitudinis, tamquam remedium a natura datum accipere: atque alibi a nobis est demonstratum (c).* Ea vero ex adverso sublata & plenitudine ob suppressam evacuationem inducta liberum sanguinis circulum impediri contingit, cordis vasorumque contractionem infringi, atque hinc humorum stagnationes, congestiones, viscerumque obstructions subsequi, atque contumacissimos morbos pro differentia partium differen-

(c) *Aph. lia. 4. cap. 6. com. 3.*

ferentes oriri, ut Jo. Lanoius (d) de puellis menstruam purgationem ferius, quam par est patientibus præclare ostendit, atque Hoffmannus omnibus etiam provectioris ætatis feminis accidere testatur, quotiescumque menstruum fluxus quacumque ex causa sufflaminatur, & sanguis, qui per uterum excerni debebat, aut in capite stagnat, & graves dolores, vertigines, deliria, & interdum apoplexias concitat, aut in præcordiis, & asthma, tussim, sanguinis sputum, syncopem parit, aut in ventriculo, & intestinis, & vomitus cruentos, præcordiorum anxietates, inflationes producit, aut in imi ventris visceribus, & cachexiam, icterum, scorbutum, hystericam affectionem, aut in aliis & alios morbos procreat, quos non solum percensendo numeravit explicavitque diligentissime per solam plethoram Freindius, & Hoffmannus ipse loco citato, sed de iis omnibus, iisque medendi methodo ex instituto egit in nobili dissertatione (*De ignorantia uteri structura multorum in praxi errorum fonte*) quibus quemadmodum iterum recensendis immorari non decet, ita brevitatis causa alia volentes, ea de industria præterimus. Quid enim si fluant immoderate? Cum nimirum una cum sanguine pars aliqua succi nutritii, aut saltem proxima ejusdem materia fecernatur, corpus in tabem, & marasmm incidere crebris observationibus compertum est, ut Mortonus in nobili sua pthysiologia demonstravit; cum vero conjunctio partium sanguinis, & spirituum auferatur, ita quidem ut ille, modo in unum, modo in alium musculum confuse, & inordinate influat, hi vero aut tremorem, & oscillationem nervorum non excitent, aut motum a rebus sensibilibus impressum ad Cerebrum deferre non valeant, & motum, & sensum depravari, interdum aboleri adeo manifestum est, ut explicatione minime indigeat. Quid si neutrum horum contingat, sed volatilibus, subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia educitis, ac spiritibus dissipatis solidarum partium, ac præsertim ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur, vel plurimum saltem languescat, ideoque chylus primum, tum sanguis serofus aqueusque generetur, cordis vero ac vasorum omnium robur, vis, atque elaterium labefactetur, atque hinc congrua tollatur sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedant, atque per laxatas tunicas transfudent, & in cavitates effundantur? Cachexiam, hydropem, aliaque ejusmodi mala exoriri adeo clara res est, ut nulla sit clarior. Hinc rectissime ab Hippocrate dictum: (e) *Si menstrua plura fiant accidunt morbi, & si non fiant ex utero morbi contingunt*; sapienterque ad eundem Hippocratem scripsit Democritus (f): *Huic autem vicina mater puerorum vehemens illud malum infinitarum ærumnarum in muliere causa uterus ipse latitat*.

II. Defici autem præternaturaliter contingit primo vitio sanguinis, si nimia copia peccet cum visciditate, & lentore conjuncta &c.] Naturaliter, & præternaturaliter menses supprimi solent. Naturaliter supprimuntur in convalescentibus, in quibus massæ sanguineæ quantitas non solum minuitur, sed spirituosus, ac mobilibus partibus dissipatis ejus velocitas ad uteri vasa plane languescit. [Idem dicendum de aliquibus virginibus religiosis, ac longa inedia & jejuniis extenuatis, quæ lautioris victus ratione sunt gubernandæ. Post largas quascumque humorum evacuationes, & potissimum

(d) *Epist. med. lib. I. 21.* (e) *Aph. 57. sec. 5.*

(f) *lib. de natur. human.*

finum sanguinis hæmorrhagias menses quoque deficiunt. Deficit enim ea sanguinis copia, qua fluxus promovetur. Hinc duas vel tres periodos post partum menses intermittunt, quia nempe, ut adnotavit Freindius, pene exhausti sunt humores & tunc massa sanguinea solum restat restauranda. Idem dicendum de largis sudoribus, de ulceribus, de fonticulis, quibus non immediate quidem, sed mediate sanguinis massa imminuitur, & insuper quædam illius excrementitiæ sordes expurgantur, quo casu iis occurrendum. In senioribus demum, in gravidis, & lactantibus, ut supra animadvertimus supprimuntur, & satis recte is loqui videatur, qui in omnibus hisce casibus suppressos menses minime promovendos esse affirmet, cum citra ullius noxæ periculum supprimuntur. Mensium igitur suppressio præternaturalis adesse dicitur, quando in femina, ut notat Riverius, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida est, sanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri consuevit, rarius, aut parcius procedit, aut omnino supprimatur. Quoad causas vero præternaturalis mensium suppressionis duplex esse videtur, sanguinis nempe vitium, & vitium vasorum. Sanguinis vitium quod attinet, non defuere Scriptores magni, & docti, quos inter Riverius, & Emmullerus eminent, qui in quantitate, qualitate, motu constituerunt. Quantitate quidem peccare visum iis fuit aucta vel imminuta. Aucta si nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimium distendit, ut sese contrahere nequeant ad expulsionem, quemadmodum Ischuria nonnunquam oritur a nimia, qua vesica distenditur, urina. Quæ omnia etsi satis probare videantur hanc suppressionis causam non commentitiè assignatam fuisse, atamen non levia sunt, quæ eidem nos quoque acquiescere non sinant. Primo enim qui rem paulo diligentius expendit, difficillime eo adduci poterit, ut credat id, quod vesicæ contingit ab urina nimium distentæ, vasis uterinis sanguine turgidis, & valde plenis evenire. Vesica enim membrana ex fibris carneis insignis roboris varie contexta firmatur, quæ ad cervicem copiosiores musculum formant sphincterem dictum ad opportunam ejusdem constrictionem, hinc difficillime perrumpenda. Vasorum uteri latera non solum non musculosa, sed ne musculis quidem munita, ideoque rupturæ facile obnoxia. Id paulo accuratius pensitanti patere facile potest, vesicæ latera etiamsi nimia urina distendantur, minime perrumpi posse, perrumpi utique debere uterina vasa a superfluo sanguine impetu, & velocitate ea decurrente, ut superiore capite ostendimus, quæ abesse omnino in urina ad vesicam delata tam nota res est, quam quæ notissima. Ea enim sola vi agit, qua fluida quævis pollent latera ita distendendi, ut ea se contrahendi virtutem amittant, atque per ipsius orificium urinam foras ejiciendi, non prius denuo acquirendam, quam tunica musculosæ vis urinæ ponderi præpolleat, aut urina, quæ eandem infringit cathetere eliciatur. Quibus de causis nulla sententia tot sectatores mereri visa est, quot ea invenit, qua statutum fuit duce Freindio causam suppressionis huiusce deberi aut vasis plus æquo adstrictis, atque illud fluenti sanguini impedimentum afferentibus, quo consistere in iisdem cogatur, & obstructions parere, (de quo infra) vel alicui qualitatatum cum plethora conjunctæ, e quibus nulla æque ad hanc rem instructa videtur, ac visciditas, & lentor, ut supra a nobis est demonstratum. De imminuta quantitate nihil longius dicendum videtur, cum pauco, & imminuto sanguine in corpore retento ad illius nutritionem, menses

ses supprimi debere lippis æque, ac tonsoribus notum fit plus, quam ipsorum digiti, & unguis.

Vel si sola crassitie, visciditate & lentore.] Quomodo sola crassities, visciditas, & lentor præternaturalem mensium suppressionem ciere valeat, facillime innotescet, si ejusmodi qualitatum naturam prius explicuero. Crassos igitur humores eos esse censendum est, qui particulis constant majoribus, quam poros, & meatus corporis a natura definitos pervadere possint, altiusque se insinuando extra corpus elabi: lentos & viscidos, qui repugnantiam ad fluendum fortiuntur majorem, quam eorum natura requirat. Illi ob nimiam partium magnitudinem inepti ad penetrandum perangustos meatus, & poros corporum constituuntur: hi vero non ob solam partium magnitudinem, sed etiam ob earum superficiem, figuram, densitatem materiæ, aliasque ejusmodi causas ad libere fluendum impares. Quibus differentiis accuratissime, & per varia experimenta describendis, quia decora ingenia non defuerunt, quæ incredibili contentione, atque improbo labore quæfiverunt, inveneruntque aquam multo lentiore esse aere, meatus tamen corporis aeri impervios pervadere, hydrargyrum & aere, & aqua multo viscidiorum esse, meatus tamen pervadere, quos neque aer, neque aqua ipsa transire valet, argumento prope certissimo fluida aliis multo fluidiora, ac penetrantiora esse posse, simul tamen viscidiora, atque densiora, ideo satis erit memorare sanguinem crassitie peccantem minimis nostri corporis vasis, ac ductibus permeandis idoneum non esse, lentore vero ac visciditate per vasa etiam majora segniter admodum, tardeque moveri, hinc cum ad secretionem, excretionemque cujusvis generis uberes, & perrenes mediocri fluidorum tenuitate, & æquabili, moderatoque sanguinis circulo opus sit, ad sanguinis vero excretionem per uterum etiam majore ejus velocitate, & impetu ad uterina vasa, sanguine nimis crasso, & viscido existente priores imminui, hanc vero supprimi debere luce clarius apparet.

Vel contra etiamsi fluidus, ac solutus, acris tamen, ac pungentibus particulis imbutus sit.] Crassis, viscidisque humoribus nimis tenues, fusi, ac soluti contrarii sunt. Tenues quidem humores eos esse nemo ignorat, qui particulis constant minoribus, quam angustissimorum meatuum, ac pororum capacitas requirat, quos citissime permeando nec contineri in vasis possunt, nec suis fungi muneribus: fusos vero, qui ad fluendum promptiores sunt, quam muneris, quo fungi debent, necessitas velit. Illi ob partium tenuitatem per angustissimos poros corporum, ac meatus facillime elabuntur: hi vero non ob solam partium tenuitatem, sed ob earum superficiem, figuram, raritatem materiæ, aliasque causas ad libere fluendum apti constituuntur. Quo loco quæri a multis potest, utrum sanguis nimia tenuitate peccans, & fluiditate menstruo sanguinis fluxu sistendo, aut saltem insigniter retardando sit opportunus, an vero eidem vehementer promovendo. Si enim perpendamus sanguinem nimis tenuem, & fluidum per tunicas vasorum facile transmitti, habemus quæ protenso veluti digito commonstrant non solum excretionem sanguinis, ideoque etiam menstrui ex apertis vasorum orificiis oriri oportere, sed etiam in lateralia lymphatica sese insinuando, altiusque penetrando inflammationes, abscessus, ulcera subsequi. Cum vero nimis velocem per vasa fluere pensitamus, extra omnem dubitationis aleam positum videtur incalescere debere, & per insensibilem tran-

transpirationem exfolvi, hinc eam plethoram facile tolli, a qua menstrui sanguinis excretionem repetendam esse dictum est, ut ficcitas corporis, macies, phthisis, aliaque mala, quæ ejusmodi sanguinis constitutionibus superveniunt abunde satis, atque evidenter ostendunt, quæque alimenti licet in modica quantitate non solum ad partes delati, sed quod appositum iisdem est continenter abrepti inditio sunt manifestissimo, si quod aliud. Quæ licet plurimum veritatis in se continere videantur, quid ni tamen liceat asserere cum ad secretionem, excretionemque cujusvis generis, ut paulo ante a nobis dictum est, mediocri fluidorum tenuitate, & æquabili, moderatoque sanguinis circulo opus sit, illud facile consequi, ut tenuitate peccante cum summa ejus velocitate conjuncta, secretionem excretionemque omnes immnuantur, aut etiam omnino cohibeantur? Quid quod velocius quam par est fluente sanguine, ita teratur, fundaturque, ut tennes, volatiles, subtiles, pungentesque particule a reliquarum nexu secedant, sui que juris factæ nerveas vasorum fibras mordeant, irritent, convellant, eorumque extremitates angustiores efficiant, quam sanguini libera circulatione trajiciendo sufficiant? Ad probandum autem ulterius rem hanc ita se habere, favent potissimum observationes cum multæ ac frequentes, tum certæ ac constantes, quibus compertum est, menses sæpissime supprimi in mulieribus adusti strigosi que corporis, ad iram summe proclivibus, verbo dixerim, biliosi temperamenti, in quibus ea adest fibrarum tensio, robur, ac vis elastica vasorum, ac viscerum, quibus sanguis magna velocitate movetur, teritur, funditur, unde sulphureæ, agiliores, subtiliores, acrioresque partes exaltantur, quæ nerveas fibras mordendo, ac proritando insignes ubique spasmos, ac convulsiones excitant, atque hinc gravissimos morbos tolli nescios, nisi effrænes solidorum impetus sedentur, atque humoribus placida tranquillitas concilietur.

Deinceps vitio vasorum, si obstruantur a materia crassa, viscida & mucosa &c.] Cum de febribus ageremus (g) ostendimus sanguinis cursum in hepate ob peculiarem vasis advehentis structuram, quod vena est arteriæ munus gerentis minus promptum, & expeditum esse. Hinc ab hoc difficili transitu sanguinis per venam Portæ ad Hepar stagnationes, infarctus, aliosque innumeros morbos lentos, & chronicos in visceribus cum ea vena communicantibus proficisci: sanguinem, qui per cellulosa Lienis structuram movetur difficilius progredi, non secus ac in omento, & utero ob frequentes vasorum plexus. Nil ergo facilius contingere posse videtur, quam ut lentæ, mucosæque quisquiliæ sanguinem conspurcantes extrema vasculorum uteri capillamenta penetrare, ac libere trajicere nequeant, aut in minimis glandularum folliculis subsistant, aggeranturque, atque hinc eorum obstructions excitent, quæ menstrui sanguinis excretionem singulis Mensibus eo usque impedian, quo referentur.

Ab acri nimis tenuique convellantur.] Vid. quæ paulo ante de sanguine plus æquo tenui, & soluto dicta sunt.

Comprimantur a tumore.] Vel si in solis visceribus imi ventris utero excepto obstructions altas radices egerint, fieri minus posse videtur, quin vasculorum, aut folliculorum tunica distendantur, distentæ vero tumorem efficiant, qui partis magnitudinem augendo uteri ipsius vasa ea ratione com-

D

pri-

primere valet, qua libera sanguinis excretio præpediatur.

Quid si in utero ipso eadem fere contingant? Pro varia nimirum infarctis humoris conditione variam tumoris naturam proficisci scirrhosi scilicet, cancrofi; quorum ille duritie & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente, atque dolore acerbissimo, punctorio, & lancinante se prodit, alter vero prædicta symptomatum sævitie comitatus ægram exercet, perspicuum est. Si vero obstructions uteri vasorum sæpius excitant mensium suppressiones, si tumores etiam aliarum partium ad eam magnitudinem adaucti, qua vasa eadem comprimantur, quanto magis ipsius partis tumores?

Nimia pinguedine.] Inter præcipuas sterilitatis causas adnotante cl. Mauriceau interni uteri orificii angustia major, quam peni virili admittendo sufficiat, aut ejus coarctatio insignis ob membranam internam aliquam, aut externam ibi appositam ob tumorem, callum, aut aliquod aliud uterum ea ratione comprimens, qua satis apte dilatari nequeat ad semen recipiendum, eminent. Quod postremum mulieribus valde pinguibus accidere ratione omenti ad insignem molem adaucti testatus est Hippocrates (h) inquiens: *Quæ præter naturam crassæ non concipiunt, iis os uteri ab omento comprimitur, & priusquam extenuentur, non concipiunt.* Quid igitur vetat, quominus existimemus ab hac eadem causa capillaribus uteri vasis compressis, etiam si congesta sit in feminis major sanguinis copia, quam vasorum capacitas postulet, in iis tamquam commodo ipsi diverticulo nequaquam colligi posse, accumulari, atque ea ratione eodem replere, atque infarcire, qua eorum extremitates distentæ aperiantur tandem, & sanguinem effundant?

Si coalescant, si plus æquo crassæ, & compactæ sint &c.] Idem dicendum si vasa coalescant (quod deterrimum morbi genus constituit) ut dilatari non possint, quemadmodum opus est ad superfluum sanguinem recipiendum, nedum certo, statoque tempore aperiri. Quid si plus æquo crassæ, & compactæ sint, vel laxitate peccent? Cum nimirum vasa, ac viscera adeo densa, & dura sint, ut a fluido, quod in iis continetur, parum, aut nihil contrahantur, aut sint adeo mollia, ut dilatata ab eodem fluido se contrahere non valeant, in utroque casu vasa sanguinem ciere eo motu non possunt, per quem sanguis per arterias ad uteri vascula deferatur, eaque aperiat pro opportuna mensium effusione.

III. *His porro occasionem præbent aer valde frigidus susceptus &c.*] Uti aere æstuante, & calido, minusque gravi, & elastico non solum fibras relaxari contingit, atque per minutiores sanguiferorum truncos lentius sanguinem progredi, atque propterea iis magis distentis per laterales ramulos humores difficilius secerni, suisque ex loculis exprimi, sed expandi eos quoque, turgere, ac si nimius fuerit, vehementius agitari, ita si moderate frigidus sit, nostri corporis fibras mirifice intendit, & roborat, hinc robustius idem evadere, actionesque omnes vegetiores fieri experimur. Cum vero omnis fibrarum vis, omnisque actio in fluida exerceatur, circularem, & intestinum eorum motum moderando, secretionesque item, excretionesque promovendo, aut retardando, illud plane consequitur, ut moderate frigido existente aere, solidasque partes intendente, ac roborante, sanguinis circuitus per pulmones, & reliqua viscera expeditior, atque celerior fiat, secretionesque omnes,

omnes, atque excretiones etiam sanguinis ex utero felicius peragantur. Si ergo immodicum frigus fuerit, nimiam fibrarum tensionem oriri, arctius vasa constringi, & rigescere necesse est, & sanguinem, humoresque densiores fieri tardioresque ad motum, unde facilius est eorum in vasis stagnatio, atque inde consequens minor vis, atque impetus in eorum extremitates, ut aperiantur, diffilient, & cruorem effundant. Non alias ob causas paucitatem, suppressionemque mensium aeri frigido Hippocratem tribuisse facile iudicaverim, quam & in septemtrionalibus popularem esse tradidit. (i)

Immerfiones corporis in aqua frigida, aquæ frigida copiofa potio.] Neque ad alias causas referri aptius posse videtur suppressio mensium, quæ immerfioni in aqua frigida, vel aquæ frigida potioni supervenit. Licet enim a frigida aqua externis corporis partibus, utero illæso, infecta, atque cutis poros obstruente insensibilis perspiratio cohibeatur, atque hinc major humorum copia per uterum excernenda suppeti debere videatur, difficillimum tamen est (ne vix ulla ratione fieri posse dicam) ut unius partis obrigescentibus fibris, aliæ quoque licet longe distitæ simili vitio non afficiantur, & si per rigescentes poros cutis nonnullarum sordium massam sanguinis conspurcantium evacuatio impeditur, eadem ratione uteri vasis constrictis menstrui sanguinis excretio non præpediatur. An novum videatur immerfione pedum in aqua tepida emollientibus plantis alterata, relaxatisque inferiorum partium fibris, ac vasis majorem capacitatem adeptis sanguinem ad eas vehementius allici, atque hinc mensium suppressiones ab dictis fontibus prodeuntes felicissime profligari? Quid quod & a capite, aliisque superioribus partibus iisdem de causis avvocato sanguine, ac nimia fibrarum tensione cessante, quamplurimi capitis morbi, deliria, convulsiones, aliique ægros dire exercentes præcaveantur? Obrigescentibus vero vi frigoris externis partibus uteri, vasa ea ratione intacta manere, ut copiosior habeatur sanguinis menstrui evacuatio haud equidem tutum crediderim pronuntiare. De noxis copiosæ aquæ frigida vix ulla suppetunt quæ dicam, cum eadem fauces, guttur, ventriculum, intestina, vicinasque partes affici, atque minimas capillares arterias easdem partes perreptantes convelli, angustioresque fieri, quam sanguini utcumque constituto rapida circulatione trajiciendo sufficiant, atque hinc faucium, aliarumque partium inflammationes, aliosque gravissimos morbos subsequi alibi ostendimus (k). Iliacæ passionibus, cardialgiæ, dysenteria cum torminibus ii fere sunt morbi, quos æstuante præsertim corpore aqua frigida ingurgitata adnotarunt viri clarissimi Rhodius, Bonettus aliique in M. N. C. ut mortem ipsam a Boyleo, & Foresto commemoratam fileam non ad alias causas, quam ad spasmus, & constrictionem vasorum tantam, ut non solum per ea libere satis moveatur sanguis, sed ipsius motus, in quo vita consistit plane sistatur, referendam. Quid igitur mirum, si a potione copiosæ aquæ frigida uteri ipsius vasa ea ratione constringi dicamus, ut sanguini menstruo exitus denegetur, unde lentor postea, ac visciditas ipsius sanguinis proficiscitur, qua suppressio mensium excitatur, ut Hippocrates testatus est (l).

E contra aer cloacarum, & paludum effluviis infectus, humidus, si sicciori præsertim assuetæ sint &c.] Nemo ignorat optimum esse aerem ad valetudinem

D. 2.

con-

(i) De aere 48. (k) lib. 2. cap. 1. com. 3. lib. 3. cap. 4. com. 2.

(l) De aq. 5. 7.

conservandam, qui purus est, & in omnibus suis qualitatibus temperatus. Purum autem esse, si nec stagnorum, nec paludum, nec mineralium pravis qualitatibus infectus sit, neque ex cloacis, neque ex alliorum, aut leguminum putredine, aut fimo vitium contraxerit, manifesta res est. Quibus pro singulari in homines providentia permotus D. O. M. (m) omnia ea quæ labe quadam forte aerem inficere possunt ceu impura, ac vitio aliquo coinquinata proscripsit, eorumque usum interdixit. Quo etiam spectant quæ de inspectione Sacerdotali leproforum (n) proponuntur. Hæc enim ob metum, ne ex pravis halitibus, qui ex corporibus eorum, qui lepra premuntur veluti a magna humorum corruptione prodeunte aer infectus simili vitio vicinos afficeret a cætu hominum separatus fuit. Ut autem feminis menstruanti- bus sit maxime infestus aer prædictis qualitatibus instructus facit non solum salinarum, acidarum, acrium, atque erodentium particularum copia, quarum illis solidæ partes adstringuntur, & coagulatio fluidis conciliatur, aliis e contra solidæ partes vellicantur, aut roduntur, fluidæ vero acriores fiunt, attenuantur plus quam par est, & dissolvuntur, & a quibus mensium suppressio oriri potest, aut immodicum eorum profluvium, sed minor ejus elasticitas, & gravitas, qua solidas partes relaxari contingit, & infirmiores reddi, atque hinc sanguinis circuitum per pulmones, & reliquas partes, præsertim vero per minutiores sanguiferorum truncos lentius procedere, sed humores ipsos, & sanguinem densiorem fieri, tardioresque ad motum, unde facilis eorum in vasis stagnatio, congestio, atque inde consequens menstruorum defectus. Quod eo magis evenire censendum est, si Cælum mutarint mulieres, atque ab aere ficciori, tenuiorique C. M. fere est ille, qui in locis montanis a ventis perflatur, ad humidiores se crassioresque contulerint, quique cloacarum, & paludum effluviis inficitur. Dicit enim vix potest in aeris delectu quantum proficiat non solum temperamenti, & morborum cognitio, sed ipsius consuetudinis. Hinc quemadmodum frigidiores, humidioresque temperamento in aere sicco, & tenui salubriter vivunt, qui calidis, & ficcis infestus est, & ficcitas, ac tenuitas aeris quibusdam morbis est salutaris, quibus nocet summopere ejus crassities, atque humiditas, ita qui in ficciori, tenuiorique commode vixerunt, si ad crassiorem densioremque transferint non parum læduntur. Clara hæc detrimenta fecit Nostalgia morbus Helvetiorum maxime proprius, per quem longe a patria profecti redeundi in patriam desiderio fere incredibili tenentur, & nisi facultas detur merore primum capiuntur summo, & perpetuo, ad hunc accedunt somni interrupti, vigiliæ, virium prostratio, innappetentia, nausea, mox febres, quibus facile cotabescunt. De eo quidem, ut alibi dictum est (o) latino sermone ad Academiam Bononiensem scripsit Jo. Jacob. Scheuchzerus, atque ejusce morbi causam ad aeris pressionem, & temperiem, qua fit, ut perturbetur fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, unde animi, & corporis ægritudo, aptissime retulit.

Ciborum acidorum, crassorum, viscidorumque abusus.] Optima ac temperata alimenta ea communiter reputantur, quorum principia eadem sunt, quæ sanguinis, & chyli, aut parum ab ipsis natura, & mixtionis modo discrepantia. Ejusmodi sunt vitulinæ, bovinæ, aliæque similes animantium præ-
fer-

(m) *Levit. XI. v. 35.* (n) *Ibid. 13. v. 8.*

(o) *Aph. lib. 1. cap. 6. com. 13.*

fertim juniorum carnes, quæ ex partibus oleosis, & subtiliore terræ, & aquæ portione scatent, quæ mixta inter se, ac temperata gelatinam quamdam subtilissimam sanguini analogam constituunt, unde facile a stomacho subigi contingit, bonumque sanguinem ingenerari. Si quis quærat utrum acida in horum censu sint reponenda, ei sit pro responso, acida mitiora, & moderate exhibita languentem appetitum excitando, nec non nimium humorum fervorem compescendo, eique debitam temperiem, ac densitatem conciliando in iis præsertim constitutionibus, in quibus humores ad fusionem, & colliquationem sunt proni, non parum proficere. Ceterum si valde acida sint, & plus quam deceat assumantur, humores facile coagulando non parum esse infesta, cum ea humoribus tarditas, atque coagulatio concilietur, a qua inter ceteros morbos ipsa menstruorum suppressio proficiscitur. Infesta hac eadem de causa sunt crassa, ac viscida c. m. sunt carnes vetustiorum animantium fumo induratae, salitæ, & similia; quibus compactior est, & nimis arcta, & rigida partium textura, quæque nonnisi difficulter a stomacho teruntur, & subiguntur, unde crudus in stomacho, viscidusque chylus elaboratur, qui sanguinem ingrediens eundem simili vitio inquinat, atque propterea materiam spiritibus ejusdem plane indolis præbens illud tandem omnino efficit, ut segnius hisce ac tardius in fibras influentibus ea ratione imminuatur sanguinis circulatio, ac vasa laxentur, ut menses supprimantur.

Exercitationes vehementes, & diuturnæ.] Commoda, quæ ex moderata exercitatione in homines emanant plurima sunt, atque eximia. Partes enim solidas robustiores fieri experimur, quemcumque sanguinis, & spirituum motum augeri, hinc virium robur intendi, nutritionem, augmentationem facilius perfici, sanguinem ab excrementis per emunctoria a natura comparata eductis expurgari, hinc gravissimos morbos præcaveri. Quod Ecclesiasticus docere visus est inquit (p) *In omnibus operibus tuis esto promptus, & nulla infirmitas non obveniet tibi.* Unde Paulus iis qui exercere se nolunt, ciborum usum dissuadet inquit: *Quod si quis non velit operari, neque comedito.* Si vero de magnis laboribus, atque exercitationibus sermo sit, quamvis musculis sese nimis frequenter, & fortiter contrahentibus & relaxantibus sanguis exagitari, & fundi videatur, atque hinc mensium profluvium promoveri, si tamen hæc vehementes sint, ac diuturnæ, spiritus facile dissipantur, partium robur infringitur, fluidiores, mitioresque humorum particulae disperduntur, sanguis crassus, ac lentus evadit ea ratione, qua in capillaribus stagnans menstruorum suppressionem procreet.

Somnus immodicus.] Moderati somni utilitates neque fatis explicare dicendo possumus, neque percensere numerando. Spiritus enim, & vires restaurari contingit, coctiones perfici, humores benigniores fieri, omnesque ægritudines obliviose deleri, id quod Hippocrates indicavit (q) inquit: *Labor articulis, & carnibus, cibus vero, & somnus visceribus,* atque Ecclesiasticus ipse (r) *Dulcis est somnus illius, qui servit:* quibus verbis si peritissimum morum Magistrum Syracidem consulamus, significatur potissimum somnum iis præsertim, quorum vires diuturnis, assiduisque laboribus summopere fatigatae sunt dulcem esse, idest vires corporis mirifice recreantem. Ab immodico

(p) Cap. 31. v. 25. (q) In Epid.

(r) Cap. 5. v. 12.

dico fomno torpidi, & minus expediti ad motus spiritus evadunt, ut segnities, & torpor corporis, mentis stupor, & memoriæ læsio clare evincunt, humores torpescunt, & magna excrementorum copia in universo corpore accumulatur, quibus imminuto sanguinis motu, & oborta visciditate, atque lentore, menses supprimuntur.

Subitus timor, meror animi, tristitia &c.] Cum insignis sit animi vis ad spirituum animalium motum, atque influxum in nervos, & ad omnes, quæ inde in universo corpore consequuntur actiones firmandas, nihil esse opportunius ad efficiendum, ut functiones omnes corporis peragantur, animi tranquillitate perspicuum est. Hinc egregie sapientissimus Salomon (f) *Animus latus bene afficit vultum*: & alibi (t): *Latè animo sunt convivium jube, perinde ac si diceret, qui lato sunt animo melius se habere, quam si lautissimis epulis fruerentur*: unde Ecclesiasticus ipse: *Latitia cordis est vita ipsa hominis, & exultatio producit dies vite*. Mirum autem subito animi terrore non solum sic dissipari spiritus, ut cor viribus destitutum sanguinem segnitèr admodum, lenteque moveat, atque hinc quamplurimos morbos ab imminuto sanguinis motu, atque impetu prodeuntes progignat, cujusmodi fere est mensium suppressio, de qua loquimur, sed cæco furore hac illac ruentes convulsionem fibrarum cerebri ea ratione excitare, ut ductus, ac meatus secretioni, ac derivationi spirituum comparati occludantur, unde Apoplexia, & mors, ut præclaris observationibus ducti Aretæi, Galeni, Bonetti, Fidelis, Plinii, Raygeri, Valerii Maximi & Sacrarum litterarum alibi a nobis est demonstratum. Vis spirituum secretionem, & sanguinis motum retardandi maxime elucet in tristitia, ac mœrore, unde partes debito eorumdem influxu destitutæ languescunt, circulatio sanguinis pervertitur, atque hinc mensium suppressio inter innumeros alios morbos ab hoc fonte prodeuntes, oboritur. Hinc apte Hippocrates: (u) *Si timor, ac mœstitia diutius perseverent, melancholiam adesse* pronuntiat, in qua pulsus rarus, & facies pallida observatur, imminuti sanguinis motus, ejusque impetus inditio manifestissimo, si quod aliud. Hinc fateor me justis laudibus æquare non valere, quod adversus animi mœrorem tristitiamque tradidit Salomon (x). *Dolore animi spiritus frangitur. Sicut tinea vestimento, ita tristitia nocet cordi*: ut illud silentio præteream, quod in eandem rem tradidit Syracides: *Ne tradas tristitiæ animum tuum, neque angas te ipsum consilio: Dilige animum tuum, & consolare cor tuum, tristitiamque procul a te pelle*.

Evacuationes quæcumque sanguinis, & humorum.] Vid. cap. 2. com. 1.

IV. *Suppressis præternaturaliter mensibus floridus faciei color pallidus, & segnus evadit &c.*] Sabella Romana, ut ex Martiali liquet a sole cavebat diligentissime propter cerusam, qua sibi vultum pingere solebat; Fabulla autem a pluvia, propterea quod emplastro veluti quodam faciem oblinire; Poppea demum quamdam oleosi fuci speciem invenit, quod ejus vultum cooperiret perfectissime, crustaque obduceret tandiu duratura, quamdiu lacte, quod eam paulatim avelleret ablueretur, mirabili prorsus candore relicto, unde ubique vel in ipso exilio insignem asellarum cætum secum advehendum curabat, eoque nobili comitatu, inquit Juvenalis, vel subter podium

(f) Proverb. cap. 15. v. 13. (t) Ibid. ver. 15.

(u) Aph. 6. 23. (x) Cap. 13. & 15.

(y) Cap. 30. psal. 21.

Ium Iperboreum videri facile ambiisset. Nisi igitur cum iis feminis res sit, quæ eo nervos industriæ omnes intendunt, ut pulchritudine excellent, etiam si aut naturæ defectu, aut morbi vi parum spectabiles sint, Romanas illas pessimo consilio imitantibus, pallidus, & fædus faciei color, subflavus scilicet, subviridis, aut alio modo depravatus raro fallit in diagnosi præternaturalis mensium suppressionis, in virginibus præsertim, quæ nondum eosdem expertæ sunt, aut inordinate, & parcius quam par est patiuntur. Id ubi contigerit Chlorosis emergit, seu ut aliis placet morbus virgineus, & febris alba, de qua maxime egit Hippocrates (a) nihilque aliud esse videtur, quam cachexiæ species, iisdem fere, quibus cachexia signis se prodens (qua de re erit infra dicendi locus) atque pro causa potissimum agnoscens insignem viscidorum, lentorumque humorum copiam a præpedito libero sanguinis per vasa primum uteri, mox universi corporis excursu, quo omne secretionum, atque excretionum opus labefactari penitus contingit, aut plurimum saltem imminui: hinc variæ indolis sordes excrementitias extra corporis confinia secundum naturæ leges ejiciendas intus retentas sanguinem, serum, ac succum nutritium inficere, unde pallidus, subviridis, aut flavesceus color cum nutritionis depravatione.

De doloribus vagis queruntur Mulieres, de pulsationibus in regione uteri &c.] Non possunt autem subsistere menses quin ob impeditum liberum sanguinis excursum uteri vasa plus æquo distendantur, atque hinc tremor nervearum fibrarum, quibus eadem contexta sunt vehementior excitetur, atque inde consequens tristis sensatio, ac dolor in regione uteri subsequatur, qui pulsativus plerunque est, quia videlicet vasa majoris capacitatis, ac diametri in violenta distensione diu manere non possunt, quin eam ægre ferentia contrahantur, impedianque ne sanguis per vasa minima fluat, unde nitens ille quaquaversus arterias validius urgeat, sicque pulsatio percipiatur. Quod autem primis solum temporibus id contingat facit sanguinis redundantia, qui nondum vitium contraxit lentoris, ac visciditatis, atque inde consequens validior ejus in latera vasorum impulsus. Viscido lentoque evadente sanguine, licet ejus copia eadem permaneat, aut parcius separari spiritus perspicuum est, aut non ejus energię, ut a cerebro per nervos in affectas partes influentes eas valeant motiones solidarum partium inducere, quibus sanguis majore vi, atque imperu in tunicas nitatur, sed languidas solum, ac debiles, unde temporis successu pulsationes evanescunt.

De tumore qui minime durus, nec valde extensus est.] Turgidis sanguine vasis fieri minus potest, quin uterus distendatur, atque intumescat, unde tumor in Abdomine apparet, qui quoniam a restitante sanguine ortum traducit, nec valde durus, nec valde extensus est, nisi sanguinis particulæ languefcente earum circuitu tenacius inter se cohæreant, & vasculorum, aut folliculorum tunicas ita distendant, ut tumorem aut scirrhosum, aut cancerosum procreent, quem duritie, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente dignosci supra animadvertimus. Quod autem inferiorum partium tumores subsequantur in causa est potissimum difficilior, & tardior ab his sanguinis ad cor recursus, minor ad humores illuc delatos discutiendos, impellendos cordis, & arteriarum vis, unde hæere facile coguntur, hinc tumores.

De

(a) Lib. de virg. morb.

De respiratione anhelosa præsertim in scalarum assensu cordis palpitatione .] Resistente jam sanguine in uteri vasis , atque in dies singulos tota massa lentescente , in ipsis capillaribus pulmonum vasis hæreere eundem facile contingit , aut ferius quam par est moveri , hinc vesiculis bronchialibus ea ratione compressis , qua aer ingredi libere , & expelli nequeat difficilem , & anhelosam respirationem , præsertim in scalarum ascensu exoriri . Diaphragma enim sursum intra thoracem protruditur , atque pectoris cavitas in angustius spatium redigitur , unde pulmones ægre admodum , nec quantum satis ad aerem facile recipiendum , emittendumque expanduntur , unde respirationis difficultas . Fit hinc , ut sanguinis circulatio perturbetur , cumque parcius e. g. ab auricula in sinum cordis infundatur , deficiente ejusdem sanguinis adversus cordis impetum resistantia major ille sit , & pectus magis urgeat , unde cordis palpitatio .

De lassitudine totius corporis , de merore , tristitia .] Lentescente sanguine , & segnius quam par est circulum suum per universa vasa corporis faciente , ea non solum mirum in modum distendantur necesse est , atque membranæ , quibus eadem contexta sunt , distrahantur , dolorisque sensus excite- tur universum corpus exercens , sed cum parcius fiat spirituum in Cerebro secretio , & per nerveos ductus in partes omnes influxus , in omnibus actionibus tarditas insignis , & difficultas oboritur , gravesque , melancholicæ , & meditabundæ evadunt Mulieres .

Caloris , & frigoris vicissitudines .] Aptius ne , quam ad toties inculcatum lentorem retuleris , qui quandoque a vi cordis , & arteriarum resolvitur reficiturque eo prorsus modo , quo intermittentes febres oriri alibi a nobis est demonstratum . (b) Immo si Freindium audimus hæc ipsa caloris , & frigoris vicissitudo nihil aliud esse videtur , quam febricula gradu licet multo remissione , intermittens , sanguinis in iis , quibus supprimuntur menses argumentum prope certissimum : unde in tertiis mensibus si mulieri non prodierint , febrem erraticam , & horrorem accedere scribit Hippocrates (c) ac quartanam subsequi testatur Forestus (d) .

V. *Præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda : in hac enim & color plerunque naturalis &c.]* Deficientes menses ex relatione egrotantium tutissime innotescunt , nisi res forte sit cum callidis Mulieribus , quæ sui criminis consciæ Medicos decipere nituntur oppillatas esse haud dubie affirmantes , in eam spem adductæ remediis aperientibus , & Menses revocantibus pertractatas facile immaturum fætum edituras , sicque intactas virgines judicari , cum adeo impudicæ fuerint , ut viros fere ad coitum invitarent . Quapropter præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda . Quæ res licet ardua , ac difficilis sit , cum omnia fere symptomata , quæ præternaturalem mensium suppressionem comitantur , & in gravidis observentur , nec prorsus desint observationes de virginibus lac in mammis habentibus , studioso tamen , ac circumspecto Medico abesse non potest , quo tuto veniat in cognitionem erroris , atque de illibato candore iudicium ferat . Si enim in præternaturali mensium suppressione color corporis ad cachexiam vergit , in gravidis solet esse naturalis , cum sanguis in nutrimentum fætus absumptus eam plenitudinem minime inducat , qua ipsius circuitus

(b) Lib. 4. de feb. (c) De Mul. morb. 14.

(d) 3. 34.

tus perturbetur, ac lentæ pravæque fordes cumulentur sanguinem ipsum, ferum, & succum nutritium inficientes, spirituum vero secretio præpediatur, aut plurimum saltem languescat, unde etiam ad actiones promptitudo, & hilaritas eadem servatur. Si vero forte contingat, ut aliqua sit superflui sanguinis copia, cum totus primis saltem mensibus absorberi non possit, quæ vasa plus æquo distendens, aut nerveas eorum fibras varia ratione afficiens, & cæteras humorum secretiones aliquatenus lædens, unde succus præsertim digestivus nimis crassus, acris, aut salsus evadit, nonnulla excitet symptomata, ut nauseam, vomitum, malaciam, picam, aliaque ejusmodi, eo facile res cedit, ut fœtu grandiore jam factò, ac multo plus sanguinis absorbente, omnis distensio, irritatio, morsus, aut alia similis affectio tollatur, secretiones reliquæ, excretionisque restaurentur, sicque omne id quod gravidis oneri est, atque molestiæ penitus evanescat.

Dum interim & venter equaliter attollitur, & in maximum durum tumorem elevatur &c.] Mulieris graviditas si proprie sumatur adnotante cl. Mauriceau, nil aliud esse videtur, quam tumor a fœtu in utero contento excitatus. Tumor in conceptus primordiis ne vel lynceo quidem oculo apparere potest, cum id quod utero continetur adeo mole exiguum sit, ut pro nihilo haberi jure merito possit. Id quod etiam puellis, quibus menstrua deficiunt commune est: hoc tamen discrimine, quod augescens in dies singulos in hisce mollis est, nec valde extensus, in gravidis vero quoniam a fœtu dependet carne, & ossibus constante durus percipitur, & habita ratione temporis maximus evadit. Ad probandum autem ulterius rem ita se habere, nemo a nobis merito postulaverit, ut pronuntiemus, quid debeat infantis motui, & situi. Cum enim sensibilibus, adnota ad ventrem manu, percipiatur, dubitationem graviditatis omnem tollere manifesta res est. Vel enim totus moveatur infans, universo scilicet corpore, vel aliqua sui parte, capite nimirum, brachio, pede, is motus percipitur, qui in obstructis ob menstruorum defectum adesse non potest. Licet enim inter initia valde exiguus sit, & ei ferme similis, quem passeris edunt, dum exitum sibi ex testis ovorum parant, in dies tamen singulos sic augetur, ut fœtu magnitudinem adeptò, uterus ab ipsius pondere liberari cogatur, ut partus tempore accidere solet.

Et os uteri peritæ obstetrici clausum apparet.] Uti cæteris graviditatis signis tantum fidendum, quantum par est, ita interno uteri orificio perfectissime clauso tantum tribuit cl. Mauriceau, ut si quid verosimilis in contrariis de notis graviditatis sperandum, ab hoc uno sperari jure merito posse haud dubie affirmavit. Quo loco quæstio occurrit. Si enim Spigelium audimus, uterum in gravidis hiare confidenter scribit, tantoque magis, quanto partui sunt viciniore. Atque suam quidem opinionem Hippocratis auctoritate confirmat dicentis: (e) *Quæ utero gerunt, iis os uteri connivet.* Idem fere sentit cl. Graafius hiare docens, quatenus primis gestationis mensibus eandem apertionem servat, claudi vero quatenus ab humore mucoso sensim a cervicis vesiculis quasi rotundis, aut ovalibus diversæ magnitudinis extillante, ut præstantissimi Morgagnii observationibus compertum est (f) Alii e contra, quos præcl. Auctor sequutus est ab illis dissentiunt, atque aliter Hippocratem interpretantes uterum perfectissime claudi constituunt.

E

Cor-

(e) 5. aph. 51. (f) Ad. anat. tab. 3. & alibi.

Cornarius enim (*g*) aphorismum sic vertit: *Quaecumque uterum gestant, his osculum uterorum clausum est*: eamque sententiam sustinent ejusdem interpretes accuratissimi Galenus, Hollerius, Valeſius, Cardanus, Heurnius, Mercurialis, Tozzi, Huquetus, aliique. Inter anatomicos vero Vesalius (*h*) Dionis (*i*) aliique (*k*) qui de interno uteri orificio verba facientes in gravidis adeo restrictum esse putarunt, ut vix turunda immitti queat. Quid vero Andream Laurentium commemorem (*l*), aut Bartholinum (*m*), aut Derelincurtium (*n*) aliosque eximios Scriptores, qui ita exacte claudi constituerunt, ut vix ac ne vix quidem acui via, aditusque præbeatur? Si ita res habeat licet crediderim durum ventris tumorem, aliaque jam recensita symptomata non parvi facienda in graviditatis diagnosi constituenda, si simul sumantur, infantis tamen motum, & os uteri peritæ obstetrici ita clausum apparens, ut nulla quidem durities, distensio vero insignis uteri corporis percipiatur facile principem obtinere locum judicaverim.

VI. *Si Mulierem videris carnosam, rubicundam, atque opipare viventem &c.*] Animadvertendum est etiam, an menses præternaturaliter supprimantur sanguinis vitio, vel vasorum culpa, & si sanguinis vitio, an ob plethoram cum visciditate conjunctam, an ob solam crassitiem, aliasque pravas qualitates: si vero vasorum culpa, an ob eorum obstructionem, adstrictionem, aliaque vitia, in quibus summe studiosum, & circumspectum esse Medicum decet, ut si aliquando languido corpori apta satis medela non succurrit, id non naturæ quidem, quæ singulis malis singularia opposuit antidota, sed nec hominibus ipsis imputetur, qui omnia exacte non cognoverint. Si igitur carnosa, rubicunda, atque opipare vivens sit Mulier, quod satis superque esse videtur ad eam sanguini materiem suppeditandam, qua ipsius plenitudo excitetur, aut magis increſcat, si venis admodum distentis donetur, quod turgentia inditium est, si pulsum pleniorē habeat, qui ab insigni copia sanguinis e corde per arterias in universum corpus diffuso proficiscitur, velocioremque, quod uberiores spirituum secretionem arguit a majore sanguinis quantitate prodeuntem, atque propterea insignem eorum ad influendum promptitudinem, ad sanguinis cursum accelerandum, cur scrutinio insudare ad aliam præter nimiam sanguinis copiam suppressionis causam inquirendam? Sed nonnulli fortasse objicient in quacumque mensium suppressione nimiam sanguinis copiam esse oportere, cum eadem sit naturalis mensium excretionis causa, quæ eo magis augeri videtur, quo diutius eorum suppressio persistit. Recte illi quidem. Velim tamen diligenter attendant ad ea, quæ superiori capite ostendimus, plethoram per se spectatam, nisi accedat ejus crassities, visciditas, & lentor, aut vasorum tenacitas nunquam menses supprimere. Quoniam vero crassities, visciditas, & lentor illud est sanguinis vitium, quod ejus motum retardat, spirituosas, volatilioresque partes ita irretit, ut ad corticales cerebri glandulas delatæ, materiem spiritibus agilibus, mobilibus præbere non valeant opportunissimam, illud profecto consequitur, ut nec floridus faciei color appareat, nec pulsus validior adsit, ac frequentior, nec dolor insignis circa uteri regionem percipiatur, sed tunc solum,

(*g*) Pag. 610. edit. Basil. 1558. (*h*) De format. fæt.

(*i*) Des parties naturel de la femm. (*k*) Fabricius &c.

(*l*) Obs. anat. lib. 2. (*m*) Anat. 4. renovat. lib. 1.

(*n*) De concept. perioch. 21.

lum, cum nondum vitiata sanguinis crassi, vasorum tenacitas peccat, aut aliquod aliud eorum vitium, quod sanguinis excretionem prohibet: Quod si diuturnius fuerit, cum vasa ita turgescant, ut sanguini libera circulatione trajiciendo plus æquo distracta ineptæ partes constituentur, tenaciter inter se cohærebunt ejus particulæ, parcioresque, & minus agiles ac mobiles spiritus in Cerebro secernentur, unde fibrarum laxitas, lentor, ac visciditas sanguinis excitabitur iis ipsis symptomatibus impetum data, quæ ab hoc eodem fonte exoriri infra dicemus.

VII. *Si temperamenti melancholici, aut pituitosi sit femina, eaque alvum &c.*] Temperamentum vitia sanguinis, & humorum plerunque sequuntur. Cum igitur in temperamento melancholico, seu frigido, & sicco terrestres, salinæ, fixioresque particulæ excedant, sanguinis, & humorum motus lentus sit, crassitudo autem insignis, atque hinc spiritus segniores separentur, illud facile consequitur, ut qui ejusmodi temperamento sunt præditi in morbos a viscido, coactoque sanguine prodeuntes labantur: neque prorsus diversos ii, qui pituitoso, seu frigido, & humido donantur; cui illud etiam accedit, ut fibræ laxitate peccent, hinc sanguinis motus tardior sit, languidior, ac spiritus torpidi secernantur. Hinc nil mirum feminas, quæ ejusmodi temperamenta sortitæ sunt mensium defectu vitio sanguinis crassi, viscidique plerunque corripitur. Arguit id in primis alvus styptica non aliunde, quam ab impedita, aut saltem majorem in modum diminuta salivæ, & qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat pancreatici, biliosi-que succi, qui ad alvi lubricitatem commode inserviunt, secretionem; arguit id ipsum appetitus prostratus inertiae, ac visciditatis gastricorum succorum argumentum prope certissimum; id urinæ crudæ, cum serosæ tantum, tenuioresque partes elabantur, crassiores fixioresque remaneant; id in somnum proclivitas a viscidis lentisque humoribus cerebri glandulas ita infarciuntibus, ut ejus pori, ductus, ac meatus spiritibus in nervos prompte percolandis, derivandisque inepta constituentur; id consequenter obtusus capitis dolor, aliaque ejusmodi, ut rem sedulo ad trutinam, ut ajunt, revocanti apparere facile potest.

VIII. *Temperamentum calidum, & siccum, æstus insignis corporis &c.*] Cum in temperamento calido, & sicco, five bilioso sulphureæ partes sint exaltatæ, & copiosæ, sanguinis, & humorum motus celerior sit, & vehementior, tenuitas vero non parva, atque hinc spiritus agiliores, acrioresque, si forte contingat, ut feminæ ejusmodi temperamento donatæ in mensium suppressionem incidant, justus statim subrepat timor, ne acredo sanguinis, atque fusio eidem occasionem dederit. Quæ res clarius apparebit, si æstus insignis corporis adsit non aliunde, quam a velociore sanguinis circulatione repetendus, qua tenues, volatilesque particulæ a reliquarum nexu solutæ, atque in universam massam diffusæ ejus calorem, furoremque intendunt, si urinæ rufæ, & crocæ appareant, prædictarum particularum prædominii, atque agitationis insignis inditio manifestissimo, si quod aliud; si diarrhææ biliosæ ab iis ipsis, quæ in organis a natura comparatis separantur, & dum ad intestina appellant, tum copia, tum acrimonia eadem ita sollicitant, ut frequentiori jam facto peristaltico motu per alvum præcipitentur. Cum id ipsum efficiant in cerebri glandulis, ac membranis, has quidem pungendo acriter, mordendoque, illas vero ne collabantur, & flacc-

fcant, extimulando, nil mirum & urentes capitis dolores, & vigilias, aliaque ejusmodi symptomata exoriri.

IX. *Sputum sanguinis, hæmorrhagia narium, hæmorrhoidum perturbatum motum &c.*] Mulieres, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt singulis fere mensibus sputo sanguinis obnoxias fieri Prosperi Alpini, & Hippocratis ducti auctoritate alibi ostendimus (o). Sanguinem etiam a mensium regurgitatione ex insuetis locis [critice excerni ultraquam quod & Horstii, & Schenkii, & Hollerii, & Jo. Khodii observationibus instructi docuimus ad demonstrandum solliciti hæmorrhagias ab hoc fonte prodeuntes, quia plenitudinem sanguinis pro causa agnoscunt, qua remota nimiam quoque vasorum distentionem tolli contingit, atque hinc sanguinis, effusionem sisti, periculi expertes esse, accedit præterea opinionem hancce aliorum etiam maxime nobilium Medicorum testimonio superiori capite ita firmasse (p) ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Ubi igitur sputum sanguinis, narium hæmorrhagiæ, aliæque similes sanguinis excretiones in iis deprehendantur, quibus menstrua deficiunt, quid aliud conjiciendum restat, quam sanguinis motum propter vasorum uteri impedimenta ad illas partes, ex quibus exit, pronum esse magis, atque acclivem.

X. *Suppressio Mensium ab externa aliqua causa tolli facilius plerumque solet &c.*] Mensium suppressio quacunque ex causa nascatur semper periculosa est, atque tam multos gravesque morbos progignere valet, ut supra demonstravimus, ut salubre sit medicorum consilium ad quascunque mulieres quocunque morbo laborantes vocentur de mensium statu eas semper interrogare, an suppressi sint, an diminuti, an debite fluant, an periodice. Periculi autem magnitudo a causis eam facientibus, foventibusque potissimum est desumenda. Quid enim si ab externa aliqua causa accidentaliter deficiant menses? Facile eos quidem revocari posse suadere videtur nulla præcedens sanguinis dyscrasia, quæ prius corrigenda, quam ad sanguinis fluxum promovendum attendatur, nullum uteri, vel vasorum vitium, quod prius tolendum. Quoniam vero solidorum vitia difficilius solvuntur, atque in iis ipsis solvendis operæ pretium est curationem universalem instituere, præparando scilicet, & educendo ab universo corpore pravos humores, a quibus eadem proficiuntur, aut foveantur, hinc est, ipsam mensium suppressionem ab hoc fonte prodeuntem difficiliorem esse ea, quæ a fluidorum vitis enascitur. Ad solidorum vitia tumores, aliique uteri morbi referuntur. Curationis difficultas in his tractandis augetur, quod frustra medici operam consumunt in sola adhibenda curatione universali, nisi topicis utantur affectis partibus applicandis, quod præterquamquod difficillimum, est etiam interdum morbo deterius.

XI. *Ubi noveris nimiam vasorum plenitudinem cum eorundem adstrictione conjunctam fomenta tepida ventri applicentur &c.*] Uti prognosis, ita curatio juxta causarum varietatem versanda. Ubi plenitudo nimia sanguinis cum vasorum adstrictione conjuncta suppressioni occasionem dederit, id enixe curandum est, ut vasa cum mole sanguinis iisdem contenta comparata majorem cum illa rationem habeant, sive ut plethora particularis tollatur. Plethora enim universalis per se spectata nunquam menses suppressere va-

let, ut supra demonstratum est, sed tunc solum, cum particularis vasorum uteri accedit, vel sanguinis depravata qualitas. De hac infra dicemus. Ad eam porro tollendam Hippocrates remedia proposuit externa fere omnia. Ejusmodi sunt balnea, fomenta ex herbis, & floribus emollientibus parata: balnea quidem pedibus commode applicantur, fomenta ventri, eaque tepida, ut fibræ relaxentur, sicque majus sanguini spatium ad fluendum in vasis concedatur, quo facile eorum oscula aperiri contingit, & menses suppressos revocari. Idem præstant frictiones, & humidæ oleo amygdalino manu oblinita coxis adhibitæ, quæ etiam ad revocandum sanguinem ad inferiores partes commode inserviunt, ubi fibræ tamen, & vasa prius fuerint relaxata. Neque imparis sunt efficacix clysteres emollientes, quæ viribus integris crassis intestinis, & adjacenti utero applicantur.

XII. *Si dolores urgeant etiam venæ sectio primum ex brachio, mox pede &c.*] Phlebotomiam jam nimix plenitudinis esse remedium Hippocratis, Galeni aliorumque Medicorum ducti auctoritate contra nonnullorum, ac speciatim Helmontii opinionem ita alibi ostendimus, ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Quæri tamen potest utrum cessante nimia sanguinis plenitudine, causa etiam menses efficiens, quam in plethora consistere dictum est, ea ratione languescat, qua optato fine potiri postea non valeamus. Ad quæ satis apte is respondere posse videatur, qui plethoræ alterius particularis meminerit, seu vasorum uteri, quæ plus æquo adstricta sunt, & ad superfluum sanguinem excipiendum, & transmittendum inepta, atque hinc affirmari detracto sanguine vasa omnia, ac consequenter ipsa uterina minus distendi, minus distenta facilius, ac promptius sese movendo aptas partes constitui, atque propterea sanguini ibidem aggesto, ac cumulado qua data porta extra corporis confinia per comparata a natura orificia ejiciendo, expellendoque nequaquam impares, etiam si mora jam facta obstructionem effecerit, quia videlicet minus impeditenti ante obstructionem relinquitur, quæ idcirco a fluente superatur, ut in inflammationibus imminentibus, aut etiam factis experimur. Quæ quidem emolumenta in ægras mulieres redundare certo certius habendum, si superiorum partium venæ primum secantur, mox inferiorum. Qua in re nunquam fere illos audiendos traderem, qui cum Galeno (p) audito mensium suppressionis nomine statim venas tali secandas imperant (quos inter eminet Zacutus Lusitanus, & Hieronymus Mercurialis, quorum ille (q) in suppressione mensium cum summa plenitudine conjuncta mittendum tantum esse sanguinem ex venis inferioribus acriter sustinet, hic vero (r) in nullo unquam casu ad promovendos menses venam cubiti secandam tradit,) sed Aetium (s), & Paulum Ægyptetam (t), quos præ cæteris tuentur Rodericus a Castro (u) Lazarus Riverius (x) Raymundus Jo. Fortis (z) Franciscus Mauriceau (a) Pompeus Saccus (b), qui in Mulieribus quæ ob plenitudinem non purgantur copiose sanguinem mittere ex cubito, mox ex talo consueverunt. Quamvis enim

vel

- (p) *Cur. per V. S. c. 11. 19.* (q) *De Medic. Princip. Hist. lib. 1. quæst. 45.*
 (r) *De morb. Mulier. lib. 4. de vit. Mens. in defectu.* (s) *Tetrab. 4. sect. 4. cap. 57.* (t) *De re Medic. lib. 3. cap. 51.* (u) *In schol. lib. 1. p. 2. de univers. morb. Mulier. medic.* (x) *Prax. Medic. lib. 15. cap. 2. de suppr. Mens. & obs. cent. i. obs. 2.* (z) *De Mens. suppressione.*
 (a) *Delle malattie delle Donne lib. 3. cap. 10.* (b) *Lib. de morb. virgin.*

vel ipse non ægre concefferim miffo e talo fanguine copiofio- rem fanguinis derivationem in vafa uterina, quæ a vena cava pariter ac faphæna ortum traducunt, ideoque fluido largius influente majorem fieri vaforum diften- tionem, atque faciliorem viam fanguini aperiri poffe, id tamen evenire fo- lum, cum nulla, præexiftente nimia plenitudine univerfali, & particulari ex vaforum uteri conftictione prodeunte, cumque ab externa aliqua cau- fa, frigore puta, timore, aliisque fimilibus menses subito, atque improvi- fo fiftuntur, raptusque fit fanguinis ad superiores partes, facile equidem ju- dicaverim, quia nempe in menfibus fluentibus abeft fupradicta uteri pleni- tudo vias obftruens, per quas fanguis fluere debet. Ne autem id ipfius fententiæ patronis æque concedam in propofito cafu valde plethoricæ mulieris, quæque doloribus in uteri regione exercetur conftictionis vaforum, aut obftructio- nis argumentum prope certiffimum, id potiffimum facit, quod ab aperta in- feriorum partium vena, uberior fanguinis copia ad affectam partem, & vafa plus æquo confticta derivatur, unde maxime in iisdem lentefcit ob- ftructiones fovendo, ac confirmando. Neque vero rationibus id abeft, quod cum obfervationibus cl. virorum minime consentiat. Celebris eft illa Ri- verii (c), cujus meminit Etmullerus de quadam illa muliere, cui quoties vena maleoli fecabatur, menses deerant, dum vero ex brachii vena fanguis educeretur, eo largius fluebant. Quid enim ni liceat conjectari mulierem illam adeo plethoricam fuiffe, ut aucto fanguinis cursu ad uteri vafa per inferiorum venarum fectionem, ea ratione eadem distenderentur, qua eo- rum obftructio augetur? Educto fanguine e superioribus venis plenitudi- nem univerfalem, & particularem imminui perfpicuum eft, hinc uteri va- fis facilius fefe contrahentibus, fanguinem ibidem aggestum excerni. Quid fi frustra priore adhibita fectione altera fequatur, & fanguis ad inferio- ra retrahatur præcipue circa tempus, quo prius laborans purgari confue- verat? Mensium fluxum redire manifestius quidem eft, quam ut ullis ra- tionibus poffit comprobari. Hæc fere Freindii fententia, qui Lindani do- ctrinam ab Etmullero relata tempora diftinguenda docentis, in quibus vena fecanda fit, illustravit. Si Galenum minori veneratione profequens id non folum præftandum tradidiffet, ubi cum plenitudine conjunctus eft len- tor fanguinis, fed etiam cum plethora folitaria peccat, dubium revera o- mne, quo ex loco mittendus fit fanguis in mensium fuppreffione fustuliffet. Qua in re Jacobi Placentini in Gymnafio Patavino Professoris præftan- tiffimi folertia plurimum enituit, qui Freindium carpens, propterea quod in muliere folitaria plethora laborante venas inferiores fecandas do- cuit, ceteras quidem arterias corporis a diftentione liberatas fefe validius contrahentes minori quantitati fanguinis majorem velocitatem tribuere af- firmat, ac fanguinem majus in illis momentum acquirere; At cum fectionis venis inferioribus nimis magna copia fanguinis a cæteris arteriis infundatur in arterias uteri, has ita diftendi, vix ut, ac ne vix quidem movere fan- guinem poffint pugnaciffime fustinet (d); hinc nec eundem exprimere, quemadmodum in cæteris vafis, & emunctoriis contingit, quorum secre- tiones, ubi præter modum diftenta funt, prohiberi, & fifti perfpicuum eft. Cujus quidem fententia nihil adhuc magnificentius dictum.

Nec

(c) Cent. i. hift. 2. (d) *Differtatio de vena, quæ in morbis particularium partium fit falutarius incidenda* pag. 104. Pat. edit. 1756.

Nec non oleum amygdal. dulc. s. i. r. e ad ℥ vi., aut ad ℥ i. quotidie &c.]
 Nihil catharticiis medicamentis esse efficacius ad suppressos menses revocandos tradiderunt Veteres fere, ac Recentiores Medici, qui Hippocratem doctorem (e) purgationem necessariam esse, sequuti sunt. Quoniam purgantia vel in materiam excernendam solum agunt, quæ in intestinis, aut ad summum in eorum fistulis folliculisque ad exitum paratior continetur, vel in ipsa intestina ea leniter stimulando, quorum in censu veniunt Mel, Cassia, Manna, Uvæ corinthiacæ, aliaque similia, vel ipsa intestina acrius irritant, eorumque tum peristalticum motum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, pancreaticum, & biliarium ductum ad humores suos uberius fecernendos vehementius sollicitant, immo in venas lacteas, & inde in sanguinem injecta ejus crasim immutant solvendo fere, ac colliquando, quorum in classe numerantur omnia aloetica, aut ex Scammonio, Elaterio, & nonnullis Mercurii præparationibus desumpta, quæri solet, quænam speciatim sint adhibenda, ut suppressis Mulieribus apta satis medela succurramus. Medentium curiositatem explevit Freindius omnium actionem ad examen sedulo revocans, statuensque mitia purgantia, quæque in primas vias agunt eas stimulando, uti ad excreta ibidem aggesta, & ad exitum parata ejicienda commode inserviunt, ita ad sanguinis vitia corrigenda, quibus Menses sistuntur, ejusque cum impetum adaugendum, tum compagem attenuandam ea ratione, qua uterina vasa latius distendat parum, aut nihil omnino prodesse. Ita longius progressus non lenientia, sed purgantia stricte dicta usurpanda esse existimat, etiam si Mulieres, quibus suppressa sunt Menstrua imbecilles fuerint, quas catharsim satis validam sustinere posse, præsertim si operatione peracta exhibeatur paregoricum, haud dubie affirmat. Fateor me justis laudibus æquare non posse, quæ de purgantium actione in suppressione Mensium tradidit præclarus Auctor. Parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet, eadem in omnibus nulla habita causarum ratione esse adhibenda. Quid enim si nimia plenitudo peccet cum vasorum uteri constrictione conjuncta, aut acres nimis, summeque tenues humores sint exaltati? Ecquis nesciat purgantia stricte dicta partes solidas extimulare, extimulatas partes frequenter se fortiterque movere, sanguinem exagitare, fundere, expandere, atque hinc suppressionis causam augere, aut confirmare? Maxima propterea cautione opus esse in iis exhibendis traderem, neque iis utendum, nisi in iis casibus, in quibus magnus viscidorum humorum apparatus adest, ita ut in proposito casu nimis plethoricæ Mulieris, & præternaturalis vasorum uteri constrictionis, aut acris sanguinis dyscrasiæ solum oleum amygd. dulc. aut aliud quodvis mite, ac benignum relaxans, atque acrium humorum spicula obtundens illud sit evacuantis remedii genus, ut si in summa dolorum angustia sperandum, id ab hoc uno remedii genere sperari jure merito possit.

XIII. *Ubi e contra ex inanitate sola nutrientia, atque corpus instaurantia adhibenda &c.]* Vid. com. in aph. 2.

XIV. *Ubi sanguis crassitie peccet, visciditate, & lentore &c.] præmissa venæ sectione ex brachio &c. purgans ex tatar. solub. &c.]* A Freindio libentissime fuerim, si menses a sanguinis lentore, & visciditate suppri-

man-

(e) 5. aph. 36. Nat. Mul. 20.

mantur, aut vasorum uteri obstructione: quo casu massa sanguinea attenuanda, ejus motus accelerandus, primæ viæ probe ab excrementitiis sordibus expurgandæ, posteriores stagnationes in vasculis minimis, & cavitatibus prohibendæ, demum fibrarum tonus roborandus. Quas indicationes ut assequamur, præterquamquod superiorum venarum sectio, non inferiorum instituenda, ut tradidit laudatus Placentini (f), ne crassamenta sanguinis in vasa uteri sectione venarum inferiorum promota, eo magis obstruant, & Menses magis cohibeant, aut saltem prius incidendæ venæ superiores, deinde inferiores, ut solutis per sectas superiores venas crassamentis sanguinis, viæ eorundem Mensium aperiantur, purgantia præterea, ut dicitur, per epicrasim commode, utiliterque exhibentur, atque illa quidem ex tartaro solubili, Rhabarbaro, Scammonia, aliisque similibus desumpta, quæ varia forma exhibita optimam edunt operationem. Rhabarbarum cur cæteris omnibus anteponam ea ratio potissimum facit, quod non solum excrementitios humores primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes abstergit, viamque aliis medicamentis sternit, sed nimis laxas uteri, aliorumque viscerum partes ea sui parte, quæ roborandi, adstringendique vim habet ad pristinum elaterii statum restituit, unde quod crassum est attenuari contingit, quod subsistit dimoveri, atque hac ratione ea præjudicia deleri, quæ Menses retenti minantur, quique aliis gravioribus affectibus viam parant.

XV. *Sequentibus vero diebus decoctio theiformis ex radic. rub. tinctor. fœniculi &c.*] Notissimæ sunt quinque radices aperientes dictæ Asparagi, Apii, Fœniculi, Petroselini, & Rusci, a quibus parum differre videntur Marrubium alb. Rubia tinctor, & aliæ, quæ diureticarum nomine veniunt, quarum operandi rationem si quæras, eam ad salis cujusdem fixioris genus terreis, aut activis principiis plus minus implicitum aptissime referas, quo sanguinis motum accelerari contingit, tartareas, viscidas, mucosæque congectiones tenuioribus, ac fluidioribus partibus in arctam nimis, compactamque sanguinis massam in vectis dissolvi, ac pravas, vitiosasque sordes per urinæ vias eliminari. Virtus hæc maxime elucet in salibus tartareis, præsertim vero illis, qui falsam nacti sunt naturam: cujusmodi sunt sal ille falsus, qui ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus arcanum duplicatum dicitur, aut alter ille ex sale tartari, & spiritibus vitrioli portione emergens tartarus vitriolatus nuncupatus, aliique similes, terra foliata tartari, tartarus solubilis, qui quod humores digerant, atque ad evacuationem disponant digesticorum nomine veniunt: a quibus parum differunt, qui ex cineribus quarundam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, cujusmodi sunt Artemisia, Tamarisc. Absynt. Centaur. min. Agrimon. quique crassis viscidisque sordibus attenuandis, incidendis, laxatis solidarum partium fibris roborandis opportunissimi existunt.

XVI. *Tum prædicta infusio, aut pulveres purgantes repetantur.*] Quod alibi adnotatum est (h) non posse in chronicis morbis totum peccantem humorem una purgantis pharmaci exhibitione educi, præsertim si prius rite præparatus non fuerit, aptissime cadit in hunc locum. Hinc nil mirum digesti-

(f) Loc. cit. (g) Vid. lib. 3. cap. 7. com. 16., nec non cap. 8. com. x. & 13.

(h) Lib. 3. cap. x. com. 15.

vorum, lixiviosorumque salium usui purgantis usum esse intermiscendum, ut sensim sensimque præparati humores avocentur, expellanturque. Quæ purgandi ratio cum in longioribus morbis a crasso, viscidoque oriundis commodissima sit æque, ac tutissima, & in suppressione Mensium ab eodem fere fonte prodeunte adhibendam esse luce clarius apparet.

XVII. *Hiscæ martialia succedant in substantia quidem aloeticis &c. cachexia vigente &c.*] Præstantissimum remedium pro Mensibus suppressis revocandis est Mars, & omnia ex illo parata medicamenta. Quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod absorbet Mars, & potentissime corrigit aciditatem omnem infestam, mucosas quicquillas atterit, solidarum partium fibras ad assueta munia apta reddit, coctiones restaurat, sanguinis ac spirituum crasim firmat, unde vividius, ac celerius sese contrahentibus solidis, aucto circulari sanguinis motu vasorum uteri obstructionem referari necesse est, atque hinc prodeuntem Mensium suppressionem tolli. Solidarum partium rigiditatem, ac tensionem augere martialia, vel ex eo maxime apparet, quod post illorum usum vel in iis, qui cachexia laborant pallidus faciei, & totius corporis color in rutilum, & pulsus valde debilis, & languidus in fortem, ac febrilem mutetur; quod animadvertere utile quamprimis, & necessarium est, cum maxima inde emolumenta, aut gravissima incommoda in ægras Mulieres emanare queant. Quid enim si Martialia exhibeantur cachexia non vigente, ac pulsus languore? Nonne justus subrepat timor, ne solidarum partium fibras, ac membranas plus æquo adstringendo ineptas assuetis muniis partes constituent, obstructiones vasorum uteri, atque hinc oriundam Mensium suppressionem augeant, aut confirment? Jam de Martialibus in substantia exhibendis sermonem esse etiam me tacente facile omnes intelligunt; limatura scilicet Martis, Croco Martis aperiente, aut adstringente, quæ omnia viribus suis integris operantur, & plus minus adstringendi potius, quam roborandi virtute donantur (i). Quid si aloeticis, gummosis, crocatis medicamentis uniantur? Aloem nimirum partium valde volatiliū tum salinarum, tum sulphurearum copia donari certis experimentis compertum est (k). Ab his potissimum facultatem pendere pituitam tenacem, ac viscidam ventriculi parietibus adhærentem incidendi, resolvendique, simulque crassas, viscidasque fordes, quæ in ventriculo, intestinis, inque proximis visceribus stabulantur detergendi, atque hinc ortas obstructiones, & Mensium suppressionem tollendi pro certo habendum. Sulphurearum particularum copiam, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, qua opus est ad discutiendum, attenuandum, abstergendum, viscerum imi ventris obstructiones, uteri præsertim referandas sortitum esse gummi Sagapenum, nec plane dissimilem Crocum citato loco demonstratum est. Hinc citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur remedium ab hisce fere, aut similibus rebus desumptum tantæ esse virtutis cachexia vigente, & pulsuum languore, ut si quid in pertinaci Mensium suppressione sperandum, ab hoc uno sperari jure merito possit.

XVIII. *Levior erit in gracilioribus tinctura Martis tartariz. &c.*] Si forte verendum sit, ne a Martialibus in substantia exhibitis addito fibræ stimulo, commotisque nimium humoribus, tenuibus præsertim, qui ad motum paratiores sunt, dolores, tormina, febris excitentur, id quod in graciliori

F

stru-

(i) Lib. 3. cap. x. com. 18. (k) Lib. 2. cap. 5. com. 14.

structura præditis præsertim contigit, substitui possunt tincturæ ex Marte; ac illæ maxime, quæ conjugio tartareorum eliciuntur (ut illa, quæ tartarizata dicitur,) quæ cum blande adstringendi, seu corroborandi, simulque crassas, viscidasque fordes detergendi virtute donentur, dici vix potest, quam tuto inveteratis viscerum obstructionibus, atque hinc prodeunti Mensium suppressioni subveniant.

Purgando qualibet octava die pillulis de tribus &c.] Animadvertendum nunquam adhibenda Martialia, ni simul purgatio per epicrasim instituat, quoties eadem purgantibus mixta non sint, quidquid opinetur cl. Sydenhamus; quia non solum humores pravi, vitiosique, ac fordes in primis viis, inque proximis visceribus inhærentes concoctæ, & præparatæ successive educuntur, verum quia periculum esset, ut a particulis Martis in corpore retentis induceretur aliqua partium, ac præsertim pulmonum læsio. Id autem facere pillulis de tribus, aut Electuario de hiera cum croco commodissimum esse ratione aloes præsertim, quæ in compositionem recipitur, adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius.

XIX. *Eorum loco si hystericis spasms, aut hæmorrhagiis obnoxia sint Mulieres, sint boli ex sal. volat. succin. &c.]* Cum prædictas pillulas aloeticas juveni viginti quinque circiter annorum exhibuissem hystericis spasms obnoxia, & cruento sputo periodice recurrenti, eo scilicet tempore, quo menstrua antequam deficerent, comparere solebant, novi non parum detrimenti offendisse. Dolores enim, & spasmi hystericis increbuerunt, ac sputum cruentum, cum jam Mensium tempus adesset copiosius effluxit; quibus sane de rebus factum est, ut ad ea potius animum, curamque converterem, quæ ceu specifica passim ab Auctoribus commendantur, quorum in censu veniunt succinum, sabina, & similia, quibus aliquandiu ante consuetum purgationis tempus adhibitis de doloribus, & spasms minus questam esse animadverti, sputum cruentum evanuisse, ac Menses ad sex circiter dies perdurantes rediisse, iisque successive post aliquod tempus repetitis proxima periodo denuo fluxisse Menses, & juvenem sanitati restitutam fuisse. Cum varios hosce eventus ad examen sedulo pro ingenii modulo revocarem, memini Aloem valde acutis, penetrantibus, scindentibus setam esse particulis, Sagapenum, Crocum, & similia multis sulphureis partibus cum salinis arte conjunctis constare, limaturam ferri vi, atque impetu in membranas agere, earumque rigiditatem ac tensionem augere; hinc nil mirum in juvene doloribus, & spasms hystericis & sputo cruento loco Mensium obnoxia omnia recruidisse. Cum e contra succino, sabina, ac similibus virtutes quærerem, tenuibus quidem plus minus, subtilibusque particulis constare deprehendi, ita tamen cum crassiore inertique portione conjunctis, ut non solum debilia pulmonum vasa scindere valeant, membranas proritare, sanguinem plus æquo exagitare, ac fundere, sed ea ratione operari, ut crassis mucosisque quicquiliis uteri vias infarciuntibus attenuatis, solidisque partibus in crebriores, validioresque contractiones adactis, spiritibus blanda exoptanda tranquillitate conciliata sanguinis fluxus ex utero reverteretur, sicque cruentæ excretionis ex ore occasio deficeret, hystericis, & convulsivi morbi sedarentur. Quod postremum succino præsertim debetur, ejusque sali volatili, cujus præstantiam in morbis hystericis, & convulsivis qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Ex eo sale, & sale vola-

volatili Corn. Cer. spiritu volatili Corn. Cer. solutis liquor ille conficitur
Cornu Cervi succinatus in Epilepsia infantum tantopere commendatus.

Vel ex sapon. venet. bulb. recent. ar. &c.] Saponacea ratione duplicis principii quo constant, salini videlicet fixioris, & olei intime uniti in arctam nimis, & compactam humorum texturam facile sese insinuare, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commisceri, inter quas dum fluunt universæ quoque sanguinis massæ fluorem conciliant, alibi a nobis demonstratum est. (1) Si de bulbo recentis agri sermo sit, equis nesciat ratione particularum tenuium, & volatilium mucum viscidum tenaces, lentosque succos primas vias, ac proxima viscida, atque uterum infarcientes egregie incidere, attenuare, resolvere, hinc in mensium suppressione, atque hysterice morbis, qui a succorum lentore dependent feliciter usurpari, ut cl. Geoffroy luculenter ostendit. Quod & de artemisia plane intelligendum, quæ ratione salis cujusdam essentialis ammoniacalis non paucis sulphureis, terreisque particulis conjuncti uteri sordes egregie abstergit, ejus elaterem intendit, adeoque eximii usus est in suffocationibus hysterice, in partu difficili, in mensium, ac Lochiorum suppressione. His pares fortitum esse vires Centaurium minus, & Juniperi baccas observationibus cum multis ac frequentibus, tum certis, ac constantibus deprehensum est: illud quidem propter salem quemdam lixiviosum acri, crassoque oleo conjunctum, quo viscidi humores inciduntur, obstructions viscerum, ac consequenter uteri referantur, has vero vi olei cujusdam tum tenuis tum crassius, tum etiam fixi, ut præcitatus Auctor testatur, quod ad resolvendum, attenuandum, abstergendum, roborandum est opportunissimum, unde in Mensium suppressione, uterique affectionibus a sanguinis visciditate, crassitie, fibrarumque atonia, aut imbecillitate, quacumque ratione exhibeantur, commodissimæ.

XX. *Aque acidulæ in pertinaci morbo opportuno tempore præstantissimæ.* Vid. lib. 3. cap. x. com. 19.

XXI. *Hæc omnia penitus proscribenda, ubi acres nimis, summeque tenues peccent humores.* Tunc enim præter oleum amygdal. dulc. &c.] Diversam omnino a priore methodum instituendam esse ad suppressionem mensium, quæ a nervearum fibrarum sensili nimis constitutione, atque hinc earundem proclivitate insigni in spasmodicas stricturas exoritur ob humores tenues, acres plus æquo mordentes, ac proritantes, adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior. Salibus alchalicis, lixiviosis, purgantibus, aloeticis, martialibus corpus magis magisque exsiccat, fibroso generi stimuli adduntur, sulphureæ partes mirum in modum atteruntur, exsolvunturque, fluida concitatiore motu cientur, quibus vehementiores, & non ordinatas uteri contractiones excitari necesse est, & suppressionem augeri, aut confirmari. Solum igitur illa, quæ convulsivas contractiones laxant, ac mulcent, quæ humorum acredinem temperant, atque obtundunt, nutritioque rorè humectant eximiam præstare operam nunquam non semper consueverunt: hinc præterquamquod oleum amygdal. dulc. præsto est etiam in parca dosi singulis noctibus per menses aliquot exhibitum, ut experientia præsertim Hamiltonus didicit, & ratio suadere videtur, stricturas scilicet emolliendo, ramosisque suis partibus acres vellicantesque humores involvendo, irretiendo,

F 2

atque

(1) *Aph. lib. 3. cap. 3. com. 17.*

atque ad alvum præcipitando, tum Clysteres, quibus totum intestinorum canalem, ac viscera imi ventris præsertim proxime inhærentem balnei ad instar refrigerari contingit, relaxari, humores continuo ad alvum allici, atque hinc nervosum genus recreari, ac fluidorum massam temperari, accurrunt etiam primo vere juscula quarundam plantarum, quæ nitroso sale, aut sale ammoniacali, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, fætæ sunt, quæque, ut alibi ostendimus, (m) nimium fervorem motumque compescendo, & blandissime attenuando, simulque acrium, atque vellicantium humorum excretionem per insignes urinæ vias eliminando agunt. Ejusmodi sunt Portulaca, Cichorium, Endivia, aliæque similes, quarum decoctiones jusculis tenerioris pulli, vel succi simplices, vel melius fero lactis subacti, & distillati eximiam operam præstant. Demulcet enim serum oleosis partibus, aquosis diluit, terreis absorbet, & feri copiam augendo biliosos, adustosque humores per urinæ vias extra corporis confinia educit.

Æstiva tempestate balnea aquæ dulcis, aquæ Nocerianæ &c.] Virtus universi corporis fibras exsuccas nimis aridasque relaxandi, emolliendi, acresque simul ac vellicantes humorum particulas ad corporis peripheriam alliciendi, perque apertos cutis poros ejiciendi maxime elucet in balneis, ut alibi a nobis fuit demonstratum (n). Quid de aquæ Nocerianæ viribus dicam nihil omnino suppetit, cum præteriero copia, qua ingeruntur, tubulos omnes, ductus, atque emissaria humorum secretionibus, excretionibusque dicata majorem in modum relaxari, atque aperiri constet, acres, erodentesque particulas dissociari a se invicem, ac disjungi, terra, qua fætæ sunt calcaria imbibi, ideoque ad vellicandum, ac mordendum ineptas constitui, & qua data porta extra corporis confinia educi. Nil lacte præstantius esse ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntes nervearum fibrarum convulsivas contractiones sedandas, ad laves politasque particulas in sanguinem introducendas, acres erodentesque obtundendas, cicurandasque lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis. Quid igitur hisce diutius immorari?

CAP

(m) Lib. 3. cap. 8. com. 19.

(n) Lib. 3. cap. 8. com. 20.

C A P. III.

De Uteri hæmorrhagia.

I. **S**I Mulierem videris menstruum sanguinem statis periodis largius effundentem, vel frequentius, quam antea soleret, vel nunquam intermisisse cum virium debilitate insigni, extremorum frigore, faciei pallore, anxietate circa præcordia, quam stomachi cruditas, cachexia, fluor albus, lenta febris, macies subsequuntur, eam uteri hæmorrhagia laborare censendum est.

II. Quæ tunc contingit, cum vasa uterina plus æquo dehiscunt, vel disrumpuntur, vel eroduntur, sanguis vero plus æquo abundans ad uteri vasa nimis concitato motu defertur, vel raritate nimia peccat, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia.

III. His porro occasionem præbent suppressi diu Menses, abortus, qui a primis usque ad septimum Mensem contingunt, partus contra naturam, difficiles, laboriosi, placenta in utero post partum relicta, aut coactus condensatusque sanguis, aut violenta, & subita ipsius placentæ avulsio, aut fœtus vehemens eruptio, ciborum acrium, aromaticorum, vini meracioris, atque ardentium liquorum abusus, motus violenti in plethoricis Mulieribus, graviora animi pathemata, ira præsertim insignis.

IV. Fluxus sanguinis qui floridus sit, & rubicundus in feminis plethoricis, aut grumosus, & niger post suppressos diu Menses minus periculi portendit in juvenibus, quam corruptus, mucidus, fœtidus, ichorosus interdum per stillas cum dolore, & acrimonia, mox frustulis solidis apparentibus large effluens.

V. Si gravida sit Mulier, nisi fœtum edat plerunque lethalis, quemadmodum si a secundina retenta, aut alio extraneo corpore fluxus nascatur.

VI. Ubi morbus a nimia plenitudine exoriatur, viresque constent, sola venæ sectio in brachio large celebrata est præstantissima, etiam si gravida sit Mulier, parcius & repetitis vicibus, si vires infirmæ, immo sæpius recurrente morbo, cachexia vigente, aut etiam phlebotomiæ vim eludente, quod in biliosis præsertim experimur, solæ cucurbitulæ infra mammas commode applicantur, ad scapulas,
ad

ad brachia : immo si vires penitus exhaustæ sint, vincula supra genua injiciantur, & ad brachia, aut balneo aquæ tepidæ, cui modicum vini admixtum fuerit brachia eadem immergantur, vel si libet frictiones asperæ ad dictas partes instituantur.

VII. Interim ubi sanguis raritate peccat, & expansione, fluxus autem mitis sit, licet immodicus respectu ad consuetam quantitatem, præmissis ad alvum solvendam si opus sit sero lactis Tamarindato, aut Cassia cum pulpa Tamarindorum, aut quod tutius est Clysteribus ex lacte kalybeato, succo hordes, & butyro paratis, eximii erit usus nitrum purissimum, nitrum corallatum a \mathfrak{z} .s. ad \mathfrak{z} i. ex decocto plantaginis, portulacæ, bursæ pastoris, urticæ, acetosæ, aut aquis stillatitiis earundem plantarum. Aqua pariter destillata ex spermate ranarum nitro purissimo sauciata præstantissima ad \mathfrak{z} .s. cui aqua Spurniolæ Crollii opportune substitui potest : ut fungum Melitensem præteream, qui a \mathfrak{z} .s. ad \mathfrak{z} i. in omni hæmorrhagia tutissimus est. Radice Ipecuacan. vomitum excitatum bene cefisse in nobili quadam deprehendi. Quid si in iis, quæ ad vomendum proclives sunt, adhibeatur, ubi res & occasio fert?

VIII. Si vero fluxus ab hoc fonte proficiscens adeo vehemens sit, ut in mortis discrimine prope certissimo Mulieres versentur, nullus vero dolor, aut spasmus insignis prohibeat ad ipsum Helvetii specificum a \mathfrak{z} ad \mathfrak{z} .s. deveniendum, quod omni bihorio, aut quadrihorio si levior sit hæmorrhagia, exhibeatur.

IX. Dum interim in priore casu spongiæ aqua fabrorum frigida, aut aceto imbutæ regioni hypogastricæ, aut lumbis applicitæ conferre visæ sunt, nec non injectiones in uterum ex aqua plantaginis, quercus, & rosarum cum albumine ovorum conquassato usque dum in spumam abierit : in graviore altero tam pro fomento, quam pro injectione succo hyppocistidis, aut plantaginis soluto utendum, decocto myrti, balaustiorum, corticis granatorum, quibus parum aluminis, & vitrioli, aut lapidis hæmatitid. solutum sit : in gravissimo tandem ipso specifico Helvetii, aut colcothare vitrioli, aut lapide medicamento Crollii aqua styptica Lemerii, Rabelii, aut aliis ejusmodi solutis : lumbis vero Cerata adstringentia applicanda.

X. Aqua quæ loco potus ordinarii adhibetur in hoc casu sit frigida syrupo aciditatis citri, ribium, berberum, de rosis siccis, & guttis aliquot spiritus nitri, aut vitrioli alterata.

XI. Si acrimonia, tenuitas, fusio sit morbi causa, tunc Electuarium ex semin. papaver. alb. ℥ ii. bol. armen. corallor. præp. a ℥ i. s. sacchar. rosat. ℥ i. ad ℥ ii exhibeatur.

XII. Quatuor post prandium horas dentur pillulæ ex radic. bistortæ, tormentillæ a ℥ s. cum syrupo de rosis ficcis paratæ: dum pulmentis miscetur mastiche, gumi arabicum, & tragacanthum.

XIII. Injections ex succo plantaginis, sedi, portulacæ, caudæ equinæ, florum hyperici fiant, aut pessaria ex iisdem succis, & cornu cervi usto, farina amyli triticei, gum. arabico, tragacantho, terra sigillata, vel similibus lineis pannis subactis intrudantur.

XIV. Si dolores, spasmi, ac vigiliæ Mulieres exerceant, vires vero derepente, ac penitus exhaustæ non sint, tinctura corallor. ad ℥ i. cum laudano cytoniato ad gut. x. ex aq. suc. plantaginis, urticæ, tormentillæ eximii usus. Melior adhuc tamen tinctura corallorum anodyna Helvetii a gut. x. ad xx. ex aqua aurantium viridium.

XV. Ubi res præ vehementi evacuatione in angusto sit posita etiam opium ipsum torrefactum a gr. vi. ad xii. cum lapid. hæmatit. ℥ i. & conservæ rosarum antiq. q. s. præstantissimum.

XVI. Extrinsecus in hoc casu applicetur regioni uteri Ceratum ex Tacamahaca ad ℥ i., quod addito opio, & camphora a. ad ℥ s. cum spiritu vitrioli reformatum sit.

XVII. Si varices, ulcus uteri chronico morbo ansam dederint potiones vulnerariæ diu instituendæ ex fol. poligon. virg. aureæ veronic. consolid. flor. millefol. hyperic. bellid. majoris radic. tormentil. bistort. cum extremitatibus pedum vituli coctæ additis gelatinis corn. Cervi, quibus primo vere substituantur succi ex iisdem plantis eliciti, & fero lactis cum carnibus juniorum animalium, cancris fluviatilibus, & ranis destillati.

XVIII. His aquæ B. Virginis in agro Patavino succedant, vel nisi fecundas esse Mulieres expediat, Brandulenses in Mutinensi ditio-
ne, quæ omnium efficacissimæ. Moderatis tamen haustibus omnes exhibendæ. Tandem lac primum Asininum, mox Vaccinum aqua plantaginis coctum diu exhibendum.

XIX. Si tamen obstructionibus viscerum imi ventris laboret, cachectica sit Mulier, rhabarbarum torrefactum ad ℥ i. cum croco Mart. adstringente ad ℥ s. ex succo condensato absynt. aut si gracilis sit

Mu.

Mulier ex fero lactis caprili quotidie prius adhibendum : qualibet vero octava die leniter purgandum levi rhabarbari infusione.

XX. Victus ratio fit ex carnibus , & jusculis extremitatum Animalium , eorumque gelatinis annorum cursu usurpandis , fit ex pulmentis avenæ , horyzæ , quæ diluta sint , quibusque acrimonia , aut tenuitate sanguinis peccante prædictus pulvis gum. arabic. tragacanth. quotide addatur ; æstu vero & fervore sanguinis acetosa , endivia , lactuca , cicerbita . Potus fit ex vino austero lentisco , fantalis rubris , ac citrinis alterato , in quo ferrum candens extinctum sit , aut si calida Mulier fuerit ex aqua Noceræ cum uqua plantaginis Kalybeata , cui terra bolaris Noceræ addatur . Decumbat ægrotans ad nares elevata , humilis ad caput in stratio non ex plumis , aut lana , sed ex paleis , in cubiculo moderate frigido , corpore non minus , quam animo quieta , præsertim si ejusdem curis prius ægrotaverit .

C A P. III.

De Uteri hæmorrhagia .

I. **S**I Mulierem videris menstruum sanguinem statis periodis largius effundentem &c. cum virium debilitate insigni &c.] Contrarius effectus Menstrui suppressioni est eorundem fluxus immodicus , nempe quando in tanta copia sanguis excernitur , ut totius corporis languor sequatur . Nisi id fere contingat vix ac ne vix quidem nimius est censendus , nec remediis sanguinem sistentibus coercendus : a sanguinis enim quantitate nullus sanguinis fluxus est metiendus , sed a virium robore , temperamento , vitæ genere . Videmus siquidem plethoricas , alacriores , salaciores , & spirituosas Mulieres insignem sanguinis quantitatem sine noxa quandoque excernere , cum aliæ graciliores , mæstæ , & melancholicæ multo minorem ejiciant , summum autem virium , aliarumque functionum discrimen patiantur . Cujusce rei causam non aliunde repetendam esse , quam a sanguinis inopia , ne in dubitationem quidem ausit revocare , qui sedulo perpendat deficiente sanguine proximam exhauriri materiem spirituum animalium , iisque propterea parcius in nervos a Cerebro influentibus non solum Musculorum omnium motui voluntario inservientium actionem languescere oportere , sed cordis præsertim robur infringi , qui tantis virium momentis instructus esse debet ad superandas tot resistentias , quot sanguinis cursui obsistunt .

Extremorum frigore , faciei pallore , anxietate &c.] Quo sane consequitur , ut impari ad eas reddito , sanguinis motus in partibus longe ab eodem diffitis languescat , & in extremis frigus , in facie pallor subsequatur : unde optime dictum ab Hippocrate : (o) Cum parcius sanguis sit in corpore neces-
se

(o) *Lib. de morb. Mulierum .*

Se est ipsam esse pallidam: & alibi: Decolor erit, quamdiu sic habuerit: Ac Listerus (p) ex multo, inquit, sanguine effuso aeger pallescere solet ad plures Menses, annosque: ut silentio præteream cl. Freindii opinionem, qui retardato in capillaribus vasis sanguinis motu propter languescentem cordis, ac sanguinis vim in extremis oriri frigus, in facie pallorem haud dubie affirmavit. Quid quod si in ipsius cordis ventriculis retardetur, laboris quemdam & anxietatis sensum ad præcordia inducat, si interdum penitus subsistat animi defectus tamdiu duraturus exoritur, quamdiu novo spirituum fluxu vigoretur, sanguinisque cursus utcumque languidus restituatur, & quæ ex hoc potissimum fonte derivare solent functiones omnes animales, atque vitales labefactentur? Quid quod deficiente sanguinis copia, atque una spirituum eorundem, placidus regularisque nerveorum filamentorum motus perturbetur, ut plus spirituum influat in unum Musculum, quam in Antagonistam, sicque quædam vasorum sanguiferorum in Musculos tendentium extrema oscula constringantur, quædam magis, quam naturæ ordo postulet dilatentur, per hæc plus sanguinis in easdem fibras confluat, per illa parcius, interdum ejusdem liber excursus omnino intercipiatur, ac propterea quidam Musculi spiritibus, & liquido arterioso uberius influentibus inflentur, tendantur, quidam utriusque liquidi influxu destituti flaccescant, relaxentur, unde corporis convulsio sequitur, quam ad copiosum sanguinis fluxum, quocumque modo contingat, aptissime retulit Hippocrates (q), confirmaruntque viri præstantissimi Martianus, Bellinius, aliique.

Stomachi cruditas, cachexia, fluor albus.] Sanguine, ac spiritibus hac ratione dissipatis, volatilibus nempe subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia eductis, solidarum partium, ac primum quidem ad Chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonum vel penitus labefactari, vel plurimum saltem languescere perspicuum est; hinc non solum stomachi cruditatem oriri, sed chylum primum, tum sanguinem aqueum serosumque generari, cordis vero, ac vasorum omnium robore, vi, atque elatere cessante congruam tolli sanguinis mixtionem, serosas partes a reliquarum nexu secedere, per laxatas tunicas transudare, in cavitates effundi, atque una cum albo fluore cachexiam, atque hydropem subsequi.

Lenta febris, macies.] Facto jam albo fluore, vel sanguine loturæ carniū simili exeunte succum pariter nutritium excerni nemo inficias ire aufit, qui sedulo perpendat, non solum a vasis sanguiferis quacumque demum ratione affectis, sed a quacumque glandula, per quam crassiores sanguinis partes, tenuiorem etiam aliquam partem secerni, nisi hæc vel inter se, vel cum aliis partibus cohæreat sanguinis. Quoniam vero, ut alibi demonstratum est (r) nutritius succus inter fluida tenuissima nostri corporis recensendus, qui minutissimos quosque meatus, ac poros pervadit, ut nerveas partes nutriat, quoniam præterea subtiles ejus particule neque inter se cohærent, neque cum aliis sanguinis partibus, multæque per ipsas glandulas Cerebri secernuntur, ac succus idem nutritius tenuissimus est si quis alius, consequitur, ut vel in secretionibus naturalibus una cum aliis sanguinis partibus pars aliqua ejusdem succi, aut proxima saltem ejusdem

G

ma-

(p) *De humor. cap. 46.* (q) *3. aph. 5.*

(r) *lib. 4. cap. 4. com. 3.*

materia fecernatur : multo magis in sanguinis hæmorrhagia larga , ac perenni , atque hinc salinis partibus exaltatis , sui que juris factis eam sanguinis acrimoniam , fusionem , colliquationemque promoveri necesse est , quæ non solum cor , & arterias mordere valet , spiritusque commovendo pulsum celerem , ac frequentem reddere , sed pinguedinem ipsam , & carnem rodere , unde ægræ una cum hæctica , seu lenta febris contabescant.

II. *Quæ tunc contingit , cum vasa uterina plus æquo dehiscunt vel &c.*] Tot modis nimium , & immodicum fluxum mensium cieri , quot cæteræ quæcumque sanguinis hæmorrhagiæ , Veteres fere Medici uno ore affirmarunt , per anastomosis scilicet , seu extremorum osculorum , vel venularum , vel arteriolarum uteri apertionem , per diæresim , seu divisionem , & solutam unitatem , per diapidisim , seu rarefactionem canalium , qua fit , ut sanguis ex eorumdem tunicis quasi transcolatus exsudet , per rixim , sive rupturam , per diaprosum tandem sive erosionem . Immo scrutinio illustres viri insudarunt ad inquirendas causas iisdem producendis idoneas , quas hic nec percensere numerando operæ pretium esse ducimus , nec explicare dicendo , ad ea potissimum animum , curamque vertentes , quæ alibi diximus (f) controversiam priore fere modo ad trutinam ut ajunt revocantes , atque pro Anastomosi pugnantes postquam observationes alias anatomicas , atque experimenta cl. virorum ad eandem firmandam adhibuimus , præclarum exemplum afferentes sanguinis , qui ex Mulieribus menstruantibus ex utero certo statoque tempore erumpit , quando scilicet tanta copia aggestus est , ut ab arteriis in venas libere transmitti nequeat , unde lateraliter impetum faciens in vasa lymphatica tenui tantum , & fluxili lymphæ a natura comparata transfertur , eadem aperit , atque mensium fluxum progignit . Quibus sane apparet non immerito Anastomosis inter immodici mensium fluxus causas recensere veteres Scriptores conatos fuisse , & laudabiliores Neotericorum conjecturas super aliis excogitatis principiis non adeo firmas esse , clarasque , ut levi negotio convelli nullatenus possint , neque sine ratione dictum a nobis tunc ipsum contingere , cum vasa uterina plus æquo dehiscunt , quandoquidem moderate , & secundum naturæ leges aperta moderatam etiam , & naturalem sanguinis excretionem moliuntur .

Vel disrumpuntur , vel eroduntur .] Quandoquidem per Anastomosis immodicum mensium fluxum cieri posse ostendimus : videndum est an aliis etiam modis a Veteribus excogitatis excitari queat . De diæresi , seu soluta unitate ambigendum non est , cum a secante , incidente , aut pungente quovis corpore oriri citato loco ostenderimus . De diapidisi jure ambigendum , neque audiendos hac in re Veteres traderem , qui altius illam , ac subtilius repetere conati sunt a raro corporis habitu , a carniū mollitie , a cibi , & potus usu fero multiplicando idonei , præsertim vero a sanguine diluto , & seroso , qui facile in linteis dignoscitur . Præterquam enim quod serosam tantum sanguinis partem exprimi posse a vasis sanguiferis absque ulla solutione continui Richardi Lovveri experimento ducti objicere possumus , illud præterea non facile assequimur , quomodo per rarefactas vasorum sanguiferorum tunicas sanguis parte sui globulosa tanta copia erumpere possit , ut hinc insignis virium debilitas , extremorum frigus , faciei pallor , animi deliquia , hydropes , aliaque recensita symptomata , quibus immodicus mensium fluxus stipatur , pro-

(f) *Lib. 2. cap. 2. com. 2.*

proficiscantur. Neque nos aliter suadere valet assertum, posse in Scorbuticis affectionibus sanguinem ad eam redigi tenuitatem, ut per tenues nimis, ac laxas vasorum tunicas una cum globulis dilabatur. In his enim tanta est salium acerrimorum, ac fere causticorum copia, ut vasorum minimorum erosio facile subsequatur, verendumque propterea est, ne hisce fere de causis allatus ab ipsis modus claudicet, atque dum sensus fallaci rerum imagine decipientes sequuntur, genuinam morbi rationem non assequantur.

Sanguis vero plus equo abundans ad uteri vasa nimis concitato motu fertur. Ignorare nemo potest, quæ menses naturaliter ciere valent, ea quoque si vehementius operentur immodicum eorundem fluxum progignere posse. Quoniam vero naturalis menstrui fluxus causam plenitudinem esse diximus, quæ in feminis debitum incrementum adeptis major est, quam in viris, eamque potissimum sanguinis, qui propter peculiarem uteri, aliarumque partium constitutionem ad inferiores partes majore impetu, & velocitate deferretur, cumque vasa uteri offendit laxa, tortuosa, parum munita, eadem distendit, aperitque, plenitudinem hinc excedentem, ac concitatiorem sanguinis motum ad uteri vasa, quam opus sit, ut aperiantur ea ratione, qua superflui solum sanguinis quantitas ejiciatur, uteri hæmorrhagiæ progignendæ opportunissima existere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quid enim facilius, quam ut ea præter modum distenta, & concitato nimis motu relaxata non solum ita aperiantur, ut cessante etiam superflui sanguinis copia via aditusque eidem successive fluenti minime præcludatur, sed disrumpantur, sicque cruentæ excretionis occasio nunquam deficiat?

Vel raritate nimia peccat, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia. Plenitudinem tunc fieri dicimus, cum moles sanguinis cum vasis continentibus comparata nimis magnam cum illis rationem habet: quod duplici modo contingit: vel enim vasorum diametro non mutato moles sanguinis augeatur, vel non mutata mole sanguinis vasorum diameter angustior redditur, unde duplex plenitudinis differentia emergit, quarum illa ad vasa, hæc vero ex vasis dici consuevit. De mole autem sanguinis loquendo majorem fieri posse apparet majore facta materia, & mole sanguinis, hoc est re ipsa multo sanguine in arteriis, & venis existente a nutrimenti copia, a suppressis evacuationibus aliisque causis aggesto; vel eadem remanente materie majore facta tantum ejus mole, sanguine videlicet eo orgasmo rarefcente, & expansione, ut ejus ratio perinde ac si materies simul, & moles augeretur ad vasa continentia nimis magna fiat, ac molestiam in subjectis præfertim delicatioribus faciat. Illam ad vasa veram, & absolutam, hanc vero apparentem appellari notum omnibus est, planeque perspectum. Alterutra vero, aut utraque simul contingat, partes rubras sanguinis in lymphatica arteriosa facile trudi, ruptisque vasis sanguinem liberaliter effundi, atque hinc immodicum mensium fluxum oriri tam certum est, quam quod certissimum. Quid si tenuitate peccet, & fusione? Jam qui diapedesim dari sustineant, nisi ad fluidum nimis, fusumque sanguinem confugiant, ita sibi omnem Scriptores fidem adimunt, ut rei tenebras affudisse potius, quam veram integramque fluxus naturam detexisse videantur. Qua enim ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut nulla facta laceratione, & divulsione membranarum lentior, ac viscidior sanguis per dilatatos tantum meatus, & po-

ros trasmittatur, & fluat? Quid quod tenuiores tantum, & serosæ partes elabantur? Cum vero ab hoc fonte prodeuntes hæmorrhagiæ uteri contingunt, eæ non ad dilatationem, ac rarefactionem membranarum, sed ad erosionem sunt referendæ. Neque iustissimæ suspitionis causa deerit: siquidem cum sanguinis fluiditas, & fusio sit promptitudo ad fluendum tanta, ut suis fungi muneribus nequeat, magnumque robur ac elasticam vim vasorum pro causa agnoscat, a quibus sanguis nimia velocitate motus valde teritur, funditurque; labores magnos, exercitationesque corporis, quibus musculi in frequentiores vehementioresque contractiones adacti ipsum exagitant, & fundunt, nec non calida, acria, aromatica, aliaque ejusmodi, quæ aut vasa, ac viscera mordent, & in crebriores fortioresque contractiones adigunt, vel sanguinem ipsum incidunt, & solvunt, fieri minus potest, quin acres, volatiles, sulphuræ particulæ exaltentur, atque erosiones, ulcera præsertim partium, per quas menstruatim excernitur sanguis progignat, unde immodicus mensium fluxus. Id ubi diligenter teneas minus miraberis vim hanc humoribus acredine revera peccantibus tribuisse, quorum interdum quidem est in solidas partes agere eas extimulando, ac convellendo ea ratione, ut a libi annuimus (t), qua secretiones omnes, excretionesque, ideoque sanguinis ex utero imminuantur, sed plerunque eorumque naturæ maxime proprium exedere, corrumpere, unde hæmorrhagiæ, ulcera præsto sunt.

III. *His porro occasionem præbent suppressi diu menses.*] Vel augeatur materia sanguinis, seu sanguis re ipsa multus in arteriis, & venis existat, vel ejus moles tantum, seu sanguis orgasmo rareseat, & expansione, vel capacitas tantum vasorum minuatur non mutata materie, & mole sanguinis, hæc aut in omnibus vasis contingunt, aut in aliquibus tantum, unde emergunt duo maxime insignes plenitudinis differentiæ, universalis scilicet, & particularis dictæ. Utramque in mulieribus, quibus menses diu supprimuntur, elaborari certo certius habendum: universalem quidem quia corpus certo statoque tempore a superfluo sanguine, qui dictis de causis congeritur minime exoneratur: particularem vero, quia sanguis ad uteri vasa tamquam ad proprium receptaculum delatus, nec refluens a fortioribus vasis in debiliora truditur, in iis autem quiescit omnino, aut segniter movetur, atque ibidem paulatim congestus tumorem, & plenitudinem creat, qua fit, ut a novo continuo affluente sanguine vasa tandem nimis distenta aperiantur, disrumpanturque, unde menses diu suppressi confertim, ac citatius magno mulierum discrimine erumpant.

Abortus qui a primis usque ad septimum mensem contingunt.] Nemo ignorat, id quod a muliere ejicitur post concubitum, & feminis virilis effusionem, si primis fere diebus contingat, quod tam brevi temporis spatio consistentiam nondum in utero acquisiverit, ipsius feminis fluxum dici; si quod ejicitur falsum germen est, quod plerunque circa finem prioris mensis, & alterius exordium contingit, quodque diu in utero detentum in molas degenerat (de quibus infra) expulsionem, si tandem tunc cum fœtus primordia re ipsa existunt, ac vitam utcumque levem is ducere incipit ante tempus a natura constitutum exeat, abortum nuncupari manifesta res est. Circa autem id tempus quæstio est. Omnes tamen uno ore consentiunt, ordinarios gestationis terminos septimum interdum, præsertim vero nonum mensem

constituere. Fœtum octavo mense exeuntem vitam vix, ac ne vix quidem agere docere olim visus est Hippocrates, ideoque ad abortum referendum. Cum enim septimus mensis, si ipsum audimus, prior sit legitimi partus terminus, cumque viam sibi, exitumque parare septimo mense cunctis viribus cogatur, si forte contingat, ut in nifuum partem octavo Mense vocetur, atque in lucem prodeat, ita infirmus, imbecillis, ac languidus iteratis laboribus redditur, ut cito plerunque spiritum reddat, quod in septimo mense nullatenus accidit, cum antea vanis, & inutilibus conatibus obnoxius non fuerit. Ita Veterum Medicorum quamplurimi ad partus terminos statuentes pronis adeo animis conversi sunt, ut hoc juxta allatas conjecturas constituto omne ferme punctum tulisse sibi viderentur. Non defuere tamen successu temporis viri præclarissimi, qui ad causas partus diligenter attendentes, quas in utero potissimum præ vi ponderis, ac molis irritato ad majorem distensionem ferendam impari, nec non in musculorum imi ventris, ac diaphragmatis compressione, non vero in fœtu propter nutrimenti, aut aeris necessitatem exitum sibi violenter quærente, recalcitrante, & membranas, quibus aquæ continentur, disrumpente, & caput in pelvim, & os uteri dilatatum agente constituerunt, qui inanem, ac nullius plane momenti illorum sententiam brevibus decreverunt. Inter hos eminet cl. Mauriceau, qui ea potissimum ratione ad id asserendum ductum esse scio, quod animadverterit cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus eo fœtus esse robustiores, quo magis ad tempus a natura constitutum properant, pluresque octimestres vivere, quam qui septimum solum mensem attigerunt, atque longe diversa ratione Hippocratis, aliorumque Scriptorum opinionem de partu octimestri interpretatus est, quam ne longior sim, legi ex fonte malo, quam hic referri. (u) Quæ si ita se habent, luce clarius apparet, abortum a partu septimestri, vel octimestri, vel ipso notante Hoffmanno (x) probe esse distinguendum, qui plerunque inter secundum, & tertium, interdum etiam inter tertium, & quartum, rarius inter quintum, & sextum prægnationis tempus succedit. Qui quoniam causas præternaturales agnoscit spasmodicos videlicet uteri, aliarumque partium adjacentium motus, ac stricturas, quibus sanguis ad uterum plerunque circa id tempus, quo alias menstrua fluere consueverunt, plus æquo urgetur, illud facile consequitur, ut una cum fœtu larga sanguinis ex uteri ipsius vasculis violenter disruptis profusio habeatur tandiu duratura, quamdiu vasa eadem perfectissime coalescant. Quod cum raro præ irruentis sanguinis impetu contingat, fit ut perennis quasi fluxus habeatur sanguinis a diuturnis, ac repetitis hæmorrhagiis ferofi facti, diluti, ac fere aquosi iis omnibus affectionibus stipatus, quæ immodicum mensium fluxum comitantur.

Partus contra naturam, difficiles, laboriosi. Ut partus naturalis ac legitimus dici mereatur, scire oportet, non solum tempore a natura constituto opus esse, ut fœtus exeat, sed ipsius promptitudine ad exeundum, nulloque symptomate alicujus momenti comitante, ut vivus sit etiam, ut bene situs, atque arvo muliebri accommodatus. Id postremum capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad matris os Cocygis obverso perbelle contingit. Capite enim, quæ crassior est corporis pars uteri os transeunte, reliquæ omnes eandem viam facillime remetiuntur, quin varie inflexæ, aut alia ratione

re-

(u) Lib. 2. cap. 5. (x) Tom. 4. p. 3. cap. 11.

repositæ liberum fœtus exitum præcludant. Nisi id autem contingat, dici vix potest quanto in discrimine fœtus versentur, & mulieres. Labores, conatus, nifus insignes præsto sunt testantibus Hippocrate (z) Mauriceau (a) La Mothe (b) aliisque præclarissimis viris, quibus adeo insignia sanguinis profluvia superveniunt, ut vires hinc prolabantur omnino, atque in mortis discrimine prope certissimo constituentur, ut La Mothe pariter (c) Mauriceau (d) nec non Bonetti (e) observationibus compertum est. Quæ quamvis de omnibus, & singulis mulieribus nullo temperamenti habito discrimine affirmari queant, ut autem de plethoricis, atque biliosis, potuque vini generosi, cibisque acribus, atque aromaticis abutentibus, quæque sanguinis missionem graviditatis tempore neglexerunt affirmari jure merito possit, ut cl. Juncherus testatus est (f) facit potissimum toties inculcata plenitudo, aut fluiditas, & fusio, qua fit, ut ad affectam partem uterum nempe, quem spasmi, ac convulsiones exercent vi atque impetu irruente sanguine, ejus vascula plus æquo dehiscant, disrumpantur, erodantur. Constans præterea plurimorum sententia Mauriceau, & Dionis præeuntibus, etiamsi partus naturalis sit, laboriosus tamen, ac difficilis ob grandiores fœtus exeuntes iisdem plane periculis obnoxios fieri. Cum enim ejusmodi fœtus magnis crassisque placentis donentur, quæ vasis amplis æque, capacibusque sunt præditæ, hisque vasa uteri sint proportionalia, id tandem contingit, ut ex iis ipsis uteri vasis avulsa placenta, ex eorum orificiis plus æquo patentibus apertisque sanguis ea copia, atque impetu erumpat, ut disrumpantur tandem, cumque coalescere nequeant, uteri hæmorrhagiæ largæ, & diuturnæ occasionem præbeant.

Placenta in utero post partum relicta, aut coactus, condensatusque sanguis.] Quid si placenta, aut aliqua ipsius pars post partum in utero maneat, aut sanguis coactus condensatusque, quique polypum, aut falsum germen, aut molam, æmuletur, ut a cl. viris Mauriceau, Dionis, Mesnard, Etmullero adnotatum est? Cum nempe ejusmodi corpora ita uteri parietes distendant, ut naturalem extremorum vasculorum, quæ placentiæ avulsione aperta servantur corrugationem, atque coarctationem impedian, aut eosdem in continuas nunquam intermissas, easque effrænes contractiones sollicitent, quibus sanguis vi, atque impetu ex apertis eorum orificiis ejicitur, insignes hæmorrhagias oriri oportere, ut cl. Juncherus animadvertit, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Has hæmorrhagias per intervalla repetere, nec prius desinere, quam ejecta foras una vel altera massa carnosâ pugni interdum magnitudine molam referente ostendit cl. Hofmannus, (g) easque non solum ad integram placentam, sed ad nonnullas ejusdem lacinias, & succum nutritium in iis per calorem condensatura, non secus ac carnes luxuriantes in fauciatis partibus gignuntur, aptissime retulit.

Aut violenta, & subita placenta avulsio.] Quid si placenta ipsa cito nimis, ac violenter ab obstetrice avellatur? Deerit ne suspicionis causa, internas uteri membranas minime scissas ac disruptas iri, ut a cl. Langio (h)

Et-

(z) De morb. mul. (a) Off. 240. & lib. 2. cap. 1.

(b) Reflex. p. 723. obs. 403. (c) refl. p. 614. & 723.

(d) Off. 230. (e) Sepulchret. anat. lib. 3. sect. 38. ob. 12.

(f) Conspect. phisiol. t. 1. tab. 15. (g) T. 4. p. 2. cap. 4. (h) Disp. I. 4. 1.

Etmullero (i) Waldchmidt (k), & quod magis est una cum ipsis adnotante cl. Hoffmanno insignem vasculorum sanguiferorum numerum, quibus eadem intertextæ sunt? Si constet id evenire, cur non immodicum sanguinis profluvium exoriri dicemus, ut cl. Mauriceau arbitratus est? Quid si uteri membranæ, a quibus nullo cogente placenta avellitur, sed sola vi naturalis contractionis, quam carneæ uteri fibræ exercent, nec non ope pressionis, quam mulier doloribus vexata adversus uterum facit molliori, ac delicatiori structura sint præditæ, aut ipsa ipsarum fibrarum uteri contractio cum mulieris premente nisu conjuncta adeo vehemens sit, ac effrænis, ut non ea ratione adversus placentam operetur, qua opus est, ut paulatim, ac leniter avellatur, sed tota quanta est derepente scindatur? Multiplici quidem conjectura assequi datum, mulieres in eodem discrimine versari, ut a cl. Andrea Pasta demonstratum est, qui sanguinis profluvia ex utero in gravidis diligentissime pertractavit, si quis alius.

Ciborum acrium, aromaticorum, vini meracioris &c.] Quidquid præterea attenuare, solvere, exagitare, fundere valet, id immodico mensium fluxui remotissime progignendo opportunissimum existit. Inter cætera eminent cibi acres, aromatici, quique plurimo sale volatili oleoso abundant, tum quia vasa, ac viscera mordent, & ad sese contrahendum crebro, & fortiter extimulant, tum quia humores ipsos incidunt, & particulas sanguinis acuunt, unde calor, & nimia turgentia in ipso excitatur. Vinum, atque ardentes liquores eadem fere facultate donantur. Irritandi enim summa vi pollent, qua solidas partes extimulari contingit, in crebriores validioresque contractiones agi, hinc humores attenuari, exsolvi. Quid quod salia, ac sulphura resoluta, quibus componuntur, modica aquæ quantitate temperata simul ac ingesta sunt ita a calore exaltantur, ut magno quaquaversum impetu irrumpan, humores commoveant, exagitent, exsolvant? Quid non exsolvunt labores, exercitationesque corporis, quibus muscoli ad sese frequenter, ac fortiter contrahendum sollicitantur? Sentio jam quantum mihi discriminis restet cum iis, qui longius progressi acidos spirituum ardentium sales, sulphureis exaltatis particulis sanguinem cogere, laboribus vero, exercitationibusque corporis, si longæ fuerint, & diuturnæ dissipari spiritus, partium robur infringi, fluidiores partes humorum disperdi, hinc languescere partium tono, crassioribusque particulis remanentibus non hæmorrhagias, ac profluvia, sed infarctus congestionisque oriri oportere haud dubie affirmarunt. Recte illi quidem: dummodo tamen plethoricæ non sint mulieres, quo casu maximopere verendum est, ne aucta parumper sanguinis materie, aut expansione, & motu sanguinis magnum ruptionis vasorum periculum immineat, aut cum crassioribus acrioribus etiam relictis particulis, corrosione.

Graviora animi pathemata, ira præsertim insignis.] Si hominem vehementi ira correptum contemplemur, nonne ejus caput furore quodam affici apparet, turbari mentem, vehementer respirare, incallescere, rubere, tremore quodam vibrari, ejusque cor, & arterias vehementius pulsare? Pronum præterea ex effectibus colligere, in ira spiritus, cor, arterias vehementer, & inæqualiter commoveri, sanguinem exagitari, in bilem converti, atque ea ratione fundi, qua uteri hæmorrhagiæ facile subsequantur. Saltem illud minus fieri posse videtur, quin spiritibus cæco furore, ac impetu hac illac ir-

ru-

(i) Collegi præct. sec. 8. cap. 2. (k) De morb. mul. lib. 4.

ruentibus quædam partes plus æquo contrahantur, quædam relaxentur, hinc propterea sanguis ad uterum facile urgeatur, atque uteri profluvium profiscatur, ut hystericis, & hypochondriacis feminis, & quæ tenerioris sunt, procliviorisque naturæ ad animi commotiones accidere Hoffmannus ostendit. (l)

IV. *Fluxus sanguinis, qui floridus sit, & rubicundus in feminis plethoricis &c.*] Quascumque sanguinis hæmorrhagias esse periculosas tam certum est, quam quod certissimum. Lethales enim morbos afferre secum solent, hydropes scilicet, cachexias, inappetentias, stomachi cruditates, quibus universo sanguini labes communicatur non leve negotium Medico allatura. Periculi magnitudinem auget uterina, quæ, ut notat Riverius, non solum individuo, sed etiam speciei noxia est. Variare tamen eadem solet pro varietate causarum, ex quibus efficitur, excretique sanguinis indole. Quæ ex apertis plus æquo vasis, aut etiam disruptis originem mutuatur, quod plerunque in feminis plethoricis, & multo sanguine refertis contingit præcedentibus causis externis, abortu contra naturam, vel difficili aliisque supra recensitis nullam sanguini labem inferentibus, solet quidem insignem sanguinis copiam effundere, sanguine autem, ac visceribus optime constitutis citius sanescere. Vim animis addit cruoris observatio, qui floridus, & rubicundus apparet nullius cachochymix, aut Scorbuticæ, & Venereæ luis inditio manifestissimo, vel etiam si grumofus, aut ater sit, diu tamen suppressos antea menses pro causa agnoscat, qua collectus nimia copia sanguis, & vasis subsistens in grumos abit, atrumque colorem induit, quæ quoniam ipsius sanguinis fluxu minuitur, iusta spes subrepat morbum etiam felicissime profligatum iri, nisi forte annosiores sint feminae, sexagenariæ circiter, quæ cum subito, & improvise immensam sanguinis quantitatem ex utero excernant, iuncta tandem febre periclitantur, ut idem Hoffmannus se vidisse testatus est. (m)

Quam mucidus, corruptus, fetidus, ichorosus interdum per stillas cum dolore, & acrimonia.] Contra res habet, si sanguis pravis qualitatibus infectus appareat cachochymix pravorumque succorum, vel unius alicujus infestæ luis, aut sphacelosæ corruptionis argumentum prope certissimum: cujus exemplum affert Heurnius in notis ad aphorismum Hippocratis, & quidem 56. sec. 5. *Vidi inquit, nobilem matronam, quæ profluvio uteri extabuit, & tanto fetore effundebatur, ut nullus non existimaret alvo venire. Sed hic fætor longe alvum superabat. Existimo totum ejus uterum in teterrimum tabum eliquatum una effusum fuisse. Languebat hæc mirum in modum, ac quasi lethargo stupebat mente, lente obiit intolerabilibus fetoribus, ego sane nihil fetidius unquam olfeci.* Quo satis constat curationem ea felicitate evenire non posse, qua in se fieri experiri solent illæ mulieres, quæ nullo insigni sanguinis, aut visceris vitio laborarunt. Spem dejicit observatio eundem paulatim, & per stillas effluere cum sensu doloris, & acrimoniæ, quibus ulceratio in utero facta judicatur, quæ non facile ad cicatricem perducitur: multo magis si frustula quædam solida cum magna sanguinis effusione ejiciantur, quibus aucta exulceratio arguitur tolli plerunque nescia.

V. *Si gravida sit mulier, nisi fætum edat plerunque lethalis.*] Gravidam mulierem immodico mensium fluxu correptam sanescere non posse nisi fætum edat

(l) Loc. cit. 5. 7. (m) Loc. cit. sec. 6.

edat, non ita constans est, ut observationes præclarissimorum virorum contrarium minime evincant. Ita Solenander (n) de muliere quadam narrat, quæ cum ad partum proxime accederet immodico sanguinis profluvio laborans sanitati restituta est. Schenchiuss etiam (o) observationem affert ab Horstio communicatam de Nobili quadam muliere, quæ cum longo itinere per alpes curru suscepto in enormem fluxum sanguinis incidisset, curata est: ut aliam & Boerhaavii silentio præteream, & quamplures Mauriceau, & de Blegnii, quibus luce clarius apparet, mulieres satis vegetas, & plethoricas immodicum, & diuturnum sanguinis fluxum ferre posse, quin immaturum fætum edant, dummodo is tamen a placenta avulsione ex uteri membranis minime oriatur, atque aliquod temporis spatium vacuum relinquat, aut saltem quoad quantitatem sit inæqualis. Secus nisi abortus opportuno tempore contingat, & antequam fractæ sint vires, ut a D. de la Mothe (p) demonstratum est, in mortis discrimine prope certissimo easdem versari tenendum. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non posse celebriorum medentium consilium, (q) qui ne cito una cum fætu mater intereat statim fætum ipsum manu periti chirurgi extrahendum suadent. Cum enim natura ad id præstandum sit impar, si forte auxilii spem in doloribus sitam velimus, ut uteri orificio notabiliter dilatato operatio juvetur, justus subrepat timor, ne optato fine potiri valeamus. Cum partes solidæ præ mulierum languore, sanguinisque fluxu molles sint, illud emolumenti sequitur, licet nullius momenti ex cl. James sententia, si cum detrimentis conferetur, quæ hinc emanarunt, ut & facilius, & tutius operatio succedat. Fætu operatione Chirurgica excluso contrahentibus sese uteri fibris, ipsa ipsarum contractione aperta vasa coarctari contingit, atque hinc uteri hæmorrhagiam cæteroquin lethalem arceri. Quid si aut placenta diu in utero relinquatur, aut ejus frustula, quæ postea in deformes massas molas dictas ex Hoffmanni, & Ruyschii sententia excrescant, aut polypus, falsumque germen, aut aliud extraneum corpus morbo occasionem dederit? Nisi aut provido naturæ robore, aut arte chirurgica ejiciantur, in eodem mortis discrimine versari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quæ cum dico facile conjicio non defuturos, quibus hæc dicendi ratio displiceat, iis potissimum, qui Veteres sequuti (r) in ea sunt opinione, ut credant secundinam in utero relictam paucos intra dies corruptam ac putrescentem paulatim ejici, nec in molas aliasque massas concrecere. His tamen quemadmodum explicandæ sint observationes, quæ in E. N. C. (s) extant placenta in frustula post quadraginta, & ultra dies ex utero ejectæ, aut alterius, ex iisdem E. N. C. constat (t) quæ per annum, & dimidium in utero retenta arida tandem, & sicca foras profiliit, aliæque aut Kerkringii, quæ placenta quatuor post menses (u) integram, & incorruptam eductam memorat, aut Ruyschii, qui (x) eandem solum occasione alterius partus erupisse affirmavit, viderint alii. Conjiciant ii quidem secundinas eas vere

H

ne-

(n) *Consil. med. sec. 5. con. 15.* (o) *Obs. Med. lib. 4. obs. 19.*(p) *Des achoucem. liv. 3. chap. 5.*(q) *Jam. Dictionaer. univers. de medecin. Chir. &c. t. 1.*(r) *Giornal. Oltramont.* (s) *Dec. 2. an. 1. obs. 84.*(t) *loc. cit. obs. 31.* (u) *obs. 36.* (x) *A. E. L.*

nequaquam fuisse, sed corpora eisdem analoga, cujusmodi fere sunt concre-
tiones ex concrecente sanguinis parte qui in uterum effunditur. At fatean-
tur & ipsi tandem necesse est, quod alii volunt, secundinas vere fuisse at-
que adeo a corruptione liberas in utero diu servatas, quod ab aere intactæ
non fuerint, ut ipsi fœtui eadem fere de causa contigit, quod satis superque
esse videtur ad confirmandam illorum sententiam, qui a secundinis, aut ea-
rum frustulis in utero remanentibus diuturnas uteri hæmorrhagias repetentes,
nisi opportune ejiciantur, incurabiles pronuntiarunt.

VI. *Ubi morbus a nimia plenitudine exoritur, viresque constant, sola venæ sec-
tio ex brachio large celebrata.*] Optimum auxilium ad uteri hæmorrhagias pro-
figandas reperiri in venæ sectione & Ludovici Mercati (z), & Roderici a
Castro, (a) & Raymundi Jo. Fortis (b) & Lazari Riverii, (c) & Ja-
cobi Mesnard (d) testimonio constat. Nullum vero eadem aut efficacius,
aut pro ægrotantium opportunitate valentius esse remedium docere olim vi-
sus est Hollerius (e) inquit. *Multas vidimus, quæ detractō sanguine mul-
to e vena convalescerunt, cum nullis aliis remediis posset reprimi fluxus sanguinis.*
Quo loco animadverti velim venæ sectionem posse nimio mensium fluxu la-
borantibus opem ferre vel causas removendo, vel sanguinem ad alia loca
repellendo, vel utrumque simul præstando. Cum inter causas immodici men-
sium fluxus non postremum locum obtineat plenitudo, seu tanta materia,
& moles sanguinis, ut vasa supra modum distendat, relaxet, disrumpat, hæc
omnia detrimenta tutissime, ac promptissime tollere venæ sectionem adeo
manifestum est, ut nihil sit manifestius. A vero autem non abhorret mul-
tum operæ laudisque in hac ægritudine tollenda deberi venæ sectioni in
contraria parte institutæ, & longe distita ab illa quæ laborat, in brachio
scilicet in casu proposito uteri affecti. Cujusce rei status melius patebit, si
consideremus sanguinem a corde duplici modo propelli in superiores vide-
licet corporis partes per ramum Aortæ ascendentem, atque in inferiores per
ejusdem inflexionem. Cum igitur venam brachii secamus, sanguinem qui
per axillarem arteriam advehitur minus a præcedente impediri, & amplius
in vasis spatium nactis velocius per ea vasa moveri perspicuum est, quam
per reliqua omnia: Minorem igitur resistantiam ad superiores corporis par-
tes inveniens sanguis, quam ad inferiores illuc velociter accurret, atque in-
feriorum partium vasa uteri nempe depleta pristinum Eutoniæ statum ac-
quirere possunt, atque ea ratione coarctari, qua novo fluenti sanguini exi-
tus præcludatur. Ubi igitur morbus a plenitudine sanguinis exoritur, dum
venæ sectione materiem, & molem sanguinis minuimus, eundem etiam a
parte affecta revellimus, quæ emolumenta tanti faciebat Helvetius, (f) ut
licet neminem similem operam de quovis alio remedio polliceri sibi posse
diceret, ac ipsum de sui specifico, non solum tamen unam, aut alteram
sanguinis missionem quoties ægræ mulieres multo sanguine refertæ videren-
tur, eidem præmitteret, sed id etiam ad omnimodam curationem sufficere,
si morbus a nimia vasorum plenitudine, atque sanguinis rarefcentia exorire-
tur, haud dubie affirmaret. Non potest autem certa mittendi sanguinis

- men-
(z) *De mul. affect. lib. 1. cap. 8.* (a) *De morb. mul. par. 2. lib. 1. cap. 5.*
(b) *De morb. mul. de profl. mens.* (c) *De morb. mul. lib. 15. cap. 3.*
(d) *Cap. 3. ar. 7.* (e) *Com. ad aph. 1. Hipp. sec. 5.*
(f) *Recueil de diu. meth. tom. 1.*

mensura definiri hisce in casibus, siue illa una simplici venæ sectione, siue pluribus sit detrahendus, nisi ad morbi causam, & virium robur respiciatur. Si enim morbo ansam dederit insignis sanguinis copia, ut ante dictum est, aut effervescentia, viresque sint validæ, large quidem detrahendus est sanguis, non tamen usque ad animi deliquium, ut docuit Boerhaavius (g) & uti Galenus in ardentibus febribus, in maximis phlegmonibus, & acutissimis doloribus præcipiebat, qui mos nostris temporibus obsolevit, præsertim vero in gravidis, quæ sæpissime ob placentæ avulsionem immodico fluxu laborant, quæ adhærere rursus uteri parietibus nequit per deliquium, sed ea ratione, qua vires ad sustinendum profligandumque morbum tantopere necessariæ plus quam par est collabantur.

Parcius & repetitis vicibus, si vires infirmæ sint.] Secus res erit, si sanguine parum abundet mulier, ut citra erroris suspicionem affirmare non valeamus plenitudinem morbo occasionem præbere, aut vires sint adeo infirmæ, ut larga venæ sectione periculum subsit, ne omnino concidant. Quorum rerum consideratio postulat, ut eam sanguinis detrahendi mensuram, quam fluxus vehementia indicaret, in plures venæ sectiones partiamur, ut nempe positis intervallis vires recolligantur, atque ad novam ferendam evacuationem fiant alacriores, ut egregie docuit Platerus (h) a Pitcarnio in hac parte sequutus (i), qui postquam *exigua*, inquit ille, *sanguinis quantitas* emittenda erit, & *successive per vices*, subdit: *hoc potius faciendum, quam una vice multum sanguinis emittendum, cum alioquin corpus per hæmorrhagiam exhauriatur*: unde salubre medentibus consilium reliquit: *Prodest in mittendo sanguine hac causa vulnus sæpius digito occludere, dein aliquantulum sanguinis emittere*. Quod quidem novum inventum non est, cum Riverius ipse (k) antea docuerit inquit: *Phlebotomia revulsionis gratia in brachio celebranda est partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto*. Quo loco fateor me non sine admiratione accipere potuisse, quod in hanc rem tradidit Etmullerus, qui Lindanum sectatus morem detrahendi sanguinem in immodicis mensium fluxibus ad sanguinem repellendum altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum illi fas fuit conatus est. Præterquamquod minime suspectum auxilium esse rationes supra allatæ evincunt, observationes præterea cum multæ, ac frequentes, tum certæ ac constantes ita opportunum confirmant, ut qui nostris temporibus aliter sentiat somnia narrare videatur. Objiciat ille quidem pessimum esse *sanguinem ex nimio fluxu deficientem* ulterius imminuere: potius curandum esse, ut removeantur *causæ fluxum stimulant*: novisse a venæ sectione fluxum fieri vehementiorem: Si ad ea diligenter attendas, quæ circa tutum venæ sectionis usum allata sunt, nullus dubito quin nunquam sine successu eandem adhibeas.

Immo sæpius recurrente morbo, cachexia vigente, aut etiam phlebotomiæ vim eludente &c. Solæ cucurbitulæ &c.] Præterquamquod largam venæ sectionem tunc solum locum habere dictum est, cum immodicus Mensium fluxus a nimia sanguinis plenitudine ortum traducit, aut effervescentia, & ad tollendam morbi causam, cujus tantopere sollicitus est Etmullerus, parcius, & partitis vicibus eandem instituendam, cum vires infirmæ sint, quarum ope sanguinis dispendium metimur, ne plus æquo deficientem ulterius ex-

H 2

hau-

(g) *Prax. par. 5 f. 1307.* (h) *tom. 3. lib. 2. cap. 5.*(i) *Elem. med. lib. 2. cap. 11.* (k) *Lib. 15. cap. 3.*

hauriamus, quod tam alte idem condemnat, accedit præterea nec unquam eam adhibendam nos decrevisse, si aut sæpius recurrat morbus, & cachexia vigeat, ideoque justus subrepat timor, ne repetitis venæ incisionibus spirituum jactura insigni facta partes solidæ ita flaccescant, ferossæque ac tenuiores humorum particulæ a reliquarum nexu secedentes ita per vasorum tunicas elabantur, ut hydropi viam, aditumque citius præbeamus; si tandem observatione, & experientia compertum fuerit, in hac, aut illa Muliere a phlebotomia fluxum aut cieri copiosius, aut vehementiorem fieri, quo fere argumento adduci possumus ad credendum, etiamsi sanguis alio avocetur, aucto tamen acceleratoque cursu ictus partium ex quibus constat fortiores & crebriores fieri tum inter se, tum inter latera vasorum (quod præsertim contingit in adustis, biliosisque temperamentis tenui fluido plurimasque partes sulphuris continente præditis) atque hinc calorem, effervescentiam, expansionem, a qua sæpissime immodicus Mensium fluxus proficiscitur, augeri, aut confirmari. Tunc vero salubre Hippocratis consilium censemus (l) qui cucurbitulas ad mammas apponendas suadet. Quo loco quæstio occurrit inter practicos haud ignobilis. Nonnulli Barbettam (m), ac D. Bellegarde (n) sectantes contendunt, cucurbitulas mammis appositas non solum feminis hæmorrhagia uteri laborantibus prodesse posse, sed eisdem apprime noxias esse, ideoque plane ejiciendas, atque hi quidem rem sic explicant. Mammæ quibus Cucurbitulæ apponi debent exquisitissimo sensu sunt præditæ, ideoque verendum est, ne irritatione in nerveas fibras induta, ex quibus constituuntur, inflammatio facile subsequatur: deinceps rationes ex Anatome desumptæ, quibus earum operandi ratio clare elucescat nullæ sunt. Plerique alii id ferendum non putant, ac pro Cucurbitulis, ut Hippocrates præcepit mammis apponendis dimicant. Hi fere sunt Riverius (o) Jo: Fortis (p) Platerus (q) Freindius (r) alique omnes, quibus libentissime assentimur. Idque ita in animum induximus propter observationes multas, & accuratas, & perpetuas, quod argumentum semper est in Medicina certissimum, instantibus menstruis purgationibus non solum dolorem, calorem, pondus sentiri in lumbis, ad pubem, ad inguina, sed mammas turgere, fluentibus vero Mensibus pro more detumescere, quo non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducimur, hæc omnia ex vasorum uteri, & adjacentium distensione exoriri, cum quibus insignem habent communionem mammaria vasa, quæ fluentibus. Idcirco Mensibus, ac sanguine ad dicta uteri vasa delato detumescunt. Qui consensus plane mirabilis cum Hippocratis auctoritate nititur, tum experimentis solertiorum Anatomicorum ita firmatur, quemadmodum præsertim Hallerus ostendit, ut si dicamus cucurbitulis mammis apposis, atque aere per ignem accensum intra Cucurbitulæ ventrem rarefacto, illius particulas, quæ intra sanguinem aliasque partes continentur cucurbitulæ subjectas sese expandere, in tumorem attollere, sanguinem ex uteri vasis illuc repellere, atque hinc insignem revulsionem facere, nihil verosimilius afferre posse videamur (t).

Quid

(l) *aph.* 5. 50. *Ep.* 2. 6. (m) *prax. lib.* 4. *cap.* 13.

(n) *Traitez nouveaux de Medicin. du flux. period. immod.*

(o) *Prax. lib.* 15. *cap.* 3. (p) *De morb. Mul. cap.* 2.

(q) *Prax. tom.* 3. *de sanguin. excret. cap.* 5. (r) *Em. cap.* 13.

(t) *De Menstr. tex.* 666. (t) *Vid. lib.* 3. *cap.* 7. *com.* 7. *pag.* 85.

Quid quod nullum inflammationis periculum subfit, si eæ cautiones diligenter servantur, quas tradit Hippocrates, (u) ut nempe cucurbitula quam-maxima ad mammas apponatur, cujusque magnitudo commoda sit juxta corporis partes, quibus admoveri oportuerit, seu cujus ora ita ventri sit proportionata, ut totam, aut fere totam mammam comprehendat, quæ idcirco attolli sine dolore possit? Si molesti adhuc adversarii reponant a cucurbitulæ applicatione difficultatem respirationis facile oriri posse, quæ ejus usum prohibeat, præsto est Hippocrates ipse, qui (x) eandem modo quidem dextra, modo sinistra parte adhibendam docet, seu non prius alteram applicandam, quam prius apposita fuerit detracta, & ut omnes difficultates declinemus, si plures non mammas, sed infra ipsas, aliasque partes, quæ minus exquisito sensu sunt præditæ applicentur, ad scapulas, ad brachia, ut Platerus, Freindius aliique sunt opinati, quæ ad revellendum sanguinem ab uteri vasis æque sunt efficacissimæ.

Immo si vires penitus exhaustæ sint vincula supra genua injiciantur.] Sed jam agemus largius, & remedium antiquissimum ab Hippocrate commendatum, quem Galenus, Aetius, Paulus Ægyneta, Avicennas, Capiivaceus, aliique in hac parte sequuti sunt, quodque loco Cucurbitulæ Mammis applicandæ proponit cl. Barbeta (z) vincula nempe supra genua injicienda concedemus, ubi vires præ flore sanguinis ita collapsæ sint, ut revulsio per venæ sectionem, aut Cucurbitulas ferri nulla ratione possit, quarum Boerhaavio adnotante laus est, sanguinem, qui ab arteriis advehitur, sistere in venis, atque propterea hæmorrhagiam uteri præpedire penitus, aut plurimum saltem imminuere. Neque audiendum hac in re cl. Waldschmidium traderem, (a) qui quod per ligaturas sanguinis circulatio depravatur, & impeditur, unde varia mala accersi possunt egrotanti, earum usum condemnat.

Quid enim morbo deterius, aut pro ægrorum perniciæ efficacius eo, per quod una cum sanguine spiritus effluit, ac vita definit? Sin minus vincula arrideant, cur ad simplicissimum aliud remedii genus a præstantissimo Hofsmanno propositum, balneum scilicet, cui brachia immergantur, ut sanguinis impetus ad exteriora revertatur, quodque efficacius esse ipsis Cucurbitis ad mammas applicatis, testatur, ubi opus fuerit confugiendum non sit, omnino non video. Frictiones asperas alia ne ratione operari censeas, quam dolorem iis partibus, quibus applicantur, inducendo, ut de ligaturis dictum est, per quem adnotante Pitcarnio (b) plurimum sanguinis ad easdem continenter affluit? Si ita res habet minore impetu sanguinem ad uterum propelli deberi, si brachiis, & ad scapulas applicentur, atque hinc vasa minus distenta facilius contrahi, & sanguinem intra sua latera coercere posse perspicuum est. Optime propterea a Freindio dictum, Mensium fluxum cohibere factam in brachiis revulsionem, sive per venæ sectionem ea fiat, sive per frictiones, sive per Cucurbitas.

VII. Interim ubi sanguis raritate peccat, & expansione præmissa ad alvum solvendam si opus sit sero lactis tamarindato &c.] Docet Hippocrates (c) Mulieri sanguinem evomenti menstruis erumpentibus solutionem fieri: Revulsione enim quadam naturali excitata, ideoque sanguine tum imminuto, tum uberius sursum ducto vasa uterina premi minus, atque hinc facile occludi cens-

(u) De Medic. n. 6. (x) De morb. Mulier. 2. 5. 5. (z) Loc. cit.

(a) De morb. Mul. cap. 27. (b) De sang. mis. (c) aph. 32.

sendum est, ut laudatus Freindius ostendit. Si Hippocratis ducti auctoritate, quam Freindii ratio confirmat nonnulli arte excitandum vomitum sibi in animum inducant, dici vix potest, quam male ægrotantium incolumitati studeant. Cum enim vomitum excitandi vim habeant, quæ stimulandi prædita ventriculi fibras ad violentas, & inordinatas contractiones sollicitant, quæque validas etiam convulsiones tunicæ Muscularis intestinorum, Duodeni præsertim, Musculorum Abdominis, & Diaphragmatis inducunt, menses promovere potius, quam sistere haud intutum crediderim pronuntiare. Neque ab similem fortasse operam polliceri quis sibi valet ab usu purgantium, quæ cum acrius intestina irritent, eorumque tum motum peristalticum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, & viscera imi ventris ad copiosorem succorum, quos continent, effusionem sollicitent, sanguinis quoque fluxui ex utero promovendo opportunissima existunt. Quid si validiora sint, & non acribus solum, & fere causticis particulis intestina vellicent, ac pæne corrodant, sed præterea in venas lacteas, & inde in sanguinem injecta, testante Pechlino (c) ejus texturam solvant, atque agitationem in ipsum inducant? Non solum nempe humores fusos uberius ad intestina confluere, sed ipsum sanguinem magis attenuatum, atque solutum ex uteri vasis copiosius effluere oportere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quapropter ubi alvus solvenda videatur, ne induratae faeces, dum difficulter ejiciuntur pressione violenta Musculorum Abdominis ipsa ipsius sanguinis ex utero excretio promoveatur, id iis potissimum medicamentis præstandum traderem, quæ mitiora sunt, quæque humoribus biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ejusque nimiae effervescentiæ compescendæ sunt opportuni. Hac potissimum virtute donantur Tamarindi suavi acore præditi, qui sive sero lactis decoquantur, sive in pulpam redacti cum floribus Cassiæ misceantur, in casu proposito nimiae raritatis sanguinis, & expansionis ad prædicta obeunda munera opportunissima existunt. Quid porro Clysteribus tutius, si ea ratione, aut ferme simili parentur, qua docuit cl. Reditus (d) aut Malpighius passim in consultationibus? Sed jam si vomitum velint, libens concedam, dummodo radice Ipecacuanhæ excitandum suadeant ob eas ipsas rationes, quibus Dysenteriae mederi alibi a nobis demonstratum est. (lib. 3. cap. 3. n. 19.) *Nitrum purissimum, nitrum corallatum &c.*] Quemadmodum in nimia sanguinis redundantia nullum efficacius remedium suppetit ad immodicum sanguinis fluxum ex utero sistendum instituta venæ sectione, aut cucurbitulis habita virium ratione applicatis, saltem ad ejus impetum divertendum, atque ad alias partes revocandum, ita ubi sanguis nimia raritate peccat, & expansione, ea quæ refrigerandi seu sanguinis æstum demulcendi virtute donantur auxilio sunt efficacissimo. Inter quæ nitrum eminet, & omnia ex eo parata medicamenta, quorum pulcherrima laus est, ut alibi diximus, (e) sanguinis motum compescere, fervoremque temperare, quod ad blandam sanguinis motus retardationem efficiendam, atque hinc propterea sanguinis evacuationem sistendam opportunissimum existit, ut Riverii, Mynsicht, præsertim vero G. Ernesti Stahlii (f) experimentis, atque observationibus compertum est. At nihilominus suspectum remedium esse in Mensium fluxu non pauci

repe-

(c) *de purgant. exerc. cap. 12.* (d) *Tomo 4. lettere.*(e) *aph. lib. 2. cap. 2. sect. 9.* (f) *dissert. de nitr. usu medico vol. chresto.*

reperiuntur, qui hisce quoque temporibus asserant. Ansam iis dedit Listerus (g) qui experimentis se didicisse affirmat aliquid ignei, & caustici in nitro inesse. Listero Veteres, qui nitrum causticum dixerunt, cujus propterea vim corrigere plerique nostrum contenderunt eundem cum sulphure vulgari comburendo, aut antimonium admiscendo, ut aliqua ejusdem pars deflagraret: sed perperam: præterquam enim quod commentitiam esse hanc igneam, & causticam qualitatem præclare ostendit D. Geoffroy; (h) accedit præterea hisce, aut similibus præparationibus volatiliorem nitri partem amitti, a qua fortasse magna vis virium nitri dependet, ideoque depravari potius, quam emendari, ut toties a nobis est demonstratum. Simplicissima autem videtur ea nitri præparatio, quæ fit additione salis corallorum, cum utrumque aqua prius fuerit solutum, quæ specifici nomine ad sanguinem corrigendum a Travagino appellatur: quæque ubi nonnihil adstringendum Medentibus videatur in enormibus sanguinis rejectionibus ad easdem sistendas opportunissima est. Sed de corallis plura infra. Atque hætenus quidem enarrata emolumenta obtineri facilius posse judicaverim, si aut nitrum purissimum, aut corallatum ex decoctione, aut aquis stillatitiis plantarum exhibeatur, quæ non solum ratione salis nitrosi, aut armoniacalis operantur, & quæ quoniam nimium fervorem, motumque humorum compescant, inter refrigerantia recensentur, sed vulneraria, ac balsamica quoque virtute sunt prædita. Ejusmodi sunt plantago, portulaca, bursa pastoris &c; quibus accensendum sperma ranarum, ex quo diligentius stillatam aquam, nitroque purissimo fauciatam non parum proficuum esse experientia constat. Hanc insignis facultas nimium ebullientis sanguinis orgasmum, qui a concitatori sulphurearum partium motu proficiscitur, vel in erysipelatosi affectionibus compescendi claram fecit. Magis elucet hæc eadem vis in aqua sperniolæ, quam sua frigiditate sanguinem coagulare Crollius testatur, atque cum ad sistendam hæmorrhagiam internam e naribus, & gutture, ubi omnia desperata sunt, tuto exhiberi tradit, tum ad contumacissimum Muliebri profluvium valere plurimum reputat.

Vt fungum melitensem præteream, qui in omni hæmorrhagia &c.] Vid. lib. 2. cap. 2. com. in aph. 11. pag. 23.

VIII. *Si vero fluxus ab hoc fonte proficiscens adeo vehemens sit ut &c.]* Si D. Helvetium audimus, mira fere de sui specifico prædicat contra sanguinis vomitum, hæmopthysim, fluxum hæmorrhoidalem, nasi hæmorrhagiam, aliarumque partium, ad quas tuto, cito, & jucunde, ut ait Celsus profligandas nullum Medentibus par remedium innotescere contendit. Ejus commendationibus cum certissimæ observationes D. la Mothe præclare responderint, tantam famæ celebritatem successu temporis sibi comparavit, ut si quid in summis rerum angustiis, & in desperatis fere Mensium profluviis sperandum iis videretur, ab hoc uno remedii genere sperare se jure merito posse considerent. Non defuere tamen, qui ejus pretium plurimum imminui putarunt ex eo quod ceu universale remedium cujuscumque sanguinis hæmorrhagiæ a quovis fonte prodeuntis, vel a spasmodicis nervorum contractionibus liberum sanguinis cursum præpedientibus, eumque ad uterum, aliarumque partium vasa aperta, aut disrupta impellentibus, aut a sanguine minus

(g) *differ. de humor. cap. 31.* (h) *Mat. Med. p. 1. cap. 2. de fossil.*

(i) *Basil. Chym. p. 356.*

minus ad fluendum prono medelam fecerint ; quibus acquiescere nullo modo possunt. Quæstio vix dirimetur, nisi quid sit specificum, quasque vires habeat prius assequamur. Specificum fere est, quod trado.

24. Alumin. rupei clarif. ζ ii.

Sanguin. Dracon. in lachrym. ζ .s.

Alumen fundatur in vase terreo super prunas accensas, & postea ab igne ablato addatur sanguis Dracon. s. p. & spatula ferrea probe misceatur, dein formentur vel pillulæ, vel frigesacta massa pulvis, ex quo molliores pillulæ cum syrup. de ros. sic. ubi opus fuerit reformentur ad ζ .s. in moderatis hæmorrhagiis omni quadrihorio exhibendæ, in enormibus omni bihorio ; post pillulas cyathum aquæ, cui modicum panis admixtum fuerit, aut decoctionem consolidæ majoris, hederæ terrestris, plantagin. urtic. flor. hyperic. superbibat. Vidi Mulierem, quæ specificum ferre nullo modo poterat propter vomitum supervenientem, nisi ex Chocolatæ potu gelido, quod apprime commodum in dicta sanguinis raritate, quam frigida egregie compescunt. Fluxum plerunque post quartam, aut quintam pillularum dosim imminui parumper, ac sensim sensimque successu temporis deficere absque ullo intrinseco symptomate ægris molesto asserit, si leves nonnullas circa præcordia anxietates excipias, quas tamen nausea insignis cum irritio vomendi conatu nunquam excipiunt, & alvi plerunque stypticicatem, quæ clysteribus ex aqua hordei, aut jusculo cum saccharo rubro, & oleo communi est pertractanda, ne induratis fæcibus in dejiciendi conatibus vasa rursus dehiscant nova atque incremente sanguinis effusione. Quas vires habeat facilius innotescet, si aluminis naturam prius exposuero. Est autem alumen, ut ostendit Schroderus (k) falsugo terræ mineralis naturæ saturninæ, constans ex spiritu acido, & sale terrestri caustico, unde ejus usus a Veteribus usque Medicis Hippocrate, Dioscoride præsertim commendatus non solum ad potentissime adstringendum, quod ex particulis ipsius acidis cum terra strictissime conjunctis pendere videtur, sed quod ex salinis causticisque ad carnis quoque excrescentias extenuandas, ad ulcera detergenda. Quam alterationem in sanguinem inducere valeat nulla meliori ratione colligi posse perspicuum est, quam præclara experimenta ad trutinam, ut ajunt, revocando Jo. Antonii Stancarii, alibi laudati (l) qui cum alumen sanguini e vena extracto affudisset, concreescere eundem, colorem obscurum induere, atque in grumos cogi haud injucundo spectaculo deprehendit, cum reliquo sanguinis in quodam vase adservato eo consilio, ut hujus cum illo comparatione facta, quæ in sanguine mutatio sequuta esset, appareret, nihil ei simile accidisse noverit. Cum vitriolum quod ab alumine parum, aut nihil omnino differt ad experimentum adhibuisset, eandem semper mutationem vidisse testatus est. Hæc potissimum effecerunt, ut medicamenta ex vitriolo, & alumine desumpta, uti de Opio dictum est, in sputo cruento, in fluxu hæmorrhoidali minus tuta decreverimus, ne scilicet coactus sanguis in viscus aliquod congestionibus, tuberculis, inflammationi, aliisque morbis occasionem præbeamus opportunissimam, ad quam avertebam postquam cavendum esse docuit egregie cl. Geoffroy (m) ne incaute, (nempe aluminis usu) sanguinis profluvia cohibeantur, venæ sectio-

nem

(k) *pharm. med. chym. lib. 3. cap. 24.*

(l) *lib. 2. cap. 2. p. 23. & lib. 3. cap. 7. p. 87.* (m) *Mat. med. t. 1. p. 1. cap. 4.*

nem & ante aluminis exhibitionem, & nonnunquam etiam post cohibitam hæmorrhagiam celebrandam esse asseveravit. Adstringendi vim maxime insignem etiam si extrinsecus adhibeatur alumen adeo veritus est Riverius ipse, ut collyrium ex alumine præparatum contra oculorum inflammationem post duas tresve horas auferendum esse doceat, ne humores in oculis retenti malum priore multo deterius inducant. Ex his liquido constare arbitror omne quæstionis momentum in eo verti, ut primum quanto serius fieri possit ad Helvetii specificum in uteri hæmorrhagiis Medentes confugiant, & tunc solum, cum præ earum vi, atque impetu in mortis discrimine constituuntur; ubi vero nulla interposita mora adhibendum subtilius noverint, sedulo, & accurate perpendant, quas causas morbus agnoverit, an sanguinis raritatem, atque effervescentiam, qui colore rubro vivacique potissimum se prodit, quibus vitiis tollendis præstat alumen, cum ad concrescendum disponat, ejusque massulas nectat, & cogat. Scire etiam oportet interesse plurimum spasmos, doloresque abesse argumento prope certissimo nullum esse sanguinis ad fluendum impedimentum, liberam esse quaquaversum sanguinis circulationem, ideoque minus verendum, ne ab adstringente aluminis virtute maxime insigni eadem magis magisque perturbetur, congestiones in visceribus subsequantur aliis gravissimis morbis ansam daturæ. Cæterum cum res fere conclamata sit, cur movere non debeat, quod vulgo invaluit: *Melius esse anceps experiri remedium, quam nullum, omnino non video.*

IX. *Dum interim in priore casu spongiæ aqua Fabrorum, aut aceto imbutæ regioni hypogastricæ &c.*] Topicis medicamentis eundem in finem, quo intrinseca passim adhibentur, uti consueverunt Veteres fere Medici, ut ex Galeno constat (n). Balnea, fomenta, pessaria, injectiones in horum censu veniunt: balnea quidem, & fomenta extrinsecus uteri regioni, pessaria vero, & injectiones in ipsam uteri vaginam intrudenda, quæ duo multo efficaciora censentur. Iphis enim vasis dehiscens, apertis, disruptis, aut alia ratione affectis applicata viribus suis integris operari videntur. Quamquam si Riverium (o) audimus pessaria vix adhibenda suadet, nisi venæ cervicis uteri apertæ sint, cum ad orificia venarum uteri vix possint pertingere. Sed illud etiam accedit a Mulieribus ægre admodum ferri. Cum enim pessaria rotunda sint corpora digiti longitudinem æquantia ex adstringentibus rebus composita panno serico, bombace, linteo, aut lana exceptis involutisque in uterum intrudenda tædio, aut molestiæ iisdem esse consueverunt. Qua de re factum est, ut eorum loco nonnulli Hollerium sectantes (p) lintea adstringentibus succis imbuta in dictas uteri partes intrudenda substituere satius duxerint. Cum his autem hac de re dimicare nolumus, dummodo tamen & ii concedant, quod volumus, ubi injectiones, aut pessaria locum habere posse videantur, ea procul dubio topicis aliis esse anteponenda, quæ docente Platero (q) quamvis uterum minime subintrent, tamen vires eo usque extendunt: atque illa quidem, quæ causis morbum efficientibus foventibusque, aut ipsius vehementiæ opponuntur. Ita quemadmodum in leviori casu immodici Mensium fluxus a nimia sanguinis raritate, & expansione prodeuntis injectionibus ex aquis vulnerariis, & leniter adstringentibus sufficere visæ sunt, in graviore altero ad validiora ad-

(n) *Meth. Med. lib. 5. cap. 5.* (o) *Loc. cit.* (p) *De morb. int. lib. 1. cap. 58.*
 (q) *Prax. Med. tom. 3. lib. 2. cap. 5.*

stringentia deveniendum aluminosis, & vitriolatis mixta, in gravissimo ad aluminosa & vitriolata nulla interposita mora, de quibus alibi dictum est. (r)

X. *Aqua quæ loco potus ordinarii adhibetur in hoc casu sit frigida syrupo aciditatis citri &c.*] Aquam simplicem ad tollendam sanguinis humorumque acrimoniam vasa uteri corrodentem alteram quasi Græcorum Latinorumque panaceam efficacissimum remedium si quod aliud nonnulli prædicant, mirisque laudibus extollunt. (f) Ubi tamen fluxus Muliebris a tenui nimis, serosoque sanguine ortum traducit non sine maximo ægrotantium periculo exhiberi posse asserere non dubitarunt, quas incrassantis victus generis, seu mavis exsiccantis gubernandas esse pronuntiant. Et vero prætermittendum non est, quod summa cum ratione dixisse videntur, cum aqua primum humidum sit, ac cæteris corporibus, quæ dissolvit, humiditatem conciliet, illud plane sequi oportere, ut quanto plenius aqua ingurgitatur, tanto tenuior, & fluidior sanguis reddatur. Huic tamen adversantur experimenta, quibus compertum est aquam posse aliqua visciditate, & lentore donari, aquam salitam, ardentes spiritus ratione salinarum, ac sulphurearum partium, quibus imbuuntur multo fluidiores esse aqua simplici. His cum observationes egregie respondeant, quibus constat eos, qui temperamento donantur præhumido sanguinem etiam nec summe fluidum, nec summe tenuem habere, sed viscidulum potius, ac lentulum, nihil verosimilius asserere posse videamur, quam si dicamus, aquam inter ea, quæ tenuitatem, & fluiditatem sanguinis adaugent minime recensendam esse. Neque fane nos fallunt rationes multæ eæque potissimum desumptæ a naturali sanguinis fluiditate, quæ non a sola aqua, sed a sulphuris salinisque partibus in ea solutis, præsertim vero a circulari sanguinis motu conservatur; videmus siquidem dum sanguis e venis educitur cogi, & in partes diversas secedere. Cum igitur plurimum aquæ in sanguinem invehatur, ejusdem salia, & sulphura dilui debere perspicuum est; vapidum & insulsum liquorem evadere, ac consequenter viscidulum, & lentulum. Quid quod diluto sanguine, ac fere insipido reddito, ideoque ad stimulandum impari solidæ partes in eas crebriores, vehementioresque contractiones adigi nequeat, quibus vel naturalis fluiditas, atque solutio conservetur? Quæ cum ita sint, etiam me tacente facile omnes intelligunt, cum nimius fervor, atque orgasmus morbo occasionem dederit nullum aqua efficacius remedium reperiri Medentibus datum esse, aut pro ægrotantium opportunitate valentius. Eoque magis si frigida ob mitem, quam acquirit adstringendi, seu mavis corroborandi virtutem, & syrupo aciditatis citri, ribium, berberum, aliorumque similium acidorum corporum admixtionem alterata propinetur, quorum etiam pulcherrima laus est vires reficere, atque putredini prævalide obsistere, a qua enormes quandoque evacuationes proficiuntur, quas testante Alpino egregie compescunt. (t)

XI. *Si acrimonia, tenuitas, fusio sit morbi causa, tunc electuarium ex seminibus papav. alb. bol. armen. coral. &c.*] In hæmorrhagiis sistendis a levioribus medicamentis semper incipiendum esse, quæque paulatim easdem im-

minuunt

(r) Lib. 3. cap. 7. pag. 80.

(f) Vid. Past. loc. cit. p. 75.

(t) V. aph. lib. 3. cap. 1. sect. 24.

minuunt salubre practicum consilium censemur, ne dum morbo profligando anxie studemus, alium multo deteriore congestiones viscerum promovendo, quibus in summum vitæ discrimen Mulieres conjiciuntur, ut præ cæteris Hoffmannus (u) testatus est. Cum igitur venæ sectione, cucurbitulis, aliisque recensitis ad revellendum medicamentis frustra laboramus, tunc quæ causæ adversantur sunt eligenda, ut optato fine potiri valeamus. In horum censu veniunt præ cæteris ea, quorum vis est in moderate adstringendo, seu laxatum partium tonum restituendo, nec non tenuitate sanguinis, & acrimonia largioris fluxus plerunque causa temperanda ac demulcenda. Hinc omni commendatione dignissimam operam polliceri sibi quisque potest, si electuarium descriptum in usum revocet ex feminibus papaveris albi bol. armen. coral. &c. Effrænes enim particulas hauriendo, ac demulcendo acrium, atque erodentium spiculorum indolem infringunt, irritatisque partibus semina subinde medentur: haud secus id genus terrea corpus ingressa qua opus, atque occasio fert non modo restituere tonum viscerum, sed & acerrimos succos, unde crebro sanguinis corpuscula plus æquo attenuari contingit, ac solvi ebibere posse haud procul omni ratione dixerim. Eadem fere ratione paratur pulvis Heurnii, cujus descriptionem in commentario ad aphorismos Hippocratis (x) exhibet, & quem maximo cum fructu se adhibuisse refert Hoffmannus. Verum cum semen hyosciami adhibeatur, quod ut alibi ostendimus (z) capiti infestum est mentis alienationes, aut sensuum torpores inducendo, ab eodem abstinendum traderem, Potius adducimur ad credendum non parum prodesse polygonum, urticam, pilosellam, aliasque plantas paulo validiori, quam supra recensitæ, vulneraria, ac balsamica virtute præditas, quæque passim apud Medentes in usu maximo reperiuntur.

XII. *Quatuor post prandium horas assumatur pillula ex radic. bistortæ &c.*] A vero etiam non abhorret, nonnihil operæ, laudisque in hisce ægritudinibus tollendis deberi quoque radicibus bistortæ, & tormentillæ, ex quibus pulvis conficitur specifici titulo insignitus non exiguæ virtutis ad quascunque sanguinis hæmorrhagias sistendas, etiam si eadem malignæ fuerint, ut Jo. Ray, Sylvii, Etmulleri, atque præsertim Geoffroy testimonio evincitur, qui re ipsa in peste, & malignis febribus Bistortam, quacum Tormentilla sæpius confociatur præstantissimam nuncupat, *sane quia sanguinis æstum compescit, nimiamque dissolutionem ejus coercet tum sale suo aluminoso, tum etiam bituminoso suo sulphure, quibus acres massæ sanguineæ sales retunduntur, irretiuntur.* Mirum autem haudquaquam videatur eodem tempore, quo alia assumuntur, easdem commendari. Maximi enim momenti est, ut remedia cæteroquin simplicissima sæpius in die, variisque horis exhibeantur, ut sanguis sensim sensimque vulneraria, ac balsamica tinctura imbuatur, ac vasa identidem per gradus coarctentur, occludanturque. Ex quibus etiam liquido apparet, cur & mastiche, & gumi arabicum, & tragacanthum pulmentis addendum dixerim ut nempe cum cibus soluta, quæ stomachi amicitia clara fecit, haud secus ac balsamica, ac vulneraria facultas facilius Chyli vehiculo sanguinem subeant, salesque acres, atque erodentes retundere, atque vasa conglutinare valeant.

(u) Loc. cit. sect. x. (x) 5. aph. 50.

(z) lib. 2. cap. 2. com. 12.

XIII. Idem dicendum de injectionibus, quæ iisdem muneribus obeundis opportunissimæ existunt.

XIV. *Si dolores, spasmi, ac vigiliae Mulieres exerceant, vires vero derepente, ac penitus exhaustæ non sint tinctura corallorum laudano cytoniato .*] Accidit sæpenumero in puerperio, aut post abortum, aut in hysterica affectione insignes dolores, ac spasmos Mensium profluvium ciere. Tunc vero ad ea, quæ sedandi facultate donantur confugiendum esse accuratiores Medentes uno ore consentiunt. Hæc fere narcotica nuncupantur, quæ neque in principio, neque etiam ubi vires a nimia sanguinis profusione penitus jam exhaustæ, imminente fere semper animi deliquio conducere scriptum reliquit Hoffmannus. Hinc pulverem Heurnii, cujus supra meminimus ex feminibus Hyosciami, Papaveris albi aliisque terreis, & absorbentibus paratum, & ex cujus usu laudabilem effectum vidisse refert, tunc solum exhibendum esse, ubi pulsus celer sit, ac vehemens, atque omnia vi, atque impetu peragantur, contendit. Quo loco animadvertendum est, in fraudem facile induci posse Medentes, cum in immodicis profluviis pulsus velox quidem frequentius, rarius vero vehemens propter sanguinis, ac spirituum dispendia esse queat, consequenter ne actiones quidem vi, atque impetu exerceri. Qua in re si quid sentio etiam si pulsus debilis sit, depressusque, quod plerunque in hisce casibus contingit, dummodo tamen vires derepente, ac penitus exhaustæ non sint, & pulsus vix digito tangi possit, narcotica adhibenda traderem, atque ea quidem non ex hyosciami feminibus, quæ in Heurnii pulverem, & pillulas de Cynoglossa recipiuntur, sed ex ipso Opio, aut ejus præparationibus, inter quas laudanum eminet, iisque non solis, sed cum iis consociatis, quæ leniter adstringendi, ac consolidandi virtute donantur, c. m. sunt cytoniorum succus, ex cujus mixtione cum opio laudanum cytoniatum emergit, tincturæ ex corallis elicite, aquæ vulnerariæ, aliaque supra recensita. Quid porro detrimenti verendum, si ea quam proposuimus dosi parca admodum & refracta ægrotantibus exhibeantur? Nempe non opii correctio, sed dosis est æstimanda, quæ si a prudenti Medico eligatur, non solum id habet eximii, ut nocere non possit, sed quod summo opere exoptandum, ut tutiores, laudabilioreque effectus edat, ut egregie demonstravit Elias Camerarius (a). Quid si paulatim, in dies tamen singulos propinentur? Parcam nimirum eorum dosim repetitam, & pro rei necessitate aliquandiu continuatam multo magis prodesse, quam largam, liberalem, & semel exhibitam tam certum est, quam quod certissimum, ut cl. a Rega (b) præclare demonstravit. *Aut melius adhuc tinctura corallorum anodyn. Helvet. ex aq. Aurantiorum viridium.* Tincturas corallorum parvi faciendas cl. Geoffroy ducti auctoritate alibi ostendimus. (c) Verum quod effecisse constat ad demonstrandam corallorum virtutem in absorbendo insignem, si trita in usum vocentur, lactisque corruptione præcavenda in stomacho, deinceps vero ad subtrahendum Chymicis laborem in tincturis corallorum obtinendis, quandoquidem ubi absorbendi, & leniter adstringendi, seu mavis roborandi indicatio adesse videatur, corolla in tenuem pollinem redacta votis respondere satis apte valent, ubi vero fluidorum, solidorumque motus nimius compescendus est, atque sanguinis immodicæ evacuationes

(a) *Sistem. caut. med. therap. cap. 6.* (b) *Accur. med. met. aph. 874.*

(c) *Lib. 3. cap. 8. com. 14.*

nes cohibendæ, opium præsto est, cujus tincturæ quovis modo paratæ iisdem plane muneribus obeundis opportunissimæ existunt. Sed si jam prostant in officinis tincturæ corallorum simplices, aut Opii additione elaboratæ, quæque anodynæ dici consueverunt, cur in usum vocandæ non sint, omnino non video. Res est cum Mulieribus hysteris, quas spasmi, vigiliæ, dolores divexant, languidis, inappetentia summa laborantibus, vix ut ulla ratione tenues, delicatioresque cibos ferre possint, nedum pulverulenta ex amaris decoctionibus exhibenda, quibus etiam ad levissima salutis impendia reparanda plerunque adversantur. Optime propterea earum incolumitati consulemus, si leves ejusmodi tincturas appropriatis aquis, quæ vix gustum feriunt, nauseam, aut stomachum movent cocleatim, & per intervalla propinemus. Ubi id diligenter teneatur facile captu haudquaquam est, cur tincturam corallorum anodynam Helvetii ex ipsa aqua Aurantiorum viridium commendaverim, non decoctione, quæ a Ludovico Septalio (d) mane ad octo, vel novem uncias epota tamquam certissimum remedium prædicatur, quæque ubi Mulieribus libeat, etiam uti præcepit Auctor exhiberi potest. Recepit nimirum aquæ libras septem, in hac cortices trium Aurantiorum pomorum aliquando adhuc viridium, quæ in parva frustula incisa sint, incoxit usque ad consumptionem medietatis: mane eandem ad 3 viii. circiter propinavit: interdum addendo in fine aliquid herbæ pilosellæ efficaciorum reddidit, aut aquam Villensem loco communis adhibendo, aut longiori facta ebullitione ardentem ferrum sæpius extinguendo, eaque infinitum se Mulierum numerum ab hoc morbo liberasse haud dubie affirmavit. Fides sit penes Auctorem.

XV. Ubi res præ vehementi evacuatione in angusto sit etiam Opium ipsum torrefactum ad gr. vi. ad xii. cum lapid. hematit. 3 i. &c.] Nullum propemodum dicendi finem faciam, si singula medicamenta, quæ passim a Scripto-ribus magnis & doctis recensentur ad enormes hæmorrhagias cohibendas velim persequi, ut omnia in conspectum prodeant. Quid enim aut specificam rosarum tincturam commemorem a Platero memoratam, aut Boerhaavii opiatam a D. James in suo dictionario selectam, aut Sydenhamii electuarium, aut Sylvii de le Boe mixturam, quam Etmullerus prædicat, aut Lindani pulverem, aliaque id genus eminentiora innumeris aliis, quæ fuse collegit, atque curiosis contemplanda exhibuit cl. Pasta, (e) si omni cum Veterum, tum Recentiorum consensu sancitum sit in iis sanguinis profluviiis, præsertim quæ a spasmodicis nervorum contractionibus proficiuntur, aut quæ saltem cum iis ita conjunguntur, ut morbum foveant, aut confirment, cæteris omnibus opiata palmam præferre, atque in eorum usu a mitioribus, semper esse exordiendum, ut tuto, & citra noxæ periculum, si fieri unquam potest, optato fine potiamur? Cui quidem sententiæ id unum, vel alterum robur addit, quod alibi a nobis adnotatum fuit (f) opiata videlicet serum sanguinis aggredi, & ad concrendum disponere instar sanguinis pleuriticorum, cujus superficies membrana quasi quadam obducitur, quæ cultri anatomici aciem fugit. Quibus rite perpensis ad credendum vehementer adducti sumus, suspectum esse illorum usum in hæmorrhagiis hæmorrhoidalibus, ac pulmonum præsertim, qui molli, ac tenella structura præ-
diti

(d) Lib. 6. animad. medic. art. 144. (e) L. c. p. 79.

(f) Lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 2.

diti congestionibus in iisdem genitis facile læduntur. Longe vero diversa ratione sentiendum quando Mulieres enormi sanguinis profluvio derepente corripuntur, earumque vita in ancipiti, ac fere conclamata est: quo casu tamquam ad sacram anchoram ad ipsum Opium torrefactum est confugiendum, quod licet virtutem soporiferam amittit, suam tamen conservat quodammodo sedandi, atque aliam sanguinem cogendi acquirit ea ratione, qua ex apertis, aut disruptis vasis non facile elabi queat. Torrefactio autem in hunc fere modum se habeat. Opium crudum ad unciae unius pondus in taleolas redigatur, & in sartagine ferrea ad ignem ustuletur, donec remaneat primi ponderis medietas ad unguem: in pollinem redactum acerrimo aceto imbibatur usque ad altitudinem digiti. Soli vel ad umbram ficcetur, & rursus in subtilissimum pulverem redigatur ad usum. Dicit vix potest quam bene cedat in quibuscumque hæmorrhagiis, etiamsi solum adhibeatur, dummodo tamen præ nimia evacuatione res in angusto posita Medentibus nullatenus videatur. Tunc enim summo cum fructu consociatur cum hæmatitide tantopere a Tralliano commendata, quam cum a Dioscoride accepisset ex vino propinare solebat juxta Hippocratis monitum, qui in libro de morbis Mulierum (g) *acerba omnia fluxum sistere vino nigro admixto* asseruit. Quicumque tamen fuerit Veteribus utendi modus satius ducimus a vini vehiculo abstinere, ne raritatem sanguinis, atque effervescentiam forte adaugendo cruentæ excretioni occasionem præbeamus, dum eam tollere cunctis viribus studemus, eamque una cum opio torrefacto ex conserva rosarum exhibere, quæ & ipsæ adstringendi, exsiccandi virtute donantur. Quod de conserva rosarum dicimus plane intelligatur de iis omnibus, quæ linguæ applicita adnotante D. Floyero ejusdem fibras contrahunt, aspero quodam sensu afficiunt, atque exsiccant. Ejusmodi sunt myrtilla, mespili, sorbus, succus ipocistidis, rubus idæus aliaque id genus, quæ pares fortitæ sunt vires, quæque in usum nullo habito discrimine vocari possunt. Magis salubre consilium censemus eandem ad § i. in vini tenuis rubri libra infusam deficiente prius sanguinis fluxu iteratis vicibus exhibere, quam methodum tutissimam æque, atque efficacissimam ad lentos, diuturnos, contumacesque fluxus debellandos, cum alia minus commode responderint, eorumque recidivas præcavendas non semel deprehendisse testor.

XVI. *Extrinscus in hoc casu applicetur regioni uteri ceratum ex Tacamahaca &c.*] Quamvis Tacamahaca ad quoscumque partium externarum dolores usu externo utiliter præscribatur, solet tamen cum fructu non exiguo opium, & camphora simul misceri ubi nimiae evacuationes doloribus molestissimis comitatæ cohibendæ sunt: hinc ceratum ex iis compositum in dysenteriiis, in cholericis, atque Mensium profluviiis eximie virtutis.

XVII. *Si varices, ulcus uteri chronico morbo ansam dederint potiones vulneraria diu instituendæ.*] Hactenus morbo immorati sumus, præ cuius vi atque impetu fessis spiritibus, & sanguine per enormes effusiones ad extremum fere calamitatis cito redacto justus subrepat timor, ne ante natura obruat, quam morbus ipse. Nunc de eo dicendum superest, qui etsi altas in penetralibus uteri radices egerit, non ea tamen atrocitate se prodit, ut ipso quasi in limine ægræ Mulieres deficiant, sed nova perpetim labe sanguinis accedente, quotidie magis in deterius labantur, atque fere in morbo feri-

men-

menti naturam utero assurgente, eo denique calamitatis res omnis redigatur, ut sanguineus liquor veluti venenato quodam miasmate in ipso transitu subinde inficiatur, unde tabescentes, consumptæ in continuo mortis discrimine versari cogantur. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de organica uteri læsione, varicibus, ulcere, aliisque similibus sermonem fieri, quibus tollendis studium omne curamque conferre nostræ debitionis potissimum esse videtur. Maximum autem difficultatis momentum in eo vertitur, quod non satis prompta remedia suppetant convellendis funditus læsionum radicibus, quæ sensim auctæ, & longo tempore confirmatæ non modo novam in dies singulos malorum segetem emittunt, nedum etiam acerrimis quibusque Medentium conatibus resistunt. Si quid autem in tanta curationis difficultate sperandum, id utique ex iis sperare nos jure merito posse censendum est, quæ molestissimos succos, qui uterum versus propulsi vasorum sanguiferorum oscula referando, fibrasque corrumpendo ulcuscula ibidem excitant, ratione sulphurearum partium, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, ut vulneraria, ac balsamica vi, eaque blandissima donentur, mirum in modum temperant, corrosos uteri parietes abstergunt, atque exsiccant, & fibris, qua fieri potest, tonum restituendo serpentes plagas probe jam dilutas figunt, comprimunt, atque ocyus obliterant. Ejusmodi esse fere potiones vulnerarias diu, & nunquam intermissee ebibendas adeo certum experientia fecit, ut probatione nequaquam indigeat. Quid si eadem plantæ expressæ primo vere, aut sero lactis destillatæ, quod ad fluidorum acrimoniam temperandam, atque erosas partes demulcendas opportunissimum existit, exhibeantur?

XVIII. *His aquæ B. Virginis, aut aliæ similes succedant, vel nisi fœcundas esse Mulieres expediat Brandulenses.*] Aquas Brandulenses ad immodicum hæmorrhoidum fluxum cohibendum opportunissimas esse alibi a nobis est demonstratum. (h) Idque potissimum ratione salis nitrosi ad aluminosum accedentis, quo incongruos, superfluos, vitiososque succos sanguinem inquinantes corrigi, & emendari contingit, & laxata præter morem vascula intestina, conterminasque partes percurrentia valide adstringi. Valet eadem ratio & de immodico Mensium fluxu, & albis Mulierum fluoribus, quos egregie compescere observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum est, si in parca dosi exhibeantur, ne præcopia, & pondere prædicta vasa nimis distendendo, ac relaxando morbum augeant, aut confirment. Sed illud detrimenti sequitur ex illorum usu, ut propter insignem adstringendi vim, si Mulieribus sint exhibendæ, infœcundæ, sterilesque reddantur, ut Avicennas ipse adnotavit (i) inquit: *aquas omnes minerales facere urinæ difficultatem, pariendi, & menstruorum*: quod tamen de aquis aperte adstringentibus esse intelligendum doctissimus Massarias testatus est, non de sulphureis, ut sunt Beatæ Virginis in agro Patavino, aut aliæ similes, quæ tantum abest, ut sterilitatem inducant, ut etiam partes omnes ad uteri munia obeunda accommodatas detergendo, & mundificando, nec non labem ductuum omnium altius repurgando pravorum Virginum habitus corrigant, steriles jamdiu Mulieres singulari quodam genio fœcundent, ut præ cæteris a cl. Gratiano demonstratum est, (k) atque ex-

(h) *Lib. 3. cap. 7. com. 13.* (i) *Lib. 2. cap. 59.*

(k) *Exam. therm. Pat. cap. 7. p. 144.*

pertissimus Raymundus Jo. Fortis experimentis didicit, quas propterea in profluviis Muliebribus, & infœcunditatibus pariter hypochondriacis summis laudibus extollit; idque ex eo fere contingit, quod non modo ab incongruis succis, & superfluis ac vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendent, verum etiam laxatis præter morem vasculis uterum, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniant, ut fere laudatus Gratiannus, cujus sententia nihil adhuc magnificentius dictum.

Tandem lac primum asininum, mox vaccinum &c.] Vid. lib. 3. cap. 7. com. 16. pag. 88.

XIX. *Si tamen obstructionibus viscerum imi ventris laboret, cachetica sit Mulier rhabarb. torrefact. &c.*] Ibid. com. 16. pag. 89.

XX. *Optima victus ratio instituat, juscula sint extremitatum pedum vituli &c.*] Ibid.

Potus sit ex vino austero, lentisco, santalis &c.] Quod olim tradidit Paulus (1) Mulieribus immodico Mensium fluxu laborantibus vini usum esse interdicendum, si nonnulli forte reperiantur, qui dignum commendatione existiment, nec ad morbi statum, & causas diligenter attendant, dici vix potest, quanto in errore versentur. Initium morbi, in quo aut plenitudo peccat, aut nimia sanguinis raritas, & expansio, vini usum prohibere videtur, ideoque aquam frigidam acidis succis alteratam ad extinguendum magis sanguinis incendium exhibuimus. Ubi vero morbus jam longius progressus insignem sanguinis jacturam fecerit, ac propterea pallida Mulier, debilis evaserit, ac viribus ita destituta jaceat, ut in animi deliquia facile labatur, quid vino præstantius ad vires recreandas, spiritus erigendos, partes solidas plus æquo laxas corroborandas, aut pro ægrotantis opportunitate valentius, ut Sydenhamius (m) & Camerarius (n) præ cæteris testati sunt? Hippocrates certe non solum ejus usum minime pertimuit, sed tamquam optimum, ac saluberrimum rebus adstringentibus confociatum ad ipsum sanguinis fluxum sistendum alacriter adhibuit (o). Quid si Santalis alteretur, quorum vis est satis insignis testante Geoffroy (p) in adstringendo simul, & roborando, si ferro candente eodem extincto corrigatur, quod ad prædicta munera obeunda efficacissimum est, si quod aliud. Sed jam res sit cum Mulieribus, calidi, ut ajunt, & ficci temperamenti, quæque vini potum sine majoris incalescentiæ sensu, atque hinc morbi augmento ferre non possunt. Tunc vero aqua aut Nocera, aut alia quavis simplici, etiam si chronicus factus fuerit morbus, utendum esse luce clarius apparet.

Decumbat ægrotans ad nates elevata, humilis ad caput &c.] Supinum decubitus altiore a pedibus ægrotantibus esse imperandum tradiderunt Veteres fere Medici Aetius, Hippocrates, quos Michael Adolphus (q) atque Recentiores fere omnes sequuti sunt. Neque hujusce rei judicium in arcto: siquidem uterum horizontali plano parallelum fieri contingit, atque hinc arteriosorum ipsius laterum distensionem imminui, quam pressio, & pondus insigne sanguinis in perpendicularibus prædicto plano tubis effecerat, atque eorundem tuborum resistentia, qui extensi, atque non paucis, variisque angulis per uteri substantiam distributi fuerunt, ut a cl. Pasta demon-

(1) *De art. med. lib. 3. cap. 52.* (m) *Dissert. epist. p. m. 493.*

(n) *Hygien. cap. 2.* (o) *Lib. 1. de morb. Mul.* (p) *Mat. med. p. 2.*

(q) *De ægrotant. conclavi. 5. 25.*

monstratum est. Quo satis constare arbitror, cur & stratum sit eligendum non molle ex plumis, aut lana confectum, cuique fovea facile, infigitur, sed durum ex palleis, ut Jo. Fortis præcepit, quodque calori excitando, a quo sanguis magis, magisque expanditur, & morbi causa augetur, aut confirmatur, impar existit. Liquet etiam quanti intersit nihil corpore moveri, ideoque & tussim, & sternutamentum, & vociferationes fugere, ne placidus, atque æquabilis sanguinis motus ei prorsus contrarius, qui in uterum prius impetum dederat de industria comparatus perturbetur, atque propterea sanguis priores semitas repetat. Quod ne summo ægrotantium discrimine forte contingat, etiam cubiculi delectus habendus est, quod moderate frigidum esse oportet, ne nimio calore æstuante dicta rarefactione sanguinis morbus intendatur ea prorsus ratione, qua frigido existente impedita perspiratione, ac majore humorum copia cumulata fluxum, si jam adsit, promoveri Freindius ostendit (r). Multo minus animi affectionibus angi expedit, quibus vim maximam inesse ad fluidorum omnium motum, atque ad omnes, quæ inde in corpore consequuntur actiones immutandas notum omnibus est, planeque perspectum. Quid si præ animi curis in morbum inciderit? In placida quidem mentis tranquillitate situm esse omne curationis momentum extra omnem dubitationis aleam positum videtur, ut præclaro Sanctorii effato evincitur (s). *Ira, & spes auferunt timorem, ac lætitia mœstitiā: passio enim animi non medicinis, sed alia passione contraria superatur.*

(r) Em. pag. m. 175. (s) Stat. de an. affect. sect. 7. aph. 12.

CAPUT IV.

De fluore albo benigno, & virulento, & prolapsu uteri.

I. **S**I Mulierem videris vel nuptam, vel virginem, interdum etiam tenellam, cui serum copiosum nunc album, & spissum, nunc tenue, viride, & flavum, & variis coloribus refertum, pudenda interdum exulcerans, inordinatim ex utero erumpat cum functionum naturalium læsione, eam fluore albo laborare tenendum.

II. Orta hinc triplex fluoris differentia maxime insignis: alterius quidem a lymphæ genitali acri in glandulis vaginæ uberius separata, (qui etiam legitimus dicitur) repetendi; alterius vero a lymphaticorum, serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia, atque earumdem glandularum, pororum, ac meatuum totius uteri laxitate, qui *nothus*: tertii demum a celtico veneno glandulas Couperianas, prostates vaginæ, extrema lacunarum oscula urethræ hinc inde apposita inflammante, exulcerante, erodente, qui *celticus* nuncupatur.

III. Prima dignoscitur humoribus albis, crassiusculis, & in pauca quantitate licet diutius exeuntibus, in juvenibus plerumque opiparo victu utentibus, vitam curis vacuum degentibus, venerem si virgines, intermissum coitum si viduæ avide appetentibus.

IV. Altera humoribus copiosius fluentibus serosis, acribus, vel falsis, interdum pituitæ mixtis, alias flavis viridescentibus, non unquam fœtidis in feminis cacheticis pravique corporis habitus, quæque otio, vitæ sedentariæ, & somno plus æquo indulgent, quæ humida loca, ac palustria incolunt, quæ laboriosos partus, abortus, violentas placentæ avulsiones, immodicum Mensium fluxum passæ sunt.

V. Si tertiam varii colore, consistentia, odore humoris fluxu cum sensu ardoris, & dolore conjuncto, qui Mensium tempore perdurat, & in parca quantitate diutius perennat, aut vulvæ inspectione satis distinguere posse censeas, verendum est, ne facile in fraudem inducaris, nisi de impuro concubitu certior fias.

VI. Si primum contingat omnis fere periculi expers est morbus, si ægrotans Mulier boni habitus fuerit, & bene colorata. E contra si scorbutica, aut aliter male affecta.

VII.

VII. Sin alterum & melancholicæ, & steriles feminæ evadunt, & si diutius vexentur, in uteri procidentiam, in hydropem, tabem, atrophiam labuntur.

VIII. Si tertium ulcera pudendorum fordida incurrunt, si vero male curentur bubones, lancinantes capitis dolores, arthritides, osium caries, aliaque fetidissima, atque molestissima mala cum vitæ discrimine.

IX. In priore casu venæ sectio ratione plenitudinis habita celebranda, mane vero, & vespere decoctio levis plantaginis, portulacæ, nymphæ, lactucæ cum nitro purissimo: hora vero somni emulsio seminum quat. frigidior. ad ℥ ii. femin. agn. cast. papaver. alb. a ad ℥ ii. in aq. nymph. lactuc. addito syrupo violato ad ℥ .s.: quibus frustra adhibitis pulveres addi possunt ex os. sæp. f. pul. coral. præp. a ℥ i. succin. albis. ℥ ii. nitr. purif. ℥ i. m. f. pul. in partes vi.

X. In altero casu purgatio instituenda pillulis Paracelsi, succin. Crat. a ℥ ii. ad ℥ i. additis trochisc. alchekeng. a gr. vi. ad viii. cum syrup. de cichor. cum rhabarb. ut reformatur pillulæ molles qualibet quarta die repetendæ; quorum dierum intervallo decoctio exhibeatur ex lign. Guajaci ℥ iii. cortic. ejusdem ℥ i. s. radic. Bardan. ℥ ii. rasur. ebor. ℥ .s. aq. font. lib. iv., quæ ad consumptionem quartæ partis coquantur, ut colatura detur ad ℥ x.

XI. Si tamen gracilis sit Mulier, aut calidioris temperamenti solum syrupus de cichor. cum rhabarb., aut ptisana laxans Riverii per xxx. dies erit opportuna, quibus successu temporis loco decocti serum caprile colatum addat, in quo per noctem infundatur sars. paril. cum radice lign. sassaphr.: rhabarbar. ore mansum, aut ejus infusionem qualibet octavo die assumendo.

XII. Tunc transitus fiat ad pulverem ex ebur. præp. cor. cer. ust. succin. ocul. cancror. coral. præp. a ℥ i. op. torref. ℥ i., qui a ℥ .s. ad ℥ ii. exhibeatur vel in rotulas cum saccharo redact., vel ex infuso theiforme Philipendul. roris marin. hormin. lamii, galeops. bellid. flore albo addito syrupo de rosis siccis q. f. ad gratum saporem. Si trochiscos de Carab. aut de Spodio ad ℥ i. loco pulveris exhibeamus optime ægrotantium incolumitati consulemus.

XIII. Hisce frustra adhibitis specificum Hippocraticum, aut Janfortianum ad ℥ i. experiri expedit, aut opiatum in pituitosis corpori-

bus ex Theriaca Andromachi, in calidioribus vero ex Diascord. Fracastor. \mathfrak{z} i. s. pulver. e chel. cancror. \mathfrak{z} i. s. coral. præp. trochisc. de ter. lemn. a \mathfrak{z} i. gum. arabic. \mathfrak{z} .s. cum syrup. de ros. q. f. f. opia-
ta, quæ detur ad nucis magnitudinem superbibendo aquam foliorum
quercus.

XIV. Hæc dum fiunt injectiones adhibeantur si aliquis sit ardor ex
aqua decoct. hordei, aut sero lactis, aut aqua malvarum tepida,
quibus succedant, quæ ex decoctione in aqua Fabror. parantur fol.
plantag. myrt. balauft. radic. consolid. cortic. granat. thur. mastich.
quibus parum aluminis solutum sit, si fortius sit adstringendum, vel
etiam balnea ex iisdem parata uteri regioni applicanda, vel suffitus
ex oliban. succin. myrrh. in uterum excipiendo.

XV. Pulmentis, & ferculis tunc salvia, & rosmarinum incoqui
juvat, & carnibus affatis uti ægrotantem potius, quam elixis, iisque
juniorum Animantium, earumque extremitatum ex quibus juscula
fiant, ab acribus, & falsis quam diligenter cavere se, moderate ex-
ercere, vino uti, coma absynt. aut melis. & Kalybis infusione al-
terato, aut loco vini decocto lentisci, & santalorum, in quo fer-
rum candens extinctum sit.

XVI. Si chronicus fiat morbus eadem methodus fervanda, quæ in
immodico Mensium fluxu: potionibus nempe ex plantis vulnerariis diu
utendum, succis primo vere ex iisdem expressis, aut cum sero lactis
destillatis: aquis Virginis, Aponensibus, æt Brandulenfib. lacte
iisdem ad amissim servatis cautelis.

XVII. Si virulentus demum sit fluxus, & insignis adsit ardor, &
dolor genitalium venæ sectio instituenda ratione plenitudinis habita,
& temperamenti, tum pulpa Cassiæ exhibenda, aut ejus conserva cum
sale prunel. aut melius cum nitro purissimo ad \mathfrak{z} i.: postea vero ma-
ne quotidie decoctio radic. liquerit. alth. gramin. folior. malvar. violar.
parietar. cum nitr. purif. a \mathfrak{z} s. ad \mathfrak{z} i.: vespere autem emulsio in aquis
malvar. violar. parietar. ex seminib. pepon. addito syrupo de nymphaea
ad gratum saporem, vel loco emulsionis conserva violar. ac malvar.
ad \mathfrak{z} .s. per x. circiter dies.

XVIII. Hisce succedant pillulæ ex therebint. aq. malvar. lot. \mathfrak{z} i.
extract. rhabarb. \mathfrak{z} i. ad \mathfrak{z} .s. Mercur. dulc. gr. vi. ad viii. M. cum
syrup. de therebint. q. f. f. pillulæ, quibus decoctionem ægrotans su-
perbibat radic. liquerit. alth. gramin. fol. malvar. violar. parietar.

XIX.

XIX. Hisce spatio xii. aut xv. circiter dierum adhibitis pillulæ ex mas. fætid. major. \mathfrak{z} ii. diagryd. gr. vii. Mercur. dulc. gr. viii. cum balsam. Copaib. q. s. visæ sunt convenire, eæque repetendæ intervallo quatuor dierum, quo tempore balsamum Copaib. ad gut. xxv. cum sacchar. canth. violat. dissolutum eximiæ virtutis spatio x., aut xv. dierum.

XX. Utramque paginam adimplet Electuarium Excellentissimi Sacchi cum Mercurio, si ad \mathfrak{z} ii. quotidie, aut alternis diebus exhibeatur, præsertim in calidioribus sensibilibusque corporibus.

XXI. Correcta profluente materie sic ut albumen ovi repræsentet ad adstringentia deveniendum, quæ ita ferme seliguntur. \mathfrak{z} . Gum. elem. \mathfrak{z} .s. succin. albis. mastich. magister. of. sep. ter. catechù stib. diaphor. a \mathfrak{z} i. M. cum syrup. coral. q. s. f. pillulæ pro iv. dosibus, repetendæ si opus fuerit, superbibendo qualibet vice infusum theiforme foliorum siccorum menthæ, aut aquam Menthæ Quercetani: dum interim optimus victus eligendus, abstinendo ab aromaticis, falsis, acris, a vino, a motu violento, a coitu, utendoque emulsionibus ex seminibus frigidis, amygdalis pro potu cum aqua decoctionis hordei, vel liqueritiæ præsertim in principio.

XXII. Si adhuc materies albicans profluat injectiones fiant primo quidem ex aq. calcis ad \mathfrak{z} vi. cum mel. rosac. \mathfrak{z} i. s. mox aqua plantagin. & rosarum a \mathfrak{z} iii. lapid. medicament. Crol. \mathfrak{z} ii., quibus alia ex tutia præp. ad \mathfrak{z} i. in vino albo infusa succedat.

XXIII. Si hisce adhuc non cedat morbus in laxioribus præsertim phlegmaticisque decoctum ex sars. paril. elect. \mathfrak{z} iii. cortic. lign. Guajac. incis. \mathfrak{z} i. s. aq. font. Lib. vi. M. f. inf. calida per xxiv. horas, deinde bulliant usque ad consumptionem tertiæ partis; in fine adde fol. sen. el. \mathfrak{z} ii. mox paulisper bul. inde removeantur ab igne, & colatura fervetur ad \mathfrak{z} vi. singulis diebus exhibenda spatio xx. circiter dierum,

XXIV. Ad aquas B. Virginis, aut alias sulphureas nullo habito discrimine ejuscemodi ægrotantes mittendæ opportuna tempestate, atque injectiones ex iisdem aquis imperandæ, quibus aqua Rabelii addatur.

XXV. Si biliosæ, calidiores, & macilentæ sint Mulieres post aquas thermæ lacte tractandæ cum decoctione levi sars. paril. & radic. Chin. cui si libet parum radicis tormentil., & bistortæ addatur.

XXVI. Prolapsui uteri dicto iisdem purgantibus, ac decoctis lignorum

rum occurritur n. 10., tum fotibus externis adstringentibus n. 14. nec non peffariis ex lana albumine ovi madefactis, & aceto cum succis plantaginis, polygoni, & consolidæ aspersis postea pulveribus adstringentibus ex ter. figillat. bol. armen. sanguin. dracon. & similibus lineo panno receptis, si membrana reponenda.

C A P. IV.

De fluore albo benigno, & virulento, & uteri prolapsu.

I. **S**I Mulierem videris vel nuptam, vel virginem, interdum etiam tenellam, cui serum copiosum &c.] Qua ætate albus uteri fluor feminas infestet controversum est inter Medicos. Si Hippocratem consulimus (t) quamvis adultiores, & ætate maturas malum plerunque corripere affirmet, ab eo tamen ætate declives immunes haudquaquam esse animadvertit. Idque omnis ævi Medicis ita acceptum, probatumque fuit, ut nullum hac de re ambigendi locum reliquerint. Plerisque etiam persuasum fuit, puellas teneriores vix sex septemque annos natas eodem morbo licet rarius corripì posse. Ab his dissentiunt, qui tenellam ætatem excludendam esse affirmare non dubitarunt viarum angustiam accusantes, ac tuto asserentes, corruptas fuisse virgines, quibus fluores albi promanarunt. Quibusnam assentiar non facile dixerim. Si enim illorum rationes perpendo ad veritatem proxime accedere, mea quidem, qualiscumque fuerit, sententia videntur, cum per eas ipsas vias, per quas Menses ordinarii fluere solent fluere & albos posse facile conjiciunt, quando istorum materia, quæ serosa plerunque est, sit ipso sanguine tenuior, ac fluidior. Easdem autem esse vias nemo inficias ire aufit, qui in observationes unice incumbendo compertum habuerit, erumpentibus Mensibus si forte fluores albi Mulierem exercebant, non comparere amplius, utique vero postquam a superfluo sanguine exonerata fuerit, suas antiquas semitas repetere, easdem esse menstrui sanguinis, atque fluoris albi vias argumento prope certissimo: hoc discrimine, quod ille certis statisque temporibus maximo salutis emolumento iis ipsis utitur, hi nullo ordine, cumque magno detrimento, ac functionum naturalium læsione, in quo fluxus essentia consistit. Cum experientia in medium fertur, qua deprehensum est castissimas, atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit huic fluxui obnoxias fuisse, anceps animo harerem, nisi aliæ me observationes admonuerint, & Roderici a Castro (u) & quæ in actis Hafniensibus prostant (x) & Riverii (z) & Hoffmanni (a) quibus stabilitum decretumque est frequentius quidem circa annum decimum tertium, vel quartum, quo tempore Menses prodire solent, vel nuptas extra graviditatis statum, raro vetulas, interdum tamen tenellas virgines hoc malum corripere. In hoc tamen commendatione, & laude dignum crediderim virum præstantissimum secus judicantem, quod & ad colorem fluentium humorum, & quantitatem, & qualitatem sedulo, & accurate atten-

(t) Lib. 2. de Morb. Mulier. (u) Lib. 1. de Morb. Mul. cap. 14.

(x) Vol. 1. obs. 83. (z) Prax. med. lib. 15. cap. 4.

(a) M. S. T. 4. p. 4. cap. 16.

attendendum esse docuerit, ut in morbi de quo agitur cognitionem veniamus, neve sagaces quædam Mulieres, quæ virulentis gonorrhæis afficiuntur, fluoris albi nomine ad earum turpitudinem cooperiendam Medentibus facile imponant, quod erat nostræ debitionis ostendere: ideoque illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, si fluxus eas condiciones habuerit, quas habere gonorrhæas compertum est, etiamsi tenellæ sint Virgines, ut quæ a Mauriceau visæ sunt non benigni, sed virulenti nomine esse designandum, ut infra videbimus.

II. *Orta hinc triplex fluoris differentia maxime insignis: alterius quidem a lymphæ genitali in glandulis vaginæ &c.*] Ad hujusce rei statum melius intelligendum scire oportet lacunas, seu varia ductuum oscula circa vaginæ orificium hinc inde notatu dignas occurrere a substratis glandulis derivatas, quæ a Bartholino Prostatae dicuntur, quæque adnotante cl. Heistero (b) quamfacile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem semini haud dissimilem plorant. Ex his in coitu præsertim idem excernitur, quem Veteres pro Muliebri semine habuerunt. Cum autem feminæ semen non generent, ut Graafius præ ceteris ostendit, quem Recentiores fere omnes sequuti sunt, solum ad eas partes lubricandas, & voluptatis sensum augendum aptum censetur. Si igitur hic humor, seu lymphæ in glandulis vaginæ copiosius separetur, sive ea peccet acrimonia, per quam dictæ glandulæ ad copiosorem ipsius excretionem sollicitentur, fluxum feri albi, & mucosi, quod semini, seu genituræ analogum est, supervenire debere tam nota res est, quam quæ notissima. Quid si eadem glandulæ sint aliquantulum laxæ?

Alterius vero a lymphaticorum, serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia, atque earundem glandularum, pororum, ac meatuum laxitate, &c.] Quamvis plurimorum sententia haudquaquam displiceat, qui fluorem album ex glandulis prostaticis, præsertim si aliquantulum laxæ sint, serum copiosum secernentibus derivant, si de vero, ac legitimo loqui intelligant, & in quo serum genituræ analogum videtur album, & spissum, parcant tamen, si in aliam me pedibus iturum polliceor, cum docent ab hoc eodem fonte, & nothum, in quo serum tenue, viride, flavum, & variis coloribus refertum ex utero effunditur esse repetendum. Hunc enim non a solo vitio humoris genituræ analogi prædictas glandulas proritante, sed a copia lymphaticorum serosorumque humorum in toto corpore redundantium, atque earundem glandularum, pororumque, ac meatuum uteri laxitate proficisci tam ego intelligo, quam qui maxime. Riverius fere conjecturæ ansam dedit, & ante ipsum Veteres fere omnes, qui humores a toto corpore profluentes, & vel ex pravo alimento, vel ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento generatos ad uterum confluere tamquam totius corporis sentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes sese exonerant opinati sunt. Et vero veram hujusce fluoris sedem in toto utero agnoscendam esse facilius innotescet, si prius ad uteri vasa tam superiora, quam inferiora, nec non ad meatus, ductus, atque emissaria, quæ largita est ei natura præter lacunas dictas, variasque fibras musculares, quibus donatur, diligenter attendatur. Vasa quidem superiora spermatica, quæ eundem exortum habent, quem in viris, inde minoribus furculis ad ovaria di-

[b) *Compend. Anat. pag. 81.*

dimissis majores propagines, quæ flexuosæ admodum sunt ad uterum mittunt: inferiora ab hypogastricis, & hæmorrhoidalibus oriunda, inter quæ, & superius descripta mutua sunt, ac frequentes anastomoses. Cæteros meatus, ac ductus præterquamquod in cervice uteri conspici Graafius supra laudatus, & Hornius testati sunt, accedit præterea maximum illorum utero existentium argumentum capi a præclaris Fantoni experimentis, atque observationibus (c) quibus deprehensum est, flatum per venas uteri in cavum ejusdem, & vaginæ, & contra ex hoc in venas adigi, ac transmitti posse, ut glandulas non modo in interiori vaginæ superficie, & alibi per eam disseminatas, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri existentes serosis humoribus transcolandis idoneas silentio præteream, quas se detexisse putat Verheyenius (d) quasque Hoffmannus sic confirmat (e) quidquid Ruyschius senserit, qui glandulas in utero nunquam visas esse, nec demonstrari posse contendit, ut vix, ac ne vix quidem in quæstionem vocari posse videantur. Structuram uteri muscularem nemo melius assequetur, quam qui præstantissimum Morgagnium adierit (f) Hallerum (g) D. James (h) Sanctörinum (i) qui uterum cavum esse Musculum affirmarunt, propterea quod fibrarum fasciculis præditum, qui retis in modum pluribus sinibus membranosis invicem suppositis, & communicantibus interferuntur, qui varie implexi tandem ad anteriorem posterioremque membranam terminantur, quæ fibræ varie tendi, contrahi, relaxari, aut alia ratione affici possunt, qua cæteræ Musculorum fibræ, ideoque summam eisdem vim inesse, ut varie affectæ sunt ad sanguinis motum, atque inde ejusdem, & tenuioris ejus partis serosæ scilicet, & lymphaticæ secretionem, excretionemque immutandam. His ita constitutis Proclive est credere, ut alibi a nobis est demonstratum, propter frequentes vasorum plexus, & serpentinæ quasi circumgirationes lentum, ac difficilem esse sanguinis in utero cursum, a quo non solum stagnationes, infarctus, & alia ejusmodi mala exoriuntur, sed etiam serosus ac lymphaticus humor retardato sanguinis progressu per vasa a natura comparata viam sibi non solum per poros, ductus, glandulas ejusdem secretioni juxta naturæ leges dicatas parare, sed per eadem ipsa orificia, quibus sanguis menstruus erumpere solet. Quam quidem sententiam cum primum ratio evincit ducta potissimum observatione, qua suppressis Mensibus, album uteri profluvium eorum loco supervenire comperit, eandem præterea dissectiones cadaverum virginum, nuptarumque, quæ dum viverent ejusmodi morbo afficiebantur, in quibus humor limpidissimus in utero repertus est ex ejusdem cavo in vaginam exstillans, ut præ cæteris cl. Severinus Pinæus testatus est, sic confirmant, ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Quæ quamvis insigni Mulierum damno, cum recte se habeant Musculares uteri fibræ, contingunt, eo graviore discrimine vires suas exerunt, ubi aliqua de causa, qua nihil facilius, atque vulgarius in humano corpore est, eadem atonia corripuntur, & laxitate, hinc imbecilles ad agendum in fluida per uterum excurrentia non modo fiunt, sed ad recipiendum quidquid ex universo corpore illuc continen-

(c) *Anat. C. H. p. 186.* (d) *Anat. cap. 33. tab. 17. Fig. 2. 3.*

(e) *Loc. cit. cap. 16. sect. 9.* (f) *Ad anat. 4. animad. 26.*

(g) *Tom. 5. tex. 664. not. 4.* (h) *Op. cit. tom. 6. col. 849.*

(i) *Observat. anat. cap. 11. sect. 10.*

timenter effluit satis aptæ, unde membranarum distensio, distractio, multo ocyor ac segnior sanguinis circuitio, feri ac lymphæ in aliis partibus imminuta secretio, derivatio, ejusdem, & reliquorum humorum vel per ipsas tunicas transpiratio, defluxio nunquam intermissa, & perennis, album demum uteri profluvium.

Tertii demum a celtico veneno glandulas Couperianas, prostates vaginæ &c.] Qui a celtico veneno ortum traducit fluor albus gonorrhæa fere virulenta, seu gallica nuncupatur, atque in fermento acerrimo ad inflammandum, irritandum, atque eradendum aptissimo consistit. Quibus vero partibus infestum sit quæri a medicis solet. Si Graafium audimus (k) gonorrhæam ex glandoso Prostatarum corpore perque lacunas circum, & in meatus urinarii exitu collocatas erumpere utero, ejusque vagina innoxiiis constituit certissima observatione edoctus in dissecto cadavere cujusdam mulieris hoc vitio infectæ, qua dictas partes male affectas deprehendit. Si Rondeletium (l) Forestum (m), præ cæteris vero Palmarium (n) vesicæ collum lædi ostendit, propterea quod ex ulcere cervicis vesicæ a gonorrhæa curata residuo totius vitæ cursu saniosa effluxerit materia ei ferme similis, quæ in diuturna gonorrhæa a prostaticis ex urethra ferri solet. Si e contra Gulielmum Cokburne (o) consulimus, gonorrhææ sedem in vagina tantum, nunquam in prostaticis, glandulisque Couperianis agnoscendam constituit; si Nicolaum de Blegnii (p) in utero. Quid in tanta opinionum varietate judicarem ipse vix auderem pronuntiare, nisi lucidissimam facem prætulisset præstantissimus Astrucius, qui in aureo libro de morbis Venereis (q) his per singula capita recensendis immorari inane prorsus consilium non duxit, quæstionemque omnem, ac controversiam dirimens, Regnero scilicet de Graafio libentissime indulgens, qui corpus glandosum male affectum prætendit, nec non Palmario assentiens, qui vesicæ collum accusat, seu Parastatam glandulosam, hoc est glandulosum corpus principio urethræ appositum ad collum vesicæ, quod nunc Prostata appellatur, ita fere Parastatarum nomen, a quarum inflammatione gonorrhæam virulentam, & Rondeletius, & Forestus oriri sunt arbitrati, præterea a Gulielmo Cokburne, & Nicolao de Blegnii tam ipse dissentiens, quantum illi dissentiunt a veritate, dum ille quidem gonorrhææ sedem in feminis in vagina tantum, nunquam in prostaticis glandulis Couperianis esse statuens, certissimis observationibus nullo argumento, sed ex præjudicio tantum repugnat: hic vero uterum arguens confundit errore manifesto fluorem album, sive muliebrem, & virulentum, affectus quidem specie similes, sed tamen re diversissimos natura, sede, causa, & therapeja: ac propterea triplicem esse gonorrhæam in mulieribus haud dubie affirmans ratione sedis, nimirum glandularum Couperi, prostaticarum, glandularumque vaginæ. Quæ quidem sententia cum mihi primum ea cognita est fateor non parum placuisse, sive quod revera habeat cur placere debeat, si-

L

ve

(k) De mul. organ. generat. dicat. cap. de flux. mensi.

(l) De dignoscend. morb. cap. 9. & 15. & lib. de morbo Italico.

(m) Obser. lib. 32. obs. 2. in schol.

(n) Lib. 2. de lue venerea cap. 9.

(o) De virulenta gonorrhæa natura & causis p. 1. cap. 3.

(p) L' art. de guerir les maladies Veneriennes p. 2. cap. 9.

(q) Tom. 1. lib. 3. cap. 1.

ve quod creberrima experimenta, atque observationes & Thomæ Bartholini (r) & Joan. Vigerii (f) & Hieronymi Vesalii (t) & Alexii Litrii (u) aliorumque præstantissimorum virorum in gonorrhæa laborantibus institutæ, aut qui ejusmodi lue infecti perierunt, in quibus omnibus alterutrum ex dictis partibus, aut universæ & singulæ inflammata, exesæ, exulcerata, aut callum habentes repertæ sunt, rem ita se habere satis clare in hanc diem demonstrarint. Quæ sane illorum conjecturas, qui veneno celtico vim cogendi sanguinem, humoresque, atque consequenter inflammandi, nec non excoriandi, erodendi, exulcerandi virtutem inesse putarunt, adeo præclare foveant, confirmant, ut nihil probabilius afferri posse videatur.

III. *Prima dignoscitur humoribus albis, crassiusculis, & in pauca quantitate &c.*] Ne autem præclarissimi Astrucii reprehensionem de industria incurrere velle videamur, fluorem album, sive muliebrem cum virulenta gonorrhæa confundentes, quod ante ipsum egregie quoque adnotavit supra laudatus Mauriceau, & Fullerus, istarum affectionum specie similium diagnosis accurate instituenda: Quod nulla meliori ratione præstari posse perspicuum est, quam ad qualitatem humoris exeuntis, quantitatem, ad causas antecedentes, & externas respiciendo. Si enim fluor albus verus, ac legitimus sit, quoniam a separatione liquidi genituræ analogi originem mutuatur, quod albicans, crassiusculus, viscidusque humor est, ejusdem effusionem plane similis sequi oportere perspicuum est, eamque sine ullo dolore, ardorisque sensu, aut excoriatione, quandoquidem quidquid excernitur ob copiam, aut glandularum laxitatem extra corporis confinia educitur, non quod integrales ejus partes plurimo nocentium corpusculorum inquinamento ab optima temperie decesserint, & crasim aptatam fervare nullatenus potuerint, hinc propterea ne in secretionem quidem atque excretionem naturæ molestæ. Si de humoris quantitate sermo sit, quænam tandem esse putetur, si non excrementitius humor sit, sed lubricandis partibus, voluptatisque sensui in coitu augendo a natura sit comparatus? Verum quidem est diutius persæpe protrahi. Quid inde tamen futurum censeas? An extremam maciem, & corporis consumptionem sequi, sicut illis solet contingere, quæ immoderato coitu utuntur? Id quidem conjectura assequi plerisque minus placuit certissimis observationibus edoctis, hæc detrimenta in ægrotantium corpora non facile emanare, quo argumento potissimum ad vehementer credendum adducti sunt parva quantitate exeuntis humoris, medicos per opiniones duas maxime vulgares floris albi legitimi, ac nothi in fraudem facile induci, si ipsius effusio diu protrahatur, quandoquidem si seminis potius (in viris nempe) aut succi femini analogi in feminis eadem esset, non aliorum excrementitiorum humorum, necessarium foret supra enarratis morbis ægros corripere, quibus evaderent: quod tamen experientiæ repugnat. Ita fere Massarias (x) fluorem album legitimum, quem gonorrhæam benignam plerique appellarunt cum fluore albo proprie dicto, a nobis notho, magnam alere convenientiam tradens, atque ipsorum judicium hisce de causis dubium esse, atque incertum

(r) *Hist. cent. 2. obs. 36.*

(f) *Chirurg. lib. 3. cap. 6.*

(t) *Episag. obs. 67. & dec. 8. curat. 7.*

(u) *Mem. de l' Acad. des scien. an. 1711.*

(x) *Lib. 4. p. 267.*

rum ostendens. Ejus tamen errorem egregie sustulit Hoffmannus (2) perbella Bartholini observatione de viro Bergomenfi, & Patavino, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhæam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam an benignam, vel malignam, uterque tamen diutius incolumis vixerat, nisi quod prior ossibus vix hæreret, quæ protenso quasi digito commonstrant, non modo eam fluoris speciem, de qua agitur, sed alias quoque diu protrahi posse, nullique id medentibus esse impedimento ad certam illius diagnosim statuendam, si cetera omnia simul conspirent.

In juvenibus plerunque opiparo victu utentibus.] Conspirat autem ætas, & victus genus, cum illa juventutem minime excefferit, hoc ad opiparum sit referendum. In juventute nimirum respectu semper habito ad alias ætates fibræ debita tensione, tono, atque elatere donantur, hinc motus sanguinis vividus est, celer, & vehemens: integrales ejus partes quamvis inter se mixtæ, ac temperatæ ad tenuitatem tamen vergunt, agilioresque, & magis mobiles sunt exaltatæ, & copiosæ, spiritus ad motum summe proni, atque ad munia quæcumque obeunda expeditissimi, hinc ad actiones omnes alacritas, promptitudo insignis, secretiones omnes excretionisque involuntariæ seminis in viris, succi eidem analogi in feminis. Cui quidem sententiæ id unum vel alterum robur addit, quod generari incipit semen, vel succus eidem analogus circa pubertatis tempus, saltem in copia sensibili, quia nimirum aucto solidorum elatere, atque liquidis vehementius exagitatis proxima ejus materia exaltari incipit, viæque ipsius secretioni dicatæ patulæ magis fieri, atque apertæ, materia demum nutritionis respectu ad incrementum habito superabundat aliquantulum, in juventute consequenter insigniter, & sic diutius cum reliqua massa circulationem efficiens qua data porta extra corporis confinia per vias a natura comparatas educitur. Quod adhuc facilius evenire censendum est, si opiparo victui indulgeant: quo nomine alimenta in primis veniunt, quæ multum subtilis, sulphureæ, mobiliorisque substantiæ continent, quæque a stomacho subacta oleosas, subtiliores, mobiliioresque particulas sanguini ingerunt ad exagitandum, acuendum, fibrarumque elaterem intendendum idoneas, unde calor, humorum turgentia in ipso excitatur, quibus roscidi humoris, seu seminis, vel succi analogi in feminis secretio promptior peragitur. Ejusmodi sunt carnes Animantium, sylvestrium præsertim, & volucrum, quæ propter vehementiorem corporis motum puriorem, & liberiores aerem in quo degunt, ficiioresque cibos, quibus vescuntur prædictis muneribus obeundis opportunissima existunt. Quid si vitulinæ, bovinæ, vervecinæ aliæque Animantium domesticorum carnes sint, aliqua tamen qualitate alteratæ, falsedine puta, aut aromatum condimentis? Quamvis nimirum in stomachum ingesta ab ejusdem succis membranarumque ut plurimum immutentur, quoties tamen earum qualitatum excessu peccant, consequitur easdem superstites remanere, atque varias in sanguinem, aliosque succos mutationes induci, quibus liquidorum spirituosorum secretiones, excretionisque promoveantur. Quid enim ad id alio egemus auxilio, quam falsis, aut volatilibus oleosisque particulis, quæ alimentis unita, atque in sanguinem ingesta ejus particulas exagitent, acuant, unde calor, & turgentia in ipso excitetur? Idem dicendum de vinis, & liquoribus spiritu volatili sulphureo summe abundantibus, quo cal-

car addi spiritibus contingit, sanguini orgasmum, rarefactionem, solidis partibus vellicationem, unde Veneris stimuli, feminis, aliorumque succorum involuntariæ dejectiones.

Vitam curis vacuum degentibus.] Sed nihil ad sanguinis, ac spirituum motum, atque influxum in nervos adaugendum, & ad omnes, quæ in universo corpore consequuntur actiones recreandas, fovendas animi tranquillitate opportunius. Id quod adeo certum experientia fecit, ut probatione nequaquam indigeat. Videmus siquidem in merore, tristitia, aliisque molestis meditationibus spirituum secretionem, & motum retardari, hinc partes debito eorumdem influxu destitutas languescere, somnum turbari, chylicationem, ac nutritionem ledi, transpirationem, & reliquas humorum secretionem excretionemque præcludi, virium robur dejici, aliasque insignes mutationes contingere. E contra in iis, qui vitam curis vacuum degunt, contrarios omnino effectus consequi, spiritus uberius secerni fortioresque, sanguinem vivide ad omnes partes propelli, quæ propterea incalescunt, rubent, tenduntur, aut ea ratione vibrantur, qua opus est ad uberiores humorum præcipue genitalium secretionem excretionemque sollicitandam. Apte cadit in hunc locum, quod sapientissimus Salomon scriptum reliquit (a) *Animus lætus bene afficit vultum*: & alibi (b) *Lati animo sunt convivium jure*: perinde ac diceret, qui læti sunt animo melius se habere, quam si lautissimis epulis fruerentur.

Venerem si Virgines, intermissum coitum si viduæ avide appetentibus.] Animantibus cujusvis generis terrestribus, aquaticis, volatilibus, atque hominibus Veneris desiderium natura indidit eo provido consilio, ut eorum, atque humanum genus nova subinde generatione conservaretur, & eorum numerus in dies singulos cresceret, & multiplicaretur. Organa etiam generationis condidit, ut a succis illuc confluentibus ea titillatione afficerentur, qua ad Venerem excitarentur. Certam etiam ætatem in feminis præsertim constituit, quæ ab exordio menstrui fluxus plerunque incipit, & usque ad ejusdem terminum perdurat, quo tempore & fluidorum copia ingeritur, motusque vividus est, & solidorum elater insigni virium momento instructus. Hinc nil mirum in Virginibus & liquidorum libere per vasa excurrentium copia, & solidorum elatere gaudentibus, Veneris æstro corripri, succos superabundantes ad generationis organa confluere, irritare, atque ea ratione afficere, quæ vel una satis copiosiore lymphæ genitalis secretionem, excretionemque promovere valet. Ab hoc fere fonte repetendæ sunt involuntariæ pollutiones, quæ Viduis Venere minime utentibus in somno sunt familiares. Succorum enim confluentium copia, aut acrimonia generationis partes ea titillatione afficiuntur, quæ ad Cerebrum usque, ac nervea ipsius filamenta propagata ideam actus venerei repræsentat. Hinc Celsus: *Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est: Rarus corpus excitat &c.* Quo apparet si copiosa lymphæ genitalis excretio prohibeatur in viduis coitu minime utentibus generationis partes non solum ita turgere, ut Veneris æstro eadem rapiantur, sed plus æquo sollicitata, distensa, aut aliter affecta sic relaxari, ut perenni, & nunquam fere intermisso fluori liberam viam, aditumque relinquunt.

IV. *Altera humoribus acris, serosis, flavis copiosius fluentibus &c.*] Longe di-

(a) Cap. 15. v. 13. (b) Cap. 17. v. 22.

diversa ratione sentiendum, si fluor albus nothus fuerit, vel quantitatem exeuntis humoris respicias, vel qualitatem. Si enim de quantitate sermo sit, cum a lymphaticorum, serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia proficiscatur, qui ad uterum tamquam ad cloacam, & sentinam feminarum delati uberius separantur, multo maiorem esse debere, quam in legitimo a sola lymphâ genitali uberius separata oriundo perspicuum est. Solent autem promiscue, & sine ordine humores copiosius profluere, & cum inordinatis, vel etiam fluentibus mensibus jungi, quod Mensium decolorum, quibus mulieres præsertim juniores vexari solent proprium non est, qui licet vitiosi sint, suam tamen periodum exacte servant, in quo potissimum istorum differentia reponenda. Si de qualitate, cum in toto corpore varii generis humores reperiantur, mucosi, salivales, biliarii, pancreatici, intestinales, aliique natura, & consistentia discrepantes, qui etiam ita mutantur, ac corrumpuntur, ut in excrementorum formam colliquescant, nil mirum videri debet excretos eosdem ex utero quoad colorem, consistentiam, odorem variare, hinc interdum serosos, acres, vel falsos, interdum pituitæ mixtos, alias flavos, viridescentes, nonnunquam fetidos comparere, ut præceteris a Platero (c) & Sydenhamo (d) demonstratum est.

In feminis cacheticis, pravique corporis habitus, quæque otio, vitæ sedentiæ, & somno plus æquo indulgent &c.] Ejusmodi fluores ex eo fere contingunt, quod non modo ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus sanguinis crasis pervertitur, verum etiam quod laxantur præter morem vascula uterum, conterminasque partes percurrentia; quod iis fere feminis accidere solet, quarum *in facie*, ut ostendit Hippocrates, (e) *sunt tumores albi, & partes ambæ sub oculis tument, & hydropiformes, ac non valde bona specie præditi sunt oculi, & color corporis albidus, & venter imus tumidus, & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur*, seu quod eodem recidit, & uno verbo complexi sumus, cacheticis, pravique corporis habitus, in quibus laxus nimis est solidarum partium tonus, ac laxata nimis sanguinis compages ob depravatam præcipue, perversumque digestionis opus, quo crassæ, viscidæ, crudæque particulæ in sanguinem introducuntur, quibus balsamicæ, oleosæ, tenues, volatilesque obruuntur, unde earum debito influxu defraudatæ solidæ partes languescunt, ac relaxantur, fluidarum vero miscella congrua, atque opportuna turbatur, quo fane consequitur, ut serosæ a reliquarum nexu secedentes vel in lymphaticis vasis subsistant, vel ocyus quam par est moveantur, & cachexiam pravumque corporis habitum inducant. Quid si otium, vita sedentaria, & somnus plus æquo longus præcesserint? Uti nimirum moderata exercitatione solidas partes robustiores fieri contingit, spirituum, & sanguinis motum augeri, atque hinc succorum omnium distributionem facilius peragi, partes melius nutriri, vigorari, sanguineam demum massam vel lentis viscidisque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuari, expedi, viscera concuti, impactosque in iisdem succos incidi, atque ad cribra glandularum expelli, ita quiete longiori, atque vita sedentaria sanguinis, & spirituum motum languere perspicuum est, partium robur infringi, fluidiores humorum partes tenuioresque obrui, hinc debiliore effecto partium tono, & crassioribus acrioribusque congestis tolli

con-

(c) *prax. tom. 3. p. 670.* (d) *procef. integr. in morb. p. 710.*(e) *lib. 2. de morb. mul. sec. 9.*

congruam sanguinis miscellam, atque hinc cachexiam, pravumque corporis habitum exoriri. Idem dicendum de aere humido, & palustri, ideoque minus gravi, & elastico existente, quo fibræ omnes relaxantur, humoresque densiores fiunt, atque tardiores ad motum, unde facilis est eorum in vasis stagnatio, congestio, qua serosæ partes a reliquarum nexu facile secedunt, atque albo uteri fluori tribuunt, ut Sylvius præsertim testatus est, qui in Belgio hac fere de causa longe frequentiore morbum, quam alibi esse refert, & tempore autumnali, & in humidis, paludosis, vappidisque locis, quæ aer purus, & septentrionalis perflare satis apte non potest feminis familiarem, ut Hoffmannus ostendit (f).

Quæ laboriosos partus, abortus, violentas placentæ avulsiones &c.] Hactenus causis immorati sumus, quæ totius corporis partes cum solidas, tum fluidas vitando occasionem morbo præbent convenientissimam. Reliquum est, ut ad eas contemplandas progrediamur, quæ solum uterum, in quo morbi sedes statuta est, ea ratione afficiunt, qua non modo ad propria munia obeunda sit accommodatus, sed fluori albo quamplurimum tribuat. In horum censu veniunt in primis partus difficiles, ac laboriosi, de quibus superiori capite actum est, abortus, violentæ post partum placentæ avulsiones, quibus vasa fibræque uteri plus æquo relaxantur, ejusque tonus plane evertitur, quo deficiente magnam ibi in toto corpore redundantium humorum copiam congeri contingit, per varias circumgyrationes, ac serpentinos ductus difficiliter regredi, atque per ejusdem emissaria, poros, atque meatus egredi. Quid non uteri tonum destruunt immodici mensium fluxus tum distendendo plus æquo vasa, tum eorum oscula referando, fibrasque corrumpendo, atque immania interdum ulcuscula excitando? Res ex superiori capite allatis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

V. *Si tertiam varii colore, consistentia, odore humoris fluxu cum sensu ardoris, & dolore.*] Nemo ignorat varii humoris nomine in gonorrhæa virulenta stillantis & spissum, & flavum, & viridem, & utrisque mixtum, & fetidum esse intelligendum, quæ solæ differentiæ si a medicis spectentur dici vix potest, quam facile in fraudem inducantur. Præterquamquod fluori albo notio dicto hæc omnes affectiones communes sunt, accedit præterea easdem & ulceribus uteri non contagiosis convenire, ut ex Clusio præ cæteris colligi potest, (g) e cujus fundo, aut interno orificio materia excernitur, quæ foetida est, interdum albescens, sæpius tamen feri corrupti ex vasis ulceratæ partis exeuntis mixtione varie colorata. Optimum est alias adesse multas, quæ ulceris proprie sunt, nempe hæmorrhagias sanguinis valde insignes, adnotante cl. Mauriceau, quæ menstruorum loco superveniunt, quæque parum sedatæ in fluorem mutantur feri loturæ carniæ similis, cum his sæpe etiam parvis atrii, corruptique sanguinis grumis exeuntibus. His adde mulierem non sine maximo dolore concubitum ferre posse, atque ipsum frequenter hæmorrhagiæ recidivam promovere. Hæc omnia si abesse intelligantur jam omnis ulceris suspicio evanescet. Quomodo vero a fluore albo distinguenda sit gonorrhæa virulenta arduum atque insolens mihi semper visum fuit asserere, quidquid alii blaterent, qui laudato Mauriceau præsertim, & Char-

leto-

(f) *Loc. cit.*

(g) *Obs. medic. rarior. ob. 4. & 5. de ulcere musculor. uteri vaginæ vicin. & utero purulento.*

letono (*h*) præeuntibus ad credendum vehementer adducti sunt saltem ex loco exeuntis materiæ, atque ex modo exeundi certum gonorrhææ capi posse argumentum. Cum enim miasma venereum ex trita sententia prostates glandulas glandosumque corpus principio urethræ appositum ad collum vesicæ inficiat inflammando, erodendo, exulcerando, non sine insigni dolore & molestia earum partium vicinarumque urinam deijci posse affirmant, quæ foeda quadam, viscida, viridique materia obducta videtur, quæ interdum ea peccat acrimonia, ut easdem exulceret, nec fluentibus Catameniis fluere desinit, ut in fluore albo fieri solet, qui menses solum antecedit, vel sequitur. Sumpta propterea a Baglivo occasio (*i*) statuendi infallibile tales morbos ab invicem distinguendi signum suo illo aphorismo: *Pete a muliere an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sit, significato eidem, quod morbus a quo divexatur sit gonorrhæa gallica: si vero durante menstruatione fluor albus evanescat, & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas mulierem fluore albo uterino laborare.* Sed major difficultas inde exorta præcluso veluti asserendi aditu cuinam causæ assignanda vicinarum partium erosio, exulceratio cum insigni ardore, ac proritu juncta, quæ fluore albo detentis nullo prægresso contagio venereo accidere solet præsertim scorbuticis, & in quibus feri vitium ad summum acrimoniæ gradum evectum est. Deinceps qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut materies quæ in gonorrhæa a prostates femineis glandulisque Couperianis manat, licet longe a vagina, quæ mensium via est, scaturiat, quandiu tamen iidem ubertim profluunt, ita cum iisdem in vulva minime commisceatur, atque propterea atro, sive purpureo colore non inficiatur, ut dignosci amplius nequeat in mulieribus quandiu menstruantur? Quid porro si gonorrhææ sedes in vaginæ glandulis sit agnoscenda? Quemadmodum nimirum serosi, ac lymphatici humores in fluore albo stillantes cum menstruo sanguine ab utero, vel a vagina defluente ita confunduntur, ut nullum eorum præbeant indicium pari ratione materiam virulentam, quæ inde defluit iisdem plane vicissitudinibus obnoxiam esse debere luce clarius apparet, ut præstantissimus Astrucius arbitratus est. Sed quibus tandem notis in feminis gonorrhæam virulentam a fluore albo simplici distinguemus? An parva quantitate exeuntis humoris? Ad hanc reponit laudatus Mauriceau gonorrhæas virulentas, atque matricis ulcera, in quibus tanta profluit putris materiæ copia, quanta exire in fluore muliebri potest. An vulvæ inspectione? Placuit quidem laudato Astrucio unam veri indagandi rationem asserere, quæ in eo potissimum consistit, ut vulva inspiciatur: cum enim purulenta materies ex prostates per lacunas in superiorem vulvæ partem, aut ex glandulis Couperianis in inferiorem exprimitur, certum capi posse argumentum existimat gonorrhææ virulentæ, non floris albi, cujus materies ab utero per vaginam profluit: idque eo magis si in iis vulvæ locis, quibus prostata, aut glandulæ Couperianæ adsident inflammationis, aut saltem phlogoseos signa appareant, dum cetera vulvæ loca ab omni labe immunia sunt. Cui tamen id obijci posse perspicuum est, gonorrhæam sæpe sæpius vaginæ glandulis insidere, in quibus idem ipse albus fluor sedem constituit, ideoque ne vulvæ quidem inspectione a fluxu muliebri distingui gonorrhæam virulentam ullo pacto posse, quod fateri o-

pus

(*h*) *Genealog. rheumatis. uteri sive floris albi histor.*

(*i*) *Prax. med. lib. 2. cap. 8. f. 3.*

pus ipsi fuit, atque pro veritatis amore rem dubiam, atque ambiguam relinquare, donec aperta ægrotantis confessione, aut impuri concubitus notitia verum tandem appareat, aut ex morbi difficultate, atque sævitie symptomatum supervenientium, quæ causam ab extraneo veneno repetendam esse protenso quasi digito commonstrant.

VI. *Si primum contingat omnis fere periculi expers est morbus &c.*] Cum causa fluoris albi legitimi in nimia lymphæ genitalis abundantia, aut fervore fit reponenda in juvenibus plenis, & in cælibatu opipare lauteque viventibus, & ab omni tristi cogitatione alienis, & non modo insigni viscerum, aut solidarum partium labe, sed ne labis quidem suspicione, parum medentibus allaborandum esse, ut ægrotantes in pristinum valetudinis statum restituantur perspicuum est. Quid enim facilius, quam aut copiam minuire, aut fervorem a sulphureis, tenuioribusque particulis a causis externis exaltatis temperare? At non pari felicitate optato fine potiri eos posse judicandum si acrimonia accedat, quæ ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus inquinati sanguinis foveatur, & ut de notho dictum est, si laxatæ præter modum sint glandulæ vaginæ, conterminisque partibus infidentes, quod scorbuticis, cachochymicis plerumque familiare est, in quibus propterea invalescit, & graviorum symptomatum satellitio stipata in nothum fluxum facile degenerat, ac diutius protrahitur.

VII. *Sin alterum, & melancholicæ, & steriles femina evadunt &c.*] Si solum pravus corporis habitus, seu cachexia muliebrem fluorem comitaretur cum languore corporis, & functionum imbecillitate dolere mulieres suam vicem facile equidem judicaverim, callido tamen aliquo artificio, fucoque utentes Romanarum Principum, quarum supra meminimus, præeunte exemplo, quo roseo faciei colore conciliato, maritis si nuptæ placerent, si virgines prætereuntibus, proclive est credere morbum ægre minus laturas. At gravissimum iis semper visum, fetentem ex pudendis materiam profluere, quæ cum ipsis pruritum, mordicationem, ardorem molestum parit, maritis nauseam, atque fastidium movet, sic ut ab earum consortio prorsus abstineant. Quod sane dici vix potest, quam valde inde tristentur sic ut melancholicæ evadant. Quinimmo laxato præter morem uteri tono, & sero copioso illuc confluyente vix prima conceptus rudimenta jaci possunt, quin corrumpatur, & foras elabatur, ideoque aut abortum continuo patiuntur, aut steriles redduntur, ut testatus est Hippocrates (k) *Quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; extinguatur enim ipsis genitura*: & alibi (l) *Si uteri lubrici fuerint mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt*. Quid quod ob copiam serosorum humorum fibræ internæ vaginæ tunicæ sic relaxentur, ut extra pudenda sub forma rotunda, qualis videtur esse uteri, propendeat, unde in morbum procidentiam uteri dictum labantur?

In uteri procidentiam.] Quæ cum dico video jam quantum mihi discriminis restet cum iis, qui Veteribus addicti ad credendum vehementer adducuntur, in hoc affectu uterum extra locum suum progredi, & extra pudenda propendere. Verum ii mihi monendi sunt, uterum firmissimis ligamentis instructum esse, ut ne a causa quidem violenta exteriori suo loco dimoveri possit, veluti lapsu ab alto, violenta secundinæ, aut partus extractione, alicujus oneris elevatione. Quod si forte hisce in casibus observare contingat,

(k) 5. aph. 42. (l) Lib. de sterilitate.

gat, tunc potius convulsio, aut raptus uteri, non procidentia appellatur. Solent quidem gravidæ mulieres adnotante cl. Mauriceau in imo ventris extraordinarium pondus percipere, quod a pondere in uteri cavitate contento excitatur, qui ad cervicem usque protenditur, & quandoque etiam infra ipsum, ut nonnisi ægre admodum, & elatis cruribus deambulare queant, aut coitu uti, quin insigni dolore afficiantur, cum ultimis gravidationis mensibus crurum etiam stupore, mejendi difficultate, & alvi stypticitate corripiantur, pressione scilicet nervo crurali facta, vesicæ collo, & recto intestino, per quod feces excrementaque omnia ejiciuntur, cujus quidem sententia nihil probabilius afferri posse videtur. Illud tamen assequi nulla ratione possum, quomodo non solum primo gestationis mense, sed quinto etiam pars interni uteri orificii extra pudenda foras ad pugni magnitudinem prolabantem in nonnullis mulieribus vidisse testetur, nec diligentius animadvertit ipsius dilatationem, ac molem propter fætum intus contentum grandiore factam esse impedimento & non multum absimili, quod experiuntur illæ, quæ ad nonum usque mensem pertingunt, quasque uteri prolapsu nunquam corripit affirmat. Quo sane licet non immerito suspicari eundem quoque ut Veteres tunica vaginæ interna sic relaxata ob copiam feroforum humorum (id quod mulieribus fluore uteri albo laborantibus familiare esse idem fatetur) dictæ membranæ fibras laxantium, ut extra pudenda sub forma rotunda uterum repræsentante propendeat deceptum fuisse. Saltem raptum, aut convulsionem uteri passas fuisse dictas mulieres facile equidem judicaverim, ut summus dolor, ac mejendi difficultas adeo insignis, ut in abortus discrimine constituerentur præclare evincunt, si quæ alia.

In hydropem, tabem, atrophiam &c.] Jam omnibus partium functionibus labefactatis, ac primum quidem ad Chyli elaborationem, perfectionemque concurrentium, non solum chylum, sed sanguinem aqueum ferofumque generari necessum est, cordis vero ac vasorum omnium vi, atque elatere cessante tolli congruam sanguinis mixtionem, ferofas partes a reliquarum nexu secedere, per laxatas tunicas transudare & in cavitates effundi, unde hydropes, ut de hæmorrhagiis quibuscumque largis, & perennibus sæpius a nobis est demonstratum. Quid quod serosa illuvie proxima succi nutritii materia ea ratione depravetur, qua nutriendo corpori inepta constituatur, aut tota quanta est una cum reliquis humoribus extra corpus per laxatas uteri vias elabatur? Tunc vero tabem, atrophiam exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VIII. *Si tertium ulcera pudendorum sordida incurrunt, si vero male curentur, bubones &c.*] Cum miasma venereum genitalia inficit vires suas exercere potissimum succos, quos offendit dissolvendo, eorumque crasim pervertendo, solidas vero partes inflammando, erodendo, ulcerando, genitalium dolores, ardores, tumores, fluxus ex iisdem perennis, & nunquam intermissus saniosæ, ac purulentæ materiæ satis abunde declarant, & ratio ab observationibus superius allatis ducta confirmat. Nisi cito, & opportune morbo occurratur, quid facilius, quam ut late serpat, & si prius inflammatae partes fuerint suppurentur, & in ulcera pudendorum sordida definant? Quid si ingravescat malum, aut minus rite tractetur? Si nimirum immaturius supprimatur præsto sunt lymphatica vasa a pudendis ad inguina abeuntia, per quæ

glandulis inguinalibus communicatum venenum in tumorem durum, dolentem, lente ad suppurationem abeuntem elevat, unde bubo venereus excitatur. Quid si per eadem vasa (quod facili negotio sæpe sæpius contingit) abeat in sanguinem, ejusque crasim universam inficiat? Nullum propemodum morbum, si singulos, & universos animo, & cogitatione percurras reperiri Medentibus datum est, qui ab eodem tamquam rivulus a fonte promanare nequeat. Quoniam vero vis maxime insignis cogendi partes fluidas, & ferme caustica, ac corrosiva solidarum, clarum idem fecit, ubi altas in penetralibus viscerum radices egerit, ea demum atrocitate se prodit, ut nova perpetim malorum series in dies singulos augeatur. Inter hæc eminent lancinantes capitis dolores, arthritides noctu præsertim excruciantes, faucium ulcera, ossium nasi exesio, scabies, elephantiasis, pustulæ cancri naturam æmulantes, tophi, tabes, atrophia, mors.

IX. *In priore casu venæ sectio ratione plenitudinis habita &c.*] Cum fluor albus non virulentus juxta allatam divisionem sit legitimus, ac nothus, legitimus vero a nimio lymphæ semini analogæ, seu genitalis, vel ab ejusdem fervore nimio proficiscatur, indicationes non alias occurrere, quam nimiam lympham imminuendi, ac temperandi, atque ipsius orgasmum coercendi perspicuum est. Ad has adimplendas quæri a Medicis solet num venæ sectio sit celebranda. Veteres duce Galeno qui fluoris nomen generatim acceperunt, nec longius progressi differentiis ab ejus essentia, causisque optime ductis studuere, quoniam invaluit a serosis, lymphaticisque humoribus in toto corpore redundantibus ortum traducere, qui ad uterum præter morem laxatum delati per vias, poros, ductus, atque emissaria foras ubertim effluunt, curationem ab universali humorum redundantium evacuatione incipiendam tradiderunt, ea quidem per purgantia instituta, non per venæ sectionem, ne peccantes humores attracti ad venas massam sanguinis inquinerent. Silentio prætereo, quod de virium dispendio agebant, quæ cum in hoc affectu valde dejiciantur, majus adhuc venæ sectione fieri arbitrabantur, & de hydrope, quem promoveri eadem verebantur, etiam si menstrua sint imminuta, cum jam sanguis in cachochymiam migrarit. Non defuere tamen successu temporis plerique, qui generale præceptum minus accurate servandum existimarunt, ac si fluor non sit purus, & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruher appareat tunc celebrari posse venæ sectionem, tum etiam si insignior sit jecoris caliditas, & corporis plenitudo. Hi fere sunt supra laudati Ludovicus Mercatus, Rodericus a Castro, Jo. Fortis, Mesnard, Mauriceau, Hoffmannus, alique, ut nullus hac de re dubitandi locus supersit. Cur porro salubri eventu non adhibeatur venæ sectio, si morbus a copia, & fervore lymphæ genitalis exoritur, inter initia, in juvenibus laute viventibus, & in quibus nulla non modo cachexia, sed ne suspicio quidem apparet? Præterquamquod etiam si adesset, & Mensium suppressionem pro causa agnosceret, qua plenitudo in corpus induceretur minus verenda, ut alibi demonstratum est (m) juxta Tralliani monitum, qui vel in Anasarca ab hoc fonte prodeunte venæ sectionem celebrandam tradidit.

Mane vero, & vespere decoctio levis Plantagin. portulac. &c.] Ea etiam quæ nimium sanguinis motum compescere fervoremque temperare valent, hic

lo-

(m) *Aph. lib. 2. cap. 5. p. 81.*

locum habere perspicuum est: inter quæ plantæ quædam nostrates eminent nitroso, aut huic persimili sale præditæ, quæ etiam refrigerantia dicuntur, cujusmodi sunt plantago, portulaca, nymphaea &c. quibus si nitrum ipsum addatur dici vix potest, quam apte ægrotantium incolumitati consulatur, ut sæpius ostensum est. Id quod æque de emulsionibus frigidis est affirmandum, & papaveraceis, quæ etiam facultate anodyna donantur, unde irrationes, & spirituum effrænes motus sedando ad quascumque evacuationes a sanguinis, humorumque orgasmo, ac rarefcentia oriundas eximie virtutis. Quoniam vero acrimonia interdum conjungitur, sumptum inde consilium ea etiam addendi, ubi morbus mitioribus non cedat, quæ acrium humorum spicula imbibendo, effrænesque particulas hauriendo pravam eorum indolem infringunt, laxatisque partibus subinde medentur: servato in medicamentorum usu in primis ordine, atque a moderato clementique ad validius deveniendo, ne primo statim in limine contra instituta præceptumque naturæ ad extremos usus confugas, in iisque tandiu perseverando, dum contumacem materiam, acresque succos, unde crebro sanguinis corpuscula dissolvi contingit, atque nimias evacuationes foveri, temperatos fuisse, laxatas vero partes ad pristinum robur redactas haud procul omni ratione dici posse videatur. Hoc argumento propterea adducimur ad credendum prodesse non solum pulveres absorbentes ex oss. sepi. coral. &c. sed chronico evadente morbo, & succos cichoraceos optime depuratos, aut ferro lactis stillatos, & aquas Nocerianas, aut B. V. aut Willenses, & lac, & alia recensita, quorum omnium pulcherrima laus est excretionibus quibuscumque, in quibus meatus, atque emissaria partim nocuorum salium, partim copia, fervore, & vi incurrentis humoris diducta sunt prompte succurrere; tum ab incongruis succis, & superfluis & vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendando, tum efficiendo ut remisso humorum motu, qui prius in affecta vasa impetum dederat, vitiosæ excretionis occasio deficiat.

X. *In altero casu purgatio instituenda pillul. Paracel. succinat. Crat. &c.* Nil erit cur pugnemus cum iis, qui universum corpus a ferosa colluvie liberandum, sanguinis, & humorum vitium corrigendum, & laxata præter morem vascula, ductus, emissaria, glandulas corroborandas esse existimaverunt. Ad primam indicationem quod attinet, purgantia medicamenta principem obtinere locum plerique Veterum, & Recentiorum uno ore affirmaverunt. Ubi enim excrementitii humores in primis viis hærent, qui coctiones excretionisque impediunt, aut in visceribus imi ventris, hepate, mesenterio, pancreate stabulantur, dici vix potest, quam commode per intestina expurgentur, cum quibus non levem habent communicationem, multo magis si ab aliquo viscere, puta ab utero sint revellendi, cum intestina, atque inferiores partes stimulando humores ad ea loca alliciant. Ad purgantium autem delectum summopere attendendum est, atque inter innumera ea in usum vocanda, quæ in materiam excernendam solum agunt, vel etiam ipsa intestina leniter stimulant, atque humores, qui in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratiores continentur, evacuant. Ejusmodi sunt pillulæ capitales Paracelsi, de Succin. Craton. & similes, quæ ratione Aloes, quarum est basis ad ferosos, crassos, difficilesque humores expurgandos sunt opportunissimæ. Mitissimas autem esse præterquam quod quotidiana experien-

ria compertum est, cum commode, & magno cum fructu in quibusdam capitis morbis exhibeantur, etiam si præternaturales adsint nervorum contractiones, ratio etiam præclare evincit, cum aliquo opus sit stimulo, ut laudabilem edant operationem. Quid si non una vice tantum, sed pluribus iteratisque peccans humor sit educendus, & postquam rite ad expurgationem paratus fuerit, ut optato fine potiamur? Hæc nimirum est ea commodissima purgandi ratio non minus ac tutissima, in qua humores sensim, atque assidue avocantur, utcumque magnus sit eorum apparatus, qui totus simul nequit auferri.

Quorum dierum intervallo decoctio ex lign. Guajac. &c.] Viæ ad superfluitates omnes serosas, lentasque eliminandas omnium convenientissima, ut alibi ostendimus (n) sunt viæ sudoris. Sudorifica vi insigni pollent ligna multa, Guajacum præ cæteris, ejusque cortex, qui etiam majori partium tenuiorum ac volatilium copia donatur, ut Fernelius experientia didicit, & analysi ejusdem instituta comperit cl. Geoffroy (o). Hinc eximius ejus usus, ubi vividiores sanguinis partes, quæ alicubi tenaciter adhærent, mucosæque quisquiliæ atterendæ sunt, serum omne superfluum absumendum, universa sanguinis massa exsolvenda, atque ut ajunt refermentanda: multo magis si partes quædam duriores Animalium, ut Cor. Cer. Ebur, aliaque id genus addantur, quæ volatiles quasdam continent particulas iisdem plane muneribus obeundis aptissimas, nec non bardanæ radix, cujus decoctum a Simone Paulli decocto Sarsæ peril. & cæterorum lignorum exoticorum præstantius censetur, saltem ut egregie animadvertit cl. Geoffroy pro emaciatis, & rarioris texturæ ægrotantibus, qui eandem etiam tamquam diureticam, sudorificam, nec non uterinam, & vulnerariam prædicat, quibus potissimum facultatibus opus esse in morbo, in quo serosa peccat totius corporis colluvies, uterus præter morem laxatus est, & ejus fluor maxime insignis, etiam me tacente facile omnes intelligunt.

XI. *Si tamen gracilis sit mulier, aut calidioris temperamenti solum syrupus de cichor. cum rhabarb. &c.]* Quod de radice Bardanæ paulo ante diximus præstantiorem esse lignis exoticis, saltem pro emaciatis, & rarioris texturæ ægrotis aptissime cadit in hunc locum. Si enim res sit cum gracili, aut hysterica Muliere, seu sensibiliiori indole prædita, & in qua nimia adest nervearum partium ad oscillandum promptitudo, sanguis vero humoresque tenues, acres, atque ad alchalescendum dispositi, nemo est, qui non videat purgantia utcumque vehementiora non sint, & quæ attenuandi, exsolvendi, fundendique vim habent non esse indiscriminatim adhibenda. Ea porro in hoc casu visa sunt convenire, quæ mitissima purgandi virtute donantur, quæ potissimum in rhabarbaro elucet, ejusque syrupo, qui per longius tempus exhibitus dici vix potest, quam apte incongruos, vitiososque succos per alvum simul, & urinas evacuet, atque laxatas partes ea sui parte, quæ adstringendi, seu mavis roborandi vim habet ad pristinum robur restituat. Quod a rhabarbaro in substantia sperare inane prorsus est, nisi pingui alicui conservæ misceatur, cum paulo ficioris sit texturæ, ideoque parum, aut nihil purget, præsertim ubi fervida sunt viscera, solidæque partes aridæ, adustæque. Quo casu ut summum ejus infusio mitis locum habere potest. Quid sua laxante ptisana non præstitit Riverius, qui Mulierem quadra-

(n) *Aph. lib. 1. cap. 8. p. 162.* (o) *Mater. Med. p. 2. art. 3. &c.*

dragenariam diuturno fluore albo laborantem multis remediis frustra tentatis ejusdem usu singulis diebus per Mensem integrum facto protinus liberasse testatus est (p) unde eam rursus in praxi valde commendat. Ut autem ejus vis clare innotescat videndum est, quibus constet, & quomodo pareatur. Ita autem se habet. ℞. Sen. mund. ℥ i. Semin. Coriand. præp. liquefit. ras. a ℥ i. .5. aq. font. in qua Tamarindor. ℥ iii. & ligni lentisc. ℥ i. bullierint cyathum unum: infundantur frigide per noctem, & f. colatura, quæ mane duabus horis ante pastum exhibeatur. Ex quibus apparet Sennam, & Tamarindos ptisanæ basim constituere, cætera ejus correctionem moliri. Quod præsertim de semine coriandorum est intelligendum. Licet enim minori purgandi vi polleant Sennæ folia, si prius a stipitibus mudentur, aqua tamen decocta ingrati potione exhibet, & tormina potius, quam alvum ciere valet. Quapropter captum accuratiorum Medentium consilium ejus infusionem aut levissimo calore parare, aut ut Riverius consuevit frigidam, ad ejus vero correctionem semen coriandorum addere. Quoniam dosis drachmæ unius, quam præcepit admodum exigua est, ideo ejus infusionem aqua, in qua Tamarindi ebullierint, parare consultum duxit: qui soli etiam sero lactis aut aqua fontis decocti, ut toties demonstravimus, biliosis, fervidisque humoribus evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ejusque orgasmo, ac rarefcentiæ compescendæ suavi acore, quo sunt præditi opportunissimi existunt. Ubi hæc diligenter teneas, facile intelliges, cur si loco decocti Guajaci aliorumque exagitantium corporum farsam perillam sero caprili per noctem infusam, & radicem ligni Saffaphras adhibeamus, optime ægrotantium gracilium, & quæ spasms, & convulsionibus obnoxia sunt incolumitati consulamus. Præterquam enim quod tenues ejus partes infusione simplici per noctem vix sero communicentur, accedit præterea ita ab oleosis lævibusque feri particulis coerceri, ut vix ullam humorum perturbationem ciere valeant præter eam, quæ ad serosos, ac lymphaticos humores leniter absumendos, acresque contemperandos est necessaria.

XII. *Tunc transitus fiat ad pulverem ex ebur. præp. cor. cer. usto &c.*] Expurgatis hac ratione in diversis subjectis primis viis, incongruorumque succorum, atque vitiosorum salium sanguinem inficientium, viscerum vero excernentium textura eo redacta, ut hæc ad numerum pateant, illi vero paulatim commoti per excretoria denique excedant, ea in usum esse vocanda, quæ cum effrænes, si quæ superstites fuerint particulas hauriendo pravorum fermentorum indolem infringunt, tum laxatis præter morem vasculis uterum, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniunt ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Ejusmodi sunt terrea quædam, atque imbibentia corpora, nempe ebur, cornu cervi ustum, ocul. cancror. coral. aliaque id genus, quibus Opium ipsum torrefactum addatur, quæ omnia adversus immodicum Mensium fluxum eximias vires habere superiori capite demonstratum est; vel rotulæ ex iisdem fiant interdium assumendæ, vel ex infuso theiformi exhibeantur plantarum, quæ exsiccante, simulque vulneraria virtute donantur: uti fere sunt ros marinus, & horminum, quorum decoctum proponit Etmullerus, cum Tragus horminum frigidis, infœcundis, & fluore albo laborantibus feminis subvenire testatus fuerit. Quod & de lamio, & galeopsi est plane intelligendum, quæ ratio-

ne

ne sulphuris terræ impliciti, ut cl. Tournefortii, & Geoffroy experimentis compertum est, balsamicam, & exsiccantem virtutem sortita sunt, hinc passim apud Medentes in usu maximo. Neque ea abfimilem operam polliceri quis sibi potest ex usu philipendulæ, bellidis, aliarumque similium, quæ vulnerariæ appellantur ab earum efficacia in vulnerum curatione insignium. Si de Throchiscis de Carabe sermo sit, eos & Cornu Cervi ustum, & coralla, & opium, & gummata vulneraria ac balsamica aliaque id genus componunt, a quibus si opium excipias parum differunt Trochisci de Spodio, quorum virtus propterea in humorum acrimonia temperanda, & simul adstringendo maxime elucet.

XIII. *Hiscæ frustra adhibitis specificum Hippocraticum, aut Janfortianum &c.*] Innumera fere sunt, quæ utero sive corroborando, sive exsiccando, sive laxata vascula adstringendo fluorem Muliebrem sistere tradunt fere Scriptores magni, & docti, quos tamen omnes in eo consentientes video, ut nunquam adhibenda existiment, donec antecedens materia, seu lymphatici ferofique humores in toto corpore redundantes probe evacuati fuerint, atque absumti. Galenus fere ansam dedit, qui uxorem Boethi præpostero adstringentium usu tractatam uteri hydrope retentis humoribus, qui antea evacuari solebant, correptam fuisse scriptum reliquit (q). Specifica nonnulla his accensentur: quæ quidem non omnia tradam, cum infinita sint, sed maxime illustria, seu propter Auctoris celebritatem, seu quod diuturno usu, & experientia sint comprobata. Inter hæc eminet illud Hippocratis ex semine lactucæ, & cortice pini desumptum ad 3 i. exhibendum, nec non Raymundi Jo. Fortis, qui pulverem turturis granis mastiche repleti, & in furno exsiccati ad 3 i. quotidie propinatum commendat. Hiscæ non semel usus votis respondisse deprehendi, sive quod revera habeat, cur prodesse debuerit, sive quod ipsa ipsius senescentis morbi conditio profuerit. Neque impares virtutes novi in opiata ea non multum abfimili, quam Zechius proponit additione tamen Theriacæ, quæ inter præcipue roborantia in corporibus pituitosis usurpanda a Riverio recensetur, aut Diascordeo Fracastorei, quod a Sylvio in quorumvis humorum acrimonia magno in pretio habetur, cui æger superbibat aquam foliorum quercus, quorum decocto cum coagulo leporis se felicissime usum fuisse testatus est Mercurialis.

XIV. *Hæc dum fiunt injectiones adhibeantur, si aliquis sit ardor ex aqua decoct. hord. &c.*] Quod de interno adstringentium usu dictum est, idem plane de internorum est intelligendum. Quo loco dici vix potest, quam male Mulierum incolumitati consulatur a nonnullis imperitis obstetricibus, quæ ad fluorem album sistendum ad injectiones, aliaque adstringentia medicamenta statim confugiunt. Quem pessimum morem altiori voce damnant, & e medio tollere quantum illis fas fuit conati sunt clariores Medicinæ procures, præ cæteris vero cl. Mauriceau, qui cum animadvertisset retentis in utero pravis, vitiosisque humoribus, quos extra corpus ejicere natura moliebatur propter justam nimis, atque intempestivam vasorum adstrictionem, altius uteri substantiam facile penetrare, atque intemperiem satis insignem, aut unum aliquem curatu difficillimum tumorem, aut hydropem uteri progignere posse, ita ab eorum usu abhorruit, ut nisi Mulieribus indulgere se fateretur, quæ proclives plerunque esse consueverunt in

(q) Lib. de præfag. ad posth. cap. 8.

in adstringentium usum, quibus osculum uteri ea ratione coarctent, qua viris in coitu chariores evadant, ab iis penitus abstinendum esse facile judicavit. Arque ea potissimum ratione ad id decernendum adductum esse unusquisque facile intelligit, quod ejusmodi remedii genere tolli, aut plurimum saltem retardari potest saluberrima illa evacuatio menstrui sanguinis ad earum incolumitatem tantopere necessaria. Sumpta propterea ab accuratioribus practicis statuendi occasio, eadem longe a consueta purgationis periodo, quinque videlicet, aut sex circiter ante dies non esse adhibenda, neque nisi totum illud temporis spatium, quo Menses erumpere solent, jam prius evaserit, repetenda. Quæ si ita se non habent, vix explicandi ratio suppetit, cur si aliquis ardor partium adsit ab acrium, atque erodentium humorum spiculis, dum eas remetiuntur, excitatus, primum temperandus sit aqua decoctionis hordei, aut fero lactis, aut alio simili miti medicamento, quod acres particulas hinc inde diluendo, dissociando, & involvendo in causa est, ut ineptæ ad mordendum, atque erodendum constituentur, simulque, quod laxatum partium tonum blande corroboret, quod postremum Kalybis extinctione facile obtinetur; donec validioribus adstringentibus locus detur ex plantagine, myrto, aliisque ejus census desumptis, præsertim vero ex alumine, de quibus superiori capite actum est.

XV. *Pulmentis, & ferculis tunc salviæ, & ros marinum incoqui juvat, & carnis affatis vesci.*] Summo etiam diætæ regimine opus est, ut Mulieres valetudinem recuperent, eamque diutius conservent. Ita enim earum natura comparata est, ut in quos morbos ratione uteri male affecti labuntur, iisdem denuo, nisi per intervalla remediis utantur ad sanguinem, humoresque depurandos, tum partium tonum restituendum aptis natis, aut optimo victus genere gubernentur, iisdem denuo per intervalla divexentur. Quoniam vero nullum tam mite, ac leve medicamen reperiri Medentibus datum est, quod diu repetitum aliqua ex parte non lædat, aut saltem stomachum, & nauseam moveat, hinc in iis summa quandoque Medicina est, nulla uti medicina, atque opus omne diætæ committere, ea cum cibis miscendo, quæ præterquamquod stomachi amicitia non parum commendat, ut in deliciis fere habeantur, eadem etiam exsiccandi, superfluitates consumendi, leniter adstringendi facultas clara fecit. Ejusmodi sunt salvia, ros marinus, & aliæ similes plantæ. Summe etiam interest non solum bonos, ac laudabiles cibos assumi, ut sunt carnes juniorum Animantium, tum quadrupedum, tum etiam sylvestrium, & volucrum, quarum illæ gelatinosa substantia gaudent, hæ leviori, & mobiliori, quæ in diversis subjectis pro diversitate temperamenti feligi possunt, sed ita coctos, & præparatos, ut aliquam excitent alterationem, quæ causæ morbum efficienti adversetur. Ita in iis, qui præhumido sunt corpore, & superfluitatibus abundant assatæ carnes sunt salubriores, quam elixæ, cum nonnihil & ipsæ exsiccant, & languentibus partibus robur addant. Ab acribus vero, & falsis quam diligentissime cavendum, siquidem non solum nutritioni sunt ferme inepta, cum nimis distent a mucilaginosa, ac blanda nutritiæ substantiæ natura, sed humores ipsos, ac nutritium succum plus æquo solvunt, solidasque partes abradunt, unde morbus a serosis, lymphaticis humoribus acribus, exsolutisque augetur, & confirmatur. A vero etiam non abhorret nonnihil operæ laudisque in hisce ægri-

ægritudinibus tollendis deberi motui locali usque ad lenem corporis incallescensiam, quo partes sanguinis excrementitias, & superfluas ad glandularum cribra facile expelli contingit, ibique separatas, præcipitatas vel per urinam, vel per sudorem extra corpus educi, cum robustiores ipsæ partes solidæ reddantur, quo maxime opus est in eo morbo, in quo earum tonus labefactatus est. Ad hunc porro restituendum etiam vini potus plurimum tribuit, si absyntio, melissa, & Kalybe alteretur, aut lentisco, fantalis rubris, aliisque corroborantibus rebus, de quibus superiori capite dictum est.

XVI. *Si chronicus fiat morbus eadem methodus servanda, quæ in immodico Mensium fluxu.*] Vid. cap. 3. com. 17. 18. 19.

XVII. *Si virulentus demum sit fluxus, & insignis adsit ardor, & dolor genitalium partium venæ sectio instituenda &c.*] Susceptum in genitalia virus venereum, quod summe acris, atque exulcerantis indolis est e corpore eliminandum esse, exulceratas, atque abrasas partes detergendas, mundificandas, demum roborandas, atque ferruminandas tradiderunt fere uno ore cum Veteres, tum Recentiores Medici. Ad priorem indicationem quod spectat, purgantia medicamenta, quorum facile princeps ingrediens sit Mercurius dulcis, miris laudibus extollunt tandiu saltem per intervalla repetenda quandiu de virulentæ materiæ correctione, atque extirpatione constet. A communi opinione dissentit cl. Astrucius tres virulenti fluxus gradus agnoscens, cum videlicet effectæ partes phlogosi tentantur, deinceps cum inflammatione tenentur, in qua vasa ipsa sanguinea scinduntur, vel eroduntur, demum cum exulceratione laborant. Pro vario morbi gradu, varia esse adhibenda remedia asserere non dubitavit. Hunc autem in præsens sequimur. Et revera habet, quod summa cum ratione dixisse videtur. Ubi enim phlogosis, & inflammatio partium adesse comperiatur, qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut purgantia medicamenta, præsertim acriora votis respondeant. Cum hæc vaginæ calore, ardore, rubore, dolore plerunque insigni se prodant, acrimoniæ sensu inter mejendum, fluxu humoris liquidi, acris, calidi, puriformis cunctis viribus, atque omni animi contentione ad eam compescendam, ejusque symptomata mitiganda studendum esse luce clarius apparet. Quodnam autem remedium efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius venæ sectione? Depletis nimirum vasis sanguiferis, ac languescente sanguinis impetu inflammationem multo leviores fieri, mitioresque; ideoque tensionem, calorem, doloremque sedari adeo manifestum est, ut nihil magis. Quæ quamvis de universis, & singulis, de corporibus tamen plethoricis, fervidique temperamenti esse maxime intelligenda facit potissimum ea ratio, quod in his plerunque inflammatio vera sanguinis excitatur phlegmonodes dicta, aut tenuioris ejus partis, quæ erysipelatodes nuncupatur, in quibus symptomata ea atrocitate se produnt, ut repetitam venæ sectionem, ut in ipsa peripneumonia, aliisque viscerum inflammationibus fieri solet, requirant. Ubi hæc diligenter teneas facile etiam intelliges, cur alvus blande subducenda usu medullæ Cassiæ, aut ejus conservæ, cujus etiam eximius usus est ad urinæ acrimoniam temperandam, acresque humores evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, præsertim si nitrum purissimum addatur, aut nitrum cujus volatiliior pars sulphuris vulgaris admixtione deflagavit, sal prunellæ dictum, quæ ad attenuandum blandissime, & simul nimium humorum motum, fervoremque

com-

compescendum, ut toties a nobis demonstratum est, opportunissima existunt. Quænam emolumenta in ægrotantes emanare non censeas, si repetito usu decoctionis radicis liqueritiæ, althææ, graminis, aliorumque malvaceorum tractentur additis semper nitratis medicamentis? Sufficiat memorasse leniter aperiendi, emolliendi, demulcendi, præter summe proficuum, quam habent particulas calorigenas hinc inde diluendi, dissociandi, atque ea ratione comprimendi, qua motus earumdem aliquando defervescat, iisdem inesse facultatem. Hinc passim apud Medentes in usu maximo. Neque felicitas insignis medicamentis fere omnibus ex aquis earumdem plantarum stillatis, & emulsionibus seminum peponum, & si inflammationis ardor tantus sit, ut ei mitigando largus diluentium usus sit impar, etiam papaveris albi, & syrupo diacodio, aut ipso laudano, ut decet paratis, deesse solet, quorum præcipua vis est in nimia humorum acrimonia temperanda, spasmodicis solidarum partium contractionibus relaxandis, acutiorique eorum sensu obtundendo, ac molestissima dysuria coercenda.

XVIII. *Hiscæ succedant pillulæ ex Therebint. aq. Malvar. lot. extract. rhabarb. &c.*] Peracta jam curatione in primo gonorrhœici fluxus stadio, quæ usque ad ardoris urinæ moderationem extenditur, graviorumque symptomatum remissionem, in illorum opinionem pedibus eundem facile decreverim, qui eo nervos industriæ omnes intendendos esse existimant, ut venenum quod altas in penetralibus genitalium radices egerit, altiusque penetrarit corrigatur, extirpetur, & qua data porta extra corporis confinia per vias a natura comparatas eliminetur, quæ dum sunt illud etiam maximi emolumenti sequitur, ut corpus a pravæ, vitiosarumque sordium sarcina liberetur, quod apprime utile, & necessarium est ad morbum occlusum, ac tutius profligandum. Ad hunc finem conferunt, quæ renum atque vesicæ amicitia clara fecit, seu quæ diuretica, & simul balsamica virtute, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollent, inter quæ Therebintinata eminent, & similia resinosa corpora, quæ nonnihil sui urinæ communicant, quæ propterea ab eorumdem usu violaceo odore imbuuntur, eaque non sola quidem, sed cum iis consociata, quæ peculiari, & specifica virtute venenæ vim acerrimam, & corrosivam, simulque sanguinem, & humores coagulante temperant, infringunt, destruunt, ejiciunt, quibus omnibus Mercurius palmam præripit, cui optime rhabarbari extractum additur, ut inde cum Therebintinæ syrupo, aut alio simili fiant pillulæ, quæ moderata dosi exhibitæ dici vix potest, quantum etiam valeant ad interna genitalium ulcuscula detergenda, sordes paulatim evacuandas, urinæ acrimoniam adhuc superstitem temperandam, si præsertim demulcentium, ac diluentium usus fervetur.

XIX. *Hiscæ spatio XII. aut XV. circiter dierum adhibitis pillulæ ex mas. fetid. major. &c.*] In eorum nimirum usu tandiu persistendum, quandiu paratis ad exitum pravæ vitiosæque humoribus per emunctorias intestinorum glandulas, ex quibus succi parum copiosius, & facilius ex toto corpore derivantur, purgantibus locus detur, quorum ope universalis fiat expurgatio, ut puriores inde, mitioresque ad affectas partes affluentes, aliis consolidandi indicationibus adimplendis viam, aditumque tutiorem facilioremque relinquant. Quod autem de diureticis balsamicis dictum est, idem omnino intelligendum de purgantibus, ut videlicet, una cum Mercurio semper exhibean-

hibeantur, cujus pulcherrima laus est eorum, quibuscum unitur operationem juvare, cum interim ab indole sua veneno celtico prorsus contraria ne latum quidem unguem deflectat. Jam non una purgantis pharmaci exhibitione posse totum peccantem humorem educi supra a nobis ostensum est. Captum hinc consilium eorum usui balsamicorum usum interponendi, quibus dum partes sensim sensimque deterguntur superstites impuritates, & sordes recolliguntur denuo, atque ea ratione deponuntur, qua per vias intestinorum omnium convenientissimas eliminari facili negotio queant. Inter balsama autem, Copaiba vel Copaiva dictum feligitur multis encomiis a cl. Thoma Fullero prædicatum, ac jure merito ut notat cl. Geoffroy, *quod urinam ciet, ejus ardores extinguit, contentaque cruenta, fæda, & purulenta præ omnibus aliis balsamis efficaciter expurgat.*

XX. *Utramque paginam adimplet Electuarium Excel. Sacchi &c.*] Huc usque traditam methodum in primo, & secundo gonorrhœici fluxus stadio servandam, cum & rationi apprime consentaneam, & ad praxim commodissimam didicissem, aliam adhuc magis compendiarium, breviorumque novisse contigit ab Electuario Excel. Sacchi dicto desumptam Patavii plerisque Pharmacopolis fatis noto, quod in hunc fere modum conficitur.

℞. Flor. Caf. r. e. conserv. violar. a 3 i. diagryd. sulphur. 3 i. sal. prunel. 3 vi. therebint. lot. 3 x. rhabarb. el. pul. 3 ii. Mercur. dulc. 3 iii. extract. sarf. peril. guajac. a 3 ii. syrup. de nenuphar. q. s. M. f. f. a. electuarium, cujus dosis erit ad 3 ii. Cum mihi primum illud cognitum est, fateor revera non parum placuisse, sive revera habeat cur placere debeat, sive quod adeo clarum experientia fecerit, ut cætera omnia, quæ ab hominibus hætenus excogitata sunt propemodum viluerint. Et sane si urinæ ardor, atque acrimoniæ sensus urgeat præsto est Cassiæ pulpa, & conserva violarum, quæ ad ejus acrimoniam temperandam plurimum valent; si nimius humorum motus, ac fervor compescendus, sal prunellæ prompte subvenit; si pravæ vitiosæque sordes per urinæ vias eliminandæ, & simul interna ulcuscula detergenda, subitam nec inopinatam opem fert Therebintina, cui optime rhabarbarum addi supra adnotavimus, si universum corpus expurgandum per alvum, scammonium, seu diagrydium sulphuratum cito succurrit, quod laxantem Cassiæ, & rhabarbari virtutem egregie adjuvat: si peculiare venenum corrigendum, debellandum, profligandum, Mercurius, nec non sarfa, & guajacum, quæ parem fere virtutem sortita sunt, minime desiderantur. Mirum autem inter se mixta, ac consociata sic operari, ut alvus præsertim, quamvis uberius, citra ullam tamen molestiam, ac perturbationem purgetur, dum cætera omnia symptomata mirum in modum mitescent. Quid ultra quærendum, quid expectandum ultra?

XXI. *Correcta profluente materie, sic ut albumen ovi representet ad sequentes pillulas deveniendum &c.*] Nil enimvero expectandum, atque ad ea quæ exsiccandi vim habent, consolidandi, & laxatas partes adstringendi, seu mavis roborandi alacri animo transeundum, ut fluxus, quod citra noxæ periculum obtineri potest, cohibeatur. In horum censu veniunt, gummi elemi, succinum, mastiche, nec non calces quædam, & terræ absorbentes, ut sunt antimonium diaphoreticum, magister. os. sep. ter. catechu bol. armen. aliæque similes, quæ numero plures, aut pauciores intime mixtæ, contritæ, & syrupo corallorum, vel conserva aliqua in pillulas redactæ
nun-

nunquam non laudabilem edunt operationem: eo magis si superbibatur infusum theiforme foliorum siccorum Menthæ, aut ex præcepto Astrucii duo, aut tria cochlearia aquæ stillatitiæ Menthæ a Quercetano descriptæ, & a Riverio commendatæ, cujusque processum profert, qui ita fere se habet. ℞. Pulver. ment. sic. dictam. radic. ire. florent. a ʒ i. pulver. femin. agn. cast. rut. lactuc. a ʒ i. therebint. venet. ʒ. iiii. Vin. alb. ʒ. xx. Hæc omnia injiciantur in alembicum, & per balneum vaporosum destillantur. Ex istarum rerum examine ejus virtus adeo clare apparere unicuique potest, ut supervacaneum sit eam explicare dicendo.

XXII. *Si adhuc materies albicans profluat injectiones fiant primo ex aqua cal-
cis &c.*] Nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, oleum & operam perdi egregie adnotavit Hoffmannus. Ea autem pro symptomatum ratione longe differre perspicuum est. Cum exulceratæ partes, aut præter morem relaxatæ, ad quas internorum adstringentium medicaminum vis pervenire fortasse non potuit, materiem albicantem, tenuem adhuc plorent, injectiones, quæ viribus suis integris operantur visæ sunt convenire. Quomodo autem parentur quæri a Medicis solet. Nonnulli cum Astrucio ex levi decocto herbarum vulnerariarum, ut bugulæ, faniculæ, marrubii, geranii, alchimillæ cum melle rosaceo, vel ex aquis thermalibus præsertim sulphureis decocto hordei alteratis instituendas putant sola detergendi facultate contenti, ab adstringentibus stypticisque cavendum. Alii e contra cum Hoffmanno postquam fluxus impurus correctus fuerit, & materia profluens fetida, & subviridis odorem coloremque prævum amiserit, uti de usu internorum medicamentorum dictum est, injectionibus adstringentibus uti minus verentur. Horum in censu veniunt præ cæteris decoctiones ex radicibus bistortæ, tormentillæ, pimpinellæ, balauistiis aliisque similibus aqua fabrorum, vel kalybeata decoctis: eorundem aquæ stillatitiæ, nec non aluminosa omnia, & vitriolica; vel quorum basis alumen & vitriolum est, lapis medicamentosus Crollii, aquæ stypticæ Lemerii, aut Rabelii, quibus omnibus tutiorem subdimus tutiam vino albo infusam, quæ universa fere, & singula a laudato Astrucio in libro de curatione Gonorrhææ difficilis, quæ post administratam hydrargyrosim aliquando superest commemorantur (r), commendanturque, si caute, & parce adhibeantur, ne acrimonia phlogosim excitent, vel repentina nimiaque adstrictione prostratum, & vesicularum seminariarum emissaria nimium constipent: quibus ego addendum traderem, ut longe a Menstruorum fluxu, vel dum viget idem, adhibeantur, ut de benigno fluore muliebri dictum est, cum in viris quocumque tempore citra noxæ periculum in usum vocentur.

XXIII. *Si hisce adhuc non cedat morbus, in laxioribus præsertim phlegmaticisque, decoctum ex sars. peril. el. &c.*] Solet quandoque in feminis post gonorrhœicum fluxum remanere profluvium quoddam stillatitium humoris semini analogi, qui a prostaticis, glandulis Couperi, & vaginæ extillat: cujus etiam plerunque minus sollicitæ sunt, aut ad fluorem muliebrem illud referentes, aut madori genitalium apta satis medella providentes. Ubi tamen molestiam illam excitet, qua medicam exposcere opem cogantur, iis ut decet succurrendum est per ea medicamina, quæ venenum seminum, si quod superest penitus destruunt, discutiunt, laxatum ductuum, glandularumque

tonum restituunt, superfluitates absumunt, a quibus potissimum earum laxitas proficiscitur. Ad primum scopum quod attinet, Mercurius facile principem obtinere locum videtur ea ratione adhibitus, qua salivatio excitetur, quo morbi omnes quacumque tamen atrocitate se prodant, ab hoc fonte prodeuntes tuto feliciterque profligantur. Dolendum tamen, si salivatio ab iis indicata rite administraretur, gonorrhoeicum tamen fluxum, licet vim & energiam Mercurii senserit, ac pristinam malitiam deposuerit, contagione omnino carentem permanere, radicibus illum foventibus firmantibusque funditus convellendis impari eodem existente, quæ sensim auctæ, & longo tempore confirmatæ non modo novam in dies singulos fluxui occasionem præbent, verum etiam acerrimis quibusque Medentium conatibus resistunt. Hinc salubre practicum consilium, nisi graviores morbi urgeant ab impuro seminio proficiscentes, loco Mercurii, decocto uti ex sarfa perilla, & guajaco, quibus crassos quosvis humores incidi, & attenuari contingit, superfluitates omnes absumi, exulcerationes exsiccare, & cicatrice obduci, partes omnes, & viscera resoluta, & relaxata corroborari, uno verbo luis venereæ symptomata, inter quæ diuturnus, ac contumax fluxus gonorrhoeicus eminet, tuto feliciterque debellari. Illud tamen sedulo, & accurate cavendum est, ne calidioribus, ac sensibilibus corporibus, ut de acrioribus purgantibus dictum est, exhibeantur, sed solum laxioribus, phlegmaticisque, ne in illis plus æquo commoveamus, atque acres nimis, solutosque humores ultro sollicitemus, dum in his acuto solidarum partium motu, humorumque exsolutione opus est, ut hi penitus absumantur, illæ vero ad pristinum robur, ac tonum restituantur; deinceps ut ea ratione adhibeantur, qua alvi dejectio succedat, quod sennæ additione facile obtineretur, ne sudorem ad quem proclivia non sunt nostrorum ægrotantium corpora, frustra provocemus, vel humoribus nimis exagitatis eundem nihil conferentem, & summo cum incommodo eliciamus. Si ex residuo quod est addita radice graminis, passulisque fiat decoctio pro potu ordinario, credi vix potest, quanto facilius, ac tutius optato fine potiri valeamus.

XXIV. *Ad aquas B. Virginis, aut alias sulphureas nullo habito discrimine ejusmodi ægrotantes mittendæ.*] Si remediis e sulphure petitis digerendi, superfluitates consumendi, abstergendi, leniter adstringendi, atque exsiccandi facultatem inesse quotidiana experientia compertum est, minus mirari subit, aquis B. Virginis, aut aliis similibus præcipuam inesse virtutem ad diuturnum, contumacemque gonorrhoeicum fluxum tuto feliciterque debellandum, cum non exigua sulphuris portione, quo scatent sulphureæ sint nuncupatæ. Enimvero nostra hac ætate clariss. in Lyceo Patavino Medicinæ practicæ Professor Primarius Alexander Knips Maccoppe ejusmodi aquas tanti faciebat, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab earum usu sperare se jure merito posse consideret, unde omnes, qui ejusmodi fluxu laborabant, eos ad Patavinas thermas mittebat. Neque sane ejusce rei judicium in arcto; si quidem non solum molestissimos succos, qui genitalia versus propulsi vasorum oscula referando, fibrasque corrumpendo ulcuscula ibidem excitant, mirum in modum temperant, corrososque eorum parietes vi contentorum abstergunt, atque exsiccant, & fibris, qua fieri potest tono restituto serpentes plagas probe jam dilutas figunt, comprimunt, atque occlusus obliterant, si fluxui ab hoc potissimum fonte prodeunti sit occurrendum,

dum, sed vascula ductus, poros, atque meatus partim nocui veneni, partim vi incurrentis lymphatici, serosique humoris diductos medicati humoris appulsu repurgant, fibrasque ad tonum restituunt, unde subsidere eosdem necesse est, si fluxui laxatis præter morem partibus fit subveniendum. Quid quod pulcherrima earum laus est acidissimis particulis, unde sævissima hujus morbi symptomata originem sæpe trahunt, ratione salium quos continent plurimum adversari, atque interea coagulatis sanguinis grumis dissipatis succos omnes ad æquabilem circuitum restituere, eosdemque per destinata loca ab incongrua vitiosorum salium miscella liberari, quod æque de aliis fontibus affirmari nequit, acidulis præsertim, ut sunt Recobarii, S. Mauriti, & similibus, quæ quamvis ulcuscula detergere, & exsiccare, gallicamque gonorrhæam recentem curare valeant, si confirmata cum sit præscribantur, aut aliquo symptomate ex gallico morbo proficiscente divexatis, vel novis in dies malis corripere eosdem continget, vel idem adeo atrociter sevirere, ut in postremæ necessitatis discrimine constituentur. Cujusce rei causa ex eo fere petenda est, quod vel reliquias morbi e corpore eliminandas vi adstringente, & uti cl. Sydenhamius inquit plus satis sanativa arctius hujusmodi aquæ constringunt, & figunt, vel virulenti miasmatis calcar quoddam in iisdem latet, quo lente conficiens labes novis veluti stimulis excitatur, atque inde corpus maximis cruciatibus concutiens brevi ad ultimos nisus perducitur, ut a cl. Gratiano demonstratum est. (f)

XXV. *Si biliosæ, calidiores, & macilentæ sint Mulieres post aquas thermales lacte tractandæ.*] Cum ejuscemodi corpora aquas sulphureas ferre commode possint, decoctum lignorum sudoriferorum non posse supra jam adnotatum est. Non inde tamen omni auxilio destituenda, quod gallicæ lui speciatim adversetur. Ejus vero spes potissimum reponenda in levissima decoctione sarsaperil. & radic. Chin. in ea parca dosi, quæ exagitando sit impar, cum pravos, vitiososque humores acidissimis veneni particulis inquinatos corrigere, & ad pristinam temperiem restituere valeat, atque ea quidem non sola, sed lacte diluta, quo subtiles ejus volatilesque particule contemperentur, dum oleosæ, mites, ac lævigatæ sanguinem ingredientes solidas partes obliniunt, ac nutritio rore humectant. Si parum radicis tormentil. & bistort. addatur, quibus laxatis partibus robur addatur (hisce solis in ejuscemodi corporibus utendum tradit Astrucius) multo facilius per me licet optato fine potiemur.

XXVI. *Prolapsui uteri dicto iisdem purgantibus &c.*] Duplicem esse uteri prolapsus gradum supra ostendimus: alterum in quo vaginæ membrana sic laxatur, ut ejus capacitatem instar ovi obturet: alterum in quo foras apparet. Curatio igitur juxta duplicem ipsius gradum varianda. Si primum contingat, serosi omnes humores membranam laxantes absumendi sunt, & ejusdem fibræ corrugandæ, & corroborandæ. Id quod purgantibus, decoctis lignorum, quæ sudorifica dicuntur externa adstringentium adplicatione præstari posse neminem latet. Sin alterum prædicta membrana reponenda, & in naturali suo situ detinendus, quod congruis pessariis, aliisque ejusmodi medicinis obtineri posse manifesta res est.

C A P. V.

De affectione hysterica.

I. **N**ullus morbus Mulieribus tam familiaris, nullus qui omnes corporis partes tam varie exerceat, quam hysterica affectio.

II. In abdomine enim motus undas repræsentantes, & veluti globi cujusdam celeriter moti, & agitati ad gulam ascendentes, dolores modo fixi, modo vagi colon, & regionem scrobiculi cordis, nec non renes occupantes, eodemque tempore ingens strepitus, ac sonitus se produnt, inflatio ventris, vomitus materiæ viridis, acidæ, aquosæ, aut vomendi conatus insignis subsequitur, icterus, urinæ stillicidium, vesicæ dolor, alvi stypticitas summa urget, in thorace cordis angustia, palpitationes, syncopes, respiratio difficilis alias intercepta, interrupta, quandoque præter morem longa, alta, juguli adstrictio, suffocatio, strangulationis sensus, tussis sicca, & ferina, dolor nunc pungitivus, nunc tensivus thoracis musculos afficiens in scenam prodeunt: in capite dolor pariter atrocissimus in quadam particula defixus, vertigo, visus obtenebratio, oculorum inversio, rotatio, motus convulsivi horrendi, partium attractio, deliria, hemiplegia, sopores, lachrymæ, & risus involuntarius sine ulla manifesta causa: in externis corporis partibus maxillarum, humerorum, manuum, crurum, tibiarum, dentium, dorso dolores, totius corporis perfrigeratio, quæ quidem omnia non in unaquaque Muliere, sed nunc pauciora, nunc plura observantur, & modo hæc, modo illa, frequentissime vero, & in omnibus fere flatus, borborygmi, respirationis difficultas, strangulationis sensus, juguli constrictio, syncopes, cordis angustia, palpitationes, nausæ, vomitus, deliria, motus convulsivi, quæ omnia copiosa limpidæ, claræque urinæ excretionem terminantur.

III. Horum symptomatum omnium causa proxima est spasmodica nervorum, qui per uterum disseminantur cum nervis sexti paris communicantium contractio, qui varie irritati, demorfi, vellicati omnes corporis partes in consensum trahunt.

IV. Irritatio porro, morsus, vellicatio excitatur a lymphâ genitali,

rali, aut sanguine, aut alio humore in utero conterminisque partibus retento, vel corrupto, a corpore extraneo in ejus cavitate in suppurationem abeunte, ulcere ejusdem serum acre, ac corrosivum plorante.

V. His addendæ aliæ viscerum affectiones Mesenterii, Hepatis, Pancreatis, Lienis, Renum.

VI. Spirituum etiam quandoque Animalium debilior crasis, ut facile dissipentur, & a levi etiam causa in inordinatos, & perturbatos motus agantur.

VII. Quæ diutius protracta sanguinis ipsius crasim invertunt, & spirituum, unde atrocior successu temporis morbus ex eorum intemperie nervis infesta.

VIII. Huic affines morbi sunt in primis Syncopes, in qua tamen respiratio, & pulsus omnino deficiunt cum extremo faciei pallore, sudoribus frigidis brevi ad salutem terminantibus, si grata, & sua-veolentia naribus applicentur, nisi hystericæ affectionis effectus sint, quæ eorum usu plerunque augetur.

IX. Tum Apoplexia, in qua tamen partes omnes resolutæ sunt, atque omni sensu privatæ, & oris detorsio, & spiratio ægra, ac stertorosa adesse plerunque solet.

X. Epilepsia quoque, in qua tamen convulsivi motus externas partes dire exercent, & spuma ex ore, & naribus effluit, & facultatum omnium principum læsio subsequitur cum oblivione eorum, quæ in paroxysmo acciderunt.

XI. Mortuis quandoque simillimæ evadunt hystericæ Mulieres, unde orta salubris illa consuetudo eas per triduum non sepeliendi.

XII. Difficilis quidem morbus curationis, & interdum in apoplexias, epilepsias degenerans, raro tamen lethalis.

XIII. Quo Mulier a paroxysmo liberetur, si plethorica sit, ac boni habitus, pulsumque habeat plenum, ac turgidum, ac Mensium diminutione, aut suppressione laboret venæ sectio ex brachio primum, mox pede ratione plenitudinis habita instituenda. E contra si insignis aliqua sanguinis hæmorrhagia præcesserit, aut aliorum humorum profluvium, pallida præter morem sit, pulsum parvum, ac debilem habeat actionum languore comitatum, ac frigore totius corporis, a venæ sectione abstinendum.

XIV. Si venter præter modum elatus sit, ac tensus cum insigni alvi

alvi adstrictione oleum amygdal. dulc. s. i. r. e. exhibendum, dum Clysteres ex decoctione fol. malvar. pariet. matricar. radic. alth. lilior. albor. flor. chammomil. roman. melilot. fœnu græc. & oleis emollientibus cum saccharo rubro injiciuntur, ac fœtus ex eadem decoctione calidi mane, & vespere fiunt, ut postea omentum vervecinum, vitulinum, aut simile dictis oleis imbutum applicetur.

XV. Hisce aliquandiu frustra adhibitis emplastrum hystericum Sydenhamii, aut simile umbelico, aut pudendis admovendum, uti & suffumigia (nisi idiosyncrasia quædam prohibeat) ex moscho, zibeto, benzoe, aliisque suaveolentibus ad uterum apparanda.

XVI. Si longior sit morbus, & gravioribus symptomatibus stipatus, mulier vero frigidioris temperamenti, laxiorisque habitus, boli ex Mithridat. optim., vel triphar. magn. ℥ .s. laudan. hysteric. de le Febour gr. iiii. eximie sunt virtutis, superbibendo aqu. artemis. matricar. a ℥ ii. tinctur. succin. castor. a ℥ .s. syrup. de cortic. citr. ℥ ii. M. quibus si difficilius boli deglutiantur, Laudanum ipsum solvi potest eorum loco assumendis.

XVII. Immo si sopor profundus Mulierem exerceat cum pulsu parvo, languido, contracto, extremorum frigore ad hæc deveniendum. ℥ aq. Cerasor. nigr. lilior. conval. a ℥ ii. anthyptic. Lang. ℥ i. s. spirit. urin. vel sal. armoniac. vel sanguin. human. a gut. xx. ad xxx. addit. syrup. artemis. ℥ .s. M. Quibus urgente morbo spiritus vini rectificatissimus substitui potest ad cochleare exhibendum.

XVIII. In fervidioribus vero calidioribusque feminis sola aqua stillatitia flor. Chammomil. tot. citr. menth. a ℥ i. s. lauda. liquid. Sydenham. a gut. x. ad xx. cum syrapi cortic. citr. ℥ ii. visa sunt convenire usque ad symptomatum remissionem, quotidie hora somni repetenda, si convulsiones, vigiliæ, dolores, aliaque ejusmodi symptomata postulare videantur: quæ si leviora fuerint sola emulsio in aq. nymph. lactuc. a ℥ v. femin. quat. frigid. ℥ i. s. papaver. alb. ℥ ii. nitr. purif. ℥ .s. sufficiet.

XIX. In prædicto vero soporis casu, aut syncope aqua frigida epotanda, aut faciei adspargenda, aut pauxillum vini optimi, ac generosi assumendum: frictiones circa præcordia, in pedibus nonnihil asperæ instituendæ, naribus fumus admovendus ex charta, linteis, penis, corio usto, ruta aceto trita.

XX. Cum in altero casu sal volatile Angelicum, oleosum Sylvii, spi-

spiritus melissæ phyla conclusus, & leviora errhina ex hyssop. sature. pul. a ʒ i. castor. ʒ .s. naribus excipienda locum habeant: cum tamen sequens nodulus in omnibus tutissimus sit. ʒ Oleo succin. ʒ .s. ass. fetid. ʒ i. Castor. ʒ .s. M. concludantur in nodulo serico ad odorandum.

XXI. Extra paroxysmum pariter ubi res sit cum Muliere frigidioris temperamenti, laxiorisque habitus, præmissa venæ sectione, si Mensium suppressio adsit, aut diminutio, & leni purgatione sales centaur. minor. agrimon. tamarisc. artemis. vel tartar. solub. ter. foliat. tartar. vitriolat. a ʒ ii. ad ʒ i. ex decoctione fumar. sonch. agrimon. cui successu temporis, si a salibus abhorreat Mulier spiritus sal armoniac. vel tinct. sal tartar. ad ʒ .s. addi potest, cum Veris tempore earundem succi ex jusculo tenerioris pulli ceteris omnibus palam præripiant.

XXII. Hisce qualibet octava die purgantia intermiscenda, inter quæ infusio ex rhabarb. ʒ ii. tartar. solub. ʒ i. in aq. artemis. q. s. per noctem in loco tepido facta, ut colaturæ addatur syrup. rosat. solut. ad ʒ iii. aq. Cinam. parum, eximiæ virtutis: aut Magnes. alb. ʒ ii. Rhabarb. ʒ .s. ex jusculo.

XXIII. Nisi ad Mensium, aut hæmorrhoidum fluxum immodicum proclives sint etiam pillulæ tartar. Bont. aut Quercetan. ad ʒ i. cum castor. ʒ s. & syrup. artemis. q. s. locum habent. Vinum ex infusione Bryoniæ paratum hyemali tempore adhibendum ad cyathum i. quotidie.

XXIV. Hisce Martialia succedant limatura martis .s. super lapide porphyrite lævig. a gr. x. ad xv. cum rob. sambuc., vel in forma liquida tinctura mart. tartariz. vel suc. pomor. extract. a ʒ s. ad ʒ i. ex levi decocto artemis. melis. vel aq. stillat. ad ʒ vi. iisdem plane servatis cautelis in istorum usu, quæ in curatione affectionis hypochondriacæ.

XXV. Et si aliquam perturbationem inferant laud. opiat. gr. ii. cum confectio. hyacint. s. o. ʒ i. exhibendum, vel laudanum liquidum ad gut. xii. circiter ex aq. flor. Chammomil. Menth.

XXVI. Sed nihil aquis acidulis præstantius ardente Sirio, & lacte autumnali tempestate per xxx. dies primo vere repetendo ex decoct. fars. peril. elect. radic. Chin. lentisc. usque ad æstus solis.

XXVII. Si vero calidioris sit temperamenti, ficciorisque habitus,

solum oleum amygdalarum dulcium, & Clysteres ex aqua hordei, & saccharo visa sunt convenire ad primas vias abstergendas; pro alterante vero quotidie sola decoctio cichor. endiv. violar. borrag. cum pulver. ex matr. perlar. præp. oculor. cancr. præp. rasur. ebor. a 3 i. ad 3 .s.

XXVIII. Pro his tamen omnibus satisfaciet serum lactis caprilis aut simplex, aut destillatum cum earumdem succis primo vere exhibendum: æstuosa vero tempestate balnea aquæ dulcis, aquæ Nocerianæ, Wilenses, vel si libet acidulæ Recobarii moderatis haustibus, tandem lac diu usurpandum.

XXIX. In quacumque hysteriæ affectionis specie motus corporis moderatus, equitatio præsertim, peregrinationes, venationes instituantur. A quibuscumque mentis laboribus abstineat ægrotans, hilaris vivat, & sola victus ratione, si fieri potest, gubernetur.

C A P. V.

De affectione hysterica.

I. **N**Ullus morbus Mulieribus tam familiaris, nullus qui omnes corporis partes tam varie exercent.] Quod scripsit Democritus in epistola ad Hippocratem sexcentarum ærumnarum, atque innumerabilium calamitatum auctorem esse uterum, & Hippocrates ipse tradidit (u), multis, & captum omnem superantibus affectionibus angere miserrimas Mulieres, aptissime cadit in hunc locum. Adeo enim Mulieribus fere omnibus nostra hæc ætate familiaris existit hysterica affectio, ut ex sexcentis otiose, & opipare viventibus vix centum reperiantur, quæ huic morbo aliorum mille specie illudenti obnoxie non sint. Unde comparari jure merito potest cum Proteo filio Oceani, & Tethyos, quem in fabulis est Deum marinum fuisse, in varias sese formas vertere solitum, ut nunc Animal, quandoque arbor, aut ignis, aut quid aliud videretur (x), vel ut alii crediderunt eundem fuisse ac Vertumnum, quem ajunt captum amore Pomonæ in omnigenam speciem se variasse (z); vel si libet cum Hydra, Serpente illo apud Poetas claro septem capitibus in Lerna palude prædito, cum qua Hercules pugnavit, quæ cum Hercules ei unum caput abscidisset, continuo aliis septem augebatur (a). Tot namque, tamque horrendis symptomatibus stipatur, ut cum incomprehensibilia plerisque videantur a Dæmonibus potius, ut de Epilepsia dictum est, quam a morbi viribus premi Mulieres, & exagitari facile judicetur. Quapropter optime a Galeno dictum (b) hysterica passionem unum quidem nomen esse, varia tamen, & innumera accidentia sub se comprehendere. Quod probe tenens Riverius se continere non potuit,

(u) Lib. de Virgin. Morb. (x) Ovid. 1. Fastor. Virgil. 4. Georg.

(z) Ser. in 4. Georg. (a) Ser. in 6. Æne. Ovid. 9. Met. v. 69.

(b) De loc. affect. c. 5.

tuit, quin Authores præcipuos, qui de Mulierum morbis scripserunt altiori voce damnaret, qui quamvis suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis egregie explicent, symptoma peculiare, propterea quod omnium frequentissimum, & molestissimum esse consuevit generis nomine donantes, diversis tamen capitibus varios ex utero affectus perperam exponunt, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, convulsiones, epilepsias, cordis palpitantes, arteriarum in hypocondriis, & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, variosque in aliis partibus dolores ex utero oriundos, quod illi omnes ab iisdem omnino causis exoriantur, atque unam medendi methodum exposcant.

II. *In abdomine enim motus undas representantes, & veluti globi cujusdam celeriter moti &c.*] Voluerunt nimirum Veteres Galenici istarum affectionum causam esse sanguinis menstrui circa uterum retentionem, vel feminis corruptionem, quo fit ut malignam, ac venenatam qualitatem acquirant, ex quibus maligni vapores eleventur, variasque corporis partes afficiunt. Verum cum alii ex istis animadverterint menstruantes Mulieres eque, ac vetulas in hunc morbum incidere aliam excogitarunt, humorum scilicet excrementitiorum ad uterum confluentium copiam, qui diuturna mora putrescunt, & corrumpuntur, unde ex vasis uteri tetri vapores emittuntur modo hanc, modo illam partem afficientes, ac symptomata hystericæ affectionis excitantes. Cum observatione dignum sit eandem per paroxysmos invadere, qui nunc frequentius, nunc rarius redeunt, nunc brevior, nunc longior tempore perdurant, materiæ copiam in promptu habent, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius discutitur. Ubi certum suæ digestionis, & exhalationis tempus attigerint ejusmodi vapores subito, & derepente exilire, immo collectos latere diu in corpore, donec causarum extrinsecus advenientium concursu propulsi a venis in omnes corporis partes efflentur, existimarunt. Pro varia copia, ac malignitate nunc levia, & brevi cessura symptomata proficisci, nunc graviora, ac diutius duratura, & si ea copia cumulentur, ut diaphragma, & pulmonem comprimant, difficultatem respirationis, aut si veneni ad instar peculiari vi faucibus infensi operentur, strangulationis sensum inducere, si vero virtute quasi narcotica cordi, & spiritibus vitalibus contraria, totius corporis refrigerationem, & mortem ipsam arcessere. Recte illi quidem sua velut hypothese vaporum obsecati. Ut tamen satis esset in illa momenti, oporteret ut quæque symptomata hystericæ passionis paroxysmum concomitantia mediis istis vaporibus commode explicarentur. Quod nequiquam fieri posse plerique sustinuerunt, atque ii præsertim, qui ad affectionem morbi maxime propriam, & inseparabilem, sensum videlicet globi ad gulam ascendentis, aliasque maxime insignes attenderunt, quas non communi vaporum doctrina assequi se posse sunt arbitrati, sed uteri ascensu modo ventriculum versus, modo diaphragma. Quem cum Hippocrates ipse proposuisset (c) a Platone, & Aretæo in hac parte sequutus, Fernelius, atque Eustachius Rudius sic confirmarunt eundem, & frequenter se deprehendisse, & manu depressum in propriam sedem propulisse haud dubie asserentes, ut nullum ambigendi locum Medentibus reliquisset sibi viderentur. His nullatenus minime assentitur Galenus docens moveri quidem nonnihil posse uterum, atque

(c) *Lib. de nat. mulieb.*

ascendere, ea tamen ratione, qua ad ventriculum pertingat constanter negans, multo minus illum prætereundo ad septum transversum. Neque sane eum fallunt rationes multæ ex Anatome desumptæ, qua constat quatuor validissimis ligamentis uterum donari in sua sede ita illum firmantibus, ut vix ac ne vix quidem moveri loco queat. Quæ philosophandi ratio quamvis prioris sententiæ patronis non parum displiceat, atque propterea repellant sic eadem relaxari in uteri procidentia, ut extra pudenda prodire soleat, velint tamen nolint fateantur necesse est, subitum, ac citissimum ascensum, ac descensum uteri, quem experiuntur Mulieres hystericæ cum prolapsu ejusdem, quem sensim sensimque relaxatis ligamentis incurrunt, conciliari nullo modo posse, neque hystericas Mulieres hisce de causis eodem premi, cum a paroxysmo liberatæ in perfectissimo valetudinis statu constituentur. Quid quod ne in prolapsu quidem uteri dicto, uterus e sua sede dimoveatur, ut Veteribus placuit, sed solum interna vaginæ tunica ob copiam feroforum humorum ejusdem fibras relaxantium extra pudenda propendeat sub forma rotunda, ut uterum repræsentet? Sed ne horum conjecturis refellendis diutius immoremur sufficiat dixisse, Sennertum Fernellii, Rudii, aliorumque sententiam suis temporibus vigentem profligare conatum fuisse, haud dubie affirmando corpus illud, quod manibus se contractavisse dixerunt non ipsum uterum esse, sed testes, ac tubas Fallopianas tanto semine repletas, ut flatibus distensæ, & e suo loco dimotæ ad umbilicum usque extendantur, globique sensum sursum ascendentis producant. Verum non immerito conjectandum videtur, etsi plurimum inter se differre videantur ejuscemodi sententiæ, in eo tamen cunctas convenire, quod partium dimotionem supponant, quæ utero firmiter adhærent, quæque ex propria sede divelli nequeunt, nisi uterus ipse, quem firmissimis ligamentis firmatum volunt, divellatur, & sive totus uterus vitiosis humoribus, ac flatibus repletus, sive partes illi annexæ, nimirum testes, & tuba uteri sursum moveantur, semper uteri ascensum nominari posse, atque Hippocratis doctrina plaudere, ut egregie Riverius acriter dimicans. Rem sane tot, tantisque difficultatibus impeditam, ac varie adeo a Scriptoribus pertractatam, etiam me tacente facile omnes intelligant, ut satius esse videatur, eam qua fieri potest consulto declinare, atque sine carentem disputationem aliis relinquere. Verum ecquis non eo facile perducatur, ut reliquis mentis conatibus aliud non suadentibus existimet, omnes Veterum hypotheses falsas fuisse, dum meatus, ac ductus, per quos humores malignam, ac veneficam indolem nacti ex utero, conterminisque partibus, in quibus nidulantur, erumpentes ad cor, & cerebrum deferuntur variis morbi symptomatibus pro varia humoris qualitate ansam daturi, patentes adhuc nemo ausus est assignare, & dum in mortuis ob vehementem hystericæ passionis paroxysmum uterus semper insons repertus fuit, in debito situ, nec tubæ Fallopianæ, aut testes e loco suo dimotæ observatæ unquam fuisse. Tradit quidem Diemerbroekius (d) se in hystericis plerunque aliquem magnitudinis circa uterum excessum, in eoque æruginosum quemdam, vel croceum, aut flavescens humorem invenisse, ac Riolanus (e) testes pugno grandiores, tubamque uteri amplificatam, & dilatatam, Vesalius (f)

instar

(d) *Anat. lib. 1. de vent. inf. cap. 24.* (e) *Antopol. lib. 2. pag. 35.*

(f) *Lib. 5. de human. corpor. fabric. cap. 15.*

instar majusculæ pilæ protuberantes croceo humore simulque gravissime olente refertos, ut Rennigeri (g), & quæ extant in M. N. C. (h) observationes silentio præteream, quæ cum eodem fere recidant, opus non est iis diutius immorari. Sed hæc omnia longe diversa ratione rem se habere clare evincunt, cum prædictæ partes exquisitissimo sensu præditæ turgere, inflari, tendi, obstrui, aut alia ratione affici nequeant, quin nervæ fibrillæ, quibus eadem contextæ sunt in validiores, atque inordinatas contractiones agantur, atque hinc tristis sensatio, ac spasmus excitetur, qui reliquis corporis partibus communicatus omnia hysterica affectionis symptomata inducat, ut infra clare apparebit.

III. *Horum omnium symptomatum causa proxima est spasmodica nervorum, qui per uterum disseminantur &c.*] Si nimirum sedulo, & accurate perpendamus minimos nervorum ramusculos, qui per uteri substantiam disseminantur cum nervis sexti paris a Cerebro originem mutuantes communicare, nihil fere negotii facesset affectionum explicatio, quæ hunc morbum comitari solent. Cum enim varie, inordinateque contrahantur, irritentur, convellantur, variæ autem atque inordinatæ contractiones, morsus, convulsio per mirabilem consensum partibus communicentur, per quas iidem ipsi nervi distribuuntur, easdem præ aliis ejusmodi consensum pati oportere, & varie exagitari, torqueri, atque moleste affici perspicuum est; hinc nil mirum nervos, qui per viscera Abdominis distributi ad pharyngem usque pertingunt, ut spasmō affecti sunt motus undas representantes excitare, quos nihil aliud esse censendum est, quam viscerum eorumdem, ac partium convolutionem quamdam, & quasi conglobationem, qui spasmus violenter, magnoque impetu ad superiores usque partes propagatus globi specie sursum ascendens imponit: Coli vero intestini, aut Illei, aut Renum fibras nerveas distrahere, premere, aut alio modo torquere, ut inde immanis dolor excitetur, qui Colica hysterica mulieribus familiaris dici consuevit, quamque interdum Chyli, aliorumque succorum Chylificationi inservientium ad superiora evacuatio excipit, ac vomitus, inverso videlicet intestinorum motu ea ratione, qua ad inferiora non solum iidem trudentur, sed ventriculum versus projiciantur. Quid si spasmus adeo vehemens sit ut turbetur, aut impediatur successiva ad inferiora intestinorum contractio? Nonne feces, clysteres aliaque ejusmodi per os propellentur, & illiaca passio subsequetur? Quamvis id raro contingit, dolor tamen regionem scrobiculo cordis subtensam dire extorquens illiacæ passioni haud absimilis videtur. Quid si spasmus idem ad Renes propagetur? Tantus enimvero dolor excitabitur, ut paroxysmum nephriticum omnino mentiatur, idque ut egregie adnotat cl. Sydenhamius non solum doloris genere, locoque quo sævit, sed adscitis vomitionibus immanioribus, tum etiam nonnunquam ex eo, quod dolor per ureterum ductus propagetur, ita ut ægre admodum dignosci queat, utrum hæc symptomata ab incluso calculo, an vero ab affectu aliquo hysterico enascantur. Jam vero quid de nervis sentiendum, qui ad stomachum deferuntur omnino non suppetit, nisi in convulsivas contractiones & ipsos per consensum adactos inappetentias, nauseas, vomitus, constrictiones œsophagi, intestinorum, ductus choledochi, vesicæ inducere asseramus, quibus aut conclusæ aeris particulæ ac

ca-

(g) Cent. 2. obs. 90.

(h) Dec. 1. an. 1. obs. 32.

calore loci, atque adiacentium viscerum rarefactæ vim adversus eorum parietes exerceant tantam, ut nisi viam sibi, aditumque patefaciens insigni cum strepitu, rumoreque erumpat, eorundem capacitatem mirum in modum distendat, atque inflat; aut bilis derivatio in Duodenum præpediatur, unde biliosæ secernendæ particulæ in sanguine collectæ eundem, & reliquos succos inficiant, inquinantque ea ratione, qua cutis angustis intercepti variis sedisque coloribus eandem deturpent, unde Icterus; aut vesicæ sphincter ita spasmo afficiatur, ut externis causis urinam e vesica pellentibus non cedat, aut saltem guttis tantummodo per intervalla vim præbeat, unde stillicidium, & dolor vesicæ; aut intestinorum canalis ita coarctetur, ut vermiculari eorundem motu non solum feces ad intestina protrudi queant, sed ne Clysteres quidem injici. Quid mirum porro videatur, si sexti paris ramusculi, qui in cor tendunt spasmo affecti ejusdem angustias, palpitationes, syncopes pariant non aliunde repetendas, quam a convulsione non raro ita vehementi, ut manus pectori admota valde repellatur, immo aliquando vel solo visu, atque aure ipsa propius ad pectus admota percipiatur; vel vero sanguinis motus auferatur, ut libera circulatione trajici non possit. Quæ quidem inordinatæ cordis contractiones ita respirationis difficultatem adaugent, ut nihil magis. Cum enim sinister cordis ventriculus totum eodem contentum sanguinem in Aortam prompte satis propellere nequeat, nemo ignorat pulmones præ copia novi continuo affluentis, eidem trajiciendo impares cum sint, ita turgere, ut nullum pectori spatium relinquant, atque propterea explicari ea ratione non posse, qua sufficiens aeris quantitas recipiatur ad sanguinis ipsius motum per easdem promovendum: inde consequens mulieres summa difficultate respirationis, & quasi strangulationis sensu, quæ boli ad gulam ascendentis specie eisdem imponunt, feriantibus scilicet Laryngis musculis, premi, vexarique debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quemadmodum enim cor, & pulmones adeo prompte ab irruentis sanguinis copia liberari non possunt, superiorum partium venas, ac jugulares præsertim, illasque omnes, quæ colli, laryngis, ac pharyngis musculos perreptant majorem in modum turgidas remanere contingit, tunc vero prædictos musculos quamdam convulsivi motus speciem pati, quo fit, ut collum omne præter morem elatum Mulieribus videatur. Quid si prædictis spasmodicis nervosæ partes musculorum respirationi inservientium in convulsivum illum motum adigantur, per quem subito, iterumque contrahantur, atque aer prius copia inspiratus mox vehementerque extrudatur? Tussim enim vero siccam, & ferinam, quia irritans materia in bronchiis non hæret, supervenire debere, eamque dolore earum partium comitatam, quæ in consensum trahuntur, musculorum scilicet thoracis luce clarius apparet. Quid si per eorundem nervorum propagines convulsivi, atque inordinati motus cerebro communicentur, aut peculiari Meningum parti, unde affecti nervi ortum traducunt, atque membranis pericranium inter, craniumque fitis, atque exquisitissimo sensu præditis? Vertigines nempe, tremores, sopores, deliria aliaque ejusmodi symptomata supervenient, variæ animæ species obversabuntur timoris, tristitiæ, aut contra hilaritatis, ac si organa fletui, aut risui inservientia quoque afficiantur, lachrymæ simul, & cachinni apparebunt: dolor etiam ille exorietur vix tolerabilis clavus hystericus dictus, quasi clavus ferreus in caput vi adigeretur. Quid si externis corporis partibus? Præ-

ter-

terquamquod , ut nerveis fibrillis instructæ sunt doloribus maximis vexantur , accedit præterea ita liberum per minimos canaliculos eosdem irrigantes sanguinis circuitum spasmo præcludi , ut insigniter frigescent , nec prius calore effervescent , quam remisso parumper paroxysmo hærenti sanguini , aliisque humoribus via aditusque præbeatur . Cujusce rei argumento prope certissimo sunt urinæ claræ , limpidæque simul , & copiosæ , quas post finitum paroxysmum excerni asserit Sydenhamius , atque ejusce morbi signum fere pathognomonicum constituit , relaxatis videlicet tubulis renalibus ; atque ureteribus ea ratione , qua serum priusquam particulis salinis , a quibus colorem acquirunt , imbuantur , maxime tenue , & limpidissimum velut aquæ potatoribus contingit , excernatur , & per vesicam elabatur .

Irritatio porro , morsus , vellicatio excitatur a lymphæ genitali aut sanguine , aut alio humore &c.] Quam hætenus exposuimus causam non me latet minus placere plerisque Recentiorum medicorum , qui quotidiana experientia edocti viros quoque eadem pati symptomata , quæ patiuntur mulieres hysteriæ , dum affectionibus hypochondriacis corripiuntur , borborygmos scilicet , & flatus veluti globi cujusdam ascendentes ad umbilicum cum faucium constrictione , & sensu suffocationis , qui tamen carent utero , & tubis Fallopiæ , eandem etiam causam esse putarunt , & communi nomine affectionis hypochondriacæ esse appellandam . In ea autem assignanda orta litigia . Cl. enim Le boe Sylvius (i) acidum Pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescens accusat , unde copiose flatus , & vapores elevantur , qui cum sint valde acres , abdominis , & præcordiorum dolores procreant . Hoc vitium ubi in sanguinem irrepserit , eundem ad varias coagulationes disponit , unde alia ejusce morbi symptomata subsequuntur . Eandem fere sedem præter fligmorum etiam Sydenhamius (k) constituere non dubitavit , dum supposita debili nervorum , ac spirituum animalium textura liquidum nerveum iners , & minus elasticum ad viscera imi ventris deferri putat , quæ ad humorum secretiones , excretionesque a natura sunt comparatæ , unde istorum separatio lædatur , atque propterea falsi , acres , irritantes , aut acidi , aliaque qualitate peccantes humores non tantum circa viscera , quam in universa massa colliguntur , qui nervea partium filamenta mordendo , vellicando , aut aliter afficiendo omnia prædicta symptomata procreabunt . Carolus vero Piso (l) præcipuam morbi sedem in cerebro , vel potius nervorum principio collocavit , cujusce rei sollicitus Wilisius (m) hunc affectum ad motus convulsivos retulit , ejusque causam esse statuit confusum , perturbatum , atque inordinatum spirituum animalium motum circa nervorum principia existentem propter particularum heterogenearum cum ipsis admixtionem , quæ particulæ heterogeneæ copula explosiva ab eodem vocatur ; hanc copulam retinere spiritus , & una secum in canales nerveos deducere ; atque hisce confusi , agitati spirituum animalium motus jactis fundamentis omnia hysteriæ passionis symptomata egregie dilucidat . His addenda ex his composita sententia cl. Etmulleri , qui non excluso acido succi pancreatici ventriculi , aut glandularum intestinalium vitiose effervescente ,

par-

(i) *Prax. med. app. trac. 7. p. 5. 81.*

(k) *Dissert. epist. (1) In select. observ.*

(m) *De morb. convul. 445. & affect. hyst. & hypochond. pathol. vindic.*

partium tamen nervosarum convulsiones tum Abdominis, tum aliarum partium genuinam hujusce morbi causam prætendit. Si quid ego in re ardua, ac perdifficili sentio, quamquam haud inficias ire ausim Scriptores magnos, & doctos ad veritatem propius accessisse, cum suam unusquisque de affectionis hysterice causis doctrinam congeffit, dummodo tamen suus cuique locus tribuatur, atque in earum disquisitione ordo servetur, parcant tamen si in illorum sententias non eo, cum docent easdem esse ac affectionis hypochondriacæ, nullas in utero conterminisque partibus esse agnoscendas. Quamvis istorum affectuum symptomata inter se similia, ac utrique valde communia videantur, animadversione tamen digna occurrunt quamplurima, quæ eorum differentiam insignem faciunt. Hysterica enim affectio, ut ex dictis colligi potest, subito, vehementer, & ex improvise gravidas, puerperas, viduas, plethoricas post grave aliquod animi pathema, vel virgines post repentinam fluxus menstrui suppressionem aggreditur, ut omni sensu, ac motu privatae repente in terram concidant acri, ac incredibili frigore externas corporis partes occupante, ut manibus percipi, nec calefactis linteis temperari queat, dolore in capitis vertice certæ regioni infixio adeo atrociter divexata, ut a clavo ferre nil atrocius possent, globo ex imo ventre gulam versus ascendente pressæ, frequentique animi deliquio, subitaque ad suffocationem usque intercepta respiratione cum faucium tam forti strangulatione, ut nil magis a laqueo, solo pennarum accensarum suffitu naribus admoto levamen interdum prorsus mirabile percipientes, nullum interdum quocumque adhibito medicamine, ut propterea pro mortuis habitæ sepulchro destinatae nonnullæ fuerint. Percurre quæso singulas, & universas affectionis hypochondriacæ notas: ullam ne in tanta earum diversitate reperies, quæ cum prædictis suffocationis uterinæ symptomatibus, aut frequentia, aut invadendi modo, aut vehementia comparari queat? Subitam, ac vehementem sensus, ac motus privationem, qua ex improvise in terram concidunt ne dixeris, quæ in hypochondriacis non observatur. Neque acre illud, atque incredibile frigus, neque clavum hystericum dictum, neque globi ascensum, neque animi deliquium, & ad suffocationem usque interceptam respirationem, fortemque strangulationem testibus viris fide dignissimis Hippocrate, Aretæo, Fernellio, Dureto, Montano, Ballonio, Hollerio, Mercuriali, Jo. Heurnio, quos ipse Hoffmannus sequutus est, quæ si a malo hypochondriaco non sunt remota, minus tamen frequenter, vehementerque aggrediuntur. Quosnam hypochondriacos videas in solo pennarum accensarum, aut rerum graveolentium suffitu medicinam adeo præclaram agnoscentes, ut eo solo & ab ingruentis paroxysmi discrimine, & ab eodem gravissime infestante ita vindicentur, ut in perfectissimo valetudinis statu incantamenti ad instar constituentur? Quosnam qui medicamentis frustra adhibitis mortuis simillimi evaserint, ut propterea maxima medentium diligentia opus sit, ne in fraudem inducantur in judicio ferendo, ut infra videbimus? Hisce addas velim hystericam affectionem, quæ medicaminum vires, medentium nisus eludunt, sensim sensimque ingravescens, atque altas in penetralibus viscerum radices agentem in epilepsiam, in lethalem syncopem, in uterinum furorem, in uteri hydroperem terminari, cum malum hypochondriacum, ut alibi demonstratum est (n) in scorbutum præsertim, qui summus ejusdem gradus est, in Icterus,

alios-

(n) *Aph. 3. cap. 9.*

aliosque ejuscemodi morbos, in quibus viscera imi ventris, hepar, lien, pancreas plerunque tumore aliquo laborare solent, aut aliter offendi desinat, cum in iis, quæ hysterica affectione occubuerit uterus insons repertus non sit, ut vago passim illorum rumore circumferri solet, ab humoribus excrementitiis in ejus cavitate collectis; neque tubæ Fallopiæ aut testes immunes, sed pravis corruptisque humoribus distentæ, aut repletæ, ut præclarissimæ observationes Diemerbroeckii, Riolani, Vesalii aliorumque superius allatæ testantur. Nil igitur verosimilius afferri posse videtur, quam si dicatur uterum propter lymphæ genitalis (exquisitiori enim Anatomicorum solertia compertum est organa semen secernentia deesse mulieribus, ideoque ne semen quidem effundere, sed succum eidem analogum) aut sanguinis, aut alterius humoris retentionem corruptionemque, aut extranei corporis, falsi videlicet germinis, aut similis in ejus cavitate suppurationem, aut aliter male affectum hystericae affectioni ansam ob hanc potissimum rationem præbere, quod nervi per ejus substantiam distributi varie irritati, demorsi, vellicati omnes quibuscum insignem habent communicationem ad violentas, atque inordinatas contractiones partium, quibus inferuntur ciendas excitant, unde varia symptomata pro convulsionis, aut spasmi varietate profiscuntur, quæ quidem omnia cum ab uteri convulsione primum, ac spasmo tamquam rivulus a fonte emanent, sumptum non immerito a præstantissimo Mauriceau afferendi consilium, eundem omnium symptomatum causam quibus hystericae mulieres in paroxismo corripuntur habendum esse, atque juxta Hippocratis assertum plerorumque morborum, quibus eadem præ viris dire exercentur. Utero partes conterminæ immo ad uteri fundum hiantes sunt tubæ Fallopiæ dictæ, duo scilicet ductus, qui inde magis ampliantur, & sui quoque lateris ovarii dorsum conscendentes, mox infra demissi, orificiis suis in lacinias quasdam ornamentum foliaceum dictas divisas propendent, substantia eadem fere, qua uterus, præditi: ad duorum ferre digitorum ab uteri lateribus distantia duo alia globosa corpora confita sunt Veteribus testes, Recentioribus ovaria nuncupata eidem utero per latum ligamentum, perque aliud satis validum connexa. Nil igitur mirum videatur, aut tubas Fallopias, aut testes Veterum, quos nostri ovaria dicunt quocumque humore repletas, distentas, aut alia ratione affectas ipsa ipsius hystericae affectionis symptomata progignere, quæ ab uteri læsione exoriri supra ostendimus, cum hujusce, & illarum partium per nervos reciproce communicantes consensus ejusmodi sit, ut una affecta aliæ quoque parum dissitæ immo connexæ afficiantur. Quod autem lymphæ genitalis, succus genituræ analogus circa uterum congestus, stagnans, corruptus in extremitates nervorum ejus substantiam perreptantium ea ratione afficiat, quæ vel una satis valere potest ad effrænes motus, atque inordinatas contractiones universi corporis comitandas, vel ex eo maxime apparet, quod in virginibus circa decimum quartum ætatis annum insignes mutationes contingunt, quarum omnium maxime spectanda videtur, quæ mammarum turgentia, stimulis, ac desideriiis ad Venerem, sanguinis menstrui fluxu se prodit, ut supra a nobis est demonstratum, quæ omnia protenso quasi digito commonstrant circa pubertatem ad uterum eum sanguinis, aliorumque succorum affluxum fieri, quo non solum extrema vasorum oscula referantur pro sanguinis menstrui evacuatione, sed talis in extremitates nervorum motio excitatur,

tur, quæ ad cerebrum usque pertingens Veneris ideas animo repræsentat. Hisce porro ad stimuli sedem major sanguinis, aliorumque succorum fluxus promovetur, atque desideria ad Venerem incenduntur. Quid igitur mirum videatur, majore facta stagnatione, congestioneque, componentes eorum partes sensim a se mutuo solvi, atque secedere, subtiliores avolare, crassiores vero remanere, paulatimque corrumpi, acres propterea, volatiles, tenuioresque particulas exaltatas ita prædictas nervorum extremitates mordere, vellicare, aut alia ratione afficere, ut inde dirissimum malum hystericum subsequatur? Magnum ejusce rei, clarumque argumentum est virgines circa pubertatis annos Venerem avidè appetentes, viduas intermissum coitum eodem vehementer exerceri, ut Galenus, Forestus, Ballonius, Lemnius præclare ostenderunt, quia videlicet ea copia succus genituræ analogus, lymphæ genitalis, sanguis si liber, alique humores ea copia cumulantur, ut non sine morfu, atque vellicatione in extremitates nervorum contineri in organis a natura comparatis non queant, ex qua violenti spasmi ad universum corpus propagantur. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quod in hanc rem tradit egregie Charleto (o) inquit: *Mulieres quædam acerbis copiosis spermatis igniculis prurientes desiderio consuescendi cum viris in sæva hystericâ pathemata incidunt; hinc tantus in virginibus juxta, ac feminis salacioribus mali hystericæ est proventus*. Qua de causa Veteres fere medici ad credendum vehementer adducti sunt retentum semen pro principe hystericæ passionis causâ habendum esse, conjugium (p) eaque omnia, quæ retenti in utero feminis exitum promovent ad earum incolumitatem tantopere conferre, certissimis observationibus edocti finito hystericâ paroxysmo ex relaxatis muliebribus copiosum humidum extillasse liquorem. Quod vero speciatim a sanguinis five menstrui, five lochiorum in puerperis suppressione, aut diminutione hystericum malum proficiscatur, haud equidem inficiari quempiam posse existimo, qui ejusce rei sollicitus virgines percontetur, quibus mensium fluxus circa pubertatis annos instat, aut etiam feminas, in quibus difficilior idem esse consuevit: facile enim intelliget gravissimis symptomatibus hystericis misellas premi, præsertim vero clavo hystericâ, non aliunde, quam a retardato libero sanguinis cursu per vasa uterina, atque hinc subsequente præternaturali eorundem distensione, atque nervearum, quibus contextæ sunt fibrarum morfu, vellicatione, spasmo, qui ad universum nervorum systema propagatur repetendis. Cujusce rei locupletissimos testes habemus, & in actis Wratislaviensium, (q) in quibus eadem describuntur, & laudatum supra Hoffmannum, qui ob repentinam purgationis menstruæ per vehementem terrorem, præsertim vero in personis naturæ sensibilioris suppressionem, gravissima mox hystericâ, quin & epileptica excepisse symptomata testatus est. Eadem & puerperis evenire ob perturbatum Lochiorum fluxum, præterquamquod & Hippocrates, (r) & Hoffmannus adnotarunt (s), quotidiana experientia adeo certum effecit, ut probatione nequaquam indigeat. Quod si a sanguine, aliisque humoribus optime constitutis

(o) l. c. p. 76.

(p) Hip. lib. de virg. morb. cap. 3. Valescus de Tarant. phil. pharm. lib. 6. Duretus in enarrat. ad cap. 109. Hollerii. Zacut. Lusitan. 52. prax. med. ad mirand. obs. 91. (q) an. 1700.

(r) Lib. de natur. mul. sect. 9. (s) Loc. cit.

tutis tam gravia symptomata ob solam quandoque vasorum distensionem exoriuntur, a corpore extraneo in ejus cavitate in suppurationem abeunte, ab ulcere serum acre, ac corrosivum plorante, eadem adhuc graviora provenire posse lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis.

V. *His addenda alia viscerum affectiones Mesenterii, Hepatis &c.*] Si hinc finibus coerceretur cl. Le boe Sylvii opinio asserentis causam affectionis hystericæ esse acidum Pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescens, unde copiosi flatus, & vapores eleventur, qui cum sint valde acres, Abdominis, & præcordiorum dolores procreant, non esset cur multum dimicaremus. Quamvis enim bilem cum succo pancreatico effervescente nulla ratione posse alibi a nobis demonstratum sit (t) effervescentiæ tamen nomine eorundem, atque omnium humorum, qui in cavitatem intestinorum confluunt, aut qui in plicis Mesenterii, aut Liene, aut Renibus separantur recessum quemdam a naturali temperie, pravam mixtionem, corruptionem si libet intelligeremus, qua mordendi, vellicandi indolem nacti, atque ramusculis sexti paris, qui per omnes hæc partes distribuuntur molesti eadem omnino symptomata excitarent. Dolendum tamen ceu proximam, & immediatam causam, & quod magis est unicam constituisse, cum pro remota tantum habenda videatur, & inter multiplices, quæ citra uteri læsionem hystericam passionem gignunt, collocanda. Cujusce rei præclarissimum exemplum contemplandum Medentibus exhibuit laudatus Mauriceau in nobili quadam Muliere, quæ cum Renis abscessu laboraret, alternis fere diebus annorum ferme supra duorum curriculo maximis suffocationibus, cordis angustiiis, palpitationibus, deliquiis divexata fuit, perinde ac si morbi causa ab utero male affecto esset repetenda, qui aperto ejusdem cadavere, illæsus omnino repertus est una cum partibus eidem inhærentibus, aut proxime communicantibus. Mirum autem aliorum viscerum incisione instituta Renis abscessum satis insignem haud injucundo spectaculo comparuisse a grandiori lapide Renis medium occupante inductum, quo ægrotans occubuit, cum a Medentibus iis remediis continuo pertractaretur, quæ in uteri suffocatione passim adhiberi solent, quem ne atonia quidem premi ore oculisque defixi deprehenderunt, ut quatuor ante Menses prædixisse testatus est.

VI. *Spirituum etiam quandoque Animalium debilior crasis, ut facile dissipentur &c.*] Neque lymphæ genitalis, neque sanguinis menstrui, lochiorumque suppressionem, neque uteri aliorumque viscerum affectiones pro causa passionis hystericæ semper habendas esse, facit potissimum viduarum contemplatio, quæ quamvis coitu non utantur, ut antea solebant, nec non plerarumque, quæ Deo datæ ea sunt castimonia, ut ne imaginariam quidem venerem patiantur, nihilominus tamen ejusmodi morbo obnoxie evadunt, cum e contra Mulieres nuptæ viro, ac coitu sæpe utentes, quibus Menses satis liberaliter profluunt hystérico malo frequentissime, ac pertinaciter laborent: quemadmodum etiam annosæ quædam femina, quibus jamdiu Menses naturaliter intermiserint, atque omnis propterea sanguinis, aliorumque succorum superflua quantitas defecerit, in eisdem tamen morbos adnotantibus Carolo Pisone, & Hoffmanno supra laudatis labuntur: immo ut subdit cl.

Mauriceau iidem viri, frequentius tamen Mulieres ob odorem Moschi, Zibethi, flor. aurantium, rosarum, aliorumque corporum suaveolentium, nec non ob terrorem, metum, tristitiam, iram, dolorem summum, aliaque animi pathemata. Quibus rite perpensis cl. Sydenhamius suam illam spirituum animalium ἀταξία, seu inordinatum, ac confusum motum propter debiliorem, & rariorem eorundem texturam invexit, ut facile dissipentur, & a levi etiam causa in motus inordinatos, & perturbatos excitentur. Et sane in hystericis Mulieribus adesse hanc debilem spirituum crasim, vel ex eo maxime constat, quod Mulieres præ viris debiliorem, & rariorem texturam, atque universum nervorum systema maxime sensibile obtinent, mollioremque totius corporis habitum. Quibus sane de rebus illud consequitur, ut si viri Symptomatibus, quæ hystericis similia videantur, afficiuntur, ii potissimum litterati sint, & acriori ingenio præditi, quia nimirum rariori, tenuiori, ac facile dissipabili spirituum crasi donantur. Arguunt eandem crasim causæ externæ, quæ sæpissime hystericos spasmos excitant, inter quæ sunt præcipue prædicti odores fortes, & acuti, nec non graviora animi pathemata teste ipso Aretæo, quibus spiritus animales nimis raris, ac tenues commoventur, variasque motus perturbationes excitant. Vomitus silentio prætereo materiæ flavæ, viridis, biliosæ, quique a corruptione insigni succorum in primis viis stabulantium pendere videtur, quo hystericæ Mulieres optime valentes extemplo corripuntur ab hoc inordinato, ac confuso spirituum animalium motu repetendum, ut alibi a nobis demonstratum est. (u) Non immerito propterea conjecisse videtur, supposita hac debili nervorum, ac spirituum textura liquidum nervum ad viscera imi ventris deduci, quæ ad humorum secretionem, excretionemque sunt comparatæ, unde eadem labefactantur, ac propterea diversi humores falsi, acres, irritantes, aut alia qualitate peccantes non tam circa viscera, quam in universa massa sanguinea colliguntur, a quibus demorsis nerveis partium filamentis hystericæ passionis symptomata excitantur. Dolendum tamen hanc unicam hystericæ passionis causam agnovisse, eamque & affectionis hypochondriacæ ciendæ haud imparem, nunquam in femine, aut sanguine menstruo corruptis, nec in succorum depravatione, sive etiam humorum acrium congestionem constituendam. Præterquam enim quod summa in obscuritate versari vel ex iis erui commode potest, quæ cum vera esse ratio evincit, observationes cum multæ, ac frequentes, tum certæ ac constantes confirmant, accedit præterea spiritus in feminis, & litteratis hominibus, ut citato loco ostendimus, eo quod pauci sunt, debilioris, ac rarioris texturæ in inordinatos, & irregulares motus, minime tamen in effrænes violentasque abire turbas, quæ ad atrocissimos dolores, ad immanes convulsiones, membrorum contractiones, rigiditates excitandas valeant, quæ potissimum feminis hystericis præ viris hypochondriacis familiares esse consueverunt.

VII. *Quæ diutius protracta sanguinis ipsius crasim invertunt, ac spirituum, unde atrocior successu temporis morbus &c.*] Quoniam sæpe sæpius contingit a gravioribus animi pathematibus, atque diuturnis cujusvis generis assiduisque mentis cogitationibus spiritus dissipari, ac volatilibus particulis privari, nec non fibrarum Cerebri tonum parumper infringi laxarique præsertim in Mulie-

(u) *aph. lib. 3. de affect. hypoch.*

Mulieribus, quæ passionibus pronæ sunt, & valde sensiles, dissipabilique spirituum textura donantur, fieri minus vix posse videtur, quin liquidum nerveum minori vi, atque elatere per nervorum fibras excurrat, præcipue vero per illas, quæ ventriculo, aliisque infimi ventris visceribus distribuuntur, unde eadem debito tono destitutæ, ac languescunt suis muneribus obeundis impares evadant, atque hinc tota æconomia naturalis viscerum abdominis turbetur, atque propterea alimentorum coctio, chyli perfecta elaboratio, excrementorum secretio labefactetur. Jam vero chylum imperfecte elaboratum, neque ab excrementitiis sordibus optime depuratum, immo viscido acribus irritantibus imbutum per venas lacteas in sanguinem propelli perspicuum est, atque universam ipsius massam vitiari, heterogeneis particulis refeciri, spiritus earum mixtione coinquinari, in corticalibus Cerebri glandulis fecerni, atque hinc affectionem hysterica diro symptomatum satellitio stipatam a confuso spirituum animalium motu circa nervorum principia existente propter particularum heterogenearum cum ipsis admixtionem, quas copulam explosivam vocavit Wilisius, eamque retinere spiritus, & una secum in canales nerveos deducere arbitratus est, tandem subsequi. Si Wilisius animadvertisset, quam facile a lymphæ, seu succi genituræ analogi, quem semen Veteres appellarunt, aut a sanguinis menstrui suppressione tota uteri non solum, sed universi corporis æconomia alteretur, secretiones, excretionisque perturbentur, pravæ vitiosæque sordes in sanguine cumulentur: quam facile etiam visceribus imi ventris hepate, pancreate, liene, mesenterio, glandulis copiosissimis ventriculi, intestinorum, renibus male affectis diversorum succorum, humorumque, qui variis usibus destinati sunt separatio vitietur, salinæ propterea, acres, viscidæ aliæque extraneæ particulæ vel in sanguine remaneant, vel novæ continuo ingerantur: si perpendisset demum liquidorum secretionem in glandulosis viscerum folliculis a motibus proportionatis, & specificis nervearum fibrarum, & sanguinis circa ipsa viscera fluentis, unde homologæ sanguinis particulæ a certis glandularum oscillationibus successive admittuntur, pendere, alterata vero oscillationum proportionem propter languentem debilioremque nervearum fibrarum contractionem a spiritibus animalibus mitiori energia in easdem fluentibus excitatam, prædictos succos, humoresque alterari, sylvestres aliasque excrementitias, ac pravas partes a glandulis recipi, atque hinc primas vias, sanguinem, spiritus incongruis, superfluis, vitiosisque salibus inquinari: & quod magis est omnique animadversione dignissimum ad toties inculcatam nervorum sexti paris distributionem ad omnes fere partes, omnia fere viscera, universum fere corpus, nec non ad mirabilem illum nervearum fibrarum consensum, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur, attendisset, arduum futurum reor, ut usque adhuc allegatas hysterica passionis causas, quas ad lymphæ genitalis, sanguinis, aut alterius humoris in utero, conterminisque partibus stagnationem, corruptionem referre licuit, ad extranei corporis in ejus cavitate suppurationem, ulcus, aliorumque viscerum imi ventris affectiones, ac demum ad spirituum Animalium debiliorem crasim, explosisset, cum ejusmodi sint, ut omnes diutius protractæ suum illum spirituum motum circa nervorum principia existentem, quam unicam hysterica, & hypochondriacæ causam constituit, ciere valeant, augere, confirmare. Nonnullas ex istis attigisse præ cæteris videtur Etmulle-

rus supra allata sententia, qua acidum succi pancreatici, ventriculi, aut intestinalium glandularum vitiose effervescent (licet gratis dictum, ut vidimus) una cum partium nervosarum convulsionibus tum Abdominis, tum aliarum partium accusat, præcipuas tamen frequentioresque prætereundo disputationem tot tantisque difficultatibus impeditam, ac varie a Scriptoribus pertractatam aliis reliquit.

VIII. *Huic affines morbi sunt in primis syncopes, in qua tamen respiratio, & pulsus &c.*] Hystericæ affectionis signa primum tradere, mox ejus ætiologiam afferre consultum duximus, id suadente nonnullorum consilio, qui ex affectionibus, quibus perardui, ac difficiles morbi maxime propriis stipantur accurate, atque ordine examinatis de eorundem natura, & essentia æquum, & adæquatum judicium ferri arbitrantur. Illud tamen diligenter curandum est, ut ab aliis morbis, quibuscum aliquam habet affinitatem, cognationemque distinguatur. Id quod tribus potissimum generalibus signis conjici posse animadvertit Riverius. Quorum primum est, quod si ægra hystericæ affectioni sit obnoxia, ejusque symptomatibus premi non raro consueverit, dum rursus aggrediuntur, de alio affectu cogitandum non fit. Alterum est, quod Mulieres dum prædictis Symptomatibus vexari incipiunt, de utero male affecto conqueruntur: Tertium demum, quod hystericæ Mulieres fetidis rebus naribus admotis, & suaveolentibus in pudenda immixtis magnum levamen percipiant, quod aliis affectibus commune non est. Verum ut de priore dicamus, ecquis tuto se pronuntiare posse confidat, eadem semper mala in eadem Muliere esse invasura, cum innumerabilibus ferme premi soleant? Ad alterum quod spectat, an citra erroris suspicionem affirmari queat in omnibus Mulieribus quacumque ex causa hystericæ affectione ægrotaverint, etiam utero illæso omnino non suppetit. Tertium demum non ita firmum, & constans est, ut de aliis etiam affectionibus prædicari non possit, in quibus spirituum animalium motus inconcinnus, ac perturbatus est. Satiùs itaque duxerim peculiariter hystericam affectionem ab aliis affectionibus distinguere, ut idem Riverius, alique accuratiores præctici præstiterunt. Inter affines morbos animadversionem meretur Syncopes. Si tamen sedulo, & accurate perpendas Syncopes causam, ut supra dictum est, esse sublatum sanguinis motum, facile intelliges respirationem simul, & pulsum omnino deficere, cessante vero sanguinis, & spirituum influxu in universi corporis partes, ac cutis porulis collabentibus extremum faciei pallorem, sudoresque frigidos supervenire oportere, cum in hystericæ affectione color plerunque naturalis servetur, & pulsus utcumque debilis percipiatur. Quoniam vero dici sanguinis motus intercipi nequit, quin vita hominis periclitetur, hinc illud consequitur, ut syncopes brevi in salutem, aut mortem terminetur, cum hystericus paroxysmus ad plures dies quandoque perseveret. Saluti autem in Syncope plurimum tribuit suaveolentium naribus applicatio, aut ori ingestio. Quæ enim grati odoris fragrantia insigniuntur, cum subtilissimas habeant partes, momento fere spiritus erigi contingit, & recreari, prompte vero cordis vias remetientibus liberum sanguinis cursum restitui, atque morbum auferri. Quæ de hystericæ affectione ne dicantur, facit confusus, perturbatusque spirituum animalium motus modo in has, modo in illas partes influentium salvo libero cordis pulsu, nisi spasmus tantus hinc excitetur, ut sanguinis motus auferatur, quo

quo casu syncopes effectus morbi erit aliis notis dignoscendus, quarum præcipua est suaveolentium applicatione augeri, aut confirmari, cum primario invadente nulla sit iis medicina præstantior.

IX. *Tum Apoplexia, in qua tamen partes omnes resolutæ sunt, atque omni sensu privata &c.*] Cum proximam apoplexiæ causam in impedito spirituum animalium a Cerebro ad organa sensui, & motui destinata, & ab iis ad Cerebrum excursu constituerimus (x) ab hoc eodem fonte sensuum omnium internorum, externorumque abolitionem repetendam esse duximus, atque omnium partium resolutionem: Symptoma autem frequentissimum si quod aliud superveniens iis, qui in Apoplexiam labuntur, est oris detorsio, quam potissimum fieri diximus, quod Musculis os ad latus adducentibus denegatur spirituum animalium influxus, liber vero præbetur Musculis eidem muneri dicatis in latere opposito, unde cum tendantur isti, inflectunturque nulla vi contranitente, oris detorsio emergit. Quæ ne in hysterica passione minime contingant, facit perturbatus solum, & confusus spirituum animalium influxus modo in has, modo in illas partes, unde partes non solum resolvuntur, sed varie inordinateque concutiuntur: & quamvis hinc spasmus excitari queat cynicus dictus, qui oris & ipse detorsionem conjunctam habet, qua ratione distinguendus sit citato loco tradidimus monitum cl. Etmulleri sequuti, qui in oris detorsione a resolutione prodeunte partem illam, quæ trahitur, & resoluta est, mollem, & flaccidam percipi, & ad partem sanam trahi posse ostendit, & hanc ipsam partem in naturalem manus ope restitui, cum e contra a convulsione oriunda partem sanam, atque illam, quæ convulsa est duram, & firmiter contractam percipi contingat, & si retrahi velit, non sine insigni dolore possit. Quid quod si Apoplexia fortis sit in qua præter Cerebrum etiam Cerebellum afficitur, diminuta spirituum secretionem atque derivationem in nervos ad cor, & partes respirationi inservientes spiratio ægra, & stertorosa subsequi debeat, quæ longe ab hysterica passione sunt remota?

X. *Epilepsia quoque, in qua tamen convulsivi motus externas partes dire exercent &c.*] Illud maxime Epilepsiæ proprium est, ut partes externæ convulsivis motibus varie, inordinateque exagitentur, quod vel ex eo repetendum est, quod spiritus Animales in vehementes turbas adacti cæcoque impetu hac illac irruentes in partes, quæ motui præsertim voluntario famulantur, & naturali, violentas contractiones, motusque effrænes excitant: deinceps ut spuma ab ore, & naribus effluat a convulsione œsophagi, & pulmonum, qua feri, & salivæ copia ejicitur, cui mixtus aer in bullas elevatur, cum spasmi in hysterica passione, in qua nervorum ramusculi sexti paris afficiuntur internas magis occupent, & viscera, quibus distribuuntur. Accedit etiam, quod Cerebrum primario afficitur in Epilepsia: Fieri hinc minus vix posse apparet, quin illa pars, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum ita concutiatur, ut inepta omnino evadat ad eos tremores suscipiendos, quibus principes animæ operationes exercentur: quod perquam raro in hysterica affectione contingit, ut præ cæteris Cornelius Celsus docuit inquit: (z) *Vulvæ morbus interdum sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat*: distat tamen hic casus in eo quod neque oculi claudantur, neque spumæ profluant, nec nervi distendantur.

XI. Mor-

(x) *aph. lib. 1. cap. 1. com. x.* (z) *Lib. 4. cap. 20.*

XI. *Mortuis quandoque simillimæ &c.*] Quomodo hystericæ Mulieres quando mortuis simillimæ evadunt ab iisdem sint distinguendæ, operæ pretium est inquirere. Id autem variis modis scriptores fere Veteres explorari posse tradiderunt: primum quidem ori gossipium, aut lanam, aut plumas leviores applicando, quæ si non moveantur, ægram pro mortua habendam: deinceps speculum tersum ori pariter apponendo, quod tantillum spirante ægra halitu ex ore exeunte infici debet: tandem poculum aqua plenum pectori imponendo, quæ viva adhuc existente Muliere moveri debet. Quæ signa quamvis ut plurimum locum habere videantur, perpetua tamen non esse, nec omnimodam certitudinem præ se ferre arbitratus est Riverius, cum quædam Mulieres hystericæ sola transpiratione vivant instar animalium in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolita sit in iis respiratio. Quod diligenter tenens cl. Raymundus Jo. Fortis caute agendum docuit, neque gossypio, aut lanæ, neque speculo, neque poculo aqua pleno fidendum docuit, cum in arteriis etiam transpiratio perficiatur: securius vero sternutatorio medicamento vivam a mortua discerni posse. Cum tamen Mulieres hystericæ, vivæ adhuc sepultæ fuerint, & quandoque a Medicis dissectæ, saluberrimum utriusque consilium sectandum traderem, hystericæ affectione defunctas per triduum sepeliendas non esse, aut saltem donec fetere incipiant.

XII. *Difficilis quidem morbus curationis, & interdum in Apoplexias, Epilepsias &c.*] Hystericæ passio quamvis terribilis videatur, minus tamen periculi præferre, quam vulgo creditur, omnes cum Veteres, tum Recentiores Medici uno ore affirmarunt. Nihilominus tamen exempla non desunt Mulierum, postquam effrænes, atrocesque motus convulsivi easdem exercuerunt, quæ in Apoplexias lapsæ sunt, aut in paralyfim, seu hemiplegiam ad annos usque perseverantem. Ita cl. Mauriceau cujusdam Mulieris junctæ sibi affinitate meminit, quæ cum duobus tantum utero Mensibus gestasset hystericæ passionē vehementi adeo correpta est, ut convulsionibus, & apoplexia ea potissimum de causa ægrotaverit, quæ in paralyfim dimidiæ corporis partis definit, etiam post partum, quem maturo tempore feliciter obtinuit superstitem, nec prius invalescens, quam thermopotatio instituta, qua egregie a morbo liberata est. Nullum esse morbum, cui tam facile epilepsiæ, & convulsionibus artuum junguntur, quam qui ex uteri vitio enascitur adnotavit ipse Hoffmannus. Nisi tamen aut gravior Syncopes superveniat, aut insignis convulsio, qua liber spirituum Animalium influxus etiam ad partes vitales omnino intercipiatur lethalis esse consuevit, licet adeo chronicus, ut non immerito opprobrium Medicorum una cum affectionibus hypochondriacis nuncupetur.

XIII. *Quo Mulier a paroxysmo liberetur, si plethorica sit, ac boni habitus &c. venæ sectio e brachio &c.*] Curationem hujusce morbi duplicem esse, alteram quæ in accessione perficitur, alteram, quæ extra paroxysmum tradiderunt fere Veteres omnes, Recentioresque Medici. Illi quidem in accessione vapores, atque auram veneficam discutiendam, & a nobilioribus partibus revellendam; humores in utero contentos, unde eadem elevatur evacuandos, & uterum ad propriam sedem, quando contingit, reducendum. Quæ omnes indicationes quamvis falsæ successu temporis visæ sunt Recentioribus, qui hystericæ affectionis causas altius, ac subtilius commenti sunt,

ut

ut vidimus, ejusmodi tamen fuere, ut quempiam ad statuendum facile adduxerint omnem rectæ curationis rationem in eo consistere, ut remedia causis morbi avertendis accommodata invenirentur. Quod nulla meliori ratione præstari posse deprehensum est, quam ad ægotantium naturam attendendo, & generaliores quasdam affectiones, quibus earum corpora excercantur, quo potissimum lites, quæstiones, jurgia, aliter mente incedente, finem habuerunt. Atque ut ad rem nostram accedamus, utrum in hysterica affectionis paroxysmo locum habeat venæ sectio quæstio digna fuit, ut a Veteribus fere Medicis ageretur. Si cl. Varandæum, Sennertum, Raymundum Jo. Fortis consulimus animadvertentes in hysterica affectione, dum Mulieres invadit insignem adesse virium languorem, totius corporis refrigerationem ob malignos illos suos vapores cor, & cerebrum infestantes, quibus in mortis discrimine Mulieres constituuntur, venæ sectionem minus tutam, immo periculi plenam existimarunt. E contra Mercatus, Rodericus a Castro, Hoechstederus, Higmorus, Riverius, Septalius alique ad sanguinis menstrui copiam, atque retentionem curam animumque convertentes, venæ sectionem cæteris omnibus remediis anteponendam esse facile judicarunt. Quid in re ardua ipse sentiam pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen ea intelligenda sit, veritati summe consonum videtur asserere cum plethorica sit Mulier, bonique habitus, & quod magis est pulsus habeat plenum, ac turgidum, ac Mensium diminutione, aut suppressione laboret, nullum inveniri Medentibus datum esse præstantius, aut pro ægotantium opportunitate valentius auxilium venæ sectione, quæ præterquamquod ad spasmodum ac convulsionum vehementiam, quæ in plethoricis Mulieribus major esse plerunque consuevit, compescendam præstat, ad causam etiam, qua morbus efficitur, aut saltem augetur, aut confirmatur profligandam plurimum valet. Qua in re consentientes habemus clariore Medicinæ procures, qui nuperrimis temporibus floruerunt Mauriceau, Hoffmannum, aliosque supra laudatos, qui si major sanguinis copia urget, etiam iterandam venæ sectionem docuerunt, ne ipsis quidem gravidis exceptis, certis ac frequentibus observationibus edocti Mulieres hystericas omni sensu, motu, spiratione, ac loquela fere privatas, quibus multus sanguis aderat, vel a suppressis repente evacuationibus accumulatus, venæ sectione instituta protinus ad se rediisse. Quamquam libentissime a Varandæo, Sennerto, Jo. Forti, aliisque fuerim, qui venæ sectionem altiori voce damnarunt in hysterica affectione, si res sit cum Mulieribus, quæ immodicas evacuationes sanguinis, aut aliorum humorum passæ sint, ideoque spirituum, & cruoris inopia laborent, atque inde fibrarum motricium languore, cum venæ sectione spiritus, & humores magis depauperentur, fibræque motrices magis magisque ad elaterii exercitium ineptæ constituentur. Cujusce rei argumentum prope certissimum erit pallor insignis faciei, & totius corporis, qui etiam naturalis cum sit venæ sectioni ferendæ minus est aptus; præ cæteris vero pulsus parvus, ac debilis, cum actiones reliquæ ægre, & cum languore peragantur, ac frigus totum corpus detineat; quibus rite perpensis citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, illud summopere verendum esse, ne dum spasmi uteri venæ sectione consulere studemus, eosdem graviores, favioresque inanitione accedente juxta Hippocratis doctrinam excitemus.

XIV. Si venter præter modum elatus sit, acensus cum insigni alvi adstrictione

ne ol. amygdal. dulc. &c.] Venæ sectio vel locum habeat, vel neutiquam in paroxysmo hystericæ passionis, nihil impedit, quominus alia remedia in usum vocentur, quæ nimiam irritationem sistere valent, & hinc perturbatum spirituum motum coercere, nec non fibras crispas, & convulsas laxare. Quibus indicationibus satisfacimus remediis internis, vel externis. Inter interna remedia, ubi venter præter modum elatus sit, ac tensus cum insigni alvi adstrictione, oleum amygdalar. dulc. eximias habere vires perspicuum est. Præterquam enim quod ad crispas fibras emolliendas plurimum valet, quibus coercitæ aeris particulae, ac loci calore rarefactæ ventris inflationem, ac tensionem procreant, accedit præterea alvum nimio spasmo constrictam blande subducere, quod a purgantibus sperare inane non modo est, sed discriminis plenum tentare, cum nulla re magis ægræ lædantur, quam ab iis, quæ stimulandi vim habent, quæ humidi copiam evacuant, a quo humorum acredo temperatur, quæque particulis acris, & irritantibus foeta cum sint ventriculi, & intestinorum fibras vellicando, tormina, & atroces abdominis dolores procreant. Ad leniendos porro intestinorum spasmos, ac morbosas fibrarum uteri contractiones emolliendas Clysteres ex carminativis, & emollientibus confecti egregie conducunt, inter quæ folia malvarum, parietariæ, radicis althææ, lilior. alborum, & similia eminent additis oleis emollientibus, ex quibus etiam fots, inunctiones parantur ad prædicta obeunda munera opportunissimæ, si quæ alia.

XV. *Hiscæ aliquandiu adhibitis emplastrum hystericum &c.*] His a Veteribus fere Medicis Hippocrate, & Galeno accensentur suffumigia ex suaveolentibus, uti sunt moschus, zibethum, benzoe ad uterum apparanda. Quibus addendum, quod tradit Capivacius, qui quandoquidem conjugium efficax remedium noverit, ut efficacius evadat, jubet ut vir penem inungat oleis aromaticis, & zibetho. Neque hujusce rei ratio in arduo sita, adnotante Hoffmanno, cum sulphurea exhalatione, aut immediata eorum adplicatione fibras uteri spasmo constrictas relaxari contingat, atque hinc crassos, & putridos humores effluere, ut Forestus testatus est (a). Verum in istorum usu ad idiosyncrasiam quamdam diligenter attendendum traderem, qua pleræque Mulieres a suaveolentibus odoribus adeo graviter læduntur, ut in gravissimas convulsiones hystericas labantur, cum e contra nonnullæ testante cl. Wall (b) vel Moschi frictione naribus instituta a gravissimis paroxysmis liberentur. Si enim a suaveolentibus lædi antea minime consueverunt minus verendum est, ne eorum odor etiam si ad nares usque pertingat, ipsis officiat. Sin contrarium acciderit, justus subrepat timor, ne caput impellens spiritus in ætælias adigat, & novum paroxysmum multo graviolem excitent, ut supra ostendimus. Tutiora porro, & experientia magis probata visa sunt emplastra, quæ graveolentiam habent aliquam, qua lædi minus plerunque solent Mulieres, ut sunt ex bdellio, sagapeno, assa foetida, galbano parata, si umbilico, vel pudendis adplicentur, quæ testantibus Veteribus ipsis Medicis eximias habent facultates, & de quibus notabile exemplum attulit idem Forestus, unde Sydenhamius suum illum confecit ex galbani in tinctur. castor. solut. & colat. ℥ iii. Tacamahac. ℥ ii. f. emplastr. pro umbilico, quod cum alia votis minus respondeant apprime utile, ac proficuum deprehendi sæpius solet. Balsamum Galbanetum uterinum

Sen-

(a) Lib. 28. obs. 32. (b) Trans. phil. 2. 474. an. 1744. ar. 18.

Sennerti silentio prætereo, quod ex gum. galban. oleo therebinthinæ in re-torta soluto, & stillato conficitur, aut illud Hadriani Mynsicht, quod eadem fere ratione compositum easdem vires habere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XVI. Si longior sit morbus, & gravioribus symptomatibus stipatus, Mulier vero frigidioris temperamenti boli ex Mithridato optim. &c.] Sed nihil ad effrænes spirituum motus coercendos, atque hinc crispatas, & convulsas fibras relaxandas opio, & ex ipso paratis medicamentis, maxime si iis quæ specifica virtute utero, conterminisque partibus mederi communiter reputantur, inter quæ succinum, castoreum, assa foetida, aliaque eminent, confociantur. Inter opiatas compositiones non ignobilis olim fuit Mithridatum, tum Triphara magna, quæ sine opio parari solebat, & cum opio, quod postremum nuperrimis etiam temporibus invaluit, cum primum plane obsoleverit. His accensendum Laudanum hystericum de le Febour, quod ex succino, myrrh. croc. oriental. castor. spirit. vin. opii extract. certa chymicorum industria præparatur, ejusque vires eximias in hystericis suffocationibus, atque inordinatis, effrænisque motibus uterinis dictis suis Auctor deprædicat. Verum tam in hujusce laudani, quam in Mithridati, & Tripharæ aliarumque similium confectionum usu, illud summopere animadvertendum traderem, quod Hippocrates præclare adnotavit (c) ut nempe feminarum naturæ recte discernantur, earumque temperamentum præsertim internoscatur. Si enim frigidioris naturæ fuerint, & temperamenti ut ajunt pituitosi, in quo fibræ laxæ sunt, motus sanguinis tardior, & languidior, feri & lymphæ copia adest, spiritusque jam torpidi quæ calefaciendi vim habent, ut fere sunt allata remedia tuto, & citra noxæ periculum adhiberi queunt, cum jam perturbatum spirituum motum sedandi virtute sint prædita: immo tincturæ ipsæ succini, castorei in aquis artemisiæ, matri-cariæ, aliisque, quas uteri amicitia claras fecit æque sunt commodissimæ, quibus addi potest aqua ipsa Cinammomi, quæ testante cl. Mauriceau ad flatus discutiendos, qui stomacho contenti insignes angustias, & suffocationes excitant, simulque ad laxas ipsius fibras corroborandas opportunissima existit.

XVII. Immo si sopor profundus Mulierem exerceat cum pulsu parvo, languido, contracto, extremorum frigore ad aq. Melis. cerasor. &c.] Symptomatum etiam, virium, ac sanguinis, humorumque motus habenda ratio. Si enim non effrænes perturbatique motus, artuum insolitæ contractiones, violentæ gesticulationes ægram extorqueant, sed tantum sopor profundus, cur opiat-
tis medicamentis sit pertractanda, quibus sopor augeatur, aut confirmetur omnino non video; multo minus si vires jam languescant, quod nulla me-
liori ratione innotescere potest, quam pulsum respiciendo, qui si parvus, languidus contractusque fuerit de spirituum, ac cruoris inopia, atque inde
fibrarum motricium languore suspicandum non est, quo etiam fit, ut san-
guis in partibus longe a corde dissitis ægre admodum, & serius quam par
est moveatur, hinc frigus totius corporis percipiatur. Quo casu si opiat-
medicamentis ægras pertractare animus ferat, nullus dubito, quin non so-
lum incassum laborent, sed cum neque salutem, neque levationem afferant
ullam, brevi in extremum vitæ discrimen easdem adducant. Tunc vero

salubre consilium censemus iis uti, quæ aut odore, aut sapore grata sunt, ut melissa, cerasa nigra, & similia, quæ calida dici consueverunt, ex quibus aquæ stillatitiæ eliciuntur in hisce morbis præstantissimæ. Quod plane dicendum de spiritibus ardentibus, aut tincturis per vini spiritum ex Simplicibus anthystericis paratis, quæ propterea aquarum anthystericarum titulo insigniuntur, quæque humoribus lentis, ac difficilibus, vel serosis peccantibus, vel atonia solidarum partium, qua spiritus alicubi hærentes excitando, eorumque debiliorem crasim, & texturam corroborando, qua lentos ac difficiles humores resolvendo æquabilem, atque ordinatam secretionem, atque derivationem in nervos promovendo alacriores Mulieres facile restituunt, atque ad motum, & sensum expeditiores. In horum quoque censu veniunt spiritus quidam urinæ, sal. armoniac. sanguinis humani, qui tenuitate, ac volatilitate, qua donantur, sanguinem, ac spiritus debiles, ac languescientes erigere valent, fibras ad pristinum elaterii statum restituere, atque hinc hystericum paroxysmum ab hoc fonte prodeuntem profligare. Si in hisce tantum casibus, nimirum in humorum visciditate, lentore, in serosa colluvie, in solidarum partium atonia, atque hinc oriundo inæquali, perturbato, ac confuso spirituum animalium motu cocleari spiritus vini rectificatissimi utendum intelligat cl. Mauriceau, nil est sane cur eidem libentissime non assentiamur, quemadmodum Sylvio, aliisque assentiri visi sumus (d) qui hosce eosdem spiritus in apoplexia, epilepsia miris laudibus extulerunt, dummodo eorum usus certis tantum finibus coercatur, neque fervidiori temperamento præditis, adustis, strigosisque, in quibus acres, biliosæque particulae sunt exaltatae, solidæ partes plus æquo tensæ, spiritus ad cæcum furorem, atque impetum proni.

XVIII. *In fervidioribus vero calidioribusque feminis sola aqua stillat. flor. Chamom. tot. citr. &c.*] Fateor me iustis laudibus hoc loco efferre non posse præclar. viros Rodericum a Castro (e) & Ludovicum Mercatum (f) qui pessimum morem calidiora medicamenta in hystericis suffocationibus ab uterinæ lymphæ orgasmo prodeuntibus altiori voce damnarunt, & e medio tollere quantum illis licuit, conati sunt, multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus edocti gravissima detrimenta hinc emanasse. Et vero nulla difficultate laborare facile judicaverim, quod præclar. viri consulto protulerunt, cum calidioribus medicamentis acres, tenuiores, mobiliioresque particulas nerveas fibras uteri pungentes, vellicantes, convellentes magis magisque attenuari contingat, exsolvi, atque in universam sanguinis massam diffusas, atque una cum succo nerveo in cerebri fibras illabentes spirituum agitationem, atque furorem augere. Cum Mulieres fervidiori temperamento præditæ, calidioresque, in quibus motus sanguinis celerior est, & vehementior, pulsus frequens, sulphureæ partes sunt exaltatae, & copiosæ, spiritus agiliores, subtiliores, acrioresque, in hystericas affectiones allatis de causis labantur, cuiam rationi innitatur eorum methodus, qui calefacientibus, volatilibus, spirituosis medicamentis earum corpora pertrectant, omnino non suppetit. Optime igitur earum incolumitati consulamus, si convulsionibus divexatis, atque inordinatis corporis gesticationibus, doloribus, vigiliis anodynum aliquod emulsionis forma pro-

pi-

(d) *Lib. 1. cap. 1. com. 19. pag. 29. & cap. 8. com. 18. p. 159.*

(e) *De morb. Mulier. lib. 2.* (f) *De morb. uteri cap. 3. lib. 2.*

pinemus ex frigidis, ut ajunt, feminibus, & papaveris albi in aquis refrigerantibus addito nitro purissimo, quorum virtutem ad nimium humorum æstum, fervoremque compescendum, & libidinem extinguendam qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut superiori capite ostensum est. Quamquam si gravius hystericae Mulieres conflentur, quam ut sperandum sit levioribus hisce anodynis placidam exoptandam tranquillitatem conciliari, vel nullum revera emolumentum ex iisdem perceperint, præsto sit Laudanum liquidum, quod ex aquis aliquibus stomacho & palato gratis (hæc enim dum Mulieribus præscribimus, in eam spem facile adducimur, id nobis dent ultro, concedantque, ut omnia modo nostro præscribamus) & simul utero amicis exhibitum, tanti facit Sydenhamius, ut si quid in summa rerum angustia, vel ad symptomata mitiganda, quæ ex usu aliorum medicamentorum accidere solent, sperandum, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito posse confidat. Ejus etiam pulcherrima laus est, vel si diutius hora somni usque ad symptomatum remissionem propinetur, certum levamen, nullum noxæ periculum afferre, ita ut vomitus, cholerae, colicae hystericae, aliaque id genus mala, quæ Mulieres dire exercent, hoc uno, frustra aliis adhibitis tuto feliciterque profligentur.

XIX. *In prædicto vero soporis casu, aut Syncope aqua frigida in usum vocanda &c.*] Non me præterit tamen, quid hisce objicere soleant ii, qui pro volatilibus spirituosisque medicamentis, quæ in hysterics paroxysmis adhibenda contendunt, acriter dimicant, nempe & in fervidioris naturæ feminis sensus, & motus privationem, altumque soporem, aut syncopem facile subsequi, quibus solvendis narcoticorum usu earum corpora pertractare si ferat animus, nulli dubitant, quin incassum laborent, qui in iis auxilii spem invenire adnituntur. Recte illi quidem. Sed verendum, ne illis summopere officiat insignis excitandi facultas, spiritus erigendi, recreandi, languescentem solidarum partium tonum firmandi, quæ soli aquæ frigida potui, aut ejusdem adspersioni in facie, quandoque etiam pauxillo vini optimi ori ingesto inesse solet ex Hippocratis consilio (d), quem ipse Mauriceau sequutus est, nec non frictionibus circa præcordia, item in pedibus cum panno asperiori institutis, naribus vero admotis odoramentis quibusdam foetidis, ut Hippocrates præcepit, qui tamen leviores sint, mitioresque, ex charta nimirum, linteis, pennis, corio usto, ruta aceto trita, & similibus, non ex spiritibus oleosis, volatilibus, salinisque summe actuosis, ne nerveis cerebri membranis stimuli addantur, spiritus vero ad irregulares motus proni plus æquo commoveantur, exagitentur, unde cæco furore, atque impetu hac illac irruentibus morbus augeatur.

XX. *Cum in altero casu sal volatile Anglic., oleosum Sylvii &c.*] Quæ quidem detrimenta in ægras Mulieres quæ frigidioris naturæ sunt, laxiorique habitu donantur emanare posse tantum abest, ut credam, ut etiam maximos, & uberrimos fructus facile easdem assequi tam ego intelligam, quam qui maxime. In his enim salini, volatiles vapores, dum in nerveas cerebri membranas nonnihil laxas impingunt, tonum ipsis addunt, vigoremque, pristinum elateris exercitium restitunt, sanguinem vero humoresque alicubi impactos, hærentesque commovent, discutiunt, spiritibus energiam conciliant, unde concinne, atque ordinate in nervos influere contingit, at-

(d) 1. de natur. mulier.

atque hinc paroxysmum averti. Si in hisce tantum casibus sternutatoria præscribenda esse nonnulli cum Raymundo Jo. Forti, Riverio arbitrentur Hippocratis doctrinæ vehementer addicti dicentis. *Mulier, quæ uterinis molestatur, aut difficulter parit superveniens sternutatio, bonum*: iis non ægre admodum indulgebimus, cum Schneideri membrana, tum nervis omnibus cum eadem mire consentientibus pruritatis, viscera ac partes lentis, viscidis acribus, ac superfluis succis impeditas expedi contingat, laxatis præter morem vasculis tonum restitui, atque hinc irritationis sive in extremitates nervorum, sive circa eorundem principia causa deficiente, hysterica symptomata sedari. Illud tamen, & ipsi concedant mihi necessum est, quod volo, ut scilicet errhina ex hyssopo, satureja, & ejusmodi aliis parata, quæ levem excitant sternutationem adhibeantur, non quæ acriora sunt, uti euphorbium, helleborus, & similia, quæ nerveas fibrillas majorem in modum vellicando convulsionem lethalem progignant, ut alibi a nobis est demonstratum (e), & tunc solum cum *Mulier*, ut Riverius ipse ait, *valde sepulta videatur*, cum cæteroquin oleum succini, assa foetida, castoreum ad odorandum tutissima sint æque ac efficacissima, si quæ alia.

XXI. *Extra paroxysmum pariter ubi res sit cum Muliere frigidioris temperamenti &c. præmissa venæ sectione, & leni purgatione, sales &c.*] Ut extra paroxysmum congrue, & opportune hystericis Mulieribus consulamus, eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut uteri aliorumque viscerum vitia emendentur, massa sanguinea a sordium, pravorumque excrementorum sarcina liberetur, spiritus, & nervorum systema corroboretur, perspicuum est. Illud autem sedulo, & diligenter animadvertendum est, ut sordium natura internoscatur, an viscidæ tenacesque sint, an vero acres, tenues, falsæ: pro diversitate siquidem peccantium humorum diversa indicantur remedia. Id autem nulla meliori ratione innotescet, quam ad ægræ Mulieris temperamentum, & habitum respiciendo, nec non ad affectiones quasdam, quæ cum morbo conjunctæ esse plerunque solent. Si enim frigidum temperamentum fortita fuerit, in quo ut supra animadvertimus fibræ laxæ sunt, motus sanguinis tardior, & languidior, feri & lymphæ copia supra cæteras partes adest sine febre, æstu, proclive est credere crassos, tenacesque succos uterum conterminasque partes impedire, mucilagineas sordes sanguinis crassim inquinare. Ea igitur quæ spissitudinem humorum tollunt, quæ incidunt, attenuant, abstergunt, fibrarumque motum adaugent hic locum habere ambigendum non est. In horum censu venit in primis venæ sectio, præsertim si Menses aut omnino suppressi sint, aut maximopere retardati, ut etiam in paroxysmo præstandum esse duximus. Imminuta enim sanguinis mole, imminui etiam resistantiam, quam viribus illam moventibus crassities, visciditas, & lentor humorum afferebat manifesta res est. Quo sane consequitur, ut cor, arteriæ, & partium intra quas sanguiferi canales excurrunt motrices fibræ validius, & fortius se se contrahant, his autem ita se contrahentibus totum sanguinem vehementius propelli, atque agitari, stagnantes hærentesque particulas dimoveri, circulo restitui, attenuari, dividi, expeditius moveri, seu quod eodem recidit sanguinem fluxilem reddi. Quid si excrementitii humores in primis viis stabulentur, qui coctiones, excretionesque impedian? Quid si Hepatis, Pancreatis, Mesenterii aliorum-

(e) *Lib. 1. cap. 1. com. 21. p. 30.*

rumque viscerum imi ventris infarctus adsint a lentis viscidisque humoribus ortum habentes? Purgationem nimirum aliis omnibus remediis præmittere apprime utile & necessarium esse notum omnibus est, planeque perspectum. Quoniam vero una purgantis pharmaci exhibitione totus peccans humor educi non potest, præsertim si crassitudine peccet, ob quam cæteris nostri corporis glandulis non sit accommodatus, hinc salubre practicum consilium, facta primarum viarum abstersione sales in usum vocare, qui lixiviales dicuntur, qui videlicet ex cineribus quarundam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, aut qui medii appellantur, qui videlicet ex acidorum cum alkalicis mixtione parantur, quique viscidis, crassisque fordibus attenuandis, incidendis, laxatis stomachi, & intestinorum fibris roborandis opportunissimi existunt. Prioris generis sunt sales centaur. minor. agrimon. tamarisc. artemisæ, alterius vero tartarus solubilis, tartarus vitriolatus, & similes, qui ex decoctione exhibiti plantarum, quæ easdem fortitæ sunt vires, dici vix potest, quam apte spissos crassosque humores ad fluendum disponamus, quem servare ordinem maximopere necessarium est, ne infarctus, concretiones, stagnationesque, quibus referendis studemus, ultro sollicitemus. Præmissis iis, quæ humores ad fluendum disponunt, spirituosæ addi successu temporis posse, ut sunt spiritus sal. armoniac. & similes ultro ambigendum non est. De virtute succorum, qui ex iisdem plantis eliciuntur Vid. lib. 3. cap. 8. com. 11. p. 105.

XXII. *Hiscæ, qualibet octava die purgantia intermiscenda, inter quæ infusio rhabarbari &c.*] Dum humores ad fluendum disponuntur, aut revera resolvuntur, impuritates quasdam deponere certum est, quarum præterea eliminandarum cura habenda per alvi vias, quæ omnium sunt opportunissimæ, quidquid Sydenhamius asserat, qui quid emolumenti, siue potius non incommodi ex repetita pharmaci purgantis exhibitione ægris adferri queat se ignorare testatus est. Quamvis enim haud inficias ire ausit, quin intestina ex impuritatibus liberent ea, & pariter e massa sanguinea humores noxios in ea stabulantes aliquantulum extrahant, e contra tamen frequentius repetita plurimum officere in corporibus imbecillis, ac præsertim in ætatibus tenellis affirmare non dubitavit, ingentem humorum colluviem in viscera imi ventris eliciendo, unde tumores in iisdem facile subsequuntur tanto magis in dies mole augescentes, quanto sæpius æger purgetur. Quamvis ego a Sydenhamio fuerim, ut alibi adnotatum est (f) si de præpostera purgandi ratione loqui intelligat, validioribusque purgantibus in corporibus imbecillis, & ætatibus tenellis, non tamen propterea concesserim tanta damna emanare posse, si de commodissima purgandi ratione sermo sit, quam epicrasim vocant, & de rhabarbaro, quo nullum efficacius, aut pro ægroantium opportunitate valentius reperiri medicamen ad pravas, vitiosasque fordes eliminandas, sanguinis crasim, solidarumque partium, atque affectorum viscerum structuram emendandam ita citato loco demonstratum est, ut nullus ambigendi locus videatur.

XXIII. *Nisi ad Mensium, aut hæmorrhoidum fluxum immodicum proclives sint, etiam pillul. tartar. Bont. &c.*] Haud ipse ignoro Bryoniæ radicem in uteri hydropæ, in hysterica suffocatione ab obstructionibus ejusce visceris, specificam audire, cum serum crassum, viscidum, & lentum alicubi im-

pa-

(f) Loc. cit. pag. 107.

paſtum potenter diſſolvat, atque per alvum extra corpus educat. Atque ex ea quidem parari ſolet ſecula, quæ tamen exiguæ admodum eſt virtutis, nec non extractum, quod majoris eſt energiæ. Verum cum radix Bryoniæ adeo potens ſit, & acre catharticum, ut ejus vehementia docente cl. Geoffroy (g) ſit temperanda cremore tartari, ſale vegetabili, acetum ſimplici, tum ſtillatio, aut aliquo pulvere ſtomachico, & aromatico, hyſtericas Mulieres eodem nunquam pertractandas traderem, cum acris, atque viſcidis humoribus irretita purgantia majorem partium nervoſarum inducant irritationem. Ut ſummum prævalente muco inertis pillulæ quædam, quarum baſis eſt, & ad blandiſſime purgandum opportuniſſimæ, quorum in cenſu veniunt tartareæ Bontii, Schroderi, Quercetani, & ejuſmodi aliæ, quarum vires citato loco ita explicuimus, ut ſupervacaneum ſit hiſce diutius immorari: de quibus tamen monere Medentes opus habeo, ut aliquid caſtorei ipſis addant, quod in ejuſcemodi hyſtericis Mulieribus ad quaſdam turbationes præcavendas commodiſſimum eſt, ſi quod aliud. Si quis radice bryoniæ uti velit ea vino infuſa ea ratione, ut leniter admodum, & paulatim purgando operetur, uti commode poterit hyemali tempore, quo nullus medicinis locus præbetur.

XXIV. *Hiſce martialia ſuccedant. Limatura Martis &c.*] Martialium operandi rationem eandem eſſe in viris hypochondriacis, & feminis hyſtericis extra omnem dubitationis aleam poſitum crediderim, ſi ſolidæ partes, ſuccique ſpectentur primis viis, atque proximis viſceribus inhærentes, in quo agere debent: atque hinc abſorbendi vi potentiſſima præditum eſſe Martem, mucoſasque quiſquilias atterendi, fibras ventriculi, & inteſtinorum membranas conſtituentes firmandi, ad aſſueta munia idoneas reddendi, coctiones reſtaurandi, ſanguinis ac ſpirituum craſim roborandi facile judicaverim, quod ut alibi dictum eſt (h) ab aliis ſeindentibus, penetrantibus, abſorbentibus medicamentis ſperare inane proſus eſt.

XXV. *Et ſi aliquam perturbationem inferant laudan. opiat. gr. ii. cum conſect. hyacint. &c.*] Vel in ſubſtantia exhibeatur Mars allatis de cauſis, vel in forma liquida, & quacumque doſi, illud accuratiorum **prætorum**, ac Sydenhamii præſertim obſervationibus compertum eſt, feminis quandoque magnas tum animi, tum corporis perturbationes inducere, idque non ſolum primis diebus, quod vel hypochondriacis, aliſque morbis laborantibus, in quibus Martis regimen convenit, familiare eſt, ſed per totum etiam illud tempus, quo eodem utuntur. Sumptum hinc conſilium Martem, dum in ſubſtantia exhibetur, cum rob. ſambuc. quod optimum hyſtericum eſt, ſociandi, dum vero in forma liquida aquis artemiſiæ, aliſque quarum vis eſt utero amica, & antiſpaſmodica eam potiſſimum in finem, ut minus mulieres perturbentur, neve hac ratione Martis uſus interrumpatur, qui ut in longius protrahatur expedit ut cum maxime: immo ſi ejuſmodi irritationem inducat, ut moleſtiam inferat, quo melius ferre eundem poſſint, laudanum aqua hyſterica mixtum ſingulis noctibus ad tempus aliquod propinandum ſuadet laudatus Sydenhamius, quem accuratiores prætorum in hac parte ſequuti ſunt.

XXVI. *Sed nihil aquis acidulis præſtantius &c.*] Præterquamquod hyſterica affectio niſi perite tractetur facillime révertitur adnotante cl. Hoffmanno, vel

(g) *Mat. med. p. 2. de Veg. indig. p. 120.* (h) *loc. cit. pag. 105. 106.*

vel in alium morbum chronicum, inque primis hypochondriacum degenerat, unde aquæ acidulæ ab omnibus fere Medicis cum Veteribus tum Recentioribus, modernisque commendatæ adversus hypochondriacum malum locum habent, ut contra nonnullorum opinionem alibi demonstratum est; (i) accedit præterea hyſtericis mulieribus aliis etiam de cauſis ſumme prodeſſe, quia videlicet in hyſtericos affectus frequenter incidunt, quod vel menſium ſuppreſſionem patiuntur, vel ſteriles ſunt, cum menſibus revo- candis, ac ſterilitati debellandæ opportuniſſimæ ſint, quidquid de eximia hac virtute ſuſpiciantur nonnulli, qui Martis vena, ac ſpiritu vitrioli ſca- tere deprehenderint. Licet enim a Foreſto (k) acceperint imminuendo ſe- mini aquas fabrorum ferrariorum juxta Aetium aptiſſimas eſſe, a Liſtero vero (l) rubiginem per Dioſcoridem præſtare, ne feminæ concipiant, cum tenella eorum ova indureſcant, aut aliter vitientur, a Langio demum (m) de quodam homine narrante, qui ex nimio vitrioli ſpiritus uſu pro exci- tando appetitu teſticulos fere amiſerit, iidemque adeo ſenſim, ac ſenſim fue- rint imminuti, ut piſorum magnitudinem vix æquarent, credere tamen a- quas acidulas quod martiales & vitriolicæ ſint æque officere mulieribus poſ- ſe, & genituram earundem ulla ex parte labefactare ridiculum eſt, cum in acidulis Martis vena, vitrioli ſpiritus, aliæque activæ particulæ ita in- ter ſe mixta ſint, temperata, & aqueo principio diluta, ut non ſolum ſan- guineam maſſam effœtam, ac mucilagineis ſordibus inquinatam attenuent, atque detergant vaſa, ductus ad uterum pertingentes, atque eos præfer- tim, qui ad ovaria eorundemque tubas ſpectant penetrent, impactosque in iſdem ſuccos incidant, expellant, altiusque repurgent, ſed laxatum fibra- rum tonum reſtituant, unde pallidos Virginum colores, menſium ſuppreſ- ſiones, aliaque ſymptomata auferri contingit, ſterilesque mulieres ſingulari quodam genio fœcundari, atque hinc hyſtericæ affectionis fundamenta ab i- mo convelli.

Et lacte autumnali tempeſtate.] Si paratis primis ſecundisque viis, fluida- rum partium, ſolidarumque textura eo redacta, ut hæ ad numerum pa- teant, illæ vero ubique, & æquabiliter fluere poſſint ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntes nervearum fibrarum convulſivas contractiones ſedan- das, ad læves politasque particulas, quibus nutritio, viresque reſtituantur in ſanguinem introducendas, lac præſtantiſſimum eſſe diximus in affectione hypochondriaca, in qua ventriculus, atque inhærentia viſcera corruptis vi- ſcidis, acidisque humoribus ſcatent, quanto magis proderit in hyſterico ma- lo, in quo ventriculus plerunque, atque proxima viſcera ab incongruis, ſu- perfluis, vitioſisque ſuccis impedita non ſunt? Sed de ejuſdem virtute plu- ra alibi dicta ſunt. (n)

XXVII. *Si vero calidioris ſit temperamenti, ſicciorisque habitus &c.*] Si mulier calidiori temperamento ſit prædita, in quo fibræ ſenſiles ſunt, ad inſolitas corrugationes pronæ, motus ſanguinis celerior, & vehementior, ejus conſiſtentia ad tenuitatem vergens, ſulphureæ partes exaltatæ, & copio- ſæ, cum calore, eſtu, humores tenues, acres, vel extremitates nervorum vel eorundem principia irritare, mordere, ſpiritus mobilioreſ, agilioſque

R

per

(i) *loc. cit. pag. 108.* (k) *Obſ. lib. 16. obſ. 17.*

(l) *Exercit. alt. de font. Med. Angl. cap. 4.*

(m) *in Colleg. ſup. Fabr.* (n) *loc. cit. p. 108.*

per nervos hac illac cæco furore, atque impetu irruere censendum est; hinc ea omnia in usum vocanda, quæ acridinem humorum corrigunt, diluunt, refrigerant, & nutritio rore humectant, quæ convulsivas contractiones laxant, ac mulcent. Horum in censu venit oleum in primis amygdal. dulc. tum clysteres, & cætera omnia, quorum eximias virtutes in propositis indicationibus absolvendis ita alibi exposuimus, (o) ut supervacaneum sit iis diutius immorari.

C A P. VI.

De uteri inflammatione, ulcere, scirrho, cancro.

I. **U**Ti cætera viscera, ita uterus haud infrequenter inflammatur, cum sanguis æque in ejus vasis segnius, quam par est moveri queat, vel plane consistere, vel in lymphatica lateralia effundi, unde levior, aut gravior morbi gradus.

II. Ejus ergo causæ remotæ eadem erunt, scilicet vasorum laxitas, & atonia, vel adstrictio nimia, plenitudo sanguinis, crassities, visciditas, lentor, ejusdem acredo insignis.

III. Causæ antecedentes & externæ sunt præcipue mensium, & lochiorum suppressio, partus contra naturam, difficiles, laboriosi, graviora animi pathemata, abdominis refrigerationes, aquæ frigida potio fluentibus lochiis, violenta uteri contrectatio ab imperita obstetrice, pessaria minus caute adhibita, ictus vel casus supra regionem uteri.

IV. Prodit se uteri inflammatio febre acuta, tensione, & dolore comitata in ejus regione, qui ad vesicam interdum magis protenditur cum urinæ stillicidio, ac ejusdem difficultate, interdum ad rectum intestinum cum stypticitate, aut dolorifica fecum excretionem, interdum ad lumbos, interdum ad alterutrum inguen cum cruris ejusdem lateris gravitate, ad umbilicum, ad supernum ventrem cum duritie osculi digito immisso apparentibus, respirationis difficultate, singultu, vomitu, convulsionibus totum corpus occupantibus.

V. Quæ omnia si vehementer increcant horroribus confusis supervenientibus, postea vero mitescant, dum febris lenta invadit, & alvus, & urina supprimitur in suppurationem abire facile judicandum.

VI. Hinc in ulcus ex remanente dolore quodam, & mordicatione in utero, vel ipsius cervice immisso speculo Matricis visu conspicuum, manu obstetricis, concubitu sensibile, & purulentæ materiæ variæ quantita-

(o) l. i. p. 109. 110.

titatis, coloris, odorisque pro varia ipsius indole excretionem se satis prodens.

VII. Si loco suppurationis præpostera methodo adhibita sanguis tenuioribus, mobilioribusque partibus resolutis, crassiore, atque inertiremanente indurescat, scirrhus febre, dolore, aliisque symptomatibus cessantibus subsequitur superstitie duritie, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente, gravitate, ponderis sensu insigni in utero, conterminisque partibus, frequenti mejendi stimulo, doloris exacerbatione in fecum excretionem, menstruum suppressionem, stillicidio satis clare innotescens.

VIII. Si inflammatio fiat in margine scirrhi, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem, tumor facile ulceratur, & cancer exoritur dolore se prodens, qui prius obtusus cum esset punctorius, & lancinans efficitur totum hypogastrium ab osse pubis ad umbilicum usque occupante, tumore circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum speculo matricis adhibito visibili, inæquali, tuberoso, livescente, aut nigricante venarum propaginibus quasi radicibus circumsepto, excretionem putridam, fetidam, saniosam materiam flavi, aut nigri coloris cum sanguine mixtam acerrimam, erodentis, pudendorum ardore, febre hectica, anxietate, nausea, atrophia.

IX. Ex his liquet uteri inflammationem magni semper faciendam. Quamvis enim in sphacelum non abeat, gravissimus tamen, ac periculosissimus morbus est. Si in abscessum degenerat & ulcus difficulter plerunque sanatur, præsertim in cacheticis, & mensium defectu laborantibus: si in scirrhum toto plerunque vitæ cursu misellas exercet: si in cancerum cum saniei fetidæ excretionem brevi ad interitum ducit.

X. Simul igitur ac inflammationis indicia apparent sanguis primum ex brachio etiam repetitis vicibus in plethoricis mittendus, mox plenitudine imminuta ex pede.

XI. Si menses, aut lochia suppressa sint, doloresque, & spasmi ægrotantem exerceant ol. amygdal. dulc. s. i. r. e. ad ʒ v. circiter exhibeatur, mox ad ʒ i. s. quotidie loco cenæ ex juscule tenui, nec non clysteres ex decoctione malvar. althææ, lactuc. aut aq. decoction. hordei, aut emulsione semin. Cucurbit. & amygdal. dul. & nisi uteri cervix dura, summeque dolens prohibeat, in uterum injectio ex solo lacte, in quo flores sambuci, verbasci, sempervivum, semina lini, aliaque similia ebullierint.

XII. Cæterum fons emolliens ex spongia aqua moderate calida imbuta, & per horæ dimidium tantum mane, & vespere regioni uteri instituatur, eoque remoto omentum vitulinum, aut vervecinum oleo amygdal. dulc. cucurbit. lini recentis madidum superimponatur.

XIII. Frictiones solum dolore, febre, aliisque gravioribus symptomatibus cessantibus lumbis, & coxis instituuntur.

XIV. Jusculum etiam cichoreo, endivia, lactuca, borragine, acetosa alteratum dum ferri a stomacho possit bis in die propinetur addit. nitr. stib. aut sal. prunel. a \mathfrak{D} i. ad \mathfrak{Z} .s. & syrup. aciditat. citr. q. s. ad gratum saporem.

XV. Siti urgente liberalis potus concedendus aquæ Nocerianæ vel cujusvis destillatæ malvar. violar. cichor. vel pluvialis si libet moderate tepidæ, & in nimio humorum orgasmo etiam frigidæ syrupis ribesiorum, berberum, aciditatis citri, succisque acidis limonum, granatorum alteratæ.

XVI. Sedata inflammatione, doloribus vero, & spasmodicis remanentibus, quibus lochia supprimuntur, laudanum liquidum tartariz. ad gut. xv. in aq. bryoniæ, vel bolus ex laudan. nepent. gr. i. aff. fetid. \mathfrak{D} .s. visæ sunt convenire: doloribus vero remittentibus, siti, calore, pillulæ Beccherianæ, aut in delicatioribus subjectis Stahlî, vel Hofmanni ad gr. xv. per octo dies bis quotidie.

XVII. Hisce frustra adhibitis boli ex trochis. de myrrha, borac. miner. dictam. cretic. pul. a \mathfrak{D} i. castor. gr. v. cum tinctur. succin. q. s. propinentur, superbibendo decoct. flor. lilior. albor. fol. politric. dictam. Cretic. croc. oriental. cum syrupo artemis. q. s. in delicatioribus vero aqua rut. bryon. serpil. pulej. cum tinctur. castor. \mathfrak{D} i. spirit. sal. armoniac. gut. x. M.

XVIII. Hilaris vivat ægrotans, & quæcumque animi pathemata effugiat, & si acutissimus sit morbus, viresque constant solis panatellis ex jusculis vituli, pulli utatur, morbo vero diutius protracto, viribusque collabentibus paulo liberaliori victu, aut saltem frequentius.

XIX. Si in suppurationem abierit inflammatio qualibet octava die purgandum potione solutiva, aut infusione rhabarbari, si cachectica sit mulier, si vero boni habitus ac fervidi temperamenti Cassia, Tamarindis, & similibus; dum dierum intermedio priore in casu decoctio vulneraria ex plantag. centinod. virg. aur. veronica, consolid. heder. terrestr. flor. hypper. millefol. addito syrupo therebinth. ad \mathfrak{Z} i. aut præmisso

misso bolo ex therebint. aq. malvar. lot. apprime utilis : in altero vero serum lactis caprin. ad Lib. i. addito mel. rofac. ad ℥ i. non omissis injectionibus primum ex decoctione hordei cum mel. rofac. q. f. tum dolore urgente addito sief alb. f. o. tandem ex decoctione vulneraria cum tinctur. succin. balsam. Tolutan. aut Copaib. gum. elem. a ℥ ii. mel. rofac. ℥ .s. M.

XX. Sed opportuno tempore aq. B. V. aut Brandulenses, tandem lac omnium præstantissima.

XXI. Ubi scirrhi indicia appareant, Menses vero, aut Lochia suppressa sint, viribusque mulier constet, sanguis primum ex Brachio, mox Pede detrahendus, & interdum ex hæmorrhoidibus: e contra debili existente muliere, aut Cachexia laborante.

XXII. Priore etiam in casu boli ex gum. amoniac. aut sagapen. aceto scilitic. dissolut. ℥ .s. sapon. venet. ras. ℥ ii. sal. tartar. fix. vel tartar. vitriol. ℥ i. extract. rhabarb. ℥ iv. Hier. picr. q. f. ad pondus ℥ .s. cum decoctione ex quinque radic. aperient. addito syrupo de althæa Fernel. exhibendi per triginta circiter dies.

XXIII. Hisce alii succedant ex limatur. mart. f. super lapide porphyrit. lævig. aut croc. mart. cælest. a gr. x. ad xx. rhabarb. el. pul. gr. xv. Mac. optim. ℥ i. m. cum syrup. absynt. aut ejus suc. condensat. q. f. f. pillulæ pro una, & sic pro aliis per xxx. & ultra dies. Horum loco in gracilibus, & delicatis serum lactis caprili substitui potest cum tinctur. mart. aut magister. mart. mynsicht ad ℥ i.

XXIV. Sed opportuno tempore aquæ acidulæ opportunissimæ.

XXV. Extrinsecus fiat Cataplasma ex farin. fabar. hord. furfur. a m. f. femin. lin. fœn. græc. a ℥ i. .s. flor. melilot. chammomil. verbasco. a p. ii. lixivii sapon. q. f. M. coq. pro usu dicto, nec non injectio in uterum ex decocto eorumdem feminum, & florum, uti & radic. alth. lilior. fol. malv. viol. blanc. ursin. in aqua simplici parato.

XXVI. Inde ad aliud transitus fiat ex absynt. tanacet. abrotan. thym. scordeo, flor. Chammomil. sal. nitr. armon. farin. fabar. lupin. a q. f. pro Cataplasmate: cujus loco unctiones esse possunt ex ol. absynt. tanacet. abrotan. addendo camphoram q. f.

XXVII. Tandem ad emplastrum de melilot. de cicut. de nicotian. vel ad unguentum Rhafis, & similia.

XXVIII. Hæc omnia penitus proscribenda in cancro vel occulto, & sola venæ sectio, si ut dictum est, suppressi sint menses, aut Lochia,

chia, viresque constent primum ex Brachio, mox Pede celebranda, & hæmorrhoides aperiendæ.

XXIX. Tum ægrotans purganda conserva Caf. Donz., aut infusione rhabarb. cum tartaro solubil. aut simili levi medicamento qualibet octava circiter die: quarum dierum intermedio pulvis absorbens Wedelii dempto martis vitriolo ad 3 .s. exhibeatur ex jusculo cichoraceo, ut inde ad succos depuratos Fumar. Sonch. Anagalid. Borrag. Acetos. deveniatur ex jusculo exhibendos iisdem plantis alterato per quindecim dies: postea vero ad eosdem succos cum sero lactis caprili destillato addita carne vitulina, caudis cancrorum, ranis excorticatis, hordeo usque ad Caniculæ exortum.

XXX. Quo tempore aut aqua Noceriana simplex, aut B. V. aut si libet in cachecticis impurisque corporibus etiam acidulæ aliqua portione Nocerianæ aquæ alteratæ, balnea aquæ dulcis erunt opportunissima.

XXXI. Autumno tandem diætâ lactea, in qua ægrotans quater in die 3 vi. lactis assumat mane cum pauca panis quantitate, totidem meridie cum jusculo hordei pauxillo, aut horizæ, aut alterius mollis pastæ decoctæ, totidem vespere ex decocto Thee aut Caffè; demum loco cœnæ totidem cum ovi vitello, augendo in dies singulos lactis quantitatem usque ad Lib. iiii. viginti quatuor horarum spatio, si ferri a stomacho possit sine molestia, & ejusdem corruptione: cui plurimum tribuet abstinentia diligens ab esu carnis, fructuum, herbarum, a vino, cujus loco aqua esse poterit corticibus citri alterata, aut lentisco, visco quercino, radice Chinæ.

XXXII. Sin minus lactis usus conferre videatur, decoctum substitui potest ex caudis cancrorum fluviatilium, pulpis ranarum, radice Chin. rasur. Cor. Cer. Ebur. pasta ex femin. melon. kord. mund. macis pauxillo in aqua Noceriana paratum.

XXXIII. Si dolores dire exerçant emulsiones femin. papav. alb. in aq. lactuc. nymph. primum, mox iis frustra adhibitis pillulæ de Styrace, de Cynogloss. ad gr. vi. aut laudan. opiat. gr. ii. hora somni exhibenda.

XXXIV. Succus simplex solatri, fedi majoris, Geranii Robertiani, virg. aur. cancror. expressus, & in mortario plumbeo pistillo plumbeo agitatus in uterum injiciatur primum, mox ipsæ emulsiones femin. papaver. alb. in aq. ex iisdem succis elicitis, aut decoctio in lacte caprili ex foliis nenupharis, hyosciami, violis, rosis. a mi femin. papaver. alb.

alb. ℥ s. pro eodem dicto usu : dum extrinsecus emplastrum Diapalmæ Diapompholig. a ℥ s. sacchar. satur. ℥ s. op. spirit. vin. dissol. ℥ i. fulig. splend. ℥ iiii. quæ malaxentur cum oleo Solani expresso q. s. pro emplastro, applicari utiliter potest, si in uteri cervice sit cancer: quo non ulcerato existente sequens etiam locum habebit. ℥ ol. rosat. ℥ ii. Cer. alb. ℥ vi. plumb. ust. ℥ s. m. pro linimento.

XXXV. Tandem diæta omnium præstantissimum remedium, etiam si febris accedat, quæ sola venæ sectione moderanda, si vires ferant, clysteribus, & refrigerantibus, ut in inflammatione pertractanda.

C A P. VI.

De uteri inflammatione, ulcere, scirrho, cancro.

I. **U***Ti cætera viscera, ita uterus haud infrequenter inflammatur cum sanguis aque in ejus vasis &c.] Cum de sanguinis menstrui fluxu ageremus ostendimus Aortam descendantem multo ampliorem esse in feminis, quam in viris, pluresque in illis, quam in istis habere ramorum divisiones pelvis capacitatem majorem esse, os sacrum, & os cocygis latiora a natura esse efformata, & magis extrorsum porrecta, uti & ossa innominata, quæ a se invicem quoque remota sunt, crura pro cæterarum partium ratione crassiora: atque hisce omnibus quidem illud potissimum sequi, ut sanguis majore impetu, & velocitate ad inferiores partes feratur. Subdimus uteri vasa tam arteriosa, quam venosa ex spermaticis, & hypogastricis orta non recto cursu, sed varie contorta, curva, & quasi serpentinis ductibus hiare cum ob alias rationes tum ob hanc potissimum, ut expeditus sanguinis regressus per venas parum impediatur: membranas, quæ internam, & externam uteri superficiem cingunt, & in quas vasa varie inferuntur, atque disseminantur omni fulcro destitutas esse: pendulum tandem esse uterum ejusque venas valvulis carere: hinc difficilem esse ad superiores partes sanguinis cursum, per uterina vasa progressum lentum admodum, ac segnem, ac propterea ibidem aggestum minimas eorum extremitates sic distendere, ut aperiantur tandem, & sanguini menstruo viam sternant, adiuturque. Hæc ubi diligenter teneamus, nihil fere negotii facesset propositæ rei explicatio, cur uterus, uti cætera viscera inflammationibus, atque hinc prodeuntibus gravissimis malis obnoxius evadat. Quid enim facilius, quam ut sanguis, qui dictis de causis in utero aggeritur, cumulaturque, ut disruptis ipsius vasis certo, statoque tempore erumpat, segnius quam par est moveatur, atque hinc inflammatio imperfecta, quæ phlogosis dicitur, excitetur: aut in minimis vasis plane subsistat, partesque ejusdem globulosæ, aut fibrosæ a novo continuo affluente sanguine intra lateralia lymphatica pellantur, tumoremque, ruborem, ac dolorem procreent, unde vera ac imperfecta inflammatio subsequatur, quam maxime apparere in inflammatione tunicæ adnatæ, ita alibi a nobis demonstratum est, ut si paulo diutius huic argumento immoremur aut in cassum laborare de industria velle*

videamur, aut illorum patientia abuti, quibus hæc singulis, & universis jamdiu cognita sunt, planeque perspecta (p). Atque hinc potissimum petenda est differentia uteri inflammationis, quam plerique Veterum præeunte Aretæo, & Nostrates Hoffmanno tradiderunt in leviolem, superficialem, & graviolem, profundiolemque: cum illa a phlogosi, seu inflammatione imperfecta proficiscatur, quæ prudenti consilio pertractata intra paucos dies facili negotio discutitur, hæc vero a perfecta inflammatione exoriatur, quæ febre intensa, & sævis symptomatibus continuo mulieres extorquentibus comitata brevi ad interitum ducit.

II. *Ejus vero causæ remotæ eadem erunt, scilicet vasorum laxitas & atonia, vel adstrictio nimia &c.*] Vid. ibid. com. 3.

III. *Causæ antecedentes, & externæ sunt præcipue Mensium, & lochiorum suppressio*] Ad causas antecedentes, & externas uteri inflammationis pertinent ea omnia, quæ ceterarum partium inflammationibus progignendis tribuunt: Ejusmodi sunt temperamentum plethoricum, biliosum, exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti australes, boreales, & ejusmodi alia, quæ singula si animo, & cogitatione percurras aut plenitudinem nimiam inducere facile deprehendes, aut crassitiem, visciditatem, & lentorem conciliare, aut acridinem, aut solidas partes ea ratione afficere, qua minima vascula sanguini libere trajiciendo inepta constituentur, unde in laterales ramos effundi cogitur, atque tumorem, doloremque cingere, quibus tamen recensendis immorari operæ pretium non duximus, cum ex dictis de phrenitide, angina, pleuritide per quam clare innotescant. Non me præterit improvisam Mensium, & Lochiorum suppressionem prædictis etiam inflammationibus procreandis opportunissimam existere: quod vero uteri inflammationi speciatim tribuat facit potissimum ipsius alteratio, quæ suppressis Mensibus, aut Lochiis contingit. Fluentibus enim ipsis, minima vasorum oscula aperta sunt, atque a ceteris partibus ad ea sanguinis cursus dirigitur, aut saltem qui coacervatim aggestus est foras eliminatur. Quotiescumque igitur, aut Menses, aut Lochia supprimuntur, quoniam vasa diducta angustantur, contentusque in iis sanguis excerni nequit, atque ad alias resuere partes, hæere facile, ac subsistere cogitur, aut a novo continuo affluente in laterales ramos effundi, unde phlogosis, aut vera inflammatio excitatur, quam puerperis præsertim solemnem esse testatus est Hippocrates (q) inquiens: *si inflammati fuerint puerperæ uteri, venter ardet, & magnus fit, & ad præcordia suffocatio habet, & uterus ubi puerperii purgamenta intus manserunt a frigore occulte distenditur*: Hinc non immerito in hæc verba alibi incidit: (r) *Nisi a partus purgamenti Mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, viteque periculum incurret, nisi quis celeriter adhibita curatione convenientem purgationem promoveat, ut silentio præteream, quod libro de morbis Mulierum in eandem rem protulit: Interdum minime exeunt (nempe lochia) verum id Mulieri exitium portendit, nisi quis celeriter venam incidat, aut alvum emolliat &c.* Quæ sane omnia ab Hippocrate, aliisque Veteribus proposita ita successu temporis accepta, ac probata fuerunt, ut clariores medicinæ procures, qui nuperrimis temporibus floruerunt, ac

Mau-

(p) Vid. lib. 2. cap. 4. com. 2. p. 55.

(q) Lib. 1. de Morb. Mul. sec. 72.

(r) De nat. puer. pag. 239.

Mauriceau præsertim affirmare non dubitarit, lochiorum suppressione nil deterius, ac periculosius puerperis accidere posse, si primis statim diebus quo tempore uberius fluere deberent derepente contingat, cum iis diuturna mora corruptis insignis inflammatio subsequatur. Qua in re tamen multis minus arrisit. Vel enim lochiorum corruptio contingit propterea quod in uteri vasis eadem subsistunt, vel quod in ejus cavitate. Quoties sanguis in uteri vasis adhuc movetur, ac cursum suum retinet, arduum, atque insolens explicatu est, qua ratione, aut modo corrumpi queat. Si in uteri cavitate effusus, nisi aer exterior accedat, non tam facile putrescere, vitia-rique posse suadere videntur præstantissimorum virorum observationes, quibus compertum est fœtus jam mortuos, secundinas, menses, lochia summe fœtida diu in uteri cavitate contineri nullo fere ægrotantium discrimine. Ipse cl. Mauriceau quorundam fœtuum abortu natorum meminit, qui vix ulla corruptionis præbebant inditia, licet Mense plus uno jam mortui in ventre jacerent (f). Quid quod Hildanus fœtum mortuum memorat (t) qui trium mensium spatio incorruptus in utero servatus est? Recte quidem. Quid quod alterum refert cl. Mauriceau (u) ad quinque usque Menses emortuum absque ulla insigni corruptione a Matre gestatum? Alterum Elias Camerarius describit (x), qui in quatuor fere Mensium ætate constitutus ad partum usque naturalem fœtum alterum comitatus est nullo prorsus aut fratris, aut matris detrimento? Insignem demum sanguinis quantitatem in utero, ac vagina imperforatæ cujusdam Mulieris anni dimidio sine ulla alteratione retentam esse tradit idem Mauriceau, (z) propterea quod ab externo aere munitus, ut cl. viri Boerhaavius (a) Quesneii (b) la Motte (c) aliique ostenderunt. Sed non in ea rationum inopia versamur, ut non aliunde ad asserendum retenti sanguinis corruptionem inflammationi ciendæ imparem esse argumenta conquirere valeamus. Videmus siquidem altero, aut tertio partus die lochia quamvis insigniter imminuta, ac ferme suppressa naturali colore, odore, ac consistentia prædita effluere, iis tamen omnibus subsequenter symptomatibus, quibus inflammationem uteri adesse facile conjicimus. Quapropter illud existimaverim nulla difficultate laborare, quod cl. Boerhaavius consulto protulit (d) tum cum lochia supprimuntur sanguinem intus retentum in arteriis hæere, in venas minime redire, ac phlegmon uteri oriri, quod antea jam docuerat ipse Valesius (e) ad credendum vehementer adductus sanguinem in iis puerperis, quibus supprimuntur ejusdem evacuationes, in utero facile subsistere, stagnare, atque uteri inflammationem progignere.

Partus contra naturam, difficiles, laboriosi &c.] Quid sit partus contra naturam supra a nobis demonstratum est (f). Labores, conatus insignes, ac nifus eum comitari diximus, hinc in Mulieribus præsertim plethoricis, atque biliosis potuque vini generosi abutentibus, aliisque rebus, quibus plenitudo

(f) *Obs.* 245. 268. 412. (t) *Obs. chirurg. cent.* 2. *obs.* 51.

(u) *Obs. ult.* 1. (x) *Cautel. circ. part. natur. p. m.* 553.

(z) *Obs.* 495. (a) *De concept. apud Haller. tex.* 685.

(b) *Mem. de l'Acad. Royal de Chirurg. p.* 58.

(c) *Reflex. obs.* 392. (d) *De concept. tex.* 686.

(e) *Com. agr.* 10. *lib.* 3. *sect.* 2. *epid.*

(f) *Vid. cap.* 3. *com.* 3.

nitudo sanguinis, aut fluiditas, & fusio excitatur, adeo insignia sanguinis profluvia exoriri, ut vires hinc prolabantur omnino, atque in mortis discrimine prope certissimo constituentur, propterea quod ad affectam partem, quam spasmi, ac convulsiones exercent vi, atque impetu irruente sanguine, ejus vasa plus æquo dehiscant, disrumpantur, erodantur. Quid si præ spasmo, ac convulsione liber cursus sanguinis præpediatur, aut fœtu viam sibi, atque exitum parante vi insigni facta adversus uteri fundum, ipsius tunicae, quæ sæpe sæpius non adeo firmæ sunt, ut validioribus nisibus, conatibusque resistent, contundantur, atterantur, discerpantur? Contusas nimirum, attritas, aut aliter male affectas fibras inflammari, obdurescere, turgere, vasorum orificia præcludi, atque hinc inflammationem in fibris uteri augeri, denegato vero in easdem liquidi nervei, & arteriosi influxu sphacelum subsequi perspicuum est. Id quod historiæ cum certæ, ac notissimæ, tum etiam multæ, ac constantes testantur, quæ in Mauriceau passim legi possunt (g) in Bartholino (h) in Heistero (i) in Bonetto (k) in Ephem. N. C. (l) in Wedelio apud Garmannum (m) præsertim vero in Enrico Fuesio scripto, cujus mentio fit in E. N. C. (n) cui titulus: *De sphacelo uteri frequentissima mortis puerperarum causa*: atque frequentius contingere, quam vulgo creditur viri cl. la Motte, Veslingius, alique haud dubie affirmarunt. Id æque affirmari non posse de partu naturali, qui difficilis sit, ac laboriosus ob grandiores fœtus exeuntes, ea potissimum, quæ citato loco ostendimus suadere videntur. Cum enim ejusmodi fœtus magnis, crassisque placentis donentur, quæ vasis æque amplis, capacibusque sunt præditæ, hisque vasa uteri sint proportionalia, avulsa ex iis uterina placenta sanguinem magna vi, atque impetu erumpere, atque hinc uteri hæmorrhagiam subsequi debere demonstratum est. Id tamen intelligendum est de fœtu exeunte antequam conatibus, nisibusque vehementibus, atque violenta fibrarum uteri contractione a continuo illuc affluente sanguine liber ejus excursus præpediatur, ac phlogosis febre subsequente excitetur, quæ facile in veram transit inflammationem, etiamsi partus succedat, ut a cl. la Motte demonstratum est, qui non solum in partu contra naturam, & in ipso naturali, laborioso, ac difficili, sed in facili etiam, qui violentus sit, contusiones, lacerationes in nymphis, in vagina, in interno uteri orificio, ac ejusdem parietibus oriri facile existimat, atque hinc inflammationes, abscessus, sphacelos subsequi (o). Hinc sapienter admodum prudenterque dictum a cl. Dionis (p) tunc cum fœtus capite prolabente deorsum ad os uteri, & partus doloribus Mulierem exercentibus certa brevioris, faciliorisque exitus spes allicimur, si forte ad secundum, & tertium diem protrahatur, eadem plerunque frustrari, ut dubii, ancipitesque hæere cogamur, an fœtus statim extrahendus sit, an ultra expectandum. Quartam enim expectare diem quandoque periculosum, cum uterus ita sæpe lædatur, ut vel inane prorsus sit fœtus extractionem moliri, aut prius etiam Mulier intereat

(g) Obs. 251. (h) Lib. 6. de ins. part. v. cap. 1.

(i) Obs. 176. (k) Anat. pract. lib. 3. sect. 38. obs. 2.

(l) Dec. 1. an. 2. ob. 254. Dec. 2. an. 7. obs. 10. an. 9. ob. 115. Dec. 3. an. 5. & 6. & alibi. (m) De mirac. mort. lib. 1. tit. 8. sect. 48.

(n) Vol. 2. p. 328. (o) Ref. obs. 418. & chap. 5. liv. 5.

(p) Des achouch. liv. 3. chap. 14.

reat (q), quandoque vero fit ocyus fœtus vitam, & matris in discrimen adducere, cum aut iteratis validisque conatibus, ac doloribus, aut ipso capite ita producto, ut viæ angustiae aptari queat tandem erumpat, ut laudati la Motte observationibus compertum est (r). Quod nisi forte contingat, & fœtus jam capite ad exitum paratus via hæerere cogatur, perspicuum est per quam facile internas uteri partes, quæ in gravidis præsertim testantibus viris cl. Deventero (f) James (t) & Raymano (u) molles sunt, spongiosæque, vulnerari, contundi, aut alia ratione affici posse, qua inflammatio subsequatur.

Graviora animi pathemata, abdominis refrigerationes, aquæ frigida potio fluentibus lochiis &c.] Omnes cum Veteres, tum Recentiores Modernique Medici tanti faciunt Lochiorum suppressionem, ut si a quavis causa uteri inflammationem oriri arbitrentur, eam ab hac potissimum tamquam rivulum a fonte emanare facile constituent. Iis enim, quibus effectus in morbis adnotare animus est, hujusce rei inditium satis validum obversatur in uteri inflammationibus lochiorum suppressionem fere semper adesse, aut in pauca quantitate, & serosa eadem effluere, ut præsertim præclarissimis observationibus Mauriceau liquido constat (x), quibus fere ad credendum vehementer adducti sunt, si id primis partus diebus contingat, uteri inflammationem præsto esse, cum nulla frequentius causa suppetat, ad quam eadem satis apte referri posse videatur, aut si suppetit, non ejusmodi esse, ut ad uteri inflammationem ciendam sufficiat. Id autem assequi nulla ratione possum, quomodo in hoc omnes uno ore consentiant vehementem timorem, tristitiam aut quid aliud de repente puerperas corripiens, frigus immmodicum, Abdominis refrigerationes, aquæ frigidæ largas potiones fluentibus lochiis eadem suppressere, simulque copiosius ciere posse, ab his tamen omnibus uteri inflammationem, aut lethalem convulsionem proxime oriri inficientur, cum neutra earum lochiis, aut supprimendis, aut imminuendis par sit, nisi prius vasorum structuram, directionemque, unde eadem proficiscuntur, pervertat. Neque illud unquam sentiendum traderem graviora animi pathemata, & frigus eo quod sanguinem cogendi, densandique vi, prædita sint ineptum eundem ad exilissimos illos meatus, ac ductus, a quibus effluere debent permeandos constituere, unde in uteri vasis, aut ejus cavitate subsistat, sed cum vires suas in solidas partes potissimum exerçant, quod uteri orificio, ac minimis vasorum osculis, quæ ab interna ipsius superficie erumpunt constringendis, occludendisque opportunissimæ existunt, ut a cl. La Motte demonstratum est (z). Quo sane consequitur, ut cum sanguis in angustissima uteri vasa plus æquo constricta libere circulari non possit, atque vias a natura comparatas æque occlusas ac coarctatas remetiri, pressione ipsa sua, ac redundantia, solidorum læsio, quam timor aliaque graviora pathemata prius excitarunt, augeatur, atque hinc uteri inflammatio, aut gravissima, lethalisque convulsio, ut fere cl. Pasta, qui (a) quæstionem diligentissime pertractavit, si quis alius. Et vero

S 2

vix

(q) La mot. obs. 318.

(r) Refl. obs. 108. 311. 312.

(f) Part. 1. cap. 9. (t) Diction. tom. 6.

(u) Eph. N.C. vol. 8. obs. 40. (x) Obs. 186. 483. 350.

(z) Obs. 440. (a) Confid. 3. p. 443.

vix in aliam ire poterit sententiam, qui ea in memoriam revocarit, quæ de insigni vi timoris, aliarumque animi commotionum dicta sunt (b). Convulsionibus enim fibrarum Cerebri, atque Meningum, atque hinc prodeuntes lethales apoplexias auctoritate ducti Galeni, Aretæi, M. N. C., Bonetti, Fortunati Fidelis, Raygeri, Bartholini, Plinii, Valerii Maximi, aliorumque adnotavimus, ut Melancholias in pueris, epilepsias, atque alia gravissima mala silentio præteream a sola forti imaginatione, ab ira, amore oriunda, quæ ad evincendam insignem animi potestatem in nervos, & spiritus alibi ostendimus (c). Quæ omnia quamvis cæteris omnibus communia sint, ut autem puerperis frequentius accidant facit potissimum mechanica uteri structura nervis exquisiti sensus prædita, quæ partus vi alterata a levi quacunque causa pervertitur, unde spasmi insignes, ac convulsionibus, quibus liber sanguinis cursus præpeditur, atque inflammatio suscitatur, hinc jure merito ab Hoffmanno dictum (d): *terrore nihil perniciosius puerperis: quem etiam gravidis eorumque fœtibus perniciosum esse, atque funestum certissimis observationibus deprehensum est* (e), inter quas illa eminet a Gherbezio memorata (f) de quadam Muliere, quæ cum quatuor jam post hebdomadas a partu optime se haberet, atque domesticorum consuetudine fruens quibusdam cibis, ut rebatur innocuis, & puerperæ statui accommodatis vesceretur, cum forte in cæpæ torrefactæ frustulum incideret iisdem immixtum, inhorrescens, altiorique voce exclamans se certo certius perituram, epilepticis convulsionibus correpta est, quas aphonia primum, mox triduo post mors tandem excepit. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere salubre Juncheri monitum, puerperas tamquam vulneratas merito considerandas, quibus ex levissimis causis febres inflammatoriæ accedunt. Jam de *Abdominis refrigerationibus, aqua frigida potione fluentibus lochiis* si loqui velimus, animadvertendum est insignem esse vim aquæ frigidæ capiti affusam ad Carum profligandum ex eo potissimum quod membranæ Cerebri cum fuerint minus ad oscillandum paratæ affusa aqua frigida tendi, atque obrigescere contingit, spiritus vero ad fluendum ineptos in motum adigi, atque Animal a profundo somno excitari (g). Aquæ etiam per quam frigidæ potiones valere plurimum adversus Choleram, Dysenteriam, Vomitus, ubi cætera minus commode responderint, morbi videlicet decursu, & resolutis viribus cl. virorum observationibus ducti alibi demonstravimus (h), qua solidis partibus tonum, ac robur conciliando, qua acres, erodentesque humores temperando, qua demum ductus, ac meatus, ex quibus immodice fluunt constringendo. Non minus elucet ejusdem operandi ratio contra Synochos febres tam simplices, quam putres, & ardentes ipsas ex Hippocratis, Martiani, Galeni, Aretæi, Celsi, Alpini aliorumque testimonio (i). Non multum tamen frigidam ægris propinandam, nec ventri, & hypochondriis eam admovendam esse salubre

(b) Lib. 1. cap. 1. com. 6. pag. 16.

(c) Lib. 4. de febr. pag. 22. 37. 58. 100. 122.

(d) De hæmorrh. p. m. 69.

(e) Eph. N. C. dec. 1. an. 2. obs. 83. an. 4. & 5. obs. 21. cent. x. obs. 33.

(f) Intric. extricat. med. part. 2. cap. 20.

(g) Aph. lib. 1. cap. 3. p. 58. (h) Ibi. cap. 2. p. 25.

(i) Lib. 4. cap. 2. pag. 71.

monitum Medentibus reliquimus, (k) cum vasa totius ambitus corporis facile convellantur, atque libera sanguinis circulatione præpedita inflammationes, alique gravissimi morbi, & mors ipsa suscitetur, ut Aetius, Rhodius, Borellus, Boyleus, Donatus, alique Scriptores magni, & docti, quos alibi memoravimus testati sunt, & observationibus præsertim, quæ extant in M. N. C. confirmatur, quasque legi ex fonte malumus, quam hic referri (l). Quæ cum ita sint minus mirari subit ab Abdominis refrigerationibus, aut aquæ frigidæ largis potionibus nervos, vasaque uteri, præsertim in puerperis, in quibus propter placenta avulsionem vulneratus fere est testante cl. Mauriceau plus æquo convelli, constringi, aut alia ratione affici, qua liber sanguinis cursus præpediatur, unde inflammatio subsequitur. Cui quidem opinioni robur addit Hippocrates (m) qui frigoris noxas contra vulnera ita dicendo explicavit, ut quempiam facile ad credendum vehementer adduxerit eadem omni diligentia, omnique contentione ab externi aeris injuriis munienda.

Violenta uteri contrectatio ab imperita obstetrice.] Haud infrequens inflammationis causa ab obstetricibus repetenda est, adversus quas altiori voce exclamavit cl. Harvæus, easque justissimis contumeliis increpavit (n) quæ cum parturientes præ dolore ejulare, opemque efflagitare audiunt, ne imperita, parumque satagentes videantur, manus oleis obliniendo, locaque muliebria distendendo mire tumultuantur: porrectisque potionibus medicatis facultatem expultricem irritant, atque moræ debitæ impatientes, dum accelerare, ac facilitare partum cupiunt eundem retardant potius, & pervertunt efficiuntque non naturalem, ac difficilem relictis retro secundinis, aut parte aliqua placenta utero etiamnum adhærente: miserasque Mulieres aeris injuriis exponunt, & ad sedile frustra cogentes fatigant, inque præsens vitæ discrimen deducunt. Quod certo certius evenire censendum est, si eo usque pessimo consilio perducantur, ut unguibus, alioque instrumento bullam rumpant, & aquas emittant. Tunc enim fœtus ut ex Boerhaavio liquet apud Haller (o), solo suo nixu proprii corporis os uteri dilatare debet & per sicca loca cogitur transire, & fœtus figuratus debet transire specie solidi, qui prius sub fluidi specie transibat, neque membra fœtus æquabiliter aut premunt, aut premuntur. Quo sane consequitur, ut mollis, ac delicata uteri substantia contundatur, discerpatur, aut alia ratione afficiatur, quæ vel una satis valere potest ad inflammationem ciendam, etiam si fœtu, & placenta simul educta, puerpera summis doloribus, ac convulsionibus, quibus dire extorquetur plane cessantibus ita melius habere videatur, ut certa valetudinis spe recreetur, foveatur, confirmetur, cum febre, frigore, lochiorum suppressione doloribus, uteri duritie, ac tensione brevi post comparentibus non culpa ejusdem, aut pravo humorum apparatu, sed sola obstetricis, aut Chirurgi causa in summum vitæ discrimen adducatur, ut cl. Mauriceau observationibus comper-

tum

(k) *Ib. cap. 3. pag. 93. 94.*

(l) *Vid. Dec. 1. an. 1. obs. 84. Ibid. an. 6. & 7. obs. 211. Dec. 2. an. 5. obs. 131.*

Ibid. an. 9. obs. 200. Ibid. an. 10. obs. 171. Dec. 3. an. 1. obs. 126. Ibid. an.

3. app. p. 97. Ibid. an. 7. & 8. obs. 73.

(m) *Aph. 20. sect. 5.*

(n) *De partu p. 532.*

(o) *De concept. tex. 655. & Hal. not. 22.*

tum habuit (p). Id enim puerperis commune est, ut gravi in iis facta læsione uteri, minime tamen gravissima, ut fere testatur la Motte (q) de quadam obstetrice, quæ vesicam, & uterum filia manu discerpfit, deque alio Chirurgo (r), quæ loco placentæ uteri substantiam arripuit, atque crudeli barbarie ductus avulfit, summo cruciatu exiguo temporis intervallo liberentur, atque in perfecto fere valetudinis statu constituentur, qui tamen torpor potius est in efferationes turbas abiturus, quam placida exoptanda tranquillitas, quæ tunc potissimum aggrediuntur, cum læsæ partes inflammari incipiunt, quandoque citius, quandoque ocysus pro vario læsionis gradu, loco, humorumque ad læsam partem affluentium qualitate, ut passim in contusionibus, fracturis, ac vulneribus aliarum corporis partium deprehendimus.

Pessaria minus cautè adhibita, ictus vel casus supra regionem uteri.] De pessariis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Cum enim nil aliud sint, quam rotunda, & oblonga corpora digiti ad instar ex lana, bombace, stupa adstringentibus rebus conspurcata, & subtilissimo panno lineo obducta, quæ in Mulieris pudenda ad varios usus, præsertim vero ad fluxus immodicos cohibendos, laxatasque partes corroborandas in uteri prolapsu injiciuntur, ut de immodico Mensium fluxu, deque fluore albo dictum est, si minus eorum capacitati accommodata, aut plus æquo adstringentia, & intempestive adhibeantur, & citra necessitatem, interni uteri orificii fibras, canalesque sanguiferos corrugari, premi, contundi, aut alia ratione affici contingit, qua liber sanguinis cursus præpediatur, unde inflammatio. Cum hæc molestiam haud exiguam mulieribus inferant, lineis pannis succis adstringentibus imbutis, ubi opus sit, utendum tradit Hollerius (f) ad pressionem coarctationemque vasorum sanguiferorum præcavendam, qua inflammationem facile excitari adnotatum est. De ictu, vel casu supra regionem uteri res luce clarior est, cum contusiones non modo externarum partium contingant, qua æquabilis, & ordinatus sanguinis motus pervertitur, & congestiones in internis facile subsequuntur, sed uteri ipsius substantia labefactari queat, vasorum orificia præcludi, turgescere, indurari, unde inflammatio.

IV. *Prodit se uteri inflammatio febre acuta, tensione, & dolore comitata in ejus regione &c.*] Cum febris plerunque triduo post partum lactea excite-
tur, qua orta, ut ait Boerhaavius, sæpe lochia omnino retinentur, unde infinita, & pessimæ indolis symptomata: prout in hoc illudque viscus rapiuntur: hinc phrenitides, pleuritides, peripneumonia, angina, paraphrenitides, mammarum inflammationes, peior hepatis, ventriculi, omenti, mesenterii, lienis, renum, intestinorum; tum dysenteria, colica, illiaca, apoplexia, paralysis, probe est discernenda a febre, quæ ab uteri inflammatione dependet, quæ alterutro ex dictis symptomatibus stipatur, pro varia situs læsione, vario inflammationis gradu, & partium resistantia, quæ cum utero consensionem habent, quam omnino singularem, & maximam vel ipse Hippocrates (t) & Harvæus præ ceteris adnotarunt. Utrique lochiorum suppressio communis est. Prior tamen, nisi forte mammarum suppuratio contingat, ad
duos

(p) Obs. 16. 18. 382. (q) Obs. 197. (r) Obs. 399.

(f) De morb. inter. lib. 1. cap. 58.

(t) De morb. Mul. 1.

duos tresve dies ut summum perdurat, altera plerunque lethalis. Id autem nulla meliori ratione assequi posse facile judicaverim, quam ad febrem acutam attendendo, quæ ut ceteris omnibus inflammationibus communis est, ita etiam phlegmon uteri comitari oportere perspicuum est, atque egregie docuit supra laudatus Boerhaavius, qui uteri inflammationis deliria accedere, febrimque vehementem, ac proximam mortem sequi testatus est. Quam quidem opinionem ipse Valesius confirmat (u) qui febres acutas in recens enixis, & iis quæ fœtus corruerunt valde periculosas esse ostendit. *Non enim, inquit, fiunt iis, quæ rite purgantur, sed quibus supprimuntur evacuationes. Id vero fit locis uteri inflammatis, & proinde obstructis, atque materia aliqui maligna multum redundante, & inculcata, neque potente exire. Atque etsi possit aliter, citra inflammationes, inquam fieri: tamen acuta febris in enixa raro aliter fiet, & ita semper fieri putare oportet, quia huc curationis rationem dirigens nunquam errabis.* Apte cadit in hunc locum, quod refert D. Mauriceau de quadam nobili Muliere nono naturalis, ac felicissimi partus die ob febrem malignam interempta, qua fere quadraginta ante illos annos plerasque emortuas fuisse meminit, quamvis felicissime pepererint, quarumque cadaveribus cultro Anatomico dissectis, tradita huc usque morbi causa non alia perquirentibus apparuit. Quibus ita se habentibus, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, ut animadvertit cl. Pasta, non solum Mulierem, quam memorat in citato commentario, sed etiam Oecetæ uxorem, quæ circa quintum graviditatis Mensem immaturum fœtum edidit, atque illam, quæ in Mendacium foro ægrotavit uteri inflammatione de medio sublatam, quamvis Hippocrates accuratissimus nec lochiorum mentionem fecerit, nec imi ventris tensionis, dolorisque, aut saltem ejusmodi mentio propter codicum defectum, ad hæc usque tempora traducta non fuerit. Doloris tamen, tensionis, tumorisque meminit præstantissimus Aretæus (x) qui postquam febrem acutam maxime propriam uteri inflammationis affectionem constituit: *Si totus, inquit, est inflammatus totus vehementius pulsatorio motu dolet: si posteriores ipsius partes solum inflammatae fuerint dolor circa lumbos fit, & stercora supprimuntur & recti intestini compressione; si partes ejus anteriores, dolor circa pectinem fit, & urinae stillicidium, ac emittendæ difficultas ex vesicæ compressione, & lateribus inflammatis, & inguina tenduntur, & crura gravantur: si vero fundum ipsius fuerit inflammatum circa umbelicum maxime dolor consistit cum tumore; at si circa osculum est inflammatio, circa supernum ventrem dolent, & digito immisso durum, ac renitens osculum occurrit.*

Respirationis difficultate, singultu, vomitu &c.] Si Hippocratem audimus (a) ea est uteri mobilitas ut facile ad caput, ad pectus, ad præcordia, ad ventrem, ad stomachum, ad hepar, ad crura, ad pedes, aut aliquam ex his partibus facile convertatur. Cum eadem olim esset & Aretæi, & Platonis, & Fernelii, & Rudii sententia, nihil fere studii, laborisque impendendum iis esse in quorundam symptomatum explicatione, quæ uteri inflammationem plerunque sequuntur, perspicuum est. Verum cum supra

Galen

(u) Com. agr. 10. lib. 3. sect. 2. Epid. Hippocr.

(x) Cap. 64.

(a) De morb. Mul. n. 6. 17. 42. 43. 49. 50. 58. 67.

Galenī ductis auctoritate, firmisque rationum momentis demonstratum sit (b) utrum e loco suo dimoveri non posse, nil probabilius afferri posse videtur, quam si dicamus non tantum intercepto in uteri vasis progressu, ipsius in aliarum partium vasis motum turbari, atque perverti, sed ob mirabilem uteri cum nobilissimis corporis partibus capite, pectore, præcordiis, ventriculo, omnique nervorum systemate consensionem, eodem inflammato, aut aliter male affecto, varia in reliquis corporis partibus symptomata excitari, ut cl. Hoffmannus arbitratus est, & ea memoria recolenti, quæ citato loco dicta a nobis sunt apparere facile potest (c).

V. *Quæ omnia si vehementer increcant horroribus confusis supervenientibus, postea vero mitescant &c.*] Quæ alibi a nobis dicta sunt, (d) non posse sanguinem in aliqua parte diu subsistere, quin componentes ejus particulæ sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim sensimque corrumpantur, unde fibræ, ac vasorum tunicis exesis, attritis, corruptis suppuratio, atque abscessus progignitur hic in memoriam denuo revocanda. Hæc enim fieri vix ulla ratione posse, quin acres, volatiles, ac sulphureæ sanguinis particulæ libertatem natæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augeant demonstratum est, atque omnia symptomata exacerbari, febrem vero cum rigore, & horripilatione ægotantes invadere febris tertianæ æmulam, qua minus cauti decipiuntur. Quæ ubi diligenter teneas, facile intelliges cur in suppurationem abeunte uteri inflammatione, ejus symptomata vehementer increcant, horroresque confusi superveniant, quos factò pure lenta febris excipit, cessante nimirum insigni tenuiorum, mobiliorumque partium exsolutione, dum tumore ad eam magnitudinem adaucto, quæ rectum intestinum, & vesica prematur alvum, & urinam supprimi deprehendimus.

VI. *Hinc in ulcus ex remanente dolore quodam, & mordicatione, in utero, vel ipsius cervice &c.*] Frequentiorem esse inflammationem in uteri collo, & orificio interno, quod ex multis fibræ nerveis spiraliter est contextum, quam in ipso fundo ostendit Hoffmannus (e). Hinc quod Riverius, alique tradiderunt, cum ulcus uteri fundum occupet dolorem percipi versus regionem pubis, seu lumbos, inguina, & imum ventrem corripere, ut Hippocrates testatus est (f) verissimum, frequentius vero in ipsius cervice adesse facit frequentior ejusdem præ aliis partibus læsio, quam oculus ipse confirmat, cum immisso speculo Matricis eam clare deprehendit, aut manus cum ab obstetrice intus ducta exulceratam partem extimulat, aut concubitus, qui ægotanti Mulieri molestiam nunquam non semper inferre non potest. Si ulcus simplex fuerit, & benignum, purulentam materiam paucam, albam, & minime foetidam effluere tradidit Forestus (g): si vero malignum, & depascens, viridem, lividam, varique coloris, ac valde fetidam esse oportere perspicuum est, ut Hippocrates ipse docuit, inquit; *Si uteri fuerint exulcerati, sanguis & pus purgatur, & fætor gravis oboritur &c.*]

VII. *Si loco suppurationis præpostera methodo adhibita sanguis tenuioribus, mo-*

(b) Cap. 5. com. 2. (c) Com. 3.

(d) Lib. 2. cap. 1. com. 8. & cap. 4. com. 10.

(e) De inflam. & febr. uterin. cap. x. (f) Lib. 1. de morb. Mul.

(g) Lib. obs. 44.

bilioribusque partibus resolutis &c.] Cum uterus magna superfluatorum circum- undique affluentium humorum copia imbuatur, scirrhusa plerunque eva- dit, cum obstructio in iis fere viis accadat, per quas dictæ humorum su- perfluitates transcolari deberent, quod plerunque post inflammationem con- tingit, quæ neque resolvitur, neque in suppurationem abit, unde tenuio- ribus, mobilioribusque partibus resolutis crassiori, atque inertī remanente indurescit, ac tumor præternaturalis, durus, dolorisque expers oboritur. Qui quamvis apte satis repeti posse videatur a Mensium, aut hæmorrhoi- dum suppressione, qua fit, ut sanguis ob languidiorem motum spissior fa- ctus variaque ad loca glandulis obfita depositus scirrhum procreet, aut a diuturna tristitia, ac merore, quibus sanguis ad libere fluendum impar, solidæ vero partes plus æquo laxæ, debilesque constituuntur, aut a pravo victus, & potus genere, ut fere sunt carnes fumo induratæ, & multum salitæ, pisces marini, acetaria, aliaque id genus, quæ acidum, & crudum chylum ingenerando, sanguineam massam lentis mucosisque quiscuilibet im- pediunt, aut a vita sedentaria, qua succi in corpore visceri, crassi, lenti- que cumulantur, aut ab hæreditaria dispositione, qua nonnullarum par- tium structura, aut tonus ita labefactatur, ut ad scirrhosam labem facilius suscipiendam proclives reddantur, aut aliis ejusmodi causis, quas fere per- censuit numerando, explicavitque dicendo Hoffmannus (h) ad remedia ta- men plus æquo frigida, & adstringentia corpori extus applicita, vel in ute- rum per injectiones immissa, vel quæ resolvendi nimia vi præstant ore sum- pta egregie retulit cl. Mauriceau. *Scirrhus febre, dolore, aliisque symptomati- bus cessantibus subsequitur superstitie duritie, & renitentia &c.* De scirrho, qui in- flammationi succedit sermonem esse neminem latet, quam febris, dolor, aliaque gravissima symptomata comitantur. Cum igitur inflammatio neque resolvitur, neque in abscessum degenerat de transitu in scirrhum suspican- dum est, quem cum arguit febris carentia, dolorisque sensus aut nullus omnino, si verus sit, aut valde exiguus si non exquisitus, neque canceri indolem sapiat, confirmat porro superstitie durities, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referens manu ægrotantis Mulieris pubi applicita, ejusque contrectatione sensibilis, si in ipso uteri corpore situs sit, si vero in cervice digiti contactu, ut gravitatem in eadem parte, ut ponderis sensum silentio præteream, præcipue quando ægra stat, ut animad- vertit Riverius, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda; frequentem me- jendi stimulum, dolorisque exacerbationem, cum ad dejiciendum sedet ob compressionem videlicet, quam vesica, & rectum intestinum ab utero reci- piunt, menstruum demum, aliarumque expurgationum suppressionem, aut irregulare stillicidium, quod ab uteri, ejusque vaginæ obstructione com- mentus est cl. Mauriceau.

VIII. *Si inflammatio fiat in margine scirrhi, & vasis per ipsum decurrenti- bus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem &c.*] Si Veteres audimus, can- crum uteri ab humore atrabilario fieri putant in ea parte collecto, vel a scirrho male curato, qui facile in cancerum degenerat in ea præcipue parte ob copiosum sanguinis affluxum, qui in venis scirrho vicinis retentus, nec sufficienter per menstruas purgationes evacuatus adurit, & malignam cor- ruptionem acquirit. Duplex propterea vulgo habitus: ulceratus, & non

T

ul-

(h) M. S. T. 4. P. 5. cap. 6.

ulceratus: Hunc a materia morbifica, quæ minoris acrimoniæ & malignitatis particeps est, repetunt: illum ab eadem per putredinem vel adustionem acriori facta, tumoremque exulcerante: Hinc quod a Recentioribus parum adnotatum exacte ab Aretæo jam pridem proditum, quo loco (i) *Cancris*, inquit, *in utero partim cum, partim sine ulceratione sunt, tumor reperitur circa osculum durus, inequalis, præminens, colore faculentus, rubicundus, quandoque etiam sublividus, & dolent vehementer inguina ad supernum ventrem, & pectinem, ac lumbos, ægreque ferunt contactum, & variegatiorem medicationem. Si vero ulceratus est cancer ad dolores, durities, & tumorem erosa etiam, & inequalia ulcera conspiciuntur, plerunque quidem sordida oris tumida, albicantia, turpes crustas inductas habentia. Quæ vero pura videntur, feculenta, livida, rubicunda, & cruenta apparent, excernitur autem assidue ab ipso sanies tenuis, aquosa, nigra, aut fulva, graveolens, aliquando etiam sanguis fertur, & alia signa ad inflammatum uterum relata. Quas quidem notas, & affectiones omnes se aliquoties observasse testatus est cl. Hoffmannus, (k) easque omnino similes exhibuit, superaddita quoque sectione post mortem instituta, qua uterum inflammatum, & sphacelatum cum infami odore deprehendi, & perrupto utriusque pariete in vesicam, & intestinum rectum aditum patere affirmat, unde urinæ una cum fæda uteri sanie, vel cum alvi excrementis commixtio sequitur. Inter causas teterrimi hujusce morbi recenseri solet fluoris albi stillicidium, vel Mensium fluxus suppressus in feminis melancholicis, hypochondriacis, cacheticis, & ætate provectioribus, aut adstringentium usu in juvenibus improvide cohibitus, quemadmodum se pluribus exemplis didicisse testatus est idem Hoffmannus propter insignem sanguinis copiam, ut ostendit cl. Mauriceau, qua tota uteri substantia extraordinarium in modum imbuitur, atque ea fere ratione, qua naturæ ordo pervertatur, & a subito vehementique nisu, quem ad eundem expellendum exercet, insigne aliquod uteri vas dirumpatur, atque immodicum sanguinis profluvium excitetur, quod frequentius, quam par est recrudescens novis continuo, atque assidue affluentibus humoribus impedimento est, quo minus disruptum vas coalescat, atque propterea ulcera subsequantur, quæ successu temporis maligna facta in cancrum incurabilem tandem definunt. Frequentissime tamen scirrhus cancrum succedere observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus comperitum est, quod tunc potissimum contingit, cum humorum, quibus uteri substantia imbuta est componentes partes sensim a se mutuo solvuntur, atque secedunt, acres, volatiles, ac sulphureæ exaltantur, atque eam acrimoniam nanciscuntur, qua uterus exulceratur, quod erat nobis demonstrandum.*

IX. *Ex his liquet uteri inflammationem magni semper faciendam. Quamvis enim in sphacelum non abeat &c.*] Si in inflammatam partem denegetur liquidi arteriosi, & nervosi influxus, quæ duo sunt principia, quibus conservatur calor, ut ajunt natus, atque humidum radicale, eandem corrumpi, atque ea ratione affici, qua loco bonæ, ac laudabilis suppurationis gangræna, ac sphacelus subsequatur, alibi ostendimus (l). Quod ubi contigerit inflammatam partem sensu omni motuque privari, perire, hinc dolore cessante sine manifesta causa, respiratione parva, ac debili subsequente, pul-

(i) *Lib. 2. cap. 67.* (k) *Loc. cit. sect. xx.* (l) *Aph. lib. 2. cap. 4.*

pulsu parvo, humili, valde celeri, formicante, aliisque sphaceli signis apparentibus brevi ægrum periturum certo certius habendum. Quod licet quandoque affirmari nullatenus posse videatur de uteri gangræna, & sphacelo, quem vel sponte cecidisse, vel sectione ablatum fuisse cum incolumitate Mulierum quamplurimis Authorum observationibus compertum est, ut ex cl. Schenkio apparet, qui easdem magno numero collegit, atque Medentibus contemplandas exhibuit (m); gravissimum tamen, periculosissimum, immo ut plurimum lethale malum esse asserere non dubitavit Riverius, (n) confirmavitque Hoffmannus (o), qui brevi necare, & solemnem maxime esse puerperis, in quibus post sectionem uterus ut plurimum cum vagina durus, coloris ex atro bruni deprehenditur, testatus est.

Si in abscessum degeneret & ulcus difficulter plerunque sanatur &c.] Cum uterus pars sit exquisito sensu prædita, quæ cum præcipuis corporis partibus communicat, & ex quibus insignem humorum illuviem recipit, quoties ulcere afficitur, difficulter sanari jam idem Hippocrates egregie docuit (p). Curationis difficultas in eo etiam versatur, ut affectæ parti congrua remedia admoventi immediate non possint, nisi forte ulcus cervicem tantum occupet, quod cum ipso visu deprehendatur topicisque justo applicitis tractari queat, facilius etiam curatur. Quid si interna aliqua causa potissimam partem agat? Cum nimirum insigni vitiosorum humorum copia, pravaque sanguinis conditione foveatur, confirmetur (id quod in cacheticis Mulieribus, & Mensium defectu laborantibus præsertim contingit) quam tollere difficillimum est, aut longioris temporis curæ, difficilis quoque esse sanationis censendum est: id quod vel de externis ulceribus Hippocrates olim affirmavit (q) inquiens: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile sanantur*: confirmavitque Galenus scribens (r): *Ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur*.

Si in scirrhum toto plerunque vitæ cursu misellas exercet.] Cum uterus ita sit a natura comparatus, ut insignem humorum illuviem recipiat, eosque extra corporis confinia ejiciat, si forte scirrhus corripitur plurimum discriminis, atque molestiæ ægrotantibus asserere, atque alios lethales morbos progignere certo certius habendum. Cum enim superfluum, vitiosorumque humorum sarcina auferri non possit, atque hac via illa præjudicia deleri, quæ intus retenti minantur; eosdem undique effluere facile contingit, nobiliora viscera invadere, atque hydropem præsertim ciere. Quid quod in uteri substantia diutius retenti humores, ac fermentescentes acrimoniam adeo malignam nanciscuntur, ut scirrhum in incurabilem cancerum convertant? Quapropter optime a cl. Mauriceau dictum, iisdem quanta fieri celeritate potest, occurrendum. Curationis difficultatem minuit quandoque affecti uteri situs, qui si vaginæ tantum finibus coerceatur, curationem multo facilius absolvi Aetius ipse testatus est. Earum exempla, quæ scirrhus in uteri fundo laborantes convaluerint rariora sunt. Clarum satis a laudato Mauriceau memoratur de quadam Muliere, quæ cum scirrhus totum uteri fundum occupante adeo insigni, ut graviditatem æmularetur, octo fere Mensium spatio ægrotaret, non solum incolumis perfectissime evasit, sed

T 2

et-

(m) Lib. 4. obser. (n) Lib. xv. prax. (o) Loc. cit.

(p) Lib. de Mul. morb. (q) 6. aph. 8. (r) Lib. 5. de atra bile.

etiam gravida. Nonnullas etiam refert tres quatuorque post partum, aut abortum Menfes scirrhis phlegmonodibus solum uteri latus, partesque inguini vicinas occupantibus affectas, quæ sensim, sensimque in pristinum valetudinis statum restitutæ sunt. Insigni tamen temporis diuturnitate opus esse, ut istiusmodi tumores resolvantur, & plerunque toto vitæ cursu missellas extorquere, ut scriptores fere omnes magni, & docti observationibus didicerunt, haud dubie idem asseruit.

Si in cancrum &c. brevi ad interitum ducit.] Ad interitum ducere uteri cancrum five ulceratus fuerit, five non ulceratus facit potissimum toties inculcata continua superfluitatum illuvies, quæ ad eam partem decurrit, cujus & Riverius, & Mauriceau aliique meminerunt, qua fit, ut in dies singulos maligna ulceris indoles augeatur, etiam nervis industriæ omnibus adhibitis, ut nonnihil mitescat, quo sane consequitur, ut ægræ Mulieres non solum languidam, ac cruciatibus onustam vitam vivant, sed brevi de medio tollantur, quod interdum quinque, aut sex post Menfes, interdum duos tresque post annos contingere compertum est. Quod ut de quocumque cancro etiam externas partes occupante verum esse constat, sic potiori jure de eo, qui internas corripit, sentiendum est, quem nec secare licet, nec urere, nec aliud quidpiam tentare. Quid si sanies quæ excernitur pravum fætidumque spiret odorem? Tum enimvero veram esse putredinem pro certo habendum, quam si medicamentis compescere studeamus eo deteriorem facimus, ac mortem in procinctu stantem sollicitamus.

X. *Simul igitur ac inflammationis inditia apparent, sanguis primum ex brachio etiam repetitis vicibus in plethoricis, mox &c.*] Inter præsidia chirurgica ad inflammationes vel præcavendas, vel profligandas idoneas venæ sectionem eminere ita omnium cum Veterum, tum Recentiorum decreto sancitum est, ut qui in dubium eam revocarit garrire, & somnia narrare videatur. Quo vero ex loco fit celebranda in Mulieribus quæ inflammatione uteri afficiuntur insignis est inter Medicos maxime illustres dissensio. Si Veteres Medicinæ parentes audimus Oribasium, Aetium, Paulum, & Galenum ipsum, atque Avicennam, quos Riverius (f) Rodericus a Castro (t) Jo. Fortis (u) Mauriceau (x) aliique sequuti sunt, illi quidem venæ sectionem ad revellendum in cubito instituendam existimant, mox ad derivandum in pede. Alii e contra cum Mercuriali, quem Hoffmannus ipse sectatur, in iis præsertim, quibus consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ sunt solum in pede, ad credendum vehementer adducti sanguinis missione in cubito celebranda pessime ægrotantium incolumitati consuli, cum suppressio, quam totius morbi causam prætendunt augeatur, aut confirmetur. Alii derivationis, ac revulsionis minus solliciti plenitudini solum sanguinis minuendæ student, nihil interesse judicantes, quo ex loco sanguis mittatur. Hi fere sunt viri cl. Dionis (a) & Senac (b). Alii demum brachii venas incidendas putant, nunquam fere malleoli. Eminent inter hos maxime de la Motte (c), quem D. Mesnard adeo sequutus est, ut in inflammatione, quæ lactis occasione mammas corripit, si venæ sectio instituenda videatur, postquam brachii venam semel secuerit, malleoli venas inci-

(f) *Prax. med. lib. 15. cap. 7.* (t) *Part. 2. lib. 2. cap. 21.*

(u) *De morb. Mul.* (x) *Loc. cit. cap. x.* (a) *Des accouch. liv. 4. cap. 9.*

(b) *V. Europæ Med. Com. F. Roncalli p. 58.* (c) *Reflex. obs. 414.*

cidendas nullatenus consulat, nisi consuetum lochiorum tempus elapsum prius fuerit, cum cæteroquin in uteri inflammatione, atque lochiorum suppressione phlebotomiam brachii commendet, eamque tandiu repetendam, quandiu opus esse videatur in ea quantitate, quæ & morbi, & ægrotantium viribus apte respondeat. In hac tanta, tamque multiplici opinionum varietate difficile est certi quidpiam sine alterius offensione constituere. Quoniam tamen veritatis amor, quantum mihi conijcere fas est, tanto rationibus præstantior videtur, quanto eadem est difficilior, meæ potissimum debitionis esse sentio Medentium animis pro virili parte prospicere, remque omnem paucis expedire. Qui cum Veteribus sanguinem ex superioribus partibus detrahendum putant, sive in uteri inflammatione, sive in consuetarum evacuationum, Mensium scilicet, & Lochiorum suppressione, eos sane rationes multæ non fallunt ex circulatione sanguinis potissimum deductæ, quam celeriores fieri non immerito conijciunt in arteriis cruralibus, illiacis, & Aortæ descendens trunco, si statim in pede celebretur venæ sectio; quo sane consequitur, ut plurimum sanguinis affluat ad partem affectam; quæ sanguinis copia cum æquali resistentiæ momento a vasorum sanguiferorum parietibus sustineri non possit, propterea quod eorum fibræ contusæ, disruptæ, aut aliter male affectæ sint, eosdem plus æquo distendi, & relaxari contingit, fibras ineptas partes constitui, vasorum orificia præcludi, atque obstructionem inflammationemque augeri, aut confirmari; quæ detrimenta in ægrotantes mulieres emanare nulla ratione posse, ii facile conijciunt, qui venæ sectionem in brachio celebrandam esse contendunt. Illuc enim velociter sanguis accurrit, unde inferiorum partium vasis aliquantulum depletis, stagnans in utero sanguis nonnihil e vasis excuti, & absorberi potest a venis, & consuetas semitas metiri, cessante nimirum nimia uteri, [& vasorum plenitudine, & distractione, qua sanguis sibi ipsi exitum per ea loca præcludit. Qui pro inferiorum partium venis dimicant objicere ii mihi videntur nonnullos gravidarum casus, quæ venæ sectione in pede instituta abortum patiuntur, aut mulierum, quibus menses fluunt, aut imminet, quæ secta vena brachii in non levia incommoda, aut fluxus ejusdem perturbationem labuntur: argumento prope certissimo sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores revelli, ejusque velocitatem ad affectam partem imminui, (quam summe necessariam esse sibi in animum inducunt, ut ibidem stagnans sanguis propellatur) & vasis in quibus hæret admoveri. Sed vereor, ne his plurimum officiant multa inflammationum exempla, quæ sectis venis ejus regionis, in qua erat inflammatio majorem in modum auctæ sunt, nec nisi detracto ex opposita regione sanguine, auferri potuerunt. Pessimos hosce derivationis effectus vidit cl. Hecquetus (d) atque ut vulgari eorum opinioni indulgeret, qui adversus inflammationem, aut convulsivos uteri morbos venæ sectionem in pede celebrandam pugnacissime sustinent, liberalem eandem, & largam commendat, ut hac ratione ea sanguinis copia tollatur, quem ad uterum majori velocitate affluentem ob alterius sanguinis impedimentum stagnare, & inflammationem augere non immerito suspicatur. Sed bone Deus, ecquis laudabiles hosce effectus persequi se justo posse confidat? Nonne justus subrepat timor, ut præclare ostendit D. Sylva (e) venæ sectionem in pede institu-

tam

(d) *Nov. med. consp. part. 2. cap. 19.* (e) *Gior. de' lett. oltr. tom. 77. p. 87.*

tam plus satis mali vi derivationis afferre, quam evacuationis? Erroneas vulgi opiniones rejicere cur intutum judicemus, quandoquidem Veteres Medicinæ proceres, ut notat cl. Pasta, supra laudati, & ipse Galenus venæ sectioni in brachio adhæserunt? Sed sentio jam mihi Galeni auctoritatem reponi, quem, cum scribit (f): *In locis muliebribus retrahes, si eas, quæ in cubito sunt secueris venas*, de uteri inflammationibus loqui minime intellexisse, aut de illa solummodo, quæ cum mensium profluvio conjuncta est facile autumant. In hoc fere eluxit Brisotti solertia. Quem tamen egregie confutavit præfatus Pasta (g), de acutis, & inflammatoriis uteri morbis loquutum fuisse Galenum haud dubie asserens, atque ita cogitasse conjiciens, ne largius ageret, & D. Sylvæ concederet, quod publici juris fecerat, (h) in pleuritide nimirum venæ sectionem in brachio lateris affecti instituendam esse, seu ad revellendum sanguinem ab ea parte, quæ inflammatione laborat, cum docuisset se plurimis observationibus didicisse eos fere omnes pleuritide affectos, quibus revulsionis causa sanguis educebatur interuisse, iis omnibus celeriter sanatis, quibus e directo incidebatur vena brachii interna. Qui cum D. D. Dionis, & Senac arbitrantur cujusvis venæ sectionem nullum inter se diversum effectum afferre, dici vix potest quanta in obscuritate versentur, si Pitcarnium audimus, qui eosdem altiori voce damnavit, inquiens, (i) *ignorasse circulationem sanguinis, qui scribunt revulsionem, & derivationem non consistere cum circulatione sanguinis*. Si D. Mesnard, qui D. la Motte sequutus est, animadvertisset, quam arduum sit certum lochiorum tempus in tanta temperamentorum, clymatum, tempestatum, ætatum, victus generis, aliarumque similibus rerum varietate definire, procul dubio in inflammatione, quæ lactis causa mammas corripit venæ sectionem in pede solum instituendam minime docuisset, cum consuetum lochiorum tempus elapsum fuerit, nec eandem in uteri inflammatione tantopere pertinuisset, perinde ac si nullum habere unquam locum eadem posse videretur. Quapropter primorum opinionem facile sectandam traderem, qui docent in uteri inflammatione, & Mensium, Lochiorumque suppressione sanguinem ex brachio primum mittendum, qua succedentem sanguinem, qui per axillarem arteriam advehitur minus a præcedente impediri contingit, & amplius in vasis spatium nactum velocius per vasa superioris regionis moveri, ideoque parum sanguinis affluere ad inflamatam, obstructam, aut aliter male affectam partem, saltem per aliquod tempus, & quousque sanguinis missio ratione plenitudinis habita celebratur, quo tempore illud etiam facile consequitur, ut fibræ non adeo irruentis humoris impetu distractæ in pristinum elaterii statum restituantur, hærentem humorem propellant, atque discutiant. Quod eo facilius evenire censendum, si saphæna in pede postea secetur, per quam aucta, ut supra dictum est, per respondentes arterias velocitate, stagnans sanguis propellitur, & a vasis quibus hæret amoveretur, atque hinc inflammatio, obstructio tuto feliciterque profligatur.

XI.

(f) *Lib. 2. ad Glaucon.* (g) *Consid. 7. pag. 291.*

(h) *Traité de l'usage des différentes sortes de saignées principalement de celle du pied. a Paris 1727.*

(i) *Elem. Med. lib. 1. cap. 9.*

XI. Si *Menses aut Lochia suppressa sint, doloresque, & spasmi agrotantem exerceant ol. amygd. dulc. s. i. r. e. &c.*] Uteri inflammationem frequenter occurrere in puerperis, & post abortum vel ab improvida obstetricum in partu difficili tractatione, & contrectatione violenta, vel a violento nisu sub partus laboribus, sanguinem præsertim impurum ad uterum pellente, frequentissime vero ex lochiorum per dolores, & spasmos hystericos fluxu impedito, vel diminuto Hoffmannus testatus est: (k) Hinc dandam esse operam, ut dolores potissimum, & spasmi sedentur, sicque interceptus lochialis fluxus promoveatur perspicuum est. Id quod nulla meliori ratione consequi nos posse, quam exhibitione ol. amygd. dulc. ex cl. James præcepto (l) qui ejusdem usum in parca dosi, & per Epicrasim præsertim commendat, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Nec non clysteres ex decoctione malvarum.] Parem esse clysterum efficaciam nemo inficias ire aufit, qui animadverterit eorum operationem non solum in crassa intestina exerceri fecum excretionem sollicitando, sed per consensum in tenuia, & partes iisdem intestinis adjacentes, easdem relaxando, refrigerando, aut alia ratione afficiendo, qua opus esse prudenti Medico videtur. Inter partes cum intestinis consentientes uterus præsertim eminet, hinc quoties contractione, spasmo, inflammatione laborat, dici vix potest quam bene cedunt clysteres emollientes, refrigerantes, qui fere ex decoctione malvarum &c. parantur. A stimulantibus certe quantumvis leniter (m) cum cl. la Motte abstinendum traderem, ne dolentem, atque inflammatam partem irriteremus, atque morbum, quem sedari volumus, exasperemus.

Et nisi uteri cervix dura, summeque dolens prohibeat in uterum injectio ex solo lacte, in quo flor. sambuc. &c.] Ad clysteres revocantur injectiones reliquæ in cavitates naturales faciendæ, ut penis, vesica, uterus. Utrum vero utero inflammatione detento adhiberi queant quæstio est. Si Hippocratem (n) Arveum (o) audimus, hi quidem tantum abest, ut ab ejusmodi præsidii genere abstinendum censent, ut ad varios usus opportunissimum tradant. En Hippocratem: *Si ex partu uteri inflammationem conceperint solani succum, aut betæ, aut rhamni per infusum immittito.* Quo satis constat ad sedandam inflammationem aptas injectiones judicasse. Et alibi: *Quin etiam per infusum uteros eluito, quo sanguinem educat.* Quo apparet ad diluendos internos uteri parietes, & suppressa lochia promovenda adhibuisse. Iisdem summo cum fructu usum fuisse in nobili quadam puerpera, quam febris, & omnimoda lochiorum suppressio exercebat Arvæus ipse testatus est. Hos fere Riverius (p) Mauriceau (q) Dionis (r) Mesnard (f) alique adeo sequuti sunt, ut nullum iisdem efficacius medicamentum innotescere Medentibus posse, aut pro ægrotantium opportunitate valentius videatur. Contrariam tamen sententiam sustinet cl. la Motte, atque injectiones in uterum faciendas aut prorsus inutiles censet, aut in usum vocari nulla ratione posse contendit, cum internum uteri os vi elasticitatis fibrarum, quibus uteri ipsius cervix intertexta est statim a partu arcte occludatur, aut si in usum vo-

cen-

(k) M. S. T. 4. p. 1. sect. 2. cap. x. (l) Tom. 6. c. 857.

(m) liv. 5. chap. 7. pag. 630. (n) De morb. mul. p. 629.

(o) De part. p. 619. (p) loc. cit. cap. 8.

(q) loc. cit. cap. 11. pag. 311. (r) liv. 4. chap. 9.

(f) Artic. 10. p. 350.

centur ratione stimuli, quem in sensilem nimis, dolentemque partem inferunt, etiam nocuas. Ut quæstio dirimatur duo occurrunt, de quibus moneri Medentes opus esse judicaverim. Primum enim illud animadvertendum videtur inflammationem, aut cervicem uteri occupare, aut ipsius fundum: deinceps injectiones variis modis præparari: ex decoctione fol. plantagin. rosar. rubr. cum ol. myrtino, & aceto, vel ex aqua decoctionis hord. aut malvar. parietar. chammomil. melilot. radic. asparag. femin. lin. cum oleo violato, & similibus, aut ex lacte dulci; in quo flores sambuci verbasco. semperviv. femina lini aliaque id genus ebullierint, quas varias præparationes supra citati Riverius, Mauriceau, Dionis, Mesnard alique tradiderunt. His breviter delibatis rem omnem facile expediam. Si de inflammatione sermo sit, quæ uteri cervicem occupet, atque ejusdem orificium arte adeo occludat, ut non sine insigni doloris sensu queat dilatari a la Motte fuerim, qui injectionum usum damnavit, & e medio tollere quantum ei licuit conatus est. Si vero de ea quæ uteri fundum infestat, quoniam ipsius cervix laxa satis mollisque esse potest, ut idoneum siphonem recipiat, cur congruæ injectiones sint rejiciendæ, omnino non video. Prohibeat ne internum uteri os occlusum adeo, coarctatumque, ut nil liquoris in ejus cavum immitti queat, totum in vagina supersit ut cl. la Motte testatus est? Præterquamquod arduum, atque insolens explicatu est, quæ ratione cervicis uteri fibræ post partum ita contrahi possint, ut non sine vehemente irritatione, atque doloris sensu liquor injici queat, quandoquidem digita sæpe, ac manus ad placenta extractionem se commode immisisse affirmavit (t), accedit præterea, etiamsi vaginæ fines non elabatur injectio, qua relaxando, qua emolliendo, aut alia ratione vicinas partes afficiendo, ut de clysteribus dictum est, nunquam prodesse non posse. Prohibeat ne oleorum aut rerum adstringentium vis inflammatis, decoriatis, aut aliter male affectis partibus infesta, ut se deprehendisse præclarus Auctor asseruit? Sed ecquis nos in eas angustias compellat, ut unius duntaxat generis injectiones usurpemus, & eas fere, in quarum compositione olea, & adstringentia recipiuntur? Nonne solum lac, in quo flores sambuc. semperviv. aliaque id genus refrigerantia ebullierint vires satis insignes edere posse existimemus? Saltem pulcherrima eorum laus erit nocere non posse.

Ceterum fetus emolliens ex spongia aqua moderate calida.] Vulgares fetus, quibus relaxandi, emolliendi, aut alia quævis sedandi facultas inesse reputatur ex decoctione fol. malvar. parietar. radic. alth. lilior. albor. flor. chammomil. melilot. aliisque similibus rebus parari solent. Eisdem & in colica & in ventriculi, & intestinorum inflammatione, & hysterica affectione, aliisque morbis commendavimus, variosque utendi modos præscripsimus. Cur in uteri inflammatione simplices ex aqua tepida adhibendos crediderim, ut Hippocrates præcepit (u) atque observationes E. N. C. docuerunt (x) facit, quod fetus, ut a nonnullis perhibetur, quo erit simplicior, eo penetrando aptior existat, & quo minus elasticis, mobilibus, actuosisque particulis fetus, eo crispatis uteri fibris emolliendis, relaxandis sit efficacior, cum paria saltem inde emolumenta in ægotantes emanare posse facile constituam ex aliorum usu, utcunque radicibus, floribus, herbisque sint alterata,

(t) *Refl. obs.* 383. (u) *De rat. vict. acut.*

(x) *Cent.* 3. & 4.

rata, sed quod justus subrepat timor, ne cum puerperæ præ cæteris eadem inflammatione corripiantur gravibus, acutisque odoribus, quos ferre ordinario non solent, quibusque prædicti flores, atque herbæ donantur, lædantur, atque animi deliquiis, cordis palpitationibus, capitis doloribus, aliisque symptomatibus supervenientibus in majorem discrimen adducantur. Id quod etiam de oleis plane dicendum, quæ si nullo insigni odore conspicua sint, ut fere est oleum amygd. dulc. cucurbitæ, & similia, eo magis prædictis muneribus obeundis erunt opportuna. Illud solum cavendum esse facile judicaverim, ne fœtus aut plus æquo calidi adhibeantur, aut frequentius quam par est, cum igneæ particulæ sese insinuantes altiusque uterum penetrantes eundem aut plus æquo exsiccent, aut ad suppurationem disponent, ut de pulmonum inflammatione docuisse visus est Hippocrates, quam iisdem plane effectibus obnoxiam fieri colligi potest ex ipsius textu (a), qui ita fere se habet: *Ubi fomentis dolor sedatus non est, non diutius calorificis utendum, ne vel pulmonem exsiccent, vel suppurationem excitent*; deinceps ne fasciis factis unctionibus venter alligetur, etiam si tumidus deprehendatur cum cl. virorum Mauriceau (b) Nenteri (c) la Motte (d) observationibus compertum sit, non solum easdem frustra adhiberi, sed frequentius puerperarum noxa.

XIII. *Frictiones solum dolore, febre, aliisque gravioribus symptomatibus cessantibus &c.*] Frictionum usum, quas indoctæ obstetrices dorso ad clunes usque, lumbis, cosciis, cruribus instituunt, fateor me commendare non posse, ne videlicet sanguis ad uterum plus æquo sollicitetur, atque dum lochia promovere volumus, infarctum hinc, obstructionem, inflammationemque angeamus, aut confirmemus, ea prorsus ratione, qua simplici unius alicujus partis, quæ ungue, aut simili modo scalpitur pruritu inflammationem sæpius oriri docuit cl. Mauriceau. Quamvis enim solum vasorum extremitates nervorumque, qui ad cutim usque pertingunt, defricentur, ut Mich. Adolphus ostendit, ob fibrarum tamen vasorumque, quæ cute conteguntur continuitatem majoribus Aortæ descendens ramis gradatim communicari contingit, atque ejus trunco successive, hinc in eodem, & ipsius ramis, qui cum in cutim, tum in uterum desinunt, sanguinis cursum accelerari; quo sane consequitur, ut si initio inflammationis, aliorumque morborum, qui ab insigni uteri læsione profiscuntur ejusmodi auxilio uti velimus, dorso, humeris, & brachiis sit instituendum, quo fit ut in Aorta ascendente dictis de causis sanguinis cursus promoveatur, atque propterea ejus pressio, atque impetus ad uterum majorem in modum langueat: solum dorso ad clunes usque lumbis, & cosciis cum derivandi indicationem, ut de venæ sectione in pede dictum est, adesse conjiciemus, id quod ex doloris, febris, aliorumque graviorum symptomatum remissione argui posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XIV. *Jusculum etiam cichorio, endivia, lactuc. alteratum.*] Hactenus Chirurgicis medicamentis immorati sumus, nunc ad pharmaceutica deveniendum, quæque plus æquo rigidas, atque inflammatas uteri fibras relaxare
V
valent,

(a) 2. de vict. rat. in morb. acut. (b) obs. 158.

(c) tab. 189. sect. 4. cap. 1. (d) liv. 5. chap. 9.

(e) De frict. p. 105.

valent, nimiumque humorum æstum compescere, atque placidam tranquillitatem spiritibus conciliare. In horum censu veniunt in primis juscula herbis refrigerantibus dictis alterata, quorum sæpe similibus fere in morbis mentionem fecimus, quæque in casu proposito uterinæ inflammationis a præclarissimis viris Mauriceau (f) Dionis (g) & Mesnard (h) justis laudibus efferuntur. Illud tamen in eorum usu cavendum traderem, ne larga nimis, & liberali manu, ut plerisque mos est exhibeantur, ne stomachus plus æquo gravetur, atque hinc debile satis corpus superveniente ciborum fastidio ruat in deterius. Hinc scite admodum, prudenterque cl. Van-Svvieten præcepit (i) ut *parca copia, & sæpe repetita* in usum vocentur, additoque syrupo aciditatis citri, quod nimis facilem degenerationem horum jusculorum in putredinem corrigit. Animadvertant Medentes hoc loco velim, quod sæpius a nobis est demonstratum, refrigerantia ejusmodi medicamenta a sale quodam nitroso, aut saltem quodam armoniacale, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, vim suam nancisci. Quod ubi diligenter teneant, facile intelligent, cur stibiatum nitrum, aut salem prunelæ parca dosi jusculis addendum censeam; quorum alterum cum nil aliud sit, quam sal quidam, qui a nitri, & antimonii commixtorum deflagratione remanet, hic vero nitrum, cujus pars aliqua sulphuris vulgaris admixtione deflagravit, quibus fere præparationibus volatilior nitri pars amittitur, minus vereri fas est, ne dum blandissime attenuando, simulque sanguinis motui compescendo fervorique temperando studemus, inflammationem, quæ a solidarum præsertim partium laceratione, fissura, contusione proficiscitur vi corrosiva, quam nitrosis salibus inesse nonnulli sunt suspicati, quamque ita inflammatis partibus summe infestam (licet perperam id assertum crediderim) Reditus (k) testatur, adaugeamus.

XV. *Siti urgente liberalis potus concedendus aquæ Nocerianæ vel cujusvis destillatæ &c.*] Quod vulgo invaluit puerperas liberali aquæ potu haud esse pertractandas dici vix potest, quam sit ridiculum, cum nullum contra uteri inflammationes, aliosque gravissimos morbos, & febres cum lochiorum suppressione conjunctas eodem præstantius remedium reperiri Medentibus datum sit, aut pro puerperarum opportunitate valentius. Ejus præstantiam contra inflammationes omnes novit cl. Wain Wright (l), novit cl. Van-Svvieten (m) ac tamquam summum remedium in omnibus morbis inflammatoriis commendavit: in puerperis præsertim febre acuta laborantibus novit Reditus (n), ac non modo utilem, sed summe necessariam esse testatus est. Quænam vero sit eligenda, an Noceriana, vel quævis alia destillata malvar. viol. cichor. & similibus refrigerantium, vel pluvialis, utpote cæteris præstantior si D. D. Hales (o) & Combalusier (p) audimus eaque num cocta potius sit exhibenda, ut Galenus (q) Avicennas (r) & Reditus ipse (s) præceperunt, vel cruda ut viri cl. dalla Fabra, (t) Lanzanus, (u), & D. Nogues

(f) loc. cit. cap. II. p. 311. (g) liv. 4. chap. 10. p. 358.

(h) art. 10. p. 349. (i) sect. 234. n. 4. (k) In epist. ad Telam p. m. 65.

(l) Tratt. dell' acq. del Sig. Smith. (m) Tom. 2. 5. 398.

(n) Tom. 5. let. pag. m. 228. 281. (o) Statiq. del veget. p. 333.

(p) pneumatopatho. n. 208. (q) De bonit. aq. cap. 1.

(r) lib. 1. fen. 2. doct. 2. sum. 1. cap. 16. (s) Tom. 5. Let. p. m. 280. seq.

(t) Dis. de met. ac morb. n. 92. (u) Vero metod. dell' acqua fredda t. 2. c. 26.

Nogues (x) existimarunt, subtilius perquirendi ratio mihi omnino non suppetit, dummodo moderate tepida hauriatur in eo morbo, quem spasmi plerunque, & dolores insignes comitari solent, qui relaxatis plus æquo rigidis, inflammatisque uteri partibus, succisque viscidis tenaciter hærentibus solutis, atque acribus, mordacibusque dilutis, egregie sedantur. Quamquam si ea peccet sulphurearum, tenuiorumque partium mobilitas, ut in universam sanguinis massam diffusæ ejus agitationem, furoremque inducant, etiam frigidam exhibendam traderem, additis syrupis ribesiorum, berberum, aciditatis citri succisque acidis limonum granatorum, & similibus, ut fere Boerhaavius (a) & Van-Svieten docuere (b), quorum efficaciam ad nimium humorum motum compescendum, qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut alibi ostensum est (c).

XVI. *Sedata inflammatione, doloribus vero, & spasmis remanentibus, quibus lochia supprimuntur, laudanum liquidum &c.*] Nil curæ magis, cordique Medentibus esse solet, quam interceptum in puerperis lochiorum fluxum promovere pillulis aloeticis Beccheri, Hoffmanni, trochiscis de myrrha, de karabe, borace minerali, dictamo cretico, tincturis vitrioli martis, succini, castorei, rubia tinctorum, sabina, aliisque stimulantibus, & aperientibus medicamentis, quæ nimis longum foret percensere numerando, ut fere præstitit cl. Langius, qui hæc omnia in unum collecta quamdiligenter contemplanda aliis reliquit (d). Quæ quantum emolumentum afferre possint in eo casu, in quo etiam si sedata sit inflammatio, spasmi tamen doloresque ægrotantem exercent apparere facile cuique potest, qui sedulo, & accurate perpendat, hæc omnia acribus, mordacibusque scatere particulis, quibus humores plus æquo commoventur, solidæque partes majores in spasmos aguntur, quo sane consequitur, ut sanguis uteri viis occlusis hæreere cogatur, atque hinc lochiorum suppressio augeatur, aut confirmetur. Optime propterea sapienterque dictum a cl. Mauriceau (e) Mesnard (f) Hoffmanno (g) ejuscemodi medicamentis Mulieres, quibus dictis de causis lochia deficiunt haud esse pertractandas. His porro quemadmodum vigente adhuc inflammatione oleo amygdal. dulc. aliisque emollientibus medicamentis extrinsecus applicitis succurrendum esse diximus, ita remissa inflammatione, doloribus vero, ac spasmis adhuc vexantibus certam auxilii spem in opiatorum usu sitam esse credendum, quibus nempe dolores, crispationes, motusque spasmodici uteri, & vasorum sedentur, atque hac ratione facilis præterfluenti sanguini via aditusque præbeatur. Quod eo facilius contingere perspicuum est, si nonnihil impellentia opiatas confocientur, ut fere sunt tartarea, ex quorum miscella laudanum liquidum tartarizatum conficitur, assa fætida, aqua bryoniæ, & similia.

Doloribus vero remittentibus, siti, calore, pillulæ Beccherianæ &c.] Tunc solum pillulas Beccheri, Stahlî, Hoffmanni quæ ad Beccheri imitationem ex amaris extractis, gummatibus resinosis temperatis, & aloë probè correctæ conficiuntur locum habere posse cum dolores, sitis, febris, aliaque graviora

(x) *Pref. al tratt. dell' acq. dello Smith.*

(a) *De vir. medicam. p. 104. 206. 367.*

(b) *S. 396. p. 51.* (c) *De febr. lib. 4. cap. 2. & 7.*

(d) *Disput. 44. sect. 38. p. 599.* (e) *lib. 3. cap. 11. p. m. 311.*

(f) *artic. 10. p. 350.* (g) *M. S. l. c.*

viora symptomata defiverint, compositi humorum tumultus, fibrarumque laxitatis argumentum prope certissimum facit potissimum ea ratio, quod aloë, ut a cl. Werlhof. demonstratum est, (h) neque per purificationes cum aqua, & precipitationes cum liquore acidulo, variasque miscellas desinit esse id quod est, aut odorem, saporem, effectum aloeticum perdere: qui fere effectus a salibus valde activis proficiscitur, quibus vasa interdum corroduuntur, unde hæmorrhagiæ subsequuntur, ut propterea hæmorrhoidum, vel Mensium fluxui obnoxiiis nunquam (i) iis, quibus idem fluxus suppressus est cautissime exhibendam esse (k) alibi a nobis sit demonstratum, quidquid præclarus Auctor supra citatus senserit, qui cum ab Aloë abstinendum prorsus docuerit, ubi adsit inflammatio, vel febris utcumque lenta, vel solum etiam ægotantibus imminens, aut ubi aliter prudenti Medico videatur eadem uti minus est veritus in uteri profluviis, in diarrhœis, dysenteriiis. Saltem solidarum partium stimulus aboritur, fluidarumque exagitatio, quibus potissimum opus est, ut illæ plus æquo laxæ cum sint in pristinum elaterii statum restituantur, hæ crassæ, viscidæ, tenacesque attenuentur, fundantur, atque ea ratione afficiantur, qua retentus sanguis perfluere possit, ac suas naturales semitas metiri.

XVII. *Hiscæ vero frustra adhibitis boli ex trochis. de myrrha borac. miner. &c.*] Idem plane dicendum de myrrhatis, succinatis, calidis aromaticis, aliisque recensitis medicamentis, quæ non alia ratione operantur, quam vi salina volatili, stimulante, commovente, qua sanguinis motum accelerari contingit, crassas mucosasque quisquillas atteri, congestiones dissolvi, atque illa præjudicia deleri, quæ lochia retenta minantur, quæque inflammationi, aliisque gravioribus morbis viam parant.

XVIII. *Hilaris vivat ægotans, & quæcumque animi pathemata effugiat &c.*] Tanti interest optimam in inflammatorio uteri morbo cum lochiorum suppressione conjuncto victus rationem fervare, ut hac neglecta in summum vitæ discrimen adducantur. Ad victus rationem spectant animi pathemata, quæ in nullo magis docente Hoffmanno (l), quam in hoc morbo tam infensa, & perniciose unquam esse consueverunt. Puerperas enim ob continuam, quæ ipsis accidit solutionem, fibrarum, & vasorum dilacerationem, humorumque extravasationem haud aliter esse considerandas, quam graviter vulneratas ostendit: quo fit ut dictis de causis graviter lædantur, ut propterea ab iisdem quamdiligenter cavendum esse vehementer inculcet. Et sane justissimæ reprehensionis occasio non deest. Constat siquidem vi puerperarum animis addita, atque optima victus ratione instituta, ut fere præcepit cl. la Motte (m) folius naturæ opere lochia ob vasorum minimorum coarctationem præsertim suppressa denuo rediisse. Peculiare victus genus quod spectat, illud medentibus proposuere viri præclarissimi Mauriceau (n) Dionis (o) Mesnard (p) alique asserentes Mulieres, quæ uteri inflammatione, aut alio quovis acuto morbo cum lochiorum suppressione conjuncto tenentur, jusculis vituli, puli, quibus refrigerantes herbæ incoctæ sint, esse pertractandas, præsertim si ejus acuties tanta sit, ut in longius

(h) de limit. laud. medel. n. 4. p. 20. (i) lib. 2. cap. 5. pag. 83.

(k) lib. 3. cap. 7. pag. 84. (l) loc. cit. pag. 267.

(m) liv. 5. chap. 6. p. m. 622. (n) loc. cit. p. 311.

(o) loc. cit. chap. 10. p. 353. (p) ar. 10. p. 349.

longius tempus protrahi non possit, viresque puerperarum firmæ adeo, ac validæ, ut tenuissimum victum ferre diutius possint: cum cæteroquin per durante morbo, viribusque collabentibus liberaliori victu sint gubernandæ, ne æædem prius deficient, quam morbus ad suum vigorem pervenerit, ut præ cæteris a cl. Pasta demonstratum est (q).

XIX. *Si in suppurationem abierit inflammatio quolibet octavo die purgandum &c.*] Dum in abscessum transit inflammatio insignem materiæ copiam excerni, quam affectarum partium corruptio magna sæpius excipit, adnotavit cl. Mauriceau (r). Corruptionis discrimen facere calorem, & humiditatem, quæ sunt ejusdem principia, tum difficillima remediorum applicatio, quo fit, ut generaliora tantum in usum vocari queant, atque ea quidem, quibus humorum vitiosorum corruptionem promoventium, vel foventium defluxus prohibeatur, affecta pars detergatur, demum conglutinetur. Vitiosi ab utero humores divertentur crebriori purgatione ex benignioribus catharticiis ex senna, manna, tartaro, quibus fere potio solutiva conficitur, vel ex rhabarbaro, si corpus viscidis, lentis, serosisque humoribus scateat, ut in cacheticis; ex Cassia vero, Tamarindis, & iis, quæ suavi acore, quo sunt prædita, humoribus biliosis evacuandis, ejusque nimix effervescentiæ compescendæ sunt opportuna, si clara eorum sint argumenta, quæ plerunque in boni habitus feminis, fervidique temperamenti non desunt. Quæ sane purgatio tanti est momenti ad ejusce morbi curationem, ut Forestus, cujus meminere viri cl. Riverius (f), & Hoffmannus (t) testetur se nobilem matronam ab ulcere uteri sanitati reddidisse, cui dederat de quarto in quartum diem uncias quinque decocti sennæ, epithymi, rosarum rubrarum, myrobolanorum Indorum saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injicere jusserat. Quid si pro causarum varietate decoctio ex vulnerariis herbis additis therebintinatis diutius in usum vocentur, aut serum lactis cum mele rosaceo, aut injectiones primum detergentes, mox adstringentes, exsiccantes? Sed de his plura alibi diximus, (u) ut supervacaneum propterea sit iis diutius immorari.

XX. *Sed opportuno tempore aq. B. V. aut Brandulenses &c.*] (x)

XXI. *Ubi scirrhi inditia appareant, menses vero, ac lochia suppressa sint, viribusque mulier constet venæ sectio &c.*] Quamvis toto plerunque vitæ cursu scirrhum mulieres exercere supra docuerimus, non inde tamen omni auxilio sunt destituendæ, ne fermentatione quacumque ex causa in eo excitata si jam factus sit in cancrum incurabilem vertatur, si vero adhuc incipiens certis tantum finibus coerceatur, neve in alios morbos scirrhus congeneres facessat. Quo fine nulla meliori ratione potiri nos posse perspicuum est, quam motum, & fluiditatem humoribus restituendo, posteriores eorum stagnationes in minimis vasculis, & cavitatibus prohibendo, ac demum fibrarum tonum roborando. Quas indicationes ut assequamur, quæri a Medicis solet, utrum venæ sectio sit celebranda, & quo ex loco. De ipsius efficacia in uteri scirrhus plerique Veterum, ac Recentiorum Ludovicus Mercatus (a) Rodericus a Castro (b) Riverius (c) Jo. Fortis (d) Mauriceau, Mesnard

(q) loc. cit. pag. 322. (r) loc. cit. p. 312. (f) Prax. Med. lib. 15. cap. 8.

(t) loc. cit. p. 208. (u) Cap. 4. com. 14. 15. 16.

(x) Ibid. (a) lib. 2. cap. 18. (a) lib. 2. cap. 18.

(b) par. 2. lib. 2. cap. 23. (c) lib. 15. cap. 9. (d) de scirrhus uteri.

(e) Mesnard (f) aliique consentiunt caufarum potiffimum antecedentium tollendarum folliciti, quas in menftruorum, aut lochiorum fluxu ob fufceptum iisdem fluentibus frigus, aut aquæ frigida potum cohibito pofuerunt, quoque fanguinem craffefcere, ac condensari, ac tumorem fcirrhofum producere funt arbitrati. Et fane nemo inficias ire aufit imminuta fanguinis mole non folum imminui refiftentiam, quam viribus illam moventibus ipfius craffities, ac fpiffitudo afferebat, atque inde confequens cor, arterias, & partium, intra quas excurrunt canales fanguiferi, motrices fibras promptius, & validius fefe contrahere, reliquam a venæ fectione fanguinis mafam fortius propelli, exagitari, cohærentes, atque ftagnantes particulas mutuum contactum amittere, a vaforum anguftiis excuti, ac circulo reddi, atque uno verbo ulterioris congeftionis, tumorisque caufas removeri, multo magis fi ægrotans viribus confiet, aut plethorica fit, quod in propofito cafu menfium, Lochiorumque fuppreffionis verum maxime effe conftat. Verum fi ægrotans debilis fuerit, pravoque corporis habitu, ac cachexia laboret, verendum eft, ne ob fibrarum robur infirmum, partis que rubræ fanguinis defectum aut morbum augeamus, aut plus æquo foluta fanguinis compage hydropi anfam præbeamus. Cæterum cur fanguinem primum ex brachio, mox ex pede detrahendum docuerim faciunt non folum cl. virorum Mercati, Roderici a Caftro, Riverii, Jo. Fortis testimonia, qui fanguinem primum ex locis fuperioribus, deinde fi menfes deficient ex inferioribus, vel ex hæmorrhoidibus mittunt, fed rationes contra Jacobi Mesnard opinionem fuperius adductæ, qui ex brachio fanguinem prætendit de fanguinis mittendi loco in inflammatione loquens, quas nunc libens prætermitto, ne eas repetendo, rem aut longiorem faciam, aut obfcuriorem.

XXII. *Priore etiam in cafu boli ex gum. ammoniac. aut fagapen. &c.*] Salubre practicatorum accuratiorum confilium fequuti, qui docent tunc cum fpiffitudini humorum plenitudo ortum dederit, ut in fuppreffis evacuationibus contingit, a venæ fectione initium curationis fumendum, alterum fequimur æque commodum, cum refolvere volumus femper a mitioribus incipiendum, ne humores plus æquo commoveamus, ac ftimulo in nerveas fibras inducto infarctus, obftructionesque augeamus, aut confirmemus. Fluidiores partes in humorum mafam arctam nimis, & compactam invehendo refolvere diluentia, refolvere deinde falina omnia tum fixa, tum media fpiffos humores acutis fuis particulis incidendo, alibi a nobis demonftratum eft (g). Ea tamen locum habere videntur, ubi fpiffitudo humorum, infarctusque viscerum levis fit, & inter initia. Ubi vero fpiffitudo humorum, atque obftructio tanta fit, ut mitioribus tolli non poffit ad validiora confugiendum. Horum in cenfu venire ea omnia, quæ acria funt, & fpiritu volatili oleofo abundant, quæ propterea non folum acutis fuis fpiculis fpiffos humores incidunt, fed etiam in fibras agunt, easque ftimulando humorum circuitum augent, atque hac ratione fluxiliores reddunt. Ejusmodi fere funt gummata refinofa, faponacea, aliaque citato loco recensita. Diluentium tantum, mitiorumque refolventium vim eludunt fcirrhofæ concretiones: hinc eft eadem varie mixta, & non fola, fed una cum decoctionibus radicum aperientium exhibita bonam plerunque edere operationem; præfer-

(e) Lib. 3. cap. 13. (f) cap. 3. art. 8.

(g) Lib. 3. cap. X. p. 141.

sertim si impuritatum, quæ a resolutis humoribus deponuntur, per convenientes, & earum naturæ accommodatas vias eliminandarum cura habeatur, purgantis simul, & diuretici medicamenti, uti fere rhabarbarum est, hiera, & aloetica omnia, connubio, sique diutius hisce præfidiis insistatur, cum spissi concretique humores resolvi brevi non possint.

XXIII. *Hisce alii succedant ex limatura Martis &c.*] Corroborandi intentioni satisfaciunt martialia propter crassiores potissimum, & terrestrem partem, quæ non solum absorbet, & potentissime corrigit aciditatem omnem coagulantem, sed laxatis præter morem fibræ tonum restituit, ut humorum exagitationem, commotionemque silentio præteream, quam sulphuri subtili, quo eadem scatent, deberi alibi a nobis est demonstratum (h). Quo satis constat martialium usu aliam etiam adimpleri indicationem, quam in motu, & fluiditate humoribus concilianda reponendam esse diximus, quod a quibuscumque aliis medicamentis sperare inane prorsus est, præsertim si primæ secundæque viæ paratæ sint, seu crassi, viscosi, tenacesque succi ad fluendum dispositi, & eorum connubio exhibeantur, quæ pravas, vitiosasque fordes in primis viis, inque proximis visceribus inhærentes, quæque paulatim ad evacuationem disponuntur educendi virtute donantur; inter quæ Rhabarbarum præstat, de cuius purgandi efficacia, eaque mitissima, & simul corroborandi, si quis curiosius doceri velit, eos ad citata loca ablegamus.

XXIV. *Sed opportuno tempore aquæ acidulæ opportunissimæ*] V. lib. 3. cap. 10. p. 144.

XXV. *Extrinsècus fiat Cataplasma ex farina fabarum, bordei &c.*] Ratione causæ conjunctæ emollientia, & resolventia externa esse admovenda docuerunt Veteres fere Medici, Recentioresque. In iis autem seligendis litem moverunt. Hippocrates (i) Cervi medullam subdit, adipem anserinum, vel suillum: Galenus vero medullam vitulinam, cervinam, sebum hircinum, taurinum, leoninum, ammoniacum & bdellium pingue. His solis minus contenti Aetius (l) Celsus (m) pessaria pararunt. Ille quidem ex cera, medulla cervina, adipe anserino, croco, myrrha, galbano, oleo succini, aliisque similibus parata; hic vero ex sebo taurino, vel caprino cum rosa mixto. Injections mitto ex oleo amygd. dulc. irino, de althæa, lilior. albor. quæ a Raymundo Jo. Forti proponuntur (n), aut ex decoctione radicis althææ, lilior. albor. fol. malvar. violar. brancæ ursinæ, artemisiæ, semin. lin. & fenu græci, flor. Cham. & melilot. quæ a Riverio: nec non balnea, & semicupia, quæ ab eodem Riverio, & Mauriceau (o), emplastra, cerata de meliloto, de cicuta, de nicotiana, diasulphuris Rulandi, de ranis cum Mercurio, quæ ab aliis passim descripta inveniuntur. In his sive refellendis, sive ejiciendis, non est cur multum studii, laborisque conferamus, cum suus cuique locus esse possit, si ordo servetur, & tempus, quo instituantur, sique perquirendæ tumoris indolis, ac duritiæ solliciti sint medentes. Emollientia enim, quæque laxandi vim habent inter initia tantum, ut de internis medicamentis dictum est, locum habent, ut fluxilio-

(h) Lib. 3. cap. 8. pag. 107. & cap. X. pag. 143.

(i) n. 2. de morb. mul. 48. (k) 4. & 5. simpl. 7.

(l) Tet. 4. ser. 4. (m) De re med. 20.

(n) De mor. mul. p. 144. (o) loc. citatis.

xiliores humores reddantur, & ad evacuationem disponantur. Ejusmodi sunt cataplasma ex farina fabar. hord. furfur. semin. lini, aliisque similibus lixivio saponaceo paratum, ut leve velut calcar hærenti materiæ addatur, nec non injectiones, quas ne internos uteri parietes sollicitemus, qui sensu exquisito sunt præditi ex solis laxantibus parandos constituimus dempto saponaceo lixivio.

XXVI. *Inde ad aliud transitus fiat ex absyntio, tanaceto &c.*] Hisce postea aliud salubri eventu addi posse ducimus ex iis paratum, quæ partibus plus minus volatilibus tenuibus salino-oleosis feta solidarum partium tonum imminutum restituunt, debilioremque augent: quorum in censu docente cl. Geoffroy veniunt in primis absyntium, tanacetum, abrotanum, thymus, aliaque supra recensita, ex quibus etiam olea per infusionem parantur, quæ licet in simplici obstructione viscerum imi ventris minus efficacia esse alibi ostendimus (p), si eorum virtus cum stillicidii virtute comparetur, ubi tamen de scirrhusa concretione agatur, saltem ad duritiem nonnihil relaxandam nunquam non bona esse consueverunt. Quid si iis camphora addatur, quæ partibus suis subtilissimis, penetrantissimis ad tumores quosvis resolvendos citra turbas opportunissima existit?

XXVII. *Tandem ad emplastra de melilot. de cicuta &c.*] Humoribus hac ratione ad fluendum dispositis, solidisque partibus ad oscillandum paratis ad validiora resolventia confugiendum: inter quæ emplastra eminent de melilot. de cicuta, de nicotiana, quorum basim gummata resinosa constituunt, bdellium, ammoniacum, galbanum, ex quibus in mortario tritis cum oleo de been, & liliorum alborum additis mucilaginibus semin. fenu græci, lini, & ficuum, unguentum conficitur a Rhafi descriptum (q) & Riverio in omni scirrhuso probatum, commendatumque. Ne decantato illo de ranis cum Mercurio utendum suadeamus, aut aliis simili virtute præditis facit potissimum observatio ejusmodi tumores difficillime resolvi, acribus vero, ac stimulantibus particulis sese in eorum substantiam insinuantibus, altiusque penetrantibus mole facile augeri, atque in exulceratum cancerum transire.

XXVIII. *Hæc omnia penitus proscribenda in cancro vel occulto, & sola venæ sectio &c.*] Quamvis acribus, ac stimulantibus medicamentis non utamur, tam prava est ejusmodi tumorum indoles, ut ex mole parvis, & indolentibus sensim excrescant, summisque doloribus ægotantem exerceant. Quod a congestionibus in minimis vasculis, ac minutissimis glandulis dependet, quæ ad corruptionem pronæ sunt, atque ad acredinem conquiendam, quæ vel una satis valere potest ad pravorum humorum affluxum ciendum, ad inflammandum, ad erodendum. Quod tunc facilius contingit, cum menstruæ purgationes deficiunt penitus, aut plurimum saltem imminuuntur, cum steriles præmature nimis evadunt mulieres, atque propterea ea plenitudo sanguinis inducitur, qua congesti humoris copia fovetur, ac ejusdem qualitas depravatur. Quibus rebus ita se habentibus eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut sanguinis affluxus ad uterum, & major in minimis ejus vasculis congestio prohibeatur, humores dyscrasia peccantes contemperentur, affectæ partes a corrosione muniantur, graviora symptomata sedentur, perspicuum est. Ad primam indicationem quod spectat in fon-

(p) Lib. 3. cap. X. (q) 7. ad amalfor.

fonte Chirurgico omnes cum Veteres tum Recentiores modernique Medici Ludovicus Mercatus (r) Rodericus a Castro (f) Riverius (t) Jo. Fortis (u) Mauriceau (x) Mesnard (z) sanguinis missionem commendarunt, atque ii quidem omnes hoc uno ob rationes superius dictas Mesnard excepto ex venis primum superioribus, deinde ex inferioribus, & ex hæmorrhoidibus, quibus ipse Hoffmannus ex Majerne præcepto non invitatus adhæsit: atque in hoc quidem præsidii genere ratione plenitudinis habita ad annos usque persistendum, & quamdiu natura humores ad uterum impellendi consuetudinem, quam antea per menses habere solebat penitus amittit, atque ipsa vasa, ex quibus sanguis statis temporibus excernebatur penitus coaluerint, ut præsertim a Mauriceau demonstratum est.

XXIX. *Tum egrotans purganda confer. Cas. Donz. &c.*] Si qui cancri curationem internorum, externorumque medicamentorum ope absolvere polliceantur ea fere ratione, qua venereis morbis mederi posse confidunt, dici vix potest, quam male mulierum incolumitati consulant. Quin enim optato fine potiantur, easdem in mortis discrimine prope certissimo constituere laudatus Mauriceau ex Hippocratis effato testatus est. Quæ in nymphis, externisque partibus conspiciuntur maligna ulcera, minus verendum, ne remedium vi plus æquo irritentur, & eo curatu fiant difficiliora, uti fere solent, quæ uteri substantiam afficiunt, & ex quibus insignis fetidi puris copia excernitur. Quoties igitur in arduis hisce ac difficillimis morbis cura est convertenda, spondeant medentes necesse est, quod ad hæc usque tempora innotuit, nullum revera medicamentum reperiri datum esse, in cuius efficacia cancri curatio reposita fuerit, non pauca vero, quibus certa auxilii spes, nullum noxæ periculum subsit. Ejusmodi fere esse censendum, quæ acrium, ac corrodentium humorum spicula invertunt, quæ mites, læves, politasque particulas in sanguinem invehunt, demulcent, solidasque partes ab ulteriori erosionem tuentur. Ubi hæc diligenter teneas minus miraberis pulverem Wedelii absorbentem ex jusculis cichoraceis, aut succos antiscorbuticos temperatos ex iisdem jusculis, vel cum sero lactis destillatos, aquas (XXX) Nocerianas, quæ nullo sapore insignes, aut Beatæ Virginis, quæ sulphuris subtilissimi, partium balsamicarum divites sunt, aut etiam acidulas, quas martis vena, & vitrioli spiritus claras faciunt, in cacheticis præsertim corporibus, in quibus viscerum obstructions referandæ sunt, liberior sanguinis, & humorum circuitus per universum corpus, atque vasculosum ipsius uteri viscus promovendus, pravæ vitiosæque sordes per emissaria a natura comparata eliminandæ, excellenter testante Hoffmanno (a) se gerere, saltem ad reliquam curationem feliciter peragendam, aliisque medicamentis viam sternendam: balnea ipsa aquæ dulcis ex Majerne consilio, tandem lactis aut naturalis (XXXI.), aut artificialis (XXXII.) usum ex Aetii præcepto, quos idem Hoffmannus sequutus est principatum obtinere. Ubi vero in Veterum monumenta incideris Oribasii præsertim, Pauli Æginetæ, Avicennæ, Gesneri, Jo. Fortis aliorumque non facile intelliges, quas vires satis insignes habere queat purgatio per Helleborum ad

X

pro-

(r) *Lib. 2. cap. 9.* (f) *par. 2. lib. 2. cap. 23.*

(t) *De morb. mul. loc. cit.* (u) *De cancro uteri*

(x) *loc. cit. pag. 316.* (z) *cap. 3. art. 9.*

(a) *M. S. T. 4. p. 5. p. 153.*

propositas indicationes absolvendas, quam viri clarissimi magnis laudibus extulerunt; quandoquidem helleborum vehementissimum purgans esse, & nonnisi diligenter præparatum, correctumque, & iis qui laxiori habitu donantur, & in morbos ab humoribus viscido-acribus oriundos inciderunt præscribendum esse alibi a nobis demonstratum est (b). E contra adustis, strigosisque corporibus, & acrimonia alcalica, atque biliosa intemperie peccante: humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, ceteras acuendo, nervosas partes in validiores, vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando, morbum non solum augere, sed interdum convulsionem parere. Quæ omnia esse evitanda in eo morbo, in quo spasmi, dolores, vigiliæ, macies, aliaque symptomata dire ægotantem exercent luce clarius apparet. Abs te propterea fuerim, & ubi primæ viæ abstergendæ, aut sensim sensimque præparati humores educendi videantur, id leniente solum, ac leniter purgante medicamento, ut cassia, rhabarbarum, tartarea, aliaque ejusmodi præstandum traderem.

XXXIII. *Si dolores dire exerçant emulsione semin. papav. alb. in aq. lactuc. &c.*] Exulcerato cancro dolorem adeo immanem excitari, ut vires penitus collabantur, ac vigiliis pene consumptæ ægotantes deficient compertum est. Ad hunc leniendum optimum solatium in anodynis reperiri Hoffmannus (c) testatur. Ejusmodi sunt emulsiones papaver. alb. pillulæ de cynogloss. de styrace, & similia. Leviora hæc tamen ad immanissimum dolorem placandum minime quandoque sufficere Riverius docuit (d). Unde salubre monitum medentibus reliquit non raro ad narcotica confugiendum, quæ, ut ipse ait, in hoc effectum propter intensum humorum fervorem minus nocent. Immo mulierem se vidisse affirmat, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani grana duo, vel tria innoxie cum magno solatio sumebat.

XXXIV. *Dum extrinsecus succus solatri, sedi &c.*] Id quod vel de externis medicamentis est plane intelligendum, quæ inter initia ex levioribus seligi possunt, simplicioribusque. Ejusmodi sunt succus simplex solatri, sedi majoris Geranii Robertiani Virg. aureæ, cancrorum expressus, & in mortario plumbeo pistillo plumbeo agitatus, & in uterum injectus, ut passim Galenus, Paulus Aeginetta, Aquapendens, Jo. Fortis alique docuerunt: quæ si minus conferre deprehendantur, validiora non desunt, quibus optato fine potiri valeamus. Ejusmodi sunt emulsiones ipsæ semin. papav. albi in aq. suc. solatri, sedi, aliorumque simplicium, vel decoctio in lacte caprili ex fol. nenuphar. hyosciam. violar. rosar. semin. papav. alb. in uterum pariter injicienda, dum extrinsecus emplastrum descriptum (n. XXXV.), cujus basim opium constituit, ac linimentum, cujus Saturnus, qui ut alibi dictum a nobis est (e) virtute donatur absorbentissima acerrimis quibuscumque, ac corrosivis sanguinis humorumque particulis, quæ fibras divellentes, ac continuum solventes ulcera progignunt imbibendis, educendisque opportunissima.

XXXV. *Tandem diata omnium præstantissimum remedium etiamsi febris accedat &c.*] Si optimo victus regimine, atque iis externis medicamentis ullo in casu utendum, quæ quasi blandiantur, ut egregie docuit Celsus, maxime

(b) *Aph. lib. 3. cap. 5. p. 104.* (c) *loc. cit.* (d) *loc. cit.*

(e) *Aph. lib. 3. cap. 10. pag. 125.*

me est cum febris inflammatione accedente supervenit, quam si aut diureticis, aut sudorificis, aut purgantibus pertractemus, justus subrepat timor, ne mortem in procinctu stantem sollicitemus. Sola igitur diæta refrigerans, humectans majorem in modum visa est convenire, venę sectio, si vires ferant, clysteres emollientes, refrigerantes: quibus fere auxiliis illud facile consequi nos posse sperandum, ut mulierum vitam longius protrahatur, ut Amatus Lusitanus, cujus meminit cl. Joseph del Papa (f) de quibusdam mulieribus, *quæ cancos in mammellis habentes solo bono vitæ ordine absque ullo medicamentorum topicorum irritamento per longum vivere tempus potuerunt ita incolumiter, ac si nullum præterea morbum &c.*

(f) Consult. Medic.

C A P U T VII.

De furore uterino, Chlorosi, Uteri hydrope seroso, & tympanitico.

I. **F**Uror uterinus est insatiabilis coeundi cupiditas cum dolore, ac furore junctæ, quo Virgines præsertim, interdum mulieres maritatæ absentibus maritis, vel iisdem impotentibus, facilius, & frequentius viduæ intermisso Veneris usu corripuntur.

II. Quæ tunc contingit, cum liquor genitalis majori copia separatur, aut nimia peccat effervescencia, aut acrimonia, unde genitalium partium, clitoridis præsertim vellicatio, irritatio, quæ ad Cerebrum usque traducta nerveorum filamentorum motum perturbat, ac judicium depravat.

III. Nil mirum hinc juvenes boni habitus, carnosas, sanguineas, rosei coloris, formæque elegantis opiparo victu utentes, vitam curis vacuam degentes, Venerem si Virgines, intermissum coitum si viduæ avide appetentes, amasiorum blanditiis, impudicorum librorum lectione fruantes, in adolescentium consortio susceptas in hunc morbum plerumque labi.

IV. Si taciturnæ, & tristes primum fiant, sed cum oculorum jactatione, lascivia, faciei rubore per intervalla succrescente præsertim ad impudicorum librorum lectionem, aut venerearum rerum commemorationem, ad quam pulsus, & respiratio mutantur, mox viriles potius, quam femineos congressus appetant, lascivas, inconstantes, garulas, iracundas sese ipsas exhibeant, modo in fletum, modo in risum solvantur, tandem inconcinne, imprudenter, atque exuto pudore

re alloquentes viros ad venerem sollicitent, atque invitent, eas furore uterino laborare censendum.

V. Morbo revera turpi, initio quidem parum difficili, at qui diutius protractus, & crebrius per intervalla invadens in maniam facile terminatur.

VI. Faciei, & totius corporis color pallidus, aut subflavus, insolitus labiorum pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas, & ad movendum inertia, appetitus dejectus, nausea, vomitus, somnus gravis, & profundus, pulsus languidus, celer, frequens, respirandi difficultas, cordis palpitatio, & tremor, intumescencia, & inflatio pedum, dolor capitis gravans, & diuturnus sæpe ægrotantem exercens, quibus mensium suppressio tandem supervenit, solent & Chlorosim, seu Virgineum morbum comitari, de cujus præsentia certior fiet Medicus, si hæc Virgini contingant nubili, & alias salaci, & alacri, quæ postea tristis, anxia, & melancholica evaserit, vel Viduæ, quæ dum marito conjuncta erat bene in omnibus se gerebat, postmodum vero insignes corporis alterationes passa fuerit, elegantem colorem amiserit, & successive tristis, & anxia facta sit.

VII. Ejus vero causa a lymphæ genitali crassa, viscida, atque ad stimulandum inepta repetenda, unde naturalis sanguinis motus alteratio, excrementorum retentio, sanguinis coinquinatio, solidarum partium corporis laxitas.

VIII. Aeris itemperies, & coinquinatio, pravumque victus genus, ut largus aquæ frigidæ potus hora somni, vel mane jejuno stomacho, aut acetum, olera, fructus immaturi, dulcia saccharina, acida, aut carnes vetustiorum Animantium fumo induratae, salitæ, radices, atque herbæ fibrosæ copiosius ingestæ, nimius somnus, otium immodicum, aut intempestivæ vigiliæ, & excretiones, si præsertim accedant animi curæ, uti cachexiæ, ita Virgineo morbo plurimum tribuunt.

IX. Ut ut levior morbus, diuturnus tamen, & contumax esse plerumque consuevit in sterilibus præsertim, & vetulis, & neglectus in febres longas, in scirrozosos hepatis, lienis, uteri tumores, atque ipsius uteri hydropem facile degenerans.

X. Qui tunc contingit, cum in cavo uterino clauso interno ejus ore ingens serosi humoris copia colligitur, vel cum ovarii tunica ita

distenditur, ut in insignem massam turgescat, vesiculæque suggeruntur quædam humori excipiendo, quæ disruptæ, & in abdominis cavitatem se exonerantes Asciti materiam præbent.

XI. Quandoque loco serosi humoris aeris particulæ occluduntur, quæ rarefactæ, aut uterum diutius inflantes flatulentum hydropem, seu tympanitem uterinam progignunt.

XII. Generales causæ eadem sunt, quæ aliarum hydropis specierum, soluta scilicet nimis sanguinis compages, laxatus solidarum partium tonus, vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium nimis angusta, atque obstructa utero applicitæ.

XIII. Ejusce vero interni uteri orificii adstrictio, qua aer intus carceratus ipsius membranas in monstrosam molem distendit.

XIV. Quam gignunt aer frigidior post partum imprudenter utero receptus, graviora animi pathemata, demersio in aquam frigidam fluentibus lochiis, vel copiosus, & intempestivus aquæ frigida potus, partus vel abortus laboriosus, peculiare uteri morbi, ulcera, hysterica affectio.

XV. Si quæ tumore corripitur molli, & flaccido ventris fundum occupante, pallore, & macie totius corporis, siti sensim sensimque supervenientibus cum aquæ fluctuatione plus minus sensibili in uteri regione, pauxillo aquæ ex utero quandoque effluentis, aut vesiculis aqua plenis, eam seroso uteri hydrope laborare suspicandum.

XVI. Si vero imus venter percussus sonitum edat, doloribus prematur pungitivis, qui per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrat, flatus per uteri cervicem evidenter erumpat, sensus globi ad gulam ascendentis percipiatur, quo respiratio interdum intercipitur, & somnus perturbatur, a cibo, & potu malum exacerbetur, a ructu contra imminuatur, flatulenti.

XVII. Quid si hæc omnia symptomata non paulatim mitescant, quo magis ad nonum properatur mensem, & venter æqualiter attollatur, nec in durum tumorem elevetur, nec mammæ intumescant, & lac edant, nec admota ad eundem manu sensibilis post quartum mensem motus percipiatur? Graviditatis nempe suspicio evanescet, nisi forte uteri hydrops cum graviditate jungatur, quo casu a tertio usque ad nonum mensem insignis aquæ fluxus quandoque contingit integris foetus membranis.

XVIII. Uterque hydrops curatu difficillimus est, ac diutius protrahitur

ctus in hydropem universalem degenerat; Idem de tympanitico dicendum, qui in serosum plerumque terminatur absque ulla spe sanationis.

XIX. In furore uterino venæ sectio repetitis vicibus instituatur primum ex partibus superioribus habita plenitudinis, & virium ratione; mox si mensium suppressio adfuerit ex inferioribus.

XX. Tum præmissa levi purgatione ex flor. Caf. r. e. ℥ i. pulp. Tamarind. ℥ ii. tartar. solub. ℥ .ss. quibus serum lactis caprini ad Lib. ii. ægrotans superbibat, alterans quotidie exhibeatur ex eodem sero lactis destillato cum fol. cichor. fumar. borrag. endiv. lactuc. violar. ad Lib. i. quotidie, nitr. purif. ℥ i. syrup. de suc. limon. vel violar. ℥ i. M.

XXI. Æstuosa tempestate ad balnea tepida, ad aquas Nocerianas, Autumno tandem ad Lac ea prorsus methodo, qua in Mania deveniendum.

XXII. Pediluvia interim ex malva, parietaria, lactuc. flor. sambuc. chammomil. & capitib. papaver. alb. non omittenda.

XXIII. Nec non emulsiones ex semin. quat. frigid. ℥ ii. ag. cast. ℥ ii. in aq. lactuc. nymph. violar. Lib. i. addit. nitr. purif. gr. x. camphor. gr. iii. syrup. de suc. violar. vel papaver. rhæad. ℥ i. cubitum eunti propinandæ, & si furor adsit insignis, ac delirium camphora addi potest a ℥ i. ad ℥ ii.

XXIV. Diæta sit tenuis, & aquosa, otium, virorum conversatio evitentur: conjugium, si fieri potest, procuretur.

XXV. In Chlorosi eadem curatio, quæ in mensium suppressione a sanguinis crassitie, visciditate, lentore.

XXVI. In seroso uteri hydrope eadem, quæ in Ascite, & Anasarca.

XXVII. In flatulento tentata interni uteri apertione manu peritæ obstetricis, suffitu præsertim ex nuce moschata, eadem quæ in affectione hysterica.

C A P. VII.

De furore uterino, Chlorosi, Uteri hydrope seroso, & tympanitico.

I. **F**Uror uterinus est insatiabilis coeundi cupiditas cum dolore, ac furore juncta &c.] Egregium Raymundi Jo. Fortis (a) monitum est salacitatem, uteri fervorem, ac pruritus a furore uterino probe esse distinguendum. Salaces enim mulieres intra honestatis limites sese continent: uteri fervore affectæ dolorem aliquem, & displicentiam in utero percipiunt cum aliqua horripilatione, & urinæ retentione: pruritu vero uteri laborantes vel libidinem non patiuntur, vel si patiuntur, ut Satyriam ferre Viri solent, delirii tamen, ac furoris expertes fervantur. Hisce differentiis rite perpensis factum est, ut de furore uterino hoc capite ageremus. Cum enim salacitas, uteri fervor, & pruritus in utero, conterminisque partibus Cerebro illæso sedem agnoscant, atque uterini furoris levioris gradus sint, ad mulierum morbos referri aptius posse videtur, quam ad morbos capitis, ut fere laudatus Jo. Fortis, Lazarus Riverius (b) Ludovicus Mercatus (c) Rodericus a Castro (d) Jacobus Mesnard (e) aliique præstiterunt, quidquid Hoffmannus senserit (f) qui Sennertum hac in parte sequutus furorem uterinum ad Maniam pertinere asserentem, & peculiarem ejus speciem esse ad delirium melancholicum, & maniacum eundem retulit.

II. *Quæ tunc contingit, cum liquor genitalis majori copia separatur, aut nimia peccat effervescencia &c.*] Quamquam si causas spectemus ab omni ævi Medicis prolatas, ita in iis assignandis cuncti conveniunt, ut lis omnis, & quæstio dirimatur. Si enim Aetium audimus (g), quem Jo. Fortis sequutus est, is acriorem, fervidiorem, ac copiosorem sanguinem causam præten- dit, a quo copiosius, & acre semen progignitur, quod tandem veluti tur- gens, & naturam ad sui expulsionem sollicitans Veneris appetitum excitat. Si stimulus levis sit, & moderatus naturalem Veneris appetitum oriri exi- stimat, si vehemens & immoderatus per spinalem medullam Cerebro facile communicari, imaginationem, & rationem depravari, hinc incontinentiam ipsam, pudendi contrectationem, & insatiabilem coeundi cupiditatem in- duci. Quod plane sentire visus est Riverius feminis copiam, acrimoniam, & fervorem naturæ leges excedentem accusans, quæ in vasis feminalibus im- modice turgens genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammat: ex ea materia vapores ad Cerebrum transmitti conji- ciens, qui rationem perturbant, eamque e sede sua dejiciunt. Roderici a Castro, Ludovici Mercati aliorumque sententiam cum eodem recitat, alia volens prætermitto. Illud enim aveo intelligere, quid in medium attule- rit Sennertus præter copiosum, & præfervidum semen, quid Hoffmannus præter genitalis liquoris copiam in glandulis vaginalibus secreti, longiori- que mora corrupti, ut plerique Veterum tradiderunt, & Plateri, Horstii, &

(a) *De furore uter.* (b) *Prax. Med. lib. 15. cap. 5.*

(c) *De mul. affect. lib. 2. cap. 10.* (d) *Par. 2. lib. 2. cap. 9. & 10.*

(e) *Cap. 3. art. 5.* (f) *M. S. Tom. 4. p. 4. cap. 8.*

(g) *Tet. 4. ser. 4. cap. 74.*

& quæ in Ephem. extant observationibus ductus idem asseruit? Quamquam si Riverium audimus feminis corruptioni, & malignæ qualitati invitus adhæruit, ignorare se affirmans differentiam, quæ inter hunc affectum, & hystericam passionem intercedit, quæ a femine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licet enim varii corruptionis gradus varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna symptomatum varietas exsurgit, manifestas tamen qualitates, copiam scilicet, acrimoniam, turgentiam aliasque similes cum partium genitalium phlogosi ad hunc affectum producendum sufficere arbitratus est. Discrimen interesse videtur non levis momenti, primum quod Veteres fere omnes muliebri semen morbi causam adhibuerunt, Hoffmannus vero, & qui nuperrimis temporibus floruerunt fere omnes liquorem, seu lympham genitalem, ejus supra meminimus (h), quo loco non semen generare mulieres ostendimus, sed liquorem semini haud dissimilem, quemque Veteres pro muliebri femine habuerunt, eum potissimum in finem a natura comparatum, ut genitales partes lubricentur, & voluptatis sensus augeatur. Si igitur lympa hæc, aut liquor genitalis dictus nimia copia separetur, aut nimia peccet effervescentia, acrimonia, aut alio quopiam vitio, quo genitales partes Clitoris præsertim, in quo Veneris æstrum, vellicentur, & irritentur, intensum coeundi desiderium oriri oportere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Discrimen alterum faciunt Veterum vapores ad Cerebrum transmissi imaginationem circa illud objectum, & rationem ipsam depravantes, quos tamquam commentitios exploserunt Nostrates Etmullero, atque Hoffmanno præeuntibus, & e medio tollere quantum illis licuit conati sunt prædicta acriori vellitatione utentes, atque irritatione, cujus occasione talis in spiritibus motus suscitatur & talis impressio, five idea venerea, quæ continuo animæ representatur, ut nil cogitare eadem possit, nisi res ad venereum exercitium pertinentes, quo fit, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur, & invertatur. Cujusce rei obscuritas, si quæ inesse aliquibus videatur, illustratur egregia paritate desumpta a pollutione virorum nocturna. Sicut enim ex femine copiosius congesto, & stagnante in vesiculis seminalibus virorum talis exoritur in pudendis vellicatio, & titillatio, ac talis spirituum Animalium motus, ut inde insomnium exerciti actus Venerei excitetur: pari ratione cum insomnia dormientium sint deliria vigilantium, si a lympa vel liquore genitali copiosius aggesto, aut dictis vitiis coinquinato nervorum extremitates, qui per genitalia, ac pudenda mulierum mire disseminantur, quadam ratione vellicentur, commoveanturque, atque tremores abhinc prodeuntes ad Cerebrum per nervorum ductum propagentur, qui nerveas ejusdem fibrillas in peculiari quadam inflexione detineant, Veneris imaginem tandiu animæ obversari debere, quandiu eandem inflexionem conservent, ita alibi demonstravimus (i), ut supervacaneum sit hisce dubitationibus diutius immorari. Quid si acrioris lymphæ genitalis effervescentia sanguineæ massæ communicetur? Aciores nempe spiritus generantur, concitatorique motu moventur, unde spirituum Animalium fervore una cum intenso genitalium pruritu effræne coeundi desiderium, furibundus Veneris impetus.

III.

(h) *Cap. 4. com. 2.*(i) *Aph. lib. 1. cap. 6. p. 111.*

III. *Nil mirum hinc juvenes boni habitus, carnosas &c.*] Causas externas quod attinet, omnium cum Veterum, tum Recentiorum consensu statutum est, ea omnia esse, quæ vel feminis, ut illis placuit, vel lymphæ genitalis, ut aliis, copiam accumulare possint, vel eam nimis acrem, aut alio quopiam vitio coinquinatam reddere. Copiæ accumulandæ juvenilis ætas plurimum tribuit: Cum enim in juventute fibræ debita tensione, tono, atque elatere donentur, motum sanguinis vividum esse, celerem, & vehementem, integrales ejus partes quamvis inter se mixtas, & temperatas, ad tenuitatem tamen vergere, agilioresque, & magis mobiles esse exaltatas, & copiosas, spiritus ad motum pronos, atque ad munia quæcumque obeunda expeditissimos, hinc ad actiones omnes alacritatem, promptitudinem insignem, secretiones omnes, excretionesque feminis involuntarias in viris, lymphæ eidem analogæ in feminis contingere supra a nobis est demonstratum (k). Quid si non involuntarie excernatur: Copiam nimirum tantam colligi in partibus genitalibus, ut molestiæ iisdem sint, & irritamento perspicuum est.

Quid si opiparo victui indulgeant?] Hoc nomine Animantium, sylvestrium præsertim, & volucrum carnes veniunt, aut etiam domesticorum aliqua qualitate alteratæ, falsedine puta, aut aromatum condimentis, vina & liquores spiritu volatili sulphureo summe abundantes. Sed opipari victus, ut & vitæ curis vacuæ, veneris, aut coitus desiderii efficaciam ad lymphæ genitalis copiam, aut acrimoniam efficiendam, ita citato loco explicavimus, ut auctor sim, ut cum hæc legerint ad illum statim se conferant; Sic enim fiet, ut de tota hac re melius doceantur, certiusque.

Amasiorum blanditiis, consuetudine, aut librorum impudicorum lectione fruētes.] Quamvis delirium melancholicum, quod a vesano amore proficiscitur a furore uterino probe sit distinguendum, easdem hic tamen externas causas agnoscit, inter quas amasiorum blanditiæ, consuetudo, lenocinia eminent. Ad hujusce rei statum melius assequendum nonnulla in memoriam sunt revocanda, quæ de amore alibi a nobis dicta sunt (l), amorem scilicet desiderium possessionis, & unionis rei amatæ definiri: tunc conciliari cum imago, aut forma maris, aut feminæ ope reflexi refractique luminis in spectantis retina impressa peculiarem tremorem in nervea filamenta nervos opticos constituentia inducit, qui cerebro propagatus, & ejusdem fibras certa quadam ratione concutiens efficit, ut percipiendi facultas formam eandem, & imaginem exprimat, & intueatur. Quæ quoniam propter sympatiam quandam, consensumque naturæ, ob quam deformitates ipsæ, & corporis vitia in deliciis sunt, grata & jucunda est, intueri eandem præsentem archetypo amat, eo autem absente sibi repræsentare, & contemplari: ex repetita contemplatione nerveas Cerebri fibrillas eam inflexionem suscipere, per quam idea distincta, clara, vivida ejusdem imaginis diu menti præsens obversatur; hanc sequi opinionem summi, ac sibi convenientissimi boni, hinc desiderium unionis, seu possessionis rei amatæ. Si id adeo vehemens sit, ut nerveæ Cerebri fibrillæ ea ratione inflexæ, qua idea clara, & distincta rei amatæ animæ obversatur, facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint delirium melancholicum subsequi.

Y

His

(k) Cap. 4. com. 3.

(l) Lib. 1. cap. 6. p. 117.

His breviter delibatis, quid ni liceat conjectari feminas, quas Animalium nomine insignivit Ariostus (m),

*Questi animai, che son molto più strani,
Corregger non si dee sempre con sdegno,
Nè a mio parer mai con menar le mani.*

ab amafiorum blanditiis, consuetudine, lenociniis ad eorumdem desiderium allici eo prorsus modo, quem tradunt Valerius Maximus (n), & Plinius (o) de quodam narrantes, qui Gnidiæ Veneris nudo corpore simulacri in toto terrarum orbe nobilissimæ amore captus, cum delituisse in fano, noctu eidem cohæsit, aut ut Petrarcha docere visus est, qui Lauræ amore exardescens in hæc incidit:

*Con lei fusse io da che si parte il Sole,
E non ci vedessi altri, che le Stelle,
Sol una notte, e mai non fusse l'alba.*

Quo sane consequitur, ut cum optato fine potiri nullatenus queant ingens sæpenumero lymphæ genitalis copia in organis ejusdem secretioni dicatis cumuletur, aut eadem ita effervescent, aut alia ratione afficiatur, quæ vel una satis valere potest ad genitalia proritanda, atque hinc furorem uterinum ciendum. Quid si librorum impudicorum lectione imagines, & ideæ venereæ voluptatis in phantasia excitentur. Cum nimirum illud sit animæ commercium cum corpore, ejusque fluidis, & solidorum motu, ut ex copiosius congesto, & stagnante in vesiculis seminalibus semine talis exoriat in pudendis vellicatio, ac titillatio, ac talis spirituum animalium motus, ut inde insomnium exerciti actus venerei excitetur, ut supra demonstratum est, pari ratione excitata, atque assidue animæ obversante venereæ voluptatis idea spiritus ad eas partes dirigi, quæ ad veneream voluptatem sunt comparatæ, tendi easdem, inflari, aut alia ratione affici, qua opus est ad copiosiore lymphæ genitalis secretionem perspicuum est. Cum hæc venereo exercitio non absumatur copiosius adhuc congeri, turgescere, aut alio vitio coinquinari, quo genitalia vehementer proritentur, atque hinc furor uterinus cieatur manifestius quidem esse existimaverim, quam ut ullis rationibus queat comprobari.

IV. *Si taciturnæ, & tristes primum fiant, sed cum oculorum jactatione &c.*] Tres quasi gradus ejusce morbi diagnosim constituunt. Prior illæsam mentem relinquit, atque affectionibus quibusdam, quæ cæteris etiam morbis communes sunt, se prodit. Ejusmodi sunt mæstitia, taciturnitas, quæ si sola spectentur peritiores etiam medicos ludere valent, cum mensium suppressioni, chlorosi, delirio melancholico, aliisque fere innumeris conveniant: larvam tamen aperit oculorum jactatio, lascivia, & faciei rubor per intervalla succrescens præsertim ad impudicorum librorum lectionem, aut venerearum rerum commemorationem, ad quam pulsus, & respiratio immutantur ea fere ratione, qua Erasistratum Medicum Anthiochi summa tabe confecti morbum, & medicinam Seleuco Patri demonstrasse Valerii Maximi, & Plutarchi testimonio ducti alibi ostendimus, similes etiam Tulpii, & Rondeletii historias ad eandem rem confirmandam tradentes. Quibus sane de rebus factum est, ut insignem animi potestatem in spiritus,

(m) *Nelle satire.*

(n) *Lib. 8. c. 12. ext. n. 4.* (o) *l. 36. c. 5.*

tus, & nervos, spirituum vero nervorumque facultatem ad partium elaterium, ac robur alterandum, ad canalium diametros constringendos, aut laxandos, ac propterea ad sanguinis, humorumque motus, actionesque ab ipso pendentes multipliciter variandas non levibus argumentis argueremus. Quod ubi diligenter teneas parum negotii faceffet explicatio oculorum jactationis, lasciviæ, faciei ruboris, mutationis pulsus, & respirationis, quæ ad librorum impudicorum lectionem, aut rei venereæ commemorationem, quæ inter initia furoris, dum adhuc mentis compotes sunt Mulieres, contingit, objectis scilicet, quæ avidissime appetunt phantasiæ oblati, vel in memoriam revocatis, quibus nervorum motus perturbatur, atque placidus, æquabilisque sanguinis circulus pervertitur. Sed jam ad alterum gradum transeundum, quem virilium congressum desiderium constituit, lascivia quædam, inconstantia, garrulitas, iracundia, modo fletus, modo risus, aliæque affectiones, quæ se invicem excipiunt, quod genitalium non modo partium vellicationis, atque irritationis argumentum est prope certissimum, sed nerveorum filamentorum Cerebrum constituentium perturbati motus, unde variæ species menti assidue obversantur, cum objecto tamen perpetuo conjunctæ, a quo primum iidem motus exorti sunt. Ex his nihil certi colligendum esse statuit Riverius, sed progrediendum ulterius, ac diligenter ad novum ingruentem paroxysmum attendendum, qui furore quodam se prodit, quo peritæ Mulieres inconcinne, imprudenter, atque exuto pudore alloquentes viros ad coitum palam, & coram omnibus invitant, unde optime videtur ab Aetio dictum, quod furor uterinus sit uteri calida intemperies Cerebrum in consensum trahens, ad quam rabiosum delirium consequitur.

V. *Morbo revera turpi, initio quidem parum difficili, at qui diutius protrahitur &c.*] Animadversione dignum est hoc loco, quod tradit cl. Jo. Fortis, nobilem Virginem, quam memorat (r) verecundissima cum esset, & potius musicis, quam venereis oblectamentis dedita, præ morbi vi eo adaptam fuisse, ut ab accersito Medico juvene clam manum aptaverit, ut illam ad propria pudenda admoveret: tanto premebatur furore, ut viris quibuscum tumultuosa reddita exuto pudore de rebus venereis cum gaudio, & voluptate alloquebatur, quosque sollicitabat, atque invitabat, se procul dubio prostituisset, nisi afflicti Parentes eam custodissent. In hoc potissimum morbi turpitudinem constituit laudatus Auctor, quoniam *macula, & labe totam familiam aspergere potest* auctoritate ductus D. Augustini dicentis, durissima esse prælia castitatis, & ubi quotidiana pugna rarissimam victoriam. Cæterum si mature medela adhibeatur curationem admittere, si vero longius progrediatur morbus, vel neglectus, vel præposteris medicinis pertractatus in Maniam degenerare omnium consensu statutum est. Cujusce rei ratio esse videtur, quod spiritus animales certas, easdemque semper vias remetientes, fibrasque Cerebri in certa quadam inflexione detinentes, per quam idea rei venereæ excitatur, earundem structuram pervertunt, vel cæco impetu hac illac ruentes varie, & inordinate easdem concutiunt, unde variæ ideæ, & cum furore conjunctæ subsequuntur, atque hinc Mania.

VI. *Facies, & totius corporis color pallidus, aut subflavus, insolitus labio-*

Y 2

rum

(p) *Aph. lib. 1. p. 121.* (r) *loc. cit.*

rum pallor &c.] Quinam morbus speciali Chloroseos nomine insigniendus videatur non plane constat. Qui enim affectus ab Hippocrate Chlorosis (f) ab aliis febris alba, pallidi virginum colores, seu alba ieteritia appellatur, quia videlicet eodem affectu corpus album cacheticum, ac veluti edematofum præferant: ab aliis febris amatoria, cum pulchriores potius, quam deformes corripantur, atque ejusce rei quidem rationem reddit Jo. Fortis, quod partes in his bene temperatæ bonum sanguinem ad se trahunt, malum rejiciunt, qui corpus inquinat: ab aliis virginum morbus dicitur, quia Virginibus, quæ nondum Menses expertæ sunt, aut quibus inordinati, & parciore fluunt familiaris esse solet. Hisce de rebus factum est, ut non uno sed plerisque seorsim, aut simul sumptis nominibus hodie nostrates distinguant: insignem vero ejusdem differentiam faciant a cachexia muliebri: Chlorosis quippe morbus Virginum dicitur, tamquam Mulierum proprius, quæ vel Virgines sint, & viduæ, aut saltem extra virorum consortium viventes, aut quibus Mariti non satisfaciunt: Cachexiam vero non solum quibuscumque Mulieribus, verum & viris communem esse experientia compertum est. Quare summum Medico faciscit negotium Chlorosim a Cachexia distinguere. Illius enim affectionis signa cum ejusce notis adeo egregie congruunt, ut nihil magis. Quæ res potissimum ansam dedit Hofmanno ad asserendum Cachexiam in Virginibus Chlorosim dici, nihilque esse aliud, quam cachexiæ speciem, atque iisdem quibus Cachexia signis se prodere. Ejusmodi sunt faciei, & totius corporis color pallidus, aut subflavus, insolitus labiorum pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, aliaque supra recensita symptomata, quæ universa fere, & singula cum iis, quæ vetustioribus etiam Medicis Cælio Aureliano (t), & Aretæo (u) adnotata fuerunt egregie conveniunt. His tamen illud primum addendum videtur, quod in Chlorosi ut plurimum fluunt Menses, & solum multo transacto tempore supprimuntur, quod Riverio adnotante provectum affectum, ac veluti confirmatum ostendit, deinceps quod Virgines plerumque adoritur nobiles, quæ cum alias salaces, & alacres fuerint, tristes postea anxie, & melancholicæ evaserint, vel viduas, quæ dum marito erant conjunctæ bene in omnibus se gerebant, postmodum vero insignes corporis alterationes successive passæ fuerint, ut elegantem colorem amiserint, & successive tristes, & anxie factæ prædictis symptomatibus afficiantur. Quapropter optime ab Etmullero dictum cachexiam muliebrem antecedere, aut insequi Mensium suppressionem: Chlorosim vero esse affectum proprium Virginibus, & Viduis saltem extra consortium virorum viventibus, aut quibus mariti non satisfaciunt, ut supra a nobis fuit animadversum. Addi hisce etiam potuisset, quod de Virgine narrat Jo. Fortis, quæ præ ceteris enarratis affectionibus febris cum horroribus etiam correpta est, quæ statas periodicationes minime servat sæpe cum mentis alienatione, clamoribus, ac vociferationibus adeo ut a Demone possideri Religiosis aliquibus videatur. Verum cum id adeo firmum, & constans non sit Chloroses symptoma, ut etiam furori uterino, hystericae affectioni, Epilepsiæ, aliisque morbis conveniat, prætereundum duximus, ne plura simul colligendo, quæ aliis affectionibus communia

(f) *De virgin. morb.*(t) *Lib. 3. cap. 6.*(u) *Lib. 1. cap. 16.*

munia sunt diagnofim aut difficiliorem , aut obfcuriorem efficeremus , aut illud præfertim deterrimum Mulierum vitium fit non invite credere , aut fuadere aliis velle levem quemcumque morbum fi pertinax , ac diuturnus fuerit ad demoniacos , quos aut nullos , aut perquam raros dari alibi oftendimus (x) , effe referendum , eofque callidis artificiis , quantum illis fas eft , ita imitari , ut pro fignaculis Religiofi , ad Maleficia vero folvenda eodem fante Jo. Forti maleficæ Mulieres vocentur .

VII. *Ejus vero caufa a lymphæ genitali craffa , vifcida , atque ad ftimulandum inepta , &c.]* Minime autem levior contentio ubi ad caufas ejufce morbi ventum eft . Si enim Riverium , Jo. Forti aliofque plures ex Veteribus audimus , ii fane ab obftructionibus venarum hepatis , lienis , mefenterii , & præcipue earum , quæ funt circa uterum , atque inde orta Menfium fuppreffione derivare volunt , ad credendum vehementer adducti fanguine ftatis temporibus uteri venas non pervadente refluire , & præ copia in cor , hepar , lienem , diaphragma aliasque superiores partes reflire , nativum earum calorem obruere , vafa obftruere , unde vitiofa facta in vifceribus concoctione , crudifque humoribus in toto corpore cumulatis cachexia , quam membrorum gravitas , cordis palpitatione , difficultas refpirationis , rerum abfurdarum appetitus , aliaque fymptomata fequuntur , præfto eft . Scio tamen quid plurimi objiciant , & quantum Veteribus difcriminis reftet cum iis , qui fe pofitis quæftionibus in obfervationes unice incumbendo Chlorofim conjungi aliquando cum Menfium emanfione deprehenderunt , argumento prope certiffimo ab eorundem fuppreffione haud effe repetendam , quam folum morbo ingravefcente , ac multiplicatis obftructionibus confequi , eamque provectum affectum , ac veluti confirmatum oftendere docuerunt . Quare longius progreffi cruditatem quamdam craffam , & vifcidam in primis viis ftabulantem accufarunt , quam fanguinis vias remetientem , eundem impurum plane , ac intemperatum reddere , atque pravis , vitiofisque fordibus inficere autumarunt : quæ diutius in corpore retentæ , neque per emunctoria naturalia percolatæ ferum ipfum , ac liquidum nerveum fimili vitio inquinant , unde ad habitum corporis delatum illud , pallidum , fubviridem , aut flavefcentem colorem cum aliquali corporis intumefcentia inducit ; iftud vero feignius , ac debilius quam par eft in partes per nervos influens corporis gravitatem , ac languorem , naufeam , proclivitatem in fomnum , animi triftitiam , fenfuumque torporem excitat . Ita fere Hoffmannus , cujus fententia nihil adhuc magnificentius dictum pronuntiarem , nifi juftus mihi timor fubreperet , ne fimultates cum iis graviffimas fubirem , qui Chlorofim a Cachexia diftinguendam effe præunte Etmullero pariter dimicant certis potiffimum , ac frequentibus obfervationibus edocti chlorofim vel ob defectum , vel intermiffionem coitus produci , & a coitu perfecte curari , Menfium fuppreffionem , aut Cachexiam etiam viro utentibus fervari . Quæ fane omnia non levis effe momenti etiam me tacente facile omnes intelligunt , ut quifque Medicus five Veteribus ferviat , five Hoffmanno id omnino concedat quod volumus , ideft Clorofeos caufas aliunde quam ex hoc fonte repetendas effe . Neque ego eum admodum falli putem , qui fedulo , & accurate pro ingenii modulo perpendens tunc cum lymphæ , feu liquor genitalis in Virginibus generari incipit , earum

cor-

corpus alterari, robustiores etiam, venustiores, alacrioresque evadere, mensum eruptionem incipere, mammas excrescere, veneris æstro corripì, & si nimia copia separetur, aut nimia peccet effervescencia, acrimonia, aut alio quopiam vitio, quo genitales partes vellicentur, & irritentur, intensum coeundi desiderium, ut supra demonstratum est, exoriri, existimet hunc affectum ad prædictam lympham crassam, viscidam, atque ad stimulandum ineptam esse referendum. Quemadmodum enim eadem in naturali statu existente ita evehuntur fluidorum, solidorumque motus, ut crassæ, viscidæ lentæque sanguinis particulæ attenuentur, teranturque, excrementitiæ facilius separentur, atque inde consequens tota sanguinis massa volatilizetur, sic ut robustiores, venustiores, alacrioresque Mulieres evadant, nimia vero copia peccante, aut effervescencia, aut acrimonia, adeo percelluntur genitales partes, totumque nervorum genus, ut intensum coeundi desiderium cum furore junctum subsequatur, ita pronum est credere eandem copiose retentam cogi, ac propterea non modo minus spirituosam, & elasticam, sed crassam, & viscidam evadere, quo sane consequitur, ut cum nervosis partibus stimulandis sit impar, & nihil prorsus, aut parum suæ volatilitatis massæ sanguineæ communicet, naturalis sanguinis motus languescat, atque imminuatur, atque hinc crassæ, viscidæ, lentæque particulæ non modo minime exsolvantur, & per congrua, atque a natura comparata emunctoria separentur, sed majorem vitii gradum adeptæ in sanguine retentæ ipsum inficiant, unde malus corporis habitus, febris, aliaque symptomata insurgunt.

Aeris intemperies, & coinquinatio.] Si causas antecedentes, & externas respiciamus, ita cachexiæ, & chlorosi æque omnes conveniunt, ut nullus hac de re quæstioni locus relinquatur. Inter eas vero prava aeris intemperies maxime eminet, qua non frigidam modo, & humidam constitutionem intelligimus, quæ docente Hoffmanno (z) *externam corporis superficiem aut constringendo, aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet*: sed illius magis, qui pravis exhalationibus imbutus fuerit, aut qui ex cloacis, aliorumque olerum, aut leguminum putredine, aut fimo vitium contraxerit, quoque solidas non modo partes relaxari insigniter contingit, fluidasque cogi, ac densari, sed ipsos spiritus parcius secerni, eosque crassiores, lentioresque, unde in omnibus actionibus segnities, & torpor, in reliquis secretionibus, excretionibusque tarditas, ac difficultas.

Pravumque victus genus.] Cum Veteres Medici, ut vidimus, ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipue earum venarum, quæ sunt circa uterum hunc affectum repeterent, suas etiam obstructionum causas assignarunt, humores videlicet crassos, viscidos, & crudos ex prava plerumque victus ratione genitos, quam cum pleræque minus sollicite caveant, Virgines vero eidem se totas dedunt, aut largo aquæ frigida potu hora somni, vel mane jejuno stomacho utentes, aut acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem, & glaciem testante Riverio avidissime devorantes, quibus propterea calorem partium nativum obrui, & magnum fieri crudorum excrementorum proventum haud dubie affirmavit. Quid de dulcibus dicam, quibus tantopere delectantur, nihil omnino suppetit, cum neminem lateat in

(z) Loc. cit. sec. x.

in stomacho, & primis viis facile acescere, & corrumpi, simulque ipsarum succos pervertere, ac varie labefactari; inde chylum impurum reddere, atque adeo inficere, ut sanguinem ingrediens eundem spissorem, & ad liberiores per minima vascula circuitum imparem constituat. Quod eo magis evenire censendum est ex promiscuo acidorum usu, quæ uti moderate, & tempestive exhibita languentem appetitum excitant, atque optime cedunt in eo casu, in quo nimius fervor temperandus est, & debita humoribus densitas concilianda, ita e contra immoderate, & intempestive ingesta ea mala facile inducunt, quæ ab humorum tarditate, & coagulatione proficiscuntur. Quid si delicatiores cum sint, & minus exercitatae mulieres iis cibis non parce vescantur, quibus compactior est, & nimis arcta, & rigida partium textura, quæque nonnisi difficulter a stomacho feruntur, & subiguntur? Ejusmodi sunt carnes vetustiorum Animantium fumo induratae, salitæ &c. quæ cum obarctum, & nimis compactum suarum partium nexum satis digeri, & in bonum laudabilemque chylum converti non possint variis cruditatibus viam parant, quæ sanguinem ingressæ ad ipsum confurcandum ea ratione, qua pravus totius corporis habitus sequatur, aut lymphæ genitalis conditio pervertatur opportunissimæ existunt. Cui etiam plurimum tribuit nimius somnus, otiosum vitæ genus, & omnimoda a laboribus, consuetisque exercitationibus quies, & remissio teste Aretæo (a) & Riverio (b) eo quod ad humorum copiam, ut inquit Hoffmannus (c) *impuritatem, tardiorumque circulum, stagnationem, viscerumque tam sanguificationi, quam depurationi dicatorem obstructions permultum confert*: aut e contra intempestivæ vigiliæ, aut exercitationes, ut choræ statim a pastu, ut ait laudatus Riverius, quas in longam noctem cum suis amatoribus perducunt. Cum enim gravissimis sæpe curis, & variis animi pathematibus afficiantur, insigne coctionis opus labefactari contingit, cruditates congeri, quæ primum cachochymia, atque inde crassæ, viscidæ, lentæque lymphæ genitalis fundamentum existunt.

IX. *Ut ut levior morbus, diuturnus tamen, & contumax esse plerumque consuevit, in sterilibus præsertim &c.*] Virgines Chlorosi laborantes, si viro jungantur sanas evadere, Hippocrates jam olim docuit (d). Quod successu temporis observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus ita respondit, ut omnes fere Medici (de quibus infra) a saluberrimo consilio si legitime fieri possit, ne latum quidem unguem recesserint. Quandoque tamen maritatis sterilibus contingit, quo casu curationem multo difficiliorem evadere omnium consensu statutum est. Totum enim curationis momentum in eo verti videtur, ut concipiant ex ipsius Hippocratis testimonio, quod a sterilibus alienum est quam quod maxime. Possunt quidem menses si jam deficient, aut parcius fluant rursus excitari, ut quotidiana docet experientia, quod in sterilibus tamen parum levaminis affert, cum nihilominus Chlorosi utcumque levius divexatæ parum incolumes vivant, ut non paucis exemplis didici. Neglectum, atque altas radices agentem, ita ut insignis fiat humorum depravatio, solidarumque partium laxitas, in febres longas, scirrhusos hepatis, lienis, uteri tumores degenerare facit potissimum ea ratio, quod crassi, viscidi, lentique humores

fa-

(a) Lib. 1. cap. 16. (b) Loc. cit. (c) Loc. cit.

(d) Lib. de Virg. morb. 2.

facile in iis visceribus congeruntur, in quibus propter venam portæ arteriæ munus gerentis difficilior est sanguinis circuitus, eo magis si solidarum partium laxitas peccet. Ubi aggesti sint humores tenuioribus, mobilioribusque eorum partibus resolutis, crassiori, atque inertī remanente materia indurescere, atque hinc scirrhosos tumores subsequi ex alibi dictis manifestissima res est. Quid quod in uteri hydropem non raro terminatur?

X. *Qui tunc contingit, cum in cavo uterino clauso accurate interno ejus ore ingens serosi humoris copia &c.*] Principem hydropis causam malum habitum esse, sive cachexiam rectissime tradidit Aretæus. (f) Hunc ipsum affectum sæpissime antecedentem esse hydropis causam Cælius ipse Aurelianus testatus est (g). Quid mirum igitur videri debet Chlorosim ipsius uteri hydropem subsequi? Quomodo vero contingat paucis expedit Boerhaavius asserens in cavo uterino clauso accurate ejus ore interno sæpe colligi tantam aquæ copiam, ut integrum Abdomen mentiatur Ascitem. Ex quo apparet uteri hydropis essentiam in seroso humore in uteri cavitate contento constitui. Quo loco dubitarunt Veteres nonnulli non assequentes quomodo humores in ea contineri queant, cum per uteri osculum, & cervicem facilis pateat exitus. Iis tamen egregie alii responderunt, Mercatus in primis putans mucosam pituitam excerni per orificia venarum, quæ menstruæ purgationi sunt comparatæ, & ex illa quamdam fieri pelliculam totam uteri superficiem internam obducentem, in qua serum contineatur. Ex eadem pituita quosdam produci folliculos, quibus aqua contineatur existimavit Aetius. Absque osculi vitio, & ex simplici illius constrictione serosum humorem in utero contineri posse opinatus est Fernelius. Hosce omnes fere modos numerando recensuit Riverius, atque iis non modo, sed a tumore etiam scirrroso, vel aliqua causa internum uteri orificium occludi posse arbitratus est (h). Hunc clariores Medici in hac parte sequuti sunt. Exempla serosi humoris in uteri cavitate contenti a Sennerto non modo proponuntur ex Rhafi, qui feminam vidit, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ affluxerant, a Fernelio mulierem referente uteri hydrope correptam, quæ quoties menstrua appetebat purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelvesque sex vel octo aqua uterina ferventissima complebat, dum uterus totus subfideret, a Vesalio, qui feminam disseccuisse testatur, in cujus uteri cavitate serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras repertæ sunt, a Dodonæo, Donato, aliisque simile quidpiam referentibus, quorum Riverius idem meminit, & Jo. Fortis, a Schenkio etiam qui similes historias non paucas memorat, atque illam præsertim de quadam muliere, cujus uterus aqua adeo plenus inventus est, atque ad eam molem adactus, ut filio decem agenti annos continendo par esset (i), ab ipso cl. Mauriceau de Muliere quadam narrante, quæ cum se gravidam crederet decem post Menses insignem aquæ copiam ejecit, quam intus occlusam toto hoc temporis spatio servaverat, a Gulielmo, quem laudatus Auctor memorat, aliisque, ut cum observationum multitudo, ac frequentia, tum ne constantia quidem ac certitudo minime desideretur.

Vel cum ovarii tunica ita distenditur, ut in insignem massam turgescat, vesti-

cu-

(f) Lib. 4. cap. 1. (g) Lib. 3. cap. 6.

(h) Lib. 15. cap. 12. (i) Lib. 4. obser.

culaque suggeruntur quadam &c.] Ovarii hydropem cum ab obstructione in testicularum alterutro oriri docuisset Sydenhamius, quæ sensim ejusdem crassim subvertit, ubi reposita morbi minera tunica ejusdem mirum in modum distenditur, qua jam tantum non crepante, natura humori excipiendo vesiculas quasdam suggerit, quibus tandem disruptis, & in abdominis cavitatem se exonerantibus eadem occurrunt symptomata, ac in Ascite, tum vero annosas, sterilesque mulieres ut plurimum obsidere, difficulter cognosci, & vix sine inciso cadavere, ac sæpe in Ascitem transire tradidit Boerhaavius. Memorabiles ejusce morbi historiæ ab Hoffmanno proponuntur (k), qui Harderum in primis memorat feminam rusticam referentem, cujus ovarium sinistrum non modo aquæ subsalsæ, & fetentis libris duabus oppletum, sed etiam annexa eidem tuba Fallopiana notabile hydatide obsessa reperta est, deinceps casum affert, quo ex gravi in hypogastricam regionem lapsu in quadragenaria, subortam ibi intumescientiam cum dolore tensivo deprehendit, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium perduravit, ita ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægrotans tabe, lentaque febre penitus confecta obdormisceret. In transactionibus Regiæ societatis Londini, (l) in quibus singulare exemplum habetur hujusce affectus larga sectione curati per D. R. Hourstoun in femina quinquagesimum octavum annum agente: nec non a Du Verneii (m), ex cujus curiosa historia conjecit Jo. Allen (n) integrum Abdomen quandoque adimplere ejuscemodi hydropes, qui in cystis inclusi a Gallis appellantur visceribus coarctatis, & in angustias detrusis sacco ab ovario, vel partibus circa ovarium originem ducentes, qui propterea longius in morbi disquisitione progressus cum feminam curandam suscepisset, quæ ventrem sensim intumescientem habuerat anni spatio ad parturientis magnitudinem, quamque gravidam esse Medici suspicabantur, obstetrices audacter affirmabant, examine prius instituto ovarii hydrope laborare, & morbum incurabilem esse pronuntiasse non modo, sed mortua jam femina, sectoque cadavere sinistrum ovarium in adeo ingentem massam turgescens altero sano statim agnovisse testatus est: cum idem plane phenomenon alterius feminæ eodem morbo triginta ante annos defunctæ sectione deprehendisset, se satis habuisse cur justam, ac legitimam diagnosim, atque prognosim casus protulisset, scriptum reliquit. Cui quemadmodum explicanda sit Boerhaavii sententia, qui ut supra vidimus, difficulter cognosci morbum, & vix sine inciso cadavere docuit, viderint alii: neque enim licet omnes subtilitates persequi, præsertim cum meæ debitionis esse sentiam alia proponere, de quibus Physici nullatenus dubitent, quæque observationibus suffulta lites fugiunt omnes, & difficultates. Nemo ignorat innumera vasa lymphatica in uteri substantia, & adjacentibus ei partibus reperiri. Tardiores esse, minusque expeditum sanguinis per uteri vasa circuitum ex alibi dictis manifesta res est (o). Minus hinc mirari subit eadem vasa lymphatica interdum a largiori lymphæ decubitu, & adfluxu sic distendi, ut magnas in vesicas, quæ hydatides græcis dicuntur, expli-

Z

cen-

(k) *M. S. T. 4. p. 4. cap. 14. §. 18.* (l) *N. 381.*(m) *Mem. de l' Acad. p. 187.* (n) *Synops. univ. Med. p. 2. ar. 1438.*(o) *Lib. 5. cap. 1. & lib. 6. cap. 6.*

centur. Hæ fere hydropem illum constituunt, in quo aquam intra vesiculas contineri in utero plurimi testati sunt, qui hujusce rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quibus tales vesiculæ aqua plenæ per uterum dejectæ sunt. Inter Veteres eminent Aetius, Valeriola, Christophorus a Vega, Mercatus, Platerus, Fabricius Hildanus, quos Riverius, & Jo. Fortis sequuti sunt: inter Recentiores Salmuthus, & Pechlinus, quorum ille permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit, hinc in hysterica femina dissecta, Tulpius qui feminam refert, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras innumeris vesiculis inclusas gestavit: Rolfinkius, Sydenhamus, Mauriceau, qui peculiarem ejusce hydropis observationem a Schenkio relata affert, atque lectu dignissimo exemplo confirmat.

XI. *Quandoque loco serosi humoris aeris particule occluduntur, quæ rarefactæ, atque uterum diutius inflantes &c.*] Uteri inflationem, & hydropem ab omnibus propemodum Authoribus confundi notavit Riverius (p) ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit a flatibus, hydropem vero simpliciter dictum, qui ab humore seroso generatur. His tamen minime acquievit. Quamdam enim dari uteri inflationem a flatu subito irruente, qui mirum in modum distendit, doloremque intensum excitat, quemadmodum in colico dolore contingit arbitratus est, eamque si non multum perseveret, sed brevi discutiatur hydropis titulo nullatenus insigniendam. Hinc duplicem uteri hydropem statuendum, alterum quidem a seroso humore, qui Asciti analogus est, alterum vero a flatibus, qui tympaniti assimilatur. Hunc Paracelsus (q) Steurlinus (r), alique clariores medici adeo sequuti sunt, ut uteri hydropem a flatibus prodeuntem non modo tympaniti assimilaverint, sed tympanitis uterinæ nomine nuncupandum esse haud dubie affirmarint, eo quod uterus adeo vehementer distendi queat, ut percussus venter tympani ad instar resonet, & difficillime ab aliis tympanitis speciebus distinguatur, quarum notis, & characteribus plane similibus stipetur. Quid quod frequentius, quam abdominalis uterina Tympanitis contingat, præsertim post partum, aut naturales uteri expurgationes, aliasque similes affectiones, ut laudati Riverii, Etmulleri, Hoffmanni observationibus compertum est? Sed de his infra. Illud interim silentio prætereundem non est, clara ejusce hydropis exempla a Veteribus ipsis Medicis proposita fuisse Senerto in primis (s) Valescum de Taranta memorante, qui Judæam Ulyssiponensem refert, quæ cum se gravidam crederet, eo tempore, quo advenurus partus putabatur insigni flatuum copia exclusa, uterus detumuit, tum Matthæum de Gradi, qui idem propriæ uxori contigisse narrat, ut Dodonæi, Thadæi Duni, Solenandri observationes mittam a Riverio allatas, quas legi ex fonte malo, quam hic referri. Neque istarum rerum ratio in arduo sita. Cum enim aer in præstantissimis elasticis numeretur, ejusque elasticitas tanto major sit, quanto minus est spatium, in quod aer contrahitur, idest quanto densior fit, ac summa vis insit calori ad aerem rarefaciendum, atque ejusdem elaterem augendum, cum aer utero inclusus majorem elaterem acquirat, & tanto quidem majorem, quanto angustius est spatium, in quod contrahitur, & quanto magis calore loci, atque adjacentium

(p) Loc. cit. (q) Lib. 3. de tart. tr. 2. cap. 2.

(r) Act. Nat. Cur. cent. 7. ob. 20. (s) Prout. lib. 4. p. 1. sect. 2. cap. 10.

tium viscerum incallescit, rarefit, expanditur, eam vim adversus uteri parietes exercet, ut si ipsius orificium constrictum jam occlusumque aperiatur, illuc statim irruat, & liberam sibi viam, aditumque patefaciat, ut de Cholera sicca alibi dictum est (t).

XII. *Generales illius causæ eadem sunt, quæ aliarum hydropis specierum, soluta scilicet nimis sanguinis compages &c.*] Cum de pectoris hydrope ageremus quatuor modis feri collectiones contingere ostendimus. Primum cum soluta est nimis sanguinis compages, ita ut serosa pars a reliquarum nexu secedens per vasorum tunicas exfudet: quod Richardi Louveri experimento confirmatum est, qui cum venas variis in locis forti vinculo ligasset in canibus, iisdem dissectis varias feri collectiones etiam non mutata sanguinis conditione invenit. Deinceps cum laxatus est solidarum partium tonus, quo fit ut diducantur nimium minimorum lymphaticorum pori, atque seroso humori exitus detur. Tertio cum vasorum fundentium orificia nimis ampla sunt, & patentia, cum demum absorbentium nimis angusta. Cum enim illa secundum naturæ leges serosos, ac lymphaticos humores ad superficiem viscerum, ac membranarum irrorandam, siccitatemque præcavendam in cavitates effundant, hæc vero effusos eosdem humores in cavitates reabsorbeant, & sanguini misceant, ut Raymundus Vieussenius, Bellinus, & Boerhaavius sunt opinati, si per ampla nimis vasorum fundentium orificia plus serosi humoris effundatur in cavitates, quam per absorbentium angustiam, obstructionemque in sanguinem effundantur, hydropem subsequi ita clare ostendimus, ut nullus superfit dubitandi locus. Hæc est generalis doctrina, quæ si partibus inter cutem, & cranium, aut inter cranium, & cerebri membranas applicetur, ut Schenkus opinatus est, aut inter membranas, & cerebrum, ut Aetius, aut inter cerebri plicas, & cavitatibus, ut Boerhaavius, aut omnibus simul, ut D. Petit, Hydrocephalo, si pectoris cavitati ejusdem hydropi, si imo ventri, Asciti, si Utero, Uteri hydropi dilucide explicando commodissime inservit. Quod autem utero applicari jure merito possit, facit potissimum lentior, minusque expeditus per uteri, maxime spermatica vasa in varios cincinnos contortos implicatosque divaricata circuitus, cujus supra meminimus, & insignis lymphaticorum numerus, quæ in ejus substantia, & adjacentibus partibus reperiuntur. Quo sane consequitur, ut serosa pars a reliquarum nexu non modo citius, & promptius secedat, sed magna copia, atque hinc prædicta vasa, aut in magnas hydatides explicentur, aut disrupta miris feri inundationibus occasionem præbeant, ut fere Hoffmannus, cujus sententia nihil magnificentius dictum (u)

XIII. *Ejusce vero interni uteri orificii adstrictio, qua aer intus carceratus &c.*] Cum ficcus, seu flatulentus uteri hydrops, ut Tympanites sit considerandus in remotis ejusce causis assignandis, quæstio est inter Medicos tanta, ut nil sit illustrius. Mitto jam Veterum sententiam, quorum alii frigidam intemperiem accusarunt, alii calidam, cum debilis caloris cantilena, a quo flatus generari docuit Galenus, aut humoris melancholici, adusti, atrabilarii, qui a calore viscerum torrefaciente generatur, quique eundem humorem exagitat & ex eo flatus crassos, ac difficile resolubiles educit, ita aures feriat, ut si quis Veteres summa veneratione prosequens eam

recinat, ut Medici dignitate cadat dignus existimetur. Alio enim nos advocat Littrius (x), qui monstruosam Tympanitidis molem ventriculi, & intestinorum inflationi deberi existimans, ventriculum ipsum, & intestina quasi muscolum cavatum spectari posse, cui aer inclusus est antagonista primum animadvertit: deinceps parietes intestinorum, & aerem internum esse tamquam duo *ελασρα* se mutuo indefinenter impellentia constituit. Quamdiu hæ duæ potestates æquipollent ventriculum, & intestina alternatim se contrahere, & dilatare salva dimensione naturali, atque suis officiis obeundis esse paria: si autem laterum ventriculi, & intestinorum systole vim elasticam aeris inclusi superat, fistulam intestinale supra modum coarctari: e contra si quando fibrarum intestinalium vires elasticæ quoquomodo imminuantur aerem inclusum canalem plus justo dilatare, & quo debilior est intestinorum elasticitas, eo majorem evadere eorum capacitatem, unde Tympanites ortum ducit, haud dubie asseruit. Ex quibus liquido apparet tympanitidis causas in amissa, aut valde diminuta viscerum elasticitate reposuisse, quæ est difficillimi non modo, sed incurabilis affectus ratio; fibræ enim laxatæ se contrahere rursus nequeunt, aut saltem admodum debiliter, & proinde ventriculus, & intestina non nisi imperfecte admodum officia sua peragunt, in quantum præcipua earumdem energia, & operatio a contractione, dilatatione, & motu peristaltico magnopere pendent. Vir clarissimus Regius Primarius in Valentiana Facultate Medicinæ Professor Franciscus e Paula Combalusier cum animadvertisset, quam obscuræ, & difficultatibus undique circumvolutæ sint flatuum causæ, ac quam pauci hætenus Scriptores argumenti gravitati sedulo, & accurate incubuerint, eo nervos industriæ omnes intendit, ut quam maxima posset claritate rem illustraret. Quamquam eventui non tanta felicitas adfuit, ut de se ingenue confessus non fuerit optatum finem nullatenus attigisse, atque in eam solum spem adductum fuisse, ut crederet demersam rei veritatem media sibi via incedenti, ac sedulo ab extremis deflectenti subodorari saltem licere (z). Hisce potissimum de rebus factum est, ut quibus rationibus elapso fere Sæculo cl. Fienus librum *de flatibus humanum corpus molestantibus* conscribens, eosdem a Stomachi frigidityte, hepatis vero caliditate commentus est, iis plane similibus in eam suspicionem venerit partim a laxitate, partim ab adstrictione uno eodemque tempore insignem cibi canalem occupante repetendos esse: in hoc curationis difficultatem sitam, quod ea remedia, quæ huic deobstruendo vitio sunt comparata, alteri augendo, aut confirmando opportunissima existunt. Hinc adversus Littrium lis contestata longe gravissima. Cuinam vero rationi hæc sententia innitatur, breviter videamus. Primum igitur Combalusier sic conjicientem admonuit observatio Tympanitim sæpissime uteri affectionibus, aliisque morbis, quos spasmus claros facit, supervenire, deinceps cum insigni alvi stypticitate conjungi, quam non ad aliam meliorem causam referas, quam ad intestini recti, ad ani sphincteris stricturam spasmodicam, qua fæcum dejectio prohibetur. Ejusce porro convulsivæ affectionis argumentum prope certissimum esse videtur dolor, quocum morbus invadit atrox, & ferox, quam qui maxime, qui acuto jam morbo, ac confirmato deletur. Corroborantium demum, atque calefacientium inefficax operatio, quando sola peccante laxitate si non citam, atque inq-

(x) *Mem. de l' Acad. an. 1713.* (z) *Pneumato-patholog. pag. 41.*

inopinatam opem, aliquam saltem levationem eadem afferre oporteret, quod iis saltem, quibus effectus duntaxat adnotare animus est, hocce in morbo adstrictionis inditium satis validum præbet. Non me præterit tamen, quid hisce objicere soleant ii, qui pro laxitate, quam in Tympanite adesse contendunt acriter dimicant: nempe quod primo loco opponit Combalufier, præterquamquod indirectum est, illud etiam accedere, ut non modo Littrii opinionem destruat, sed potius confirmet, quandoquidem constat, & ipse Combalufier pluribus in locis adnotavit (a) ordinarium spasmi effectum laxitatem esse, atque paralyfim. Quibus sane rite perpenfis ad laxitatis præsentiam in Tympanite statuendam facile ducuntur. Ventris stypticitatem quod spectat tanti faciunt, quanti possunt, cum notum omnibus sit planeque perspectum fæces peristaltici motus vi ad anum deferri, ac tum propterea segnem esse alvum, cum ille idem motus languidus est; vel ipso fatente Combalufier peristalticum motum fæcum separationi sollicitandæ inservire (b) ac segni eodem facto hæc diutius subsistere (c). Si de dolore quocum morbus aggreditur sermo sit, qui morbo confirmato deletur, id quidem Littrii sententiæ tantum robur addere, ut nihil magis. Necessario id enim fieri arbitrantur, quod sensim sensimque deficiente vitali spiritu una cum motu perit sensus, atque propterea initio morbi distensio ægris molesta percipitur, non vero morbi progressu, utcumque major contingat. Neque multum iis demum negotii facessit experientia, qua compertum est morbum corroborantium, ac calefacientium remediorum vim eludere, quando levationem afferre oporteret, siquidem id firmum, & constans est, ut nullis demum cujusvis generis medicinis morbus cedat, & si forte quis convalesceret, neminem certe adeo fortunatum fuisse constat, qui flatus discutientia medicamenta non adhibuerit, & sanitati sit restitutus. Ita egregius vir meique amicissimus Jo. Verardus Zeviani, qui librum Italo idiomate de flatu conscribens (d) Littrii opinionem sequutus alteram Combalufier altiori voce damnavit, & quantum ei licuit de medio tollere conatus est. Quo fine ut melius adhuc potiri posset alias rationes subdit, quibus suadere quemque facile posse existimat, ut sic suo adversario Combalufier dissentiat, quantum hic dissentit a veritate. Avet enim illud in primis intelligere, an velit spasmus toto esse canali communem, vel vero uni alicui ipsius parti. Si primum tantum abesse, ut ventris distensio contingat, ut cum spasmi maxime proprium sit fibras crispare, ac contrahere ea ratione, qua canalis diameter angustior evadat, detumescencia sequatur necesse sit. Sin alterum, ut Combalufier placuit, aut tota cavitas omnino coarctatur, vel contra. Si coarctatur omnino, assequi non potest quomodo alimentum, & fæces suas naturales semitas metiri queant, ac novus assidue aer illuc affluere, ut distensio magis increseat, cum intus carceratus paulatim absorbeatur, & dissipetur oporteat. Sin canalis omnino non coarctetur, cur intus occlusus non elabatur omnino non videt. Undenam ructus, & flatus per inferiora cum levamine erumpentes sint repetendi, quandoquidem constans est coarctatio, nec situm mutat subtilius inquirat. Undenam tanta spirituum copia in debili summa, ac longa morborum serie languescente corpore, qua firma fibrarum contractio formetur, quæque ad hoc opus est necessaria, in eoque con-

(a) *Loc. cit. in prolog. & p. 122. 126. &c.* (b) *Ibid. pag. 68.*

(c) *Ibid. pag. 87. 197.* (d) *Del flato a favore degli Ipocondriaci lib. I. p. 87.*

consumitur se ignorare fatetur. Si coarctatio quandoque deficit, cur eodem ipso temporis momento, quo fibræ sunt relaxatæ aer non elabatur, cur in tanta causarum mutatione vel ad plures Menses morbus atrox, & ferox quam qui maxime protrahatur, curiosius scrutatur. Difficultatibus etiam respondet, quæ a sectatoribus Combalusier afferri possent morbi diuturnitatem ad fibrarum distensionem plus æquo longam referentibus, qua facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint ad aerem expellendum idoneos, in quo potissimum laxitatem sitam prætendit, remediis corroborantibus pertractandam, quamvis a spasmo oriundam, qui contraria postulat medicamenta. Quæcumque demum sit spasmi natura veritati summe consonum ei videtur asserere venæ sectionibus, diluentibus, oleosis, quæque Animalium fibras cito emolliendi, ac relaxandi virtute donantur facillime cessurum, cum in cassum laborent, qui in iis unum aliquod præsidii genus invenire adnituntur. Heu Wilisie quid molitus es tuo illo tumultuario, cæcoque spirituum Animalium in fibras ubique nerveas illabentium impetu, atque hinc spasmodica tunicarum intestinalium strictura, in qua ejusce morbi causam reposuisti, cum ea diutius inhærente pori, & meatus intestinorum, per quos vapores transpirant, angustentur, & obstruantur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam distensionem efficiant? (e). Quid quæso Hoequete (f) Baglive (g) Blacmore (h) Hoffmann (i) cogitastis, qui reliquis mentis conatibus aliud non suadentibus hanc sententiam tot tantisque difficultatibus impeditam complexi estis, nec ideo pertractastis, ut satius esse videretur eam, qua fieri potest consulto declinare, atque difficillimam disputationem aliis relinquere? Miror non vidisse vos spirituum materiam non tam levis momenti esse, operisque, ut plus quam par est etiam per morbi vim in cerebro separetur, nec fieri ullo modo posse, ut fibræ per rapidum, & nunquam intermissum eorundem affluxum ita in arcum tendantur, ut aer ad vacuum occupandum spatium avocetur, cum potius in rectam lineam distendi oportere videantur, atque hinc ventris duritiem quidem, non inflationem tamen ciere. Si hæc, atque alia multa, quæ brevitatis causa juvat de industria præterire vera sunt, aut ad veritatem propius accedunt, nulla sententia tot sectatores mereri videtur, quot ea, qua Littrio duce statutum est Tympanitidis causam in amissa, aut valde diminuta viscerum elasticitate reponendam esse: attamen non levia sunt, quæ eidem nos quoque acquiescere non sinunt. Primo enim, qui rem paulo diligentius expenderit, difficillime eo adduci potest, ut credat Combalusier observationem, qua deprehensum est Tympanitim sæpiissime uteri affectionibus, aliisque morbis convulsivis supervenire tam parvi faciendam, ut pro nihilo reputetur. Indirecte enimvero eam Littrio opponi non facile dixerim, cum in arduorum non modo, ac perdifficilium morborum, sed in communium quoque clariorumque causis inquirendis non modo ad affectiones maxime proprias sit attendendum, quibus stipantur, sed ad causas etiam antecedentes, ex quibus certum quandoque cum fluidarum, tum solidarum partium constitutionis erui potest argumentum. Certius adhuc suppetit ex prægressorum morbo-

(e) *Pharm. rat. p. 2. sect. 2. cap. 4.* (f) *La Medicin. naturelle. tom. 2.*

(g) *De fib. motrice.* (h) *Dissert. on a Dropsy a Tympany &c.*

(i) *Med. S. T. 4. p. 4. cap. 15. sect. 13.*

borum cognitione, quorum indolem alii ex ordine prodeuntes graviores favioresque plerumque retinent. Sed sentio jam quantum mihi discriminis restet cum Littrii sectatoribus, qui cum ab ipso Combalusier didicerint ordinarium spasmi effectum laxitatem esse, atque paralyfim, telis fuisset ipsis vulnerari constituunt. Recte illi quidem, si tantus sit spasmus, & convulsio, ut pori ductus, atque emissaria spiritibus in nervos percolandis derivandisque comparata occludantur, ut naturalis eorundem a Cerebro ad partes, a partibus ad Cerebrum excursus restitui non possit. Idque in Colica Pictonum non raro contingere Baglivii præsertim observationibus ducti alibi ostendimus (k) cujus vehementia tanta est, ut ejus symptomata vix explicari dicendo, aut percenseri numerando possint. Ustionis enim sensus, morsus, puncturæ, urinæ suppressio, virium languor, extremorum refrigeratio, sudores frigidi, præcordiorum anxietates, animi deliquia ad dies plures ægotantem exercent eo usque dum cessante aliquando doloris vehementia æger molestantam quamdam sensationem per Spinalem medullam percipiat, qua brachiorum ac crurum nervis propagata eorundem paralyfis subsequitur. Hanc potissimum a forti, ac vehementi convulsione nervorum a pari vago, & intercostali in intestina confluentium non immerito repetendam conjecimus, qua tenuissima nervorum filamenta, maxime illorum, qui extra Cerebrum siti sunt ita contorquentur, vitiantur, ac læduntur in sua structura, ut tenuissimo liquido nerveo vehendo impares evadant. Intestinorum autem paralyfim sequi a nemine adhuc, quod sciam demonstratum est. Sed agemus largius, & intestinorum quoque paralyfim sequi non ægre concesserimus, si ita rem se habere ejusce sententiæ patroni sustineant, dummodo tamen & illi affectiones doceant maxime proprias, quæ eorundem viscerum resolutionis certum præbeant inditium. Nullus jam dubito ventris stypticitatem assignari, quam a languescente peristaltico intestinorum motu repetunt: neque haud inficias ire ausim id quandoque hac de causa contingere, illud tamen perlibenter scirem, quam ad causam ventris stypticitatem adeo insignem, ut neque medicamentis purgantibus, neque clysteribus, nec suppositoriis acribus non modo non cedat, sed augeatur potius, ac confirmetur concinnius referri posse existiment in colicis ipsis affectionibus biliosis, hystericiis, flatulentis, aliisque convulsivis morbis, quos totius corporis, omnium fere viscerum spasmus claras facit, quæque oleosis medicamentis, emollientibus, laxantibus, anodynis, opiatibus ipsis tuto feliciterque profligantur. Ad intestinorum ne laxitatem potius, & paralyfim, quam ad adstrictionem, & convulsionem? Undenam e contra repetenda iis videatur involuntaria urinæ, & sæcum dejectio, nec ægris animadvertentibus in fortibus apoplexiis, in quibus liber spirituum a Cerebro ad partes, & viscera motui cum naturali, tum voluntario inservientia, & ab his ad Cerebrum excursus prohibetur omnino, aut maximopere languescit in paralyticis Sphincteris ani, & vesicæ affectionibus, aliisque laxitate insigni sese prodentibus? Utrum a contraria causa adstrictione scilicet, & spasmo, ii viderint. Illud interim non levi quoque difficultate laborare judicaverim, quod de dolore, quocum Tympanitis invadit consulto protulerunt, qui morbo diutius protracto mitescit.

Qua

(k) Lib. 3. cap. 5. com. x. pag. 59.

Qua enim ratione Littrii sententiam confirmet omnino non video. Immo spasmodicæ potius constrictiones favere videntur. Ejusmodi enim dolor esse debet, ut cujusvis medicamenti vires eludat, ut egregie docuit Hippocrates (1): *Quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque a medicamento, neque aliter solvitur, in Tympanitem, sive hydropem siccum firmatur*: quæ protenso veluti digito commonstrant genuinam Tympanitis causam in convulsione, cujus inditium satis validum præbet pertinax, ac diuturnus morbus quam qui maxime, esse agnoscendam, quæ in intestinorum saltem extremitatibus etiam protracto morbo servatur, utcumque dolor sensibilis non percipiatur: superato nimirum a vi aeris elastica reliquarum fibrarum elatere, & eodem inter extremitates coercito, ea ratione, qua distensio, & inflatio totius Abdominis, ut fere vesicæ luforiæ contingit, subsequatur. Cui quidem aeris carcerationi inter extremitates plurimum tribuunt varii intestinorum anfractus, & circumgyrationes, quibus longissimus ceteroquin canalis angusto spatio continetur. Ad probandum autem ulterius rem hanc ita se habere, nemo a nobis merito postulaverit, ut pronuntiemus, quænam medicamenta ad hunc profligandum morbum sint opportuna, cum ob id potissimum nullis cujusvis generis medicinis cedat, quod ea quæ laxatis præ distensione fibris corroborandis inserviunt, extremitatum spasmum adaugent, & contra quæ huic destruendo vitio sunt paria, alterum confirmant. Jam vel nobis nolentibus illorum curiositatem explevimus, qui intelligere avebant, an spasmus toto esset canali communis, vel vero uni alicui ipsius parti, cum spasmus extremitates occupare diximus, laxitatem reliquum tractum, iisque difficultatibus respondimus, quæ ex spasmii indole tunicarum fibras crispandi, & contrahendi ea ratione, qua canalis diameter angustior evadat desumptæ sunt. Ecquis enim vel rudioris ingenii suaderi poterit aere inter duas extremitates coercito sese expandente, rarefaciente, adversus membranas intestinorum nitente non ventris inflationem, sed detumescentiam sequi oportere? Coarctationem quod spectat nil prorsus dissimilem esse tam ipsi nos intelligimus, quam qui maxime, ab ea quæ in prædictis colicis affectionibus, biliosis, hysteriis, flatulentis accidit, & in quibus sensibilis ventris inflatio percipitur decem, quindecim, viginti, & ultra dierum spatio perdurans, ac propterea, duratione temporis ab hydrope sicco, seu tympanitico differens, ut cum Riverio initio fere animadvertimus. Vel enim omnino coarctata sint intestina, vel non, alimentum tamen ingeri, & feces licet ægre admodum ac difficulter dejici videmus, nec ideo intus occlusum aerem elabi, sed novum assidue illuc affluere pro nova inflationis materia, ac pabulo. Si igitur viginti, & ultra dierum spatio hæc phænomena firmiter, constanterque fieri experimur, cur eadem permanente causa ad annos etiam perducere inflationem in dubitationem revocare amplius auferimus? Quamquam coarctata omnino intestina si velint, non multum pugnabimus; & ructus, & flatus per inferiora cum levamine erumpere haud dubie asseremus tunc potissimum, cum acuto spasmio, & aere angustiori spatio coercito vim tantam acquirit, ut adversus membranas intestinorum nitens, eadem ea ratione distendat, quam ferre diutius non possint, unde sui elaterii vim adhuc exercentes contentum aerem explodunt, ex quo flatuum qua

data

(1) 4. aph. 2.

data porta eruptio proficiscitur. Erumpente aere tunicae, quibus coercebatur, minus distendantur distraherenturque necesse est, hinc levamen, ut physicis experimentis ducti citato loco demonstravimus. Jam tanta spirituum copia in debili summe ac larga morborum serie languescente corpore, qua firma fibrarum contractio formetur; undenam repetenda, plena res ambagibus visa. Non est mirum scrutinio illustres viros insudasse: neque enim aliud aut rei amplitudo, aut virium firmæ fibrarum contractionis origo abditissima aliud poscebat. Si tamen sedulo, & accurate perpendissent ad convulsionem vel ipsorum muscutorum, ad unius alicujus partis constrictionem, ad alterius laxitatem uno eodemque tempore vigentem efficiendam nec multa sanguinis, & spirituum copia opus esse, nec eorumdem particulis nimis subtilibus, atque acuminatis, vel fortibus, duris, solidisque, ut de Mania præsertim dictum est (m), sed solam quandoque ad illam sufficere ablatam conjunctionem partium sanguinis, & spirituum, ad hanc debiliorem ipsorum spirituum crasim, arduum futurum reor, ut suam adhuc voluissent opinionem pugnacissime sustinere. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de convulsione ex inanitione sermonem prius esse, quam viri præclarissimi Hippocrates, & Galenus fieri tradiderunt, & alibi nos ipsi dicendo explicuimus (n). Cum enim motus Animalium a fibris muscularibus, tamquam ejus instrumentis dependeat, deinde a spiritibus Animalibus, & sanguine in easdem confluentibus, cavitatesque vel cellulas inflantibus, si forte exhaustus majorem in modum sit sanguis, capillares arteriæ, præsertim quæ ob angustiam omnium maximam in proximas venas ampliores sanguinem exprimunt, ita se contrahant necesse est, ut eo expresso depleantur, & conjunctionem partium sanguinis dirimant, quod cum modo in his, modo in illis arteriis capillaribus contingat, sanguis modo in unum, modo in alium muscolum definit influere, interea dum influit in antagonistam. Ille fibris non inflatis, neque contractis otatur, dum hic contractus agit, unde involuntarii, & irregulares motus. Quid quod ob ablatam partium spirituum conjunctionem eadem phenomena in visceribus constanter eveniant? Ablata enim eorumdem partium conjunctione fieri minus potest, quin in perturbatum, & irregularem motum agantur: quo sane consequitur, ut in quasdam nerveas fibrillas plus spirituum confluat, in alias parcius, quam naturæ ordo postulet, sicque quasdam spiritibus uberius influentibus inflari, tendi, quasdam eorumdem influxu destitutas exinaniri, flaccescere, relaxari, atque hinc spasmus simul, & laxitatem oriri. Hinc debile sit quidem corpus, & longa morborum serie fatigatum: ob id ipsum quod tales sint ægri, atque debiliori spirituum crasi donentur, in hunc morbum facillime labuntur. Vel enim quod rarioris, & debilioris compagis sint, vel quod aliquo sint vitio coinquinati in irregularem motum aguntur, nervea filamenta varie, atque inordinate concutiunt, hinc unius partis constrictionem, alterius laxitatem progignunt tamdiu duraturam, quamdiu firma constantique causa foveatur. Hæc ubi altas in penetralibus viscerum radices egerit, illud solidarum partium vitium progignit, quod cum Methodicis Medicis Cælio Aureliano, Fernelio, & Prospero Alpino Methodicæ Medicinæ instauratore mixtum vocare possumus, ex superante scilicet solidarum partium tono, quam adstrictionem compressionemque, & deficiente

A a

quam

(1) lib. 1. cap. 5. p. 46. (m) lib. 1. cap. 8. p. 144. (n) Ibid.

quam laxitatem, vel atoniam dicebant. Cujus causa cum ex eo repetenda sit, quod staminum, ex quibus constant contextus partim nimis rarus, & laxus redditur, ut meatus, & pori nimis magni, & crebri interjiciantur, partim nimis strictus, ut poruli exiles admodum paucique interjiciantur, vel difficillime, vel nulla penitus ratione evelli idem funditus posse perspicuum est. Hinc morbi diuturnitas præsto est, quam assequi in nostra sententia non potuerunt adversarii. Existiment nunc illi, Tympaniticam affectionem corroborantibus pertractandam, nos ea tanti facimus, quanti possumus, quibus non modo obijciuntur spirituum, & nervorum filamentorum vitia cujusvis medicamenti vires plerumque eludentia, sed sequutus jam dispar tonus mixtus ex laxitate, & adstrictione, quem tollere medicæ artis non est, cum novum hominem, ut egregie docuit Aretæus, moliri non valeat. Corruere hinc rationes omnes laudabilesque conjecturas super aliis excogitatis principiis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Grates tamen Littrio, ejusque sectatoribus habendæ, qui laxitatem oblivioni fere traditam posteaquam Wilisius, Hecquetus, Baglivus, Blacmorus, Hoffmannus alique Mechanici ejusce morbi causam in spasmus retulerunt, denuo revocantes ansam aliis dederunt duce Combalufier ad asserendum, eandem ab utraque uno eodemque tempore vires suas exercente repetendam esse.

XIV. *Quam gignunt aer frigidior post partum imprudenter utero susceptus, graviora animi pathemata &c.*] Sed non in ea rationum inopia versamur, ut non aliunde argumenta ad genuinam hanc morbi rationem confirmandam conquirere valeamus. Crebris enim observationibus Etmulleri, Riverrii, Hoffmanni aliorumque compertum est inflationem tympaniticam sexui feminino quam maxime esse familiarem, præsertim post partum, quando lochiorum fluxus non rite succedit, aut frigore animique affectionibus cohibitus est. Quo loco nonnulla sunt in memoriam revocanda, quæ de affectu hypochondriaco, & hysterico alibi a nobis dicta sunt (n) juxta Sydenhamii mentem, quæ prædictos morbos a spirituum *ἀπορίαι* tanquam a proxima causa repetit, seu inordinato, perturbatoque eorundem motu propter debiliorem crasim, ita ut facile dissipentur, & a levi etiam causa commoveantur, quam Mulieres præ viris sortitæ sunt. Tribuunt enim hæc plurimum ad infirmendam illorum opinionem, qui ad intestinorum, uteri, aliarumque partium spasmus efficiendum insigni spirituum copia opus esse sunt arbitrati, quam per morbi vim in Cerebro separari posse non vident. Ob id enim quod spiritus pauciores sint debilioresque in eas turbas aguntur, quibus nonnullarum fibrarum laxitas, aliarum contractio sequatur, sicque aeris particulæ in cavitatibus occludantur Tympaniti ansam daturæ. Occludi autem facili negotio contingit in puerperio, propterea quod aperto uteri orificio, cum inter ceteras proprietates ea satis insigni donetur aer quibuscumque vel minimis apertis rimis illac celerrime perfluendi, uteri cavitatem ingreditur: egredi autem quandoque datum non est osculi constrictione accedente ob susceptum frigus, vel ejusdem obturatione ob suppressum lochiorum fluxum, quæ frigida in aquam demersioni plerumque supervenit, vel post partum, & abortum laboriosum, quos conatus adeo insignes, ac nifus comitantur, ut quandoque fibrarum uterum constituentium confusio, attritio, disruptio sequatur, unde inæqualiter tensæ convulsionem

(n) lib. 3. cap. 8. com. 7.

fionem excitant, qua osculum constringi contingit, & intus ingressum aerem detineri. De peculiaribus uteri morbis, ulceribus præsertim, aliisque ejusmodi res est luce clarior. Sanie enim & ichoribus corrosivis continuo effluentibus sensiles uteri fibræ in eas inæquales contractiones aguntur, qua osculum constringatur necesse est, unde particularum aeris carceratio. Quos spasmos, quas convulsiones non patiuntur eadem in hysteriis affectionibus, quibus lymphæ genitalis, aut sanguis, aut alius humor in utero conterminisque partibus retentus, corruptus, extraneum corpus in suppurationem transiens, aliaque id genus alibi recensita (o) occasionem præbent? Quæ cum vera penitus sint, quis audeat id sibi arrogare, ut contendat spasmum a Tympanitidis uterinæ causis esse ablegandum?

XV. *Si quæ tumore corripitur molli, & flaccido ventris fundum occupante &c.*] Ascites, & uteri hydrops facile inter se confunduntur. Neque enim aliud discrimen interest, quam quod in Ascite aquæ in cavitationem Abdominis effunduntur, in uteri hydrope in ejus tantum cavo colligitur. Hinc est, quod Ascites Abdomen universum æqualiter distendit, uteri hydrops eam solum regionem, quam occupat, ventris scilicet fundum. Mollis in utroque tumor est, flaccidusque, quod a seroso humore effuso producitur, cujus est pressioni minus obistere. Solet etiam utrumque comitari pallor, macies totius corporis, sitis. Cum tamen in Ascite major sit effusi humoris copia, ac sanguis nutritioni impar reddatur, atque ea ratione afficiatur, qua totus in serosum, atque aqueum humorem resolvatur, solet etiam pallor, macies, ac sitis citius ægrotantem aggredi, quam in hydrope uteri, in quo eadem serius, & sensim, sensimque contingunt, ut adnotavit Riverrius, nunquam, ut Etmullerus. Aquæ fluctuantis sensus in Ascite quoque percipitur, cum ab uno in alterum latus se ægrotantes convertunt, sed toto ventri communis, aqua eodem repleto, cum in uteri cavitate collecta in eo spatio tantum se prodat, quod uterus occupat. Quæ quamvis omnia simul sumpta non leve uteri hydropis præbeant inditium, vilescunt tamen, si cum aquæ ex utero affluxu comparentur, quæ aquam in utero contineri tam clare evincit, ut nihil magis. Quod & de vesiculis aqua plenis intelligendum, quæ ubi comparuerint, ut observationibus constat superius allatis, de quovis alio hydrope omnem tollunt dubitationem: quod de Ascite ab aquis clausis in suis cistis, quem fallere egregie docuit Boerhaavius, affirmari non potest.

XVI. *Si vero imus venter percussus sonitum edat, doloribus prematur pungitivis &c.*] Uterum aere distentum intumescere æque ac inflatum in gravidis, & sensim augeri, Menses simul supprimi, aut parcius fluere, quin & lac in mammis generari, unde tales se gravidas esse credunt, adnotavit Etmullerus: immo in hoc statu manere ultra gestationis tempus ad annum integrum, vel diutius, & postea vel medicamentis, vel supervenientibus doloribus parturientium, vel interdum sine his aliquos bombos, & flatulentias ex utero excludere, ac ventrem subsidere. Interdum vero sine manifesta flatuum eruptione insensibiliter exhalare, ac ventrem pari, quo increverat gradu sensim detumescens spem vanam eludere cum Etmullero Sydenhamus ipse animadvertit. Hæc quæ inflationis signa dicuntur, uterinæ tympanitidis sunt. Nomine enim tantum differunt isti affectus, cum

ab aliis ficcus hydrops, aut flatulentus uteri, ab aliis mola ventosa, inflatio, aut matricis ventus appellantur. Cum autem illud maxime proprium sit, percussum ventrem tympani ad instar respondere tympanitidis nomen jure merito adepta, ut supra demonstratum est. His accedere dolores punctivos, qui per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrunt, facit insignis tunicarum, quibus uterus contextus est distensio, qua extremitates nervorum, qui per ejus substantiam diffeminantur vehementiores, atque inordinatas contractiones subeunt, quæ ipsius ligamenti, aliisque adjacentibus partibus communicatæ prædicta symptomata inducunt. Per laxitatem certe, quam in tympanitide Littrius, ejusque Affeclæ adesse contendunt minus apte explicari posse videntur. Laxatæ enim partes summam fibrarum distensionem, distractionemque patiuntur vel sine ullo prorsus dolore, vel obtuso tantum, & gravativo, non punctivo, quod est spasmi inditium clarissimum, si quod aliud. Ab hoc eodem spasmo ad reliquas corporis partes Pharyngi præsertim violenter, magnoque impetu propagato globi sensus, aliaque symptomata proficiscuntur, quæ hysterica quoque affectioni communia sunt, quæque ad eundem spasmum referenda esse ita alibi ostendimus, ut nullus superfit dubitandi locus. A cibo, & potu malum exacerbari non aliam ob causam facile equidem judicaverim, quam ex eo quod cibi calore intus occlusæ aeris particulæ magis magisque rarefiunt, majoremque elaterem acquirunt, unde distensio major, irritatio, spasmus, ac morbi augmentum. Quid quod ipsius ventriculi, & intestinorum pressio major facta post cibum huic eidem operi tribuat? Quæ quidem tanto major est, quanto magis aere ipsius ventriculi, & intestinorum cavitate vi ejusdem spasmi contento, distenduntur. Hinc non immerito conjectandum videtur a ructu frequenter erumpente melius habere ægrotantes, quod & uteri pressio tollitur, & ventriculi, & intestinorum distensio evanescit.

XVII. *Quid si hæc omnia symptomata non paulatim mitescant, quo magis ad nonum properatur Mensem &c.*] Putant & graviditate simplici laborare Mulieres, cum & graviditate, & hydrope simul laborent. Quod Platerus, Emmullerus, Hoffmannus aliique agnoverunt, & rationibus non modo, sed observationibus confirmavit cl. Mauriceau. Cum vero hydrops ab aquis in uteri cavitatem effusus proficiscatur, eundem distinguendum esse ab uteri inflatione, quæ ab insigni aquæ copia dependet, cui fœtus suis membranis inclusus innatat egregie animadvertit, quæque ita ventrem distendit, ut duos tresve fœtus continere videatur, cum unicus tantum gestetur, isque valde debilis, deficiente scilicet majore nutritionis parte, quæ in serosum humorem resolvitur. Si ante consuetum partus tempus ejiciatur serosus hic humor, certum hydropis capi argumentum constituit extra fœtus membranas eodem effuso. Cæterum fœtum ipsum post aquam exire oporteret, membranis, quibus continetur disruptis. Quam quidem philosophandi rationem firmam esse, ac in dubium a nemine vocandam præclarissima testantur exempla Mulierum, quæ cum fœtus gestarent ante partum insignem non modo aquæ fluxum ex utero passæ sunt, sed membranas disrupti ipsis oportuit, quibus vera fœtus aqua continebatur, ut felici eventu prodiret. Cum id se expertum esse refert præcl. Auctor in quadam Muliere, quæ mortuum non

non multo ante fœtum gestabat, tum extraordinarium in alia casum vidisse narrat, quæ cum tertium circiter cum dimidio gravidationis Mensem ageret, derepente acerbis doloribus pressa, ut in abortus discrimine prope certissimo constituta videretur miram aquæ copiam ejecit, nec tamen ante consuetum gestationis tempus fœtum edidit (mirum) incolumem, vegetum, robustum, cujus membranæ illæsæ adhuc, atque integræ servabantur. Omni igitur studio animique contentione cavendum est, ne per fallacia signa in fraudem inducamur certum de hydrope iudicium ferentes, cum gravidæ sint Mulieres, aut e contra gravidationis, cum hydrope laborent: aut de hydrope tantum & gravidatione, cum utraque simul afficiantur. Huic quidem operi multorum voluntas non defuit, paucorum tamen solertia enituit. Si Cardanum audimus, is uteri hydropem ex duodecim Medicis se solum cognovisse gloriatus est, ut ex cl. Jo. Forti constat, qui propterea non ita cognitu facilem esse testatus est. Si tamen sedulo, & accurate attendatur ad ea, quæ Riverius, Mauriceau, la Motte, Hoffmannus aliique docuerunt, vix ac ne vix quidem quemquam decipi posse perspicuum est. Graviditatis enim signa tradentes tumorem non esse tam æqualem & depressum, sed acuminatum, & fastigium, atque eminentiam quandam circa umbilicum præferre docuerunt; deinceps aliquot post Menses Mulieres melius se habere, ut plurimum, quia grandior fœtus maiorem humorum partem absumit, qui primis Mensibus laborem faciebant; cum hydropis sit quo ulterius progreditur eo maiores molestias ciere: Tertio admota ad ventrem manu sensibilem fœtus motum percipere a palpitatione quadam dissimilem, quæ in flatulentis contingit, cum in hydrope aquæ fluctuantis, aut sonori aeris sensus pro vario corporis situ, quem occupant Mulieres percipiatur. Demum in graviditate mammas intumescere, & lac edere, cum in hydrope extenuentur, & graciliores evadant.

XVIII. *Uterque uteri hydrops curatu difficillimus est, ac diutius protractus in hydropem universalem degenerat.*] Cum hydrops morbus sit compositus ex vitio fluidarum, & solidarum partium, fluidarum quidem quia in propriis vasis non continetur, solidarum vero quia laxatus nimis earumdem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps atque aliæ ex propriis elabantur, istæ vero in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime evelli alibi ostendimus (q). Spem tamen affulgere aliquam posse in uteri hydrope faciunt cum multæ, ac frequentes, tum certæ, ac constantes observationes, quarum supra meminimus, quibus compertum est insignem aquæ copiam ex utero sponte quandoque profiliisse, & ventrem detumuisse. Quod & de Ascite quoque in Mulieribus dicendum, quem instante menstrua purgatione humore sub Abdomine congesto per uterum sponte profuso, ut omnis moles biduo subsideret evanuisse testatus est Fernelius (r) & cum proximo Mense denuo succreverit statim tempore totum iterum effluxisse. Quod probe tenendum est cum id plerumque contingat, ut collectus quidem humor sponte effluat, permanentibus tamen solidarum, fluida-

rum.

(q) aph. lib. 2. cap. 5. com. 5. (r) lib. 3. obs.

rumque partium vitiis, denuo effundatur, & aut deteriore priorē Ascitem, aut uteri hydropem, aut universalem arceat. Quid si Tympanites conjungatur? Id quidem firmum, & constans est, ut serofus hydrops cum flatulento successu temporis conjungatur, & contra flatulentus cum seroso. Neque enim hærere diutius possunt aquæ, quin mora corrumpantur, unde copiosus aer generetur, qui occlusi jam naturalis aeris particulis mixtus insignem distensionem efficiat: Neque aer in cavitatibus membranas summe distendens arcte occludi, quin liquidorum per eas excurrentium cursus liber, & æquabilis perturbetur, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile ex earundem poris elabatur, aut lymphatica vasa penitus dirumpantur, unde feri extravasatio insignis, ac serofus hydrops primatum obtinens, ut celeberrimo Cardinali Norisio accidisse constat, qui cum Tympanitide prius laboraret, hydropicus tandem evasit, & in cujus aperto cadavere aquam deprehendisse, non flatum testatus est Baglivus (t). Quod jam cl. Hallen animadvertit (u) Tympanitidem ab Ascite vix differre docens, & raro flatum absque aqua reperiri, nisi in ipsis morbi primordiis. Hinc optime Aretæus (x): *Omnis quidem hydropis species præva, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima, & quando ascites cum Tympanitide miscetur magni etiam est periculi.*

XIX. *In furore uterino venæ sectio repetitis vicibus instituatur ex partibus superioribus.*] Cum nimia lymphæ copia & ejusdem, ac sanguinis turgescencia potissimam partem agat in furore uterino, atque hinc effrænis, ac inordinatus spirituum motus, illud sedulo curandum esse, ut copia absumatur, turgescencia cohibeatur, spirituum motus sistatur, perspicuum est. Quas indicationes ut absolvamus nullum efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius remedium suppetit repetita sanguinis missione, ut Jo. Fortis testatus est (z), loci in quo celebranda minus sollicitus. Si tamen Ludovicum Mercatum (a), & Rodericum a Castro (b) audimus, ii quidem statim a principio sanguinem, nisi adsit impedimentum ex venis superioribus mittendum suadent, si vero adsit ex inferioribus. Mittendi tamen sanguinis mensuram prætereunt, quod scitu apprime utile non modo, sed necessarium est. Id præ cæteris præstitit Riverius (c), qui sanguinis missionem non modo pluries repetendam docuit, quantum vires ferre possunt ex venis superioribus, sed si Mensium suppressio adfuerit etiam in inferioribus. Quem in præsens sequimur. Cum enim copia sanguinis peccat huic primum tollendæ studendum repetita sanguinis missione ex partibus superioribus, ne nondum eadem ablata per venæ sectionem in inferioribus partibus sanguinem ad uterum alliciamus gravioribus stimulis in nerveas ipsius fibras ansam daturum. Imminuta copia, depletisque vasis inferiorum partium venas secari posse, ut suppressus Mensium fluxus quantum in nobis situm est provocemus, ita ex alibi dictis constat, ut nulla amplius probatione indigere posse existimemus (d). Repletionem certe imminuendam vel Jacobus ipse Mesnard affirmare videtur, cum generaliter vasa sanguifera in intervallis Mensium aperienda scriptum reliquit (e).

XX.

(t) *Dissert. var. argum.* (u) *Synop. univ. medic. art. 830.*

(x) *lib. 4. de sign. & caus. diut. affect.* (z) *loc. cit.* (a) *lib. 2. cap. 10.*

(b) *Par. 2. lib. 2. cap. 9. &c.* (c) *Prax. med. lib. 15. cap. 5.*

(d) *Cap. 2. com. 12.* (e) *Cap. 3. art. 5.*

XX. *Tum præmissa levi purgatione ex Flor. Caf. &c. alterans quotidie exhibeatur ex eodem sero lactis &c.*] Utrum purgantia medicamenta in hoc morbo convenient quæri a Medicis solet. Qui in humores acres viscido involutos penitus infixos hærentesque oculos conjiciunt, ii sane calida intemperie tum viscerum, tum uteri præsertim, tum sanguinis, & feminis correctæ, ac humoribus acribus, ac feminali materia evacuata, venæ sectione repetita, tum levi purgatione instituta ex benignioribus composita, ac refrigerantibus, & leviter aperientibus per triduum usurpatis, ad validiora purgantia confugiunt, ut prædictos humores penitus infixos evellant, atque ex helleboro confecta, quæque in mania curatione passim adhibentur. Hi fere Riverius eumque sequuti. Alii e contra quibus curæ est fervorem sanguinis compescere, uterum refrigerare, humores acres evacuare solis lenientibus, ac levissime purgantibus contenti sunt, validioribus, & helleboratis penitus ejectis. Hi fere Jo. Fortis, eique addicti Nostrates fere omnes. Nos ab his sumus. Et vero si in memoriam ea revocemus, quæ alibi de mania a nobis dicta sunt (f) apparebit medicamenta ex helleboro ea ratione parata, qua lenius etiam, atque utilius Maniacos purgent non omnibus Maniacis sine præmeditatione præscribenda. Leniter, atque utiliter purgare, qui laxiori habitu donantur, & in Maniam inciderunt ob humorum acrimie viscido involutorum Cerebrum infarciendum copiam. Aductis vero, strigosisque corporibus, & Mania vexatis, quæ ab acrimonia alchalyca, & intemperie biliosa proficiscitur, tantum abesse, ut emolumento sint, ut ægros in vitæ discrimen adducere valeant. Humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, ceteras acuendo, nervosas partes in validiores vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando efficere posse, ut Maniaci furant magis, ac delirent, atque interdum convulsi moriantur. Jam quid sperari possit in eo de quo agimus morbo, qui lymphæ genitalis copiam nimiam, effervescentiam, acrimoniam, atque hinc oriundam genitalium partium vellicationem, irritationem pro causa agnoscit, quæ ad Cerebrum usque traducta nerveorum filamentorum motum perturbat, notum omnibus esse potest, planeque perspectum. Ea igitur conferre magis perspicuum est, quæ lenientium titulo veniunt, inter quæ Cassia cum Tamarindis, serum lactis Tamarindatum præstant, quæ cum humoribus alchalycis biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, tum nimio lymphæ genitalis fervori compescendo, ac temperando opportunissima existunt. *Alterans quotidie exhibeatur ex sero lactis destillato cum fol. cichor.* Vid. lib. 1. cap. 5. com. 15.

XXI. *Æstiosa tempestate balnea tepida: Autumno tandem lac.*] Ibid. com. 16. 17.

XXII. *Pediluvia interim ex malva &c.*] Ibid. com. 20.

XXIII. *Emulsiones ex semin. quat. frigid. . . . agn. cast. in aq. lactuc. nymph. &c.*] Qui agni casti seu viticis virtutem ad impetus venereos reprimendos, & castitatem tuendam insignem esse narrant, ii, sive edatur, sive bibatur, sive substernatur feminis acrimoniam, & inde natam in partibus genitalibus tentiginem demulcere, nocturnasque Veneris per somnum imaginationes profligare, asserunt. Semen autem præ cæteris pulveratum, vel in emulsionem cum aquis refrigerantibus redactum adhibent. Placere id mi-

nus

(f) *Lib. 1. cap. 5. com. 14. &c.*

nus visum est aliis cum S. Pauli, qui nonnullos reperiri scribunt, qui ejusce remedii usu ad venerem magis excitantur. Si verum id esset, in furore uterino quem insatiabile coeundi desiderium esse diximus minus habere locum videretur. Verum cum ab omnibus fere Medicis testante cl. Geoffroy (g) ad hystericos affectus, & uterinos furores compescendos in Mulieribus, nec non etiam ad insultus spasmodicos in viris hypochondriacis sedandos commendetur, illius usum cum viro clarissimo minime interdendum traderem, dummodo solidæ partes inflammationem non contraxerint, sed acrior tantum humor nervosas genitalium partium membranas titillet, quem dividi simul, & demulceri testatus est: multo magis in emulsionem receptum ex semin. quat. frigid. quæ non modo nomen, sed demulcendi, fervoremque sanguinis, & humorum compescendi facultas clara fecerunt.

Et si furor adsit insignis, ac delirium Camphora addi potest a D i. &c.] Pervidentes nonnulli Camphoræ usum Veteres pertinuisse, propterea quod vel solo odore potentissimos venereos ardores extinguere valeat, ut Dioscorides, Plinius, Paulus Ægineta alique testati sunt, unde tritum illud invaluit: *Camphora per nares castrat odore mares*: ad credendum vehementer adducti sunt contra furorem uterinum efficacissimum, si quod aliud remedium esse. Ita fere Riverius, Jo. Fortis alique Avicennæ ducti testimonio, qui camphora ter potu sumpta quemdam luxuria tentatum penitus liberatum esse narrat. Verum cum alibi a nobis demonstratum sit (h) per observationes Tachenii, Pauli, aliorumque non adeo certam esse ejusce medicamenti virtutem contra libidinis incendia, ut in dubium revocari non possit, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, camphoram furore uterino detentis ea ratione opitulari, qua effrænes Phreneticorum, ac Maniacorum impetus coercere valet: quatenus scilicet tenuissimis, ac volatilibus constans particulis in medullares usque Cerebri fibras, & appensos nervos sese insinuat, cumque spiritus offendat sibi homogeneos viam ipsis sternit, & in ordinem redigit: quo fit ut laxatæ partes vigorentur, æqualiter tendantur, interceptus in quasdam partes motus restituitur, æquabilis reddatur sanguinis circuitus, spasmodici motus sedentur, somnus, quies concilietur: multo magis si uniatur aliis remediis, quæ demulcere habent, emollire solidas partes, humiditas, atque temperantes particulas in sanguinem invehere, spiritus ramosis partibus irretire. Jam vel unusquisque facile intelligit de feminibus frigidis sermonem esse in emulsionem cum aquis refrigerantibus redactis, quæ lacteo mitique succo, aut nitroso sale abundant, de nitro ipso purissimo, quod nimiae sanguinis, humorumque effervescentiæ compescendæ, ac temperandæ opportunissimum existit.

XXIV. *Diæta tenuis, & aquosa, otium, virorum conversatio evitentur &c.]* Quemadmodum ut fibræ Cerebri a fixa, & constanti illa inflexione dimoveantur, propter quam animus in una eademque perpetuo cogitatione defixus insanum amorem gignit, afflictionem corporis ob illata verbera, carcerem, diætam ex pane, & aqua minus tutam esse diximus, propterea quod morbus mentis pathematibus foci novis mentis perturbationibus augeri potest, & desperatos homines reddere, ita tutissimam æque, ac commodissimam

(g) *Mat. Med. tom. 2. p. 23.* (h) *Lib. 1. cap. 6. p. 123.*

(i) *Ibid. p. 87. 108.*

nam censemur in furore uterino, in quo genitalium partium vellicatio potissimam partem agit propter lymphæ genitalis copiam, effervescentiam, acrimoniam: quæ si tollantur, morbum debellatum iri censendum. Huic autem tribuere plurimum diætam tenuem, & aquosam vel ex eo maxime apparet, quod lymphæ copia, effervescentia a victu opiparo, vita curis vacua, aliisque ejusmodi externis causis ortum traducit, quæ omnino interdiciendæ sunt. Quod ubi diligenter teneamus assequi facili negotio poterimus cur & otium omnino fugiendum fit, de quo perbelle Ovidius:

Otia si tollas, periere cupidinis arcus,

Contemptaque jacent, & sine luce faces.

Cur etiam a virorum consuetudine, familiaritate, & colloquiis amatoriiis aliisque lenociniis sit prorsus abstinendum, ut alibi ostendimus (k), conjugium vero præsertim in virginibus venerem, & in viduis intermissum coitum avide appetentibus sit procurandum, ut jam Hippocrates sua ætate præcepit, ut supra diximus, eumque sequuti Valescus de Taranta, Riverius, Capivacius, Jo. Fortis alique sunt opinati: ut nempe satiato utero, & effuso spermate, ut aiebant, quod copiose secretum, aut acrius factum gentales partes mordet, & irritat, proxima furoris causa deficiat, ut perbellis observationibus edocti Duretus, & Zacutus testati sunt.

XXV. In Chlorosi eadem curatio, quæ in mensium suppressione a sanguinis crassitie, visciditate, lentore.] Vid. cap. 2. com. 14. usque 20.

XXVI. In seroso uteri hydrope eadem quæ in Ascite, & Anasarca.] Vid. lib. 2. cap. 5. n. 8. usque 16.

XXVII. In flatulento tentata interni uteri orificii apertura &c.] Qui in Tympanitide abdominali aerem intus contentum acus punctura ejici commode posse arbitrentur, ita suadere videntibus cl. viris Boerhaavio, & Heistero, vereor maximopere, ne male ægrotantium incolumitati consulant. Primum enim Boerhaavius puncturam sæpe solatio, raro sanationi suffecisse tradit. Quæ vero Heistero spes effulgere videbatur, ventris puncturam optime cessuram in Tympanitide abdominali, quam in actis N. C. retulit, evanuisse penitus constat eodem animadvertente in sua, quam postea edidit, numeris omnibus absoluta Chirurgia propter experimentorum defectum, minus tutam esse operationem, ut ex Helmontio clare apparet, qui eadem in Tympanitico celebrata, cito flatu exeunte periisse narrat. Non id mali pertimescendum in uterina Tympanitide, in qua si flatus uterum distendentes aperto interno ipsius orificio ejiciantur, optime erit saluti provisum, ut præ cæteris Etmullerus testatus est. Vim addit Solenandri observatio, cujus meminit Riverius de muliere quadam puerpera, quæ cum intempestive plus quam par est ventis, & aeri se commiserit intolerabilibus doloribus pressa est, quibus diutius ægrotavit: Tandem peritæ obstetricis consilio suffitum pudendis excipiens ex nucum mystericarum pulvere testæ ignis insperso spiritu quodam pulveris tormentarii ad instar summo cum strepitu prorumpente illico sanitati restituta est.

Eadem, quæ in affectione hysterica &c.] Si ad causas Tympanitidis attendamus non est cur miremur varia fuisse a Medicis excogitata medicamenta. Plerique in eam opinionem venerunt, ut crederent ea quæ flatus discutiant esse adhibenda, qua virtute calefacientia omnia, & spirituosam donantur.

B b

(k) Lib. 1. cap. 6. com. 17.

tur. Alii quibus persuasum fuit aeris particulas cavitatibus occludi non posse, nisi adsit impedimentum, quominus hac illac libere permeare valeat, huic potissimum tollendo studendum esse haud dubie affirmarunt. Hinc orta litigia. Qui enim in spasmo illud agnoscendum esse putant, ii a calefacientibus, spirituosus abstinendum tradunt, ne morbi causa augeatur, aut confirmetur. Morbi causam augeri, aut confirmari emollientibus laxantibus illi e contra arbitrantur, qui eundem a laxitate repetendum esse sustinent, ut ea quæ supra a nobis dicta sunt sedulo perpendenti apparere facile potest. Quibuscumque tamen medicamentis juvaminis dulcedine incitante læto magnoque animo utantur miselli ægrotantes, fit plerunque, ut extremo morbi cruciatu, atque auxilii carentia simul impellentibus inopinatum subsidium in non paucis desperatio inveniat. Inanibus quæstionibus missis brevibus prosequi decrevi, cumque omnes uno ore consentiant Tympanitidem præsertim uterinam uteri vitia, ac morbos sequi, quos hystericus spasmus claros facit, eadem ipsa remedia, quæ hystericæ affectioni profligandæ visa sunt convenire, hic nulla ratione omittenda, quæ si singula, & universa percurrantur iis potissimum removendis causis esse comparata, a quibus aliarum partium laxitas, aliarum adstrictio dependet, clarissime apparet. Quod si hæc eadem salubri eventu non adhibentur, id non hominibus imputandum, qui nondum ea, quæ prædictis muneribus obeundis sunt opportuna cognoverint, sed morbo eas vires adepto, ut etiam singularibus antidotis valide obsistat, uti fere solet hysterica affectio, a qua hic idem morbus tamquam rivulus a fonte emanat, quam propterea Medicorum opprobrium appellari adnotavimus.

C A P. VIII.

De sterilitate, & molis veris ac spuris.

I. **Q**Uamdiu mulieres debita in ætate constitutæ pluries capaci admixtæ viro non concipiunt, steriles vocantur: Etiam si concipiant, fœtus autem loco massa quædam informis generetur mola laborare dicuntur.

II. Sterilitatis causæ ab ætate repetendæ nimis tenella, aut contra provectioni, uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando virgines uteri clausura laborant, vel naturali, vel a vulnere, & ulcerum coalescentia oriunda, a scirrho, cancro, molis, aut polypo in utero retentis, vesicæ lapide uteri orificium comprimente, quando claudæ, distortæ cruribus, vel depressa Cocyge existunt, nimia pinguedine laborant, uteri os habent oppositum vaginæ ingressui, a nimia uteri laxitate, abortu, partu laborioso inducta, serosis, ac lymphaticis humo-

moribus uberius ad uterum, & vaginam affluentibus, a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus æquo mordente, a defectu sanguinis, & succi nutritii, ab eodem effeto, pravis, vitiosisque sordibus referto, hectica febre, hydrope, hypochondriaca affectione, scorbuto, lue venerea, ulceribus fetidis, cancriosis viscerum, ac pulmonum præsertim læsione, a testium, tubarum obstructione, corrugatione, paralyfi, eorundem defectu.

III. Alimenta, pharmaca, incantationes, maleficia sterilitatem inducere non facile dixerim.

IV. Molæ causæ sunt ovi in testibus, sive in tuba, sive utero incubati partes laxæ, confusæ, arcte pressæ, invicem irretitæ, implicatæ, corrugatæ, aut alio quovis modo alteratæ, ut vermiculus fecundans in perfectum Animal mutari non possit, unde vera: vel fibrosæ, ac gelatinosæ sanguinis partis tenui, ac serosa una cum globulis foras exeunte uteri adhæsiō, condensatio, concretio, unde spuria proficiscitur.

V. Sterilitatis signa per se satis clara sunt: causarum ex earum examine facile innotescunt. n. 2.

VI. Si mulierem videris, cujus venter primis statim duobus mensibus mole insigniter augeatur, cuique admota manu nullus motus percipiatur, vel ad quartum, quintum usque mensem (nisi forte convulsionibus ventris vexetur dolore, aut punctiōis sensu se satis prodeudentibus) & dum ab uno in alterum latus se vertit, compactum quoddam corpus volvatur ponderis sensum efficiens etiam in pubis regione nunquam intermisse, aucto sensim tumore præcipue circa epigastricam regionem, molli in eadem, & hypogastrica, quæ mulier molestissimis prematur symptomatibus, palleat, lac in mammis non habeat, nec easdem intumescences etiam transacto legitimo partus mense, scirrhi, cancri, hydropis signis absentibus eam mola laborare judicandum.

VII. Sterilitatem tolli uti plerisque mulieribus, & earum maritis gratum, ita & ad quosdam debellandos morbos commodum.

VIII. Molas vero ejicere apprime necessarium, cum non solum ad annos perdurent, præsertim spurix, sed periculosas hæmorrhagias inducant.

IX. Sterilitas quæ ab ætate nimis tenella proficiscitur per se adultiori jam facta, tollitur: quæ vero a provectiori, si naturæ opus de-

fit, artis vires plerunque eludit, eo magis quæ a mala partium conformatione, aut læsione insigni. Quid si defectus adsit?

X. Quæ ab uteri vitiis, & adiacentium partium, ut quando virgines uteri clausura laborant, sectione manu periti Chirurghi instituta, curanda.

XI. Quæ a scirrho, cancro, molis, polypo in utero retentis, vesicæ lapide, iis quæ in eorum curatione proposita.

XII. Quæ a nimia uteri laxitate, ac lymphaticis humoribus uberius ad uterum affluentibus exoritur, missa venæ sectione, nisi menses suppressio id postulare videatur, purgantibus, decoctis sudorificis, adstringentibus, exsiccantibus, aquis sulphureis, aliisque, quæ in fluore albo notho dicta sunt pertractanda: quibus addenda in diætæ regimine Chocolatæ usus, confectiones ex pistachiis, ambaro, eruca in acetariis comedenda, aut cibis incocta, qui nuce moscata, cinnamomo, cariophyllis condiri possunt, vina generosa, vini spiritus maxime post cibum.

XIII. Quæ a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus æquo mordente, ac vellicante solis lenientibus, refrigerantibus, diluentibus, farinosis, lacteis, emollientibus internis, & externis, ac sola vini abstinencia curanda, ut fere uterinus furor.

XIV. Quæ a defectu sanguinis, & succi nutritii ab eodem effeto, pravis, vitiosisque sordibus referto, hæctica febre, hydrope, hypochondriaca affectione, scorbuto, lue venerea, ulceribus fœtidis, cancriosis, viscerum ac pulmonum præsertim læsione, iisdem remediis, quæ in eorum morborum curatione.

XV. Molæ curatio post transactum legitimum partus tempus instituenda, eaque primum Clysteribus ex decoct. alth. mercurial. lilior. albor. melilot. parietar. femin. lin. fenu græc., vel ex ol. lilior. albor. chammom. irin. amygdal. dulc. nec non etiam pessariis ex butyro, adipe anserina, medulla cervina cum oleo irino, & similibus, ac melle paratis, quibus & ossa pubis, inguina, & os sacrum inungantur, dum bis per hebdomadam aqua destillata ex floribus sambuci cum saccharo propinatur, quindecim vero transactis diebus oleum amygdalarum dulcium præbetur etiam ad 3 viii.

XVI. Venæ sectio postea ex brachio vel repetitis vicibus si plethorica fuerit mulier celebranda, mox ex pede, vel ex pede tantum si cacochyma, & debilis, nisi forte enormis adsit sanguinis hæmorrhæ-

rhagia ex utero, quo casu vena tantum brachii habita virium ratione, secanda.

XVII. Inde in prædicto debilitatis casu ad dictamum creticum pul. trochisc. de myrrha, boracem mineralem a. ad 3 i. cum tinctura succin. q. s. in bol. redact. deveniendum, addendo Castor. gr. v. quibus decoctio superbibatur dictami, croci, flor. lilior. albor. & politrici: quorum loco Tulpii pulvis esse poterit a 3 .s. ad 3 i. aut pulvis Heurnii eadem dosi etiam ex vino.

XVIII. Hisce vero non juvantibus quid vetat, quominus ad pulverem secundinarum præp. a 3 .s. ad 3 i. vel ejusdem spiritum ad gut. xxx. ex eadem decoctione, vel aqua fabinæ, & Cinam. confugiamus? Jam & Jecur anguillæ cum felle exsiccatum, ac pul. ad 3 i. in aqua eadem præsto erit, aut pulvis testiculorum equi ad 3 i.

XIX. Eodem tempore clysteres injiciantur ex decoctione colocyntidis, agarici in carminativa decoctione, vel ex ol. Camæm. lilior. albor. irino addito oleo rutæ, cyclamin. nec non pessaria ex pulverib. colocyntid. agaric. scammon. hellebor. euphorb. staphisagr. cum melle parata, si laxiori habitu donetur mulier, nec spasms hystericis obnoxia; quibus mitiora erunt ex ammoniaco, opoponace, bdellio; dum ab horum applicatione in balneum aquæ dulcis immittenda, & leve aliquod sternutatorium in nares recipiendum ex castor. hyssop. satur. pul. a 3 i.

XX. Ubi tamen præ enormi sanguinis effusione in vitæ discrimine versetur mulier, omnia hæc laxantia, impellentia, acria, stimulantia medicamenta proscribenda, & ad molæ extractionem statim confugiendum, quæ peritis obstetricibus, aut Chirurgis committenda.

De sterilitate, & molis veris, ac spuris.

I. **Q**uamdiu mulieres debita in ætate constitutæ pluries capaci admixtæ viro non concipiunt &c.] Plerique Medicorum ad mulierum sterilitatem statuendam pluribus opus esse existimarunt. Primum ut perfecta valetudine fruantur, atque bono laudabilique temperamento sint præditæ: deinceps ut certo statoque tempore menstruo sanguinis fluxu afficiantur, qui quoad colorem, quantitatem, qualitatem, consistentiam mediocritatem fervet, qui semel in mense non interruptus, ac ordinatim usque ad omnimodam evacuationem perseveret, trium scilicet, quatuorque dierum spatio, interdum quinque habita ratione plenitudinis, temperamenti, ætatis. Verum ne iis assentiamur historiæ faciunt cum certæ, ac notissimæ, tum etiam multæ, ac constantes, quibus deprehensum est, quamvis optime se habeant mulieres, nihilominus tamen steriles esse, ac mulis similes, quæ nostro saltem sub Cælo viventes non generant, quidquid de quadam testetur Aristoteles (1), quæ binos partus una vice edidit, deque Sirienfibus narret, quas omnes mira fecunditas claras facit (m), quidquid etiam Plinius rem eandem confirmet (n), cum a nostris nunquam visa, aut perquam raro, ut a cl. Mauriceau demonstratum est (o). Cum e contra non paucæ reperiantur, quæ licet deterioris indolis temperamento præditæ, pravo corporis habitu, excrementitiis, vitiosisque humoribus onustæ, fecundæ tamen esse non desinunt. Quotidiana etiam constat experientia ipsius Aristotelis (p) Schenkii (q), & Mauriceau (r) observationibus confirmata nonnullas mulieres menstruis purgationibus nullo unquam tempore obnoxias, aut lactantes, quibus ad annos usque deficiunt, concepisse. Quo satis apparet eo magis eas, quibus inordinatim, & parciores fluunt menses concipiendo pares existere. Ecquid enim in eas angustias naturam compellat, ut eam sanguinis quantitatem ex utero ejiciat, qua opus est ad ceteras omnes sensibiles evacuationes? Quibus liquido constare arbitror valetudinis statum, temperamenti rationem, mensium fluxus naturam aliaque id genus tanti facienda ad mulierum fecunditatem, aut sterilitatem arguendam, quanti Hippocratis præceptum (f) docentis certissimum rei argumentum præbere suffitum vestibis undique obvoluta muliere, cujus odor ad nares, & os pervadat, vel neutiquam: En effatum: *Si mulier non concipiat, & scire placeat an sit conceptura, vestibis undique obvolutam subter suffito: ac si odor corpus pervadere videatur ad nares, & os usque non sua culpa sterilem esse scito: cujus ratio mihi ulla non suppetit: aut quanti illud Aristotelis, qui fecunditatis, aut sterilitatis inditia optime haberi posse tradidit ex feminis consistentia. Si enim spissum, concoctum, atque aqua demersum fundum petat, fecundum esse conjiciendum, sterile e contra si aquosum diffluet, & aquæ innatet: quod præterquamquod ridiculum Nostratibus visum, semen mulieres*

(1) *Lib. 6. hist. anim. cap. 22.* (m) *Ibid. cap. 24.*(n) *Lib. 8. cap. 44.* (o) *Lib. 7. cap. 2.*(p) *Lib. 7. cap. 2.* (q) *Lib. 4. observat.*(r) *Loc. cit.* (f) *5. aph. 59.*

res generare inficiantibus, accedit præterea etiam si concedatur, nullum ejusce in mulieribus experimentum institui posse. Quapropter illud citra erroris suspicionem affirmari posse videtur solam ætatem mulieris, & viri consuetudinem esse spectanda. Si enim mulier ea sit in ætate constituta, qua ad concipiendum par esse debet, quamque omnes fere Medici uno ore ab incipiente mensium fluxu, usque ad eorum terminum, a vigesimo scilicet tertio circiter anno ad quinquagesimum usque decreverunt, ac viro utatur, qui semen prolificum in copula venerea ejaculet, nec tamen concipiat, ea sterilis sit, ut animadvertit Etmullerus, nuncupanda, atque usque dum mutatione ætatis, vel spontaneo naturæ conatu, vel artis auxilio conceptionis impedimenta tollantur, ut quotidiana experientia compertum est, quo casu sterilis nomen deponens, fœcundæ suscipiat. Ex quibus liquet sterilitatis nomine non omnimodum tantum concipiendi defectum, & integram abolitionem venire, sed etiam omnem concipiendi impotentiam, atque impedimentum, ut præ cæteris a cl. Riverio adnotatum est.

Etiam si concipiant, fetus autem loco massa quædam informis generetur, mola &c.] Conceptio si Hippocratem audimus, nihil est aliud, quam propria, ac peculiaris uteri actio, qua per mixtionem prolifici seminis utriusque sexus in eodem retentam, fotam, & calore exsiccata fetus generatur, formaturque. Quam quidem opinionem primus omnium Antiquorum vestigia sequutus Cartesius, ejusque scholæ addicti Galli non pauci, quos inter Mauriceau eminet, artificiose admodum illustrarunt, variisque cogitatis stabilire conati sunt. Aristotelem primum carpunt (eosque omnes, qui ejusdem auctoritati innixi sunt) qui cum docet (t) mulieres nullum nec semen habere, nec effundere, & falsa eum sentire, & ignorare prorsus quæ scitu necessaria sunt haud dubie affirmant. Vasa spermatica, ac testes mulierum in hunc finem a natura esse comparatos, eosque semine turgere, quod pari prorsus copia, qua viri effundunt in Veneris æstro. Ejusce rei veritatem luce clarius apparere posse, si sedulo, & accurate perpendant filios matribus plane similes oriri, aut Patribus pro vario feminini, aut masculini seminis prædominio, dum fit conceptio: multo magis si in quorundam Animalium generationem studium omne, curamque convertant, quæ de maris, ac feminae, ex quibus genita fuerunt natura, licet specie differant participare comperiuntur. Hinc mulos mixtam ex equo, & asino habere similitudinem nota res est. Quibus rite ad trutinam, ut ajunt, revocatis, si qui ad credendum vehementer non adducantur utriusque sexus semine opus esse ad conceptionem, eoque prolifico, quod nempe ideam, formamque omnium corporis partium in se contineat ex Philosophorum censu ejiciendos putant. Mirum non est Veteres eosque sequutos in ovi muliebris ignorance versantes hæc vago passim rumore circumtulisse. Mirandum magis esset, si nostra hac ætate adesse adhuc deprehenderentur, qui oblivioni fere traditam sententiam, postquam innumeris experimentis statutum est mulieres non semen, sed ovum ex testibus excludere, denuo revocarent. Medici nomen denegetur ei, qui in tanta Philosophiæ, ac Medicinæ claritate muliebris seminis recorderetur. Quomodo autem ex virili semine, & ovo muliebri concipiant mulieres infra dicemus. Illud interim neminem inficiari posse facile equidem judicaverim, ut a Veteribus aliisque decretum est uterum prævis,

(t) *Lib. I. de gener. Anim.*

vis, vitiosisque fordibus conspurcatum, aut aliter male affectum veræ, ac naturali conceptioni, seu fœtus generationi, ac formationi quandoque imparrem esse, ac facillime falsam ciere, quæ non modo consuetum naturæ ordinem non servat, sed eidem vim infert, molam nempe ita dictam, quia quasi moles quædam mulierum uterum premit, quæ nihil est aliud, quam massa quædam informis loco fœtus genita. Sed plura inferius.

Sterilitatis causæ ab ætate repetendæ nimis tenella.] Quandoquidem sterilitatis nomen lata, atque ampla significatione omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendit: id autem a pluribus causis oriri possit, ut plures sunt operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur, virilis nempe feminis in congressu venereo in uterum ingressus, ejusdem debito tempore retentio, fœtus, conservatio, ac debita materia, ad Embrionis conformationem, & incrementum necessaria, ita plures esse sterilitatis causas perspicuum est, quæ tamen ad quatuor præcipuas referri satis apte posse videntur, quando nempe receptio feminis impeditur, quando receptum non retinetur, non nutritur, nec debita materia ad Embrionis conformationem, & incrementum suppeditatur. Inter causas, quæ debitum feminis ingressum impediunt, ætas juvenula primum recensetur, in qua docente Riverio ob exiguitatem, & stricturam partium genitalium mulier virile pudendum admittere non potest, aut certe nisi cum summo dolore, qui eam concubitus averfari cogat. Quamquam si cl. Mauriceau audimus (x) falsum putat Mulieres concipere nullatenus posse absque virilis pudendi ingressu, cum plures juvenulas viderit, quæ communi opinione deceptæ Adolescentum ludis, ac jocis, quorum amore flagrabant plus tribuentes, quam par erat nihil tale cogitantes, ac maximo-pere stupentes se gravidasprehenderunt nullum licet verum, realemque pudendi virilis ingressum concesserint, utero nimirum ad externum vulvæ ingressum vi actus venerei accedente, majorique tunc impetu ejaculante viro semine, ab utero facile recipi posse conjicit, dummodo recta linea externum orificium versus ejiciatur, cui ad amissum respondet internum, atque conceptionem cieri, ut tribus fere observationibus didicisse testatus est. Si sola prior observatio, quam affert, spectaretur, suspicari fas esset eadem deceptum virum præclarissimum cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod ejusmodi lusus in vehementissimo amore percitis, aut venereæ voluptatis oblectamentis obcæcatis accidant, quibus sensus facillime tolli contingit, atque ea sponderi, quæ fieri avebant. Ita Mulierem quam memorat nuptam marito fuisse constat, cujus propterea venerea consuetudine frequentissime utebatur, utut valde quisque sollicitus, ne virile pudendum conceptionis evitandæ causa, atque clandestini conjugii aperiendi, introiret. Sed ecquis id firmiter, constanterque servatum fuisse juratus credat, licet non prætervisum? Observationes aliæ duo quarum meminit, dubitationem sustulisse omnem visæ sunt, cum post conceptionem hymenem in Muliere integrum omnino, atque parum adeo perforatumprehenderit, ut vix digiti auricularis extremum introduci posset, in altera vix ut calami scriptorii capacitatem æquaret. Hymenem plerique frænum dixerunt, alii duce Winlouvio (z) navicularem fossulam, eamque in

Vir-

(x) loc. cit. p. 51.

(z) Trait, du bas. vent. f. 629.

Virginitatis notis in omne tempus annumerare consueverunt, scribente in hanc rem Riolano: *Orificium labiorum admodum angustum erat cum frænulo, sive membranula valde tensa, & rigida hæc labra inferne constringente: quibus subdit postea: Signa virginitatis in pudendi orificio collocata sunt, videlicet inferiorum cutis tensio, & rigiditas: ut silentio præteream, quod Graafius de virgine annos nata viginti quatuor loquens tradidit (b), in cuius inferiori pudendi parte diductis a se invicem vulvæ labris altum conspexisse frænulum testatus est: quod si Petrum Taberranum audimus (c) nil aliud profecto, quam inferior labiorum commissura tensa in Virginibus, laxa in corruptis, laxiorque in iis, quæ pepererunt, veruntamen semper conspicua, quemadmodum viri cl. Bavin & Fantonus animadverterunt. Si Heisterum, atque Morgagnum præstantissimum in Mulieribus virum expertis nullo modo visibilem, cum ea in violento congressu dilacerata carunculæ myrtiformes exoriantur, quas non hymenem, sed dilacerati hymenis reliquias esse haud dubie affirmant, ut pulcherrimam intuenti delineationem, quam Morgagnus exhibuit apparere facile potest (d). Cum hymenem igitur sanum, & integrum modis supra indicatis deprehenderit cl. Mauriceau, suspicari non licet eundem vaginæ orificio in coitu exercitatis Mulieribus adeo stricto, angustoque, ut virginitatem imitari videatur deceptum fuisse, quemadmodum id deprehendisse refert Riolanus in Muliere 25. annos nata ita impudica, ut viros ad coitum invitaret (e), aut medicamentis, aliisque artificiis, quibus versipelle puellarum genus virginitatem simulare solet, eodem testante Riolano, quibus propterea minus cautæ obstetrices dolo capiuntur, ut ex cl. Horatio Augenio constat, ubi inquit (f): *Tantum possunt ejusmodi fraudes, ut viderim sex probatæ famæ obstetrices Mulierem quamdam judicasse intactam virginem, quæ septem antea Mensibus puerum pepererat: Præterquam enim quod non solum vinculum illud duriusculum, quod obstetrices, ut inquit Riolanus, intromisso digito offendunt, chordamque id comate suo excitant, quo præsentem virginitatem esse, atque indubitatam affirmant, digitorum ope exploravit, sed ulterius progressus hymenis capacitatem detexit: accedit præterea id se expertum fuisse in viro nuptis Mulieribus, altera quidem septuagenario, qui præ virium imbecillitate nec hymenem dirumpere, nec propterea pudendum in uteri collum introducere potuerat, sed prope virginitatis claustrum semen etiam languide ejaculare: altera juveni quidem, sed qui duorum Mensium spatium quo eam desponsaverat nondum & ipsius confessione vel in violento nisu ingressus fuerat, unde consilium, & opem medicam poscere non dubitarunt, cum jam examine rite instituto, gravidam esse uxorem non sine obstetricis admiratione, quæ fidenter asseruerat sterilem perpetuo evasuram haud intuito pronuntiavit. Sed ne rariorum observationum studio fallamur, illud tenendum, quod plerunque in tenellæ ætatis juvenculis contingit, ut scilicet præ genitalium partium angustia virile pudendum admitti non possit. Quod & de provectioribus virginibus intelligendum putat Riverius, in quibus partes genitales defectu exercitii venerei marcidæ, ac viætæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, ut virilem penem facile postmodum admittere nequeant. Quod tamen non adeo frequens est, ut non alia melior sterilitatis causa in**

C c

iis

(b) *De Mulier org. cap. 5.* (c) *obs. anat. 35.* (d) *adv. 1. tab. 7.*
 (e) *loc. cit.* (f) *epist. medic. tom. 2. lib. 1. cap. 6.*

ijs excogitari queat. Quotidiana enim constat experientia non paucas pro-
vectiores virgines perforatas non modo inveniri, sed quæ optimos, ac per-
fectissime constitutos fœtus edunt, licet laboriose magis, quam juniores, ob osium
difficiliorem distensionem, quam tenella cum essent nondum passa, obdu-
ruerunt. Accusanda in his potius videtur aut deficiens partium elasticitas
apprime necessaria, ut semen receptum retineatur, ut ovum muliebri in
uterum descendat, aut materia embrioni nutriendo necessaria. Sed de his
infra erit dicendi locus.

*Deinceps uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando Virgines uteri
clausura laborant &c.*) Virgines uteri clausura laborantes atretæ, seu im-
perforatæ nominantur: hæc autem tribus in locis fieri potest, vel in osculo
uteri interno, vel ejusdem cervice, vel in osculo anteriori, quod vulva
appellatur. Istæ omnes partes clausæ sunt vel naturæ vitio membranam
quamdam obtendentis, vel vi præcedentis vulneris, aut ulceris, quibus
coalescentibus fit earumdem partium coalitus, vel demum tumoris causa,
quo meatus interior obturatur. Ejusmodi sunt scirrhus, cancer, de quibus
supra dictum est, carnositas, polypus, lapis, quibus omnibus pudendi viri-
lis, ac feminis ingressum prohiberi manifestius quidem est, quam ut ullis
rationibus possit comprobari. Rarum quidem esse docent cl. Mauriceau (g)
Virgines uteri clausura laborantes reperiri. Exempla tamen non desunt a
viro cl. memorata, de Fabricio primum narrante, qui puellam vidisse ait
annos 13. natam, quæ propterea quod hac de causa menstrua ejicere non
potuerit in mortis discrimine fuit constituta, sola autem incisione non mo-
do in perfectissimum valetudinis statum restituta, sed ad generationem apta
reddita: tum de alia annorum 17. referente, quæ tumore adeo insigni præ-
mebatur, ut extra situm propenderet, in quo vulvæ ingressus adesse oport-
tebat, instante vero Mensium periodo ad eam magnitudinem adacta, ut
membrana carnosam vulvam omnimode obducens propelleretur, quæ uteri
prolapsus uti primum habitus fuit ad amissum videbatur, sectione autem,
sanitati egregie restituta. Aliam historiam de Muliere, cujus supra memi-
nimus, quæ imperforata prægnans evasit, quamque de puerula citato loco re-
fert, cum eodem recidat brevitatis gratia prætermitto. Scirrhusam labem
a suppressio fluoris albi stillicidio, vel Mensium fluxu in feminis melanco-
licis, hypochondriacis, cacheticis oriundam non modo uterum, sed ova-
rium, & tubas Fallopias occupantem sæpe sterilitatem perpetuam Mulie-
rum inferre se aliquot exemplis didicisse testatus est Hoffmannus (h). Quid
opus est pluribus. Quæcumque natura claudæ, distortæ cruribus, vel de-
pressa cocyge existunt vix commodam posse in concubitu præstare figuram,
quæ ad debitam feminis receptionem necessaria est neminem latet: Pingue-
dinem nimiam vias uteri angustare, & aqualiculo prominentiore justum,
& commodum viri cum femina congressum prohibere manifesta res est.
Quod vel Mulieri prægnanti contingere docuit Hippocrates in libro de Ste-
rilibus & alibi (i) inquit: *Quæ præter naturam crassæ non concipiunt, iis
os uteri ab omento comprimitur, & priusquam extenuetur non concipiunt.* Quam-
quam si cl. Mauriceau audimus, ille quidem interni orificii compressionem,
quam facit Omentum inter sterilitatis causas ægre recenset; cum occurrere
huic

(g) loc. cit.

(h) Tom. 4. p. 5. cap. 6. sec. 19. (i) 5. aph. 46.

huic impedimento posset Aretinus aliqua subtilius, excogitata positura, qua in actu venereo prædicta uteri compressio præcaveretur.

Uteri ore opposito vaginæ ingressu.] His addit Riverius temperiem uteri frigidiorem torpidas Mulieres reddentem, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardius saltem excitentur, ita ut internum uteri orificium tempestive non aperiatur ad semen virile recipiendum. Quod Mulierum stupiditatis nomine gallico idiomate *insensibilité* perbelle expressit Mauriceau, non tanti faciendam putat, quanti potest, ac debet. Quamvis enim Mulieres virile pudendum in vaginam, sive uteri cervicem recipiant, atque internum ipsius orificium pro feminis ingressu tempestive aperiatur, non inde tamen sæpe sæpius steriles esse desinunt pro vario ejusdem orificii situ, qui quandoque ex adverso non est vaginæ ingressus, sed interdum deorsum rectum intestinum versus, aut ad latera, ita ut semen recto pel- lere viro non liceat, Mulieri concipere, propterea quod aut statim profi- liat, aut refrigeretur cum simul ac ejaculatus est ab utero non recipiatur.

Nimia uteri laxitate abortu &c.] Sed jam ad alterum vitium conceptionem impediens ventum est, quando scilicet semen non retinetur, quod tunc plerunque contingit, cum aut abortu, aut partu laborioso fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur cum interno orificio, aut cum in toto corpore humores lymphatici, ac serosi, crudique redundant, & ad ute- rum, ac vaginam confluentes prædictas partes nimium molles, & laxas red- dunt, ac propterea ovulo retinendo, aut genituræ ineptas partes constitu- ut, quæ immo una cum excedentibus lymphaticis humoribus labitur extra laxatum uteri os. Hinc frigidas, cachecticas, pituitosas, frequentissime ve- ro fluori albo obnoxias steriles esse videmus: e contra steriles fere semper observamus nimis calidas Mulieres, salaces, & luxuriosas ob humores valde acres, salinos, stimulant in toto corpore redundantes, & ad partes gene- rationi dicatas confluentes, quia videlicet ab ejusmodi humoribus nimis acri- bus urentibusque feminis virilis virtus destruitur, & ab excedentibus moti- bus, ac calore genitales spiritus dissipantur, qui a temperato foveantur calo- re. Hinc aptissime Hippocrates (k). *Quæ frigidos, & densos habent uteros, & quæ præhumidos habent non concipiunt, extinguuntur in ipsis genitura. Et quæ plus æquo siccos, & adurentes; nam alimenti defectu semen corrumpitur. Quæ vero ex utrisque moderatam naturæ sunt temperiem ex secunda evadunt.* Quem aphorismum explicans Galenus semen a nimia uteri humiditate extinguere ea prorsus ratione, qua triticum, quod in udis, ac paludosis locis feritur, aut contra lapideis, arenosisque docuit, cum alimenti defectu fructum produ- cat, ac si ardente Sirio urenti Caniculæ exponeretur. Jam etiam me ta- cente facile omnes intelligunt tertium conceptionis impedimentum attigisse, quando nimirum ovum non nutritur sufficienter in utero, quod frigi- dæ, & humidæ ut Veteres ajebant, uteri intemperiei, seu ut nostrates vo- lunt laxitati, & serosorum, crudorumque humorum copiæ ad ipsum veluti ad cloacam, ad quam omnes corporis partes suas superfluitates deponunt, confluentium tribuendum videtur, quatenus scilicet etiamsi retentum sit se- men, facillime tamen corrumpitur, cum de calida intemperie, seu de a- crius urentibusque humoribus res luce sit clarior.

A defectu sanguinis, & succi nutritii eodem effecto &c.] Ad quartum im-
C c 2 pedi-

(k) 5. aph. 62.

pedimentum pertinet materiæ defectus ad Embryonis conformationem, & incrementum necessariæ. Hinc observamus lactantes, aridas, & emaciatas rarius concipere, & mulieres post largas humorum evacuationes infecundas evadere ob sufficientis nutrimenti defectum. Sic nimis juvenculæ, & vetulæ etiam si virile pudendum recipiant steriles communiter creduntur, quod debita sanguinis copia careant ad Embryonis conformationem, & nutritionem. Cum tamen certissimis observationibus deprehensum sit ovaria ante pubertatis annos esse admodum parva, purificationis tempore magna, in senescentibus valde labefactata, exsucca ineptam illorum dispositionem ad fecundationem, accusandam traderem. Quamquam etiam si sanguinis defectus redarguendus videatur, nec tamen deficiat, effœtus nihilominus, aquosus, partibus heterogeneis & excrementitiis dicatus esse potest, atque rorido, & oleoso succo depauperatus, vel labe quadam venefica inquinatus, ut cum mulieres hæctica febre laborant, hydrope, febribus longis, scorbuto, elephantiasi, lue venerea, ulceribus fœtidis, & cancrois, vel insigni unius alicujus visceris læsione debitam sanguificationem impediende, & convenientem triturationem, & attenuationem, qua partium inutilium, atque excrementitiarum secretionem minui contingit, aut omnino everti: unde in sanguine collectæ universam fluidorum massam inficiunt, & admirandos, ac proportionatos totius machinæ motus turbant, atque confundunt. Hinc sterilitas tamdiu duratura, quamdiu prædictis morbis leventur mulieres, aut quod frequentius evenit, quamdiu mutatione ætatis temperamentum mutant, aut organorum genitalium constitutionem a priore diversam adipiscantur, atque virile semen convenienter utero recipiatur, debito tempore retineatur, foveatur, conservetur, ac debita materia ad Embryonis conformationem, & incrementum suppeditetur. Quid si ovi ductus, sive tubæ nimis corrugatæ, aut nimis laxæ sint ejusdem fibræ, ut paralyticæ, & ad motum ineptæ evadant? Ab hisce enim vero omnibus causis immedicabilem sterilitatem exoriri, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sed ne diutius hisce recensendis immoremur si quis de sterilitatis causis curiosius doceri velit, eum ad cl. Vallisnerium mittimus in suo tractatu Italico sermone conscripto (1), in quo omnia abunde suppetunt, quæ ad perfectissimam earum historiam requiruntur. Nobis præcipuas, & quæ sensibus obviæ sunt indicasse sufficiat edoctis monito cl. Listeri dicentis (1). *Adhuc in tenebris sunt generatio, & utriusque sexus virtutes: uteri qui sani, & secundum naturam se habent prolis quidem concipiendæ potes sunt: at in quo consistat ista sanitas questio est: alioque Etmulleri (m) ubi ait: Quando mas emittit genituram debitæ consistentiæ largiter, & quando nullum adest vitium conformationis mas absolvitur, & vitium sterilitatis est in femina, quæ mille modis potest impediri.*

IV. *Alimenta, pharmaca, incantationes, maleficia &c.*] Quæ de nonnullis externis rebus sive alimentis, & pharmacis tradiderunt Veteres Scriptores nugæ sunt. Inter alimenta, ut acetum, mentham, symbrium aquaticum, aliaque id genus silentio præteream, Fabæ recensentur ab aliquibus Apollonii ductis Auctoritate, qui in libro historiarum memorabilium putamina, inquit, fabarum steriles plantas efficere, si radicibus earum apponantur,

(1) exerc. de hum.

(m) colleg. pract.

tur, & gallinas si crebro eas edant. Hanc ob causam fortasse Pithagoreos fabæ usum interdixisse. Verum enimvero contrariam opinionem sustinet Antiocheus, quem Minoë refert, asserens fabas malum succum ferre, insomnia turbulenta facere, ad venerem excitare, mentis tranquillitatem afficere, eamque ob rem Pythagoram a Fabis abstinuisse, uti fere abstinuisse Sacerdotes Ægyptios tamquam immundo edulio testatus est Herodotus. Sed ne his omnino acquiescamus facit Arystoxenus apud Aulum Gellium (n), qui nullo legumine Pythagoram sæpius usum fuisse tradidit: hinc Pythagoricum illud symbolum a Fabis abstineto alia ratione interpretandum, vel ut alii volunt teste Plinio, quia mortuorum animæ sunt in illis, & quia in floribus earum litteræ lugubres reperiuntur, vel ut alii, quia, ut ait Lucianus, si viridem fabam folliculo exuas virilibus genitalibus omnino similis apparet, qui cum sint auctores fecunditatis five generationis non a faba comedenda, sed a rei veneræ proluvio voluisse Pythagoram homines deducere: Tandem alii cum Plutarcho, quia Veteres vice calculorum in Magistratibus eligendis Fabis utebantur, unde a muneribus Reipublicæ tractandis abstinendum. Addunt etiam nonnulli incantationes, & maleficia, a quibus conceptionem impediri posse vago passim rumore circumferre solent. Diabolicis artificiis non plus tribuendum, quam par est alibi a nobis fuit demonstratum (o). Dum tamen morbos producit Diabolus, eosdem producere spiritus afficiendo, modo scilicet urgendo nimis, & in vehementes turbas, effrænesque impetus cogendo, modo eosdem sistendo: hinc omnes morbos dæmoniacos vel ad perturbatum solidarum partium motum referri, vel ad cohibitum. Ad illos spectare varias, atque immanes corporis jactationes, circumvolutionesque, epilepsiam, furorem, aliosque ejusmodi, quorum mentio fit in novo Testamento, quorumque originem Spiritus Sanctus Dæmoni adscribit: ad hos vero linguæ aphoniam, surditatem, contractionem &c. quæ a Dæmone producta fuisse testis est Sacra Scriptura. De sterilitate ne verbum quidem. Impotentiam tamen conjugalem huc spectare, eamque ex cessante spirituum influxu per penis musculos repetendam esse animadvertit Hoffmannus (p), id quod per incantamenta induci posse etiam in vulgus notum est. Quod si verum esset, minus mirandum videretur, cessante hac eadem de causa spirituum influxu in uterum, ac reliquas Mulierum partes generationi inservientes ita laxari, ac flaccescere posse, ut semini, & ovulo retinendo impares partes constituerentur, atque hac ratione steriles Mulieres evadere. Nisi forte velimus asserere eodem duce Hoffmanno, tanta hodie Dæmones potestate, atque imperio non uti in rerum naturalium ordinem, ipsumque genus humanum, quanta olim polluerunt. Quod vel ex eo maxime apparet, quod nostris temporibus spectra, obsessiones, incantationes, dæmonum ludibria, ac famosa Oracula Delphorum, Dodonæ, Boetiæ, Lyciæ, Lybiæ, Ægypti, & Caborum, quæ olim erant omnibus admirationi post mirabilem Christi adventum magna ex parte evanuerunt, ut Antiqui Patres Athanasius (q), Justinus Mar-

tyr

(n) lib. 4. n. a. c. 11. inst. R. H.

(o) aph. lib. cap. 8. com. 7.

(p) Opusc. phys. med. Dissert. phys. med. de Diaboli potentia in corpora sect. 21.

(q) De Incarnat. Verbi Dei cap. 47.

tyr (r), Dionysius Alexandrinus (s), ex paganis vero Plutarchus testati sunt: ideoque omnes morbos, qui extraordinariis signis, ac characteribus non se manifestant, quos alibi memoravimus (t) non magicos, aut dæmoniacos habendos, sed naturalibus causis adscribendos, quibus omni studio removendis studendum.

IV. *Molæ causæ sunt ovi in testibus, sive in tuba, sive utero incubati partes laxæ, confusæ &c.*] Cum ovaria ante pubertatis annos admodum pauca esse dixerimus, purificationis tempore magna, ac in senescentibus valide labefactata, exsucca, satis superque apparere posse videtur magnum illis ad generationis opus esse usum. Vesiculæ rotundæ a Stenone in cane pisce femina primum detectæ modo plures, modo pauciores, pro ætatis, & circumstantiarum diversitate pellucido humore ovorum albo simile repletæ, qui ebulliendo consistentiam, calorem, saporem albi ovorum quoque adipiscitur binis membranis altera alba, valida a Peritonæo ducta, altera propria arte connexis constantes, & ovarii substantiæ per calicem crassiusculum inferne adherentibus vera esse ova protenso quasi digito monstrare videntur, ut cum Stenone Graafius (u), & Hornius (x) aliique sunt opinati perbellis ducti observationibus vesiculas illas maxime post imprægnationem sensim expandi, accrescere, ovarii membranam elevare, extendere, atque in papillæ formam sic dilatare, ut emineant, a pedunculo suo pendeant, inde elabantur cicatricem cavam in ovarii substantia, & ejus membrana relinquenti, quæ sensim postea coalescit, ut fere veris ovis accidere quotidie experimur, quidquid de his cum Malpighio suspicentur viri magni nominis, qui nuperrimis temporibus floruerunt Vallisnerius (a) Santorinus (b) Paitonus (c) Morgagnius (d) Nigrisoli (e) aliique conjicientes insigni pro more perspicuitate vera ova licet minutissima, & grani millii magnitudinem vix æquantia in luteis corporibus a cl. Malpighio primum detecta latitare, quæ cum in Virginibus, tum in gravidis maxime conspicua sunt, cum contra vesiculæ decrescant, & corporibus luteis incrementum cedant, quorum ope ovulum postea intumescat, atque expandatur. Cujus rei tamen nulla evidens certitudo, ut a cl. Heistero demonstratum est (f). Proni sunt igitur plerique ad credendum, Fallopianas tubas vereis stimulis influxu copioso sanguinis, ac spirituum excitato vigere, atque fimbriarum, sive laciniarum muscularium ope sic ovaria amplecti, & premere, ut ovulum jam imprægnatum, & sensim separatim excipiant, & ad uterum si nihil impedit continuato motu deferant. Interim vero si uterus masculino semine irrigatus fuerit, atque ea ratione præparatus, qua ovulo congruum, & idoneum nutrimentum præbeat ovulum ipsum incrementum capere, sin minus arefcere, & expelli, ut superius dictum. Quam quidem opinionem cum per se satis claram, tum propter illorum famam, qui eandem defendunt multæ confirmant historiæ, quibus compertum est in his vesiculis non modo auctis, & ovario adhuc hærentibus, sed in tubis Fal-

(r) In Dialogo cum Tryphone Judæo.

(s) Apud Euseb. lib. 7. H. E. cap. 10. (t) loco cit.

(u) De organ. gener. Mul. (x) Epist. de genit.

(a) Istoria della generazione. (b) Obser. anat.

(c) Discorsi della generazione. (d) Adver. anat.

(e) Consid. intorn. alla generaz. (f) Comp. Anat. not. 309.

Fallopianis, atque extra uterum quoque fetus accrevisse, quæ a Mangetto præsertim (g) ex variis Scriptoribus collectæ sunt, atque prolixissime descriptæ, a Dionis (h) ab Anelo (i), speciatim vero in ovario a Zodiaco Medico Gallico relatæ (k) a Vieussenio (l) a Littorio (m); in tuba Fallopiana a Riolo (n) ab Elsholtzio (o) a Bussiere (p) a Littorio (q) a Dionis (r) a Cypriano (s) a Sanctorino (t) a Paitono (u); in abdomine a Strauffio (x) a Boylio (z) a Bianco, a Calvo aliisque quos singulatim percensendo numeravit Heisterus (a) fieri hæc quandoque conjiciens propterea quod fetus vel ex ovario extricari non potuerint, vel tubæ Fallopianæ angustias superare, vel in cavum abdominis deciderint. Quod vero nodos habet dignos acri vindice, & ab altioribus studiis non sejuncto modus fere est, quo ovum fecundetur. Cum fætum jam in ovario principium sumere ex hæctenus dictis perspicuum sit, idque confirmant experimenta in Cuniculis instituta, quibus deprehensum est, nonnisi sex circiter horis post coitum ovorum folliculos ad rubedinem vergere, viginti autem, & quatuor horis elapsis multo clariora in iisdem fecundationis inditia apparere, tertio vero tantum a coitu die ova in tubis, & quinto in uterum deduci, illorum opinio, qui putant tenuissimam feminis partem uterum, & ejus succos prius fecundare, a quo deinde ovulum delapsum fecundetur, per se corrumpit. Atque hac in re quidam viri cl. Bartholinus (b) Graafius (c) Verheyenius (d) Ruyschius (e) Mangettus (f) Vallisnerius (g) Morgagnius (h) optime sensisse nonnullorum judicio visi sunt, cum ovorum fecundationem non in utero, non in tubis, sed in ovariis fieri sunt arbitrati: nonnullorum inquam, sive illorum, qui omnia ex ovo generari contendentes, futurique Animalis rudimenta in oculis femineis ponentes ad credendum vehementer adducti sunt maxime volatilem feminis virilis partem, tenuissimam ad ovarium usque ascendere, atque ovum ipsum afficere. Quam quidem sententiam cum primum subtilius excogitarunt, certum est non parum placuisse, sive revera habeat cur placere debeat, sive observationes in ovis gallinaceis post Hieronym. Fabricium ab Harvæo, Velthufio, Deusingio, præsertim vero ab oculatissimo Malpighio ante, & sub incubatu institutæ id ipsum manifesto conjiciant. Constat enim in confinibus albuminis, & vitelli tunica singularem maculam albam, perexiguam, lenticulæ fere magnitudine reperiri, quam ob similitudinem cicatriculam appellant, quæ nudis

ocu-

(g) *Theatr. anat. Tom. 2. & Bibliotheca Chirurg.*

(h) *Dissert. sur la generation de l'homme.*

(i) *Suite de la nouvelle methode de guerir les fistules lacrimales.*

(k) *An. 1682.* (l) *Dissert. de structur. & usu uteri.*

(m) *Hist. Acad. Reg. an. 1701.* (n) *Anthrograph. lib. 2. cap. 35.*

(o) *De conceptu tubario.*

(p) *in act. Anglic. 1694. & Lipsiens.*

(q) *l. c. an. 1702.* (r) *l. c.* (s) *Epist. de fetu.*

(t) *l. c.* (u) *l. c.* (x) *histor. fet. Mussipont.*

(z) *Histor. anatom. gravidit. an. 25.*

(a) *Compend. anat. not. 35.*

(b) *Anat. lib. 1. de inf. vent.*

(c) *Ibid.* (d) *Ibid.* (e) *Advers. anat.*

(f) *Ibid.* (g) *Ibid.* (h) *Ibid.*

oculis rudis videtur, microscopio vero armatis inspecta puelli conformationem pulcherrime repræsentat. Quibus addendum in ipsis plantarum seminibus ceu totidem ovulis gemellam quamdam conspici, ex qua planta nascitur, & in qua delicatissima totius plantæ delineatio apparet, eaque corrupta, vel corrofa omnem vegetationis vim penitus extinguere. Cum Leuvenhoeckium audiunt (i) asserentem, se in grano tritici tres distinctas plantulas cum radiculis, & foliolis vidisse, in secalis grano quatuor plantarum rudimenta, in hordei quinque, septem & octo, tam multum profecisse videntur, ut quidquid alii perscrutari hac de re altius potuerint ad aniles fabulas referant. Hinc non modo Diamerbroeckii, Lamii, Duvernei Chirurgi, Sbaraleæ, ac nuperrimum Vidulsi, Vogli, de la Mothe systema sive accusare, sive refellere cunctis viribus conati sunt (utpote qui contra ovorum muliebrium virtutem pugnarunt), sed notissimum ipsum Leuvenhoeckii, quem Andryus, Vulpinus, Geoffroy, Boerhaavius, alique sequuti sunt, futuri Animalis machinam non in ovulis feminarum, sed in vermiculis vivis, quibus masculinum semen scatet contineri existimantis, destruere satagunt. Hi fere Morgagnius, Sanctorius, Nigrifolius, Vallisnerius, Paitonus supra laudati. Recte ne an fecus, viderint alii. Id enim, & quæcumque attigi, non ideo attigi, ut iudicium interponam meum, sed ut aliorum exquiram. Illud solum aveo intelligere, quid causæ sit, cur reprehendendus homo videatur, qui conceptum fieri tradat, dum semine virili Animalculis huiusmodi vivis scatente imperu violento in uterum immisso unum ex ipsis ovo occurrens parte sua vivaci incredibiliter parva per insensibiles Membranarum poros ovi substantiam penetret, ubi retentum, fotum (non secus ac plantarum semina terræ commissa) nutritur, crescit, cætera suffocat, donec evolutum, explicatumque perfectum Animal evadat? Cur redarguendus, qui fieri conceptum doceat omni illo in loco, in quo semen ovum offendit, in ovario scilicet, in tuba, in utero? Cur digito monstrandus, qui conceptum fieri commode posse censeat semine, & ovo simul eodem tempore in uterum delatis, ac tubas non solum tempore fervidi coitus rigentes amplecti ovaria, & premere, verum etiam quocumque alio, proindeque ova dummodo matura sint posse semper ex ovario in uteri cavum dimitti, ibidemque semine masculino accedente foveri, fin minus tamquam subventanea arescere, & expelli, quemadmodum oviparis accidere videmus. Nonne hic operandi modus clarior, simplicior, tutior cæteris hætenus excogitatis videtur? Si verum id esset neque eum longe admodum falli putaverim, qui existimaret foetus generationem in hoc sitam esse, quod unum ex Animalculis vivis, quibus semen scatet in ovulum ingrediatur, ibique retentum crescat reliquis suffocatis. Clariorem autem esse nemo inficias ire ausit, qui sedulo, & accurate perpendat eos, qui tenuissimam feminis partem ovum Muliebre fecundare opinantur eam tenuitatem intellexisse, quæ auræ similis est: Hinc auram ipsam appellarunt, virus, venenum nulla alia de causa, nisi ut tenuitatem, quæ vix concipi potest explicarent. Sed id supposuere potius, quam observatione, aut experimento demonstrarent. Qui ad vermiculos confugiunt rem sane proferunt, quam cum ad veritatem propius accedere ratio evincit, tum observationes, atque experimenta confirmant, Vermes enim in semine

(i) *Epist. ad Reg. Societ.*

contineri tam certum est, quam quod certissimum. Quod profecto non dicerem, nisi vim animis adderet cl. Hartsoekerus, qui primus omnium semen Animalium microscopio examinavit, cujus ope se infinitam propemodum Animalculorum copiam detexisse testatus est (k), quod & indefessus naturæ per microscopia indagator Leuvvenoeckius multis ac constantibus experimentis non modo confirmavit, sed eorum existentiam contra adversarios variis in locis defendit, ut præstantis. Morgagnium silentio præteream, Listerum, Vallisnerium, aliosque celebres hujusce. Qui Scriptores quamvis contrariam generationis opinionem sustineant, eosdem tamen inficiari (quod magni facio) ausi non sunt. Quo loco fateor me acquiescere nullo modo posse levissimis suspicionibus illis, in quas Verheyenius, Clericus, Mangettus, alique inciderunt, particulas, quæ in semine per microscopia spectato moveri conspiciuntur vera Animalcula non esse, sed vulgaria, & inanimata corpuscula, quæ non ex se ipsis, sed spirituum genitalium, atque auræ seminalis vi agitantur. Illud enim non assequor cur velint spiritibus genitalibus, auræ seminali, quæ idea concipimus fidendum esse, de observationibus, atque experimentis vero dubitandum. Cur vulgaria, & inanimata corpuscula innumera cum innumeris exiguis, oblongis, caudatis, vivis anguillulis (tales enim esse feminales vermiculos Boerhaavius ipse testatus est) innatantibus alteri parti ejus humoris, qui in meditullio testium, epididymidibus, vasis ejaculatoriis, & vesiculis feminalibus deprehenditur, iisque in hominibus, quadrupedibus, avibus, amphibis, insectis semper conspicuis sint confundenda. Sed sentio jam quid objiciatur, & quantum mihi discriminis restet cum iis, qui suaderi non possunt vermiculos in semine contineri, tales nimirum videri ob illusionem, quæ ex vitro, aut lentibus contingit, hinc variis modis quoad numerum, molem, figuram passim observari, & describi. Recte illi quidem. Ego vero propter summam stultitiam Malpighii aliorumque experimentis fidam, quibus citra ullius erroris suspicionem statutum prætendunt cicatriculam illam suam in cofinibus albuminis, & vitelli tunica microscopio conspicuam puelli conformationem pulcherrime repræsentare, ut omnia ex ovo repetant? Sed tempus est ad propositum redeundi. Satis enim in istorum subtilitatibus versati sumus, cumque de vermiculorum existentia in semine hodie dubitetur a nemine, atque natura nil frustra moliatur, si hæc operandi ratio clarior non modo sit, sed & simplicior, in eas angustias compellere minus congruum videtur, ut vermes semini eandem indidisse affirmemus pro stimulo vesicularum feminalium ad semen validius exprimendum, ut cl. Morgagnius opinatus est, vel pro suavitate concubitus, dum in ductus ejaculatorios confertim irruentes voluptuosam quoque titillationem in exitu excitant, ut Listerus, vel demum pro seminalis materiæ continua agitatione scissione atque hinc majore fluiditate, mobilitate, qua ad novam circulationem cum reliqua massa disponderetur, ut Vallisnerius, sed pro ovi muliebris fecundatione. Simpliciores autem esse ecquis revocare ausit in dubium, si insignes mutationes spectet, quæ continuo observantur in Animantibus, quæ ex reptilibus fiunt volatilia, & hæc rursus ætatis mutatione in aliam Animalculorum speciem convertuntur? Notissimo id constat exemplo bombycum, quæ in Chrysalides mutantur, vermium, qui in muscas, ut alias

D d

mu-

(k) *Eph. erudit. Lips. an. 1678.*

mutationes mittam quamplurimas, quæ in naturali historia passim descriptæ, reperiuntur. Neque aliud operæ pretium esse ad hanc mutationem vermiculi in foetum subeundam tenendum est, quam ut ille ovum ingressus aptum nutrimentum inveniat, quocum crescat, augeatur, partes expandat: in sola enim partium expansione mutationem fitam esse tam ego intelligo, quam qui maxime. Quid de analogia dicendum, quæ vermiculis admissis inter fecundationem ovorum interest, & seminum plantarum, quam pulvisculo in semina ipsa e staminum floris apicibus immisso haberi non immerito conjectandum? Quandoquidem hunc generationis modum clariorem, ac simpliciorum esse ostendimus, si tutiorem esse constet, jam confecta res erit. Vermiculorum systema tandiu sustinendum videbitur, quandiu certiora hisce pro sola ovorum virtute suppetant argumenta, de quibus si docebimur priore relicta opinione in alteram statim nos quoque pedibus ituros esse pollicemur. Adeo verum est pro officio, & amore veritatis longe aliter nobis modo esse loquendum. Tutiorem autem esse liquido apparebit, si naturæ, seu summi rerum Conditoris finem contemplemur in eo potissimum versantem, ut genus humanum nova subinde generatione conservaretur, & hominum numerus in dies singulos cresceret & multiplicaretur, quo non tam facile, ac tuto potiri potuisset, si in ovo fœtus rudimenta containerentur. Justus enim subrepat timor, ne impar illud esset ad fecundationem etiam in uterum delapsum, ideoque sine frustraretur suo. Minime vero frustrari manifestum est, si uno impari vermiculo existente ad ovulum penetrandum, infiniti fere sint, quæ prædicto muneri obeundo existunt aptissimi: eo magis quod in hac sententia non oportet eos ad ovarium usque perpetuo ascendere, ad tubas, ut priusquam delabatur ovulum penetret, sed ubicumque idem offendat in ovario, in tuba, in utero sese insinuent, atque ea ratione afficiant, qua opus est ad generationem, quæ res ad finis securitatem maxime comparata videtur. Deinceps ecquis est vel rudioris ingenii, qui non videat aliud etiam fuisse naturæ institutum, certum videlicet hominum numerum habere, ut eorum species propagaretur? hinc necesse erat, ut plures haberentur vermiculi, plurimæ fierent conceptiones, plurimi ederentur in lucem fœtus: multo autem plures suffocantur vermiculi, quam ova incubentur, multo plura ova incubata ejiciuntur, quam fœtus maturi, multo plures editi in lucem pereunt, quam habeantur pueri, plures intereunt pueri, quam habeantur adolescentes, plures adolescentes, quam habeantur juvenes, qui apti sint ad opus generationis. Sed jam ad ultimum ventum est, in quo si diligentius singula persequamur, verendum est nobis, ne vel propter ejus longitudinem, vel ob rerum dignitatem nullum propemodum scribendi finem reperiamus. Quo factum est, ut mihi persuaserim ovulum ita fecundatum optime tamen, atque in perfectissimo statu constitutum ab utero retineri, ejusque vasis turgentibus, copiosioreque succum effudentibus partis calore, & motu subtilior factus cum fuerit ovulum ipsum liberum primum, & nulli parti adhærens intrare, distendere, augere, Embryonemque in eo contentum nutrire eo usque dum ovulo in dies incrementum fumente, membranisque illius sensim crescentibus, & ea præsertim parte, qua ovario adhærebat, placenta rudimenta appareant, atque ovum ita crescens perfectum, atque in omnibus suis partibus expletum Animal evadat. Ovo vero male disposito, cujus tenuis-

nuissimæ partes machinulam illam commoventes fortuito laxæ sint, confusæ, aut pressæ arcte, & invicem irretitæ, & implicatæ, corrugatæ, aut quomodocumque læsæ, & alteratæ, ut vermiculus sese expandere, & perfecte explicari non possit, loco perfecti Animalis informem quamdam massam effici, in qua fluidorum quidem, & solidorum motus habetur, confusus tamen, & vix sensibilis, & tale exinde partium incrementum. Eamque veram molam dicimus, seu falsum germen, quæ adnotante cl. Mauriceau (1) ratione temporis differunt, cum mola informis illa massa dicatur, quæ ultra consuetum gravitationis tempus perdurat in dies singulos crescens, falsum vero germen, cum secundo, aut tertio circiter mense ejicitur.

Vel vero fibrosæ, ac gelatinosæ sanguinis partis tenui, & serosa una cum globulis foras exeuntis &c.] Si ad ea attendatur, quæ paulo ante a nobis dicta sunt, apparet falsum germen, seu molam nil aliud esse, quam imperfectam conceptionem germinis non satis adhuc animati principio in ovo, eodem ferme ipso conceptionis momento, aut paulo post, labefactato, ita ut ex ovi membranis, placentæ, & matris sanguine carnosum quoddam corpus quoad soliditatem, & figuram Indiæ pullo plane simile conficiatur. Quibus addendum eodem aperto aquæ cavitatem videri ei plane similis, quæ in ovo continetur, & quod magis est parvum membranæ punctum prædictam cavitatem obducens, quod est corrupti, ac labefactati germinis fœtus inditium. Ita fere cl. Dionis (m). A quo tamen dissentit laudatus Mauriceau (n) falsa germina magis membranosa quam molas esse asserens, ac corrupto semine quandoque repleta; fere autem semper superiorem eorum superficiem, qua utero adhærebant magis rubescere, ac carnosiores esse, quam interna eorum pars, quæ plerunque nigricans, ac livescens propter difficiliorem sanguinis circulum apparet, qui tunc potissimum, cum falsa germina ab utero divelli incipiunt in eorum vasis densatur, & sensim sensimque in vacua interstitia propriæ eorum substantiæ se insinuans extraneorum corporum molem vehementer adauget, quæ in naturali statu multo erant elatiora, quam ab utero expulsa ordinario visuntur, cum uterus vi suæ contractionis compacti, coactique corporis figuram plane similem capræ, aut pulli ventriculi tribuat, posteaquam aqua, semenque corruptum intus contentum penitus fuerit evacuatum. Immo se longa experientia edoctum sæpius cognovisse affirmat hæc omnia pro falsis habita germina in conceptionis exordio vera fuisse, nihilque aliud esse quam parvas placentas, quarum membranæ denso, coactoque sanguine molem insigniter adaugente sunt repletæ. En litem inter Medicos longe gravem. Quemadmodum enim in falso germine describendo cl. Mauriceau cum cl. Dionis opinione non convenit, ita aliam ab utraque dissimilem invexit cl. la Mothe (o) qua falsum germen membranis utique involutum haud esse constituit, neque uti naturalis fœtus aqua scatere, neque propterea placenta præditum, cujus munere ipsum fungitur ex uteri parietibus, quibus adhæret alimentum excipiens. Quibus ita se habentibus falsi germinis natura prorsus ignoratur. Carnosum enim extus, membranosum intus & cavum, & aqua plenum Dionis esse prætendit. Carnosum omnino, & aquæ expers la Mothe. Modo

D d 2

mem-

(1) Lib. 1. cap. 10. (m) Liv. 2. ch. 7. e reflex. obser.

(n) L. cit. (o) Refl. obs. ii.

membranofum, modo corrupto femine, modo denso coactoque sanguine repletum Mauriceau. In hac tanta, tamque multiplici opinionum varietate difficile est certi quidpiam constituere, isque multum profecisse videretur, qui quanta sit rerum ignoratio in hac parte perspiceret penitus, atque cognosceret. Tamen quia paucos hoc uno uberrimo cæteroquin fructu contentos esse plane intellexit cl. Andreas Pasta (p) quid ipse sentiret, paucis expedit. Pleraque enim istorum corporum, quorum historiae apud Medicos descriptæ passim reperiuntur, non aliud esse procul dubio constituit, quam uterinos polypos, vel gelatinosæ, albidæque sanguinis partis concretiones in utero elaboratæ, quæ sub falsorum germinum, molarum, scissæ, disruptæ placentulæ, fungorum larva in fraudem facile inducunt, quæque & in partu, & post ipsum sæpe sæpius ejiciuntur, ut ex Lancilii epistola ad Mulebacher missa in historia generationis Vallisnerii manifestissime apparet (q). Quod etiam exemplo confirmat Nobilis Mulieris, quæ a quodam Medico fuit summopere perterrita, quod præsens præsentem alloquens asseruerit, quamdam ejusmodi concretionem, quæ revera carnis frustulum videbatur, cum quid esset omnino diversum, placentæ portiunculam fuisse: quam tamen se integram omnino, suisque omnibus expletam partibus una cum fœtu excretam antea vidisse testatus est (r). Ejusmodi concretionum causas stabilire æque difficilis quæstio est, quam tamen Vallisnerii studium, & industria facilem fecit (s), existimantis easdem a fibrosa, ac gelatinosa sanguinis parte tenui, & serosa una cum globulis foras exeunte proficisci, quæ utero tenaciter adhæret, condensati, concrevit. Andreas tamen Pasta hac Vallisnerii sententia contentus non est, atque ille quidem concinne sibi dicere videtur, cum docet ejusmodi concretiones eadem ipsa celeritate, ac lege contingere, qua sanguinem a venis eductum cogi, condensarique videmus, qui si ex Pleuritici, aut Podagra laborantis fuerit, citissime concrevit, atque in ejus superficie alba quædam materia, quam crustam dicimus, apparet, quæ interdum acutissimi cultri aciem fugit, ut a viris cl. Sydenhamo (t) Baglivo (u) Malpighio (x) præsertim vero a Mangeto adnotatum est (z) qui in Muliere quadam eductum sanguinem eo soliditatis devenisse testatus est, *ut massa carnea solidior inde efformaretur, cujus textura compactior non tantum carnes molliores æquabat, verum tendineam indolem quasi adepta erat: nerveum corpus dixisses e variis fibris varie inter se commixtis compaginatam*. Quod cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum in animum sibi induxisse haud intuto pronuntiavit, quod cum Mulieres propter Mensium defectum se gravidas putent, atque iisdem quandoque affectionibus corripiantur, quæ inter gravidationis initia ordinario se produnt, nil vel sanguinis, vel feri ex utero profluere solet; arcte nimirum clauso ejusdem orificio a primæva menstruorum suppressione ad ea usque tempora, in quibus assidue novo affluente sanguine, ferisque acribus ex denso, coactoque sanguine secretis, uteri membranæ vehementius sollicitantur, contrahuntur, atque ea ratione afficiuntur, quæ vel una satis valere potest ad suppressum Mensium fluxum revocandum. Si viribus hisce pressum patere ejusdem

(p) Loc. cit. p. 161. (q) Della generazione &c. (r) Ibid.

(s) P. 2. cap. 17. & p. 3. cap. 1. (t) Sect. 6. cap. 3. de pleurit. & tract. de podagr. (u) Prax. med. de pleurit. (x) De cord. polyp.

(z) Biblioth. anat. tom. 2.

dem orificium contingat, sanguinem ex utero floridum, roseique coloris elegantia victimæ præfusus similem effluere: si verò uteri membranæ non sollicitentur, non contrahantur, neque ea ratione afficiantur, qua opus est ad menstruum sanguinem ex utero ejiciendum, ipsum in uteri cavitate facile hære, cogi, & in grumos rubro obscuros, modo membranis donatos, alias materiæ cuidam fœtus immaturi carnem ad amussim æquantis unitos secedere. Hinc passim accidere, ut hæc eadem materies pro majori minori-que ejusdem mole, ac varia accidentali partium dispositione, nec non etiam pro novo, ac vago spectantis genio modo falsum germen, modo mola tunc cum fluentibus una mensruis purgationibus aliquandiu suppressis, expellitur, reputetur. Fateor me justis laudibus æquare non posse, quæ ingeniose admodum tradidit vir clarissimus. Parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet, omnes ejuscemodi informes massas nil aliud esse, quam uterinos polypos, vel gelatinosæ albidæque sanguinis partis concretiones in utero elaboratas, quæ sub falsorum germinum, molarum, aliorumque extraneorum corporum larva decipiunt. Licet enim ab illo fuerim, si de spuris molis loqui intelligat, & de iis, quarum æthiologiam in præsens suscepimus, haud propterea tamen concesserim idem de veris esse dicendum, quæque a Dionis, a Mauriceau, la Mothe ad examen revocatæ fuerunt. Aliud esse existimaverim informem quamdam massam, in qua tamen fluidorum, solidorumque motus habetur licet confusus, & vix sensibilis ob circulationis sanguinis, & spirituum impedimenta, aliud vero concretionem quamdam a sanguine in uteri cavitate effuso, ibique aggesto, condensatoque prodeuntem. In illa quo modo membranæ, pelliculæ, carnosæ substantia percipi queant, tam ego intelligo, quam qui maxime. Ovum enim percipio, cujus partes laxæ, confusæ, arcte pressæ, & invicem irretitæ, implicatæ, corrugatæ, aut alio quovis modo alteratæ impedimento sunt, quominus ad eam expansionem perveniat, qua opus est ad optimam fœtus conformationem. Quemadmodum vero in ovi constructione lusus, erroresque infiniti esse possunt, ita naturam in eas angustias compellere, ut easdem semper circuitiois sanguinis, humorumque, nec non mechanici motus solidorum, a quibus secretionis omnes excretionisque, nec non partium nutritio, augmentatio, aliæque corporum alterationes proficiscuntur, leges servet in extraordinariis hisce casibus plane ridiculum: Hinc fortasse petenda ratio, cur ejus soliditatis, figuræ, atque internæ substantiæ Dionis quædam mola apparuerit, quæ a Mauriceau videri nunquam potuit, cur huic contigerit in alia intueri, quod commode spectare la Mothe non licuit. Cur illa aqua plena, hæc exsucca, cur membranosa hæc magis, illa carnosæ: omnes tamen plus minus duræ, compactæque fuerint, atque immaturi, seu inanimati fœtus speciem quamdam præferentes, quod a concretionibus, quæ ex effuso sanguine contingunt tam alienum est, quam quod maxime, præsertim si id ea fieri celeritate ac lege cum cl. Pasta liberalius agentes statuamus, qua sanguinem e venis eductum cogi condensari-que videmus in iis, qui Pleuritide, Podagra, aliisque istiusmodi affectionibus gravissimis premuntur. Ecquis enim est quin plane intelligat quantum intersit discriminis inter sanguinem e venis eductum aeri expositum, & illum qui in viscerum cavitatibus collectus ambientis aeris vires fugit, quantum inter illum, qui guttatim secta vena stillat, aut copiose fluit, quique

ma-

magis vel minus ab ambiente aere afficitur? Cujusce rei densificationem nolim credas ita me suscipere, ut negem aperte in concreti cruoris superficie conspici quandoque albam illam crustam acutissimi cultri aciem fugientem: eam tamen nil aliud esse, quam gelatinæ concrescibilis partem crassiorem, crudiorem, & principio aliquo coagulante imbutam, quæ plurimorum morborum a sanguinis stagnatione pendentium occasio est, pleuritidis scilicet, aliarumque inflammationum ad credendum vehementer adducor, atque id unum contendo concretionem huic plane similem in utero non facile subsequuturam, etiam si sanguis in uteri cavitatem effundatur, nisi tenuis, & serosa pars una cum globulis foras elabatur, unde fibrosa, ac gelatinosa utero adhæreat, condensetur, concreascit, ut Vallisnerius opinatus est. Atque ita quidem conjicientem observationes ptimum omnium admonuerunt, quibus compertum est hærentes diu Menses, sic ut uterus, & venter majorem in modum increascit tandem inopinata hæmorrhagia superveniente in insignes grumos sanguineos nunc rubro obscuros, nunc livescientes ejici, qui tamen facillime dissolvuntur, quibusque aqua calente sæpius ablutis aquam globulos secum avehere relinquentem corpus album, & fibrosum, ut fere crassamento sanguinis e venaeducti contingit haud injucundo spectaculo deprehendimus. Deinceps arduum, atque insolens explicatu mihi videtur, quomodo si sanguis ea crassitie, visciditate, & lentore peccaret, ut in uteri cavitatem effusus ea prorsus celeritate, ac lege condensaretur, qua sanguinem e veniseductum videmus, cujus textura adeo compacta quandoque est, ut non tantum moliores carnes æquet, verum tendineam indolem acquirat, ut ex allata Mangetti observatione constat, uteri inflammationem prius non ciceret, quam polyposas concretiones in ipsius cavitare, cum jam ejusmodi textura ineducto sanguine non appareat, nisi in iis, qui Pleuritide, aliisque gravissimis inflammationibus laborant. Si enim sanguis ita vitiat per pleuræ, aut pulmonum vasa non modo libera circulatione trajici non potest, sed hæreere cogitur, atque in lateralia lymphatica effundi, atque hinc partis ruborem, dolorem, febrem aliaque sæva symptomata progignere, cur ubi uteri vasa offendat, quæ non recto cursu, sed varie contorta, curva, & quasi serpentinis ductibus hiant membranis intertexta, omni fulcro destitutis, in quibus sanguinis progressus lentus admodum, ac segnis est, inflammationem prius excitare non debeat, quam ibidem aggestus minimas earum extremitates sic distendere, ut aperiantur tandem, & viam sibi sternant aditumque, plane non assequor. Cum admissa serosæ, tenuisque partis una cum globulis separatione a parte gelatinosa etiam sanguine naturaliter se habente, & consueta vias libere remetiente, illa continuato loci calore densior, & cartilaginea effici queat, ut passim ineducto e venis sanguine videmus, quod est argumentum in medicina prope certissimum in sanguine moleculas existere durioribus etiam partibus nutriendis idoneas. Neque vero Platerum nobis opponat, quem molas aliquot rejectas vidisse refert *immense magnitudinis partim carnis atræ, partim crassarum membranarum speciem referentes, ex quarum forma vulgus multa sibi, ac si caput, aut alia pars corporis, vel aliquod Animal esset, vel representaret imaginari solet*: aut Fridericum Hoffmannum asserentem fieri quandoque, ut perpeffo abortu, vel superato etiam legitimo partu aliquot Mensibus post, a feminis, quæ gravida judicabantur, *massæ solidæ carneæ variæ magnitudinis, & figuræ ejiciantur, quæ dum*

de-

deforme corpus, & Animalculi cujusdam, ut talpæ, muris majoris, aut alius speciem representant a superstitiosa plebe incantamento tribuuntur, ac molæ esse perhibentur, quin a plurimis Medicorum pro praternaturali conceptu ex semine imbecilli, ac morbofo prognato venditantur, cum postea subdat ejusmodi corpora, aut placentæ reliquias esse, aut polypos in uteri vasis generatos. Respondemus enim Platerum quod attinet aliud esse vulgum multa sibi imaginari, aut ignaros Medicos, aliud eos, qui philosophicis anatomicisque in rebus excelluerunt, qui observando, experiundo, & propiores causas, propriaque signa morborum nuperrimis temporibus investigando suæ famæ celebritatem per omnes fere terrarum oras disseminarunt, quique de falsis germinibus, atque subsequenter molis innumeris fere observationibus, atque experimentis ducti ita loquuti sunt, ut nullum de eorum existentia ambigendi locum reliquerint. Dionis intelligo, la Mothe, ac Mauriceau præsertim, qui non solum longa experientia edoctum, ut supra vidimus, cognovisse affirmat, omnia pro falsis habita germina in conceptus exordio vera fuisse, nihilque aliud esse, quam parvas placentas, quarum membranæ viscido coactoque sanguine molem insigniter adaugente sunt repletæ, sed exempla etiam pulcherrima contemplanda curiosis exhibet, quibus citra ullius erroris suspicionem constitui posse videtur falsa germina, veras molas mera vulgi, ac Medicorum figmenta non esse, & ab iis probe distinguendas, quæ a carcinomatosa carnis excrescentia, a scirrhuso tumore, aliisque istiusmodi extraneis corporibus proficiscuntur, quæque confusam cum utero substantiam sortitæ cum sint misellas ad mortem usque comitantur. Cum interim veras molas a falso germine tamquam rivulum a fonte emanare pugnacissime sustineat, quod diutius quam par est in uteri confiniis immorans ad eam molem increfcit, ut molæ nomine insigniendum jure merito videatur. Quod ubi diligenter teneatur minus verendum est, ne justis contumeliis tandem increpetur, qui traditam divisionem molæ in veram, & spuriam non temere assignatam fuisse contendat. Hac adhibita nil in Medicorum historiis reperiri, quod commodissime explicari non possit. Non molarum generationem in viduis insigni castimonia præditis, in virginibus intactis, & vetulis, quæ jam fecunditatem amiserunt, quarum exempla quamplurima memorantur a Graafio (b) a Rhodio (c) Kerkringio (d) in M. N. C. (e) a Stalpartio vander Wiel (f) Hoecstetero (g) Thom. Bartholino (h) Horstio (i) Marcello Donato (k) ab ipsis Mauriceau (l), & la Mothe (m), quas omnes ad spurias aptissime retuleris, quæque si diligentius ad examen revocentur similitudinem habent cum veris quamdam, non ea tamen fibrarum mirabili prorsus ordine intertextarum, membranarumque robore, ac firmitudine insigni sunt instructæ, quas

(b) De Mul. org. gen. &c. (c) Cent. 3. obs. 53.

(d) Obser. anat. 81. (e) Decad. 3. an. 7. obs. 222.

(f) Obser. rar. 73. cent. 1. (g) Obser. med. decad. 6.

(h) histor. anat. cent. 1. hist. 67. & A. H. par. 3. cap. 17.

(i) Lib. 4. de morb. Mul. obs. 39.

(k) Medic. hist. mirab. lib. 4. cap. 25.

(l) Off. 33. 145.

(m) Refl. obs. 15.

quas in cortice, seu crusta alba sanguinis Pleuriticorum, aut Podagra laborantium reperiri posse adversarii conjiciunt, quasque pro varia globulorum copia, quos reticulato ordine colligunt, & feri, quibus tinctæ sunt colore nunc muscularem substantiam, nunc glandularem, nunc pinguedinosam, nunc nerveam æquare putant, quas tamen nec ipsi deprehenderunt, nec vel in iis, in quibus serum secessit, & quibus partes, quibus constant arctæ magis, compactæque sunt, quamvis omni adhibita diligentia, quantum mihi multorum annorum cursu fas fuit intueri potuisse bona fide testor. Fridericum Hoffmannum quod spectat asserentem, massas solidas carneas variæ magnitudinis, & figuræ a plurimis Medicorum pro præternaturali conceptu venditari, cum ejusmodi corpora aut placentæ reliquias esse tradat, aut polyposas uteri concretiones, de spuris loquutum fuisse manifestissimo apparet ex iis, quæ alibi in hanc rem scripta reliquit (n) inquiens: *Concrementorum, quæ utero excluduntur varia sunt genera: primum audiunt mola, quas & generationis, & nutritionis superiori pertractavimus.* Molarum enim nomine concrementa venire carnea paulo ante docuerat, easque a Veteribus in molas generationis, & nutritionis dividi. Has suboriri ex vitiosa nutritione, & succi sanguinei, chylosique stagnatione intra extremas uteri membranas, quæ plerunque lochiorum, vel menstruorum per male feriatas artes suppressioni debetur, atque nisi opportune iis occurratur in prægrandes tumores increfcere, ut exemplo didicit (o) raro sanabiles. Contra vero generationis molas in ipsius uteri cavo produci constituerat, ubi loco veri conceptus moles carnea indigesta, vasculis, membranis, & fibris carneis prædita generatur, sicuti fere fit in feminis conjugatis cachexiæ obnoxiiis, ejusque signa tradidit non modo, sed observatione in femina quadragenaria confirmavit: Tum vero subdit: *Alterum est cruor congrumatus in magnis frustis excretus; cujusmodi observationem allegat Ruyschius &c.* Inferius vero: *Nostri agrotans exclusit tam molas veras, quam cruorem congrumatum, quem magnis in frustis conspiceret licuit.* Ex quibus apparet molarum divisionem in veras, & spurias utut vetustissimam Recentioribus probatam, ipsum Hoffmannum non modo non exclusisse, sed libentissime amplexum esse, quod apprime commodum, ut eæ omnes difficultates declinentur, quæ contra hanc sententiam allatæ sunt, quasque afferre ulterius non desinunt adversarii desumptas ex molarum excretionem cum menstribus aliquando suppressis, aut etiam periodice fluentibus etiam in feminis provectoribus, quarum historiæ descriptæ extant apud Platerum (p) Marcel-lum Donatum (q) in A. N. C. (r). Et quotquot animo, & cogitatione percurrunt, quas allata divisione sive accusari, sive refelli facili negotio posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quamquam vero quid hisce subtilitatibus an veris, an falsis diutius immoremur, si hæc atque alia ejusmodi, quæ passim in cl. Pastæ sermone leguntur efficere non potuerunt, ut sive falsa germina, sive molas omnino inficiaret ingenue eodem fatente ratum se exploratumque habere licet raro, eadem existere, unde cum prius eorum diagnosim, tum vero prognosim, & tharapejam solertissime tradidit?

XV.

(n) M. S. T. 4. p. 3. cap. 9. obs. 9. (o) Consul. Med. sec. 3. cas. 71.

(p) Obs. lib. 3. (q) De Med. hist. mirab. lib. 4. cap. 25.

(r) Dec. 1. an. 2. obs. 79. & dec. 2. an. 4.

V. *Sterilitatis signa per se satis clara sunt : causarum ex earum examine &c.*] De sterilitatis diagnosi nunc dicendum superesset. Verum cum sterilitas nota omnibus sit, planeque perspecta, de ejus signis nihil omnino suppetit, quod afferri dignum videatur. Causarum potius disquisitio animadversionem meretur. Verum cum eadem ex quatuor classium, ad quas referuntur, examine clare innotescere queant, ab iis denuo recensendis superfedere satius esse duximus, quam legentium animos fatigare. Primam enim classem causarum quod attinet feminis receptionem impredientium ecquis est, qui plane non intelligat, earum signa desumi ab ætate, aut uteri vitiis, & adjacentium partium, sive earum exploratione ab obstetrice, vel Chirurgo instituta? Scirrhi, canceri, aliorumque tumorum diagnosi suo loco tradita. Pinguedo nimia lippis æque, ac tonsoribus nota est plus, quam ipsorum digiti, & unguis. Alteram classem quod spectat causarum, quibus semen in utero non retinetur, uteri nempe laxitatis, ac lymphaticorum humorum ad uterum, ac vaginam affluentium, solis morbis prægressis, aut Mulierum adspectu patere possunt, sive temperamento: Ita & nimis acrium, atque extimulantium. Neque enim aliud præter laxitatem peccare judicaverim, si aut abortus, aut partus laboriosi præcesserint, neque ullo voluptatis sensu in coitu afficiatur Mulier, ac stupido circa pectinem, lumbos, cruraque sensu, neque in cachecticis, frigidis, pituitosis, fluori albo obnoxiiis acres, salinos, stimulantés peccare dixeris humores, aut serofos, lymphaticos in calidis, salacibus, aut luxuriosis. Hisce ipsis causis ovi nutrimentum defici in utero dictum est: hinc tertiæ etiam classis causarum diagnosi clara. Quartum impedimentum si respiciamus, defectum scilicet sanguinis ad embryonis conformationem, & incrementum necessari, nonne lactatione nimia, largis hæmorrhagiis prægressis, provectiori ætate, in qua Menses deficiunt, se satis prode? Ejus quoque inertia, seu ad nutriendum inefficacia morbis, quibus afficiuntur Mulieres patefiet, phthisi nempe, hydrope, febribus longis, scorbuto, elephantiasi, lue venerea aliisque id genus. Tubarum paralyseos, testium defectus signa esse imperscrutabilia adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. *Si Mulierem videris, cujus venter primis statim duobus Mensibus mole insigniter augeatur &c.*] Sed jam ad Molarum diagnosim statim accedendum, quam innumeris scatere difficultatibus vel ex eo maxime apparet, quod veræ graviditatis adspectu decipere queant, ut ex A. E. L. maxime constat (f). In ea tamen statuenda multorum voluntas non defuit, atque multorum cum Veterum, tum Recentiorum industria plurimum eluxit. Primis tamen Mensibus nullo plerunque modo cognosci molas, aut saltem difficillime omnes uno ore consentiunt. Si quid tamen in re valde obscura colligi potest, id potissimum a ventre est repetendum, quem duobus prioribus Mensibus mole augeri potius, quam imminui, aut complanari, ut vere gravidis contingit viri cl. la Mothe (t), & Mauriceau (u) ostenderunt. In vera graviditate fœtus motum adesse oportere extra omnem dubitationis aleam positum est, eumque non prius percipi, quam elapsi fuerint quadraginta dies, cum raro quartum post Mensem tantum, aut quintum percipiatur idem la Mothe præclare docuit (x). Molas vero nullum motum edere, vel maxime

E e

debi-

(f) an. 1693. mens. August. p. 343.

(t) liv. I. chap. 6. p. 40. 41. off. II. pag. 28. (u) loc. cit. (x) loc. cit.

debilem, ac vix sensibilem, ut pro nullo haberi queat Heisterus (z), & Deussingius (a) testati sunt. Nisi forte acres mordacesque humores imi ventris membranas extimulent, quo casu motus sensibiles, oculisque conspicui contingere solent, ac fetus motuum similes, ut idem la Mothe animadvertit. (b). Easdem vero distinguere summæ erit Medentium curæ. Internus punitionis sensus inditium satis validum præbet. Si tamen dubii ancipitesque hærrere cogantur ad alia statim signa curam, animumque convertant; Sic enim fiet, ut melius doceantur, certiusque. Quid enim quod tunc cum Mulier de latere in latus se vertit, Mola pariter volvatur, & ponderis sensum efficiat, ut supra laudati Mauriceau, & Heisterus affirmarunt (c)? Immo Rodericus a Castro (d) eundem ponderis sensum in pubis regione constanter, ac firmiter toto morbi durationis tempore afferre subdit. In gravidis tumorem ventris ad umbilicum evehi ex Mauriceau constat, & ad unum magis, quam ad alterum latus elevari ex Heistero. Cum in molis e contra tumor cum anteriora versus, tum versus latera appareat, & præcipue circa epigastricam regionem ex laudati Heisteri testimonio, ac mollis tam in hypogastrica regione, quam epigastrica ex testimonio la Mothe (e). Quid de gravioribus symptomatibus dicendum, quæ patiuntur Molam gestantes, ut idem la Mothe fidem facit? (f) Quid de pravo corporis habitu, sædque colore, de quo Rondeletius (g) & Heisterus (h) loquuti sunt? In molis raro mammas lacte intumescere jam novit Hippocrates ipse (i) atque Riverius, Jo. Fortis, Mauriceau, & Heisterus confirmarunt (k). Cum in gravidis intumescere, & lac edere superiori capite demonstratum sit (l). Quid opus est pluribus? Si post decimum Mensem adhuc ventris tumor persistat, nec Scirrhi, Cancri, aut hydropis signa adsint, atque omnia supra recensita sint præsentia certius de Mola ferri posse judicium manifestius quidem est, quam ut ullis egeat demonstrationibus.

VII. *Sterilitatem tollere, ut plerisque Mulieribus, & earum maritis gratum, ita & ad quosdam debellandos morbos &c.*] Tanti antiquitus a Primævis Parentibus æstimabatur fecunditas, ut ad credendum adducerentur sterilitatem esse reprobationis argumentum prope certissimum. Hinc fecundas ancillas heras steriles despicere solitas fuisse clare constat exemplo Saræ Abrami uxoris, cujus mentio fit in Genesi (m), quæ cum nunquam peperisset, nec facile se proveciorem ob ætatem parere posse consideret, agnoscens plane id viro conjugii summopere displicere, ut ancillam Ægyptiacam Agar nuncupatam uxoris loco duceret, atque carnali ejusdem consuetudine frueretur consuluit, ut hac via prole bearetur. Perinde ac si Saræ consilium pro imperio esse debuisset. Abram ancillæ se quamcitissime dicavit, atque ex ea natum habuit, quem Ismaelis nomine appellavit. Vix ac se gravidam cognovit ancilla, heræ, quæ tunc sterilis erat contemptus incepit. Cæterum quamvis privato Civi nihil omnino interesse oportere libens concesserim carere se filiis, multo vero minus plebejis pro servanda posteritate, illud tamen deterrimum plerorumque vitium est, si forte in steriles uxores incendant, eas vel parum amplecti, vel etiam despicere, vel injustis objurgationibus

(z) Chir. p. 2. f. 5. (a) In fet. Mussipont. secund. sect. 21.

(b) loc. cit. (c) loc. cit. (d) lib. 3. de morb. Mul.

(e) obs. 16. 19. (f) obs. 12. (g) meth. cap. 67. (h) loc. cit.

(i) de morb. Mul. (k) loc. cit. (l) com. 17. (m) cap. 16.

nibus corripere. Quod ægre ferentes misellæ auxilium, & opem medicam poscunt. Sunt etiam nonnullæ, quæ licet maritis caræ acceptæque sint, molestis tamen symptomatibus exercentur, atque infirma valetudine afficiuntur: quod sane cum ex iis ipsis corporis affectionibus sit repetendum, ex quibus sterilitatem oriri dictum est, apparet liquido si concipiant Mulieres, omnia quoque valetudinis impedimenta tolli, ut silentio præteream uberrimos illos fructus, atque emolumenta, quæ ex copioso lochiorum fluxu partus tempore in easdem emanare solent ad superfluitates omnes absumendas, obstructions referandas, ac patentioribus viis uteri factis ad imminutos, irregulares, perturbatos Menses, quibus ægrotant, revocandos opportunissimo.

VII. *Molam vero ejicere apprime necessarium, cum non solum ad annos perdurent, præsertim spuria.*] Cl. Mauriceau cum in ea esset opinione, ut crederet ea omnia corpora ex Mulierum uteris expulsa, quæ carnem æquant, aut pinguedinem, nil aliud esse, quam falsa germina, aut placentæ frustula in utero relictæ, aut uterinos fungos, nunquam se veras molas vidisse testatus est (o), eas nempe, quæ neque ad tumores, neque ad alias ejusmodi uteri excrescentias sunt referendæ, quæ in utero plus quam septem, vel octo mensium spatio subsederint, quin extra ejusdem confinia fuerint educæ. Atque ad credendum pronus videtur, ut animadvertit cl. Pasta eas molas, quæ postquam longo annorum cursu Mulieres dire exercuerint, mortem tandem arcessunt, inter scirrhosos, ac carcinomatosos uteri tumores recensendas esse: immo pro rato habere de ejusmodi tumoribus loquutum fuisse Hippocratem, ubi ait: *Si quidem una caro fiat, Mulier perit; neque enim fieri potest, ut superstes maneat.* Verum ecquis nos justis accusationibus increpaverit, si quæ in longius protrahuntur tempus spurias esse molas dixerimus, non tumores? Haud equidem inficiaverim ejusmodi tumores cum in uteri substantia, tum ipsius cavitate frequentius occurrere, ut Veslingius testatur de sarcomate quodam narrans uteri fundo inhærente quadraginta librarum ponderis (p), & ut Blanchardus confirmare videtur, uterum octoginta fere librarum ponderis narrans, (q) at silentio prætereunda non est Graafii mola, qua uterus viginti quinque annorum cursu sic increverat, ut Veslingii tumori æquilibris esset (r), & ea quidem a placenta trium circiter mensium fœtus in utero relictæ oriunda, ut Kerkringius opinatus est (s). Neque vero ut ait cl. Jo. Fortis *admiranda adeo temporis diuturnitas.* Molam enim cum Muliere quandoque senescere, atque ad extremum usque vitæ comitari post Aristotelem (t) Paræus (u) Hildanus (x) Heisterus (z) D. James (a) aliique quamplurimi ostenderunt, ita ut excedens illa trium annorum spatio gestata, cujus mentio fit in A. N. C. (b), & illa quam tres post annos ejectam memorat Riedlinus (c), aut quæ annorum quinque pariter in A. N. C. legitur (d) aut quæ annorum novem ad eam molem adacta, ut quadraginta librarum pondus æquaret, quarum

E e z

una-

(o) loc. cit. cap. 10. (p) epist. 52. p. 174. (q) anat. præct. obs. 26.

(r) De mul. org. cap. 8. p. 131. &c. (s) obs. anatom. p. 82.

(t) de gener. animant. lib. 4. cap. 7. (u) lib. 23. cap. 33.

(x) Centur. epist. 39. (z) Chirurg. p. 2. sect. 5. cap. 156.

(a) Tom. 4. p. 1374. (b) Dec. 1. an. 10. obs. 22.

(c) lin. med. an. 1. sept. obs. 20. (d) Dec. 1. an. 2. obs. 79.

unaquæque unciis constabat sexdecim de qua cl. Gaspari (*e*) cum his, & aliis comparatæ, quas Dodonæus (*f*) Duretus (*g*) Paræus (*h*) aliique annorum 15. 17. 20. vidisse testati sunt propemodum vilescant.

Vel periculosas hæmorrhagias inducant.] Quamvis autem molæ quandoque in longius protrahantur tempus, ejusmodi tamen sunt, ut in mortis discrimine prope certissimo ob supervenientem copiosam sanguinis ex utero hæmorrhagiam Mulieres sæpissime constituent. Quod cum olim Veteres fere Medici agnovissent Paulus Ægyneta (*i*) Hippocrates (*k*) aliique, tum vero Recentiores, Modernique fere omnes sic confirmarunt, ut nullus de harum periculo ambigendi locus videatur. Periculi magnitudinem auget hæmorrhagiam sistendi difficultas, quam nec venæ sectioni nec adstringentibus medicamentis obtemperare D. Puzzos egregie animadvertit (*l*). Solam enim ejusmodi corporum extractionem ad cohibendum fluxum, vel morbi recidivam præcavendam parem esse affirmat. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Si enim quandoque fluxum sanguinis cohiberi contingat, in uteri vero cavitate aut falsum germen, aut aliud simile extraneum corpus superesse, paulo post & uberiores redire, ac tandiu duraturum, quandiu aut solo naturæ auxilio, aut artis ope eadem expellantur cum Raymundus Jo. Fortis (*m*) admonuisset, D. la Mothe (*n*) aptissime confirmavit. Immo se longa experientia cognovisse testatur præcl. Auctor (*o*) perdurante sanguinis fluxu, aut extranei corporis nondum ex utero ejecti, aut alicujus tantum portionis, aut unius alicujus integri, perfectique in utero remanentis inditium prope certissimum præberi, quod quantumvis mole minimum sit, membranarum tamen uteri vasorumque sanguinem effundentium orificia patula, & aperta conservant. Spes tamen aliqua certa semper desperatione potior. Sæpe enim, ac sæpius solius naturæ nisu molis aliisque polyposis concretionibus expulsis, hæmorrhagias ab hoc fonte prodeuntes tuto, feliciterque cohiberi compertum est. Aptè cadit in hunc locum, quod scriptum reliquit Paræus (*p*), molam uteri parietibus leviter adhærentem, nec ad insignem molem adactam tertio plerunque, aut quarto Mense extra uteri confinia educi. Quod certo certius evenire sentiendum est, si dolores partus similes superveniant, si Heisterum audimus (*q*), aut insignis sanguinis hæmorrhagia antequam tertius elabatur Mensis superveniat, ut cl. Mauriceau testatus est (*r*).

IX. *Sterilitas ergo, quæ ab ætate nimis tenella proficiscitur per se &c.*] Antequam Mulieres remediorum usu fatigentur, salubre plerique putant diligenter inquirere, num steriles sint naturæ defectu nulla arte tolli nescio, vel earum culpa, an virorum. Quod non paucis experimentis se consequi posse ad credendum adducti sunt. Silentio prætereamus illud Hippocratis, & Aristotelis, quorum supra meminimus (*f*), atque ad alterum accedamus ipsius Hippocratis a Jo. Forti memoratum, quo feminam pariter secundam dignosci putat ex capite allii derafo, & purgato in uterum indito

desum-

(*e*) *ragionam. &c. p. 11.* (*f*) *obs. med. cap. 49.*

(*g*) *Com. coac. p. 478.* (*h*) *loc. cit.* (*i*) *3. de Re med. 69.*

(*k*) *De sterilitate 20.* (*l*) *Memoir. de l' Accad. Royal. de Chir. p. 360.*

(*m*) *loc. cit. p. 122.* (*n*) *Refl. obs. 214.* (*o*) *Ib. obs. 13.*

(*p*) *lib. 23. cap. 34.* (*q*) *loc. cit. f. 5. cap. 156.*

(*r*) *loc. cit. cap. 6.* (*s*) *Com. 1.*

desumptum . Si enim postridie odor ad os pervenerit , eam ad conceptionem aptam , sin minus ineptam esse constituit , a quo vix , ac ne vix quidem differre videntur illa a Riverio allata de galbano ad ignem emollito , sericoque incluso muliebris uteri orificio nocte indito , dum caput totum linteolo odorato obligatur : mane enim si vertex muliebris galbanum redollet , mulierem probe purgatam , & fecundam esse tradit , aut de pauxillo balsami aquæ admixto , & bombace excepto in uterum immisso , & femori alligato , quod si tunc uterus traxerit fecunditatis probatissimum esse signum pronuntiat . Quorum omnium , ut de prioribus dixi cum nulla mihi ratio suppetat , neque eadem plane , neque multum dissimilis æstimatio esse potest , quæ fuit cl. Mauriceau (t) , qui se iis parum fidere testatus est , sed multo minor , cum nihil omnino fidendum existimem . Quod etiam dictum velim de infinitis aliis artificiis , quibus de sterilitate Mulierum quid certi affirmare posse putant . Balsami enim attractio quam sit ridicula neminem fugit . Quæ de urina hordeo affusa alii blaterant , ut si intra decimum diem germinet pro fecunditatis nota , si non germinet pro sterilitatis argumento agnoscant , nugas esse manifesta res est . Latent nimirum , & latebunt adhuc omnium causarum sterilitatis signa , atque illius præsertim , quæ a nativa quadam dispositione dependet : ut manifesta e contrario esse illa poterunt , quæ ex parte viri desumuntur . Mulier ipsa suum ferre iudicium probatissimum valet , si mentulæ erectionem læsam esse percipiat , aut eandem prægrandem adeo patiatur , ut admittere in pudenda non possit , aut feminis defectum advertat , testiculorum tumores , gonorrhœam , aliaque id genus mala maritum vexare cognoscat . Viro ipsi innotescunt , si nulla , aut exigua coitus appetentia afficiatur , & quam minimam in eo voluptatem percipiat . Eo facilius Medentibus si hæc omnia colligentes in unum timidum eum quoque , & effeminatum deprehendant , natura frigidum , barba carentem , & quod magis interest infirmum . Quamquam hæc non raro vel peritissimos quosque decipiunt , cum ex centum infecundis Mulieribus vix altera reperiatur , quæ ob viri defectum talis extet . Quibus ita se habentibus illud enixe curandum esse , quantum in nobis situm est , ut causis sterilitatem in Mulieribus efficientibus obviam eamus , perspicuum est . Si eas removeri posse spes aliqua effulgere videatur cur medico auxilio destituendæ ? Quamquam soli naturæ sæpenumero opus committendum . Quid enim agendum censeamus in ætate nimis tenella , aut contra provectiori ? Nemo ignorat ætatem tenuiorem conceptionem non impedire nisi ad tempus , ideoque illam ætate adultiore expectandam esse . Ætatem vero provectiorem omnimodam ferme conceptionis desperationem inducere manifesta res est . Uterus enim otiosus , marcidus , ac vietus factus cum sit , & ad concipiendum ineptus , qua alia ratione , si naturæ opus desit , huic obeundo muneri par reddi queat omnino fugit . Illud quoque perlibenter scirem , quid agendum aliquibus videretur , quando claudæ , distortæ cruribus , vel depressa Cocyge existunt Mulieres , quid quando nimis obesæ , quando uteri os habent oppositum vaginæ ingressui , quid in testium , sive ovariorum , ac tubarum obstructione , corrugatione , paralyfi , eorundem defectu , a latente aliquo vitio , quod nativæ constitutionis nomine circumferri solet , quamque tollere Dei solum esse non hominum scripsit jam olim Avenzoar (u) .

Quæ

(t) loc. cit. p. 44. (u) Theisr. Tract. 5. cap. 1.

X. *Quæ ab uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando Virgines uteri clausura laborant &c*] Maxime commoda est divisio uteri clausuræ in eam, quæ interius uteri orificium occupat, & eam quæ pudendi orificium. Illam enim incurabilem pronuntiare expedit. Quæ enim chirurgica instrumenta illic non sine maximo Mulierum periculo aptari queant? Alteram simplici sectione aperiendam esse tradiderunt fere Veteres Medici, ejusque modum ampla narratione descripsit Sennertus (x). Eam vero optime cessisse in puella tredecim annorum, quæ uteri clausura laborans retentis intus Mensibus in summo vitæ discrimine fuit constituta, Fabricius testatus est, cum non modo operatione in perfectissimum valetudinis statum sit restituta, sed ad generationem idonea reddita, ut etiam ex ipso Mauriceau constar, (z) qui hanc eandem operationem summo cum fructu in puella imperforata annos decem supra septem agente instituisse refert, aperto sectionis ope meatu non modo Mensibus trajiciendis pari, sed ad matrimonium, atque generationem apto, ut aliam mittam, quam in observationibus refert (a) in Muliere viro nupta, atque aliam, quam in tenerioris ætatis puella consuluit; animum curamque convertens ad clausuram, quæ naturalis non sit, sed a vulnere, & ulcerum coalescentia oriunda, ut in lue præsertim venerea contingit, in qua advertendum esse præclare docuit Riverius (b) an sit tantum carnis excrescentia meatum non omnino claudens, an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantum excreverit, præmissis universalibus medicamentis lue profligandæ opportunis carnis augmentum prohibendum siccantibus, & discutientibus, deinceps carnem immiuentibus, tandem eam absumentibus. Si vero cervix uteri omnino coaluerit, ulcus novandum, & carnem superfluam absumentam. Sin minus sectionem instituendam, ut in naturali coalitu. Nos muneris tantum nostri solliciti vitia hæc omnia manu peritioris Chirurgi tollenda esse tradidimus, ne si votis eventus minime responderit, id culpæ nobis tribui unquam possit.

XI. *A scirrho, cancro &c.*] Vid. cap. 6. num. 21.

Molis, aut polypo in utero retentis.] De his infra dicemus.

Vesica lapide.] Vid. lib. 3. cap. 11.

XII. *Quæ a nimia uteri laxitate, ac lymphaticis, serosisque humoribus &c. missa venæ sectione, nisi Mensium suppressio &c.*] Nulla frequentius de causa sterilitatem induci, quam uteri laxitate, serosisque, ac lymphaticis humoribus uberius ad uterum, & vaginam affluentibus tam nota res est, quam quæ notissima. Huic igitur tollendæ omni studio, omnique animi contentione incumbendum. Quod potissimum præstant, quæ peccantes humores absument, laxas partes roborant, eorumque tonum firmant. Purgantia medicamenta hinc statim præ manibus juxta Hippocratem, qui totius corporis expurgationem ceteris omnibus remediis præmittendam docet, ut liquido apparet ex iis, quæ habet (c): *Si prægnantem facere voles Mulierem ipsam, & uteros purgato*, atque illa quidem tribus, aut quatuor diebus a purgationibus mensstruis, ut sanguis ex superioribus partibus tempore distanti ab utraque, præterita, & futura menstrua purgatione educi possit, mox ex vena pedis. Ita fere cl. Jo. Fortis, qui longius progressus de tempore venæ ejusce

(x) *De uteri claus.* (z) *loc. cit. pag. 47.* (a) *off. 405.*

(b) *loc. cit. de uter. claus.* (c) *lib. de natur. mulieb.*

ejusce secandæ dubium proponit, num scilicet juxta Galenum tribus, aut quatuor diebus ante tempus expurgationis sit vere secanda, mox menstrua provocantia sint adhibenda, an vero eadem primum adhibenda, mox sub finem ejusdem menstruæ purgationis naturæ deficienti succurrendum, ut Paulus Ægyneta docere visus est: cumque experientia compertum habuerit priori modo sequi ab utero diversionem, sanguinis diminutionem, & proinde sæpissime menstruorum suppressionem, alterum sectandum tradit. Si quid in re isthac sentio, menstrua purgatione rite, & secundum naturæ ordinem succedente, nil circa venæ sectionem agendum esse facile judicaverim, ne videlicet spiritus, & humores magis depauperentur, ac propterea minori copia, & momento in laxatas partes influentes, aut earumdem vitium adaugeant, aut serosis, lymphaticisque congestionibus majorem ansam præbeant. Si vero Mensium fluxus sit omnino suppressus, aut maximopere imminutus nulla alia methodo utendum traderem, si illam excipias, quam servandam esse ostendimus, cum de suppressis naturalibus Mensium evacuationibus ageremus, in quibus etiam si hydrops accesserit venæ sectionem tuto feliciterque institui demonstravimus, quaque sola fieri potest, ut cum morbi occasio deficiat, etiam sterilitas desinat. Atque hæc satis de venæ sectione, quo de argumento, qui plura cupit consulat cl. Vallisnerium, qui utrum in vitiis uteri, quæ sterilitatem Mulierum creant, missio sanguinis, quaque ex parte conveniat, diligentissime perquisivit. Purgantia vero quod spectat, alterantia, aliaque prædictis indicationibus satisfacienda ea omnino esse debent, quæ contra fluorem album nothum proposuimus, qui hanc eandem uteri laxitatem, serosamque colluviem pro causa agnoscit: de quibus si quis curiosius doceri velit eum ad proprium caput amandamus. Discrimen solum interesse aliquod videtur circa aquarum usum. In immodico enim Mensium fluxu, & albis Mulierum fluoribus eximias habere vires Brandulenses aquas demonstratum est (d) propter salem quemdam nitrosam ad aluminosum accedentem, quo incongruos, superfluos, vitiososque succos sanguinem inquinantes corrigi, & emendari contingit, & laxata præter morem vascula intestina, conterminasque partes percurrentia valide adstringi. Sed illud detrimenti sequi ex illarum usu, ut propter insignem adstringendi vim infecundæ, sterilesque Mulieres reddantur. Quod satis superque esse, ne in Mulierum sterilitate adhibeamus manifestissima res est. Quæ præjudicia pro certo caveri, & optato nihilominus fine potiri nos posse ex usu aquarum sulphurearum, ut sunt B. Virginis aliæque similes nemo unquam dubitaverit, qui eximie earum facultatis recordetur, partes nimirum omnes ad uteri munia obeunda accommodatas detergendi, ac mundificandi, nec non labem ductuum omnium altius repurgandi, pravos Virginum habitus corrigendi, sterilesque jamdiu Mulieres singulari quodam genio fecundandi. Quæ in re propterea optime sensisse Jo. Fortis videtur, qui duo generosa remedia præsto esse ad libitum usurpanda adnotavit in sterilitate, decoctum scilicet ex Guajaco, China, Sassafras &c. quod in fluore commendavimus, & aquarum Aponensium sulphurearum per os ad fontem quindecim diebus assumendarum usum, idque ex eo potissimum, quod non modo ab incongruis succis, & superfluis ac vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendant, verum etiam laxatis præter morem vasculis uterum, conterminasque

(d) cap. 4. com. 10. usque 17.

nasque partes percurrentibus prompte subveniant, ut supra cum cl. Gratiano demonstratum est.

Quibus addenda in diætæ regimine chocholata usus, confectiones ex pistaciis &c.] Cum Mulieres uteri laxitate laborant nullos Veneris stimulos percipiunt, nullaque voluptate in coitu afficiuntur: frigida intemperie laborare Veteres dicebant, hinc spirituosâ omnia, corroborantia, & quæ insigni nutriendi virtute eminent eximii usus. Chocholatam hæc potissimum facultas claram fecit, ut apparere facile potest perpendenti ejus basim efficere Cacao, qui & nutritio rore maxime abundat, & temperata volatilitate, quæ spiritibus materiem præbet convenientissimam. Cum vero Cinnamomum, Vanilla, Ambarum ea dosi, qua Chocholata præ eleganti eorum fragrantia suavior, & jucundior evadat nutritioni promovendæ, viribus firmandis, spiritibus majorem in modum recreandis eo magis comparata videtur. Sed hac de re plura alibi diximus (e). Quid de Pistaciis, eorumque confectionibus sentiendum sit colligit egregie cl. Geoffroy (f) asserendo nutrimentum præbere laudabile nec exiguum, hinc ad convalescentes ægros emaciatos citius restituendos plurimum valere, ventriculum, jecur, & viscera levi quodam amarore firmare, ac proinde horum viscerum obstructions auferre, lac seminalemque succum augere, ut efficere solent alimenta, quæ plurimum succum nutritium, & crassum suppeditant, quo potissimum opus est Mulieribus, quæ ejusce defectu steriles fiunt. Quid de Ambaro dicendum? Qui genitricem facultatem juvare reputent, eos equidem non admodum falli existimaverim, dummodo in eo casu hac virtute excellere non ægre concedant, in quo spiritus languentes suscitandi sunt, eorum penuria refarcienda, tardiorque ipsorum motus promovendus, & accelerandus, quod particulis oleosis, tenuissimis, & volatilibus quibus constat deberi censendum est.

Eruca in acetariis comedenda &c.] Idem plane dictum velim de Eruca; quæ non Medicorum tantum, sed & poetarum testimonio veneris conciliatrix videtur. Sic Martialis:

..... *Et venerem revocans Eruca morantem.*

Columella. *Excitat ad venerem tardos Eruca maritos.*

Et Ovidius. *Nec minus Erucas jubeo vitare salaces.*

Particulis enim oleosis, tenuibus, ac volatilibus & ipsa donatur, quibus crassas, mucosasque quisquillas atteri contingit, urinam acriorem reddi, ejusdem ac seminis secretionem, & evacuationem cieri. Hinc salubre Veterum consilium Erucam cum Lactuca in cibis consociare, ut illius fervor cum hujusce frigore temperaretur: atque optime a laudato Geoffroy dictum, Veneri quidem sollicitandæ Erucam parem esse, at biliosis, aut calidis naturis, illisque quorum Stomachus æstuat esse interdiciendam. Quid si cibi, quibus incocta sit Eruca aromatibus condiantur, nuce moschata, cinnamom. cariophyllis, aliisque quæ plurimo sale volatili oleoso abundant? Particulas nimirum sanguinis exagitari, acui, atque hinc calorem, & nimiam turgentiam in ipso excitari, quod in frigidis temperamentis, laxoque corporis habitu apprime utile, ac necessarium est.

XIII. *Quæ a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus æquo mordente, ac vellicante.* Infinitus fere sim, si singula velim persequi, quæ sterilitatem speci-

(e) lib. 2. cap. 3. com. 22. (f) Mat. Med. p. 2. art. 20. p. 404.

specifica proprietate tollere communiter reputantur, quæque a quibusdam practicis summis laudibus extolluntur. In regno Animali matrix leporis, testiculus apri, priapus cervi, ejusdem, & vulpium testes, pulvis ex hepate, & testiculis porcelli, quem solum Scrophæ edidit, primiperarum secundinæ pul. lac equinum inscia muliere epotum: in regno vegetabili Ammi, Satyrion, Imperatoriæ radix, pastinaca sylvestris, eryngium, majorana, salvia, rosmarinus, aliaque innumera acria, & aromatica a cl. Vallisnerio recensita, & ad examen sedulo revocata vel inutilia prorsus, & vana, vel summe quandoque perniciofa. Quid enim emolumenti afferre ea possint, quæ particulis oleosis tenuissimis, & volatilibus sunt prædita in eo casu, in quo sanguinis peccat acrimonia insignis genitales partes plus æquo mordens, ac stimulans arduum prorsus intellectu mihi visum subeunte admiratione, quomodo vel rudioris ingenii Medicus reperiri queat, qui non videat hisce potissimum sterilitatis causam augeri, aut confirmari, illis ne somnio quidem attigi. Quid enim Animantium partibus genitalibus cum mulierum organis generationi inservientibus varie affectis commune? Sumpta propterea a nobis occasio statuendi aliquid inesse commodi ad sterilitatem tollendam in nonnullis acribus, & aromaticis, ubi languentes spiritus suscitandi sunt, earum penuria resarcienda, sanguinis cursus alacrior, & promptior efficiendus, laxæ partes roborandæ, veneni ad instar eadem esse proscribenda, ubi nimius spirituum fervor, & æstus compescendus est, fluidorum acriedo temperanda, nimia falacitas coercenda. Quod levi purgatione ex Cassia, Tamarindis, sero lactis, decoctionibus herbarum refrigerantium, nitratis, emulsionibus femin. frigidorum, balneis, aquarum dulcium potatione, victu refrigerante, & humectante, omnimoda vini abstinentia aliisque alibi recensitis (g) facili negotio obtineri posse manifesta res est.

XIV. *Quæ a defectu sanguinis, & succi nutritii, ab eodem effeto, pravæ, vitiosisque sordibus referto, hæctica febre &c.*] Ubi hætenus dicta in memoriam revocemus non modo salubri eventu medicamenta pro sterilitate passim adhibebimus, verum quod magis est nullam non modo in mulierum corpore labem, sed ne labis suspicionem quidem afferemus. Quid enim si eadem morbis profligandis sint comparata, a quibus sterilitas tamquam rivulus a fonte emanavit? De his propriis actum est capitibus, ne defectu quidem sanguinis, & succi nutritii excepto, quem phthisim essentialem efficere, quæ a toto corporis habitu est citra alicujus visceris læsionem ostendimus (h), quando scilicet succus nutritius, seu materia ejus proxima in sanguinem non ingreditur, vel ingressa plus egeritur, quam opus est, quo loco longam inedia, obstructions pylari, hepatis, pancreatis, mesenterii, vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes, hæmorrhagias longas, & diuturnas, fonticulos, fetaceos, ulcera antiqua, & magna, nimiam lactationem, nimiam feminis & liquorum genitalium effusionem, gonorrhœam muliebrem, dysenteriam, diarrhœam, urinæ profluvium, quæ nisi tollantur, ne sterilitatem quidem ab hoc fonte prodeuntem tolli certo certius habendum. Quomodo corpus longa inedia contabescens sit pertractandum neminem latet: obstructions quomodo referandæ satis, ut arbitror tradidi de Ictero differens. Quid in verminatione agendum, quid adversus hæmor-

F f

rha-

(g) Cap. 7. n. 20. (h) Lib. 2. cap. 3. com. 1.

rhagias longas, & diuturnas, quid adversus nimiam feminis, & liquorum genitalium effusionem, gonorrhoeam muliebrem, diarrhoeam, dysenteriam suo loco actum est. Si fonticuli, setacei, ulcera magna, & antiqua præmissis universalibus, quæ causas opposita vi destruere valeant, ad quas antevertendas ejusmodi emissaria arte concitata sunt, aut contra naturæ leges aperta, tollantur, si lactatio suspendatur, sterilitati egregie occurri manifestissime apparet. Ita pariter si sanguis, & succus nutritius effœtus sit, pravis vitiosisque sordibus refertus, hectica febre, hydrope, aliisque morbis, de quibus jam alibi dictum est. Coronidis loco subnectere liceat inter remedia adversus eos morbos commendata, a quibus sterilitas proficiscitur eminere aquas acidulas Recobarii, aut alterius similis fontis. Si enim defectus sanguinis, & succi nutritii dependeat ex eo, quod proxima sanguinis, & succi nutritii materia in sanguinem non ingrediatur propter obstructiones hepatis, pancreatis, mesenterii, aliorumque viscerum imi ventris, vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes, & hæc vitia sint auferenda, nullum præstantius suppetit medicamen aquis acidulis, ut liquido constat ex iis, quæ alibi dicta sunt, (t) ostendentibus nobis aquas acidulas præter ferream venam, quæ aciditatem omnem coagulantem potentissime corrigit, & tonum fibræ conciliat, nec non præter salinas quasdam minerales partes, quæ viscidis, mucosisque quicquiliis incidendis aptæ sunt, volatilis etiam cujusdam, ac spirituosæ principii divites esse, quod sese in angustissimos quosque, ac intimos recessus minimosque poros insinuans, altiusque penetrans tubulos eorundem patentes, ac pervios reddit, quod ad secretionem humorum excretionemque restaurandas, ac promovendas apprime facit: alibi vero demonstrantibus (u) parte acidularum spirituosæ mucilagineas sordes primis viis, inque proximis visceribus hærentes abstergi, infarctus referari, coctiones restitui, viscerum naturalium fermenta corrigi, tonum confirmari, vermium nidum destrui, ac minutissima ovula per insignes excretionum vias eliminari, atque hac ratione verminationis fundamenta ab imo convelli. Id quod & de hydrope intelligendum, quem dictis de causis solidis partibus in pristinum elaterii statum restitutis, dyscrasia viscerum ablata, coctionibus omnibus secretionibusque humorum acceleratis tolli, quando a laxitate solidarum partium exoritur, ab infarctu, obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito statutum est (x). Si de hypochondriaca affectione sermo sit, tantæ esse efficacis aquas acidulas constat, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab ipsis sperari jure posse accuratiores Practici uno ore consentiant (z). Si vero de scorbuto, de ulceribus cancris, ac de ipsorum pulmonum læsione, flacciditate præsertim loqui velimus aquas acidulas opportunissimas existere ea memoria recolenti, quæ propriis capitibus dicta sunt apparere facillime potest. Quo loco quæstio occurrit non levis momenti. Cum enim ferreæ venæ, ac vitriolici spiritus divites sint, plerique vero contrarias fecunditati virtutes ferro, ac vitrioli spiritui assignaverint, verendum est, ne cum fecunditati ciendæ studemus sterilitatis causas augeamus, aut confirmemus. Forestus certe imminuendo femini usum aquarum fabrorum ferrariorum

jux-

(t) Lib. 3. cap. x. (u) lib. 3. cap. 6. com. 16.

(x) Lib. 2. cap. 5. com. 15.

(z) lib. 3. cap. 8. com. 16.

juxta Aetium summe commendat (a). Lister vero (b) eos videtur reprehendere, quibus stomoma ad Virginum Chlorosim curandam tam assiduo usui est: *Rubigo enim ferri, ait idem, per Dioscoridem potu praestat, ne feminae concipiant; at illam ferri vim ejus salii nascenti multo magis inesse credibile est, scilicet ratione petrificationis, qua forte tenella Virginum ova indurescant, aut aliter vitientur.* Si in Langii observationibus versantes in eam forte incidant lectu dignissimam, quam habet in Colleg. super Fabrum de quodam homine, qui ex nimio Vitrioli spiritus usu pro excitando appetitu testiculos amiserit, iidemque adeo sensim, ac sensim fuerint imminuti, ut pisorum magnitudinem demum vix æquarent, vix se continere possunt, quin ad suspicandum vehementer adducantur, ne si id æque officere mulieribus possit, & earumdem genituram ulla ex parte labefactare, eo magis infœcundæ mulieres per has aquas reddantur, atque propterea illarum usum interdicens esse mulieribus, quemadmodum Vitrioli spiritum fugiendum summe a novis maritis esse, quoniam partibus genitalibus summopere infestus sit. Ita fere cl. Jo. Gratianus (c) aliorum judicio relinquens circa earum usum omne dubium, postquam in hystericis non modo affectibus, in quibus ubi summe effœtus sanguis fuerit, atque spirituum ataxia adsit, ut quæ a Pharmaciæ fonte desumuntur, nequaquam proficiant, ad hujusmodi aquarum potum confugiendum esse docuerit, utpote ex quo pallidos Virginum colores, mensium suppressiones, ac reliqua symptomata sæpissime auferri solent, sed quod magis est sterilitati mederi affirmaverit, siue quod uterinum fermentum torpens ab iis excitetur, siue ductus omnes expediantur, iique præsertim, qui ad ovaria, eorumdemque tubas spectant, atque exinde ova fiant prolifica. Utinam id propria experientia edoctus asseruisset, cui an dicta respondeant sedulo a practicis animadvertendum esse admonuit. Sic enim nullus de illarum usu ambigendi locus videretur. Quamquam vero cur in ea re dubii ancipitesque amplius hære, quam cum veram esse ratio evincit, tum vero dicta experientia confirmat? Aliud enimvero, ac omnino diversum est, ferrum, ut ajunt, in substantia mulieribus exhibere, varie igne præparare, atque ea ratione, qua vim adstringendi insignem acquirat (d), aliud etiam vitrioli spiritum arte chymica elicatum, & nimis frequenter, utrumque vero nullo nec limpidissimæ, tenuissimæque e fonte scaturientis aquæ vehiculo, nec aliarum partium spirituosarum conjugio vigoratum, quarum proportionem ea cuncta præjudicia delentur, quæ sola mulieribus propinata forte minantur, ut alibi ostensum est (e). Nulla demum adstringendi vi insigni pollere acidulas omnium fere medentium decreto sancitum est: quemadmodum aluminosas, quarum propterea usum in infœcunditatibus minus tutum supra constituimus. Præterquamquod cum iis impedimentis tollendis opportunæ aquæ acidulæ existant, a quibus sterilitas ortum duxit, cur illorum usus damnandus sit omnino non video. Quid quod experientia compertum est mulieres hystericis affectionibus, Chlorosi, mensium suppressione aliisque uteri, ac aliorum viscerum vitiis laborantes non modo aquarum acidularum potatione in per-

F f 2

fectis-

(a) *Obs. lib. 16. ob. 17.*(b) *Exercit. altera de font. Med. Angl. cap. 4.*(c) *Dissert. de font. Recobar. p. 224.* (d) *lib. 3. cap. 7. p. 88.*(e) *Lib. 2. cap. 2. p. 23.*

fectissimum valetudinis statum restitutas fuisse, sed ita ad conceptionem promptas evasisse, ut semel in anno filios nullo excepto ex ordine ediderint, id quod me in binis Nobilibus mulieribus vidisse bona fide testor, quæ præ morborum vi steriles factæ fecunditatem ita recuperarunt, ut pulcherrima prole summo Parentum gaudio fruantur.

XV. *Molæ curatio post transactum legitimum partus tempus instituenda eaque primum Clysteribus ex decoctione althææ. &c.*] Quamvis falsa germina spontaneo naturæ conatu expelli supra a nobis sit adnotatum Mauriceau auctoritate ita suadente, quandoque tamen hæmorrhagiam adeo enormem subsequi, ut in mortis discrimine prope certissimo constituentur mulieres, nisi eadem ex utero educantur ab eodem Mauriceau (f) & D. la Mothe (g) optime fuit animadversum. Quamobrem salubre illorum consilium videtur, satius esse eorum extractionem moliri, quam totum opus naturæ committere, nisi forte os uteri plus æquo angustum fuerit, quod extractionem valde difficilem reddit. Et vero, ut egregie notat cl. Pasta (h) in insigni sanguinis hæmorrhagia, quam falsum trium fere mensium germen excitaverat, cum uteri os ita dilatatum non esset, ut prædicti falsi germinis moli apte responderet, cumque sanguinis evacuatio sisti inceperit, opportunius esse constituit naturæ opus committere, quam vitæ mulieris idem os violenter dilatando periculum facere, licet ea copia sanguis effluerit, ut animi deliquio sæpius correpta fuerit: (i) Tanti faciebat violentam uteri orificii dilatationem, ut vel secundinas hac de causa utero hæreere sæpius maluerit, atque earum extractionem in aliud tempus differre (k), vel ut enormi sanguinis evacuationi occurreret aliquam tantum germinis portionem solo indice digito immisso, pollice in vaginam solum insinuato avellere conatus fuerit, reliquum quod uteri parietibus adhærebat suppurationi concipiendæ relinquere (l). Cum tamen præ hæmorrhagiæ vi morti proxima mulier constitueretur, meliusque sit anceps experiri remedium, quam nullum, tunc enimvero, nisi manus sufficiat, etiam ferro, sive idoneo instrumento, cujus descriptionem tradit (m) extranei corporis extractionem procurandam consulit, eamque optime cessisse uno exemplo confirmat, cum nullum aliud in tanto ejusdem observationum numero reperiri legentibus datum sit, ac ne earum quidem testante laudato Pasta, quæ a la Mothe afferuntur, qui unus præ cæteris ab ejusmodi ferreis instrumentis abhorruit. Fateor me justis laudibus æquare non posse, quæ in hanc rem tradit vir clarissimus, cum tamen a D. la Mothe (n) observatum sit, mulieres a secundo ad tertium usque suppositæ graviditatis mensem falsum germen plerunque ejicere, ac sæpius quidem solius naturæ auxilio, quamvis nunquam non sine insigni sanguinis profluvio, ipsius vero Mauriceau observationibus constet multo plura fuisse vera, ac falsa germina, quæ primis tribus, quatuorque mensibus spontaneo naturæ nisu ejecta sunt, quam quæ artis ope, præsertim si insignis sanguinis hæmorrhagia, antequam tertius elabatur Mensis superveniat, ut egregie eundem animadvertisse supra adnotavimus, cum de-

(f) *loc. cit. lib. 2. cap. 31. & obs. 11.*

(g) *Obs. 13. p. 30. obs. 14. pag. 31. obs. 352. p. 237.*

(h) *l. c. p. 193.* (i) *Obs. 293.*

(k) *Obs. 235. 508.* (l) *Obs. 169.*

(m) *Tab. 27. p. m. 270.* (n) *refl. obs. 12. p. m. 29.*

demum in usu tam internorum, quam externorum medicamentorum sedulo, & accurate cavendum esse doceat, ne dum molæ expulsionem molimur verum abortum sollicitemus, nil temere a Medico agendum esse crediderim, ni certus sit de mola, cujus signa, ut ait Jo. Christ. Langius (o) *adhuc in utero, & quidem in incunabulis ut sic loquar, sive circa primos gestationis menses harentis vix accurata habentur; symptomatibus nempe ex asse similibus vexantur, quæ talem gerunt, quam conceptu veræ gravida, adeoque tantummodo post transactum legitimum partus tempus, ut supra dictum est (p) curationem instituendam, atque ea fere methodo, quam tradit expertissimus Jo. Fortis, quæ primum in emollientium, ac laxantium usu consistit, secundo in fætum mortuum expellentium, tertio in obstetricis opere, & tandem in desperatis casibus in Chirurgica operatione. Ad emollientia quidem, ac laxantia pertinent Clysteres ex decoct. alth. Mercurial. lilior. albor. pariet. &c. pessi ab Aetio commendati ex butyro, adipe anserino, &c. unctiones ex ol. lilior. alb. &c. ossibus pubis, inguinibus, & ossi sacro, si de externis remediis fermo sit: si vero de internis aq. flor. sambuc. cum saccharo, quindecim dierum spatium adhibita, tum ol. amygdal. dulc. quod cæteris palmam præripit.*

XVI. *Venæ sectio postea ex brachio vel repetitis vicibus si plethorica fuerit mulier &c.*] Venæ sectionem vel in sanguinis profluvio a falso germine prodeunte optimum, atque opportunissimum esse remedium, si ferre eam vires possint, Paræus opinatus est (q) quod tum maxime, cum plenitudo nimia vasorum peccat, confirmavit Hildanus (r). Nisi enim profluvium sanguinis cohibere valeat, quod docente la Mothe (f) solius extranei corporis uterum occupantis sive expulsionem, sive extractionem sisti solet, ejus tamen pulcherrima laus est massam sanguinis minuendo, eumque affluxum ab utero revellendo, idem adeo moderari, ut præcipitis casus eventus præca-veatur. Cum vero sanguis revelli ex utero non possit, nisi superiorum partium venæ secantur, optime hac in re sensisse videtur Jacobus Mesnard (t) qui in partu longo, ac difficili (talem esse & molæ expulsionem experimur) sanguinem ex brachio mittit, ac tum præsertim, cum os uteri non a natura, sed a sanguine uberius in uterum influente angustum factum sit: quo ex loco repetitis vicibus educendum esse procul dubio asseruerim, si plethorica fuerit mulier, non ex saphæna, ut præcipit Jo. Fortis, nec non etiam cl. Mauriceau, quam solum secandam traderem, cum depletis vasis sanguinis cursus ad superiores partes accelerandus est, ac molæ expulsio procuranda.

XVII. *Inde ad dictamum Creticum pul. trochif. de myrrha, boracem mineralem &c.*] Quo fine ut melius adhuc potiri valeamus ad ea deveniendum, quæ emmenagoga dicuntur, quæque fætum etiam promovent mortuum, & secundinas retentas expellunt, inter quæ dictamus Creticum pul. Trochif. de myrrha aliaque id genus eminent, quæ partibus volatilibus fæta insigni pellendi virtute donantur. Hippocrates certe referente Galeno ad secundas remorantes inter præstantes quasdam medicinas dictamum ponit: vetusque

fa-

(o) Part. 2. cap. 24. sect. 12. (p) Com. 6.

(q) lib. 23. cap. 35. (r) Cent. epist. 39. p. m. 385.

(f) Reflex. obs. 214. (t) Cap. 6. art. 5.

fabula est, ut refert Geoffroy (u) Capras in Creta Sagittis vulneratas ejus pastu eas excutere. Plinius ipse narrat (x) confirmavitque Bonaciolus (z) dictamum pul. ex aqua propinatum secundas, & ipsum fœtum mortuum, etiam si impeditum foras ejicere: unde ejus folia cavendum, ne in cubiculum gravidarum mulierum ferantur, ne abortum faciant. Quod & de myrrha plane est intelligendum, ejusque trochiscis, quibus nomen fecit: unde cum aliis insignibus facultatibus donetur, præsertim vero sanguinem crassum, ac viscidum, bilem grumescens, & humores glutinosos, & concretos potenter dissolvendi, qua de causa in pulmonum infarctibus, tuberculis, asthmate humido, tussi, ictero, scorbuto aliisque non paucis affectionibus commode adhibetur, temerarie, & incaute gravidis mulieribus exhibendam non esse, ne abortiant egregie animadvertit laudatus Geoffroy (a). Adeo verum est placentam uterinam, fœtum mortuum, ideoque, & molam pellendi virtute excellere. Quid de borace dicam, quem solum cum myrrha, & pauxillo Cinnam. ex conserva absyntii, vel calendulæ in bolum reductum ad suppressos menses, aut puerperarum purgamenta provocanda, & ad fœtum mortuum expellendum commendat ipse Geoffroy (b), cum magni secreti loco accepisse Fallopium (c) a Medico quodam Etrusco jam olim ipse Jo. Fortis adnotaverit. Quid de Castorio testante Guarinono (d), quid de dictami ipsius, & croci decoctione, nec non florum liliorum alborum, politrici, aliisque id genus, omnis ævi Medicis ad prædicta obeunda munera probatis, commendatisque? Jam ex his fere aliisque virtute similibus Tulpus suum illum pulverem confecit (e), qui ita se habet. ℞. Borac. venet. succin. albis. a ʒ i. Croc. cassiæ lign. castor. a gr. x m. f. pul. Atque suum etiam Heurnius. ℞. Cinnam. el. ʒ ii. s. mirrh. opt. ʒ ii. succin. albis. ʒ .s. rub. tinctor. castor. a ʒ i. borac. ʒ .s. croc. gr. v. m. f. pul. ad ʒ i. ex vino exhibendus.

XVIII. *Hiscæ vero non juvantibus quid vetat quominus ad pulverem secundinarum &c.*] Quæ specifica proprietate secundas, & fœtum mortuum, & molas pellere creduntur, innumera fere sunt. Mitto quod scribit Cardilucius mulierem mariti urinam ebibentem, aut stercus equi sola avena nutriti edentem statim extranea corpora ejicere, veritus, ne si id verum est, ob nauseam, ac vomitum quem sordida ejusmodi medicamenta solius imaginationis, aut ingrati saporis in mulieribus delicatioribus, & ad spirituum ataxias pronis excitant, forte contingat, quatenus scilicet non solum ventriculo, sed imi ventris, & thoracis visceribus concussis, quæ in utero continentur dimoveantur, & foras ejiciantur. Mitto etiam mysteriosa quædam amuleta, quarum meminit Jo. Fortis (f) lapidem nempe Aetitem, sive aquilinum femori alligatum, Jaspid subviridem femineis locis appositum, magnetem manu sinistra detentum, aliaque similia, atque illud suum tantopere commendatum (g) oculum nempe leporis Mense Martio capti studiose exemptum, & cum pipere exsiccatum, si vertici mulieris applicetur, ita ut vertex a pupilla tangatur, quod non modo fœtum vivum, & mor-

tuum,

(u) *Mat. Med.* p. 2. p. 326. (x) *lib.* 26. p. m. 853.

(z) *Gynecior.* tom. 1. p. 291. (a) *Ibid.* p. 527.

(b) *Ibid.* (c) *Traſtat. de mettal.*

(d) *Consul.* 56. (e) *Obs. Med.* lib. 4. cap. 42.

(f) *Cap. de mola.* (g) *Cap. de secund. retenta.*

rum, ac secundam educere, sed si diutius relinquatur, & utero procidentiam inducere affirmat, cum non aliam hifce inesse vim facile existimem, si illam excipias, quam alibi attigimus (b), ut scilicet his confisæ mulierculæ vim animis addant ad alacritatem quamdam incredibilem, qua erecti spiritus, atque uberius, & promptius tum in universi corporis fibras, tum in uteri ipsius influentes eas tendant, atque in eas contractiones adigant, quibus opus est ad retenti corporis expulsionem promovendam: atque ad pulverem secundinarum, ejusque spiritum me converto, quem summis laudibus extulerunt Corbejus, atque Etmullerus, cum ille infallibilis remedii nomine appellet, hic ceteris omnibus facile anteponendum asserat: ad jecur quoque anguillæ, quod exsiccatum, ac pul. gravidis exhibitum ante horæ dimidium certo certius abortum facere testatus est Helmontius (i) ut innumeris se observationibus didicisse affirmat, quibus factum est, ut publici juris facere ob id potissimum voluerit, ne scilicet Parturientes in vitæ discrimen in posterum adducerentur. Eodem & Juncherum (k), & Nenterum (l) usos fuisse eorum scripta legenti facile apparet. At recentem esse oportere duorum scilicet vix annorum ex E. N. C. constat (m). Quid Gesnerum memorem asserentem pulverem testiculorum equi ad secundas expellendas efficacissimum remedium esse, (n) atque Augenum dicentem ipsius Parentem non sæpe ac sæpius, sed nunquam semper ægris mulieribus prædicto pulvere, quem pro arcano sibi servabat, profuisse (o)? Unde nil mirum Jo. Fortis vel ad molas ejiciendas ceu præstantissimum prædicasse (p). Si æque his credidisset cl. Pasta, nullus de eorum virtute hic ambi- gendi locus relinqueretur. Dolendum autem fidem omnem adimisse, nul- lam eis facultatem inesse asserendo præter illam, quæ ex diuturno illorum usu proficiscitur, quo fit, ut uterus per se ad extranea ejicienda corpora aptus evadat, atque hinc laudibus extollatur remedium, uti mos est plau- sus vetulæ excitandi, quæ venit in fine morbi. Cum tamen ad eorum præ- judicia declaranda fateatur solidas concutiendi partes, fluidarum vero orgas- mum, ac rareficientiam ciendi virtute pollere, cur reprehendendus homo sit, qui in debili, cachochyma muliere, ideoque in solidarum partium la- xitate, in cruoris, ac spirituum inertia, atque segnitie adhibenda suadeat, ut vel solidæ partes in validiores, vehementioresque contractiones agantur, vel fluidæ exagitentur, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad ube- riorem spirituum secretionem, atque expeditiorem in universi coporis fi- bras, ac propterea ipsius uteri influxum omnino non video. Si plethorica fuerit mulier, si robusta, si orgasmo sanguinis æstuet, & rareficientia, si ad functiones omnes obeundas alacris, atque expedita a cl. Pasta fuerim eadem esse penitus proscribenda: multo magis si enormi sanguinis hæmorrhagia vexetur, quo casu nulla interposita mora ad extractionem deveniendum esse constituimus. Sed de his paulo inferius.

XIX. Eodem tempore Clysteres injiciantur ex decoctione Colocynthid. &c.] Qui hætenus dicta diligenter teneat minus mirabitur cur & Clysteres a- cres,

(h) Lib. 1. cap. 8. com. 28. & lib. 4. cap. 9. com. 32.

(i) Jus duuair. n. 46. (k) Tab. 135.

(l) Tab. 190. (m) Dec. 1. an. 9. & 10. obs. 35.

(n) Epist. ad Gesner. p. 27. (o) Epist. lib. 7. ad Piclin.

(p) l. c.

cres, & pessaria ex irritantibus, stimulantibusque rebus parata opportuna esse crediderim, atque plane ille quidem intelliget recti intestini, connexarumque, & consentientium partium, ac præsertim uteri fibris validius, ac vehementius contractis fœtus mortui, molæ, ac cujusvis extranei corporis expulsionem cum prius molle flaccidumque factum fuerit os, facilius promoveri, hinc magnum adeo esse illorum usum in ejusmodi casibus, ut vel sola laxantia, ac lenientia in gravidis ob metum abortus sint cautissime administranda. Salubre propterea laudati Jo. Fortis consilium simul ac stimulantia hæc, atque acria cum intrinsecus, tum extrinsecus applicantur, ut descendat mulier in balneum aquæ dulcis dictis herbis alteratæ, quibus & infessus loco utatur, adeo ut cannula in uterum immissa excipiat, dum sternutatoria in nares intruduntur, ut scilicet magis magisque uteri ore relaxato, ac universo corpore concusso, musculisque thoracis, diaphragmate, ac imi ventris visceribus uterum versus valde prementibus molæ expulsio sollicitetur. (q)

XX. *Ubi tamen præ enormi sanguinis effusione in vitæ discrimine versetur mulier omnia hæc laxantia, impellentia &c.*] Vidit hæc maxime insignia emolumenta cl. Mauriceau, at cum præ hæmorrhagiæ vi res in arduo sit posita, hæc omnia impellentia medicamenta ejicienda prorsus esse constituit, (r) observatione potissimum edoctus, id quod magis sanguinis profluvio uterino in muliere falsum germen gerente tribuerat, aquam sambuci fuisse, aliasque potiones diureticas obstetricis consilio assumptas, nec non acres, atque extimulantes Clysteres, aliaque vago passim rumore decantata specifica, quæ tantum abest, ut bono sint emolumento, ut in summam mulierum perniciem plerunque cedant, qua enormes sanguinis hæmorrhagias ciendo, qua febres, uterique inflammationes, qua immodicos alvi fluxus atque gravissimas pectoris fluxiones provocando. Vidit hæc etiam la Mothe (f), Hildanus vidit (t). Nos ab iis sumus, atque uti mulieres ad extremum usque vitæ redactas sola extranei corporis extractione ab Orci faucibus ereptas fuisse constat, ita & nos eam similibus in casibus instituentam esse haud dubie affirmamus. Methodum servandam docet Hildanus ipse (u), quæ in eo tota versatur, ut dolores, qui etiam perenni cursu fluente sanguine evanuerunt, denuo excitentur extraneorum corporum excretioni certo certius ansam daturi, ut a viris præclarissimis la Mothe (x) & Heistero (z) demonstratum est. Hinc ut ægotans in modum parturientium decumbat, operæ pretium putat, in lecto tamen, ut vires conserventur, supina, cruribus elevatis utrinque, dilatatis cosciis, deinde obstetrix manum inunctam linimento ex oleo lilior. albor. amygdal. dulc. de vitel. ovor. pinguedin. capon. urs. anser. &c. clementer in uteri collum immittat, ac parturientium dolores, & conatus quantum fieri potest excitet. Verum quidem est, ut notat egregie cl. Pasta (a) ejusmodi operatione vel le Hildanum uteri os tantum sic dilatari, ut obstetrix manum commode immittere possit pro molæ extractione, at ne inficiari quidem posse contendit

(q) *V. lib. 1. cap. 1. com. 22.*

(r) *Obs. 3. (f) Reflex. obs. 163.*

(t) *Epist. ad Doringium p. m. 904. (u) Cent. 2. obs. 52.*

(x) *Reflex. obs. 14. (z) num. 21.*

(a) *loc. cit. p. 207.*

dit sperandum esse, ut mulier falsum germen ejiciat, aut ita idem propendeat, ut digitis apprehendi queat, cum revocatis hac ratione doloribus in sanguinis profluviiis partus naturales procurari ab ipso Puzos animadvertat, sicque vitæ peciculum, quod in foetus extractione impendit, diligenter præcaveri. Saltem pulcherrima laus erit os uteri sic dilatare, ut extractionis fine, si in longius protrahi non possit, potiri valeamus. Quæ quomodo perficienda laudatus ipse Jo. Fortis præclare docuit, quo loco inquit: *Tum Obstetrix manibus inunctis oleo liliorum alborum, & Keirino (oleum loco linimenti sufficere vel cl. Pasta adnotavit) sinistram in uteri osculum immittat, & dilatet; deinde inventa mola dextera & ipsa insinuetur, manu inuncta pertractetur, & leviter extrahatur; quod si consequi non possit obstetrix, peritus forsan, & animosus Chirurgus id obtinebit; cujus manus, si mola fugiat, ubi sinistra manu os uteri dilataverit, & molam invenerit, dextera uncus introductus, sinistra infigatur, quo in orbem circumducto paulatim extrahatur. Quamquam vero uteri os interdum adeo angustum esse ostendit cl. Mauriceau (b), ut non solum tota manus immitti queat, sed vix solum digitum, quo operatio efficienda, quæ in hunc fere modum se habet. Inuncta manus ad internum usque orificium, quod vix apertum reperiri plerunque datum est in vaginam immittenda, atque alterutrum digitorum insinuandum, ac in utramque partem in gyrum agendum eo usque dum alteri via præbeatur, & sic ex ordine aliis, si absque molestia id fieri possit: Si duo solum ut sæpe contingit immitti queant, extraneum corpus ipsis apprehendendum eo prorsus modo, quo solent cancri fluviales eorum pedibus, dum rem aliquam apprehendunt, atque extra uteri confinia ejiciendum, quemadmodum etiam, si forte intus inclusus sit aliquis grumus sanguinis, quo educto profluvium nimium cohiberi procul dubio tenendum, nisi forte aliqua ipsius portio superstes maneat, ut sæpius vidisse testatur, atque huc usque traditam methodum adhibuit. Hanc fere sectandam putat cl. Pasta (c) dummodo diligenter prospiciat obstetrix, ut docet Hildanus (d) ne ipsam, nempe molam impetuose, ac festinanter, sed pedetentim, ac lente separaret, extrahatque, cum se in separatione inolæ postquam ad ipsius radicem manu pervenisset dimidiam fere horam impendisse subdat, absque ullo tamen dolore, aut molestia egrotantis. Hinc propterea recisis unguibus digitorum summa molam inter, aut aliud extraneum corpus, & uteri parietes injiciantur, eadem sensim ea parte avellendo, qua utero tenaciter adhærent, & sic circumundique usque ad integram separationem: sedulo etiam, ac diligenter caveatur, ne si nimis adhæreant, eadem plus æquo trahendo dirumpantur, aut ipsius uteri substantia avellatur, cum manus similibus in casibus, æque ac uncus periculi expers non sit, ut cl. la Mothe testatus est. (e) Quæ si vera sunt, eo magis patet perquam raro ad uncum deveniendum esse, cujus meminit cl. Jo. Fortis, aut ad alia instrumenta a cl. Mauriceau inventa, descripta, ut supra a nobis la Mothe præeunte adnotatum est.*

G g CAP.

(b) lib. 2. cap. 31. p. 259.

(c) l. c. p. 201. (d) Cent. epist. 39. p. 386.

(e) Prefac. p. 9.

C A P U T IX.

De præcipuis quibusdam gravidarum morbis & abortu.

I. **N**ausea, vomitus, cordis palpitatio, Syncope, alvi fluores, ani hæmorrhoides, alvi stypticitas, mejendi difficultas ea fere sunt, quæ gravidas exercent: molesti quidem, atque graves morbi, at cum abortu comparata levis momenti.

II. Illorum causa est aucta sanguinis quantitas primis potissimum mensibus, & impedita consueta ejusdem excretio, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & cæteræ humorum secretiones aliququaliter læduntur.

III. Hinc distentis plus æquo uteri vasis, eorumque & stomachi nerveis fibrillis male affectis, aut crassis, acribus, falsis aliaque qualitate præditis in eodem separatis succis nausæ, vomitus subsequuntur.

IV. Sanguine vero, aut acriore ab eodem lymphæ secreta circa præcordia lentefcente cordis palpitatio, syncope præsto sunt.

V. Jam vomitibus longis, & diuturnis divexatæ mulieres languescunt, eorumque stomachus cibis coquendis ineptus redditur, unde Lienteria, aut depravata chylicatione acres, erodentesque humores colliguntur, qui Diarrhœæ, ac Dysentericæ occasionem præbent.

VI. Superfluum sanguinem in vasis hæmorrhoidalibus subsistere si forte contingat, hæmorrhoides subsequuntur; eo magis si eodem intestinorum vasa plus æquo distendente alvi stypticitas exoritur; qua excrementa magno cum nisu, ac labore ejiciantur.

VII. Hæc præternaturalis distensio, si vesicæ vasis accadat, mejendi difficultas, quæ a sola uteri compressione quandoque proficiscitur, inflammatoria originem trahet.

VIII. Abortus vero, qui inter primum, & septimum mensem contingit, causa non solum est nimia sanguinis plenitudo, sed ejusdem raritas nimia, & expansio, tenuitas, fusio, acrimonia, inanitas, quæ longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus, tenui diætâ in morbis acutis, insignibus hæmorrhagiis hæmorrhoidum, uteri, liberaliori venæ sectione, alvi fluxibus aliisque ejusmodi evacuationibus, comparatur.

IX. Ea omnia quibus mensium fluxus cieri solet, aut molæ expelli, purgantia scilicet, emmenagoga, crocata, mirrhata, aloetica, totius corporis gracilitas, mollior, laxiorque habitus, abortus quavis de causa prægressus, uterus qui satis amplus, & capax non sit, aut inflammatione, tumore aliquo scirrroso, abscessu, mola, aliisque malis laborans, idem laxior, & humidior, omenti crassities insignis, aut duriorum, quæque ferris armantur vestimentorum compressio, grandiores fœtus, monstrosi contra naturæ ordinem positi, gemelli, tergemini, aut plures vel per superfœtationem, si datur, concepti, varia funiculi ad fœtus collum circumplicatio, percussio ventris, casus in terram, labor molestus, & operosus matris, præsertim insolitus, violenta exercitia, frequens & immoderatus coitus, saltus, suspiria vehementia, brachiorum elevatio, graviores animi curæ, metus præsertim insignis, vehemens ira, improvisus, & inopinatus rumor, odores tetri carbonum vel ipsius lucernæ extinctæ.

X. Morbus revera metuendus abortus, licet in nonnullis nil gravius partu naturali.

XI. Ne is forte accidat, ubi nausea, aut vomitu mulier corripitur, venæ sectio ratione plenitudinis habita vel primis mensibus ad septimum usque, si moleste vexetur instituenda, secus circa finem tertii, eaque in brachio, vel manu, nisi acutissimus morbus aliter suadeat.

XII. Si ultra quartum mensem protrahatur vomitus, atque pravi ejiciantur succi, syrupus de cichorea cum rhabarbaro ad ℥ i. quotidie exhibendus, rhabarb. pul. a ʒ i. ad ʒ .s. ex flor. Caf. r. e. aut ejusdem conserva quolibet octavo die, vel ejusdem infusio addito syrupo flor. perficor. aut mel. rosat. solut. ad ʒ i. .s.

XIII. Absterfis primis viis, si adhuc molestus sit vomitus jusculum ex carn. vitul. a pingued. separat. ʒ iii. rasur. ebur. ʒ ii. cortic. citr. ficc. ʒ .s. calamint. mont. p. i. filiq. vanil. vel cortic. Vinteran. gr. viii. aq. font. Lib. i. .s. m. coq. usque ad consumpt. mediet. detur ad ʒ iiii. quotidie mane jejunò stomacho.

XIV. Solus Chocolatæ potus nonnullis quandoque egregie proficit.

XV. Diligens etiam victus ratio conferre visa est ea concedendo quidem, quæ avide appetuntur, licet qualitate aliqua intemperata, sed opportune, ac moderate, cum cæteroquin prisanæ hordeacæ, a-

venaceæ, carnes juniorum Animantium, Avium, vel affatæ succo limonum, granatorum alteratæ conferre visæ sunt, uti & conservæ cytonior. post cibum, vinum maturum optima sint.

XVI. In palpitatione cordis sola plerunque venæ sectio promptissime occurrit, ita & in syncope, sed extra paroxysmum, in quo facies aqua frigida irroranda, aut acetum acerrimum naribus applicandum, cordis vero regioni vinum generosum speciebus cordialibus pro epithemate imbutum admovendum, aut aqua Reginæ Ungariæ: dum vinum generosissimum fragrans, limpidum, & suave, aut aq. suc. melif. tot. citr. aurantior. cochleatim exhibetur.

XVII. Etiam in alvi fluxibus locum habet venæ sectio, si redundantis sanguinis inditia adsint, cum cæteroquin ea, quæ mulier appetit pravæ indolis evitanda in lenteria, & ea quæ facilis sunt coctionis subacidis succis alterata, & conservæ cytoniorum, & vinum maturum concedendum sit, hora vero somni Diascordeum Fracastor. a 3 .s. ad 3 i. exhibendum.

XVIII. In Diarrhœa vero omnia alibi recensita (f) solis aquis Tetutianis exceptis, & radice Ipecuacan, nisi forte insigne medicamentorum fastidium prohibeat, quo casu sola Simaroubæ decoctio adhibenda, quæ in hunc fere modum paratur. ʒ. Simaroub. minut. sect. 3 ii. aq. commun. Lib. ii. coque usque ad consumpt. tertiæ partis, & quarta ipsius pars quarta quaque hora tepida propinetur ad integram usque sanationem.

XIX. Hæmorrhoides dolentes præter venæ sectionem ex brachio decocto Verbasci, & flor. sambuc. portulacca contusa, & admota, linimento ex linariæ fol. & floribus in adipe porcino coctis expresso adipe, & vitello ovi admixto, oleo semin. lin. in quo aselli fuerint incocti, addito oleo buxi, & vitel. ovor. ; in metu vero inflammationis linimento ex cancris fluviatilibus in oleo coctis usque ad mel. consistentiam, aut oleo amygdalar. dulc. papaver. & nymph. vitello ovorum crudo in mortario plumbeo diu agitato, addito etiam refrigerante Galeni, & Populeon. pertractandæ.

XX. Alvus cæteroquin aperta servanda floribus Cas. r. e. prunorum decoctione in juscule tenui, fero lactis tamarindato, spinaciis, aliisque id genus. Clysteres ut summum si fæces sint induratæ ex decoct. malvar. parietar. violar. semin. lin. cum sacchar. rubr. ʒ ii. ol. violat. amyg-

(f) *Aph. lib. 3. cap. 3. p. 27.*

amygdal. dulc. a 3 i. s. butyr. recent. parum, adhibendi.

XXI. Alvi stypticitas, & mejendi difficultas, nisi venæ sectione tollatur sola refrigerantia, & emollientia visa sunt convenire, cujusmodi sunt lac tepidum, fomenta ex decoct. malvarum, parietariæ, violar. femin. lin. extrinsecus applicanda, aut addito oleo violato in vesicam injicienda: intrinsecus vero emulsionibus ex femin. frigid. addito syrup. nymphæ, serum caprile destillatum, aqua Noceræ, & similia.

XXII. Abortus, qui a nimia vasorum plenitudine proficiscitur frequenti venæ sectione præcavetur supra allatis cautelis n. ii.

XXIII. Qui ab ejusdem raritate nimia, & expansione, quiete corporis, animique diætâ tenui, ac refrigerante, ut sunt ptisanæ avenaceæ, hordeaceæ, juscula ex carnibus agninis, vitulinis, endivia, acetosa, lactuc. comesta in acetariis, omnimoda vini abstinentia, aut tenui tantum, & diluto, aqua ardente Sirio succo limonum, berberum alterata, emulsionibus femin. melon. aut quat. frigidorum.

XXIV. Quibus addendi pulveres ex rasur. matr. perlar. ocul. cancror. a 3 i. nitr. purif. 3 i. ad 3 s. ex aq. acetos. borragin. aut levi decoctione in jure non salito lactuc. endiv. cichor. violar.

XXV. Qui a tenuitate, fusione, acrimonia, pulveribus ex coral. mastich. gr. kerm. a 3 i. ad 3 s. quotidie in ovo forbili exhibendis, vel trochisc. de spod. de karab. a 3 s. ad 3 i. superbibendo gelatin. rasur. ebur. & cor. cer. in aq. tormentil. plantagin. a cocl. i. ad cocl. ii. in jure extremitatum pedum vituli, dum renes, ac pubes ad præpediendam hæmorrhagiam unguento de cortic. castan. comitis. sandalin. junguntur, aut cerata, aut zona torrida inclusa pelle arietina vitriolo ad solem calcinato applicatur, quæ etiam in nimia laxitate locum habent.

XXVI. Qui ab inanitate ob inedia, liberaliori, atque opimo victus genere, jejunii abstinentia.

XXVII. Qui ab inanitate ob diuturnam nauseam, ac vomitum iis, quæ iisdem occurrunt.

XXVIII. Qui ob tenuem diætâ in morbis acutis paulo liberaliori victu in declinatione præsertim, jusculis scilicet carniū juniorum Animantium, quibus incocta sint hordeum, radix scorzonæ, & vitelli ovorum, potu vero ex aqua hordei cum aq. Cinnam. succo citri, & pauxillo vini permixto, vel succo limon. aut berberum alterata.

XXIX.

XXIX. Qui ab insignibus hæmorrhagiis hæmmorrhoidum, uteri, aliarumque partium, iis ipsis, quæ eorundem remedia sunt.

XXX. Qui ex abortivis medicamentis, eorum abstinencia.

XXXI. Qui a molliori laxiorique habitu, aut laxiori, & humidiori uteri intemperie iis, quæ fluorem album sistunt.

XXXII. Qui ab externis causis earum remotione.

XXXIII. Excepto metu, & terrore, qui venæ sectione animo ad quietem composito pertractandus.

XXXIV. Si mammæ detumescant, & extenuentur, dolores frequentes, & fere continui renes, ac lumbos excrucient, qui pubem versus, & os sacrum exporrigantur, quidam ex utero egerendi conatus, sanguinisque puri, vel serosi, vel aquæ ex utero profluentis excretio contingat, quibus imminens abortus indicetur totum naturæ opus committendum.

C A P. IX.

De præcipuis quibusdam gravidarum morbis, & abortu.

I. **N**ausea, vomitus, cordis palpitatio, Syncopes &c.] Nullum morbum reperiri medentibus datum est, si singuli animo, & cogitatione percurrantur tam acuti, quam chronici, qui & non prægnantibus, prægnantibusque communes non sint, easdemque non causas agnoscant, atque diagnofim. Si hæc duo tantum a nonnullis spectata fuissent, nullas superfuisset de iis differendi locus: at cum ad prognofim, ac curationem attendissent, quæ satis insigne habere discrimen animadverterunt, satis se habere posse sunt arbitrati, quo de his aliquid speciatim dicerent. Inter hos Riverius eminet (g), qui propterea acutos morbos in gravidis longe periculosiores, & sæpissime lethales primum constituit, chronicos vero aut abortus periculum minari, aut vix ante partum curari posse: deinceps de magnis remediis sermonem instituit, venæsectione scilicet, & purgatione, nec non diæta, quæ qua ratione adhibenda subtilius inquirat, ita ut exonerari laborum nostrorum partem fateamur, atque ejus doctrinam quamlibetissime amplecti. Cum tamen totum curationis momentum in eo situm videatur, ne indicatis præfidiis præpostere adhibitis mulier abortiat, cum venæ sectio, purgatio, diæta in eorum etiam morborum curatione sint administranda, qui peculiare sunt mulieribus gravidis ante partum, quique abortus periculum æque minantur, ab eorum examine, ne frustra res in immensum excresceret supersedere decrevimus, atque ad istorum historiam sermonem omnem, orationemque convertere, præsertim cum de causis, ac remediis abortus tam iis, quibus præcaveri idem potest, quam quibus curari sit infra dicendum. Nausea, vomitus, cordis palpitatio, syncopes, alvi fluores, ani hæmorrhoides, alvi stypticitas, mejendi difficultas, uteri hæ-

(g) Cap. 16. de morb. acut. & chronicis prægn.

hæmorrhagia ea fere sunt, quæ Mulieres gravidas ob metum abortus, & abortus periculum non leviter infestant, quorumque tractationem Ludovico Mercato, Roderico a Castro, Mauriceau, Jacobo Mesnard, Andrea Pasta præeuntibus aggressi sumus.

II. *Illorum causa est aucta sanguinis quantitas primis potissimum Mensibus, & impedita consueta ejusdem excretio &c.*] Si illorum proximas spectemus causas, nemo inficias ire aufit easdem plane esse, quæ in non gravidis nausæ quidem, ac vomitus inversum motum peristalticum æsophagi, ventriculi, & sæpe Duodeni, nec non diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsivam contractionem plus minus violentam (h), cordis vero palpitationis, illius convulsionem, quæ non raro ita vehemens est, ut manus pectori admota repellatur, & visu ipso deprehendatur, ut Forestus (i), Christophorus a Vega (k) testati sunt. Quibus addendum, quod Rivinus scriptum reliquit (l) se in ea pectoris parte, cui admota manus pulsationem percipiebat maculam rubicundam observasse, in alio casu callum: Syncopes vero interceptum sanguinis motum; alvi fluxus, vel deficientem, aut languescentem bilis, & succi pancreatici actionem, unde non recta succedit chilosæ massæ attenuatio, & Chyli a fecibus secretio, aut fibrarum intestinalium laxitatem tantam, ut quæ continere debent, cito emittant, aut venarum lactearum obstructionem, ut chylus confectus jam & ab excrementitiis partibus solutus in eas ingredi, aut per illas fluere ulterius non possit, unde cum fecibus confusus excernatur, vel vero convulsivam intestinorum contractionem ab acribus, causticis, atque erodentibus particulis indutam, qua variorum humorum, una cum sanguine excretio interdum excitatur (m): ani hæmorrhoidum stagnationem in ipsis sanguinis, unde intumescunt, ac insigniter sæpe dolent non quidem ob affectas solummodo venas, sed ob partes, quibus sunt interjectæ tumoresque hinc multiplicis naturæ excitatos; alvi e contra stypticis impeditum liberum motum peristalticum intestinorum, unde humorum homogeneorum confluentia non obtinetur; mejendi difficultatem ob inflammationem vesicæ, sanguinis in ipsius vasis stagnationem. Causarum discrimen insigne illarum fere est, quæ remotæ dicuntur. Si enim de iis sermo sit, quæ nausæam, aut vomitum cient, apparet ad materiem crassam, viscidam, mucosam ventriculi parietibus tenaciter adhærentem, vel ad nimis tenuem, acrem, ac biliosam, vel ad sanguinis e vasis ventriculi erumpentem, in ejusdem cavum, ad tumorem inflammatorium, ad scirrhum, ad callum ventriculi, ad ingestorum nimiam copiam, emetica acria, aliaque id genus esse referenda. Si vero de iis, quæ cordis palpitationem gignunt, variæ esse possunt, aliæ quidem ipsi cordi peculiæ, ut sunt ampliata ipsius moles, ejusdem adhæsiō Pericardio, auricularum, & annexorum vasorum dilatatio, ut ex A. N. C. constat (n), Wilisio (o), Jo. Cousin (p), polypi cordis, & aortæ ut M. N. C. (q), & Alexander Knips Macoppe (r) præ cæteris testantur, qui-

(h) *aph. lib. 3. cap. 1.* (i) *obs. lib. 17. obs. 10.*

(k) *lib. 3. de art. med. c. 8.* (l) *De cord. palpitat. sect. 13.*

(m) *aph. lib. 3. cap. 3.* (n) *Dec. 2. an. 9. obs. 44.*

(o) *Tr. de medicam. oper. sect. 7. cap. 3. pag. 103.*

(p) *Nov. asthm. hist. 3.* (q) *Ibid. an. 6. obs. 233.*

(r) *De Aortæ polypo epist. medic.*

quibus efficitur, ut cor vehementius ad costas appulsus easdem urgeat, sanguinis infusio ab auricula in sinum cordis parciore, quam naturæ ordo postulet, cum deficiente sanguinis adversus cordis impetum resistentia major ille sit, & pectus magis urgeat, quemadmodum in iis observamus, qui pulsus intermissione laborant, in quibus parum sanguinis e sinistra auricula in sinistrum sinum non illabente, nec Aorta sanguine repleta non modo pulsus deficit, ut Timæus a Guldenkleee testatur (f), sed vi omni cordis integra manente, & tota adversus costas impensa, cor vehementer ad pectus alliditur, quibus addenda ea omnia, quæ cor ipsum stimulare possunt, ut vim moventis principii augere, ut acrior sanguinis, & spirituum constitutio, convulsivi morbi, graviora animi pathemata, metus præsertim, ac terror, ut Baglivus docuit (t), aliaque id genus plura. Syncopes causas quod attinet multa sunt, quæ sanguinis motum intercipere, atque auferre possunt, atque alia quidem in cor ipsum, & sanguinem immediate agunt, alia mediate ventriculi, intestinorum, uteri, aliarumque partium nervos afficiendo: graviores hinc animi perturbationes, terror præsertim, metus, & tristitia, quibus spirituum animalium motus ea ratione quandoque cohibetur, ut apoplexia superveniat (u), odorum graviorum, aut etiam suaveolentium perceptio, præsertim in hystericis Mulieribus, quæ spirituum ataxia laborant (x), & in quibus iidem in eas turbas aguntur, ut motus cordis intercipiatur: hæmorrhagiæ, & quæcumque nimix excretiones, quibus non modo sanguinis subtilior portio, in qua totum virium momentum situm est exhauritur, sed ipsa quoque fluidorum moles imminuitur, unde æquabilis, atque ordinatus sanguinis motus impeditur: id quod & de immoderatis vigiliis est intelligendum, & longa inedia (x), & immoderata venere, & de venenis, de purgantibus, atque emeticis acribus, febribus malignis & colliquantibus (z), de iis demum omnibus, quæ partes cum corde communicantes vellicare, aut aliter, male afficere possunt. Jam alvi fluxus celiacæ remotiores causas si quæras, sunt fere ulcus ventriculi, quo ejus fibræ plus æquo irritantur, potus copiosiores, quibus nimia laxitas in easdem inducitur, naturalis partium atonia, vel ab iis quæ spiritus dissipant, excitata, ut vigiliæ intentæ, immodica venus, morbi chronici, & diuturni, nec non prava victus ratio, aut hepatis obstructions, quæ bilis separationem, aut activitatem impediunt, intestinorum infarctus a viscidis, mucosisque quisquiliis crusta quasi quadam eadem obducentibus, aut vasorum lacteorum coalitus post dysenterias male curatas, aut Mesenterii obstructions, aliaque similia. Dysenterix vero humorum vel nimia copia, vel acrimonia insignis, qui vel in ipso sunt sanguine, vel a pancreatico, bilioso, & qui a glandulis intestinorum extillant succis, vel ab ingestis suppeditantur, quibus addenda graviora animi pathemata, naturalium evacuationum suppressio præcipue sudoris, ac perspirationis aliaque a nobis recensita (a). An hæmorrhoidum causæ remotiores internæ a perturbata sanguinis crasi, ac libero motu sunt repetendæ, ab incongrua victus ratione, a temperamento melancholico, in quo acidæ, fixæque particulae domi-

(f) *epist.* 23. *pag.* 140. (t) *Prax. med. lib.* 2.

(u) *aph. lib.* 1. *cap.* 1. *p.* 16. (x) *Ibid.*

(z) *aph. lib. cap.* 2. *com.* 4. (a) *Ibid. cap.* 3.

dominantur, Hepatis, ac Mesenterii vitiis: externæ vero ab exercitiis vehementibus, iisque omnibus, quibus lumbaris regio plus æquo excalefit, laboriosis partibus, laboriosa fecum excretionem a purgantibus validioribus, maxime aloeticis, quibus intestinorum fibras irritari non modo, sed etiam abradi alibi demonstratum est (b). Quid alvi stypticis causis inquirendis immoremur, cum ex dictis de affectione hypochondriaca, ictero, vermibus (c), quorum morborum symptoma familiare esse consuevit, erui commode possint? Quid inflammationis vesicæ causis, quæ ceteris omnibus inflammationibus communes sunt? In gravidis enim longe diverso ex fonte sunt repetendæ. Facta enim fecundatione nemo ignorat uteri vasa non modo turgere, copiosioreque succum effundere, sed eundem calore loci, & motu subtiliorem redditum ovulum ipsum primum quidem liberum, & nulli uteri parti adhærentem intrare, ipsumque distendere, & augere, Embryonemque in eo contentum nutrire, & ambire. Quo copiosius nutritius humor ad uterum affluit, eo magis minui illius copiam, quæ plethoram prius faciebat, & sanguinem per turgida uteri vasa jam distenta liberius circulari manifesta res est. Hinc petenda ratio cur menstruum fluxus plane desinat in iis præsertim, quæ non tanta sanguinis copia donantur, cum in plethoricis quandoque primis saltem Mensibus naturalis sanguinis fluxus, licet imminutus appareat, eo usque dum ovulo in dies incrementum fumente, illiusque membranæ sensim crassescuntibus, & ea præsertim parte, qua ovario adhærebat placenta rudimenta appareant, per quam in dies singulos crassescentem, & auctam nutritius succus uberius ab utero trascoletur, atque in venam fœtus umbilicalem pro maiore ejusdem nutritione transmittatur. Qui si totus non absumatur jam a fœtu ad Matrem per arterias umbilicales rursus emitti, postquam Covvperus mercurium in arterias umbilicales injectum in venas uteri matris intrare vidit (d), Vienssenius vero Mercurium in arterias carotides canis gravidæ injectum non modo in omnia ejus membra, & viscera decurrisse, sed etiam in catellos, in ipsius utero conclusos pervenisse affirmat, ut ipsorum interiora, & exteriora, cutisque ipsa hoc Mercurio per vasa sanguinea affluente haud injucundo spectaculo pingerentur, sive inficiari, sive in dubium revocare non possumus, præsertim cum Meryus hunc sanguinis circulum singulari confirmet exemplo Mulieris ultimo Mense gravidæ, infelici lapsu subito enecatæ, ac in sectione Abdominis cavitatem sanguine turgidam, ex adverso cuncta vasa sanguifera cum propria, tum fœtus una mortui prorsus vacua, cum placenta nihilominus utero adhuc integro adhærescente, & sine ulla sanguinis effusione (e), atque ipse cl. Heisterus in puerpera, quæ duos fœtus in utero gesserat, unoque vivo feliciter excluso paulo post intra quartam horæ partem ob enormem supervenientem uteri hæmorrhagiam altero adhuc retento mortua est, non solum vasa omnia sanguine vacua deprehendisse testetur, verum etiam in fœtu adhuc utero integris membranæ hærente idem notasse (f). Quod diligenter tenendum, cum sanguine a nutritione fœtus superstite, sive eo solo qui Matris est, sive a fœtu per arterias umbilicales reduce suppressis Menstruis ea sanguinis plenitudo inducatur, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & ceteræ humorum secretiones aliquantulum læduntur, unde gravidarum morbi,

H h

Hinc

(b) *Ibid.* cap. 7. p. 84. (c) *Ibid.* p. 74. 101. 108.(d) *Anatomii of. the. human. Bodii Tab.* 54. & *act. erudit. Lips.* an. 1669.(e) *Hist. Acad. Reg.* an. 1708. (f) *Compend. Anat.* not. 36.

III. *Hinc distentis plus æquo uteri vasis, eorumque, & stomachi nerveis fibrillis male affectis &c.*] Distentis nimirum plus æquo uteri vasis nerveisque fibrillis stimulis ea tristis affectio excitatur, quæ superiori stomachi orificio per nervos sexti paris communicata nauseas, ac vomitus ciet. Uterus saltem, ut alibi ostendimus, facta fecundatione magnam subit alterationem, cumque exquisitissimo sensu sit præditus, vix ac illam patitur fieri minus potest, quin prædicta tristi sensatione afficiatur, a qua nauseam, ac vomitum per consensum oriri diximus, id quod primis statim diebus Mulieribus quandoque contingere animadvertens cl. Mauriceau (g), quæ in perfectissimo valetudinis statu sunt constitutæ, non pravas modo quasvisque vitiosasque sordes stimulandi vi præditas accusandas constituit, sed ne ipsam quidem Mensium suppressionem, atque omnia enarrata symptomata ea prorsus ratione gravidas aggredi, qua aut in capitis, & intestinorum vulneribus, aut colicis nephriticis experimur, in quibus nullo vitioso humore stomacho hærente enormes vomitus subsequuntur. Recte ille quidem. Nihil sane est, cur ei quamlibentissime non assentiamur, dummodo tamen & ille nobis concedat, quod volumus, vomitus scilicet, qui ad quartum usque Mensem, & quandoque toto gravidationis tempore misellas exercent non a sola stomachi imbecillitate repetendos, qua ciborum digestio præpediatur, atque eorum corruptio prævis vitiosisque sordibus ansam datura loco bonæ laudabilisque concoctionis contingat, sed a prædicta etiam sanguinis plenitudine, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & cæteræ humorum secretiones aliquantulum læduntur, unde succi digestionem inservientes nimis crassi, acres, falsi, acidi, aut alia qualitate præditi separantur, variisque stomachi, & adjacentium partium pathemata progignunt. Nisi ita res habet, qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut gravidæ non modo inappetentia, nausea, vomitu, sed etiam Pica, & Malacia non raro afficiantur, & res appetitas licet pravas & interdum a cibi natura alienas avidè adeo, atque impatienter desiderent, ut nisi earum compotes fiant languescant, animo fere linquntur, atque infanti rei appetitæ notam imprimant? Quid quod nullum quandoque malum ab assumptis etiam copiose, atque a natura cibi alienis rebus, aut insigni aliqua, & efficaci qualitate præditis exoriantur? Mulierem ex Sennerto alibi memoravimus (g) cretam, & molares lapides contritos ad librarum pondus deglutientem, ne vel minime quidem læsionis inditiis apparentibus. Cui addenda altera illa Plateri observatio de gravida Muliere aliquot Zinziberis libras maxima voluptate ulla absque molestia, atque ardore in faucibus, atque ventriculo una vice devorante. Quæ sane omnia vix, ac ne vix quidem accidere posse ostendimus, nisi depravatum sit ventriculi fermentum ea ratione, qua opus est ad res adeo pravas edomandas, ut qualitatibus suis non noceant, cum ab eodem motiones quædam in ventriculi membranas, & nervos excitentur, quæ cum ad Cerebrum usque perveniant certas ciborum imaginationes in animum inducunt, unde Mulier ad appetendum excitetur. Quoniam vero cibi absurdi sunt, atque ab alimentum natura alieni necesse esse subdimus, ut eæ motiones in ventriculum primum, mox in medullares Cerebri fibras inductæ organis gustus, & odoratus communicentur, & cum papillæ linguæ, tum membranæ pituitariæ talem tonum, ac tensionem habeant, ut

motus,

(g) *loc. cit. p. 98. (g) lib. 3. cap. 8. p. 99.*

motus, qui inducitur a rebus absurdis fit illis consentaneus, ideoque jucundus, & suavis, e contra qui a rebus suavibus fit, dissentaneus fit, asper, & a sensibus alienus. Quæ cum ita sint illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur a nimia humorum redundantia, præsertim vero sanguinis, qui non tam prompte, & in sufficienti quantitate in nutritionem fœtus impenditur. vasa matris magis distendi, & ampliari, præcipue vero gastrica, hisce vero nimium distentis fluida irregularibus, atque inordinatis motibus cieri, separationes perverti, & alterari, præsertim vero succi gastrici, unde irritatis ipsius ventriculi fibris in motus convulsivos aguntur, quibus vomitus excitatur.

IV. *Sanguine vero, aut acriore ab eodem lymphæ secreta circa præcordia &c.*] Si hætenus dictas alterationes sanguinis humorumque variis in locis contingere eadem de causa statuamus, nihil fere negotii nobis faciescet cæterorum omnium symptomatum, quæ in gravidis deprehenduntur, explicatio. Non cordis quidem palpitationis, quam aut ad nimiam sanguinis plenitudinem referre apte poterimus, qua sibi met ipsi liberum cursum, atque in auriculas, & ventriculos cordis ingressum præpedit, cum deficiente ejusdem sanguinis adversus cordis impetum resistentia, major ille fit, & pectus magis urgeat: aut cordis thalami vehementer distenduntur, relaxantur, atque tum ad contractionem præternaturalem, seu palpitationem proritantur. Id quod juvenibus etiam accidere sanguineis adnotavit cl. Hoffmannus (h), qui pueruli largum e naribus cruorem fundere consueverunt, aut qui solemnibus sanguinis detractionibus adfueti easdem justo tempore non repetunt, atque neglectui habent, unde recurrentibus plerunque palpitationibus obnoxii evadunt sola venæ sectione præcavendis, ut Zacuti Lusitani (i), Stalpartii Van Der Wiel (k) aliorumque observationibus compertum est. Quid si acrior lymphæ, stagnante circa præcordia sanguine separetur, atque cordis, ejusque vasorum fibras graviter vellicet, mordeat, extimulet? Palpitationem nimirum exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Jam si vellicatio, morsus tantus sit, ut sanguinis motus intercipiatur Syncopes præsto erit, vel in cor ipsum immediate efficiatur, vel mediate in uteri varie distenti, aut aliter male affecti fibras.

V. *Jam vomitibus longis, & diuturnis divexatæ Mulieres languescunt, eorumque stomachus cibis coquendis ineptus &c.*] Observatione dignum est adnotante cl. Mauriceau (l) alvi fluxum præsertim qui Lienteria dicitur vomitibus plerunque longis, ac diuturnis supervenire, aut depravato appetitui, quo res absurdæ, & a cibi natura alienæ, ut supra dictum est, ingeruntur. Quod est argumentum non levis momenti, ventriculum aliasque partes ciborum concoctioni, atque chylicationi inservientes laxas adeo, atque infirmas evadere, ut ineptæ muneribus suis constituentur, hinc aut cibos a stomacho non subigi, aut in chylum impurum, crudum, ac corruptum abire, qui in intestina confluens acrimonia sua insigni ad contentorum expulsionem frequentius sollicitat. Quæ si tanta sit, ut vasa ipsa sanguifera erodantur, abradanturque variorum humorum una cum sanguine diris cruciatibus comitaram excretionem supervenire debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ejusmodi fluxum meminisse videtur

H h 2

(h) M. S. T. 4. p. 4. pag. 133. (i) lib. 2. hist. 39.

(k) obser. rarior. cent. 1. obs. 36. (l) loc. cit. pag. 115.

videtur Hippocrates, quo loco inquit (m): *Mulieri in utero gerenti si alvus plurimum profluat periculum est, ne abortiat*: Alibi vero inquit (n): *Mulieri utero gerenti si tensio supervenerit, facit abortum*. Tenesmus jam Dysenteriae terminum esse neminem latet. A graviditate autem repetendos esse vel ex eodem liquet Hippocrate memorante Epicarmii uxorem, quæ diuturno alvi fluxu affecta cito post partum felicissime convaluit. Hinc optime ab eodem adnotatum (o), *Mulierem Dysenteria laborantem si convalitura est ab ægritudine vel ipso partus die, vel paulo post levare oportere*. Eadem fere cum sint & Schenkii (p), & Mauriceau observationes (q) nullus hac de re ambigendi locus relinquitur.

VI. *Superfluum sanguinem in vasis hæmorrhoidalibus subsistere si forte contingat, hæmorrhoides subsequuntur &c.*] Hæmorrhoides a sanguinis plenitudine ob menstruorum suppressionem repetendas esse omnes fere Medici uno ore consentiunt. Is enim est inter uterina, & hæmorrhoidalia vasa consensus, ut pleræque Mulieres, quibus Menses deficient, aut parcius quam par est, & inordinatim fluunt superveniente periodico hæmorrhoidum fluxu sanguine ab uteri vasis illuc delato in perfectissimo valetudinis statu consistent. Quid mirum igitur si suppresso in utero gerentibus menstruo fluxu, nec optime a superfluitatibus, vitiosisque sordibus expurgato, in hæmorrhoidalibus vasis earatione subsistat, quæ vel una satis valere potest ad hæmorrhoides sive internas, sive externas cum dolore, atque inflammatione conjunctas progignendas? His plurimum tribuit alvi stypticitas insignis, qua gravidæ premi solent a nimium distensis ipsorum intestinorum vasis oriunda, quibus liber peristalticus eorundem motus impeditur, unde humorum homogeneorum confluentia non obtinetur, qua fit ut in nisu ejiciendi excrementa sanguis ipse in vasorum extremitates violenter pellatur, earum extremitates tument, ibique hærente sanguine inflammatio cum dolore conjuncta subsequatur, quæ hæmorrhoidum nomine venit.

VII. *Hæc præternaturalis distensio si vesicæ vasis accadat, mejendi difficultas quæ &c.*] Uterum inter rectum intestinum, & vesicam situm esse perspicuum est: hinc petenda ratio mejendi difficultatis. Cum enim uterus foetu intus contento distendatur, vesicæ collum primis præsertim Mensibus comprimere contingit, ideoque ejus capacitatem urina repleti, quæ cum diutius ibi detineatur, nonnisi ægre admodum, & magno cum dolore extra corpus ejici potest, quoniam ejus sphincter hac ipsa compressione, cum non adeo prompte aperiatur, impedimento est, quominus urina facile elabatur, ut præ cæteris a laudato Mauriceau animadversum. Quæ quamvis vere dicantur, nihil est tamen cur toties inculcata sanguinis plenitudo ex causarum censu ejiciatur, per quam distensis nimium vasis ipsius vesicæ liber sanguinis motus per eadem vasa præpediatur, atque hinc mejendi difficultas a vesicæ inflammatione proficiatur.

VIII. *Abortus vero, qui inter primum, & septimum Mensem contingit causa &c.*] Quid abortus nomine intelligendum sit neminem latet, quandoquidem partus legitimus mense post conceptionem nono solet contingere, solari scilicet, non lunari, seu post hebdomadas quadraginta: præmaturus Mense septimo, vel octavo qui vitalis est, quamvis Hippocrates id inficiaverit, abortus

(m) 5. aph. 34. (n) 7. aph. 27.

(o) lib. prædict. 2. (p) lib. 4. obs. (q) loc. cit.

ortus demum si ante septimum foetus ejiciatur. Quoniam vero a conceptionis exordio ad septimum usque Mensem longum intercedit temporis spatium, quærendum restat, quo potissimum post conceptionem die abortus contingat. Id quod Hippocrates (r), & Aristoteles (f) docere visi sunt effluxionis nomine nuncupantes id quod in utero pro conceptione detentum intra septimum diem ejicitur, quas apud publicas Meretrices frequenter observavit Hippocrates ipse: quinimmo sexta die in Fidicina saltibus sollicitavit (t). Quare jure merito abortus ille dicendus, qui plerunque inter primum, & septimum Mensem contingit. Quod enim Montuus viderit Pincernam Christianissimi Galliarum Regis quinto Mense natum bene vixisse: pariter puellam quinquemestrem Valesius: Semestrem puerum Avicenas, aut raros casus esse cum Raymundo Jo. Forti judicaverim, aut conceptionis exordio deceptos.

Nimia sanguinis plenitudo, aut ejusdem raritas nimia, & expansio &c.]
Ea igitur omnia quibus ante hoc tempus fœtus excludi nititur erunt abortus causæ. Inter has eminet primum ea sanguinis plenitudo, a qua prædictos omnes morbos exoriri demonstravimus. Quemadmodum enim in non gravidis naturalis menstrui fluxus causam plenitudinem esse diximus, quæ in feminis debitum incrementum adeptis major fit, quam naturæ ordo postulat, unde propter peculiarem uteri aliarumque partium constitutionem ad inferiores partes majore impetu, & velocitate defertur, cumque vasa uteri offendat laxa, tortuosa, parum munita eadem distendit, aperitque ea ratione, qua superflui sanguinis quantitas ejiciatur, hæmorrhagiæ vero eadem plenitudinem adeo insignem, ut ipsa uteri vasa disrumpantur, sicque cruentæ excretionis occasio nunquam deficiat (u), ita rationi consonum videtur sanguinem copiosorem, quam in fœtus nutritionem impenditur ad uteri vasa facile deferri posse, & aut copiosa menstrua purgatione, aut hæmorrhagia superveniente una fœtum elidere. Quod est diligenter notandum. Si enim de parca leviorique purgatione sermo sit non adeo constans res est, ut in dubium revocari non possit, cum plethoricæ mulieres licet gravidæ ad quartum, quintum, sextum, septimum usque mensem, immo toto gestationis tempore non modo eadem quandoque afficiantur, ut a viris cl. Roderico a Castro (x) Mauriceau (z) Mesnard (a) Dionis (b) Deventero (c) Stalpartio vander Wiel (d) Columbo (e) demonstratum est, sed quod magis interest nec sui, nec fœtus noxa, ut Hollerius, Heurnius, Valesius, de Gorter in illud Hippocratis (f): *Si pregnantibus purgationes menstruæ cursum suum teneant, fœtum bene valere est impossibile*, & ipsi supra citati Mauriceau, Dionis, nec non Graafius testati sunt. Quamquam si in memoriam revocemus, quæ alibi a nobis dicta sunt (g) apparebit, ne copiosam quidem menstruam purgationem tanti esse faciendam, quanti vago passim rumore plerique Medicorum blaterant. Mulierem enim Solenandri memoravimus, quæ cum ad partum proxime accederet, immodico sanguinis proflu-

vio

(r) De sept. part. 6. & 7. (f) hist. anim. 3. (t) De natur. pueri.

(u) Cap. 3. com. 2. (x) De morb. mul. cap. 11.

(z) loc. cit. cap. 20. (a) cap. 5. art. 10.

(b) lib. 2. cap. 12. (c) De art. obstetricand. p. 1. cap. 33.

(d) Obs. cent. 76. (e) De format. fœt. lib. 12. p. 460.

(f) 5. aph. 60. (g) lib. 5. cap. 3. com. 5.

vio laborans sanitati restituta est: & aliam Skenkii, quæ cum longo itinere per alpes curru suscepto in enormem fluxum sanguinis incidisset curata est, & alias a cl. viris relatas, quibus luce clarius apparet mulieres satis vegetas, & plethoricas immodicum, & diuturnum sanguinis fluxum ferre posse, quin immaturum foetum edant. Illud tamen sedulo, & accurate hac in re cavendum traderem, ne rariorum observationum studio fallamur, cum nil facilius sit, quam ut sanguis plus equo abundans concitato motu ad uteri vasa delatus placentam avellat, qua avulsa abortum sequi certo certius tenendum: hinc si nonnullas servatas esse historiae tradunt, infiniti sunt casus, in quibus præ nimio sanguinis fluxu ex utero foetus una cum Matris vita periclitatur. Cum uteri hæmorrhagiam a sanguinis raritate nimia, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia oriri citato loco ostenderimus, eadem vitia sanguinis abortui quoque dictis de causis progignendo opportunissima existere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus queat demonstrari.

Inanitas, quæ longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus &c.] Inter sterilitatis causas non postremum tenere locum materiæ defectum ad Embryonis conformationem, & incrementum necessariæ superiori capite demonstratum est. Hinc lactentes, aridas, & emaciatas rarius concipere, & Mulieres post largas humorum evacuationes infœcundas hac de causa evadere. Quid si concipiant Mulieres, fœtui autem grandiori facti, ac liberali nutritione egenti necessarium alimentum subtrahatur? Jam abortum sequi oportere notum omnibus est planeque perspectum. Quæ cum dico nolim credas Hippocratis doctrinam sequi (h) docentis partus naturalis causam esse alimenti inopiam, qua coactus foetus vim facit, & extra uterum prodit, cum per hanc sententiam obesæ succique plenæ Mulieres foetum diutius gestare, macilentæ vero gracilesque tardius parere deberent: immo gemelli, ac numerosiores conceptus duplo citius, & ante essent excludendi, cum duplo citius, & antea alimentis opus haberent, quod observationi repugnat: ut silentio præteream edito in lucem foetu lac in mammis nullo discrimine comparere, quod certe minime contingeret, si foetus alimenti necessitate partus tempore laboraret. Quanam sint partus naturalis causæ non est hic decernendi locus. Id unum contendo alimenti inopiam ex causarum abortus censu ejiciendam non esse. Qua enim alia ratione aut modo abortum sequi existimemus in longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus, tenui diætâ in morbis acutis, insignibus hæmorrhagiis narium, hæmorrhoidum uteri, liberaliori venæ sectione, alvi fluxibus, aliisque ejusmodi evacuationibus, quibus summum sit sanguinis dispendium, atque alibilium succorum, nisi foetui subtrahi alimentum dicamus? Hinc apte ab Hippocrate dictum, ut supra vidimus: *Mulier in utero gerenti, si alvus plurimum profluat periculum est ne abortiat*. Quod quamvis multo facilius contingere egregie animadvertat Riverius, & cl. Mauriceau, si Tenesmus accedat, seu continua per alvum egerendi cupiditas cum dolore, atque acrium, & erodentium humorum irrita expulsionem, quod jam ipse Hippocrates indicavit alio loco: *Mulier in utero gerenti, si Tenesmus superveniat, facit abortum*, cum tamen certum sit in longis alvi fluoribus non solum illam materiam, quæ in ipsis intestinis, aut ad summum in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratior continetur evacuari, sed & bilem,

&

(h) De nat. pueri.

& succum pancreaticum aliosque excrementitios non modo, sed bonos ac laudabiles succos, immo ipsum quandoque sanguinem, fieri minus vix posse videtur, quin facta universali quadam evacuatione, puriorum, atque mitiorum egestas contingat, atque materia foetui nutriendo opportuna subtrahatur, unde abortus. Id quod & de vomitibus est plane intelligendum, qui quamvis, ut supra vidimus, ab inverso motu peristaltico œsophagi, ventriculi, & sæpe Duodeni, nec non Diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsiva contractione prodeuntes uterum valde succutiant, compri- mant, atque ea ratione afficiant, qua pondus tandem demittere ipse cogatur, necessarium tamen foetui alimentum subtrahi, atque hinc præmature ex utero excludi certo certius tenendum.

Ea omnia, quibus Mensium fluxus cieri solet, aut Molæ expelli, purgantia &c.] Vid. cap. 2. n. 17. usque 21., nec non cap. 8. n. 15. usque 20.

Totius corporis gracilitas, mollior, laxiorque habitus, abortus quavis de causa prægressus.] Quamvis ea omnia, quibus Mensium fluxus cieri solet, purgantia emmenagoga, crocata, myrrhata, aloetica, nec non longam inedia, vomitus, diarrhœas, repetitas venæ sectiones, aliaque id genus abortum progignere dictum sit, si tamen Mulier robusta sit, & minus sensibilis prædictis cum medicamentis, tum morbis vexari diutius potest salvo nihilominus, & vivaci satis prodeunte foetu. Quare quod ait Hippocrates supra allatis aphorismis: *Mulierem utero gerentem, si alvus multum fluat &c. Mulieri utero gerenti si Tenesmus superveniat &c.* aut quod alibi affirmat (i) abortum five medicamento, five potione, vel cibo, vel alia re quapiam contingere quandoque fallere adnotavit Hoffmannus (k) certissimis observationibus edoctus, quibus gravidæ quasdam vehementibus acutis febribus, nec non variolis, morbillis, diarrhœis, immo dysenteriis laborantes deprehendit, quæ tamen foetum in utero vivum salvumque retinuerunt: quasdam quæ thermopotatione nulla foetus noxa gravitatis ignaræ felicissime sustinuerunt, alias demum, quæ utero gerentes per acclivia, & declivia loca per dies noctesque itinera salvo foetu susceperunt. Hisce si addantur aliæ a cl. Guarenonio præ cæteris institutæ (l), qui multas se utero gerentes vidisse affirmat fortissimis medicamentis, ac multis venæ sectionibus cruciatas nullo subsequente abortu: a Platero (m), idem de Mulieribus diarrhœa laborantibus narrante, a Zacuto Lusitano (n) de fortiorum purgantium usu, de repetitis venæ sectionibus, longa inedia, pessariis pertractatas, aliisque de adhibitis oleis destillatis Juniperi (o) Sabinæ, succini, mirrhatis, crocatis, aloeticis, (p) de ipsa Mercuriali salivatione salva vita foetus usque ad naturalis partus tempus differentibus, nullus hac de re ambigendi locus relinquitur. Quid ego nobilem Mulierem commemorem nuptam quidem, sed quæ marito a tribus annis copiam sui corporis non fecerat, quippe alterius viri libidine accensa eum spreverat, quæque simul ac Menstrui sanguinis suppressione, & ex aliis signis conjecit se gravidam esse,

(i) *Lib. de Morb. Mul.*

(k) *M. S. T. 4. p. 4. cap. 9. 5. 6.*

(l) *Consul. 636.* (m) *Prax. p. 113.*

(n) *In prax. admir. obs. 43. 44.*

(o) *Albrechtus ib. an. 8. obs. 165.*

(p) *Barthol. ibi. an. 1. obs. 52.*

esse, timens, ne si vir adulterium agnosceret nefandæ turpitudinis causa morti damnaretur, abortum omnibus modis procuravit, sed frustra: frustra iis, quæ passim in feminarum cœtu usurpantur, quæ Cœlo terras miscere solent, & naturalibus superstitiosa, frustra iis, quæ a Medicis, Chirurgis, & circulatoribus proponuntur. Viam omnem frustra tentavit, pessaria frustra adhibuit, nodulos, spongas variis succis imbutas: suffumigia ex aqua calcis vivæ, urina pueri, spiritu salis armoniaci, sale armoniaco ipso, & calce, pulvere fabinæ, aristolochiæ, sublimato corrosivo, arsenico albo, auripigmento, litargyrio, aliisque id genus parata. Opium magna dosi sub forma globi intrusum in vaginam experta est; injectiones ex solutione sublimati corrosivi cum diagrydio, croco metallorum, pulpa colocynthidos, & pulvere Euphorbio: purgationem passa est cum aloe, myrrha, borace minerali, castoreo, assa fœtida, euphorbio, colocynthide, cantharidibus: vomitum ex radice Ipecuacanhæ, tartaro emetico, antimonio hyacintino, mercurio vitæ: sternutationem ex pyretro, pipere, radice hellebori albi, seminibus sassiphragiæ: opium sumpsit, tincturam croci, oleum nucis myristicæ & expressum, & destillatum: oleum destillatum serpilli, Origani cretici, Cinnamomi, sed omnia in cassum, ita ut Mulier a Medicamentorum actione, animi pathemate, inedia, vigiliis diutius per bimestre spatium vexata morti esset quamproxima. Ex quibus apparet optime a cl. Mauriceau dictum (q) Mulieres, quæ aut suæ turpitudinis celandæ causa, aut ventris rugas cavendi, ut ait postea: *Scilicet ut careat rugarum crimine venter*, abortum procurant, in eam sæpe necem incidere, quam pessimo consilio fœtui, quem gerunt, inferre cunctis viribus, omnique animi contentione nituntur: unde æquissimum est

Necis artifices arte perire sua.

Quam in rem aptissime quoque cadit, quod olim Ovidius cecinit.

Quæ prima instituit teneros avellere fœtus,

Malitia fuerat digna perire sua:

& paulo post

Hæc neque in Armeniis Tigres fecere latebris:

Perdere nec fœtus ausa leana suos.

Ac teneræ faciunt, sed non impune puellæ:

Sæpe suos utero quæ necat, ipsa perit.

Quibus sic constitutis illud colligi posse videtur, medicamenta quævis omnia, quibus abortum cieri vulgo perhibetur, summæ esse virtutis si totius corporis gracilitas adsit, de qua loquens Hippocrates ait (r): *Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt, donec habitiores evaserint.* Ac jure merito Frid. Hoffmannus (f) feminas subtilioris corporis habitus, naturæ imbecillioris, ac sensibilibioris, pathematibus hystericiis obnoxias longe ad abortum faciliores, ac opportuniore esse, quam feminas musculosas duriori fibrarum compage donatas, robustiores, plebejas arbitratus est. Istæ enim valide obfistunt, & cujusvis rei vim facile eludunt, nisi ad abortiendum quædam adsit dispositio, quam vel ad nativam fibrarum uteri debilitatem, ut Matres, quæ frequenter abortiverunt, filias generent ad idem vitium proclives, vel etiam ad abortiendi consuetudinem, qua feminae, quæ

(q) l. c. pag. 145.

(r) 5. aph. 44. (f) l. c. sect. 8.

quæ semel vel bis abortum passæ sunt crebrius in id malum incidant, idque non raro eodem tempore, ut laudatus Hoffmannus existimat, vel ad peculiare aliquod uteri, aut fœtus vitium, quo ad ultimum gestationis terminum ferri non potest, aptissime referas.

Uterus qui satis amplus, & capax non sit, aut inflammatione affectus.] Quid enim si uterus satis amplus non sit, & capax, ut dilatari sufficienter non possit pro fœtus incremento? Id clare Hippocrates demonstravit inquiens: *Mulier si quæ concipiat quidem, & frequenter, sed fœtus bimestres, trimestres, aut quadrimestres, & vetustiores statò tempore semper, & certo excutit, illud est referendum ad uteri angustiam, quæ augescentem fœtum amplius continere non potest.* Unde jure merito cl. Jo. Fortis Aristotelem, & Rhasim carpit, qui voluerunt uteri angustiam fœtus tantum magnitudinem impedire, non vero abortus causam esse, quam non modo vere esse, sed ex doloribus quoque extensivis juxta Mercurialem eandem dignosci constituit. Quid si uterus inflammatione corripiatur, aut tumore aliquo scirrroso, aut abscessu laboret, aut molam gestet, aut aliis morbis affectus sit, quos superiori capite in sterilitatis causis curiosius perquirendis percensendo numeravimus, & explicuimus dicendo? Laxitatem, humiditatemque majorem, quam fœtui continendo sufficiat speciatim animadvertit Hippocrates ipse inquiens (x) *Quæ vero mediocriter corpulenta abortum faciunt secundo Mense, aut tertio sine occasione manifesta, iis acetabula uteri mucoris sunt plena, nec præ pondere fœtum continere possunt, sed abrumpuntur.* Huic vero vitio pituitosas Mulieres, quæque fluore albo insigni laborant, ut assiduo humorum affluxu interna uteri substantia humescat, lubricetur, atque ea ratione lævis reddatur, qua placenta ibi firmiter adhærere non possit, obnoxias esse notavit egregie cl. Mauriceau, atque hinc uterum unicum interno orificio sic relaxari, ut minima quacumque de causa abortus sequatur, tradidit.

Omenti crassities insignis, aut duriorum, quæque ferro armantur vestimentorum compressio.] Etiam si uterus nullo aut naturali vitio laboret, aut morbo, ineptus tamen constituitur, si Mauriceau audimus, omenti, aut duriorum, quæque ferris armantur vestimentorum compressione, quam aut graviditatis celandæ causa, aut vitæ elegantiae studio Mulieres sibi comparant, quæque fit ut dilatari ea ratione non possit, qua opus est ad fœtum unicum cum placenta, & aquis continendum. Quamvis enim placenta testante Derelincurtio (z) non adeo insignis molis sit, ut ad ultimum gestationis terminum adaucta majoris sit Diametri, quam octo circiter mathematicorum pollicum, ut ex Hobokenio constat apud Hallerum (a), ideoque nec totum uteri fundum occupet, ut viri cl. Dionis (b), Graafius (c), Jo. Heurnius (d) ac Boerhaavius (e) opinati sunt, menstruum sanguinis fluxum in gravidis ex uteri fundo repetentes, atque Mauriceau hac in parte contrarii, quamvis etiam exempla non desint exiguæ humoris copię, ruptis membranis, quæ fœtus involvunt, & ex utero effluentis, hæc omnia ta-

I i men

(x) 5. aph. 4. 5.

(z) De concept. par. 2. perioch. 36.

(a) Com. in Boer. p. 142.

(b) liv. 2. chap. 12.

(c) De Mul. org. cap. 4.

(d) Com. in aph. 60.

(e) Apud Haller. tex. 676.

men una cum foetu satis commode in utero contineri non posse, quotiescumque aut omento, aut alia indicata ratione compressus sit manifesta res est. Quid ni liceat conjectari aquæ modico innatante foetu ab ejusdem motu uteri membranas facilius lædi, irritari, aut alia ratione affici, quæ vel una satis valere potest ad dolores, atque abortum concitandum? Id quod & de externis injuriis est plane sentiendum, quæ hac eadem de causa præcaveri difficilius possunt, unde vel levi compressione, vel contusione abortus efficitur.

Grandiores fetus, monstrosi, contra naturæ ordinem positi, aut numero plures. Quid si grandiores sint foetus, quam utero propter molem contineri non possint? Quid si monstrosi sint, aut contra naturæ ordinem positi, aut numero plures gemelli, tergemini &c? De foetibus quidem grandioribus eadem ratio, quæ de utero plus æquo angusto, de quo supra juxta Hippocratem loquuti sumus: unde aptissime notat Riverius (f) parvas Mulieres hac de causa abortum pati, præsertim si viris grandioribus jungantur, quorum soboles magnum incrementum sumit. Monstrosos foetus naturæ ordinem nequaquam sequi. Cum vero situm naturali contrarium occupant ita torqueri, ut uterum ad expulsionem sollicitent ostendit Mauriceau (g). Si duo, tres, vel plures foetus in utero contineantur, nimia sarcina eundem gravari, atque illos præmature excludere tam nota res est, quam quæ notissima. Neque vero putetis istarum rerum vel antiquissima exempla desiderari, cum Aristoteles Mulierem quamdam memoret (h), quæ puerpera viginti filios edidit, quinque quolibet partu ejiciens, quorum plerique ad adolescentiam usque pervenere. Plinius vero (i) aut plane eandem, aut similem tradit historiam, atque alias addit trium Horationum, triumque Curatorum, atque illam cujusdam Mulieris Faustæ nomine cognominatam, quæ uno partu quatuor filios in lucem emisit; subdens præterea Trogi sententia Mulieres quasdam in Ægypto reperiri, quæ natos usque septem emittunt. Hæc aut audientes, aut legentes nonnulli si forte mirentur, an fidem sint habituri narranti alibi (k) de quadam Muliere, quæ duodecim usque peperit, aut Albucasi (l) affirmanti quatuor, quandoque quinque, sex, septem, quandoque etiam plures quam decem foetus in utero efformari, viderint alii. Minus tamen miraturos eos facile conjicio, ubi in historias ab eodem allatas inciderint Mulieris cujusdam (quod ad rem nostram facere potissimum videtur), quæ septem, alterius vero, quæ quinque numeris omnibus absolutos foetus præmature ejecit. Singularem illam, seu prorsus stupendam historiam, quam affert Skenkius, cujusque meminit Mauriceau (n) de nobili quadam Muliere, quæ trecentum quinquaginta filios una vice edidit, aut ad anilem fabulam, aut ad miraculum ejusdem testimonio referendam, earum tantum sollicitus, quæ nobis obviæ sunt, & nuperrimis temporibus visæ prætermitto. Gemellos enim nostrates sæpe sæpius parere notum omnibus est, planeque perspectum. Cæterum tres ipse foetus Mulierem peperisse novi, at adeo tenues, parvos, debilesque, ut vix nati perierint. Quatuor quoque se vidisse laudatus Mauriceau testatus est.

Quid

(f) l. c. cap. 17. (g) l. c. p. 143.

(h) lib. 7. hist. animant. cap. 1. (i) hist. nat. cap. 3.

(k) cap. 11.

(l) lib. 2. meth. cap. 75. (n) l. c. p. 81.

Quid opus est igitur ea in re diutius morari, quam cum veram esse ratio evincit, tum observationes multæ constantisque confirmant?

Vel per superfætationem, si datur, concepti.] Quid si plures per superfætationem in utero contineantur? Quo loco quæstio occurrit inter Medicos. Quæstionis momentum facilius innotescet, si superfætationis naturam prius exposuero. Superfætatio igitur tunc fieri dicitur, cum Mulier, quæ jam concepit, & gravida est, novam repetito congressu conceptionem subit. Qua de re non pauci in suspensionem venerunt, nec ad credendum adduci facile potuerunt, fœtus, quos numero plures ex utero exclusos tradunt historiæ pluribus diversisque copulis conceptos fuisse. Eos sic conjicientes cum primum omnium observationes admonuerint, quibusprehenderunt canes feminas, feles, fues, conyllos plures natos edere, licet semel tantum ejusdem speciei masculo cohabitaverint, cur superfætationem fieri nullo modo posse contendant, hæ quoque rationes excitarunt. Primum simul ac Mulier concepit, uterum ita comprimere, atque exacte adeo occludi, ut virile semen sese pro novo conceptu insinuare non possit, altiusque eum penetrare extra omnem dubitationis aleam positum existimarunt. Deinceps gravida cum sit Mulier, semen ad generationem æque necessarium per vas in interni orificii extremitatem definens, quod in vaginam, non in uteri fundum dispergitur, quemadmodum ad superfætationem opus est ejicere autumarunt. Nemo illorum est, qui aliquid operæ in Medicis studiis posuerit, quin plane intelligat, quam difficile sæpe sit contra præceptum aliquod, quod cum observationibus tum firmis, validisque rationum momentis suffultum est disputare; Verumtamen qui ea dixerint, quæ perpetuo non contingunt, naturæ tamen studium efficit, ut aliquando contingant, ii sane de litteris bene mereri censendi sunt, cum ex hoc difficultatum momento suo studio, ac diligentia aliquid detrahere queant. Atque ii quidem licet inficias ire non ausint gravida existente Muliere seu a primo conceptu os uteri perfectissime occlusum esse, atque tunc temporis quoque semen alia directione ejicere, haud propterea tamen concesserint id adeo firmum, & constans esse, ut aliquando fallax non sit, ac tum potissimum, cum uterus ferofarum, mucosarumque sordium sarcina gravatur, quibus hærentibus ea tristi sensatione afficitur, qua opus est ad earum expulsionem extra sui confinia sollicitandam, præcipue vero salax eadem cum sit viro suo frequenter concumbit, ac magnam in coitu voluptatem percipit, qua fit, ut hiant quandoque ductus, ac meatus, qui semen in uteri fundum emittunt, tum vero ipsum uteri os exagitati, ferventisque feminis vi, atque impetu dilatatum, atque eodem ipso momento virili semine ejaculato nova conceptio contingat, quæ superfætationis nomine venit, ut fere Jo. Fortis (o), & Mauriceau (p) aliique opinati sunt. Quid quod hæc eadem adhuc facilius in nostra sententia contingat, in qua nulla adest Muliebris seminis necessitas, ideoque suppositionibus opus non sit de hiantibus ductibus illis, meatibusque muliebre semen in uteri fundum derivantibus, sed solo aperto uteri orificio, ac virilis seminis ejaculatione, quod ovum muliebre offendens novam ejusdem fœcundationi, atque propterea superfætationi materiam præbeat? Quam quidem uxori Gorgiæ in Larissa contigisse testatus est Hippo-

(o) *De Mul. mor. p. 127.*

(p) *l. c. p. 83.*

crates ipse (q) atque Aristoteles admisit (r) narrans Herculem, & Iphiclem fabulose uno partu natos, & apud Plautum notam esse constat Amphitrionis fabulam, ut Plinium silentio præteream de Proconesia ancilla narrantem (s), quæ cum una die duobus viris concubuerit duos filios peperit, alterum quidem hero, alterum procuratori similem; ac de altera quæ postquam foetum opportuno tempore emisit, duobus post Mensibus alium emisit: ac de alia demum, quæ cum septem Mensium abortum passa fuerit, duobus pariter post Mensibus duos gemellos peperit, ut in Aristotelis monumentis versanti apparere facile potest, a quo Plinium omnia hæc exempla de verbo ad verbum decerpisse cl. Mauriceau animadvertit. Rarum tamen casum esse superfœtationem omnium Medicorum consensu statutum est. Immo si laudatum Mauriceau audimus, quotiescumque Mulier uno partu plures foetus excludit superfœtationem subsequutam fuisse haud intuto pronuntiandum esse existimat; quemadmodum etiam nec omni conceptionis tempore, etiam si fiat, nec priore scilicet, nec altero ejusdem die, sed solum post septimum ad trigesium usque foetu jam augescente, suisque membranis involuto. Jam si de loco, in quo fieri possit sermo sit, cum trigesium post diem totum uteri spatium a foetu in dies singulos grandescere occupetur, nullum non modo novo ingressuro semini relinqui ad credendum vehementer adducitur, sed nec detineri ipsum posse, nec præpediri ullo modo, ne foras elabatur conjicit, quod est eidem argumentum validissimum nullam dari superfœtationem. Verum hæc difficultates longe gravissimas aptissime declinasse videtur cl. Jo. Fortis supra cit., qui non in medio uteri, ut docuit Hippocrates (t) secundum conceptum fieri ostendit, sed in alterutro cornu, namque si in medio, a primo, veterique exeunte foetu procul dubio alter expelleretur. Sed si ad signa attendamus, quibus gemellos foetus dignosci posse tradunt Scriptores magni, & docti ab iis, qui per superfœtationem ingeniti creduntur, his omnis, ac quæstio per se corruet. Hæc autem tradidisse visus est primus omnium Hippocrates (u) inquiring: *Quæ gemellos gestat, eadem die parit, veltut concipit.* Cui tamen rei minus acquiescit cl. Mauriceau, cum res quandoque secus habeat. Quid enim si qui per superfœtationem increvit, priore exeunte immaturus ejiciatur? Quare eadem & crassitie, & magnitudine, & una communique placenta, nec ulla a se invicem separatione facta, quam eorum membranis, quibus una cum aquis quisque involvitur, gemellos dignosci facile constituit; cum per superfœtationem ingenitos eorum quidem membranis, sed & placentis, cum suam quisque habeat disjunctos esse contendat: hosce valde exiguos, ac debiles edi, illos cum majorem nutritii succi partem hauserint, grandiores, vegetioresque. Quarum quidem rerum historias varias collegit cl. Jo. Fortis, & contemplandas curiosis exhibuit: Nicoli scilicet referentis feminam quamdam peperisse masculum, & pluribus post Mensibus alium, amboque vegetos vixisse: & Dodonæi narrantis aliam Mulierem peperisse mature filium, & postridie alterum quadrimestrem; & Roussetti scribentis Mulierem quamdam tres filios simul gestasse, quorum unum peperit circa

(q) 5. epid. 5. (r) hist. anim.

(s) lib. 7. hist. nat. cap. 11.

(t) De superfœtat.

(u) De superfœt.

circa quintum Mensem, alios duos post octavum: & Bauhini aliam memorantis, quæ puellam feliciter peperit, cessante vero puerperio alterum filium: Saxonix demum de nobili Muliere loquentis, quæ perfectum filium nono Mense peperit, octo vero post dies alium non ita perfectum, & quindecim diebus post duos alios. Quæ sane omnia ad trutinam, ut ajunt, diligenter revocata. Aristotelis sententiam plurimum confirmare videntur propriam, & adæquatam superfætationis causam assignantis his verbis: *Sicut ex uno coitu plures infantes, ita ex diversis congressibus plures fetus*, quidquid de allatis signis suspicetur cl. Mauriceu sua illa observatione de Muliere quadam, cui filiam per pedes, quibus utero apposita fuerat extraxit, per placentam vero paulo post mortuum fetum, qui exigua corporis mole dimidiam illius partem æquabat, vix ut quinquemestris videretur, licet tamen ambo uno coitu fuerint ingenerati, ut ex communi placenta satis certo colligi posse apparebat. Difficultatem enim ipse omnem sustulisse videtur ex varia fetuum magnitudine desumptam, quamvis gemelli fuerint, mortui jam membranæ sectione instituta, in qua corruptum eundem deprehendit, inditio manifestissimo antea infirmum factum, postea mortuum, multo minus nutritum, ac parvum restitisse, cum alter totam nutritionis materiam absumens, ac longius vitam protrahens duplo plus increvit. Cæterum qua ratione explicari queant allatæ a Jo. Forti observationes, omnino non assequor. Illud interim inficiari neminem posse crediderim vel gemelli fuerint plures fetus, vel per superfætationem ingeniti, arduum fore, ut omnes maturo tempore ejiciantur, atque ut uno exeunte, alter quoque non expellatur.

Varia funiculi ad fetus collum circumplicatio &c.] Ratione fetus, qui funiculum habeat collum circa aliasque partes vinctum, abortum sequi oportere docere visus est Mauriceau (x), quandoquidem ita impeditum movere se nullatenus posse, quin placentam ea sui parte, qua adhæret trahat eodem tempore, atque eandem ab utero avellat, unde hæmorrhagiam, atque abortum exoriri omnium Medicorum consensu statutum est, haud dubie affirmat. Huic tamen minime acquiescit cl. Dionis (z) existimans irretiri hac ratione foetum non posse, nisi nono gravidationis Mense, seu tunc cum capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad Matris os Coccygis obverso exitum quærit, placentam vero quocumque tempore avelli posse subdens, præterea etiamsi fetus collum funiculo irretitum esse contingat (ut revera quandoque deprehensum est) funiculum dirumpi oportere, immo eodem deducto ipsam placentam avelli ea prorsus ratione, qua in partibus naturalibus minus peritæ obstetrices funiculum vi trahendo ipsum priusquam placenta avellatur, dirumpunt. Quod potissimum nostram sententiam confirmat, cum in placentæ avulsione præcipuam abortus causam agnoscamus, præsertim si eadem minus firmiter uteri parietibus adhæreat, ut sæpe observasse se cl. viri de la Mothe (a) & Hallerus (b) testati sunt: ut mittam quod ab eodem la Mothe demonstratum est (c) præcisum videlicet tempus *καὶ βίσις ἡσέως* Italix capitombolo, non secus ac fixum foetus situm in utero perperam

(x) Lib. 1. cap. 21. (z) Liv. 2. chap. 2, p. 161.

(a) l. c. ob. 90. p. m. 155.

(b) l. c. com. in Boerb.

(c) l. c.

peram statutum esse : ideoque si forte foetus ante partus naturalis tempus semel, bis, aut saepius pro variis funiculi circa ipsius partes circumgyrationes volvi in caput (quod tamen cl. la Mothe minus probatur) contingat, injuria factum esse, ut Dionis Mauriceau sententiae adversetur cl. Pafsa egregie animadvertit. Neque vero rationibus hisce abest, quod cum aliorum praestantissimorum virorum observationibus minime respondeant. Primus omnium Hippocrates (d) : *umbilici, inquit, jam saepe circa colla implicati conspecti sunt*. Implicari autem ob pueri conversiones Hippocratis mentem explicans notavit cl. Zuvingerus (e), quia cum circumagatur funiculus umbilicalis in utero, dum puer volvitur, ideoque saepius evenit cervicem, aut jugulum ab eo vel quadruplici interdum gyro, ut Hobokenius exemplo didicit (f) intercipi, & irretiri. Plura rerum exempla apud Bauhinum extant (g) Rodericum a Castro (h) Bartholinum (i) Hildanum (k) Bonchium aliosque illustres viros, quorum vel numerus integrum volumen impleret. Sicuti vero implicationibus ansam dat antedicta funiculi productioris longitudo, & pueri conversio, ita conversionibus stimulos admovet percussio ventris, aut casus, labor molestus & operosus matris, curae animi graviores aliaeque externae causae, de quibus agendum.

Percussio ventris, aut casus in terram &c.] Percussiones ventris, ac casus abortum maxime promovere, quod violenter concutiant, ac foetus contundant Riverius ipse testatus est (l). Concussus, aut contusus foetus praeterquamquod ea ratione converti potest, qua funiculum umbilicalem collo sibi circumvolvatur, & dictis de causis abortum cieat, accedit praeterea placenta ipsam avelli posse, quae si Derelinctum (m) audimus acynis suis in internae uteri partis poros inoscuitur, aut vasa ipsa, quibus membrana Chorion juxta Hallerum (o) placentae loco cum utero firmiter cohaeret sic dilatari, ut sanguis magna vi, atque impetu illuc delatus eadem disrumpat, atque hinc haemorrhagia abortui ansam datura subsequatur.

Labor molestus, & operosus Matris, praesertim insolitus, violenta exercitia &c.] Animadversione dignum est, quod tradit Vincentius Alfarius. Crucius (p) Medicus doctrina, atque experientia clarus, se rusticam quandam Mulierem, quae postquam duas gemellas feminas uno partu ediderit, eaeque fimo coopertae, ac mortuae inventae sunt, de infantum nece accusata fuit, ab necis crimine defendisse sola ipsius confessione, clamoreque eas mortuas peperisse, necisque causam ad insolitum texendi laborem, quem sustentandae vitae commodo susceperat, referendam. Qui labor quamvis nullius fere momenti videatur in rustica Muliere juveni, ac vehementioribus exercitiis assueta, ut supra vidimus, quia tamen insolitus pro sufficienti non naturalis

(d) lib. de part. octimestr.

(e) In not. sup. Hippocra. apud Foesf. pag. 319.

(f) le secundin. hum. apud Michel. Albert. dissert.

(g) In epist. ad Hildan. cent. 2. obs. 50.

(h) Exercit. medic. 21. (i) Anat. reform. lib. cap. 37.

(k) Cent. 4. obs. chir. 57. (l) l. c. cap. 18.

(m) Dissert. de renunt. vult.

(n) De concept. perioche 37.

(o) l. c. n. 38.

(p) De quæsit. per epist. cent. 1. cap. 15. p. 167.

lis eventus causa, ut eadem assererat, a cl. viro fuit habitus, haud eorum ignaro, quæ docuit Hippocrates (q) : *Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes non consuetis fortibus, atque juvenibus facilius ferunt: neque eorum indocto, quæ alibi scripsit (r) : Exercitata corpora ab insuetis laboribus delaxari.* Adeo verum est laborem molestum, & operosum Matris abortui producendo opportunissimum existere. Graves ob labores, ac violenta exercitia uteri hæmorrhagias excitari si constet, quemadmodum cl. Stahlius (f) arbitratus est, jam confecta res erit: cum in hisce placentam avelli supra a nobis sit demonstratum, & abortum sequi oportere luce clarius apparet. Cur autem non constet, si augeri impetum sanguinis supra uteri arteriarum resistantiam contingat, ut præ cæteris a cl. Hallero ostensum est (t)? Hinc easdem disrumpi, aut in earum extremitatibus dilatari censendum. Aucto enim sanguinis impetu vasorum latera intumescere, ita ut fibræ a se invicem magis distrahantur; quo vero rarior fit fibrarum textura eo facilius vi illatas cedere cl. Freindius demonstravit (u). Eidem fundamento inniti abortum, qui per frequentem, & immoderatum coitum excitatur adnotavit Hoffmannus (x). Ejusce mentionem fecit Gulielmus Fabritius (z) ac præcipue Mensibus extremis causam assignavit Mauriceau (a) asserens tunc temporis insigniter distendi uterum, descendere, atque internum orificium prolabi, hinc ab erecta mentula violentius impelli, ac propterea citius quandoque, quam opus sit recludi. Quæ quamvis perbelle sint dicta, non defuit tamen cl. Freindius, qui rem aliter explicaret (b). A coitu vasa uterina, cæterasque corporis partes turgere, atque incallescere tradens, atque si immodicus fuerit immodicum etiam sanguinis fluxum excitare, *uti experiuntur prægnantes, quæ ea sæpe de causa abortiunt.* Hinc apte Rhafis (c) gravidam Mulierem a coitu omnino removeri oportere tradidit: *nam multoties abortus causa existit.*

Saltus, suspiria vehementia cum brachiorum elevatione.] Mulieres ob saltus abortui obnoxias esse Hippocrates olim docuit, atque ejusce rei quidem celebre exemplum attulit (d) in gravida quadam cantrice, quæ parum saliendo immaturum fœtum dejecit. Quod & Langius ipse (e) ac Ramazzinus (f) sic confirmarunt, ut nullus restet suspicandi locus. Quid quod inter abortus causas ipsa suspiria ex imo pectoris cum molestia, ac dolore emissa Hippocrates recenseat? En quod ait (g) : *Abortum faciunt in utero gerentibus spiritus, qui cum suspiriis extra feruntur (h) Mulieres, quæ suspiriosum afferunt spiritum abortiunt.* Hinc optime dictum a cl. Tozzi (i): *Ultimis*

(q) 2. aph. 29.

(r) de diæta.

(f) Doctr. pathol. p. 2. art. 7. de uteri hæmor. p. m. 776.

(t) l. c. n. 88.

(u) Em. cap. 5.

(x) l. c. sect. 13. p. 239.

(z) Cent. 2. obs. 80. (a) l. c. p. 142.

(b) l. c. cap. 9. p. m. 174.

(c) lib. 4. cap. 27. p. m. 108.

(d) de natur. pueri.

(e) Op. præct. p. 3. disp. 17. de hæmorrhag.

(f) De morb. artif. cap. 38. op. 1. 1.

(g) Coac. prædict. 2. p. 203.

(h) l. c.

(i) in aph. 31. lib. 2.

mis Mensibus quamvis etiam vel levem commotionem abortum facere. Quid quod ob vasa umbilicalia aliquando disrumpita, ubi Mater brachiis sursum elevatis nimium se extendit, abortus sequatur? Divelli nimirum, & dividi umbilicalein funiculum peritissimi viri fatentur, ut supra vidimus, observatio vero cl. Bauhini (k) confirmat. Cum enim congeries umbilicalium vasorum Scrochio narrante (l) ab uterina placenta naturaliter sursum ad caput ferri soleat, inde secundum occiput descendendo ad pueri umbilicum contendere, fieri minus posse videtur, quin illo in itinere cololum circumdet, & dum fœtus sese convertit, aut placentam avellat, aut eandem disrumpat, unde hæmorrhagia, ut a cl. la Mothe assertum, (m) atque propterea abortus.

Graviores animi curæ, metus præsertim insignis, vehemens ira.] Quid de gravioribus animi curis dicam metu præsertim insigni gravidas Mulieres corripiente? Parum ne vero intime nervos pungit, qui laqueorum ad instar testante Hallero (n) arterias circumdant? Hacce autem de causa retardari sanguinis cursum ob arteriarum contractionem animadvertit cl. Pasta, hinc in uteri vasis ea ratione subsistere, qua aut disrumpantur, aut plus quam par est in extremitatibus dilatentur, unde hæmorrhagia, & abortus, quemadmodum de Muliere quadam nobili narrat Gerbesius (o) quæ a tribus Mensibus utero gestans curiositate allecta Mulieris cujusdam sectionem videre, quæ uteri hæmorrhagia abortui superveniente interierat, timore doloribusque perculsa, non solum abortum fecit, sed in mortis discrimine ob enormem subsequentem uteri hæmorrhagiam fuit constituta. Enimvero si levissimæ allatæ causæ, ut sunt suspiria, manuum elevatio, aliæque similes abortum promovere valent, quot fluctus, quot procellas, quot tempestates eæ non patientur Mulieres, quæ metu perculsæ sunt? sub quem dicente Tullio (p) subjicitur pudor, terror, timor, exanimatio, conturbatio, formido, quique ab eodem definitur (q): *Opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur*. Hanc propterea cæteris omnibus affectionibus animi facile anteponendam censuit cl. Mauriceau. Idem plane intelligendum de ira vehementi, cujus noxas, ac detrimenta toties a nobis inculcata, ne repetendo obscuriora faciamus, sufficiat nunc, quod ad rem nostram potissimum facit, quæ a laudato Mauriceau indicata sunt (r) afferre, spiritus omnes, omnemque massam sanguinis exagitandi, inflammandi, disperdendi, perturbandi, unde fœtus delicatior cum sint eas molestias percipiunt, quæ explicari dicendo nulla ratione possunt, ut mittam quod de gravioribus laboribus, ac violentis exercitiis supra dictum est, augeri videlicet hac eadem de causa impetum sanguinis supra uteri arteriarum resistantiam, hinc easdem facile disrumpi, unde hæmorrhagia, & abortus.

Improvissus, & inopinatus rumor.] De improvise, ac inopinato rumore, qui a Tonitribus, aut a Tormentis bellicis excitatur eadem quoque ratio, præsertim si cum pavore conjunctus sit, & juvenes apprehendat, quarum corpus præ vetulis mollius cum sit, ac magis transpirabile aerem a tanto rumore vi summa perculsum subtilissimos quosque poros, ac meatus pene-
tra-

(k) in epist. ad Hildan. cent. 2. obs. 50. (l) apud Jo. Manget.

(m) Liv. 3. chap. 6. (n) L. c. (o) Chron. medic. pract. an. 2. sec. 34.

(p) Tuscul. quæst. l. 4. p. 199.

(q) Ibid. (r) L. c.

trare contingit, altiusque sese in intimas usque partes, ac viscerum substantiam insinuare, uterum vehementius concutere, ac fœtum ad exitum extimulare, ut fere cl. Mauriceau, cujus sententia nihil adhuc subtilius, aut ingeniosius dictum.

Odores tetri carbonum, vel ipsius lucernæ extinctæ.] Odores tetros, præcipue carbonum extinctorum abortum facere idem Mauriceau adnotavit non modo, sed exemplo confirmavit: fumum extinctæ lucernæ viri cl. Riverius (f) Jo. Fortis (t), & observatio superius a nobis allata de Nobili Muliere, quæ cum res esset in desperato, & a medicamentorum actione, animi pathemate, inedia, vigiliis fere per bimestre spatium vexata morti quam proxima fumo tandem candelæ extinctæ liberata est, opportune evincit. Hinc apte Plinius (u): *Miseret, inquit, atque pudet æstimantem, quam sit frivola superbissimi animalium origo: cum plerunque abortus fiat causa solus odor a lucernarum extinctu.* Aptè cadit in hunc locum, quod celebris Lud. Mercatus admonuit (x) Mulieres adeo frequenter abortire, ut si quis id diligenter examinet, facile inveniat plures esse deperditiones, seu abortus, quam legitimos partus.

X. *Morbus revera metuendus abortus, licet in nonnullis nil gravius partu naturali.*] In iis, quæ ad abortiendum ulla absque causa evidenti proclives sunt, vix ullum suppetere grave periculum colligi potest ex præclarissimo exemplo, quod affert cl. Mauriceau (z) de quadam Muliere, quæ decem immaturos fœtus nullo interposito naturali partu, edidit, salva nihilominus, & incolumi vita: atque illo etiam, quod memorat Vincentius Alfarius Crucius (a) de quadam juveni, quæ postquam marito concubuit, cum quolibet anno prægnans fieri consuevisset, ac fœtum plurimum Mensium curriculo, quandoque etiam ad nonum usque feliciter gestare, abortiebat tandem, atque abortui se proximam esse haud dubie conjiciebat, cum fœtus priusquam exiret, quod octo, aut duodecim ante dies plerunque contingere propria experientia didicerat, nullum amplius motum edere, ac propterea mortuum esse percipiebat, quem postea eadem felicitate, quam experiuntur illæ, quæ vivum, ac maturum edunt ejiciebat: æquali fruens etiam in prompta placentæ expulsiōe, ac naturali lochiorum fluxu. Id quod docere olim visus est Hippocrates affirmans (b), Mulieres quæ facilius concipiunt, facilius etiam tertio, aut quarto Mense ulla absque evidenti causa abortiri, unde magna custodia, ac scientia opus sit, ut Mulieres puerum in utero gestent, enutrient, & a partu evadant. Quibus potissimum de rebus factum est, ut ea perpendens, quæ & Hippocrates ipse tradidit, ejusque doctrinæ addicti Riverius, Mauriceau, aliique ex abortu Mulieres magis periclitari, quam ex vero partu, quia violentior est, ac tempore alieno fit perbella similitudine desumpta ex maturorum fructuum pediculis, qui ab arbore laxantur, ac sponte decidunt, cum immaturi disrumpantur, vasis & ligamentis, quibus fœtus utero alligatur applicata, quæ in partu naturali sponte solvuntur, cum in abortu abrumpi necesse sit, dubius ancepsque animo hærerem, quibus fidem adhiberem. Cum tamen frequentius

K k vi-

(f) L. c. (t) L. c. (u) W. Jo. Fort. l. c.

(x) 4. de Morb. Mul. cap. 2. apud Crucium.

(z) Obs. lib. obs. 460. (a) L. c.

(b) Lib. 1. de Morb. Mul. 42.

videamus aut graves uteri inflammationes ex abortu contractas, aut sanguine copiosius ad uterum affluente, nec debite expurgato, sed in eo putrescente acutas febres, cordis palpitationes, cardialgias, hæmorrhagias insignes, quæ si ad Syncopem, deliquia, & convulsiones misellas ducant, lethales esse Aretæus testatus est, in horum sententiam priore relicta, me pedibus iturum esse pollicerer.

XI. *Ne is forte accidat, ubi nausea, aut vomitu Mulier corripitur venæ sectio ratione plenitudinis habita.*] Utrum venæ sectio in gravidis locum haberet quæstio fuit apud Veteres Medicos satis clara. Quæstioni primus omnium ansam dedit Hippocrates (c) inquit: *Mulier in utero ferens, secta vena abortit, eoque magis si fœtus sit grandior*: tum hujusce rei rationem reddens Galenus (d) quia sanguine detracto fœtus suo fraudatur alimento, unde abortus consequitur. Cum alii e contra diuturna experientia comperit habuerint nullum in plerisque prægnantium morbis, præcipue vero acutis venæ sectione efficacius, aut pro earum opportunitate valentius remedium reperiri, eamque non primis solum, sed etiam mediis, immo & interdum postremis graviditatis Mensibus, eadem vero omissa cum matrem, tum fœtum in summum vitæ discrimen adduci, eo res adaucta, ut quibus fides habenda, lateret. Hi fere Petrus Salius (e) Amatus Lusitanus (f) Rodericus a Castro (g) Riverius (h) Ludovicus Mercatus (i) Raymundus Jo. Fortis (k) alique, quos Recentiorum plerique, Modernique adeo sequuti sunt, ut lis omnis, & quæstio per se corruerit. Hippocratis enim dictum ea ratione interpretandum, qua docuit olim Cornelius Celsus (l) non immerito conjiciunt: *Antiqui primam, ultimamque etatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant*, ait Celsus: *Persuaserantque sibi Mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam*. Postea vero usus ostendit, nihil ex his perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, nec quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo si juvenis imbecillis est, aut si Mulier, quæ gravida non est, parum valet, male sanguis emittitur. Emoritur enim vis, si quæ supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & gravida Mulier valens tuto curantur. Quid de clymate fervido, in quo Divinus Auctor Medicinam faciebat, & in quo Mulieres frugali, & parca diætâ utebantur, dicendum, cum successu temporis plurimo, & euchymo cibo uti inceperint Mulieres, præsertim nobiles, & opulentæ, ut a cl. Ermullero animadversum est (m)? Quid de plethora, habitiorique Mulierum temperamento sentiendum, quod tanti fecerunt cl. Mauriceau (n) Hoffmannus (o) Mesnard (p) alique, ut qui ad hæc sedulo, & accurate attenderint, vix ac ne vix quidem in fraudem quemque induci posse rectissime judicarint? Hinc est, quod nonnullis Mulieribus terque, quaterque celebrata sanguinis missio toto gravitationis tempore sufficiat, in aliis ne septies quidem, aut ultra, cum in quibusdam vix ulla liberalior institui possit, quin immaturum fœtum edant, quod a vario pleni-

tu-

(c) 5. aph. 31. (d) in coment. (e) Lib. de Morb. partic. cap. 22.

(f) Curat. 57. sect. 1. (g) Lib. 3. de Morb. Mul. cap. 21.

(h) L. c. cap. 16. (i) Lib. 4. cap. 2. (k) De abortu.

(l) Lib. 2. cap. 10. (m) Colleg. pract. (n) L. c. cap. 11.

(o) L. c. cap. 9. (p) Cap. 5. art. 9.

tudinis, & virium momento repetendum esse tam nota res est, quam quæ notissima.

Vel primis Mensibus ad septimum usque, si moleste vexetur instituenda, secus &c.] Cum occasione suppressæ menstruæ evacuationis in gravidis primis potissimum Mensibus augeatur sanguinis quantitas ea ratione, qua naturalis sanguinis motus alteretur, & cæteræ humorum secretiones aliququaliter lædantur, ut supra demonstratum est, nil verosimilius afferri posse videtur, quam si dicamus tunc cum symptomatis alicujus casus urgeat etiam primos Menses opportunissimam venæ sectionem efficere, cum in nutritionem fœtus minor sanguinis copia impendatur, quàm eodem jam ingrandescente, quique majore opus habet alimento: qui mos Mauriceau præsertim inter Gallos adeo placere videtur, ut Mulierum exempla afferat (q) quarum alteri toto gestationis tempore per quadraginta octo vices venæ sectio in brachio fuit instituta, ut ab insigni, qua premebatur oppressione liberaretur, quæ tamen vegetum, ac robustum filium maturo tempore emisit: alteri vero annum septimum supra decem agenti per nonaginta, quæ tamen una cum filio felicissima fruebatur valetudine, quod est in Medicina argumentum prope certissimum nullum esse sanguinis dispendium per repetitas venæ sectiones, quam gravidæ ferre non possint; cum tamen summo Medentium consilio, ac prudentia opus esse contendat, ne quem morbum sedari volumus, graviolem, periculosioremque suscitemus. Hoffmannus e contra (r) certissimis observationibus edoctus crebrum abortum ut plurimum circa finem tertii ab imprægnatione Mensis propter largiorem sanguinis ad uterum affluxum, quem fœtus ad sui nutritionem tunc nec requirit, nec ferre potest, contingere, tutissime circa id tempus præsertim abortui jam adfuetis venæ sectionem celebrandam eamque ter quater intra graviditatis tempus pro varietate plethoræ, majorique, vel minori sanguinis ad uterum congestione repetendam docuit, ut fere Amati Lusitani (s) & quæ in M. N. C. extant exemplis, constat (t): cum tamen haud inficias ire ausit, in quibusdam Mulieribus etiam singulis Mensibus esse instituendam, ut observationibus potissimum Stalpartii vander Wiel, Hildani, Billingeri, Riverii, Verzazæ compertum est. Quid in re ardua ipse sentiam pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen mihi probatissimi judicii facultas sit desitura, quid est tandem cur injucundum mihi videatur, in quæ solertissimi Medici plurima a vero proponentes inciderint, in eadem me incidisse? Si nimirum circa gravidationis initia grave aliquod, atque onerosum symptoma, ut fere vomitus, palpitatio, syncopes, aliaque id genus Mulierem exerceant, tunc a Mauriceau fuerim, qui venæ sectionem primis statim Mensibus instituendam consulit: si vero nihil istorum acciderit, vel adeo levia sint, ut ferri insigni absque molestia possint, tunc Hoffmannum sectandum traderem, qui circa finem tertii Mensis celebrandam ostendit, nec solis ipsius rationibus permotus, sed ex graviditatis certitudine, quam in sensibili fœtus motu fitam esse diximus, desumptis, quaque vere existente nullum subesse periculum posse perspicuum est ex venæ sectione in brachio celebrata, quemadmodum non leve inesse procul dubio tenendum, si sola Mensium suppressio

K k 2

ad-

(q) L. c. p. 97. (r) L. c. p. 296.

(s) Cent. 2. curat. 95.

(t) Dec. 1. an. 6. obs. 204. An. 9. x. obs. 48.

adfuerit, quæ repetita venæ sectione in superioribus partibus ita persæpe firmatur, ut revocari postea nulla ratione queat.

Eaque in brachio, vel manu, nisi acutissimus morbus aliter suadeat.] Quamvis non defint Recentiores quidam, qui inferiores venas in gravidis Mulieribus aperire sunt ausi ad curationem epilepsiæ ex utero, bubonis venerei, & pestilentis, immo & abortus præcautionem, ut videre est apud Zacutum Lusitanum (u) qui propriis & aliorum experimentis ostendere nititur eam tuto posse celebrari, cum tamen notante Hoffmanno (x) omnium Veterum Medicorum testimonio securior in superioribus partibus, quam in locis inferioribus habenda sit, res ista quoque ambagibus plena, ac difficultatibus. Hæc autem declinari facili negotio posse crediderim, si ad laudati Jacobi Placentini nobilem dissertationem (a) attendatur, in qua postquam de peculiari uteri structura, deque vasorum, quæ ad ipsum feruntur origine, contextu, anastomosi, angulis solertissime differuerit propositiones quasdam Medentibus contemplandas exhibuit, quibus clare apparere posse contendit eximius Auctor in morbis uteri inferiores venas raro esse incidendas, ne copiosius eo affluente sanguine, majorique impetu, augeantur, aut confirmentur, ut testimonio quoque librorum Gyneciorum, qui ab Israele Ipachio collecti sunt, nec non Auctorum, qui de morbis Mulierum ex professo tractaverunt, Hieronymi Mercurialis, Ludovici Mercati, Roderici a Castro, Lazari Riverii, Raymundi Jo. Fortis, Francisci Mauriceau, Jacobi Mesnard, Andreæ Pastæ aliorumque comprobatum est, in gravidis vero Mulieribus nunquam locum habere tradit Fernelius (b) scribens, inferiores prægnantium venas incidere minime tutum, quod impetu deorsum converso Menses procedant, præcipiteturque fœtus. Hinc optime a Boerhaavio consultum, quoties abortus inditia se produnt, toties sanguinem e partibus superioribus mittendum. Gravidæ tamen Mulieres acutissimo & ipsæ quandoque morbo corripì possunt, quo intra viginti quatuor horas jugulentur, nisi magna statim remedia, & summa cum diligentia administrentur, inter quæ venæ sectio facile principem obtinet locum quacumque hora accersitus Medicus fuerit instituenda, quam sicuti neque Mensium, neque Lochiorum fluxus, aut quodpiam aliquod contraindicans prohibere, ac retardare potest, ita neque graviditas curanda, cum copiosa, & liberaliter sanguis tertia, vel quarta quaque hora ex brachio, ex pede prout res postulare videtur mittere expediat, ut alibi a nobis demonstratum est (c).

XII. *Si ultra quartum Mensem protrahatur vomitus, atque pravi ejiciantur succi, syrup. de Cichor. cum rhabarb. &c.*] Vomitus inter gravidationis initia parvi faciendum esse adnotavit cl. Mauriceau (d). Si tamen diutius protrahatur relaxari majorem in modum stomachi fibras, ciborum coctionem perverti, pravos, vitiososque succos congeri, qua data porta extra corporis confinia ejiciendos, ostendit. En purgationis necessitatem in gravidis, quam apte definivit Hippocrates (e) inquit: *Utero gerentes sunt medicandæ, si materia turgēt quarto Mense, & usque ad septimum, sed hæc minus, juniori autem fœtu, & seniori cavere oportet.* Galenus vero (f) eamdem

(u) *Prax. Med. mirab. obs. 23. lib. & obs. 130. 151. lib. 2.* (x) *L. c.*

(a) *Dissert. de vena quæ in morbis particularium partium corporis sit salutaris incidenda p. 98.* (b) *Lib. 11. meth. med. c. 12.*

(c) *Aph. lib. 2. cap. 1.* (d) *Loc. cit. pag. 19.* (e) *4. aph. 1.* (f) *in com.*

dem esse proportionem fetus, & fructuum arborum asserit. Quemadmodum enim in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit; postea vero aucti difficilem habent a plantis dissolutionem. Sicuti rursus cum perfecti sunt sponte sua sine vi extrinseca decidunt, eodem modo Mulieres primis, & ultimis Mensibus abortum patiuntur, quia in illis fetus minus firmiter utero alligatus est. His tamen minime acquievit Riverius purgationes quolibet fere graviditatis Mense commendans in morbis, qui ab excrementorum dominatu, & cachochymia producuntur turgente, vel concocta materia, quotiescumque majus impendit periculum ex parte illius cachochymiae morbum committentis, quam ex commotione a purgante medicamento excitata. Qua in re potissimum Mauriceau difficultas fita est. Primis enim Mensibus vel solam plenitudinem adesse egregie animadvertit venæ sectione tollendam, vel firmo adhuc existente ventriculo nullos pravos, vitiososque succos colligi, qui purgatione indigeant, ac nullum ex vomitu periculum impendi, cum vix quarto gravitationis Mense attacto, incipiente sensibili fetus motu, ac uberiores humorum copiam absumente, sponte desinat, atque languescentem appetitum Mulieres gravidæ persæpe recuperent. Quotiescumque hisce finibus non coerceatur, sed altiores agens radices diutius misellas divexet certum Medentibus suppeti argumentum pravorum, vitiosorumque humorum ventriculi tunicis inhaerentium, qui cum spontaneo naturæ conatu per os ejici non potuerint auxilio egent, & ope medica, ut per inferiora deturbentur. Quod nulla meliori ratione præstari posse, quam purgantis pharmaci exhibitione neminem fugit, dummodo tamen levissimum illud sit, & nulla insigni irritandi facultate præditum: c. m. fere syrupus de cichoria cum rhabarbaro, rhabarb. ipsum pul. ex cassia exhibitum, vel infusione paratum, cujus pulcherrima laus est non modo mucosas quisquillas ventriculo tenaciter adærentes blande detergere, sed laxatas etiam fibras corroborare, a Riverio propterea, Mauriceau, Hoffmanno præ cæteris commendatum probatumque.

XIII. *Absterfo Stomacho, si adhuc molestus sit vomitus jusculum ex carne vitulina a pingued. sep. &c.*] Diutius protracto vomitu magnum subesse periculum non tantum ob stomachi subversiones, quibus venter insigniter exagitatur, concutitur, comprimitur, quantum ob alimentorum defectum, qui in dies singulos rejiciuntur, atque eo potissimum tempore, quo & matri, & fetus majori sanguinis copia opus est, nec non ob solidarum partium chylicationi inservientium laxitatem, quam lienterici, cæliaci, aliique ejusmodi fluxus excipiunt ex dictis antea manifestum est. Eo igitur nervos industriæ omnes intendendos esse, ut medicamenta, quæ bonos, ac laudabiles succos, leves politasque particulas in sanguinem ingerant, & simul laxatis præter modum fibris prompte subveniant liquido apparet. Virtute insigni hac eminet descriptum jusculum ratione carnis vituli (cujus loco aliæ etiam Animantium, ac præsertim juniorum carnes adhiberi possunt) cujusque principia eadem ferme sunt, quæ sanguinis, & chyli, aut parum ab ipsis natura, & mixtionis modo discrepantia, oleosæ nempe partes, & subtilior terra, & aquæ mixta inter se, ac temperata gelatinam quamdam minutissimam constituunt non modo nutriendo corpori, sed tenuibus etiam, acribus, stimulantibusque particulis incrassandis, invertendis opportunissimam.

mam. Istarum actionem juvant etiam rasuræ Ebur. Cor. Cer. & similes, quæ ebulliendo & ipsæ gelatinosam substantiam suppeditant iisdem muneribus obeundis aptissimam. Jam si de corroborantibus sermo sit primum sese offert cortex exsiccatus citri, qui testante cl. Geoffroy (g) non modo flatus potenter discutit, humores crudos in ventriculo contentos concoquit, & digerit, sed amarore ventriculum roborat, cui ferme similem facultatem ipsam calamintam sortitam esse ambigendum non est, si ipsum Geoffroy audimus (h) eamque potissimum ratione salis essentialis ammoniacalis cum oleo aromatico copioso conjuncti, quo donari ipsam ostendit. Quid de filiquis vanillæ dicam, aut cortice Winterano, quæ Stomachi amicitia clara fecit?

XIV. *Solus Chocolatæ potus nonnullis quandoque &c.*] Frequentissime usurpari Vanillam in Chocolata, nunquam non semper Cinnamomum recipi alibi a nobis dictum est (i). Cum enim Cacao, quod ejus basim constituit crassum suppetat nutrimentum, si crudum comedatur, sanguinem inspisset, ejusque motum minuat, atque ob nimiam, & crassiorem pinguedinem ventriculum gravet, & obstructions gignat, si nimia copia sumatur salubre consilium idem aromatum permixtione temperare, atque ea quidem dosi, qua Chocolata præ eleganti eorum fragrantia suavior, ac jucundior evadat, quo potissimum opus est in vomitibus Mulierum gravidarum, quæ a quovis medicamento utcumque levissimo abhorrent.

XV. *Diligens etiam victus ratio plurimum conferre visa est ea &c.*] Gratos, & jucundos cibos nausea, & vomitu laborantibus exhibendos esse Hippocratis effato addicti alibi demonstravimus (k). Cum apprime ad hanc rem faciat, id referre denuo operæ pretium duximus. Ita autem se habet: *Cibum, & potum agris paulo deteriore, jucundior tamen melioribus quidem, sed injucundioribus esse præferendum. Quæcumque enim cum voluptate assumuntur, ait Galenus (l), ventriculus amplectitur, & concoquit, sic ea quæ displicent refugit, unde nausea, & flatus, & fluctuationes subsequuntur.* Quod si in quibusvis aliis ægrotantibus, in gravidis Mulieribus maxime servandum esse facit potissimum insignis quarundem rerum appetitus, quas nisi avidè hauriant, salivam ex ore emittunt, & animo interdum delinquant: ita ut affirmari de iis jure merito possit, quod de ciborum assumendorum qualitate in diætæ regimine docuit Etmullerus, sanis omnia censerè sana, modo ea Stomachus famelicus appetat, & non abhorreat, eo quod fermenta digestiva potenter quælibet in sui ditionem trahant, & cohæreant, & inferius ex Hornio, quantitatem non qualitatem ciborum nocere, alios tamen aliis esse salubriores, negandum non esse cibum, & potum, quem quis vehementer appetat. Rectè quidem. At illud summopere cavendum esse facile judicaverim, ne quantitas alimenti etiam appetiti modum excedat. Ecquis enim est quin plane intelligat alimentum qualitate aliqua manifesta prædictum copiosius ingestum lædere posse, quod neutiquam præstitisset, si parcius assumptum fuisset? Quid quod nec continuandus e. m. alimentorum usus, ne fermenti digestivi activitas eludatur, atque alimenta parum mutata cruditates gignant, quibus morbus augeatur, aut confirmetur? Quapropter salubre consilium ea quidem, quæ avidè appetuntur comedere, sed

op

(g) *Mat. Med. T. 2. p. 180.* (h) *Ibid. p. 130.* (i) *Lib. 2. cap. 3.*

(k) *Lib. 3. cap. 1. com. 25.* (l) *In com.*

opportune, ac moderate, ea autem nunquam relinquere, quæ Stomacho amica sunt, c. m. fere sunt acidi succi limonum, granatorum, quibus delicatioribus cibi, facilisque coctionis condiri solent, conservæ cytoniorum, quæ leniter adstringendi, seu mavis roborandi virtute præditæ sunt, vinum optimum, cujus facultates eximias ita alibi percensendo numeravimus, atque explicuimus dicendo, ut iis denuo immorari non liceat (m).

XVI. *In palpitatione cordis sola plerunque venæ sectio promptissime occurrit.*] Omnes palpitatione cordis laborantes venæ sectione, tamquam præcipuo remedio curatos fuisse, ac liberatos vel ipse Galenus (n) affirmare non dubitavit. Successu temporis Antonii ab Altomari (o) Capiivacei (p) Trincavelii (q) Stalpartii Vander Wiel (r) Zacuti Lusitani (s) aliorumque votis ita præclare respondit, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito posse confiderent. Et vero vel plenitudo sanguinis morbo ansam dederit, vel spissitudo, vel polypus præsto esse tempestive celebratam venæ sectionem vel in ipso palpitationis paroxysmo, vel extra illum ad præcavendas novas accessiones cl. Hoffmannus testatus est (t). Quod sane est diligenter attendendum, cum cordis palpitationi in gravidis Mulieribus nimiam sanguinis quantitatem, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & circa præcordia lentescit occasionem præbere supra ostenderimus, quam venæ sectione tutius, ac citius tolli, quam aut ejusdem spissitudinem, aut polyposam in corde concretionem adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Ita & in Syncope, sed extra paroxysmum, in quo facies aqua frigida irroranda &c.] Syncopes curationem in duo fere tempora dividendam esse, alterum paroxysmi, alterum intermissionis neminem latet. In paroxysmo cum malum subitum sit, & magnum illud enixe curandum esse, ut sanguinis, & cordis motus quamcitissime restituatur, & æger reviviscat manifesta res est. Quæritur hinc utrum venæ sectio celebrari tuto possit. Si morbi causam respicimus, cum eam a sanguinis aucta quantitate commenti simus ejusque motus alteratione, quam etiam cordis palpitationi tribuere diximus nil venæ sectione efficacius, aut pro ægotantium opportunitate valentius reperiri posse videtur. At si ad paroxysmum attendimus, quem subitus, & præceps virium lapsus comitatur, respiratio obscura, pulsus minimus, aut nullus, facies pallida, aut livida, totius corporis refrigeratio, sudor frigidus, visus, auditus, vocis privatio, justus subrepat timor, ne major exinde languor excitetur venæ sectione, & malum ruat in deterius. Ea igitur in paroxysmo locum habere videntur, quibus sanguinis, & cordis motus restituatur, & æger reviviscat. Hinc ea, quæ spiritus exfuscitant, sanguinem attenuant, resolvunt, impellunt eximii usus. Quorum in censu veniunt in primis spirituosæ naribus admota, quæ partim stimulando, partium immissione spiritus excitant, ut sunt aquæ Regin. Ungaric. acetum acerrimum, præsertim vero rosaceum, sales volatiles oleosi, olea item, & balsama aromatica. Verum in istorum medicamentorum usu caute procedendum traderem in gravidis Mulieribus, quæ præterquamquod odores sua-

ves,

(m) *Aph. lib. 3. p. 12. &c.* (n) *Lib. 5. de loc. affect. cap. 2.*

(o) *Cap. 45.* (p) *Lib. 2. pract. cap. 8.* (q) *In prælect. de compos. medicam. & cap. de palpitat. cordis.* (r) *Obs. rarior. cent. 1. obs. 36.*

(s) *M. P. H. lib. 2. hist. 39.* (t) *L. c. sect. 2. cap. 1. p. 137.*

ves, aut graves ordinario non ferunt, accedit præterea in abortus discrimine facillime constitui. Quapropter aut sola aqua frigida, qua facies irroretur utendum esse judicaverim, ut nempe villis nerveis contractis spiritibus, atque inde consequens cordi, & sanguini motus restituatur, aut ut summum acetum naribus applicandum, quod ut plurimum ab ipsis Mulieribus ferri solet; Cordis vero regioni vinum generosum speciebus cordialibus pro epithemate imbutum admovendum, aut aquam Reginæ Ungariæ, aut his similia extrinsecus applicanda. Intrinsecus vero spirituosæ quidem iisdem de causis exhibenda, quæque vires reficiunt, ac restaurant, sed quæ odore aliquo insigni nares feriente non præstant, inter quæ spiritus aromatici. e. gr. spiritus rosarum, melissæ, & cinnamom. elixir vitæ Mathioli, Magni Ducis Etruriæ, sales omnes volatiles Cor. Cer. viperar. sanguinis humani eminent. Solum igitur vinum generosissimum, fragrans, limpidum, & suave, aut aquæ quæ grati odoris fragrantia insigniuntur, ut sunt melif. tot. citr. aurantior. & similes, quibus deficientes, aut nimis languidi spirituum, & fibrarum motus eriguntur, & recreantur, atque vires mirifice confortantur.

XVII. *Etiam in alvi fluxibus locum habet venæ sectio, si redundantis sanguinis inditia adsint.*] Cum cæliaca passio ventriculi succum inertem, fibrarum Stomachi languorem pro causa agnoscat, adstringentia, & alia aromatica passim ab Auctoribus commendantur: cum ab irritatione exoritur, abstergentia, & temperantia: cum a bilis vitio ea, quæ languescentem, aut penitus impeditam secretionem promovent, aut activitatem excitant: de venæ sectione ne verbum quidem: quemadmodum ne in diarrhæa quidem, in qua generales indicationes esse communiter reputantur irritantem causam temperandi, corrigendi, sive illa sit in sanguine, sive in viscerum fermentis, acres particulas per congruas, atque opportunas vias, præcipue vero sudoris eliminandi, irritationes demulcendi, labefactatum solidarum partium tonum firmandi. Venæ sectionem in Dysenteria solum cum febris adsit commendasse Riverium, Amatam Lusitanum, Sydenhamium alibi a nobis ostensum est (u). Ex his apparet minus salubre consilium reliquisse Rodericum a Castro (x), & Jacobum Mesnard (z), qui in alvi fluxu cæliaco, mesenterico, dysenterico sanguinem in gravidis Mulieribus ex brachio mittendum tradiderunt. At saluberrimum fuisse nemo inficias ire aufit, qui sedulo, & accurate perpenderit tunc solum, cum sanguis redundat venæ sectionem commendasse, quod in gravidis Mulieribus adeo frequens est, ut nihil magis. Quid enim si facile princeps istorum affectuum causa sit plenitudo sanguinis, qua vasa Matris magis distenduntur, & ampliantur, præcipue vero gastrica, quibus nimium distentis cum fluida motibus inordinatis, & irregularibus cieantur, separationes perverti, & alterari contingit, præsertim vero succorum chylicationi inservientium, unde irritatis ventriculi fibris, vomitus, intestinorum vero, ac viscerum imi ventris, & chyli & aliorum humorum ex iisdem uberius effluentium per alvum copiosa excretio? Cessante eo, quod morbo occasionem prius dederat, aut saltem majorem in modum languescente, morbum aut profligari penitus, aut plu-

(u) *Aph. lib. 3. cap. 3. com. 15. p. 38.*

(x) *Par. 2. lib. 3. cap. 16.*

(z) *Art. 5. cap. 8.*

plurimum saltem imminui manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Cum ceteroquin ea quæ mulier appetit prave indolis evitanda in Lienteria &c.] Quamvis in plethoricis mulieribus nimia humorum redundantia, præsertim vero sanguinis Lienteriæ, aliorumque alvi fluxuum causa constitui apte posse videatur venæ sectione tollenda, nihil est tamen cur sit redarguendus cl. Mauriceau (a), qui cum Lienteriæ causas in languesciente solidarum partium chylicationi inservientium tono reponendas esse existimet, quod post vomitus plerunque contingit, quibus stomachus, ejusque membranæ ea ratione relaxantur, qua crudum, atque indigestum alimentum per inferiora dejiciatur, ab iis omnibus cibis abstinendum esse, quæ prava aliqua qualitate infesta sunt, animadvertit, iisque utendum, quæ facilis sunt coctionis, quæque supra a nobis in vomitus curatione recensita fuere. Inter medicamenta vero, quæ leniter adstringendi, seu mavis roborandi virtute prædita sunt in usum vocanda, inter quæ conservæ rosarum, cytoniorum eminent, de quibus pariter citato loco dictum est. His hora somni addi commode posse ducimus Diascord. Fracastor. cujus pulcherrima laus est irritationem, si quæ morbo ansam dederit blande compescere, & simul laxatis partibus tonum addere.

XVIII. *In Diarrhœa vero, aut Dysenteria ea omnia alibi recensita solis aquis Tetutianis exceptis, & radice Ipecuac. &c.]* Inter præcipua Diarrhœæ, & Dysenterię medicamenta, ut alibi vidimus (b) eminet serum lactis Tamarindatum, vel decoctum hordei, si a tenui nimis, & præservida materia dependeat, hora vero somni Diascord. Fracast. quibus cum nimis tenues, biliosæque particulæ dissociantur, disgreganturque, atque ineptæ ad vellendum fiunt, eadem præterea præcipitantur, solidæque partes ab ulteriori vellicatione præcaventur: Rhabarbarum e contra si viscidis, mucosisque quisquiliis involuti peccent humores eodem Diascord. mixtum, quo acrium, ac vellicantium humorum vis infringatur, irritationes sedentur, leniter vero purgante facultate peccantes humores extra corporis confinia blande eliminantur, dum leniter adstringente tonus laxatis partibus conciliatur: Pulveres adstringentes, atque absorbentes ex jusculis extremitatum pedum vituli Kalybeatis, addito pauxillo opii, quo irritationes nimix sedentur: Clysteres demulcentes, abstergentes, consolidantes. Duo tamen validissima medicamenta, alterum a Redio, Baglivo, aliisque, alterum vero a Gulielmo Sherard, Jo. Jacob. Mangeti, Gulielmo Pisone, aliisque summe commendatum, eximii esse usus ostendimus: aquas scilicet Tetutianas, & radicem Ipecuacan. Verum cum aquæ Tetutianæ uberius assumi soleant addito mel. rosac. solut. aut alio purgante medicamento, ut non solum ventriculum, & intestina fluiditate laxent, sed etiam gravent pondere, & mordacitate irritent, & priusquam vasa lactea subeant in magna quantitate per alvum sibi viam aperiant, sicque crassas, mucosæque quisquillas ventriculi, & intestinorum parietibus adhærentes incidendo, abstergendoque acres molestissimos succos, qui intestina versus propulsi enormes ibidem spasmos, ac vasorum sanguiferorum oscula referando, fibrasque corrumpendo ulcuscula ibidem excitant mire edulcando, præcipitandoque fluores fistant, justus subrepat timor, ne in gravidis mulieribus

L I

abor-

(a) l. c. p. 115. (b) aph. lib. 3. cap. 8.

abortui anſa præbeatur, quem vomitu arte excitato facilius evenire ſuſpicandum: ita ut emolumenta, quæ a ſtypticis Ipecuacan. particulis proficiſcuntur, quibus labefactum ventriculi, & inteſtinorum tonum reſtitui contingit, & ſanguinis, cæterorumque humorum excretionem cohiberi, ab acris ſtimulantibusque, quibus perſtalticus ventriculi motus invertitur, præpediantur, ac propterea alio mens, & cura ſit convertenda.

Niſi forte inſigne medicamentorum ſaſtidium prohibeat, quo caſu ſola Simarouba decoctione &c.] Nec parvi faciendæ peculiaris ſtomachi conſtitutio, quæ gravidæ mulieres a pulverulentis medicamentis, a bolis, ab ingratis quibuſdam potionibus longe abhorrent non modo, ſed ea ferre nulla ratione poſſunt, ita ut certa auxilii ſpes, nullum noxæ periculum a gratis, jucundisque cibis ſit repetendum, aut ab iis medicaminibus, quæ nullo non modo gravi odore, aut inſuavi ſapore infecta ſunt, ſed quæ ſtomachum etiam immoderatis, & inveteratis alvi fluxibus debilitatum corroborant, ciborum appetentiam excitant, tum eorum digeſtioni amaris, inciviſque partibus favent, nec non & eroſæ inteſtinorum membranæ interiori ſublato ab acrioribus excrementis mucum reſtituunt. Quibus fere virtutibus excellit Simarouba cortex non ita pridem ad nos adveſtus ex Guiana, ubi frequentiffimi eſt uſus in alvi fluxibus Dyſentericis, quos anno 1718. ita ſævientes, ut purgantium, adſtringentium, atque ipſius Ipecuacan. vires non modo eluderent, ſed ex eorum applicatione ingraveſcerent vir cl. D. Anton. de Juſſieu Academ. Pariſienſis feliciffime eodem cum proſtigaffet, ſic ejus fama percrebuit, ut cætera omnia propemodum viluerint. Ejuſce mentio ſit in Actis Acad. Reg. Scient. Pariſ. (c), & in quæſtione medica D. Anton. de Juſſieu ſupra laudati (d), ſed apud nos rara cum ſit, & plerique ignota non multos ante hoſce annos adhibita, nec frequentiori adhuc uſu, cum cæteroquin in ordinariis alvi fluxibus valde proficua, tum vero in iis, quibus gravidæ mulieres divexantur apprime commoda nunquam non deprehendatur, atque ea quidem methodo exhibita, quam tradit cl. Geoffroy (e), eam ſcilicet minutim ſectam ad 3 ii. in aq. com. Lib. ii. ad tertiæ partis conſumptionem decoquendo, ac quartam ipſius partem tertia quaque hora tepidam propinando ad integram uſque ſanationem, quam perfici abſque ullo decocti potus ſaſtidio, ulla per vomitum, vel per ſeceſſum evacuatione, quin immo ſedari unius diei ſpatio dolorum cruciatus, ſomnum cito redire, urinas fieri copioſiores, & limpidas, rariores evadere evacuationes, foetidum odorem fæcum ceſſare, immutari colorem, e liquidis in craſſeſcere, cibos ægrum appetere, & brevi reſci eximius Auctor cum docuiſſet, ita propria experientia ratum, confirmatumque comperimus, ut eam cæteris omnibus facile anteponendam eſſe affirmare minime vereamur.

XIX. *Hæmorrhoides dolentes præter venæ ſectionem ex brachio decocto Verbaſci ſovendæ, aut flor. ſambuc. &c.]* Hæmorrhoides cæcæ ſi nimis turgeant, doleant, & periculum inferant inflammationis venam ſecandam eſſe in brachio, ſi poſtea revellendi adſit indicatio etiam in pede trita eſt medicorum ſententia. In gravidis tamen mulieribus ſolum venam ſecandam eſſe in brachio

(c) an. 1729. 32.

(d) In ſchol. Medic. Pariſ. diſputata 16. Febr. an. 1730.

(e) Mat. Med. p. 2. de Veget. exot. p. 293.

chio cl. Mauriceau (f) & Mefnard (g) docuerunt : rationes vero supra a nobis allatæ istorum opinionem sic confirmant, ut qui aliter sentiat somnia narrare videatur. Innumera fere quoque prostant apud Practicos, quæ demulcendi virtute donantur. Verbasum præ cæteris est commodissimum, cujus decocto utiliter foveantur. Sambuci quoque folia ad putrilaginem cocta, immo contusa etiam & frigida admota dolorem sistere a Riverio dicuntur : sed cum mirabili virtute flores quoque donentur eorundem decocto una cum decocto Verbasci utpote magis fovendum commode utendum diximus. Si tamen hæc minus votis respondeant, a Riverio fuerim quamlibentissime, portulacam contusam esse admovendam, quam non modo dolorem sedare, sed tumorem quoque imminuere, ulcera consolidare & excrescentias carneas absumere testatus est. Quid de Linaria dicam, quam insigne esse anodynum medicamentum, quo vix præstantius ad hæmorrhoidum cæcarum dolores mitigandos dari, & ab omnibus laudari quocumque modo adhibitam cl. Geoffroy tradidit (h)? nimirum si linaria integra, vel flores ejus, sola, vel cum Chammomil. aut Verbasci floribus coquatur in lacte, quo pars dolens foveatur, vel si recentes hæ plantæ contundantur, & Cataplasmatibus in modum applicentur. Quamquam vero si Linaria virens cum floribus cum adipe porcino decoquatur, quousque adeps valde virescat, fiatque unguentum, cui expresso, & refrigerato applicationis tempore vitellus ovi admisceatur, linimentum emerget mirabile ab Horstio prædicatum ad dolorem confestim sedandum, cum a nonnullis etiam hoc unguentum præstantius haberi, si prius in adipe suillo aselli, aut scarabæi decoquatur idem Geoffroy animadvertit. Et vero asellos in oleo seminum lini decoctos ad dolorem sedandum efficacissimum remedium suppetere vulgari experientia compertum est; id quod & oleum Buxi destillatum præstare dicitur, quod insigne anodynum est, dentibusque dolentibus applicatum apprime confert, præsertim vero si oleo seminum Lini misceatur, & oleo ex vitello ovorum expressum, idque vel simplex, vel in mortario plumbeo diu agitatum, & in metu inflammationis linimentum ex cancris fluviatilibus in oleo coctis usque ad melis consistentiam, ut oleum amygdal. dulc. silentio præteream, papaveris, & nymphææ vitello ovorum crudo in mortario plumbeo diu agitatum, etsi insignis sit inflammatio addito paxillo unguent. refrigerant. Galeni, & Populeon. & alia quamplurima, quæ cum ab Auctoribus fere Practicis, tum vero speciatim in gravidarum casu a Mauriceau proponuntur.

XX. *Alvus ceteroquin aperta servanda flor. Cas. r. e. &c.*] Post venæ sectionem atque refrigerantium, & emollientium applicationem, nisi turgeant hæmorrhoides, hirudines applicandas suadet Mauriceau, qua sanguis educatur, aut lanceola aperiendas, hirudines quidem iis, quæ duriusculæ sunt, & quasi carnosæ, quoniam minori dolore afficiunt, quam lanceolæ incisio, aperiendas vero quæ molles quoquo modo sunt, & inundationis speciem præferunt. Atque id quidem in viris, qui hæmorrhoidum fluxu sæpe levamen non exiguum percipiunt. At in mulieribus, quibus superflui sanguinis evacuatio ex utero contingit, minus commodum esse; tunc solum cum gravidæ sunt, & sanguine abundant posse ejusmodi evacuationem naturali defectui occurrere, dummodo tamen moderate, & absque dolore acci-

L 1 2

dat;

(f) lib. 1. cap. 18. (g) cap. 5. art. 7.

dat; illud enim verendum esse, ne immodice fluentibus hæmorrhoidibus, & mater, & fœtus in summum vitæ discrimen adducantur. Quapropter satius ducimus ab iis abstinere, & ubi alias fluxerint, non fluant vero, & propterea tumeant, & doleant solum balneis, & fomentis emollientibus, aut linimentis anodynis supra descriptis pertractandas, & alvum apertam fervare, sed blandissimis remediis, inter quæ cassia eminet, quam leniendi, ac temperandi facultas apprime commendat, pruna jusculis cocta, ferum lactis tamarindatum, spinaciis passulatis comestis, quorum etiam laus est nauseam minus, ac fastidium ciere. Repetito istorum usu dici vix potest, quam apte ventris solutioni consulamus sine clysteribus, ad quæ solum confugiendum cum duriora excrementa in recto intestino retenta hæmorrhoidibus occasionem præbuerint, quæ Clysteris laxantis usu ejicienda rectissime docuit cl. Mauriceau, quem in hac parte sectamur.

XXI. *Alvi stypticitas, & mejendi difficultas, nisi vene sectione tollatur sola refrigerantia, & emollientia &c.*] Hactenus de ventris stypticitate dictum est, quæ a durioribus excrementis originem ducit, quæque lenientium, aut Clysterum usu tollenda est: nunc de ea sermo, quæ a distensis nimium vasis intestinorum proficiscitur, qua liber eorumdem motus peristalticus impeditur, unde confluere desinunt homogenei humores, ex quo alvi stypticitas, quam venæ sectione tollendam esse facit potissimum ea ratio, quod ablata nimia humorum copia, nec non solidorum resistentia, peristalticus intestinorum motus restituitur, atque humorum confluentia, unde alvi laxitas ea prorsus ratione, qua mejendi difficultas ob impressionem, atque inflammationem vesicæ tolli viri cl. Mauriceau, (i) & Mesnard (k) testati sunt. Hanc aliis etiam medicamentis pertractandam refrigerantibus & emollientibus docuit præ ceteris Mauriceau, ne propter nîsus vehementiores abortus sequatur: quæ etiam tunc cum urinæ ardor, aut aliud simile vitium morbo ansam dederit, opportunissima existunt. Sed de his plura ubi de calculo dictum est. (l)

XXII. *Abortus, qui a nimia vasorum plenitudine proficiscitur frequenti venæ sectione &c.*] Miratur summopere cl. Mauriceau, ubi abortus suspicio contingat, obstetrices, atque plerosque Medicorum sericum Kermesinum minutim incisum, aut grana Kermes, ut Jo. Fortis, aut pelliculas internas ventriculorum gallinæ, ut Mullerus præcipit ex ovo sorbili exhibere, ad credendum vehementer adducti, hæc ubi in stomachum ingesta sint utero mederi posse fœtibusque, quos continet. His addi posse videntur pulvis aquilinus in vino austero exhibitus, pulvis mirabilis ab eodem Jo. Forti dictus (m) ex utero leporino, rasura ebur. & ligno aloes an. in ovo sorbili a ʒ i. ad ʒ .s. propinatus, sal item Astacorum fluviatilium, tinctura coral. quorum meminit Hartmannus, conserva rosarum cum pulveribus adstringentibus a Dioscoride commendata, specificum Solenandri ex mastich. thur. alb. a ʒ .s. myrtil. bol. armen. orient. lacrym. sanguin. dracon. a ʒ .s. ut f. pulvis, cujus ʒ i. infarciatur dactylus ejecto nucleo ligneo, involvatur charta, madefiat, deinde vino clareto, & calefiat sub cineribus, deinde edatur. Sed mirandum magis fuisset, si ad ea quæ extrinsecus proponun-

(h) *Mat. Med. T. 2. p. 2. pag. 386.*

(i) *l. c. cap. 15.* (k) *l. c. art. 5.*

(l) *lib. 3. cap. 11. p. 149.* (m) *Cap. de abortu.*

nuntur attendisset, tria illa pulcherrima ut rarissima ab Aetio laudata, lapis aetites brachio adligatus, lapis in vulva, aut corde, aut intestini Cervæ repertus, tritici granum intra panem casu repertum sinistro brachio adligatum, ungula urfi collo appensa a Nicolo laudata, sicut Jaspis viridis collo appensus efficacissimus a Marcello, & Sex. Emp. habitus, quæ non alia virtute prædita esse posse existimaverim, quam alia amuleta sæpe a nobis commemorata, quæ si de specifica eorum proprietate sermo sit a ratione tam aliena sunt, quam quæ alienissima, ac prorsus ridicula. Ut nimirum in omnium morborum curatione, eorum causis tollendis omni animi contentione studendum, ita si mulieres ad abortum proclives solis specificis pertractemus pessime eisdem, ac fœtibus, quos gerunt, consulamus. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non posse saluberrimum ipsius Mauriceau, Ludovici Mercati, Roderici a Castro, Jo. Fortis, Mesnard. aliorumque, quorum supra meminimus consilium, qui abortum ex repletione sanguinis sectione venarum superiorum, vel ante gravidationem, vel primis gravidationis mensibus felicissime præcaveri sunt arbitrati. Primis, inquam, gravidationis mensibus, & iis omnibus servatis conditionibus, quas ne repetendo obscuriores faciam, libens prætermitto.

XXIII. *Qui ab ejusdem raritate nimia, & expansione, quiete corporis animique &c.*] Quietem corporis, abstinentioniam a coitu vel primis conceptionis diebus commendasse videtur Hippocrates, quo loco inquit: *Si mulier genituram se concepisse cognoverit, primo tempore, non amplius ad virum accedat, sed quiescat*, ne videlicet prima fœtus stamina, quæ propria adhuc membrana obducta non sunt corporis agitatione extra uterum elabantur. Hinc longius progressus cl. Mauriceau eo facile adductus est, ut crederet satius esse gravidas mulieres nimia corporis quiete, quam agitatione gubernari, cum majus ex hac, quam illa abortus periculum impendeat. Quod cum in quibuscumque mulieribus verum esse constet, tum vero maxime in iis, quæ ad abortum ob nimium sanguinis orgasmum proclives sunt, facit potissimum ea ratio, quod violento corporis motu cum solidæ partes, musculi præsertim vehementius, & frequentius contrahantur, fluidas majorem in modum atterunt, fundunt, exsolvunt, unde agiliores, mobiliorefque particulæ a reliquarum nexu solutæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ ejus agitationem, furoremque intendunt, unde abortus causa augeatur, aut confirmatur, cum otio torpidi reddantur spiritus, & minus ad motum apti, solidæ partes relaxentur, unde humores plus æquo rarefcentes ad segnitiam, lentoremque disponuntur. Sed nulli secundam vim habet ad nimium sanguinis orgasmum, ac rarefcentiam compescendam quies animi, & tranquillitas, seu a vehementibus, & fortibus affectibus intentata, ac diligens abstinentionia, ira præsertim, qua spiritus vehementer commoveri, atque expandi contingit, pulsum, & respirationem fieri concitatiorem, sanguinem magno impetu ad partes omnes propelli, quæ propterea eodem rarefcente incalescunt, rubent, tument, unde agitatio, furor, mentis perturbatio.

Dieta tenui, ac refrigerante, ut sunt ptisanæ avenaceæ &c.] His diætâ tenuis addenda videtur, & ex alimentis instituta quæ insipida sint nullo non modo aromatum, aut acrium, odoreque fragrantium herbarum conjugio alterata, sed quæ refrigerandi virtute insignita sunt, ut fere ptisanæ avenaceæ,

ceæ, hordeaceæ, juscula ex carnibus agninis, vitulinis, endivia, acetosa, lactuca, aliisque id genus in acetariis comesta, omnimoda vini abstinencia, aut illud tenue, & oligophorum, ejusque loco aqua saltem variis diei horis, præsertim ardente Sirio, eaque succo limonum, berberum, aliisque id genus acidis vegetabilibus alterata, quæ suavi acore, quo sunt prædita sanguinis partes blande figendo, & ejus texturam quasi constringendo ejus æstum fervoremque egregie compescunt. Quæ emolumenta in mulieres quoque facilius emanabunt, si emulsionibus ex seminibus frigidis frequenter utantur, quæ lævibus oleosisque particulis, quibus scatent tenuiores, agilioresque particulas irretiunt, obtundunt, eisque blandam consistentiam conciliant, quibus potissimum opus est, ut deleantur illa præjudicia, quæ nimia sanguinis rarefcentia, atque orgasmus humorum minantur.

XXIV. *His additi pulveres ex rasur. matr. perlar. ocul. cancr. &c.*] Novit hæc cl. Hoffmannus (n), & ubi ex nimia sanguinis ebullitione in gravidis dolores in lumbis cum pulsum celeritate, inquietudine, & vehementiori infantis in utero motu abortum indicare videntur præter quietam corporis continentiam cum tranquilla mente, & tenui diætâ junctam pulveres temperantes, nitrata cum aquis nucistæ, florum Chammomil. lilior. alborum, conval. cerasor. nigror. exhibitas promptissimum ferre auxilium tradit. Verum si quid sentio quamvis haud inficias ire ausim temperantes pulveres, ac nitrata eximie esse virtutis ad nimium fervorem, æstumque sanguinis coercendum, eadem tamen ex aquis, quæ mitissima vi pollent cardiaca præter temperantem, aut juscule refrigerantibus herbis alterato propinandas traderem, non iis quæ grati odoris fragrantia donantur, quæque subtiles cum habeant partes languidum spirituum, atque inde consequens solidarum partium motum augent, fluidas exagitant, fundunt, exsolvunt, unde major sanguinis rarefcentia, atque expansio facile subsequitur.

XXV. *Qui a tenuitate, fusione, acrimonia, pulveres ex coral. mastich. &c.*] Quæ calorem æstumque sanguinis comprimere valent, eadem & nimiam tenuitatem, fusionem, acrimoniam infringere etiam me tacente facile omnes intelligunt. E. m. sunt aquea omnia, vegetabilia, quæ insipida, & refrigerantia sunt vel sola vel subacidis mixta, seu naturalibus, ut suc. limon. rib. berber. &c. vel absorbentibus dictis ut matr. perlar. ocul. cancror. emulsionibus ex seminibus frigidis, quæ non solum nimis fluxiles humores incrassant, sed etiam solidas partes ea ratione afficiunt, qua opus est ad stagnationes in iis, corrugationes, corrosionesque, quæ uteri hæmorrhagiis, atque abortui occasionem præbent præcavendas. Si hac ratione operari nonnulli contendant pulveres ex coral. mastich. aliisque specificis ad præpediendum abortum habitis non erit cur multum pugnemus, quemadmodum etiam si eandem virtutem tribuant trochis. de Spodio, de Carabe, quorum illi ex rosis rubris, spodio, seminibus acetosæ, portulac. amil. torrefact. balauft. berber. gum. arabic. & similibus componuntur; hi vero ex cor. cer. ust. gum. arabic. coral. dragant. hypocistid. mastich. thur. mucilag. semin. psyl. aliisque id genus, nec non gelatinis rasur. ebur. & cor. cer. in aq. tormentil. plantag. quæ omnia in incrassantium, & edulcorantium classe adnumerantur. Vel enim terrestres partes in sanguinem vehunt ad motum minus aptas, ideoque ipsius motum, ac subsequentem dissolutionem retardant,

(n) Cap. 9. de convul. uter. sive abortu sect. x.

dant, ut sunt ossa Animalium uſta cor. cer. uſt. coral. & terræ omnes bo-
lares: vel humores non modo nimis ſolutos figunt, atque condenſant, ſed
etiam adſtringunt, ut radic. biſtort. tormentil. folia plantagin. balauſtia &
ſimilia, vel gelatinofas, pingues, mucilaginofas, glutinofasque partes ſup-
peditant, quæ convenientem humoribus conſiſtentiam conciliant, ut ſunt
juſcula ex carnibus Animalium juniorum, præſertim vero extremitatum,
eorumque gelatinæ, uti & gelatinæ cor. cer. Ebur. quæ omnia gelatinofa
ſunt ſubſtantia, vel quæ ſuapte natura glutinofa ſunt, ut gum. arabic. tra-
gacant. maſſich. & ſimilia vel mucilaginofa, ut ſunt mucilag. femin. pſyl.
malvar. violar. quæ in hæctica humorum reſolutione tanti facit Renzerus,
ut eadem cæteris omnibus facile anteponat. Quid de lacte dicam una cum
chocolata epotum, quod vel iis in deliciis eſſe ſolet, quæ a quocumque ci-
bi genere abhorrent? Profecto cum in quacumque humorum tenuitate, fu-
ſione, acrimonia eximias habeat facultates, tum longe maximas habere in
eo caſu, in quo ſtomachus leviſſimo quovis medicamento ſubverti ſolet, &
inſignem naſeam, ac faſtidium pati notiſſima res eſt.

XXVI. *Qui ab inanitate ob inediam liberaliori, atque opimo victus genere.*]
Inediæ potiffimum tollendæ uſu alimentorum boni laudabilisque ſucci, &
in ea quantitate, quæ & matri, & foetui nutriendo ſufficiant ſtuduiffe vi-
detur Mauriceau (o) dum in diætæ gravidarum regimine carnibus uten-
dum tradit juniorum Animalium, vituli, volatilium, pullorum elixis, aut
aſſatis ad earum beneplacitum, ptifanis herbaceis, acetosæ ſcilicet, lactuc.
cicor. borrag. quibus deſæcatus ſanguis depuretur, aut etiam piſcibus flu-
entium aquarum, vino temperato, quo digeſtio promoveatur, & ſtoma-
chus, qui plerunque debilis eſt confortetur. Quæ cum plerunque bene ce-
dant in gravidis bene ſe habentibus, in iis vero, quæ inanitate ſanguinis
ob inediam laborant, tanto ſunt ſolatio, ut ab hoc uno auxilii genere o-
mnis abortus præſervatio ſit repetenda. Jejunium præſertim cum in iis,
tum vero maxime in iſtis evitandum eſſe adeo manifeſta res eſt, ut ma-
nifeſtior ſit nulla. Cum enim nimia ciborum abſtinentia mites gelatinofi
ſucci abſumantur, corpus exſiccetur, ſpiritus deficient, extremi tubuli con-
cidant, & perſpiratio minuatur, unde acres, & impuri humores in vafiſ
colliguntur, quibus naſeæ, dolores capitis, & ſtomachi vertigines, & ſyn-
copes, & contumaces vigilie, aliaque ejuſmodi mala excitantur, quantum
detrimenti afferre poſſit in inanitate ſanguinis ab hoc potiffimum fonte pro-
deunte lippis, ac tonſoribus judicandum relinquo. Quapropter ſi copiam
cibi optimam cuique eſſe judicemus, ut præclare docuit Boerhaavius, quæ
ſequitur ſenſus reſectionis, non torporis, quid non emolumentum ſperandum
in propoſito caſu inanitatis?

XXVII. *Qui ab inanitate ob diuturnam naſeam, ac vomitum iis, quæ iis-
dem occurrunt.* Vid. com. 12.

XXVIII. *Qui ob tenuem diætam in morbis acutis paulo liberaliori victu in
declinatione præſertim &c.*] Curationem auctorum morborum in prægnan-
tibus ſatis inſignem habere diverſitatem circa venæ ſectionem, purgatio-
nem, & diætam ſupra a nobis demonſtratum eſt. De venæ ſectione, &
purgatione ſatis dictum. Nunc pauca de diætâ addenda ſunt, quam in mor-
bis acutis non adeo tenuem imperandam eſſe prægnantibus mulieribus, ne
foetus

(o) lib. 1. cap. 9.

foetus suo fraudetur genio, neque tamen adeo liberalem concedendam, ne febris promoveatur, sed media quadam via incedendum esse, ea tamen cautione adhibita, ut in primis gestationis mensibus tenuior victus instituat, in postremis paulo crassior, & copiosior, quia foetus eo tempore majori indiget alimento, ostendit egregie Riverius (p). Si tamen in ea diæta aliquid peccandum sit satius esse ad paulo pleniorum victum accedere, quam nimis exquisitum, quoniam ex matris, & fetus viribus præcipue salus speranda sit, idem animadvertit. Longius progressus Hoffmannus (q) qualitatem etiam alimenti assumendi præscripsit, eum videlicet in finem, ne in declinatione acutorum morborum foetus ob ejusdem inopiam, quod non raro accidisse visum est, expellatur: atque illud quidem a jusculis carniū juniorum Animantium, præsertim vitulinarum, quibus incocta sunt hordeum, radix Scorzonerae, & vitelli ovorum repetit; potum vero ex aqua hordei cum aqua Cinnam. succo citri, saccharo, & vino permixta. Nisi saccharum adhibendum suaderet, nihil sane esset, cur minus multis placeret. Cum alibi vero demonstratum sit (r) in febrium curatione diligentissime cavendum esse ab iis, quæ stomacho adversantur fermentationes incongruas suscitando, digestionemque difficiliorem reddendo, cujus indolis juxta ipsum sunt potiones dulces, emulsionem, & alia hujus naturæ facile fermentescunt, unde in sulphurea, & nidorosa cruditate æstus, & fervor sanguinis intenditur, in acida vero corrodentis acrimoniæ spicula augentur, satius esse ducimus potiones nulla sacchari additione parare, eisque acida vegetabilia admiscere, quæ sanguinis partes figendo efficiunt, ut serosa parte ab aliis secedente, atque ad Renes facile appulsa urinæ copiosissimæ promoveantur.

XXIX. *Qui ab insignibus hæmorrhagiis hæmorrhoidum &c.*] Vid. lib. 3. cap. 8. & lib. 5. cap. 3.

XXX. *Qui ex abortivis medicamentis eorum abstinentia.*] Vid. l. 5. n. 8.

XXXI. *Qui a molliori laxiorique habitu, aut laxiori, & humidiori uteri intemperie &c.*] Vid. lib. 5. cap. 4.

XXXII. *Qui ab externis causis earum remotione.*] Vid. n. 8.

XXXIII. *Excepto metu, & terrore, qui venæ sectione animo ad quietem composito pertractandus.*] Quoties mulieres post vehementem terrorem in abortus discrimine constituuntur, præsertim si sanguine abundant, & alias eidem obnoxia fuerint, venam secandam esse docuit Hoffmannus (f). Cavendum tamen esse ne venæ sectio statim a terrore instituat, si extrema adhuc refrigerata, & præcordia constricta fuerint rectissime monuit; sed expectandam spasmodorum remissionem sanguinisque ad extimas partes novum recursum. Neque sane eum fefellit ratio desumpta ex cohibito per terrorem spirituum influxu, & quasi suffocatione, qua palpitatio cordis, atque anxietas propemodum suffocativa inducitur, humorumque cursus retardatur, & quasi sistitur, unde extremitates refrigerari, & tremere contingit, faciem pallere, excretionem supprimi, partes quasi paralyticas concidere, & si vehemens, & inopinatus sit terror, vires ita dejici, ut in summum quoque vitæ discrimen adducantur mulieres, cum jam constanti experientia compertum habuerit venæ sectionem sub ipso ejusmodi affectionum

vi-

(p) lib. 15. cap. 16. (q) l. c. (r) Ibid. (f) l. c. p. 299.

vigore celebratam ad promovendum potius, quam coercendum abortum disponere.

XXXIV. *Si mamma detumescant, extenuentur, dolores frequentes &c.*] Mammarum detumescentiam, & extenuationem inter præcipua imminens abortus signa recensuit Hippocrates inquiens: *Si mulieri utero gerenti mamma subito extenuentur, abortus sequitur.* Neque ejusce rei ratio in arduo sita, desumpta ex sanguinis defectu in venis utero, & mammis communibus, ob quem foetus periclitari docuit Riverius (t). His tamen alia addenda tradidit, dolores scilicet frequentes, & fere continuos renes, & lumbos excruciantes, qui pubem versus, & os sacrum exporrigantur cum quodam ex utero egerendi conatu, quod certum imminens abortus inditium constituit, quatenus membranas, & ligamenta, a quibus foetus utero alligatur tendi, ac divelli significant. Si hisce accedat sanguinis puri, vel ferofi, vel aquæ ex utero profluentis excretio, qua disrupta jam vasa, ac membranas, atque os uteri apertum esse ostenditur nullum ambigendi locum relinqui vel ipse cl. Mauriceau testatus est. (u) Tunc vero nihil prorsus agendum haud dubie assueruit, cum præcaveri nulla ratione possit. Hinc optime dictum ab Hoffmanno (x) imprudenter se gerere, qui hunc potissimum in finem adstringentia propinant; siquidem foetus jam separati, vel etiam mortui retentio, & hinc ejus vel secundinarum orta putredo, atque etiam cruoris retenti coagulatio, & corruptio gravia, & periculosa minatur symptomata: de quibus docte B. Slevogt, ad quem curiosos amandamus (z).

(t) loc. cit. (u) loc. cit. (x) l. c.

(z) In progr. de partus retardati nocumentis, dissertationi de restitutione in vitam suffocatorum præmisso Jen. 1705.

C A P. X.

De partu difficili, foetu mortuo, & secundina retenta.

I. **Q**uoties foetus debitam magnitudinem adeptus, quod nono plerunque mense contingit, excrementis stimulatus exire ex utero cogitur, at longius tempus infumitur, doloresque subito vehementiores, aliaque graviora symptomata Mulierem exercent, eam partu difficili laborare censendum.

II. Ejusce causæ sunt totius corporis debilitas naturalis, vel ab ætate nimis tenella dependens, vel nimis ingravescente, a morbis graviditatis: ejusdem corporis macies, & siccitas, nimia pinguedo, claudicatio, gibbositas, calculi tumoresque vesicæ, respirationis vitia, dolores colici, iliaci, hysterici, morbi acuti, variæ uteri affectiones, tumores, ulcera, adstrictio, obturatio, pravus situs, extraordinaria figura, imperforatio Mulieris, membranarum foetus durities insignis, ut difficilius disrumpantur, aut contra tenuitas, ut facilius aquæ effluant, molæ uterum occupantes, foetus mortui, nimis debiles, grandiores corpore, capite, hydropici, monstrosi, numero plures, contra naturam exeuntes, pedibus, manibus, genu, podice, humero transversi, funiculo umbilicali circa collum circumvoluto, intempestivi, & inordinati Matris motus, decubitu in ventrem, aere frigido rigidoque eadem in partu exposita, graviores animæ curæ, metus præsertim.

III. Partus difficilis si diu protrahatur & matri, & foetui necem plerunque infert.

IV. Patet hinc ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & foetum extinguere: quibus addenda ea, quæ abortum provocant, unde reciproca mortui foetus, & partus difficilis causa.

V. Excluso foetu secundina quandoque retinetur, unde æquale vitæ periculum Mulieri impendet.

VI. Si partus difficilis accadat Matris debilitate, alimentis restaurantibus, vino generosiori, cardiacis remediis, aqua suc. Melis. Cinnam. confectio hyacinth. pertractanda. Quibus successu temporis si dolores segniores sint, levioresque, clysteres addantur ex oleo Chammom. lilior. albor. irin. rut. cyclam., & carminativa decoctione addita Colocyntide injiciendi, tum ea omnia, quæ molis expellendis apta sunt a libi recensita.

VII.

VII. Si tenella sit, & angusta, aut provectioris ætatis ante partum, & in partu soli Clysteres ex decoctione althææ, mercurialis, liliorum alborum additis oleis lilior. albor. chammom. irin. rut. cyclamin., pessaria in uterum ex butyro, adipe anserino, gallinæ, & similibus, oleum amygdal. dulc. etiam ore assumendum, & si plethorica sit Mulier venæ sectio ex brachio primum, mox pede visa sunt convenire, tum vero prædicta omnia impellentia.

VIII. Si absque hymenis laceratione graviditas contigerit, aut os uteri cicatrice aliqua obcaluerit sectio chirurgica via aperienda.

IX. Si tardus sit partus, nullo autem graviore symptomate comitatus frequenter Mulier deambulet brachiis sustentata, doloribus veris urgentibus, & aquis effluentibus fella collocetur, nisi forte aquæ ob membranarum duritiem serius effluant, quo casu digito dirumpendæ, eo magis si extra uterum longius propendeant.

X. Si partus difficilis, ac laboriosus hæmorrhagiam uteri inducat, tunc fœtus statim extrahendus ope periti Chirurgi.

XI. Si contra naturam positus sit infans, perito pariter Chirurgo opus committendum.

XII. Si Mulier in nisu partus intereat, aut ante partum morbi alicujus vi pressa, vivi autem fœtus inditia adsint, sectio periti semper Chirurgi manu ventris & uteri instituenda, ut antequam pereat fœtus, ejiciatur. En quibus coerceri finibus debeat partus Cæsarianus.

XIII. Ubi ex prægressis causis fœtum extinguentibus, atque ex cessante ipsius motu admota ad ventrem manu, aut tepentium rerum applicatione ponderis sensu, dum ab uno in alterum latus se Mulier convertit, ventris frigiditate, oculis concavis, faciei pallore, partium extremarum frigore, mammarum flacciditate, fœtidi odoris ex utero excretionem, secundinæ interdum ante fœtum exclusionem, tenesmo, cuticulæ capitis supremæ dissolutione fœtum esse mortuum cognoveris, nec inflammationis periculum adesse, dicta omnia impellentia in usum vocanda. Secus statim fœtus mortui eductio tentanda, quemadmodum si omnia frustra adhibeantur, eaque manu primum si fieri possit, e contra vero etiam ferreis instrumentis.

XIV. Idem dicendum de Secundina retenta, quæ ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum prohibeat, debilis vero ac cachochyma sit Mulier, relaxantia, atque emollientia primum, mox impellentia, quæ in molis, & fœtu mortuo adhibentur, commode admittit.

XV. Si e contra inflammationis periculum adsit, & plethorica sit Mulier, fervidiorique temperamento prædita solam venæ sectionem ex brachio primum, mox pede, tum relaxantia, atque emollientia adhibenda traderem.

XVI. Si sanguinis hæmorrhagia urgeat, ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim adhiberi oporteat, quæ tamen in ordinariis casibus omnino evitanda cæteris remediis solum adhibitis, vel si Secundina in utero sit relinquenda.

XVII. Quæ si brevi naturæ opere non ejiciatur solis injectionibus ex decoctione malvar. alth. parietar. femin. lini addito oleo lilior. albor. & butyro magna copia primum, postea ex decoctione hordei, agrimonix, malvar. alth. & ol. amygdalar. dulc. pertractanda.

C A P. X.

De partu difficili, fœtu mortuo, & secundina retenta.

I. **Q**uoties fœtus debitam magnitudinem adeptus, quod nono plerunque Mense contingit, excrementis stimulatus exire ex utero cogitur &c.] Partus qui septimo, octavo, & nono mense, aut etiam decimi initio contingunt naturales esse, omnes fere Medici uno ore consentiunt, atque observationes cum multæ ac frequentes, tum certæ ac constantes institutæ rem ita confirmant, ut nullus ambigendi locus videatur. Quod æque de quinto, ac sexto Mense affirmari non potest, cum quæri a Medicis soleat, utrum fœtus secundum naturæ leges hoc in casu in lucem edi, ac vitam naturalem vivere possint. Quæstionem supra attigimus (a) effluxionis nomine illud nuncupantes cum Hippocrate, & Aristotele, quod in utero pro conceptione detentum intra septimum diem ejicitur, abortus vero, qui inter primum, & septimum mensem contingit; unde exempla a Montuo allata, a Valerio, a Cardano, ab Avicenna Raymundi Jo. Fortis doctrinæ inhærentes parvi facienda esse judicavimus. Par igitur ratio de iis omnibus, quæ a Francisco Valois, Ferdinando Mena aliisque proponuntur. Rationes porro, quibus ad suam confirmandam opinionem utuntur quanti faciendæ sint breviter videamus. Sunt autem fere quas trado. Si vivere fœtus potest, ut omnes concedunt, septem solum agens Menses (quod de toto Mensis spatio est intelligendum) rationi consonum videtur vivere etiam posse, qui circa sexti finem exoritur, si tamen distantia sit quinque, aut sex dierum tantummodo. Cum enim magna sit temperamentorum diversitas, ac Mulieres reperiantur robustæ adeo, vivaces, bonisque ac laudabilibus humoribus repletæ, quæ sex Mensium spatio id efficere possunt, quod aliæ possunt nono tantum in eorum præsertim sententia, qui fœtum in ovi germine occlusum jacere, nihilque aliud esse generationem prætendunt, quam veram nutritionem, quid vetat quominus fœtui id accidere posse judicemus, quod quotidiana

(a) Cap. 9. sem. 9.

diana experientia compertum est in juvenibus, qui vix decimum quintum, aut sextum annum agentes ad eam magnitudinem facile increfcunt, ad quam alii in viginti quinque annorum ætate constituti minime perveniunt? Nonne naturales actiones pro temperamentorum diverfitate citius aut ocys peraguntur, ac ciborum e. g. digestio in hoc homine paucis horis insignis contingit, quæ in aliis multo longiori temporis intervallo perfici nullo modo potest? Quemadmodum nimirum diverfum est stomachi fermentum plus minus activum, atque copiosum, pari ratione si humores, quibus Mulier donatur sint summæ activitatis, & copix, Embryonis partes omnes penetrari statim contingit, fibras vellere, protrahere, atque in eorum pororum interstitia sese insinuare, molem ei demum, ac robur addere, quo opus est ad perfectionem foetus, qui in lucem proditurus est ad ea mûnia obeunda idoneus, quæ propriæ ejusdem sunt, præsertim si Parentes æquabili, bono, laudabilique temperamento sint præditi, eademque valetudinis vi perfruantur. Quam quidem opinionem confirmant etiam egregia paritate a granis desumpta, quæ passim feruntur, quæ si copiosum satis nutritium succum inveniant, solisque radiis foveantur, germinant statim, atque ad maturitatem cito perveniunt, cum languida e contra remaneant, aut non-nisi ægre admodum lenteque protrahantur, quibus sufficiens alimenti copia deficit, quæque benignorum influxuum irroratione destituuntur. His tamen acquiescere nullo modo potest, qui sedulo, & accurate perpendat simplicem nunquam non semper, atque uniformem esse naturæ operandi modum, nec nisi necessitate coacta fuerit suas leges multiplicare, quod est argumentum prope certissimum in femina eadem ipsa ratione operari, qua in cæteris Animantibus, quibus certi partus termini constituti fuerunt, quosque paucis horis aut diebus exceptis nec præoccupare datum est, nec præterlabi. Ita Cuniculos per Mensem gestare videmus, Canes per duos, Asinas undecim. Qua igitur ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut soli feminæ contigerit varium partus terminum sortitam fuisse, atque longe adeo diverfum ab iis, in quibus alias generationis circumstantias easdem omnino esse, ac in Muliere procul dubio tenendum? Neque vero legem afferre aliquam valet, quod de plantis dictum est, cum insigne nimis inter has, atque illas discrimen intersit. Silentio prætereo diversos situs, in quibus plantæ excrefcunt ceu totidem uteros esse considerandos, qui propterea in feminibus, eorumque productis summam mutationem inducere valent. Neque vero nobis objiciant naturam utut simplicem, diversa tamen ratione in Feminis, & Animantibus operari, quin citra erroris suspicionem affirmari queat aliquid suæ simplicitati detrudere: pleraque Animalium certis statisque tantum temporibus parere: feminas periodicas, atque ordinatas purgationes pati, quod in aliis Animalibus, Scimiis exceptis, non observatur: naturam diversos hosce effectus producentem mobiles etiam partus terminos in feminis statuere potuisse, immo revera statuisse, cum foetum septimestrem, octimestrem, nonimestrem, ac decimestrem vivere posse extra omnem dubitationis aleam positum sit: plantas demum licet substantias ab Animalibus diversas, defæcatissimo tamen succo excrefcere, nutriri, ac diversos suppositos uteros fluidum iis solum suppeditare, cujus partes eorum poris, ac venis sunt proportionatæ, ideoque ad modum, quo plantæ nutriuntur immutandum ineptæ. Rationes enim omnes quæcumque excogitari possunt, nisi
certa

certa iis, atque multa experimenta responderint nullius plane momenti (b), cum foetus ante septimum Mensem in lucem editos, ad abortus esse referendos ita supra ostenderimus, ut nullus ambigendi locus videatur.

Excrementis stimulatus exire ex utero cogitur &c.] Si Hippocratem audimus (c) non aliam ob causam foetum debitam magnitudinem adeptum vim facere, ut extra uterum prodeat, quam ob alimenti inopiam existimavit. Verum hunc redarguit observatio, qua deprehensum est Mulieres succo plenas, & obesas æque ac macilentas, & adustas eodem fere tempore foetus edere, cum hæ citius, ocyus illæ parere deberent: immo si gemellos, & numerosiores foetus gestarent, cum duplo citius, & antea alimentis egerent, duplo citius, & antea expelli eosdem contingeret, nec debitam lactis copiam in lucem editos reperire, quam in quacumque Muliere expulso jam foetu, & secundinis, fibrarumque uteri, peritonæi, musculorum Abdominis, quæ in tota graviditate mirum in modum distentæ sunt contractione subsequente, atque hinc sanguine in utero aggesto lochiorum nomine exeunte, tertio fere a partu die febricula primum excitata, mox tumore, dolore, duritie mammarum subsequente plus minus copiosam fieri experimur: quod est sanguinis ab hypogastricis arteriis cum mammariis communicantibus copiosi affluxus, eisdem infusionis, distensionis, repletionisque, qua prædicta symptomata exoriuntur, argumentum prope certissimum. Quæ sane efficere potuerunt, ut Galenus (d) ad aliam naturalis partus causam inquirendam facile adduceretur, atque ob id potissimum foetum ex utero excludi existimaret, quod per os nutriri jam potest, aut in loci angustia contineri amplius nequit, perinde ac si foetus etiam septimestris in lucem editus ore lac non exfugeret, aut gemelli, grandioresque foetus, & crassissimi duplo citius excludi deberent, cum tamen utrosque non minus commode gestari, quam unicos, & pusillos, qui frequentius per abortum ejiciuntur quotidie observemus. Hisce potissimum factum est, ut hæc sententia jam obsoleverit, atque aliam a cl. Stenone excogitatam amplecterentur, quæ ut alibi vidimus (e) in eo fere sita est, ut suadere quemque vellet ad credendum, intestinorum foetus excrementa per alvum dejecta cum Amnii liquore commixta denuo ab ore foetus exfugi, eo usque dum repetitis dejectionibus suctionibusque Amnii liquor ingratus odore, foetidusque factus molestiam ori inferat, illumque ad exitum stimulet. Hujusce rei inditium satis clarum haberi posse conjicit ex Scrophæ fetibus, in quorum ventriculis globulos fecum repertos esse constat aliis similes, quibus tum in liquore Amnii, tum in intestino recto continebantur. Quam tamen firmis adeo validisque rationum momentis confutasse cl. Cyrillum ostendimus, ut qui Stenoni assentiri velit garrire, & somnia narrare videatur. Et sane si id verum esset, nonne cum aquis ante partum effluentibus semper aliquid feculentum excerneretur, quod in partu nonnisi difficili quandoque accidere deprehendimus? Neque vero inficias ibimus nutritionem foetus aliquam saltem magnitudinem adepti ab hoc liquore, cui circumfunditur ore hausto, vi stomachi concocto, succisque bilioso, pancreatico, & intestinali in chylum subacto per vasa lactea in sanguinem transeunte, reliquo in feces lentas intestinorum motu ad anum

(b) *Vid. Mem. di Trevoux Tom. 2. p. 3. art. 2.*

(c) *De nat. pueri.* (d) *de usu partium.*

(e) *aph. lib. 3. cap. 10. com. 7.*

num usque propellendas abeunte repetendam esse, ut Graafii observationibus, & Hippocratis auctoritate ducti supra ostendimus (f), parvi facientes nonnullas alias observationes, quibus deprehensum est fœtus interdum sine capite in lucem edi, & nonnullos ore naribusque obturatis, quod est Freindio argumentum non levis momenti per os solummodo non nutriri, at illud contendemus rationi minus congruum videri cum succo alibili ore fœtus hauriendo tam fœtidam materiem a natura misceri, ac tunc potissimum ad exitum stimulari, cum collectis in ejus intestinis copiosioribus fecibus, & vesica urinaria valde distenta molesta irritatione afficitur, quo sane consequitur, ut istorum pondere, & acrimonia compulsus jam quaquaversum nitatur, versus inferiora descendat, Matri Tenesmum creet, hinc ejusdem Musculis Abdominalibus violenter convulsis in pelvim pellatur, ruptisque membranis, & uteri osculo dilatato aquæ effluant, ac in lucem prodeat, ut fere Derelincurtius opinatus est, quem ita Verheyenius alique in hac parte adeo sequuti sunt, ut non alio sensu fœtum maturum indigere aere existimaverit, quam ad feces per validam inspirationem expellendas, unde vix natus easdem nigras, tenaces, & splendentes Mœconium dictas dejicit, atque aquosum, ac dilutum lac, quod primum e mammis secernitur haurit provido naturæ consilio, ut totus intestinorum canalus elueretur, & ne quid superesset, quod acrimonia sua fibras nerveas in vehementiores, & non ordinatas contractiones ageret.

At longius tempus infumitur, doloresque subito vehementiores, aliaque graviora symptomata &c.] Nemo ignorat instante partu torsiones, & dolores leviores circa lumbos, & uteri regionem exercere parturientem, mox sensim intendi, & fieri graviores. Id quod probe tenendum est, cum in hisce potissimum, aliisque symptomatibus supervenientibus tota difficilis partus essentia sita sit. Quotiescumque enim partus difficilis futurus est, debitas, atque ordinarias naturæ leges non observare adnotavit Riverius (g), sed longius tempus infumere, & dolores subito vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habere. Quo loco animadverti velim, quod in hanc rem tradidit cl. Mauriceau (h), triplicem vitiosorum partuum differentiam assignans, laboriosi scilicet, difficili, & contra naturam. Laboriosum eum quidem vocat, in quo & Mater, & fœtus, licet hic secundum naturæ leges prodire cogatur, capitis nempe vertice, ad uteri os internum, & facie ad Matris os cœcygis obverso, insignes, ac non ordinarias molestias patiuntur: difficilem ad laboriosum referri posse putat, sed uno aliquo symptomate comitatum, quod eum retardat, atque cruciatum excitat: contra naturam demum, qui malo fœtus situ absque manus ope, atque auxilio obtineri non potest: eos quidem naturæ nifus, ac conatus comitari, opemque Medicam exposcere: hunc solum peritæ obstetrici, aut Chirurgo committendum. De difficili igitur, seu laborioso, quæ nomina promiscue a plerisque usurpata fuerunt hic nobis dicendum, subtilioris divisionis a Mauriceau traditæ minus sollicitis.

II. *Ejusce causæ sunt totius corporis debilitas naturalis, vel ab ætate tenella dependens.*] In eo autem cuncti fere conveniunt, ut causas vel ad Matrem referant, vel ad fœtum, vel ad utrumque. Matrem quod spectat, cum

(f) cap. 1. com. 3. (g) lib. 15. cap. 18.

(h) l. c. cap. 10.

cum ad bonum partum, ut ait Galenus, non unius, sed duorum corporum vigore opus sit, Matris potissimum conatus necessarius est in valida inspiratione consistens, diaphragmatis protrusione versus inferiora, & compressione viscerum, quæ in fundum uteri fortiter impacta ipsum, & fœtum deorsum impellunt. Hi conatus ut plurimum conducunt ad partum faciliorem, quippe Mater fœtum dudum mortuum expellere valet, si tamen illud accurate attendatur, ut Matris conatus fœtus conatum subsequatur, non præveniat, ne scilicet Mater inani opera eas vires pessundet, quæ legitimo partus tempore sunt reservandæ. Quinam autem conatus in Matre esse potest, quæ debilitate totius corporis laboret vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis, & vetulis contingit adnotante Riverio (i)? In juvenibus nimirum vias angustiores esse perspicuum est, in vetulis partes omnes ficciores, durioresque, quæque difficilius necessariæ dilatationi cedunt, ut difficiliorem ossium uterum ambientium articulationem silentio præteream, quæ fœtus exclusioni resistunt. Jam præcipuos graviditatis morbos si quæras, nauseam, vomitum, cordis palpitationem, syncopem, alvi fluorem, ani hæmorrhoides, alvi stypticitatem, mejendi difficultatem esse supra demonstratum est, quibus vel propter alimenti defectum, vel bonorum ac laudabilium succorum excretionem, vel repetitas venæ sectiones ad eos profligandos necessarias summum fit spirituum dispendium, unde totius corporis vis, ac robur maximopere labefactatur. Quid de ejusdem corporis macie dicam, & siccitate, aut nimia pinguedine vix suppetit, cum emaciatis id ipsum contingere, quod vetulis jam cl. Mauriceau adnotarit, ut ficciores scilicet durioresque earum partes necessariæ dilatationi resistent, pinguibus vero, ut viæ uteri comprimantur, & angustiores evadant, ut Riverius testatus est. Quid si claudicantes Mulieres sint, gibbæque? In his nempe partes respirationi inservientes male conformatas esse plerunque contingit, aut saltem plus æquo debiles, unde spiritus ad fœtus exclusionem necessarius cohibetur, in illis vero ipsa ossa uterum ambientium vitio aliquo affecta, quo liber fœtus exitus præpediatur. Si calculis vexetur Mulier, tumoribusque vesicæ, hæmorrhoidibus, an dolores eo usque augere poterit, aut tanta vi premi, quanta opus est ad fœtum impellendum? Id quod de respirationis vitiis multo magis esse intelligendum manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Dolores colici, iliaci, aut hysterici.] Dolores nothi, qui feminis aliquando accidunt sunt plerunque colici, iliaci, aut hysterici, qui tamen a doloribus parturientium legitimis & optimis distingui possunt, si quod in hanc rem tradit Etmullerus (k) diligenter servetur, ut nempe dolorum partus sit maxime proprium continuo ex lumbis incipientes secundum Abdomen deorsum protendi ad regionem pubis usque, hinc clunes, & coxas occupare, & ita tremorem genuum inferre, qui spasmodum est effectus. Quibus addendum, quod olim docuit Aetius (l), quem memorat Jo. Fortis, facilis ac secundum naturam futuri partus signa esse pectinis, & superioris ventris gravitatem, pudendi ardorem, uterum ad inferiora procumbentem, os uteri hians dilatatum, & humectum, inguina, ac pubes prætumida, assiduam mejendi cupiditatem, copiosum humorem effluentem, mox tenuiorem sangu-

(i) loc. cit. (k) V. Hallen. art. 1451.

(l) Tetr. 4. ser. 4. cap. 22.

guinem, & tandem fœtum. Quoties autem ii superveniunt alii abesse plerunque solent, nisi simul conjuncti sunt, veros tamen ac legitimos impediri adnotavit cl. Mauriceau (m), atque hac ratione partui nocere. Quid de morbis acutis judicandum, quos partum cruciatibus plenum, atque infelicitis exitus parere, docuisse visus est Hippocrates inquit: *Mulierem gravidam morbo quopiam acuto corripitur lethale?* Quinam autem sint acuti morbi indicavit cl. Mauriceau, eosque ad vehementem febrem, ad sanguinis fluxum, ad frequentes convulsiones, dysenterias, aliasque similes aptissime retulit: unde optime ab Etmullero dictum (n) tres esse circumstantias præ reliquis, quæ partum difficilem periculosum reddunt, fœtum mortuum, hæmorrhagiam partum præcedentem, aut convulsiones.

Varie uteri affectiones &c.] Sed jam ad uteri vitia ventum est, quæ a variis morbis illum obsidentibus, tumoribus nempe, ulceribus, adstrictionibus, obturationibus, aliisque ejusmodi desumi solent, si Riverium audimus, a causis præternaturalibus oriundis; quocum tamen cl. Mauriceau minime consentit adstrictiones, obturationesque aut naturales esse existimans, aut ab aliquo præcedente morbo oriundas, ut tumore, apostemate, ulcere, carnis excrescentia in ipsius collo, aut interno orificio, aut callosa aliqua cicatrice a violento partu inducta, quem prius passa fuerit: Ad naturalem quidem refert pravum uteri situm, aut extraordinariam figuram, orificium nempe nimis angustum, durum, callosumque. Qui revera maximi est momenti, cum certissimum & ipse crediderim in Etmulleri sententia, veras difficillimorum partuum causas non adeo dependere a pravis posituris infantium in utero, quam a perverso ipsius uteri situ: Quo enim majorem gravidæ fœtum gestant, eo altius uterum in ventrem assurgere, cum cavitas pelvis non sufficiat ad capiendum prægrandem uterum uno, vel pluribus infantibus ex omni parte absolutis una cum secundinis, & humoribus repletum, exinde necessario sequi ultra oram pelvis in cavitatem ventris uterum ascendere, atque tum posituram naturalem aut retinere, aut non: si retineat vocari uterum rectum, & bene situm, atque tunc acuminatam ejus partem recta tendere in cavitatem pelvis, fundum vero circa umbilicum versari: Positura autem mutata huc, vel illuc aliquantulum inclinatum uterum obliquum, vel prave situm appellari, quorum insigniores sunt quatuor: primus quando os uteri nimis suspensum ab antica parte ad ossa pubis adigitur, & infans capite in ossa pubis facile impingens hæret immobilis, aut quod deterius est capite super ista ossa transfertur. Secundus pravus uteri situs quando in ventrosis Mulieribus uterus pronus propendet ore ad os sacrum converso. Tertius quando fundus uteri in latere sinistro paulo altius, vel demissius ponitur, ore spinam dexteri ossis illius, vel pubis converso: huic contrarius est quartus, & ultimus. Ex his, & hujusmodi obliquis uteri posituris oriri partus difficiles, unde Matris, vel infantuli utriusque interitus sequitur, nisi solertis obstetricantis opera ferventur. His ego addendum quoque traderem ipsam imperforationem, cujus supra meminimus, quamque Mulieribus accidisse ostendimus ab ipso Mauriceau memoratas (o), quæ sine incisione membranæ parere nequaquam potuerunt. Quid si membranæ fœtum involventes duræ adeo

N n

sint,

(m) loc. cit. (n) V. Hallen. art. 1461.

(o) Cap. 8. com. 2.

sint, ut difficilius disrumpi queant? Quod sane impedimento quandoque est, ne ad exitum foetus proxime accedat, aut citius quam par est iisdem disrumpitis aquæ effluant? Quid futurum sit in eo casu præclarissimo constat exemplo Nobilis juvenis a Jo. Forti memoratæ, in qua completo jam naturalis gestationis stato tempore, cum laxato uteri ore plurimum aquosi humoris effusum fuerit, tandem tenuior sanguis, inter cætera symptomata partus difficultatem confirmatam fuisse tradidit (p), cum ob humiditatis inopiam foetus multo difficilius erumpere possit. Quid si Molæ uterum occupent, aut Secundinæ prius sibi exitum parent? Ab hoc potissimum fonte enormes sanguinis hæmorrhagias exoriri, quibus in mortis discrimine & Mater, & foetus prope certissimo constituentur, nisi prompte excludatur proculdubio tenendum.

Fœtus mortui, nimis debiles, grandiores corpore, capite, hydropici &c.] Si foetus vitia contemplemur ea potissimum ad eundem mortuum, putrefactum, aut labe aliqua infectum, aut morbo debilitatum referuntur. Ubi enim alterutrum eorum contigerit nihil virium conferre posse ad suam exclusionem manifestum est. Quid si grandiore corpore, aut capite sit præditus, aut non soli, sed plures in utero reperiantur (q)? Grandiores foetus difficilius excludi, gemellorum partum laboriosiore ut plurimum esse consuevisse adnotavit laudatus Riverius. Grandiores autem esse possunt naturæ vi, aut morbi causa, ut quando hydropici fiunt, aut monstrosi formantur, ut cum bino capite præditi sunt, aut duo simul uniti jacent, aut molæ alterique extraneo corpori adhærentes demonstravit cl. Mauriceau, de quibus tamen si quis curiosius doceri velit adeat necesse est egregium Fortunii Lyceti tractatum, qui elegantissimis tabulis innumera, eaque pulcherrima Monstrorum exempla contemplanda exhibuit (r).

Contra naturam exeuntes pedibus, manibus, &c.] Figura etiam, seu situs vitiosus foetus partui difficili plurimum tribuit. Quæ res clarius innotescet si nono circiter Mense foetum contemplemur, qui cum in utero federet, ut minus Matris venter ad plenitudinem cresceret capite, & collo inclinato genibus versus genas, calcaneis ad nates retractis, manibus vel demissis, vel amplectentibus pedes impatiens tandem angusti carceris caput elevat, spinam dirigit, manibus, & pedibus nititur, huc atque illuc volvitur, deorsum tandem ad os uteri prolabitur capite, manibus, & pedibus sursum erectis. Quid igitur si pedibus primo prodit infans, aut manibus, aliisque indicatis modis? Fit hinc nimirum, ut egresso corpore orificium uteri internum circa collum se stringat, ita ut caput adhuc hæreat in utero. Tales foetus Agrippæ dicuntur, quemadmodum Aetius docuit, quem omnes fere Medici sequuti sunt. Nisi hæc omnia contingant in vario manuum, & pedum nisu, circumvolutionibusque, fieri tamen potest, ut funis per collum ducatur, & supra frontem reflectatur, ut Bartholinus animadvertit (s), quandoquidem idem supra frontem Embryonis naturaliter fertur, atque reflexus per occipitium decurrens, ut plurimum anteriore parte delabitur, & foetus collum circumdans ad ventrem descendit, & in illo implantatur, ut fere Jo. Helvigijs (t), & Harvæus (u). Quo sane fit, ut im-

(p) l. c. (q) V. cap. 9. com. 10. (r) Tract. de monstris.

(s) l. 4. p. 289. (t) Schroch.

(u) Exercit. de partu apud Manget. Bib. Chir. T. 3. p. 845.

plicet sese, eumque trahat, intricetque funiculum, unde difficillime egredi possit, & interdum suffocetur. Quæ ne inconsulte dicta reputentur Harveus præsto est (x) inquiens: Si itaque anteriore etiam parte delabatur, collumque circumdet, quia hac ratione brevior evadit fœtum retrahendo, vel simul secundam cum fœtu ad exitum rapiendo partum reddit difficilem, immo in ipso egrediendi conatu Embryonis fauces laquei instar constringit, eumque strangulare potest: ut silentio præteream, quod in eandem rem tradidit Etmullerus (z): Ex parte fœtus fit laboriosus partus, si funiculus umbilicalis, qui cingit communiter frontem fœtus aliquot gyris sit circa collum circumvolutus, ita ut quasi laqueo suffocandus prodeat. Quid ego aut Hildanum commemorem (a), aut Rodericum a Castro (b), aut Thomam Bartholinum (c), aut Bauhinum (d), aut Mellium (e), aliosque, qui collis fœtuum circumductos umbilicales funiculos, strangulatosque vidisse testati sunt, si pro his aliisque innumeris sat aperte loquatur Bonhius (f) cum ait: Accedit quod luctuosa aliquando satis testatur experientia funiculum umbilicalem collo fœtus nascantis ita circumvolvi, ut in ipso hujus enixu incongrue tensus illum brevi extinguat?

Intempestivi, & inordinati Matris motus &c. I Quamvis circumvolvi facillime ob pueri conversiones Hippocratis mentem explicans notavit cl. Zuingerus (g), quia, ut superiori capite vidimus (h) cum circumagatur funiculum umbilicalis in utero, dum puer volvitur, idcirco sæpius evenit cervicem, aut jugulum ab eo intercipi, & irretiri: tunc vero & Matrem in partu laborare, & puerum aut interire, aut difficilius exire (i), implicationibus tamen intempestivos, & inordinatos motus Matris tribuere sentiendum est. Hinc scite Riverius (k): Motus parturientis intempestivi partum retardant, cum illa ubi opus sit stare, decumbere renuit, vel inopportune agitatur, unde contingit fœtum vel non posse exire debita figura, vel illam amittere ob Matris motus præposteros: id quod vel delicatis nimis sensibilibusque Mulieribus contingit adnotante Jo. Forti (l), quæ varie se jactant, & inordinatim movent, aut quemadmodum ostendit cl. Mauriceau (m) dolorum metu minus vires suas exerunt, ut fere illæ solent, quarum dolores leviores sunt, aut rarioribus intervallis recurrentes, quo sane consequitur, ut fœtus vel secundum debitam figuram exire non possit, vel ob præposteros Matris motus illam amittere, vel nullo adjuvante Matris nisu difficillime egredi. Intempestivis motibus minus peritæ obstetrices præ ceteris plurimum tribuunt, quæ ut egregie subdit Riverius (n) justo citius parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adherent: unde virium exsolutio subsequitur, quæ

N n 2

post-

(x) loc. cit. (z) T. 2. p. 883.

(a) Cent. 4. obs. chir. 57. (b) Exercit. Medic. 21.

(c) lib. anat. reform. c. 27. (d) Apud Schenkium lib. 4. af. med.

(e) lib. 3. pag. 297. cap. 9.

(f) Dissert. de renuntiati. vulner.

(g) In not. sup. Hippocr. apud Foesium p. 319.

(h) Com. 10.

(i) Hippocr. de octim. part. p. 258. n. 30.

(k) Prax. med. lib. 15. c. 18. (l) l. c. (m) l. c.

(n) loc. cit.

postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Immo vero dum Obstetrices parturientibus premature persuadent tempus pariendi instare, fit ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis in non leve discrimen præcipitentur.

Decubitu in ventrem aere frigido &c.] Quid si male decumbat parturiens? Qualis esse debeat decubitus egregie docuit Hippocrates, quo loco inquit: *Lectum iubeto ad caput sublimem habere, ut declivis sit in pedes, animadversione habita, ne prona sit homo ipsa (o)*. Quid si dolorum impatiens in ventrem vertatur, & frigido rigidoque aeri sese exponat, coxis, & cruribus in libera contractione positus, spatio inter stratum, & vulvam vix relicto, ut fœtus sine noxa prodire possit? Si uterum in partu sese colligere, & constringere ad exclusionem fœtus, & si nimia fuerit illa constrictio, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat eum suffocare posse Riverius testatus est (p), quæ damna, quæ pericula ex uteri compressione in ventrem jacente Muliere? Gravia esse, & lethalia, ejusce collocationis incommoda facit potissimum non solum retundi ab ea, & deludi vim, ac nisum illum, quo sibimetipsi molitur exitum fœtus in partu, sed usque adeo violentis, & crebris in ventrem pressionibus puerperæ ventrem obiici, ut cum hæc in atrocitate dolorum irrequieta, & impotens sui circumagatur calcitret, furat; tunc etiam gravissime laboret in utero fœtus; in partu vero compressus inter stratum, & corpus Matris facillime suffocetur, & pereat. Quæ perniciēs abest a frigore? Totum inhorrescere corpus experimur, stridere dentibus, convelli. En Hippocratem (q): *Frigida semper convulsiones provocant*: & alibi (r): *Flatus oritur e terra, qui frigidus est, & siccus, & mortificans, indurans, & exsiccans*: & de natura pueri (s): *Frigus indurat, quæ in ventre sunt*. En Hoffmannum (t): *Aer nimis frigidus ad affectus spasmodicos disponit, & vasa coarctat*. En speciatim Riverium (u): *Sic aer frigidus & siccus, & flatus aquilonaris parturientibus valde insensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti a tepentibus illis locis exeunti valde noxius est*.

Graviores animi curæ, metus præsertim.] Tristissimos graviorum animi affectionum effectus in gravidis Mulieribus vidimus capite superiori (x), ostendentes retardari potissimum sanguinis cursum, hinc in uteri vasis subsistere ea ratione, qua aut disrumpantur, ut plus quam par est in extremitatibus dilatentur, unde hæmorrhagia, & abortus. Si vero hæmorrhagiam, & abortum promovere valent, cur mechanicam uteri structuram, aut fœtus motum, & situm, aut matris spiritum afficere ea ratione non valeant, qua naturalis partus ordo perturbetur? Præterquamquod hæmorrhagiam, & abortum necem fœtus inferre posse ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

III. Partus difficilis si diu protrahatur & matri, & fœtui necem plerunque infert.] Egregie docuit Hippocrates (z): *Puer cum partus instat, laborare incipit, & in periculum venire, cum in utero vertitur*. Licet enim magnam spem

(o) juxta version. Marin. p. 103. (p) Cent. 2. p. 487. obs. 7.

(q) l. de fractur. p. 191. n. 37. Marin.

(r) De morb. popul. sect. 5. p. 143. (s) in com. 6. p. 68.

(t) Tom. 3. p. 105. (u) l. c. (x) com. 10.

(z) De octimestr. partu ex vers. Foes. p. 258. n. 30.

spem fortunati exitus faciat in partus discrimine rectus infantis situs, qui plerunque talis est, cum dorso vertebris lumborum matris obverso, cruribus decussatis, manibus ad genua positis, naso pugnis interjecto infans sedet, ut ostendit cl. Deventerius (a), licet iusta collocatione in cubili, aut sella ad pariendum mater componitur, locus eligitur bene munitus, & purus: arcentur injuriæ aeris præsertim frigidi: adsunt Mulieres sociæ comitesque laborum, quæ puerperam fulciunt, recreant, fovent, confirmant: assidet obstetrix, quæ prodeuntem foetum humaniter excipit: momento tamen sæpe omnis spes bona excidit, cum & recti situs in pravum perquam facilis mutatio sit, & ad rectum ea se insperato adjungant, quæ puerum de vitæ statu, antequam nascatur, dejiciunt. Quid porro sperandum in eo casu, in quo licet uteri positura sit percommoda, foetus tamen in illo prave sese vertit? Nil facilius esse, quam ut funiculo stranguletur notavit Helvigius (b), compressis vero umbilicalibus vasis in angustiis viarum colli uteri, & vaginæ ea ratione, qua sanguinis circuitus præpediatur, ut animadvertit cl. Deventerius, brevissime exanimatus infans excedat e vita. Quid si funiculus, & infans a frigore occupentur? Tanto citius sisti sanguinis circulum, & convulsione oborta perire ex superius dictis manifesta res est. Quid si convellantur vehementius feminæ, pedibus calcitrent, ac præ doloribus fere ad insaniam redigantur? Sub iis nempe immoderatis motibus funiculum umbilicalem disrumpi, aut foetum etiam ipsum convulsiones ita corripere, ut dilacerato funiculo intereat in ipso partus exitu, dilaceratum funiculum secum ferens sentiendum est. Aptè cadit in hunc locum, quod tradit Fabricius Hildanus de duabus Mulieribus ex partu laborioso extinctis, in quibus uterus disruptus inventus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Quo satis constare posse constituit cl. Riverius (c), quantus sit validi fœtus impetus ad sui exclusionem molientdam. Quid si membrum aliquod, manus, pes, genu, cubitus, vena umbilicalis, manus una cum pedibus, sive transversus infans ejiciatur? Quid si hæmorrhagia a conatibus, ac nifubus superveniat, ut alibi dictum est (d)? Quid si uteri inflammatio (e)? Sed nullum propemodum dicendi finem faciam, si singula velim persequi, quæ mortem & foetui, & matri inferre possunt, cum Avicennas jam aperte docuerit, quod si Mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri posse, quin foetus moriatur, aut mater aliquid mali patiatur. Quod narrat Hollerius gravidæ cuidam manus fœtus per umbilicum erupisse, & quidem quindecim diebus ad partum usque, salva matre, vivo, & vitali foetu, inter rariores casus referendum esse, quibus confidendum non est, optime animadvertit Jo. Fortis (f).

IV. *Patet hinc ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & fœtum extinguere &c.*] In partu difficili quomodo fœtus extinguì queat hætenus demonstratum est: interdum etiam ante labores partus ex causis abortum provocantibus mori, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit abortum facere, si vero ad illud tempus pervenerit, partum difficilem, quia ad legitimum, & naturalem partum fœtus cum Matre cooperari debet, ut

e car-

(a) *Op. Chir. nov. lum. cap. 23. p. 75.*

(b) *Ap. Jo. Manget. Bib. med. pract. t. 3. lib. 14. p. 845.*

(c) *loc. cit.* (d) *Cap. 3. com. 3.* (e) *Cap. 6. com. 3.*

(f) *loc. cit.*

e carcere suo egrediatur, adnotavit laudatus Riverius. Hinc omnes causas quæ partum difficilem efficere valent, si majores gravioresque sint foetum extinguere posse non immerito opinatus est.

V. *Excluso foetu secundina quandoque retinetur, unde æquale vite periculum &c.*] Plerique Medicorum foetus, ac secundinæ retentionem valde pertimuerunt, quod per aliquot dies in utero morantes foedam putredinem acquirunt, unde febris acuta, nausea, lypothymia, dyspnœa, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, & mors tandem subsequitur. Quod tamen non adeo constans est, ut in dubium revocari non possit, cum observationibus non paucis compertum sit foetus jam mortuos, secundinas diu in uteri cavitate servari posse nullo fere ægrotantium discrimine. Has tamquam raros casus, ut notat Riverius (g) numero collegit Skenchius, & transcripsit Sennertus de multis Mulieribus narrans, quibus foetus in utero mortui, & corrupti sunt, officula vero per uterum, alvum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum excreverunt. Alteram idem Riverius subdit, quæ omnia foetus ossa per umbilicum excrevit, & postea coalescente umbilico perfecte restituta est. Qui hæc diligenter teneat minus mirabitur duas historias a Jo. Forti referri (h), alteram Benedicti, Langii alteram, quarum illa constat Mulierem per tres integros Menses, hac vero per annos foetum corruptum in utero continuisse superstites. Quo loco quæstio occurrit inter Medicos. Non defuerunt enim subtiliores Medici, qui acquiescere non modo potuerunt observationibus, quibus compertum est secundinas, foetus mortuos diu in uteri cavitate corruptos servari posse nullo ægrotantium discrimine, sed ne iis quidem, quibus stabilitum est Menses, Lochia summe foetida contineri, quin insignis inflammatio, alique gravissimi morbi proficiscantur, nisi forte ab exteriori aere optime munita incorrupta servantur. Hinc foetuum abortu natorum meminit quidem cl. Mauriceau (i), qui Mense plus uno jam mortui in ventre jacebant, sed qui vix ulla corruptionis præbebant inditia; alterius quoque, qui ad quinque usque Menses emortuus a Matre gestatus fuit, sed absque ulla insigni corruptione. Foetus etiam mortuum memorat Hildanus, qui trium Mensium spatio in utero servatus est, sed incorruptus: describit & alterum Elias Camerarius, qui in quatuor fere Mensium ætate constitutus ad partum usque naturalem foetus alterum comitatus est nullo prorsus aut fratris, aut matris detrimento, sed corruptionis expers, & propterea quod ab externo aere munitus, ut cl. viri Boerhaavius, Quesnay, la Mothe alique, quos memoravimus ostenderunt. Quid de observationibus dicendum, & quæ in E. N. C. extant, & Kerkringii, & Ruyschii, quorum alibi meminimus (k), quibusque constat placentam aut in frustula divisam, aut integram, & incorruptam, aut aridam, & siccam per quadraginta & ultra dies, quatuor post Menses, per annum, & dimidium foras profuissse? His tamen quemadmodum explicandæ sint observationes a nobis prius allatæ viderint alii. Parum ne videatur officula vidisse cl. viros per uterum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum per umbilicum excreta, & postea omnibus hisce partibus coalescentibus Mulieres in pristinum valetudinis statum restitutas fuisse? O singularem illarum Mu-

(g) loc. cit. (h) l. c. (i) Vid. cap. 6. com. 3.

(k) cap. 6. com. 3.

lium felicitatem, quibus lacerationes, rupturæ, abscessus, ulcera viscerum mirabili prorsus naturæ opere perfanata sunt! Quibus rite perpensis illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, foetus mortui, secundinæ retentionem semper periculi plenam. Nisi enim corruptio dictis de causis contingat, at illud saltem pertimescendum est, de secundina speciatim loquendo, ut adeo uteri parietes distendat, ut naturalem extremorum vasculorum, quæ placenta avulsione aperta servantur corruptionem, atque coarctationem impedian, aut eosdem in continuas nunquam intermissas, atque effrænes contractiones sollicitent, quibus sanguis vi utque impetu ex apertis eorum orificiis ejectus insignes hæmorrhagias cieat non prius desinentes, quam ejecta una vel altera massa carnosæ non solum ab integra placenta, sed a nonnullis ejusdem laciniis, & succo nutritio in iis per calorem condensato repetenda, ut supra a nobis est demonstratum (1). Quid de inflammationibus uteri dicam, quas relicta secundina ob violentam uteri contractionem, quæ ab imperitis obstetricibus fieri plerunque solet ad ejusdem extractionem moliendam non raro succedere citato loco ostendimus, Nisi hæc tristi fato contingant, suppuratio præcaveri vix potest, quæ non omnis periculi expers est. Sed plura inferius, ubi de secundinæ extractione.

VI. *Si partus difficilis accadat Matris debilitate alimentis restaurantibus, vino &c.* Medicamenta, quæ passim in partu difficili, ac laborioso adhiberi solent a Medicis vix percenseri numerando possunt. Inter interna omnia ex Cinnamomo desumpta, aqua, pulvis, essentia, crocus ejusque extractum, dictamus creticus, myrrha, & trochisci ex eadem parati, Erysimum in vino, decoctum Leucoji, Sabinæ, Filicis, Aristolochiæ, succinum, & ex iisdem elicitedum oleum cum vino, aut aliquo liquore, cordialia cujusvis generis valida, pulvis secundinarum, testiculorum equi, mithridatum cum aqua succi Melissæ, tot. citr. scorzoner. theriacal. quibus elixir vitæ addunt: Inter externa sternutatoria ex pyrethro, helleboro, pipere longo, castoreo, unctiones externæ ex oleo quidem succini umbilico, ventri ex oleo lilior. albor. amygdalar. dulc. femin. lin.: fomenta ex plantis emollientibus, nec non origano, pulejo, calamentho, artemisia, sabina, lavendula, feniculo, & similibus, quæ passim ab Hippocrate, Aetio, Orribasio, Celso, Camerario, Riverio, Gesnero, Amato, Jo. Forti, Augenio, aliisque varie mixta, ac præparata commendantur. Pro amuletis vero lapis Aetites, idest Aquilinus in nido Aquilæ repertus femoris internæ parti prope pubem alligatus, gagates, pyrites, exuviae serpentum plantis pedum appositæ, oculi leporis Mense Martio capti studiose exempti, & cum pipere, in orbe exsiccati, aliaque id genus, quæ a Rhafi, Serapione, Dioscoride, Plinio, Eliano, Ficino, Hartmanno, Valeriola aliisque recensentur, quæque adeo eximias habere vires ad foetum cum vivum, tum mortuum, & secundas expellendas reputantur, ut si diutius relinquantur, & uterum plane propellant. Non est cur hisce aut ridiculis, inanibusque, aut summe activis, & spirituosus medicamentis diutius immoremur, cum jam de his satis ut arbitror dictum sit, cum de Molis ageremus (m). Nunc innuisse sufficiat pessimæ agrotantium incolumitati consuli, si ea quæ pellendi virtute sint prædita nullo habito causarum discrimine in usum vocentur, &

Mu-

(1) Ibid. (m) Cap. 8. com. 17.

Mulieribus varie in partu laborantibus exhibeantur. Ad causas nimirum summo studio, omnique animi contentione attendendum, & ubi cognoveris partum laboriosum, difficilem a solidarum partium laxitate, a spirituum inertia, atque segnitie pendere, quod a Matris debilitate facile conicies, tunc haud inficias ire ausim vinum generosius, cardiaca medicamenta supra recensita locum habere, licet a mitioribus semper exordiendum traderem, ut sunt aqua suc. Melis. Cinnam. confect. hyacinth. &c.

Quibus successu temporis si dolores segniores sint, levioresque, clysteres addantur ex ol. Chamom. &c.] Neque invitus etiam concesserim Clysteres non solum emollientes, sed irritantes locum habere, cujusmodi sunt, qui ex decoctione carminativa parantur addita Colocynthide, eaque omnia, quæ solidas concutiendi partes, fluidorum vero orgasmum, ac rareficientiam cieiendi virtute donantur, unde spiritibus materia præbeatur ad vires erigendas, atque hinc partum promovendum apprime commoda, & necessaria, dummodo tamen a levioribus, segnioribusque doloribus indicentur, quos & accelerare ad partum opus est, & majores reddere. Ejusmodi sunt boli ex dictam. cretic. pul. trochis. de myrrh. borac. miner. decoctum dictam. Cretic. Croc. flor. lilior. albor. pulvis Heurnii, Tulpii, testiculor. equi, secundinar. aliaque, quæ passim descripta suo loco extant (n).

VII. *Si tenella sit, & angusta &c. ante partum, & in partu soli clysteres ex decoctione althe. &c.]* Quid porro mali pertimescendum non est, si spirituosæ hæc, acria, atque extimulantia medicamenta in usum vocentur in eo casu, in quo partes, per quas transire fœtus debet plus æquo angustæ, atque adstrictæ sint? Tunc enimvero ea in usum vocanda, quæ laxandi, atque emolliendi virtute sunt prædita; cujusmodi sunt clysteres ex decoctione alth. mercurial. lilior. albor.; pessaria ex butyro, adipe anserino, oleum amygdalarum dulcium, & si plethorica sit mulier venæ sectio ex brachio primum, mox pede. Hinc quæstio est inter Medicos, nolentibus aliis detrahendum esse sanguinem, aliis vero contendentibus quo ex loco mittendus. Quæstioni ansam dedit Hippocrates, qui venæ sectionem in partibus inferioribus his verbis proponit: *Si vero prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus labore laboret, sit autem juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta, secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahare virium respectu habito.* Quod plerisque minus placuit adnotante Riverio (o), ceu remedium maxime reformidandum, cum in partu vires, quæ venæ sectione infringi possunt sint omni diligentia, ceu ad partum necessariæ servandæ. Hos tamen & falsa sentire, & ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt, ac perutilia ostendit laudatus Riverius, docens si a plethora pariendi difficultas oriatur, quod innuere voluit Hippocrates, inquit: *Si Mulier sit juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta, dubium non esse quin maxime conferre possit, cum venæ plurimo sanguine refertæ omnes vias interiores angustiores efficere soleant.* Sed non levior contentio, ubi ad locum mittendi sanguinis ventum est. Hippocrates enim venas inferiores secandas esse tradidit, eumque sectatus est Riverius pro venæ sectione ab Hippocrate proposita acriter dimicans, nihil de loco differens. Cum ex saphena quoque sanguinem mittendum esse docuerint Jo. Fortis, & Mauriceau in Molæ expulsionem; quæ laborem ac difficultatem

(n) Vid. Cap. 8. com. 15. (o) L. c.

tem non levem conjunctam habet, ut supra vidimus (p), eo res adacta, ut communi fere Medicorum consensu statutum sit, ubi sanguis in partu laborioso, ac difficili mittendus, ex venis inferioribus mittendum esse procul dubio asseruerint. His tamen minime assentitur Jacobus Mesnard (q), qui sanguinem ex brachio mittendum sustinet, ac tum præsertim cum os uteri non a natura, sed a sanguine uberius in uterum influente angustum factum sit: quo ex loco repetitis vicibus educendum esse jam & ipsi nos ostendimus, si plethorica fuerit Mulier, ac solum saphenam secandam cum depletis vasis sanguinis cursus ad inferiores partes accelerandus est, ac partus procurandus.

VIII. *Si absque hymenis laceratione graviditas contigerit, aut os uteri cicatrice aliqua &c.*] Qua ratione, aut modo Mulieres absque hymenis laceratione gravidæ fieri possint arduum adeo, atque insolens explicatu videtur, ut nisi solertissimi Mauriceau observationes aliter suaderent ad aniles fabulas referendum id esse plerique non immerito conjicerent. Ad hujusce rei statum melius intelligendum nonnulla in memoriam sunt revocanda, quæ supra dicta sunt (f) de sterilitatis causis, ex quibus constat laudatum Mauriceau juvenculas plures vidisse, quæ licet nullum verum, realemque pudendi virilis ingressum viris concesserint, eorum tamen ludis, ac jocis se gravidas deprehenderunt. Cujusce quidem præclari phænomeni rationem subtilius perquirentem eam in utero ad externum vulvæ ingressum vi actus venerei accedente, majorique tunc impetu ejaculante viro semine, ab utero eodem recepto reposuisse, dummodo recta linea externum orificium versus ejiciatur, cui ad amissum respondet internum, ostendimus. Neque ulla ratione observationibus deceptum, cum post conceptionem hymenem in Mulieribus integram omnino, atque parum adeo perforatam deprehenderit, ut vix digiti auricularis extremum introduci possit, in altera vero vix ut calami Scriptorii capacitatem æquaret, præsertim cum digitorum ope hymenem non modo exploraverit, atque ejusdem capacitatem detexerit, quæ callidis nonnullarum artificiis insigniter imminui potest, sed in iis viris expertum id fuerit, quæ eamdem dirumpere nulla ratione potuerunt. Quid si disrupta jam hymene, & conceptione secundum consuetas naturæ leges jam peracta cicatrice aliqua os uteri coaluerit? Quænam impellentia, aut alia ad partum promovendum medicamenta in usum vocentur? De hymenis laceratione vix suppetunt, quæ dicam, cum rarissimum sit id evenire, ne nulla ratione fieri posse dicam cl. Mauriceau insigni veneratione prosequens, qui id se deprehendisse testatus est (t), si vero oris uteri coalitus partum difficilem efficiat, nihil meo quidem judicio præstandum traderem, si illud excipias, quod in sterilitatis curatione supra dictum est (u), ut nempe chirurgica sectio instituatur iisdem omnibus servatis cautelis, quas ne repetendo obscuriores reddamus legi citato loco malumus, quam hic denuo referri.

IX. *Si tardus sit partus nullo autem graviore symptomate comitatus, frequenter Mulier deambulet &c.*] Nemo ignorat tempore partus jam jam imminente dolores lumborum, ac inguinum cum vi deprimente per vices ingruentes sentiri, & humorem aliquem glutinosum profluere, qui cum ru-

(p) Cap. 8. com. 16. (q) Cap. 6. art. 5. (r) L. c.

(f) Cap. 8. com. 2. (t) L. c. com. 10. (u) L. c.

bescere incipiat certissimum partus indicium est. Genuinos dolores a spuris tactu dignoscere callidæ obstetricis est, cum spurii uteri os arctius constringant, genuini vero illud dilatent. Si hi per intervalla Mulierem corripiant, recta autem sit uteri, ac infantis positura, nonnisi solius naturæ auxilio opus esse, atque obstetrice, ut foetum exeuntem humaniter excipiat, & funiculum umbilicalem abscindat manifesta res est. Si vero segnius invadant dolores, levioresque, & partus in longius tempus protrahatur nullo insigni gravique Mulieris incommodo, dolores naturales suo tempore, & modo instar nimbi irruentes expectandi, quibus ventris, & intestinorum muscoli adstricti tantam depressionem, impetumque in uterum faciunt, quasi a corpore expellendus esset, quorum dolorum impulsu aperiri uterum, ac foetum in ostium expelli, & Mulierem partum edere deprehensum est: ideoque Mulieres brachiis sustentatæ confirmatæ, recreatæ, a medicamentis propellentibus abstinendum, aqua rumpenda non est, ut fere minus peritæ obstetrices facere plerunque solent, adversus quas altiori voce exclamavit cl. Harvæus, easque, ut alibi vidimus (x) justissimis objurgationibus increpavit.

X. *Si partus difficilis, ac laboriosus hæmorrhagiam uteri inducat, tunc fœtus statim extrahendus &c.*] Vid. caput 3. com. 5.

XI. *Si contra naturam positus sit infans totum perito pariter Chirurgus opus committendum.*] Si loco capitis altera solum manus, pes, genu, cubitus, vena umbilicalis, aut manus una cum pedibus prodeant, aut transversus ejiciatur infans grave periculum & matri, & fœtui impendere supra ostendimus. Quocirca omni studio curandum esse Medentes uno ore affirmant nullo modo ejusmodi partum excipiendum esse, sed in uterum retrudendum, & ad legitimam formam convertendum. Id fieri passim contendunt puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso, & clunibus elatis, ventrem postea versus præcordia blande ipsis comprimendo, & in uterum fœtum ipsum compellendo: tandem occasionem infanti ministrandam esse alia forma exeundi artificiosa manu procurando, ut faciem tergo Matris obvertat, dein nates, & crura versus Matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret. Quæ quamvis perbelle dicantur, nisi tamen obstetricandi artis peritia adstiterit, credi vix potest, quam male parturientium saluti consulatur. Exemplo sit fœtus, qui alterutro pedis, aut utroque primum prodit. Optime dictum est a plerisque naturalem situm procurandum eum obvertendo. Sed equis id se facilius, ac tutius obtinere posse confidat, quam pedibus (si uterque exierit) trahendo? Major difficultas in eo sita videtur, si alteruter tantum. Quærendum enim restat finister ne sit, an dexter, & qua ratione situs, ut inde facilius appareat, ubinam etiam alter reperiatur, qui simul extrahendus est: Sed si forte obstetrix, aut Chirurgus introducta manu in pedem incidat alterius fœtus, nec plane id se offendisse assequatur, quid non periculi & Matri, & fœtui impendere judicemus? An pes qui primum prodit obligandus, dum alterum diligentius perquirimus? An repertis pedibus una vice trahendus fœtus nulla faciei habita ratione, quæ si pubem spectet, verendum est, ne mentum ab osse pubis præpediatur? An ad collum usque exeunte fœtu, capite vero grandiore existente solis pedibus omni vi avellendus nulla oris dilatatione quæsit, an

(x) Cap. 6. com. 3.

an etiam nifu in humeros facto? Quid si in violento nifu caput a reliquo corpore separetur, intusque occlusum permaneat? An sola manu ori intrusa, an uncinis in orbitam, aut aures immixtis ejiciendum? Nisi autem præstare id valeat an sectio curanda, & ubi curanda videatur, qua ratione, aut modo? Quid si caput adhuc placenta obducatur? Hæc ne prius, quam illud ejiciendum? Sed jam foetus alterutra, a utraque manu unum cum capite exire primum cogatur. Unusquisque jam facile intelligit in uterum repellendam. Ecquando autem? Longe ne ab aquarum affluxu, nec ulla manus dilatantis ope? an doloribus veris, ac legitimis supervenientibus manus ejicienda, ut fœtui locus præbeatur? Si sola manus exeat, aut etiam integrum brachium aqua ne frigida, aut linteo aqua imbuto prædictæ partes tangendæ, ut vivo existente fœtu vi frigoris percitæ eadem cito retrahantur? Sed ecquis tantas habere vires fœtum existimet, ut ex se nulla Chirurgi ope præstare id valeat? Vel si valeat ratione virium, ecquis ratione situs id efficere posse confidat? An manus introducenda, ut pedes inveniatur, & una fœtum dextere extrahat, an vero naturalis situs procurandus? Si primum facilius esse clare internoscatur, an manus intra membranas, & fœtum, an vero intra easdem, & uterum immittenda? Mortuo jam fœtu existente, an brachium ferro secandum, an vero variis contorsionibus a reliquo corpore prope articulum avellendum, ut nulla hinc ossis durities uterum lædat? Jam & pedes, & manus simul interdum extra uterum egredi nituntur. Qua ratione pedes a manibus distinguere posse censeas, cum arcte adeo simul invicem uniti sint, ut eadem figura prædicti videantur, & ubi id noveris an manus solum, vel pedes simul uteri fundum versus propellendi? Si aquæ non ita pridem effluxerint, an pedes trahendi nulla obversionis cura adhibita, an vero sicco utero existente caput ipsum, & manus repellenda, ut inde in naturalem figuram redactum exeat? Quid si genu primum prodeat? Quomodo a cubito discerni posse existimes, quomodo a capite, si vix illud digitis tangas? Sed jam ore dilatato id assequeris: an finendum ut hac figura ulterius prodeat, an vero genu quoque projiciendum, ut pedibus ope digitorum inventis extractio perfecte contingat? Quid si homoplata uteri orificio aptetur? Quid si dorsum, si podex? Si primum an intus pellenda, ut caput in naturalem situm redeat, an vero curandum, ut pedes sint præ manibus, atque ad exitum perducantur? Sin alterum jam nulla ratione exitum sibi comparare posse fœtum, immo in proximo suffocationis discrimine versari tam ipse intelligis, quam qui maxime. Pedum ne vero magis sollicitus eris in extractione tentanda, quam capitis? Si tertium tandem, quibusnam exire posse notis intelligas, & ubi exire nullatenus posse cognoveris, an per nates exitus procurandus, an vero podex projiciendus, & manu coxis applicata ad pedes usque, istos educendos credas perinde ac si primum prodierint? Quid de partu judices, in quo ventrem, pectus, aut latera fœtus apponit? An manus oleis oblinita introducenda, qua fœtus repellatur, & inde totus obvertatur? Recte quidem. Sed cum caput ab ore æque distet, ac pedes, quo eandem dirigas ut caput, vel pedes digitis apprehendas, atque ad exitum pares? Quamquam nonne tutius pedes exhibunt? Perpende quæso gemellos, eorum alterutrum manu, aut pede exire simul reputa. Putas ne optato extractionis fine potiri posse, nisi unius manum, aut pedem ab alterius manu, aut pede

de clare dignoscas? Quo modo autem dignoscas, nisi manu immissa, quo tandem definant percipere scias, ut inde quoniam prius extrahendus constituas? Funiculum quoque prius exeuntem contemplare, & an vivi, vel mortui fœtus inditia præferat, distingue: Si vivi qua ratione intus pellendum existimes, ne ulterius prolabatur, & infantis caput exire commode possit, quo tempore, quomodo ab externi aeris injuriis foveas, si denuo elabatur: elabente vero omni quantumvis adhibita diligentia, cum in mortis discrimine versetur Mulier, & fœtus, extractione subita per caput, an per pedes tentanda? Fœtum monstrosum & hydropicum animo, & cogitatione percurrere, putas ne solam incisionem rem omnem absolvere? Si vero sufficiat, quod in monstroso fœtu, aut duobus simul arcte unitis difficillimum est, quomodo scindens ferrum injicies, qua arte elaboratum, quo dirigas, quas partes secueris? Sed nullum propemodum dicendi finem faciam, si singulos velim persequi modos, quibus partus difficiles contra naturam contingunt, & in quibus summo obstetricantium consilio, dexteritate, prudentia, anatomica partium cognitione opus est, pelvis præsertim, ejusdem capacitatis, & figuræ, oris uteri situs, ejusdem status ante, & in partu, uteri descensus ante puerperium, ut instantis partus signa silentio præteream, naturalis, difficilis, pravæ infantis versionis, situs, fœtuum numerum, instrumenta aliaque fere innumera, quæ cum olim a plerisque Veterum Paulo Egineta, Aetio, Celso, Benivenio, Valeriola, Rouffeto, Paræo, Carolo Stephano, Bauhino, aliisque exposita, nuperius vero dilucide explicata ab Henrico Deventerio, Francisco Mauriceau, Puzos, Dionis, la Mothe, atque Italo nostro Sebastiano Melli, qui hanc potissimum Chirurgiæ partem luculentissime petraçarunt, partus difficilis causas clarissime demonstrarunt, & modum partus incommoda arte removendi significanter indicarunt.

XII. *Si Mulier in nisu partus intereat, aut ante partum &c. sectio periti semper Chirurgi manu &c.*] Chirurgica operatio, qua sectis Abdominis tegumentis, & cæso utero fœtus educitur, cæsareo partui nomen fecit, qui duobus potissimum modis fieri olim consuevit: Primum cum fœtus, & mater viverent: deinceps cum mater mortua esset, & fœtus viveret. De sectione in secundo casu variæ extant historiæ. Ita ab utero extractum fuisse Scipionem Africanum Plinius testatus est (a): unde primus Cæsar a cæso Matris utero dictus fuit: Manlium item Carthaginem cum exercitu ingressum, ut refert Jo. Fortis (b): Sic Sanctium Navarræ Regem: Sic Villicam quamdam cum ob ulcus uteri parere non potuisset, viginti diebus sine cibo, & potu perstitisse, & ex eadem mortua extractum fuisse fœtum ad Sacrum Fontem Fortunatum vocatum memorat idem Jo. Fortis (c). Sectio in priore casu num sit instituenda quæstio est non levis momenti. Cum Mulieres in mortis discrimine prope certissimo constitutas nihilominus operatione cæsariana instituta adhuc superstites fuisse nonnulli deprehenderint, ad eandem ut fœtus vita fervetur confugiendum esse asserere non dubitarunt. Ita fere Franciscus Rouffetus, qui plurimas historias refert, quatuor ab aliis relatas, sex a se ipso observatas, in quibus superstites ambo fuerunt, Mater scilicet, & fœtus: ut eas silentio præteream, quarum meminimus Skenchio, Sennerto, & Riverio præeuntibus, quibus constat Mulieres

fœ-

(a) *Hist. nat. cap. 9.* (b) *Cap. de part. cæsar.* (c) *Ibidem.*

fœtibus in utero mortuis, & corruptis, officula per alvum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum, umbilicum excrevisse, & postea visceribus coalescentibus perfecte restitutas fuisse. Contrariam tamen sententiam alii sustinent, & ab operatione cæsariana vivente adhuc matre ita abhorrent, ut nil crudelius, nil inhumanius, truculentius nihil præcipi posse facile opinentur. Ita autem opinantibus ansam dedit cl. Mauriceau, qui inhumanum, crudelem, ac barbarum morem Mulieres vivas secandi, ut fœtus vita servetur, altiori voce damnavit & e medio tollere quantum ei licuit conatus est. Neque sane eum fallunt rationes multæ desumptæ non modo a necis periculo, quod in ejusmodi operatione Mulieribus impendit, sed nece ipsa procul dubio consequutura: quæ res rationes quæcumque a primis excogitari possint, nihili prorsus faciendas esse, facile evincit. Neque vero excusatione digni videntur allato extremo Mulierum statu, cum morbi non raro citra omnem expectationem solius naturæ opere solvantur: multo minus inducta spe posse adhuc mulieres post operationem Chirurgicam in pristinum valetudinis statum restitui, quod omnino falsum esse maxime nobilium Chirurgorum experientia compertum est, qui cum eandem adhibuissent, funestam constanter fuisse ingenue confiteri non dubitarunt. Quo loco laudatus Mauriceau justis se laudibus æquare non posse testatur cl. Gulielmò, qui ut homines a tristi adeo, ac summe perniciofa methodo abduceret, eandem se bis coram cl. Paræo instituisse summo cum dolore fateatur, eamque ab aliis peritissimis Chirurgis, qui eo nervos industriæ omnes intenderunt, ut secundum vota responderet ter celebratam vidisse, sed lethali semper eventu. Mirum est inficiari Paræum operationem cujus meminit cl. Gulielmò celebratam vidisse. Verum id effecisse constat, si Mauriceu audimus, ne Posterì ejuscemodi sævitiei eundem indulsisse intelligerent. Observationes supra memoratas de fœtibus in utero mortuis, & corruptis, quorum officula per alvum, vesicam, tumorem in Abdomine apertum, umbilicum excreta sunt superstite Muliere tanti facit, quanti potest, ac debet. Mira est enim naturæ vis, ejusque operandi ratio longe diversa ab arte. Illa enim si viis consuetis uti non possit, alias molitur, & dum ex apertis partibus extraneorum corporum excretionem promovet, eodem ipso tempore, easdem nullo superveniente sanguinis fluxu consolidat, atque ad cicatricem perducit. Quod de vulneribus arte excitatis affirmari non potest, per quæ insignis sanguinis copia ejici plerunque solet, præsertim si magna sint, atque utero inflicta, ut fere in cæsariana operatione necessum est. Quæ potissimum effecerunt, ut cl. Paræus, licet inficiaverit se operationem, cujus meminit cl. Gulielmo celebratam vidisse, eam tamen nonnisi post Matris obitum instituendam esse scriptum reliquerit. Id quoque docere videtur Riverius ipse, qui postquam ostenderit sublata omni partus spe, aut etiam jam mortui proxima nonnullos Authores ad sectionem Cæsarianam accedere, atque de ea quidem Franciscum Roussetum elegantissimum edidisse tractatum monuerit, subdit (d): *Attamen quia hæc operatio periculi, & terroris plena, raro, aut nunquam tentanda Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.* Francisci Rousseti meminit & cl. Jo. Fortis (e) plurimas historias narrantis, quibus conatur ostendere eandem operationem posse aliquando succedere, at periculosissimam esse non modo affirmavit, sed cum

(d) *Pr. med. lib. 15. cap. 18.* (e) *L. c.*

cum consulere eamdem potuisset in juvene nobilissima Orthopneæ vi prope ad suffocationem ducta, & accedentibus stertore, & impedita prorsus deglutitione morti quamproxima, puero adhuc vitali existente, partum quidem Cæsarianum dubio procul in usum vocandum consuluit, a *Matre extremum spiritum trahente*, & paulo infra: *ultimo exhalante spiritu*. Rousseti meminit & cl. Mauriceau, ac cum sustinere pugnacissime voluerit memorato illo suo tractatu ante Matris obitum institutam operationem fervari ipsam posse temerarii, deceptorisque titulo insignivit. Sed quid hisce rebus diutius immoremur? Cur eam operationem celebrandam esse judicemus, quam cum dubiam, atque ancipitem esse ille idem affirmat, qui eam proponit, tum vero lethalem esse plerique uno ore consentiunt? Sed de rationibus altius adhuc repetitis, quibus liquido constare potest nullo unquam in casu viva adhuc Matre operationem Cæsarianam instituendam esse si quis curiosius doceri velit, adeat laudatum Mauriceau, qui argumentum loculentissime pertractavit si quis alius. Cum vero instituenda est, de modo etiam docetur, quo instituenda, qui in eo primum versatur, ut Muliere jam morti proxima totum id præsto sit, quod ad operationem necessarium est, deinceps, ut Matrem extremum spiritum trahente aliquid inter dentes intrudatur, & uteri osculum ab obstetrice apertum fervetur non ob id potissimum, ut plerique tradiderunt, ne deficiente aere fœtus in utero suffocetur, quod nullius putat esse emolumenti, sed ne a veteri, communique consuetudine recedentes omnem Medici muneris partem rite adimplere nullatenus videamur: deinceps ut cultro acutissima acie prædito, cujus descriptionem, ac figuram exhibet ænea tabula, confestim ad ventris incisionem inter Musculos rectos deveniatur, non tamen usque adeo profunda, sed ad peritonæum solum uteri longitudinis circiter, inde summa tantum cuspide Peritonæum incidendum ad digitos sinistræ manus intromittendos, quibus aliquantulum sursum peritonæum attollitur, ut dextera manu insinuetur ferrum ad ejusdem, quod elevatum est incidendum secundum vulneris longitudinem, atque ut tota manus intro devolvi possit usque ad uterum, qui æquali prorsus ratione secandus, ac peritonæum, curando quamdiligenter, ut leviter prima vice infigatur, & sensim pervadat, ut integre quidem, sed tuto pertundatur, & aperiatur. Quæ omnia aliquibus fortasse Veteres summa veneratione prosequentibus arridere nulla ratione poterunt, qui primum ad lateris partem per sinistrum Mulieris hypochondrium, utpote magis liberum, minusque impeditum circa uteri eminentiam operationem instituendam esse autumant: deinceps ad credendum vehementer adducti cum sint uteri crassitiem esse duorum, aut trium digitorum, eamque in gravidis etiam fervari, ad digiti crassitiem novaculam prima vice infigi posse existimant. Sed his primum respondetur rationibus a majori promptitudine desumptis, qua operatio contingit incisione in medio ventris inter duos musculos rectos peracta, cum sola tegumenti, albæque lineæ sectio sufficiat, quando ad lateris partem duos obliquos transversosque musculos supra utrinque positos crassitiem insignem efficientes secari oporteret, atque propterea majorem sanguinis copiam effundi, quod licet parvi faciendum videatur, quo uberius tamen sanguis effluit, eo magis afferri impedimentum, quo operationem rite intueri Chirurgus possit perspicuum est. Quid quod eodem testante Mauriceau uteri crassities partus tempore monetam argenteam vix æquet

æquet ea sui parte excepta, cui placenta adhæret, quo in loco substantia donatur quasi spongiosa, reliqua tamen subtiliori reddita, quemadmodum vesicæ contingit, quæ urina distenta tenuis apparet, vacua vero ad semidigiti crassitiem sese prodit? Ex quibus apparet, si ad digiti crassitiem ferum prima vice infigatur summum subesse periculum, ne foetus quoque foetis membranis lædatur. Uteri sectione peracta membranas quidem aperientdas, & digitis intromissis lacerandas, atque aquosa excrementa excernenda, sed cavendo diligentissime, ne foetus lædatur, ut monuimus, omnes fere uno ore consentiunt. Sed hæc satis de Cæsariano partu.

XIII. *Ubi ex prægressis causis fœtum extinguentibus, atque ex cessante ipsius motu admota ad ventrem manu &c. fœtum esse mortuum cognoveris.*] Fœtus mortui signa colligi primum ex cessante fœtus motu admota ad ventrem manu, aut tepentium rerum applicatione perspicuum est, quandoquidem inter potiora graviditatis signa sensibilem infantis motum recenferi supra a nobis est demonstratum. Idque ita verum plerisque Mulieribus esse videtur, ut etiam nulla causa præcedente, qua fœtus ægrotare queat, debilis plus æquo evadere, aut alia ratione male affici, si ejusdem motum minime percipiant, statim de ipsius morte suspicentur. Quod ubi Medentes confirmatum habuerint rebus tepentibus admotis, & roborantibus, quibus ut ait Riverius (f) illius vis sopita solet exsuscitari, jam nullus ambigendi locus relinquitur, præsertim si causæ præcesserint, quibus in vitæ discrimen fœtus plerunque adducuntur, quas ad acutam Matris ægritudinem, ad copiosam sanguinis missionem, & inediam aptissime retulit Jo. Fortis (g), & exemplo didicit in Muliere, quæ cum gravida esset in octavo Mense angina Cynanche acutissima correpta fuit, ex qua cum immineret suffocatio repetitæ, ac liberales venæ sectiones celebratæ sunt, cucurbitulæ scharificatæ variis locis appositæ insigni tamen cum virium jactura, maxime vero quia affectionis, tempore parum, aut nihil cibi deglutire potuit, unde fœtus interiit. Quid si non hæc, sed alterutra ex iis, quæ difficilem partum efficiunt prægressa prius fuerit, aut quæ abortum promovent? Resclare apparet ex supra allatis (h), ubi ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & fœtum extinguere ostendimus, eaque addenda, quæ abortum provocant, unde reciproca mortui fœtus, & partus difficilis causa.

Fœtum jam mortuum præter motus privationem indicare potissimum pondus ad latera, dum ab uno in alterum se Mulier convertit Hippocrates jam olim docuit (i): pondus lapidis diceres, qui ab una in alteram partem dilabitur. Quibus si accedit ventris frigiditas tactu sensibilis extincto, ut ajebant Veteres, calore nativo, & dissipatis spiritibus, quæ in fœtu continebantur, oculi concavi, faciei pallor, partium extremarum frigus, mammarum extenuatio, quam præ cæteris Hippocrates (k) & Celsus (l) supra citati memorarunt, jam fœtus mortui suspicionem foveri, aut confirmari tradunt omnes fere cum Veteres, tum Recentiores. Sed nisi fœtidi odoris ex utero excretio contingat, quod nutrescentis fœtus inditium haberi consuevit, atque inde consequens ob elevatos vapores Abdomen inflatur, teter odor, & graveolens spiritus non solum ex ore matris, sed etiam ex toto corpore exhalet, dictis vaporibus ad os ventriculi, & caput de-

(f) L. c. cap. 19. (g) L. c. (h) Com. 4. (i) De superfæt. 6.

(k) 5. aph. 54. (l) De re med. 7.

delatis certum capi posse argumentum fœtus in utero mortui plerique tradiderunt. Sed ne his quoque omnino fidendum esse docuit Riverius (m), qui postquam jam dictas affectiones omnes numerando percensuit, si ante fœtum Secundina excludatur, certissimum est, inquit, fœtus in utero mortui inditium. Et revera habuit, cur non immerito de aliis omnibus in non levem suspicionem veniret. Si enim de motu sermo sit, quem percipere Mater asserit in fraudem facile induci possunt Medentes, ut cl. Mauriceau animadvertit, qui plures se vidisse Mulieres testatus est, quæ mortuos fœtus pepererunt, ac ferme corruptos, quos pridie moveri se deprehendisse ajebant, alias e contra, quæ vivos fœtus ediderunt, quos plures ante dies jam mortuos ex cessante ipsorum motu dicebant, propterea quod disruptis membranis, atque aquis effluentibus, ita quandoque uteri compressione fœtus constringitur ut nulla sui parte moveri queat. Fœtidi odoris ex utero excretionem quod attinet, quam certum mortui fœtus argumentum esse plerique voluerunt, eam equidem tanti facio, quanti potuit, ac debuit laudatus Mauriceau, cum ab aliquo effusi sanguinis grumo diu in utero contento oriri possit, quod nullum affert impedimentum, quominus vitam vivere fœtus possit. Quid vero dicendum putes de iis, quos ab externo aere munitos incorruptos per integros annos servari supra adnotatum est? His igitur alia addenda, quibus certius fœtus in utero mortui argumentum sumi possit: inter quæ ab Auctoribus recensita certissimum, inquit Baglivus, & fere infallibile est Tenesmus, sive crebra voluntas faces dejiciendi Mulieri superveniens. At si forte Diarrhœa laborante Muliere, aut Dysenteria, quæ in Tenesmum plerunque abeunt, nec fœtus intereat, quis putet certissimum esse mortui fœtus inditium? Quapropter aut omnia simul signa in unum colligenda, quæ ubi inter se convenient certam diagnosim constituent, aut concludendum nullum esse maxime proprium, & inseparabile mortui in utero fœtus signum, si illud excipias, cujus meminit Jo. Hallen. (n), qui cum adnotarit pro certo cognosci vix posse vivi ne, an emortui sint infantes in utero, ex tactu maxime signum omnium certissimum obtineri ait, videlicet cuticulæ capitis supremæ dissolutionem, quæ nonnisi post obitum infantis contingit. Subtilius ne an verius non facile dixerim, cum id multorum experientia compertum non sit.

Nec inflammationis periculum adesse, dicta omnia impellentia in usum vocanda.] Plerique Medicorum, ubi fœtum esse mortuum agnoverint, cum Mulieris statum periculi plenum esse existiment, vereanturque, ne ex frequentibus lipothymiis, aut syncope intereant, statim ad medica auxilia confugiendum esse constituunt, per os quidem aperientibus, irritantibus, & fœtum mortuum provocantibus, per uterum vero laxantibus, & eundem extrahentibus. Si vero medicamentis non cedat fœtus, ad ferrum, & manuale opus deveniendum. Ita fere Jo. Fortis, Riverius (o), alique fere omnes Veteres, ut a Schenkio, & Sennerto colligi facile potest. Ab his equidem libentissime fuerim, si res sit cum Mulieribus, in quibus nulla uteri inflammationis inditia deprehendantur, quæ cum adsint tantum abest, ut ad istiusmodi impellentia medicamenta confugiendum esse intelligam, ut cane pejus & angue evitanda esse haud equidem intutum existimem pronuntiare.

Secus fœtus mortui eductio tentanda, quemadmodum &c.] Sed erunt non-
nul-

(m) L. c. (n) Synop. Med. ar. 1479. (o) L. c.

nulli, qui a nobis jure merito postulaverint, quonam auxilii genere istiusmodi Mulieres pertractandas judicemus? Si enim foetus mortui extractione Chirurgica dicamus, non leve subesse periculum ii nobis reponent, ne ferri introductione, aut manus contrectatione nerveas uteri fibras proritante, convellente, sanguinis cursus, qui segnior quam par est fieri incepit omnino sistatur, atque hinc vera inflammatio excitetur, aut jam facta augeatur, aut confirmetur. Emollientia hinc, ac relaxantia, cum externa, tum interna, ac medicamenta, quibus inflammatio parumper sedetur, antequam Chirurgica operatio instituatur pugnacissime sustinebunt. Est hæc nimirum trita, ac vulgaris methodus, cui acquiescere nulla ratione potuit cl. Mauriceau (p), qui ad inflammationis causam diligenter attendens, hanc omni studio removendam esse subita foetus mortui extractione scite admodum prudenterque opinatus est. Qua enim ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut inflammatio usque adeo imminuatur, ut operationi locus detur, nisi eadem prius ad tollendam morbi causam instituatur? Immo eam tanto magis increfcere ad corruptionem usque, quanto magis in longum protraheretur manifestissimum judicaverim. Sed hæc satis de tempore, quo foetus mortui extractio instituenda.

Eaque manu primum, si fieri possit: contra vero etiam ferreis instrumentis.] Nunc de modo dicendum, circa quem variæ occurrunt Auctorum sententiæ ad trutinam, ut ajunt, revocandæ. Altera quidem illorum, qui solius manus ministerio instituendam putant: Altera illorum, qui instrumentis. Tertia demum, qui manu primum, si fieri possit, tum instrumentis. Priorem sententiam tenuit olim Carolus Stephanus, Bauhinus, alique, ut ex Schenkio, & Sennerto constat: Alteram Paulus Ægyneta, Aetius, Celsus, Benivenius, Valeriola, Paræus: Tertiam demum Mauriceau, alique, qui nuperrimis temporibus floruerunt Chirurgi magni nominis. Quem quidem modum antiquissimum esse constat ex Hippocrate, qui eundem variis in locis (q) indicavit, quique in eo fere totus situs est, ut Elixir vitæ pareretur, nec non vinum aromaticum reficiendis spiritibus exhibenda, & aspergenda: deinde ut solis manibus inunctis, quoties manus, aut pedes premittantur, ipsis apprehensis, foetus extractio tentetur. Hanc variis aliis casibus, qui non raro contingunt illustravit cl. Mauriceau. Quid enim si pedibus apprehensus foetus ob corruptionem insignem a capite separaretur, atque in utero illud reliquo educto corpore superstes maneat? Tunc enimvero nulla interposita mora dexteram manum injiciendam docet, & alterum, aut duos digitos in os capitis immittendos, pollice mento appposito, ut sensim, sensimque attrahat. Quid si solus pes, aut manus primum egrediatur, eaque sic tumeant, ut nonnisi summo cum Matris nisu repelli intus queant? Tunc vero pluribus, iteratisque contorsionibus, eorum separationem ab articulis procurandam suadet, ut inde manus in uterum injici commodius queat, atque hinc pedes abripi pro contenti foetus extractione. Ex quibus apparet nulla nec ferra, nec cultro, nec uncino, aliisque instrumentis opus esse, si manus ope optato fine potiri valeamus. Quod magni faciendum est, ne aut Mulier in non leve aliquod vitæ discrimen adducatur, aut Chirurgus in insigne sui nominis detrimentum, si forte contingat, ut morbi vi pressa in ipsa operatione, aut paulo post Mulier intereat. Atque

P p

hisce

(p) l. c. cap. 30. (q) lib. de exect. foet. & 4. de superfætatione.

hiscæ finibus coercitam Caroli Stephani, Bauhini, aliorumque opinionem omni commendatione dignissimam esse facile judicaverim. At si Mulieris valetudo ambigua sit, immo summis periculis obnoxia, propterea quod nullam præstare manus opem possit, non multum a ratione aberrasse procul dubio sentiendum, qui fœtus extractionem instrumentis moliendam esse constituerunt, atque ea fere ratione, quam Paulus Ægyneta, Aëtius, Celsus, alique Veteres Scriptores docuerunt, quæ in eo versatur, ut reclinata in lecto supina Muliere, ministræ duo crura elevata utrinque sustineant, & alas pudendi diductas servant; tunc Chirurgus sinistram manum oleo madentem in uteri osculum immittat, illudque dilatet, inquiratque locum uncino infigendo idoneum, ut postea dextera manu insinuata, sinistra infigatur, nec solum recta, sed etiam in latera velut in dentium extractione fieri solet, extrahatur, in orbem quoque circumducendo. Uncinorum figuras, & conditiones exhibet cl. Mauriceau (r), atque iis quibus ordinaria fœtus extractio fieri solet, alium addit, quo caput a reliquo corpore separatum, & in utero relictum extrahi possit, nec non instrumentum ab eodem inventum *Tiretete* gallico fermone dictum, quod multo præstantius uncinis esse tradidit, si rite Chirurgus utatur. Ex quibus liquido constare arbitror recte sensisse, qui fœtus mortui extractionem manus ope instituendam esse affirmarunt, recte, qui instrumentis, & eo solum in casu, in quo manus frustra operatur, ut a laudato Mauriceau demonstratum est, quem omnes fere hac in parte sequuti sunt.

XIV. *Idem dicendum de Secundina retenta, quæ ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum &c. relaxantia, atque emollientia primum, mox impellentia &c.*] Utrum Secundina post enixum partum in utero retenta remediis, quæ passim ad Molas, & fœtum mortuum ejiciendum adhiberi solent sit petraenda, an vero manus ope statim ab utero divellenda, & extrahenda, vel demum totum naturæ opus committendum, nihil nec medicamentis agendo, nec manu, quæstio est inter medicos tanta, ut nil sit illustrius. Nonnulli, qui remediis in morborum curatione omnem fidem adhibent, nec ad ullam Chirurgicam operationem, licet eadem indicari videatur deveniendum esse existimant, nisi primum a medicamentis initium duxerint, ii sane secundinæ retentiæ expulsionem eorum usu procurandam esse in animum sibi facile inducunt. Atque ea quidem vel externa sunt, vel interna. Inter externa principem obtinet locum venæ sectio, quæ ubi nulla cervicis uteri inflammatio, aut dolorifica uteri ipsius regionis tensio prohibere videatur ex pede celebrata commendatur. Hanc ad fœtum mortuum expellendum adhibuisse constat cl. le Feure (f): hanc ad Secundinæ expulsionem promovendam Tulpium (t): hanc cl. Jo. Forti (u). Post venæ sectionem sequuntur injectiones in uterum institutæ, eæque ex decoctionibus, aut oleis emollientibus paratæ, quibus se firmiter constanterque uteri dilatationem eodemque tempore Secundinæ expulsionem obtinuisse Salius testatus est (x) unde tanquam infallibile remedium prædicavit. Iisdem quoque ad faciliorem uteri orificii dilatationem, ac Secundinæ corruptionem ciendam uti consuevit cl. Mauriceau (z), atque ex decoctione quidem paratis mal-

var.

(r) l. c. tab. 27. (f) op. tom. I. f. 314. p. 148.

(t) lib. 4. obs. 42. p. 344. (u) loc. cit.

(x) Com. in Avic. lib. 3. fen. 21. tract. 2. (z) loc. cit.

var. alth. parietar. femin. lini additis magna copia oleis lilior. albor. butyri: quandoque vero ex decoctione hordei, agrimoniae, malvar. alth. & ol. amygdal. dulc. ubi Secundinae corruptionis suspicionem adesse deprehenderit, ad uterum a pravis iis impressionibus, quæ ab hoc potissimum fonte prodire solent, præcavendum. Jam interna medicamenta quod spectat ea cuncta numerando percensuimus de molis agentes (a), & de partu difficili (b), scilicet dictamum creticum, trochiscos de myrrha, boracem mineralem, castorium, pulverem Tulpæ, Heurnii, Secundinas præp. earumque spiritum, jecur Anguillæ, pulverem testiculorum equi, aliaque id genus, quæ passim a viris cl. Hippocrate, Plinio, Bonaciolo, Geoffroji, Fallopio, Jo. Forti, Guarinono, Cardilucio, Corbejo, Etmullero, Junchero, Nentero, Gesnero, Augenio, aliisque ad secundas expellendas tantis laudibus efferuntur, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab hisce fere remediis sperari jure merito posse confidant. Quid oleum Juniperi commemorare a Rulando commendatum, quid succum fol. levistici cum vino Rhénano a Foresto, quid Mercurium vitæ ab Angelo Sala, si pares habere insignes facultates sui tradunt Auctores? Qui Secundinae retentionem e contra valde exhorrescunt, ac nisi statim post enixum partum eadem ejiciatur, in mortis discrimine prope certissimo Mulieres versari ad credendum vehementer adducuntur, ii sane neglectis quibuscumque medicamentis, spretisque periculis ad Secundinae extractionem nulla interposita mora deveniendum esse facile constituunt. Istorum pavoribus ansam dedit primus omnium Massarias (c) qui Mulieres, quibus post enixum partum Secundina retenta fuit, ante quartum diem quandoque derepente interiisse testatus est: immo paulo infra (d) nullam vidisse, quæ ante quartum diem hac de causa non interierit, audacter affirmat. Hac eadem de causa ante quartum diem quoque sæpe sæpius perire Mulieres Petrus Franciscus Frigius scriptum reliquit (e): Rarissimum esse, ut corrupta exeunte Secundina convalescant. Citissime Mulieres vita privari, si retenta Secundina corrumpatur narrat Jo. Heurnius (f). Quid Salium memorem qui Secundinae retentionem Mulieres certo certius ad interitum ducere haud dubie affirmavit (g)? Quid Christianum Langium, qui (h) nisi forte extrahi Secundina possit, aut quovis alio auxilii genere expelli desperatam rem esse tradidit, & alibi (i) desperatissimam? Quid Hildanum, qui post foetus mortui extractionem ad Secundinae quoque extractionem quamdiliger attendendum esse admonuit, nisi enim id brevi contingat de Muliere actum esse (k)? Et quod magis interest, atque ad rem nostram potissimum facit, nisi eadem manus ope extrahi possit, remedia impellentia ore sumpta aut inutilia, aut noxia evadere, ac plerunque Mulieres misellas mori asseruit. Quid la Mothe, cui quoties Secundinam aliquam, utcumque exiguam feliciter extrahi contingit, toties Mulierem ab Orci faucibus eripuisse videtur, cum Secundinam in utero re-

P p 2

tenta.

(a) Cap. 8. com. 17. (b) com. 7.

(c) Prælect. de morb. Mul. cap. 13. de puerp. p. 408.

(d) lib. c. p. 409. (e) Com. Epid. Hippocrat. p. 3. agr. 4.

(f) Com. aph. Hippocrat. 5. aph. 49.

(g) Annot. in Altom. cap. 115. p. 471.

(h) Disput. 44. s. 15. p. 590. (i) Prax. Med. cap. 24. s. 58.

(k) Epist. ad Croqu. p. m. 658.

tentam nonnisi ad extraordinarium naturæ effectum referendum esse procul dubio sustineat? Hinc queri jure merito videtur Vualdchmidius obstetrices, & adstantes sæpius nimis indulgere parturientibus, easque post enixum partum e sella dimittere, utut Secundinæ nondum extractæ sint: verum in eo errare gravissime, quandoquidem parturientem nunquam dimittendam, vel in lectum deducendam, nisi prius Secundinas reddiderit, eas vero tutius, ac commodius manu perita ab utero divelli, & extrahi, ubi funiculus umbilicalis, qui indicis loco est, recens adhuc est haud dubie asseruit, veritus fortasse ne eadem parumper retenta brevi putrescat, hinc febris, & dolor ventris insignis, & tormina infra umbilicum circa uteri regionem superveniat; sin frustulatim prodeat, aliquando crudelem hæmorrhagiam excitet, difficultas, anhelitus subsequatur, halitus foetens intolerabilis, lypothymia, & tandem convulsiones, aliaque graviora accidentia, quibus Mulieres de medio tollantur, ut a Riverio præsertim demonstratum est (1). Quæ sane omnia si dixissent antequam cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus compertum fuisset retentam in utero Secundinam putrescere, & sexta, aut septima die prolabi cum Mulieris salute, quandoque tardius etiam diutius eadem retenta, & copiosa ex utero effluente sanie, nullum revera quæstioni locum reliquissent. Omnes enim Secundinæ retentionem, ut ipsi maximopere horrescentes ad ejusdem extractionem deveniendum esse uno ore affirmarent. Dolendum autem alias fere innumeras iis omnino contrarias observationes Medicis Græcorum, atque Arabum libros legentibus passim occurrere, quæ ansam plerisque dederunt ad vehementer credendum ubi levibus admotis medicamentis optato fine potiri non valeamus totum naturæ opus committendum, cum secunda putrescens facile postea elabatur. Hinc orta litigia. Jam vero cum secunda non statim post partum exierit, dolorem ventris insignem, & tormina infra umbilicum circa uteri regionem, & rigores, & febres supervenire Hippocrates primus omnium docuit (m), at cum discesserit secunda, sanari, & Mulierem subdit. Multum vero putrescere, discedere vero sexta, aut septima die, aut etiam tardius adjecit. Hippocratem Filomenus apud Aetium (n) sequutus est, qui postquam Secundinæ extrahendæ modum Medentibus indigitarit, & si uteri orificium adeo angustum fuerit, ut manus introduci non posset, remedia docuerit, quibus idem dilatandi facultas inest, atque alia multa percensendo numeraverit extrinsecus applicanda, sternutatoria, suffumigia, quibus impellendi virtus inesse reputatur, nec tamen sic dilatari queat, ut operatio rite succedat nihili faciendam secundæ retentionem tradit, cum paucos infra dies corrupta, ac saniosa ex utero excernatur. Filomeni opinioni omnino adhæret Paulus Ægyneta (o), qui Mulierem diutius divexandam esse inficiatur, si levibus nonnullis iteratisque conatibus extrahi Secundina non possit, quandoquidem eadem brevi post corrupta, ac putrida sit exitura. Si in Gyneciorum libris Moschionem audimus, in eo vero versamur, cui titulus *de utero* (p), Secundinam extrahendi modus passim occurrit, lenemque admodum, ac mitem esse oportere non modo constat, sed si hac etiam adhibita diligentia, adhuc tamen extrahi nequeat, ad ea quæ relaxandi, atque emolliendi vim habent confugiendum esse edocemur, quo plerun-

que

(1) l. c. cap. xx. (m) *de morb. mul.* (n) *Tetr. 4. serm. 4. cap. 24.*(o) *lib. 6. cap. 75. p. m. 264.* (p) *Tom. t. 1. p. 1. c. 14. p. 29.*

que fit, ut omne id, quod uterum infestat, exeat tandem. Si inter Arabes facile principem Avicennam consulimus (q) Secundinam provido naturæ consilio commissam foetidam, ac putrefactam prolapsuram esse non semel testatur, atque Ludi quoque cujusdam Medici antiqui opinionem affert, quæ cum Græcorum opinione plane convenit, ut Albucasim inter Arabes non obscuri nominis scriptorem præteream, qui quoties levibus non cedat Secundina, adhuc tamen desperandum non esse non modo asserit, sed injectiones in uterum adhibendas, quibus eadem corrumpatur, atque paucos post dies foras ejiciatur. His fere cum firmiter adhæruerint viri cl. Pedemontanus, Gordonius, Altomaris, Mercatus, Foësius, Rocheus, Piso, Cæsalpinus Christophorus a Vega, aliique a cl. Pasta memorati (r), eo res adacta, ut quibusnam fides habenda, difficile sit constituere, præsertim cum dubium non tollant omne & Petrus Forestus (s), qui quamvis Græcorum opinionem sectetur, in utero tamen quandoque relictam Secundinam necem intulisse deprehendit; & Fabricius ab Aquapendente, (t) qui licet Secundinæ retentionem minus pertimescendam esse docuerit, propterea quod corruptam paucos post dies eandem exiisse sæpe viderit, quandoque tamen id non modo non accidisse, sed mulieris interitum vidisse testatur; & Elias Camerarius, qui fortem Secundinæ uteri parietibus adhæsiōnem magni faciendam esse admonuit, cum male puerperam minetur. Neque vero detertere nos debent funestissimi casus, qui passim leguntur, & in Marchetto (u) narrante de utero loco Secundinæ abrepto, & extracto, & in la Mothe (x) de portione uteri substantiæ avulsæ, & in Werhof (z), & Bartholino (a), aliisque ab Hallero memoratis (b), qui perniciosissimos operationis effectus adnotarunt, cum eadem ab perito Chirurgo sit instituenda, a prudenti Medico consulenda, qui quo manus dirigenda, quid digitis apprehendendum ignorare non modo non debent, sed violentiæ gradus, quæ clauso jam uteri orificio, aut Secundina uteri parietibus firmiter adhærente necessario consequitur solidarum uteri partium resistentiæ, atque fluidorum per ipsas excurrentium indoli, parturientis viribus aptare, ad eas lacerationes, scissuras, abrasiones uteri substantiæ præcavendas, a quibus hæmorrhagias oriri Aretæus adnotavit (c), convulsiones Paræus (d), uteri inflammationes Platerus primum (e), mox Boerhaavius (f). Quod si probe diligenterque teneatur, jam quæstionis momentum eo redigi posse perspicuum est, ut sine labore summo, ac difficultate discutiatur. Ubi nimirum agere peritus debeat Chirurgus, prudens Medicus consulere, antequam operationem aggrediantur in ea sedulo, & accurate animum, curamque convertent, quæ cum Secundinæ retentione conjuncta sunt, & ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum prohibeat, res vero sit cum debili, ac cachochyma muliere, non solum emollientia, & relaxantia, quibus uteri orificium, si plus æquo angustum sit, dilatetur, adhibebunt, ita suadente cl. Mauriceau, qui ut alibi a nobis dictum

(q) lib. 3. fen. 21. tract. 2. cap. 16. f. 397.

(r) l. c. confid. 13. (s) lib. 28. obs. 79.

(t) Op. di Chirurg. p. 2. cap. 87. (u) Obs. med. Chir. 61.

(x) Obs. 399. p. 608. (z) l. c. p. 291. (a) Cent. 2. hist. 91.

(b) De concept. tex. 685. (c) Lib. 4. cap. 11. p. m. 70.

(d) Gynec. tom. 2. cap. 18. (e) Prax. tom. 2. cap. 13.

(f) apud Haller de concepti. tex. 685.

etum est (g) violentam uteri orificii dilatationem tanti faciebat, ut Secundinas hac de causa utero hærere sæpius maluerit, atque earum extractionem in alud tempus differre. Quod Paulus ipse Egyneta docere olim visus est (h) inquiens: *Si os occlusum sit, nec inflammetur, nullam vim adhibere necesse est, sed instillationibus lenibus, & copiosis insidentibus, insersionibus, & cataplasmatibus uti, ut sic aperto vulvæ orificio commode extrahi possit*, nempe foetus, de quo loquitur: cum idem in extractione quoque Secundinæ præstandum docuerit (i). Ex quibus apparet emollientia externa hic præ cæteris commendari, atque optime hac in re sensisse videntur Avicennas, Salius, Mauriceau, Jo. Fortis aliique, qui ad expellendam Secundinam injectionibus, ut supra vidimus, emollientibus usi sunt. Tum vero adhibebunt impellentia omnia, quæ in molis, & foetu mortuo commendavimus (k), ita postulante Solidarum partium laxitate, cruoris, ac spirituum inertia, atque segnitie, ut illæ videlicet in validiores, vehementioresque contractiones agantur, hæ vero exagitentur, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad uberiores spirituum secretionem, atque expeditiorem in universi corporis fibras, ac propterea ipsius uteri influxum, ut inde dictis de causis retenta Secundina extra uteri confinia educatur. Atque optime hoc in casu sensisse quoque videntur Hippocrates, Plinius, Bonaciolus, Geoffroy, Fallopius, Jo. Fortis, Guarinonus, Cardilucius, Corbejus, Etmullerus, Juncherus, Nenterus, Gesnerus, Augenius, aliique, qui hæc ad Secundinas expellendas insignes habere vires testati sunt.

XV. *Si e contra inflammationis periculum adsit &c. Solam venæ sectionem.*] A cl. Andrea Pasta quamlibentissime fuerim, qui eorundem usum condemnat, si plethorica fuerit mulier, si robusta, si orgasmo sanguinis æstuet, ac rarefcentia, si ad functiones omnes obeundas alacris, atque expedita: quo casu venæ sectionem ratione plenitudinis habita instituendam crediderim, atque eam multo magis, si uteri inflammationis suspicio adfuerit ex brachio primum, mox pede celebratam ob rationes alibi allatas (l), ex pede solum cum nihil istiusmodi accidisse noverimus, ut fere la Feure, Tulpius, Jo. Fortis tradiderunt.

XVI. *Si sanguinis hæmorrhagia urgeat ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim &c.*] Si hæmorrhagia sanguinis cum Secundinæ retentione conjuncta sit, ecquis ad ejusdem extractionem statim confugiendum esse non putet? Jam hæmorrhagiam ab extraneis corporibus prodeuntem nec venæ sectioni, nec adstringentibus medicamentis obtemperare, immo solam ejusmodi corporum extractionem ad cohibendum fluxum, vel morbi recidivam præcavendam parem esse D. Puzos præeunte alibi adnotavimus (m). Quo loco etiam longa experientia D. la Mothe (n) compertum esse vidimus perdurante sanguinis fluxu, aut extranei corporis nondum ex utero ejecti, aut alicujus tantum portionis, aut unius alicujus integri, perfectique in utero remanentis inditium prope certissimum præberi, quod quantumvis mole minimum sit, membranarum tamen uteri, vasorumque sanguinem effundentium orificia patula, & aperta conservat. Non immerito propterea ab eodem la Mothe traditum (o), etiamsi violenter sit dilatandum uteri

ori-

(g) cap. 8. com. 15. (h) cap. 74. lib. 6. (i) l. c. cap. 75.

(k) V. l. c. com. 17. 18. (l) V. cap. VI. (m) Cap. 8. com. 8.

(n) Obs. 13. (o) Obs. 394.

orificium, Secundinam extrahendam, ut sanguis sistatur. Si hisce tantum finibus coerceatur illorum opinio, qui Massariam, Frigium, Heurnium, Langium, Hildanum, laudatum la Mothe, Vualdchmidium sectantes Secundinam statim a partu extrahendam prætendunt, non est cur multum pugnemus. Cum enim uteri orificium statim post partum apertum sit, nihilque aliud intuentibus appareat a vaginæ principio ad uteri usque fundum, quam insignis cavitas adnotante cl. Dionis (p), manum introduci in uterum commode posse, nullaque difficultate, ac Puerperæ dolore manifesta res est. Quod diligenter tenens Deventerus (q) vomitus, aut sternutationis promovendæ, aliarumque rerum, quæ Secundinam expellere reputantur minus sollicitus, quæ in angusto, duro, ac dolente utero summe esse nocua opinatur, manus injicit, ut ejus ope Secundinam educat, naturæ hac via laborem subtrahens, quam tamen ubi præ hæmorrhagiæ vi, aut inflammationis periculo res in arduo sita non sit, multo tutius operari sentiendum est, quam expertissimum quemque Chirurgum. Quid enim quod aliqua semper violentia opus sit in Secundina extrahenda? Cum nimirum difficulter ex utero plerumque ejiciatur, quod uteri parietibus firmiter adhæreat, eam avelli non posse, etiamsi aliqua sui parte separari jam ceperit, aut minus adhæreat, ut cl. Mauriceau fere tradit (r), quem cl. de Buffoon in hac parte sequutus est (s), nisi digiti inter ipsam, & uterum immittantur, eo usque dum tota separetur, perspicuum est. Quid si omni sui parte jam utero æqualiter adhæreat, atque ea ratione, ut unum idemque corpus videatur? Jam id non semel deprehendisse testatus est cl. la Mothe (t). Vel ab inferiori, ac posteriori uteri parte exordiamur, ut idem la Mothe animadvertit (u), quem cl. Solingenius, atque Hartranstius sectati sunt (x), eodem ipso tempore, quo pollice, & indice Secundina paulatim avellitur, aliorum digitorum ejusdem manus dorso uteri parietes in arcum flexos servandos esse passim existimant, ut facilius hinc Secundina avellatur, atque uteri parietes in naturali eorum directione, ac situ permaneant. At si Secundinæ marginem ab uteri substantia manu in uterum immissa internoscere clare Chirurgus nequeat, non leve subesse periculum, ut digiti in ipsius corpus infigantur, aut eadem disrumpatur, nec integra omnino ejiciatur, aut in uteri quoque substantiam sese iidem insinuent, altiusque penetrent, atque hinc inflammationes uteri, aut sanguinis profluvia, aut sævissimæ convulsiones, atque alia læthalia symptomata proficiantur aptissime adnotavit cl. Pasta. (z) Quod internoscere quamvis periti sit Chirurghi, immo certissima signa tradantur, eandem ne semper Secundinæ retentionis causam esse judicemus? Jam frequentius Secundinæ retentionem ab interni uteri orificii constrictione repetendam esse cl. Mauriceau præeunte supra adnotavimus. Tunc vero optime se gerere, qui ab emollientibus, ac relaxantibus initium curationis sumunt dictum est. At in ejusdem dilata-tione quasi per gradus procedendum jam Hippocrates docuit (a), cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, ne uteri substantia discerpatur, aut

(p) *Des accouch. liv. 1. p. 52.* (q) *De art. obstetric. cap. 28.*

(r) *l. c. lib. 2. cap. 10.* (s) *hist. naturel. tom. 4. chap. 11.*

(t) *Obs. 383. 389. 390. 393.* (u) *l. c.*

(x) *Apud Haller. de concept. tex. 685.* (z) *l. c. n. 199.*

(a) *De morb. mul. lib. 1.*

aut inflammetur, ut jam Salius animadvertit (b). Adeo verum est magna semper violentia opus esse in Secundina extrahenda, quæ nisi a mortis discrimine prope certissimo, in quo mulieres sint constitutæ propter hæmorrhagiam indicetur, nunquam adhibenda.

XVI. *Si sanguinis hæmorrhagia urgeat, ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim adhiberi oporteat, quæ tamen &c.*] Hoc loco fateor me justis laudibus æquare non valere novam expertissimi Ruyschii methodum, quæ, ut conjicit laudatus Pasta, in evitanda non solum insigni in uterum violentia consistit, aut nimis notabili, ut cl. Mauriceau illam nuncupavit, sed in ea quoque, quæ insigni, minusque notabili minor esset, veritus enimvero, ne hæc eadem plus damni Puerperæ afferret, quam quod ex Secundinæ retentione impenderet. Si miti hac lenique ratione Secundinæ extractionem obtinere non poterat, ne in summum vitæ periculum mulierem adduceret violentia, quæ major esset adhibenda, omnem sollicitudinem relinquebat, Secundinam naturæ curæ, ac diligentia committens, ut eadem postea extra corporis confinia foras ejiceretur. Et vero ecquis non videat quemcumque violentiæ gradum plus damni afferre, quam Secundinæ retentionem? Id quod præ ceteris animadvertit cl. Werlhof (c) scriptum relinquens, tunc cum Secundina, aut aliqua ejusdem portio uteri parietibus firmiter adhæret frequentius quidem corruptione subsequente per se avelli, atque extra uterum cum symptomatibus minime spernendis exire, tutius tamen, quam si violenter extrahatur, atque uterus, aut adjacentes partes lædantur. Violentam Secundinæ extractionem remedium esse morbo deterius idem Mauriceau testatus est. Quapropter satius esse putat, ubi angustum nimis sit uteri orificium (e), nullaque insignis adsit hæmorrhagia (f), ut sæpe dicimus expulsionem naturæ committere, quam violentiam nimis notabilem utero inferre, quæ ejusdem inflammationem ciere valet, qua in majus vitæ periculum mulier adducatur: id quod pluribus etiam exemplis didicisse affirmat (g) in mulieribus, quæ in puerperio interemptæ sunt, quarum mortem non tam ad Secundinæ retentionem, quam ad inflammationem, qua uterus in violenta extractione affectus est, aptissime retulit. Hinc læthalem jure merito cl. viri Barbeta (h), atque Heisterus (i) appellarunt, damnavit Leporinus, ac expertissimus Werlhof expresse prohibuit. Quandoquidem demonstratum est externis, atque internis adhibitis medicamentis, ubi locum habere posse videantur, tentandam esse Secundinæ extractionem, sed cautissime, si vero optato fine hac ratione potiri non valeamus, satius esse opus omne naturæ committere, quam in violenta extractione majus vitæ mulierum periculum facere; jam liquido apparet omnes, qui hætenus de Secundinæ retentione scripserunt vera dixisse, dummodo tamen quæ scripserint non tamquam generale axioma accipienda esse illorum sectatores contendat, sed peculiari casui, variisque circumstantiis, quæ passim visuntur, aptanda.

XVII. *Quæ si brevi naturæ opere non ejiciatur solis injectionibus ex decoctione malvarum &c.*] Si nonnulli forte objiciant tunc cum nec medicamentis, nec

(b) In Avicen. lib. 3. fen. 21. tr. 2.

(c) Obs. de feb. sect. 6. (d) off. 164. 176.

(e) off. 104. 597. 614. 639. &c. (f) off. 235. 597.

(g) off. 162. 294. 578. 658. (h) Chir. p. 2. sect. 5. cap. 155. (i) l. c.

nec manu expelli, aut extrahi possit Secundina, suppurantia saltem in utero injicienda, ut in pus mutata sensim effluat, ut præ cæteris a Rive-rio (k), & a Jo. Forti (l) traditum est, iis quamlibentissime indulgebimus: dummodo tamen mitiora feligantur, inter quæ decoctiones malvar. alth. parietar. femin. lin. addit. ol. lil. albor. & butyr. eminent, quibus ad faciliorem uteri orificiî dilatationem, ac Secundinæ corruptionem ciendam uti consuevisse Mauriceau supra vidimus. Deinceps si uterus sit detergendus a pravis impressionibus, quæ a Secundinæ corruptione profiscuntur parentur ex decoctione hordei, agrimonix &c. ut idem Mauriceau egregie præcepit. Sic enim fiet, ut facilius copiosum pus effluat ex utero, quod boni ominis esse, ac magnam vim facere ad sperandum fore, ut corrupta, ac putrescens Secundina sexagesimo quoque die foras ejiciatur Sennertus (m) adnotavit, nisi præ morbi vi jam citius mulier intereat, ut ipse Jo. Fortis testatus est. Quod licet cl. Pastæ minus arrideat, nunquam se vidisse affirmanti (n) Secundinæ corruptionem in longum adeo tempus protrahi, immo vix alteram, aut tertiam hebdomadem abortuum Secundinas attingere, exempla tamen earum, quæ suppuratæ, atque in pus summe foetidum redactæ triginta, quadraginta post dies ex utero effluxere in Mauriceau (o) passim leguntur, atque cl. Werlhof (p) confirmare eadem videtur, qui cum docuerit satius esse Secundinam integram, aut aliquam ejus portionem, cum uteri parietibus firmiter adhæret in eodem relinquere, quam eam extrahendo utero ipsi, aliisque adiacentibus partibus noxam inferre, ad id vehementer credendum adductum fuisse subdit, postquam longa experientia comper- tum habuerit quamplurimas mulieres, quæ abortum eodemque tempore Secundinæ retentionem passæ sunt, quæ post aliquot etiam menses vel integram, vel in frustula divisam feliciter eandem excreverunt.

(k) l. c. (l) l. c.

(m) *Pract. lib. 4. p. 2. sect. 7. cap. 2.* (n) l. c. *sect. 103. n. 2.*

(o) *Obs. 297. 474. 551.* (p) l. c.

F I N I S.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

A Bortus quinam dicendus? 52.
 244. 245.
 Quas causas agnoscat? 53. 234.
 235.
 Hæmorrhagiæ uteri causa cur? 54
 Fluoris albi. 86
 Sterilitatis. 200
 Abortus remedia. 237. 238
 Cur metuendus? 257
 Imminentis signa quænam? 273
 Abortiva medicamenta quænam?
 247.
 Nullius sæpe efficaciam sunt. ibid.
 248.
 Aborbentia quomodo agant ad abor-
 tum præcavendum? 270
 Acetum rosaceum proficuum in Syn-
 cope gravidarum. 263
 Et simplex. 264
 Acida an optima sint. 29
 Quomodo menses supprimant? ibi.
 Acidum pancreatis proxima affectio-
 nis hystericæ causa esse nequit.
 III.
 Remota quomodo esse queat? 115
 Acus punctura minus tuta in tym-
 panitide. 193
 Adstringentia ad abortum præcaven-
 dum commoda quænam? 271
 Aer valde calidus quid præstet in cor-
 pus? 26
 Frigidus quid? ibid.
 Cur Menses supprimat. 27
 Optimus quinam dicendus. ibid.
 Purus quinam. 28
 Infectus cur fæminis infestus? ibid.
 Quinam eligendus? ibid.
 Humidus, & palustris cur fluoris

albi causa? 86
 Intemperatus Chloroseos causa. 174
 Frigidior Tympanitidis uterinæ.
 186.
 --- Et partus difficilis. 284
 Aer præstantissimum elasticum. 178
 Æstus insignis corporis acredinis in-
 ditium cur? 35
 Ætas juvenilis furoris uterini causa.
 169.
 --- Decrepita morbis obnoxia. 4
 Pubescens corporis mutationes in-
 dicit. 113
 Menstrui sanguinis copiam tribuit.
 8.
 Ætas juvenula quomodo sterilitatem
 efficiat? 200
 --- Cur partum difficilem. 280
 Ætas juvenilis quomodo fluori albo
 tribuat? 83
 Agni casti virtutes in furore uterino.
 193.
 Alimenta optima quænam? 28
 Alimenti inopia abortus causa. 246
 Aloes quibus constet principiis? 41
 In hystericis malis minus tuta. 42
 Quas vires habeat? 155
 Hæmorrhagia laboranti exhibenda
 non est. ibid.
 Aloes purgans simul, & diureticum.
 159.
 Alvi fluxus in gravidis causæ, reme-
 dia. 234. 236
 Ejus causæ aliis communes. 239
 Alvi stypticis in gravidis causæ.
 234.
 Aliis communes quænam? 239
 Peculiares in gravidis. 241. 242
 Aluminosa quandonam adhibenda in
 gonorrhæis? 99
 Qua forma? ibid.
 Alu-

Alumen quid sit, & quomodo agat. 64.

Non semper tutum remedium,
nec omnibus præscribendum. 65

Amnii liquor fœtus nutritioni neces-
sarius. 10

Excrementitius humor non est. ibi.
Amasiorum blanditiæ quomodo furo-
ri uterino tribuant? 169

Amor quid sit? 169

Quomodo concilietur? ibid.

Quomodo furorem uterinum exci-
tet? 170

Ambari efficacia in sterilitatem quæ-
nam? 224

Anastomosis quid sit? 50

Uteri hæmorrhagiæ causa. ibid.

Animi vis insignis ad alterandum
corpus. 30. 84

Animi quies quantum commoda. ibi.

Animi pathemata uterinæ hæmorrha-
giæ causa. 55

Propterea in eadem affectione evi-
tanda. 73

Hystericæ affectionis causa. 116. 117.

Inflammationis uterinæ. 139

Evitanda propterea in hoc mor-
bo. 156

Lethalium morborum causa. 140

Puerperis infesta. ibid.

Tympanitidis causa. 186

Abortus causa. 256

Partum difficilem cur efficiant. 284

Animi quies optimum auxilium ad
præcavendum abortum. 269

Ani clausura in hystericæ affectione
unde? 110

Ani hæmorrhoidum in gravidis causæ
proximæ aliis communes. 239

Remotæ differunt. 241. 244

Anodyna medicamenta quandonam
commoda in paroxysmo hysteri-
cæ affectionis? 123

Quænam sint? ibid.

Antimonium diaphoreticum quomo-
do agat in gonorrhæis. 98

Aorta descendens in fœminis quomo-
do se habeat? 15

Apoplexiæ causa quænam. 119

Ejus symptomata frequentiora. ibi.

Aquæ frigidæ noxiæ quam plurimæ.
27.

Aqua frigida menses supprimit. ibi.

Aquæ frigidæ vis insignis in sapore,
aut Syncope hystérica. 125. 264

Aquæ frigidæ potio fluentibus Lochiis
uteri inflammationis causa. 140

----- Aliorum graviorum morbo-
rum, si nimis frigida bibatur.

141.

Aquæ Nocerianæ facultas in Men-
sium suppressione. 44

In fluore albo legitimo. 91

In cancro. 161

Aquæ Beatæ Virginis, Brandulenses
optimæ in uteri hæmorrhagia.

71.

Brandulenses infecundas reddunt
Mulieres. ibid. 223

Primæ, aut Aponenses commodif-
simæ in gonorrhæis. 100

Item, & Brandulenses in uteri ab-
scessu. 157

Beatæ Virginis, aut Aponenses in
sterilitate eximæ. 223

Aquæ Tetutianæ minus commodæ in
dysenteria gravidarum. 265

Aquæ acidulæ cur noxiæ in gonor-
rhæis. 101

Cur commodæ in hystericæ affe-
ctione? 129

In uteri scirrho? 159

An in sterilitate locum habere
queant.

Aqua spermatis ranarum optima in
uteri hæmorrhagia. 63

Aqua pariter Spurniolæ cur. ibid.

Aqua an fluiditatem sanguini conci-
liet. 66

Si frigida exhibeatur optima in u-
teri hæmorrhagia. ibid.

Aqua aurantium viridum melior
decoctione in uteri hæmorrha-
gia. 69

Foliorum quercus in fluore albo. 94

Aqua decoctionis hordei optima in
ardo-

ardore fluoris albi . 95
 Aqua Menthæ Quercetani quomodo
 paretur? 99
 Eximii usus in gonorrhæis . ibid.
 Aqua styptica Lemerii paris efficaciam .
 ibidi.
 Aquæ potus liberalis uteri inflam-
 matione detentis cur conceden-
 dus? 154
 Moderate tepida exhibenda . 155
 Aqua Reginæ Ungariæ optima in
 Syncope gravidarum . 263. 264
 Aqua simplex subacidis alterata cu-
 jusnam abortus remedium? 270
 Arcanum duplicatum quid sit? 40
 Artemisia quas vires habeat in mor-
 bis Mulierum? 43
 Aromatica volatilia cur in sterilitate
 commoda? 225
 Ascites quomodo differat ab uteri
 hydrope . 187
 Utriusque signa quænam? ibid.
 Aselli decocti oleo feminum lini profi-
 cui in hæmorrhoidibus . 267
 Astrorum potentia in corpora nul-
 la . 4

B

B Alnea emollientia in Mensium
 suppressione commoda . 37
 Balneorum facultates eximie . 44
 Balneum , cui brachia immergantur
 optimum in uteri hæmorrhagia .
 61.
 Balnea , & fomenta regioni uteri æ-
 que commoda . 65
 Quomodo paranda . ibid.
 Balnea aquæ dulcis quid præstent in
 canceri curatione? 161
 In furore uterino . 191. 192
 Balsamica cur purgantibus intermi-
 scenda in gonorrhæa? 98
 Balsamum Copaiba cæteris præfere-
 dum . ibid.
 Balsamum Galbanetum uterinum Sen-
 nerti eximium in hysterica affe-
 ctione . 123

Bardanæ radix eximia in fluore al-
 bo . 92
 Bellidis virtus in fluore albo notho . 94
 Borax mineralis quandonam locum
 habeat in uteri inflammatione ?
 156.
 Boracis mineralis vires ad molas ex-
 pellendas . 230
 Ad partum difficilem acceleran-
 dum . 288
 Bryoniæ radix specificum in hysteri-
 ca affectione nullius virtutis .
 127. 128.
 Quomodo adhiberi queat , & quan-
 do? ibid.
 Bubo venereus undenam oriatur ?
 89. 90.
 Bulbus recens Ari quomodo agat? 43

C

C Achexia in uteri hæmorrhagia
 unde? 49
 Camphora quid præstet in furore u-
 terino? 192
 Canceri curatio nulla . 161
 Cancer externus minus periculi por-
 tendit . ibid.
 Canceri fluviales in oleo cocti opti-
 mi in hæmorrhoidibus . 267
 Cardiaca medicamenta quandonam
 adhibenda in partu difficili? 288
 Quænam? ibid.
 Carnes Animantium optimæ quæ-
 nam? 28
 Carnes fumo induratae cur Menses
 suppriment? ibid.
 Carnes volucrum fluoris albi causa .
 83.
 Carnes assatae optimæ in fluore albo .
 95.
 Cassiæ vires in gonorrhæa . 96
 In hæmorrhoidibus . 268
 Castoreum optimum in affectione hy-
 sterica . 128
 In expellendis molis . 230
 Centaurium minus quas vires ha-
 beat? 43

Cera-

Ceratum Tacamahaca optimum in uteri hæmorrhagia. 70
Choloroseos essentia, causæ, prognos. 164. 31
Curatio. 166
Cholorosim summe interest a cachexia distinguere. 172
Quomodo? 172. 173
Ejus causæ perperam assignatæ. 173
Quænam vere sint? 174
Cur contumax morbus sit? 175
Cur in viscerum tumores transeat? 176.
Cur in hydropem? ibid.
Cibi opipari sanguinis plethoræ tribuunt. 8
Cibi acres aromatici quomodo uteri hæmorrhagiam inducant? 55
Cibi salvia, & rore marino alterati optimi in fluore albo. 95
Ciborum nausea quomodo abortum faciat? 246
Cibi pravæ indolis evitandi in Lienteria gravidarum. 265
Ciborum qualitas eligenda in morbis acutis prægnantium. 272
Cichorii vires quænam? 44
Clavus hystericus undenam oriatur? 114.
Clysteres commodi ad menses revocandos quinam? 44
In uteri hæmorrhagia. 62
In paroxysmo hystericæ affectionis. 122.
In uteri inflammatione. 151
Clysteres acres quas vires habeant ad molas expellendas? 231
Ad partum accelerandum. 288
Quandonam emollientes adhibendi? ibid. 229
Cocholatæ usus in sterilitate eximius? 224.
----- In vomitu gravidarum. 262
Coitus in furore uterino eximiæ virtutis. 192
Colica hystericæ undenam oriatur. 109.
Colica Pictonum cur dirus mor-

bus. 183
Conceptione peracta quid utero accidat. 9
Conceptio quid sit? 199
Ejus causæ quænam? ibid.
Conceptio falsa quandonam contingat. 200
Conserva rosarum eximia in uteri hæmorrhagia. 70
Conserva rosarum, cytoniorum proficua in alvi fluxibus gravidarum. 265
Conjugium optimum hystericæ affectionis remedium. 114
Convulsio in uteri hæmorrhagia unde? 49
Convulsionis causa undenam repetenda. 185
Cordis palpitatio hystericæ unde? 110
----- In Mensium suppressione. 32
Cordis palpitationis causæ in gravidis aliis communes. 239
Non ita remotæ. 241. 242
Cornu Cervi vires in fluore albo notho. 92
Corpus quandonam debitam staturam acquirat? 4
Crocus quas vires habet? 41
Cur minus tutus quandoque in Mensium suppressione? 42
Efficax ad molas expellendas. 231
Ad partum accelerandum. 288
Crura fæminarum crassiora cur? 11
Cubiculus moderate frigidus eligendus in uteri hæmorrhagia. 73
Cucurbitulæ ad mammas an applicandæ in uteri hæmorrhagia? 60
Quomodo applicandæ? 61
Cuticulæ capitis dissolutio in fætu, mortis ejusdem signum. 296

D

D Eambulatio interdum partus difficilis remedium. 290
Decubitus gravidarum in ventrem quomodo partum difficilem efficiat? 284

Den-

Dentes in pueris quandonam erumpant? 4
 Quandonam desinant? ibid.
 Diarrhææ biliosæ cur acredinem sanguinis arguant? 35
 Diarrhææ in gravidis causæ. 234. 236
 Ejus causæ proximæ aliis communes. 239
 Diapidifis quid sit. 50
 Diascordei Fracastorii virtus in fluore albo. 94
 Dictami Cretici vires ad molas expellendas. 229
 Dies critici septenario numero continentur. 4
 Diæresis quid sit. 50
 An uteri hæmorrhagiæ causa? ibid.
 Diætæ regimen in fluore albo. 95
 Diætæ omnium præstantissimum auxilium in canceri curatione. 162
 Optima in furore uterino. 192
 Diætæ tenuis in morbis acutis abortus causa. 246
 Interdum præservativum eximium. 269.
 Dolores vagi in Mensium suppressione unde. 31
 Dolor nephriticum mentiens in hysterica affectione unde? 109
 Dolor in cancro intolerabilis quibusnam leniendus? 162
 Dolor in Tympanitide quinam? 183
 Quas partes occupet? 188
 Dolores colici, illiaci hysterici a doloribus partus distinguendi. 280
 Partum difficilem quomodo reddant. 284

E

E Buris vires in fluore albo notho. 92.
 Electuarium de hiera cum croco in Mensium suppressione commodum. 42
 Electuarium excel. Sacchii quomodo paretur? 98
 Cur vires insignes habeat in go-

norrhæis celticis. ibid.
 Emulsiones frigida optimæ in fluore albo legitimo. 91
 Etiam proficua in abortu. 270
 Endiviæ vires quænam. 44
 Emplastra graveolentia commoda in hysterica affectione. 122
 Epilepsiæ symptomata maxime propria. 119
 Quomodo differant ab hystericis? ibid.
 Eruca efficax in sterilitate. 224
 Exercitio nimio Menstrua imminuuntur. 8
 Exercitii moderati utilitates. 11. 85
 Exercitii violenti incommoda. 29
 Abortus causa. 254
 Extremorum frigus in uteri hæmorrhagia cur? 49
 Extranea corpora in utero post partum relicta uteri hæmorrhagiæ causa. 54
 Cur statim ejicienda? ibid.
 Et causa hysterica affectionis. 115
 Extrinseca medicamenta in uteri scirrhus plurima. 159
 Quo ordine adhibenda? ibid. 69

F

F Abæ an inter sterilitatis causas referendæ? 204
 Faciei pravus color in Mensium suppressione unde? 31
 In uteri hæmorrhagia? 49
 Falsum germen quid sit? 211
 Ejus varia descriptio. ibid.
 An ad uterinos polypos referendum? 212
 An vere detur? 214
 Falsi germinis expulsio an naturæ committenda? 228
 Fetus quandonam in utero sese moveat? 4
 Quandonam ad exitum promptus. ibid.
 Quomodo in utero nutriatur. 9. 10
 In gravidis uteri hæmorrhagia labo-

borantibus statim extrahendus . 57.
 Fetus mortuus diu in utero incorruptus servari potest . 137
 Fetus an extra uterum accrescant . 207.
 Eorum exempla non pauca . ibid.
 Quomodo formentur in utero . 209. 210.
 Grandiores monstrosi quomodo abortus causa . 250
 Contra naturæ ordinem positi , aut numero plures . ibid.
 Cur in utero moriantur . 274
 Fetus mortui signa . 275. 295. 296
 Fetu mortuo quid agendum ? ibid.
 Fetus ante septimum Mensem an vivere possint ? 276
 Ad abortum revere referenda . 278
 Fetus retentio in utero cur pertimescenda ? 286
 An incorruptus diu servari possit ? ibid.
 Fetus mortui eductio quo tempore , & modo instituenda ? 297
 Fecunditatis æstimatio undenam repetenda ? 218
 Commoda quænam . 219
 Febris lenta in uteri hæmorrhagia unde ? 49
 Febris lactea cur distinguenda a febre uteri inflammationi superveniente ? 142
 Quomodo ? 143
 Fermentatio sanguinis menstrui fluxus causa perperam habitus . 5. 6
 Flatus in hysterica affectione unde ? 110.
 Flatuum causæ quænam ? 180
 Flatuum eruptio in tympanitide cum levamine unde ? 185
 Flatus discutientia quænam . 193
 Num in tympanitide sint adhibenda ? ibid.
 Fluida aliis fluidiora quomodo simul viscidiora ? 24
 Fluoris albi essentia , differentiæ , signa . 74

Prognosis , remedia . 75. 76. 77
 Fluor albus quas vias agnoscat ? 78
 Benignus a virulento qua ratione distinguendus . 78. 79
 Virulentus in quo consistat ? 81
 Quomodo differat a fluore albo ? 82.
 Fluor albus notus cur feminis cachecticis familiaris ? 85
 Cur otiosis & somno deditis ? ibid.
 Fluor albus legitimus cur omnis periculi expers . 88
 Nothus cur steriles , & melancholicas reddat feminas ? ibid.
 Cur in uteri prolapsu desinat ? ibid.
 Fluor albus virulentus quomodo tractandus ? 95
 Fomenta emollientia quandonam in Mensium suppressione commoda ? 37.
 Fetus quot modis preparari queant ? 152
 Eorum usus eximius in plerisque morbis . ibid.
 Ex sola aqua tepida cur in puerperis . 153
 Frictiones quandonam commode in Mensium suppressione ? 37
 Asperæ brachiis institutæ optime in uteri hæmorrhagia ? 61
 Frictionum vis in sopore , aut Syncope hysterica . 125
 Frictiones in uteri inflammatione quo in loco instituendæ ? 153
 Frigus extremorum in hysterica affectione unde ? 110
 Fungus Melitensis optimus in uteri hæmorrhagia . 63
 Funiculi ad fetus collum circumplacatio an detur ? 253
 Quomodo abortum faciat . 254
 Quomodo partum difficilem ? 283
 Furoris uterini essentia , causæ , signa , prognosis , curatio . 163. 166
 Furor uterinus quomodo differat a salacitate , ab uteri fervore , a pruritu ? 167

Furoris uterini triplex gradus. 170
 Quomodo dignoscatur. ibid.
 Symptomatum explicatio. 171
 Cur in Mania terminetur? ibid.

G

G Aleopsis optima in fluore albo
 notho. 93
 Gelatinæ rasuræ eburis, cornu cervi
 eximii usus ad abortum præca-
 vendum. 270. 275
 Generatio quid sit? 276
 Glandosum corpus, seu Prostata go-
 norrhææ sedes. 81
 Globi sensus in hystérica affectione
 unde? 109
 Glutinosa ad abortum præcavendum
 commoda quænam? 271
 Gonorrhæa in feminis quid sit? 81
 Quam sedem agnoscat? ibid.
 A fluore albo quomodo distinguen-
 da? 82. 87
 Gonorrhæa interdum ad extremum
 usque vitæ comitatur. 83
 Gonorrhææ signa multa, sed incer-
 ta. 86
 Undenam probabiliora desumenda.
 87. 88.
 Grana cur citius, aut ocyus germi-
 nant? 277
 Graviditas quid sit? 33
 Quomodo a Mensium suppressione
 distinguenda. ibid.
 Gravidæ omnibus morbis ordinariis
 premi solent. 258
 At præcipuis quibusdam vexantur.
 ibid.
 Guajaci ejusque corticis virtutes in
 fluore albo notho. 92
 Interdum noxium. 93
 In gonorrhæis quoque diuturnis.
 99. 100.
 Interdum noxium. 100
 Gummi Sagapenum quas vires habeat?
 41
 Cur minus tutum quandoque in
 Mensium suppressione? 42
 Gummi arabicum, tragacanthum o-

ptimum in uteri hæmorrhagia.
 67.
 Gummi elemi eximii usus in gonor-
 rhæis. 98
 Gummata resinosa cujusnam efficacie
 in uteri scirrho? 158
 Quomodo exhibenda. ibid.
 Cur evitanda in cancro? 160

H

Hæmorrhagiæ menstruis suppres-
 sis quænam contingant? 17
 Hæmorrhagiæ aliarum partium in
 Mensium suppressione parum pe-
 riculosæ. 36
 Hæmorrhagiæ primum sistendæ le-
 vioribus medicamentis. 66
 Hæmorrhagiæ molis supervenientes
 cur plerunque læthales. 220
 Quomodo tractandæ? ibid.
 Hæmorrhagiæ abortus causa. 246
 Hæmorrhoides Menstruorum loco. 17
 Hæmorrhoidalis fluxus salutaris qui-
 nam. ibid.
 Hæmorrhoidum in gravidis causæ.
 334.
 Hiera purgans simul, & diureticum.
 159.
 Hirudines quandonam applicandæ in
 hæmorrhoidibus? 267
 Horminum optimum in fluore albo
 notho. 93
 Horrores confusi in uteri suppuratione
 unde. 144
 Humores crassi, visceri, & lenti
 quid sint? 24
 Quomodo inter se differant? ibid.
 Humores tenues, fusi quid sint. ibid.
 An Menses suppressere valeant.
 ibid.
 Hydatides quid sint? 177
 Hydropem constituunt vesicula-
 rem. 178
 Hydrops fluori albo cur succedat?
 89.
 Hydropis uteri essentia, differentiæ,
 causa, signa. 164. 165
 Cu-

Curatio. 166
 Hydrops uteri differentia ab hydrope ovarii. 177
 Hydrops serofus a tympanitico distinguendus. 178
 Tympaniticus frequentior est. ibid.
 Quas causas agnoscat? 180
 Hydrops uterinus a graviditate distinguendus. 188
 Cur difficilis sanationis? 189
 Hydrops serofus cum tympanitico cur facile conjungatur? 190
 Hymen quid sit? 200
 An virginitatis nota? 201
 An sine ejusdem laceratione gravidatio fieri queat? ibid.
 Hymenis sectio quandonam instituida in partu difficili? 288
 Hypochondriaca affectio in quosnam morbos terminetur. 112
 Hystericae affectionis causæ. 102. 103
 Differentia ab affnibus morbis. ibid.
 Curatio in paroxysmo. 103. 104
 Extra paroxysmum. 105
 Hysterica affectio omnium morborum specie illudit. 106
 Ejus symptomata male explicata per vapores. 107
 Male per uteri ascensum. ibid.
 Male ab aliis per tubas, ac testes dimotos. 108
 Quomodo commode magis? 109. 110.
 Hystericae affectionis symptomata eadem quæ hypochondriacæ. 111
 Hinc causa eadem nonnullis habitata, sed perperam. 112
 Hysterica affectio in quosnam morbos terminetur? ibid.
 Hystericae affectionis causæ remotæ. 113.
 Differentia ab aliis morbis quomodo statuenda? 118. 119
 Hystericae Mulieres a mortuis quomodo distinguendæ? 120
 Hysterica affectio cur raro læthalis? ibid.

I

Icterus in hysterica affectione unde? 109
 Ictus supra regionem uteri inflammationis ejusdem causa. 142
 Jecur anguillæ ad molas expellendas efficax. 231
 Illiaca affectio in hysterica affectione unde? 109
 Immersio in aqua frigida cur Mensium suppressionem cieat? 27
 In aqua calida quomodo eosdem promoveat? ibid.
 Quomodo morbis capitis medeatur? ibid.
 Impotentia conjugalis a Dæmone an detur? 205
 Imperforatio uteri cur partus difficilis causa. 282
 Impellentia medicamenta in metu inflammationis ad fætum mortuum ejiciendum minus tuta. 296.
 Quandonam adhibenda in Secundinæ retentione? 302
 Infantes quandonam periculis vitæ obnoxii? 4
 Inanitas sanguinis Menses suppressit. 23.
 Injectiones adstringentes cur evitandæ in fluoris albi initio? 94
 Quo tempore, & quomodo instituendæ? ibid.
 Injectiones quandonam, & quænam adhibendæ in gonorrhæa? 99
 Utrum in uteri inflammatione locum habeant? 151
 Cur variandæ pro vario morbi statu? 152
 In somnium exerciti actus venerei unde? 168
 Inflatio tympanitica quandonam feminis familiaris? 186
 Inflatio, & tympanitis quomodo differant? 187
 Inflatio uteri a graviditate distinguen-

guenda .	188
Intempestivi , & inordinati Matris motus quomodo partum diffi- lem efficiant ?	283
Intensum coeundi desiderium in fu- rore uterino unde ?	168
Ipecuacahanæ radix evitanda in dy- senteria gravidarum .	265
Ira uteri hæmorrhagiæ causa .	55
Causa abortus .	256
Ischuria a nimia urinæ copia quomo- do fiat ?	23
Juniores cur narium hæmorrhagiis obnoxii fiant ?	17
Juniperi baccæ quas vires habeant ?	43.
Juscula cichoracea commoda in ute- ri inflammatione .	153
Cur parca dosi exhibenda .	154
Juscula gelatinosa eximia in vomitu gravidarum .	261
L	
L Abor molestus gravidæ abortus causa .	254
Lactis materia non ex solo sangui- ne .	10
Lac eximium in fluore albo legiti- mo .	91
In gonorrhæis ex decoctione Sar- zæ , & Chinæ .	101
In hysterica affectione .	129
In canceri curatione .	161
Ad abortum præcavendum cum Chocolata .	271
Lactantes cur non concipiant ?	194
Lactis vires insignes adversus suppres- sionem Mensium ?	44
Lamium optimum in fluore albo .	93
Lapis medicamentosus Crollii exi- mius in gonorrhæis .	101
Lassitudo totius corporis in Mensium suppressione unde ?	32
Laudanum cytoniatum optimum in uteri hæmorrhagia .	68
Quandoque adhibendum in gonor- rhæis ?	97

Laudanum hystericum de le Febour eximium in hysterica affectione .	123.
Laudanum liquidum in hysterica af- fectione .	125
In lochiorum suppressione .	155
In cancro .	162
Laxantia medicamenta num in Tym- panitide adhibenda ?	194
Lenientia in furore uterino commo- da .	191
Linariæ vires in hæmorrhoidibus .	267.
Librorum impudicorum lectio quo- modo furori uterino tribuat ?	169.
Lochiorum nomine quid veuiat .	12
Lochiorum suppressio cur pessima puerperis ?	137
Cur semper pertimescenda ?	139
Quandonam læthalis ?	143. 144
Lumbrici cur septimo anno familia- res ?	4
Luna nihil tribuit menstruo sangui- nis fluxui .	5
Qua ratione agere possit ?	ibid.
Lymphæ genitalis vitia quomodo hy- stericæ affectioni tribuant ?	113
Fluori albo quomodo ?	79
Furore uterino quomodo ?	168
Chlorosi quomodo .	174

M

M Acies in uteri hæmorrhagia unde ?	49
Magisterium ossis Sepiæ quomodo a- gat in gonorrhæis ?	98
Maleficia num inter sterilitatis cau- sas referenda ?	205
Malvacea proficua in gonorrhæa .	97
Mala a suppressis mensibus , vel im- modice fluentibus plurima .	22
Martialia quomodo agant contra Mensium suppressionem ?	41
Quomodo adhibenda ?	ibid.
Martialibus cur purgantia intermi- scenda ?	42

Mar-

- Martialia in hysterica affectione cur anthystericis, & opiatidis confo-
cianda? 128
- Membranae uteri cur facilius disten-
dantur? 16
- Menstrui sanguinis fluxus principium,
finis, signa antecedentia, comi-
tantia causa. 1. 2
- Quid ei nomen dederit? 3
- Menstrua cur decimo quarto anno
compareant? 4
- Cur septimo septenario desinant? 4. 5
- Menstrui fluxus termini. 5
- Ejus causa in fermentatione quo-
modo explicetur? 5
- Menstruum fluxum quænam move-
ant, & cohibeant? 6
- Sanguineæ massæ excrementum per-
peram habitum. 7
- Ejus causa cur plethora. 11
- Menstrua an ex uteri, vel vaginae
vasis exeant? 14
- An ex arteriis, vel venis? ibid.
- Menstruus sanguinis fluxus in qui-
busdam gravidis sine noxa adef-
se potest. 245
- Sæpe tamen abortum facit. 246
- Menses quomodo naturaliter suppri-
mantur? 22
- Præternaturaliter quomodo? ibid.
- Menstruum suppressionis præternatura-
lis causæ quænam? 23
- Menstruum suppressio a graviditate di-
stinguenda. 32. 33
- Ejus causæ quomodo investigan-
dæ? 34
- Menstruum suppressionis undenam re-
petenda? 36
- Menses diu suppressi uteri hæmor-
rhagiæ causa. 52
- Inflammationis uteri. 136
- Hystericæ affectionis. 114
- Menstruum suppressio a graviditate di-
stinguenda. 18
- Mejendi difficultatis gravidarum cau-
sæ proximæ. 239
- Remotæ. 241
- Metus inter præcipuas abortus cau-
sas. 256
- Menta eximii usus in gonorrhæis. 99
- Mithridatum inter opiata non igno-
bile. 123
- Mœror in Menstruum suppressione un-
de? 32
- Molarum essentia, causa, signa, pro-
gnosis. 194. 195
- Molæ quomodo generentur? 200
- Molæ spuria quid sint? 213
- Quomodo differant a veris. ibid.
214.
- Dari revera contra nonnullos susti-
netur. 215
- A falso germine utrum oriantur?
ibid.
- Spuria an placentæ reliquiæ esse
possint. 216
- A graviditate distinguendæ. 217.
218.
- Ad annos perdurant. 219
- Quandonam periculosas hæmorrha-
gias inducant? 220
- Molarum excretio quandonam pro-
curanda? 232
- Qua ratione? 233
- Morbi a celtico veneno quinam? 90
- Morbi gravidarum quinam? 234
- Morbi acuti partum difficilem effi-
cientes quinam? 281
- Motus localis optimus in fluore al-
bo. 95
- Motus undas repræsentans in hyste-
rica affectione unde? 109
- Motus Animalium unde? 185
- Motus cessans fœtus mortui ejusdem
signum firmum non est. 296
- Mucilaginosæ quomodo agent ad a-
bortum præcavendum? 271
- Mulieres ultra annos quinquaginta
non menstruantur? 3
- Quæ ultra menstruantur morbo a-
liquo premuntur. 4
- Cur varie menstruum fluxum pa-
tiantur? 8
- Prægnantes quandoque sine noxa
purgantur. 9

Lactantes quoque non purgantur. 10
Mulierum structura diversa a viris .

11.

Mulierum debilitas cur partui difficili tribuat? 280

Mulieres ficcæ, pingues, gibbæ, claudicantes cur partui difficili obnoxia? 280

Myrrhata medicamenta num locum habeant in uteri inflammatione? 155.

Quandonam? 156

N

Naturales actiones cur pro varietate temperamenti variæ? 277

Narcotica quandonam adhibenda in uteri hæmorrhagia? 68

In cancro. 162

Nauseæ, ac vomitus gravidarum causæ aliis communes. 239

Quænam differant? 241

Nausea ac vomitus in hysterica affectione unde? 109

Nitrata medicamenta in uteri hæmorrhagia commoda. 62

Nitrum nonnullis suspectum perperam habitum. 63

Vel simplex, vel corallatum semper optimum. ibid.

Optimum in fluore albo legitimo, & gonorrhæa. 96

Nitrum stibiatur quid sit? 154

Cur eximias habeat vires in uteri inflammatione? ibid.

Nostalgia quid sit? 28

Quas causas agnoscat? ibid.

Nutrientia medicamenta cujusnam suppressionis Mensium remedia. 39.

O

Obstructiones imi ventris unde nam repetendæ. 25

Odoramenta fetida optima in sopore, aut Syncope hysterica. 125

Quandoque abortus causa. 257

Suaveolentia e contra ad hysterica affectionem disponunt. 116.

122

Quandoque in Syncope optima. 118.

Oleum amygdalarum dulcium optimum in Mensium suppressione. 39. 43

In paroxysmo hysterica affectionis. 122.

Extra paroxysmum. 130

In uteri inflammatione. 151

Ad molas expellendas. 229

Ad leniendas hæmorrhoides. 267

Oleum buxi destillatum optimum in hæmorrhoidibus. 207

Oleum quoque papaveris, nymphææ. ibid.

Olea inodora extrinsecus applicanda cur puerperis convenient? 153

Omenti crassities quomodo abortus causa. 249

Opium torrefactum in uteri hæmorrhagia proficuum. 69

In fluore albo. 93

Opium in hysterica affectionis paroxysmo eximium. 123

Opium extrinsecus applicatum commodum in canceri curatione. 162

Organica uteri læsio cur contumacis hæmorrhagiæ causa? 70

Cur remediis non facile cedat? 71

Oris detorsio in apoplexia unde. 119

Os sacrum in feminis quomodo habeat? 16

Otii noxæ insignes. 85

Otio insensibilis perspiratio cohibetur. 8

Ovum in utero fecundatum quomodo explicetur? 9

Ovariorum usus ad generationis opus quantus? 206

Ovum quomodo fecundetur. 207

Male dispositum quomodo molam excitet? 209

P

Palpitationis cordis in gravidis causæ, curatio. 235. 236
 Papaver album proficuum in cancri dolore. 162
 Extrinsecus adhibitum quas vires habeat? ibid.
 Paralyfis. Colicæ Pitonum superveniens unde? 183
 Partus causæ quænam. 53
 Partus octimestres an ad abortum referendi. ibid.
 Partus naturalis quinam dicendus? 53.
 Partus contra naturam quinam? 54
 Cur uteri hæmorrhagiam inducat? ibid.
 Partus laboriosi quomodo fluori albo tribuant? 86
 Quomodo uteri inflammationi? 137.
 Partus facilis, at violentus quomodo? 138
 Quomodo sterilitatem cieant? 203
 Partus difficilis essentia, causæ, prognosis, curatio. 274. 275
 Partus causa est excrementorum stimulatio. 279
 Partus difficilis differentia a laborioso, & contra naturam quænam? 285.
 Partus facilis signa quænam? 285
 His nihil fidendum cur? ibid.
 Partus difficilis causæ cur & fœtus mortui causæ? 285. 286.
 Partus a mala infantis positura Chirurgus committendus. 288
 Partui cæsariano quid nomen dederit? 292
 An Veterum mos servandus. 292
 Qua meliori ratione instituendus? 294.
 Pelvis capacitas in feminis quænam? 16.
 Periodica menstrui sanguinis purgatio a sanguinis profluvio distin-

guenda. 13
 Pendulus uteri situs cur menstruis tribuat? 16
 Periodice fluentes Menses in gravidis quandonam abortum cieant? 14
 Pessaria in uteri hæmorrhagia an convenient? 65
 Quænam eligenda in graviori casu? 66.
 Quid sint. 142
 Quomodo uteri inflammationi tribuant? ibid.
 Pessaria acria quas vires habeant ad molas expellendas? 232
 Percussio ventris quomodo abortus causa? 254
 Peponum virtus in gonorrhæa. 97
 Pica & malacia in gravidis unde? 242
 Pinguedo nimia sterilitatis causa. 26. 202.
 Et Mensium suppressionis. ibid.
 Pillulæ de tribus commodæ in Mensium suppressione. 42
 Pillulæ succinatæ Cratonis, capitales Paracelsi eximie in fluore albo. 91
 Pillulæ adstringentes in gonorrhæis quænam? 98
 Pillulæ tartarææ Bontii optimæ in hysterica affectione. 128
 Pillulæ aloeticæ num locum habeant in uteri inflammatione? 155.
 Pistachia commoda in sterilitate, & cur? 224
 Plethora quomodo menstrui fluxus causa? 11
 Quomodo in feminis elaboretur? ibid.
 Menstruorum phænomenis explicandis commoda. 12
 Perperam a nonnullis rejecta. 15
 Quomodo interdum Mensium suppressionis causa? 23
 Uteri hæmorrhagiæ. 51
 Plethora quomodo fiat? ibid.
 Ejus differentia. 52
 Placenta in utero relicta hæmorrhagiæ causa. 54
 Statim extrahenda, ut hæmorrhagia

- gia fedetur. 57
 An in molas, aliasque massas con-
 crescat? ibid.
 An corrumpatur? 58
 Placentæ avulsio quomodo fluori al-
 bo tribuat? 86
 Plantæ vulnerariæ quænam? 67. 93.
 99.
 Adstringentes quænam? 70. 99
 Refrigerantes quænam? 91
 Portulacæ vires. 44. 267
 Polyposæ concretiones in visceribus
 a sanguine effuso quomodo? 214
 Polypi uterini quid sint? 212
 Quas causas agnoscant? ibid.
 Pollutiones involuntariæ in viduis
 unde? 84
 Profluvium sanguinis in gravidis un-
 de? 13
 Prolapsus uteri quibus remediis tra-
 ctandus? 77. 78. 101
 Pulvis Heurnii quibus constat? 67
 Optimus in uteri hæmorrhagia si
 semen hyosciami dematur. 68
 Ad molas expellendas efficax. 230
 Pulvis Tulpæ ejusdem virtutis. ibid.
 Uterque ad partum accelerandum
 aptissimus. 288
 Pulvis testiculorum equi ad molas
 expellendas efficax. 231
 Pulveres absorbentes in fluore albo
 quas vires habeant? 91
 Pulveres temperantes ad abortum præ-
 cavendum quænam? 270
 Quomodo exhibendi? ibid.
 Pulsationes in regione uteri suppres-
 sis Mensibus unde?
 Pulvis Wedelii absorbens in cancro
 proficuus. 161. 93
 Purgantia medicamenta quomodo a-
 gant? 39
 An in Mensium suppressione locum
 habeant, & quænam? 39
 Minus tuta in uteri hæmorrhagia.
 62.
 Eximia in fluore albo notho. 93
 In gonorrhæis an locum habeant?
 96.

- Cum Mercurio exhibita commodif-
 ma. 97. 98
 Noxia in paroxysmo hysterica af-
 fectionis. 122
 Extra paroxysmum etiam repeten-
 da. 127
 Quænam eligenda. ibid.
 Helleborata in furore uterino cur
 noxia. 191
 Purgantia utrum convenient in ste-
 rilitate, & quando? 223
 Purgatio per epicrasim quomodo insti-
 tuenda in hysterica affectione? 126
 In Mensium suppressione. 40
 Purgatio in uteri abscessu cur repe-
 tenda. 157
 Purgatio per helleborum quas vires
 habeat in canceri curatione? 161
 Purgatio in vomitu gravidarum an
 instituenda? 260
 Quibus medicamentis? 261
 Ptisana laxans Riverii quas vires ha-
 beat in fluore albo? 93
 Puerperæ tamquam vulneratæ sunt
 considerandæ. 156
 Ob suppressa lochia cur in hysteri-
 ca mala labantur? 114

R

- R** Adices aperientes dictæ quænam.
 40.
 Quomodo agant? ibid.
 Eximie in Mensium suppressione.
 Radicæ bistortæ, tormentillæ optimæ
 in uteri hæmorrhagia. 67
 Rhabarbarum cæteris anteponendum
 in Mensium suppressione a vi-
 sciditate sanguinis. 40
 Rhabarbarum correfactum in uteri
 hæmorrhagia commodum. 72
 Rhabarbari usus in hysterica affectio-
 ne eximius. 127
 In fluore albo. 92
 Rhabarbarum purgans simul, & diu-
 reticum. 159
 In vomitu gravidarum proficuum.
 261.

Refrigerantia quondonam commoda
in sterilitate? 225
Regio calida, aut frigida quasnam alte-
rationes in sanguinem inducant? 8
Remedia lochia impellentia in uteri
inflammatione quænam? 155
Partum provocantia innumera. 287
At plerunque mala nisi causæ op-
ponantur. ibid.
Remedia resolventia cur leviora pri-
mum adhibenda? 158
Quænam sint? ibid.
Respiratio anhelosa in Mensium sup-
pressionem unde? 32
Ros maris eximii usus in fluore al-
bo notho. 93
Rumor improvisus quomodo abortus
causa? 256

S

S Abina quas vires habeat? 42
Sal volatile Anglicum oleosum
Sylvii eximium in hysterica af-
fectione. 125
Sales tartarei, lixiviosi quid sint? 40
Sales lixiviales quas vires habeant in
hysterica affectione? 127
Sal prunellæ quid sit? 154
In uteri inflammatione commodus. ib.
Saltus, suspiria vehementia quomodo
abortum faciant? 255
Sales volatiles oleosi proficui in Syn-
cope gravidarum. 263
Sambucus eximius in hæmorrhoidi-
bus. 267
Sanguis menstruus ejusdem condi-
tionis ac cæterarum venarum. 7
Qua quantitate ejiciatur? ibid.
Quomodo variet in diversis femi-
nis. 8
Sanguis magis redundat in feminis,
quam in viris. 11
Sanguis menstruus ex quibus vasis
exeat? 12
Sanguinis circuitus a quo dependeat?
21.
Sanguinis vitium quomodo Menses
supprimat. 23
Sanguis tenuis, & fusus quomodo

Menses supprimat? 24. 25
Frequentius uteri hæmorrhagiæ cau-
sa. 51
Sanguinis fluiditas quid sit. 52
Sanguis in utero post partum reli-
ctus hæmorrhagiæ causa. 54
Sanguinis cursus per uterum lentus
fluoris albi causa. 80
Sanguinis in cavitatem effusus nisi
exterior aer accedat incorruptus
servatur. 137
Saponacea quomodo agant? 43
Sarsæ perillæ vires in fluore albo. 93
In gonorrhæis diuturnis.
Mercurio anteponenda? 100
Interdum noxia. ibid.
Sanitas corporis in quo consistat? 21
Sassafras optimum in fluore albo. 93
Saturnus extrinsecus commodus in
cancris curatione. 162
Secundinarum pulvis ad molas expel-
lendas quas vires habeat? 230
Secundinæ retentio quomodo pertra-
ctanda? 275. 276. 298
Cur pertimescenda? 286. 299
An incorrupta diu servari possit. ib.
An statim extrahenda? 299
Quandonam? 302. 303
Violentia evitanda in extractione.
304.
Seminis fluxus in feminis quid sit? 52
Quomodo differat ab abortu. ibid.
Semen quo tempore generari inci-
piat? 83
Retentum in feminis hystericae pas-
sionis causa. 114
Semina plantarum quomodo fæcun-
dentur? 210
Semen hyosciami adhibendum non
est. 68
Senectus quandonam incipiat. 4
Septenarius numerus cur in Medici-
na magni faciendus? 4
Septenario numero quidtribuendum.
ibid.
Serosorum humorum copia in fluore
albo unde. 85
Cur varii coloris & fœtidi. ibid.
Se-

Serosi humores in corpore redundantes fluoris albi causa. 79
 Serum lactis destillatum optimum in fluore albo. 91
 Serum in cavitates quot modis effundatur? 179
 Quomodo varias hydropis species efficiat? ibid.
 Simaroubæ cortex præstantissimus in dysenteria. 265
 Somni utilitates, & damna. 29
 Specificum Helvetii quas vires habeat? 63
 Quomodo conficiatur. 64
 Specifica in uteri hæmorrhagia quænam? 69
 Specificum Hippocraticum Janfortianum quid sit? 94
 Specifica contra sterilitatem quænam? 225.
 An sine discrimine adhiberi queant? ibid.
 Ad molas expellendas quænam? 230
 Quædam ridicula. 231
 Specifica ad retinendum fætum. 268. 269
 Sperma ranarum optimum in uteri hæmorrhagia. 63
 Spirituum animalium debiliior crasis hysterica affectionis causa. 116
 Quomodo sanguinis crasim pervertat, & gravio rem morbum efficiat? 117
 Spiritus volatiles urinæ, sal armoniaci, & similes quandonam locum habeant in paroxysmo hysterica affectionis? 124. 127
 Spiritus vini rectificatissimus quandonam? ibid.
 Spirituosa in Sincope gravidarum optima quænam? 262
 Quænam evitanda? 264
 Spasmi effectus quandonam laxitas sit? 183.
 Sputum sanguinis periodicum in Mensium suppressione quid sit? 36
 Sternutatoria quandonam adhibenda in hysterica affectione? 120
 Quænam eligenda. ibid.
 Stomachi cruditas in uteri hæmor-

rhagia unde? 49
 Sterilitatis essentia, causæ. 194
 Prognosis, curatio. 195. 196
 Sterilitas an a Mulieris vitio dependeat? 196
 A sanguinis, & spirituum vitiis quomodo oriatur? 204
 Sterilitatis dedecus undenam repetendum. 217
 Sterilitas vitio feminae an cognosceat, & quomodo? 220
 Vitio viri quomodo? ibid.
 Sterilitas raro tollitur. 221
 Sterilitatis remedia a causis desumenda. 225
 Strangulationis sensus in hysterica affectione unde? 110
 Styptica quomodo cognoscantur, & quænam sint? 70
 Succinum quas vires habeat? 42
 Optimum in gonorrhæis. 98
 Num locum habeat in uteri inflammatione? 155
 Succus cichoracei optimi in fluore albo. 91
 Solatri, Sedi, Geranii &c. in cancro cur profint? 162
 Succus limonum, granatorum optimi in vomitu gravidarum. 263
 Succus subacidi cujusnam abortum remedia? 270
 Suffumigia suaveolentia num in hysterica affectione locum habeant? 122
 Quid in eorum usu servandum? ibi.
 Superfoetatio an detur? 251
 Abortus causa esse potest. 253
 Supinus decubitus commodus in uteri hæmorrhagia. 72
 Suppurantia interdum in secundina retentione commoda? 305
 Syncopes causa quid sit? 118
 Quomodo differat ab hysterica affectione? ibid.
 Quandonam ejusdem effectus? ibid.
 Syncopes gravidarum causæ proximæ aliis communes. 239
 Remotæ differunt. 241. 242
 Syru-

Syrupus diacodii eximius in gonorrhæa . 97

T

T Abes cur fluori albo superveniat? 89
 Tamarindi optimi in uteri hæmorrhagia . 62
 In fluore albo . 93
 Tartarus vitriolatus quid sit? 40
 Temperamentum sanguineum quid sit? 8
 Biliofum quid? ibid. 24
 Quomodo menses sistere queat? 25
 Tenuitatem, ac fusionem sanguinis arguit. 35
 Melancholicum e contra crassitiem. ibid.
 Terrea, atque imbibentia corpora commoda in fluore albo notho. 93.
 In gonorrhæis. 98
 Tenesmus fœtus mortui signum firmum non est. 296
 Therebintinata eximia in gonorrhæis. 97.
 Eo magis si cum Mercurio confocientur. ibid.
 Theriacæ virtus in fluore albo. 94
 Tincturæ corallorum in uteri hæmorrhagia eximia. 68
 Anodyna Helvetii præstantior. ibid. 69.
 Succini, Castorei optimæ in paroxysmo hystericæ affectionis. 123
 Trochisci de Carabe, de Spodio quibus consent. 94. 270
 Quas vires habeant in fluore albo notho? 94
 Trochisci de mirrha optimi ad partum accelerandum. 288
 Triphera magna c. o. opiatum non ignobile. 123
 Tubæ Fallopiianæ, aut ovaria male affecta hystericæ affectionis causa. 113.
 Tumores uteri quotuplices sint? 25

Imi ventris quomodo Menses supprimant? ibid.
 Tumor in mensium suppressione unde? 31
 A tumoribus scirrhis distinguendus. ibid.
 Tumores in uteri cavitate reperti quinam? 219
 Tussis sicca, & ferina in hystericæ affectione unde? 110
 Tutia vino albo infusa valde proficua in gonorrhæis. 99
 Tympanitidis duratio undenam. 186
 Undenam nomen acceperit. 188
 Cur post partum exacerbetur. ibi.

V

V Agina tantum gonorrhææ sedes perperam habita. 81
 Vasa cum vaginæ, tum uteri in menstruantibus cur aperiantur. 13
 Valvulæ uterinæ quomodo sanguinis motum retardent? 16
 Vasorum vitium in mensibus suppressis quodnam? 23
 Vasa uteri obstructa cur Menses supprimant? 25
 Venæ sectio in Mensium suppressione an locum habeat? 37
 Quo ex loco. 37. 38
 In uteri hæmorrhagia. 58
 Quo ex loco, & qua quantitate? 59.
 Quandonam nocua? 60
 In fluore albo eximia. 90
 In gonorrhæa. 96
 In hystericæ passione. 121
 Etiam extra paroxysmum. 126
 In uteri Inflammatione. 148
 In uteri scirrho. 157
 In furore uterino. 190
 In sterilitate. 222
 In gravidis. 258
 Quo tempore? 259
 Quo loco? 260
 Ad molas expellendas. 229
 In palpitatione cordis. 263
 In

- In syncope extra paroxysmum . ibid.
 In alvi fluxibus gravidarum . 264
 In hæmorrhoidibus dolentibus . 265
 In alvi stypticitate gravidarum . 268.
 In mejendi difficultate . ibid.
 Ad abortum præcavendum . 269
 Statim a terrore in gravidis . 272
 In partu difficili . 286
 In cancro occulto . 160. 161
 In secundinæ retentione . 302
 Venenum celticum quas vires habeat? 81. 82. 89
 Veneris appetitus naturalis unde oriatur? 167.
 Præternaturalis unde? ibid.
 Causæ . 168
 In virginibus, & viduis quænam? 113. 114. 84
 Ventris stypticitas insignis in Tympanitide . 183
 Ventris inflatio quomodo differat a Tympanitide? 184
 Ventris refrigerationes inflammationis uteri causa . 139. 140
 Vermiculi feminis virilis an ovum fœcudent? 208
 Dari in semine dubitandum non est . 209
 Verbascum commodum in hæmorrhoidibus . 267
 Vesica cur difficiliter perrumpatur? 23.
 Vesicæ collum gonorrhææ sedes . 81
 Vertigines in hysterica affectione unde? 110
 Vetulæ cur non concipiant? 204
 Vestimentorum compressio abortus causa . 249
 Victus opiparus fluoris albi causa . 83.
 Furoris uterini . 169
 Victus ratio optima puerperis commoda . 156
 Paulo liberalior quandonam concedenda? 157
 Victus pravus Chloroseos causa . 174. 175.
 Victus ratio in gravidis quænam instituenda? 261
 Paulo liberalior in casu inanitatis . 271
 Vigiliæ acredinis signum . 36
 Vini abusus uteri hæmorrhagiæ causa . 55
 Vinum austerum quandoque remedium . 72
 Eo magis lentisco, & fantalis alteratum . ibid.
 Vinum liquoresque spirituosius fluoris albi causa . 83
 Vinum absyntites optimum in fluore albo . 95
 Vini optimi vis insignis in sopore, aut Syncope hysterica . 125
 In vomitu gravidarum . 263
 Quandonam eodem abstinendum ad præcavendum abortum? 270
 Vinum generosius partus difficilis remedium . 288
 Viri quandonam purgatione menstruæ simili corripiantur? 17
 Virgines novem annorum quandoque menstruatae . 3
 Virium debilitas insignis in uteri hæmorrhagia unde? 49
 Vincula supra genua optima in uteri hæmorrhagia . 61
 Vitriolata medicamenta minus tuta . 64. 227.
 quandoque tamen in gonorrhæis commoda . 99
 Viscerum imi ventris affectiones quomodo hystericam passionem cieant . 115
 Vitium in laxitate, & adstrictione quid sit? 188
 Unguentum refrigerans Galeni, Popule, commodum in hæmorrhoidibus . 267
 Vomitos gravidarum quanti faciens . 263
 Vomitus contumaces abortus causa . 246.
 Vomitus cur minus tutus in uteri hæmorrhagia? 62
 Si

Si excitandus , quonam remedio ? ibid.	Uterus cur facile inflammetur , ut cætera viscera .	135
Ulceris uteri signa multa , sed incer- ta .	Uteri inflammationis gradus qui- nam ?	136
Ulcera fordida gonorrhææ superve- nientia .	Peculiares quænam causæ ?	ibid.
Urentes capitis dolores acredinis fan- guinis inditia .	Uteri contrectatio ab imperita ob- stetricæ inflammationis causa .	141.
Urinæ rufæ acredinis sanguinis & ipsæ inditia .	Uteri consensus cum omnibus corpo- ris partibus .	144
Urinæ stillicidium , aut suppressio in hysterica affectione cur ?	Uteri suppuratio , ulcus quomodo noscatur ?	ibid.
Urinæ claræ , limpida , & copiosæ in hysterica affectione cur ?	Uterus cur scirrhusus facile evadat ?	145
Uterus in graviditate an claudatur ? 33.	Quomodo cognosci queat ?	ibid.
Uteri hæmorrhagiæ essentia , causæ internæ , externæ .	Uteri canceri divisio in occultum , & ulceratum optima .	145
Prognosis , curatio .	Utriusque causæ quænam ?	ibid.
Quot modis contingat ?	Uteri inflammatio cur semper timen- da .	146
Uteri hæmorrhagia in annosioribus feminis periculosa .	Gangræna , ac sphacelus quomodo contingat ?	146
In gravidis plerunque læthalis ni fætum edat .	An tolli queat uteri sectione ?	147
Uterus totus fluoris albi sedes .	Ulcus cur difficilius sanetur ?	ibid.
Quomodo cavus sit Musculus ?	Scirrhus contumacissimus .	ibid.
Uterus e sede sua dimoveri non po- test .	Ubi in cancerum transferit cur læ- thalis ?	148
Uteri prolapsus nomine quid intel- ligendum ?	Cancer quandonam facilius succe- dat ?	159
Quotuplex sit ?	Uteri morbi tympanitim excitantes quinam ?	187
Uterus e sede sua dimoveri nequit . 108.	Uteri clausura quotuplex .	202
Nec ejus tubæ , aut testes .	Quomodo tractanda ?	209. 222
Uterus ejusque adhærentes partes ex- quisitissimo sensu præditæ .	Quomodo sterilitatem inducat ?	ibi.
Uteri inflammationis causæ , signa exitus in suppurationem .	Uteri mala figura quomodo sterili- tatis causa ?	203
In ulcus , in scirrhum , in can- crum .	Uteri laxitas quomodo ?	ibid.
Curatio .	Uteri angustia quomodo abortus cau- sa ?	249
Uteri scirrhi curatio .	Uteri morbi quomodo .	ibid.
Canceri .	Uteri vitia partum difficilem efficien- tia quænam ?	281

Errata Corrige.

Pag. 8. lin. 10. obſet, abeſt. 12. 44. locorum, lochiorum. 12. 46. conjiciuntur, conjiciunt. 13. 45. Molne, Mothe. 15. 23. fluento, fluenti. 22. 1. Lanoius, Langius. 24. 40. fluxu, fluxui. 26. 23. eodem, eadem. 27. 28. tutum, intutum. 32. 27. sanguinis, lenteſcentis ſanguinis. 40. 37. digeſticorum, digeſtivorum. 43. 22. oleoi, olei. 68. 39. quod, id. 100. 22., & 180. 45., nec non. 184. 44. acuto, aucto. 104. 37. angelicum, anglicum. 111. 26. ſigmorum, Higmorum. 127. 16. diſponamus, diſponant. 128. 10. baſis eſt, & baſis eſt aloes. ibid. 22. in quo, in quæ. 138. 38. ſpes, ſpe. 133. 6. .s.m. $\frac{3}{4}$.s.m. 145. 2. ſcirhoſa, ſcirhoſus. 151. 29. cenſent, cenſeant. 155. 14. aboritur, oboritur. 181. 31. ſic ſuo, ſic a ſuo. 186. 29. quæ, qui. 193. 33. ut, &. 201. 29. id comate ſuo excitant, idiomate ſuo vocitant. 205. 4. afficere, efficere. 206. 33. vigere, rigere. 207. 4. Littorio, Littrio. ibi. 25. oculis, ovulis, 209. 8. huiusce. Qui, huiusce Ævi. 214. 12. ptimum, primum. 225. 39. pylari, pylori. 235. 24. ad i, ad $\frac{3}{4}$ i. 237. 26. junguntur, unguntur. 247. 28. thermopotatione.... gravitatis, thermopotationem.... graviditatis. 261. 35. qui, quæ. 267. 8. fovendum, ad fovendum. 279. 32. difficili, difficilis. 280. 19. excretionem, excretionem. 283. 21. funiculum, funiculus. 291. 6. a utraque, aut utraque. 293. 41. mortui, morti. 294. 4. a Matre, at Matre. ibid. 18. matrem, matre. 295. 43. dutreſcentis, putreſcentis. 300. 11. ſuperveniat, ſuperveniant.

